

A decorative red border in an Art Nouveau style, featuring flowing, symmetrical lines and ornate corner motifs that frame the central text.

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYŰJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
DR. BIRÓ BERTALAN

XX. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BANGHA BÉLA S. J.

ÖRÖK ÉLET IGÉI

III.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Imprimi potest. Nr. 362/1941. Budapestini, die 24. III. 1941.
Eugenius Somogyi S. J., Praep. Prov. Hungariae.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus.
Nr. 2880/1942. Imprimatur. Strigoni, die 20. Aprilis 1942.
Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.

Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

Az Úr útján.

Emmánuel: Velünk az Úr!

*„És Emmánuelnek fogják hívni,
amit így értelmeznek: Velünk az
Isten.” Mt. 1, 23.*

Talán valamennyi díszítő jelző közül, amellyel az eljövendő Messiást már az Ószövetség prófétái ékesítették, legkifejezőbb, legemberibb s legtartalmasabb ez az egyszerűségében is oly sokatmondó elnevezés: „Emmánuel”. A „Velünk az Isten” mint név! Mint messiási megjelölés! A Messiás eljövételének célja s egész csodálatossága ebben rejlik s ebben fejeződik ki. Abban, hogy általa „velünk van az Isten”.

Velünk? Hiszen az Isten mindenütt jelen van s így az látszólag nem jelent semmi újat, amit a Messiás közeledése e tekintetben nekünk hozhat. Jobban velünk lesz-e az Isten általa? Közelebb száll-e le hozzánk s közelebb emel-e fel magához minket? Hogyan értendő mindez?

S mégis: az Úr maga az, aki a próféta által, majd az angyal által így neveztetni magát. Az ő kedvenc ön-elnevezése ez az „Emmánuel”. Kell tehát, hogy ennek a megjelölési módnak valami igen mély s neki igen kedves tartalma legyen, hogy benne valami egészen különleges emberközelség és emberekkel való együtt-lét érvényesüljön.

I.

S való igaz: amint a megtestesülés maga az Isten velünkletének egészen különleges, újszerű módja volt, úgy az Oltáriszentség is ennek a közeledésnek s ve-

lünk-lakásnak a *legmerészebben isteni s legtitokzatosabban emberi betetőzése.*

A hívő katolikus belép a templom ajtaján — apró falusi istenháza legyen az, vagy káprázatos, márvány-erdős, aranyos székesegyház, mindegy! — abban a pillanatban, hogy szeme az örökmécsessel jelzett csendes kis tabernákulumra tapad, ha tudja a katekizmust, térdreomlik s mellét érintve ámulásba esik a csodán, amely — emberi fülnek bár hallhatatlanul — itt zúg és zajlik előttünk az oltár szekrényében: a „Velünk az Úr” csodáján!

S ha olyankor jön, amikor éppen szentmise van s az orgona elhallgat s a ministráns csengetése s a pap térdreborulása jelzi, hogy most történik meg a nagy földreszállás, az átlényegülés, a malachiási s golgotai áldozat megújítása: a hívő katolikus egyszerre úgy érzi, hogy ő itt most a Kálvárián jár, ahol megint csak különösképpen „Velünk van az Úr”. Az Agykoponyák-hegyének lehellete lengi körül s a világtörténet legmegrázóbb drámája: Isten vérének hullása a világ üdvéért, ismétlődik meg misztikus jelképességben az oltár fehér gyolcsa felett...

S ha aztán a hívő maga is odalép az áldozati lakomához s az ő ajkára is ráhelyezi felszentelt kéz a Szentek Szentjét, a látszólag csak fehér kis „Kenyeret”, az oltár s a hit Titkát, akkor valami mélységesen sejtelmes ujjongás szaggatja meg s fűrösztli meg a hívő lelkét! A gondolat, hogy ő most a csillagvilágok alkotóját, örök ítéletek roppant fejedelmét s egyben a legszeretetreméltóbb vendéget fogadja! Hogy most Krisztus maga borul oda a vállára, a keblére, nyúl a hóna alá, teszi rá kezét az ő szívére, eteti s itatja öntestével, önvérével! Hogy Isten maga az, aki most magába lehelte őt és egybeforrott vele...

Támolyogva az ámulattól, a boldog kitüntetettség érzésétől, a reszkető imádatnak felolvadásától az édes bizalmasságban, megy vissza helyére a hívő s lép ki azután ismét az utca szürke, titoktalan kövezetére, a

mindennapiság prózai, semmitmondó kis foglalkozásai közé. De szívében ott hordja a roppant Erőt, a boldog Titkot!

Ő ma más levegőt szívott, ma más világokat látott, benne ma igazibb élet tüzei villantak fel, vele ma fontosabb dolgok estek, mint aminőt egy egész törpe embervilágnak minden történelme, politikája, államvezetése, üzleti fontoskodása, anyagi és gyomorproblémái jelentenek: hangyák tülekedései, liliputi nagy-zolók apró és bizarr komolykodásai mind együttvéve...

Ó, mi is ez az egész világ, ez a naiv és törpe és hernyónyi világ, ahhoz a csillogó, szikrázó, új égbolthoz, ahhoz a dimenziókkal nem mérhető, isteni ragyogású másik világhoz képest, amely az Oltáriszentség csodás légköreiben villámlik meg és tárul ki nekünk? Úgyhogy csak az fáj és izgat benne, hogy nem tudjuk elég tágra tárni előtte szemünket, vakondok-elménk és szűkre nőtt szívünk szegényes kicsinységét...

Eucharisztia! Emmánuel! Súlyos, mázsás, tartalommal roskadozó szavak!

Krisztus valóságos jelenlétét az Oltáriszentségben természetesen nem érti az érzékek karámjában végleg megrékedt ember. Mi az? Micsoda érthetetlen és értelmetlen beszéd! Krisztus: egy darab kenyér színében? Néhány csöpp bor alakjában? Mi célja lenne ennek? Mi magyarázata? Mi a rendeltetése? Képtelenség!

El az oltárokkal! — kiáltotta a hitszakadás, és törve-zúzva hordta ki a tabernákulumokat, miseruhákat és oltárfelszereléseket az utcákra, a templom előtti terekre. Máglyára rakta, elégette valamennyit. Mire való az oltár? Az oltár üres és a tabernákulum titka babona... Nem értették meg a legszebbet, amit a kereszténység a hívek számára tartogat; amit 15 század elragadtatott áhítata legfőbb kincsként őrzött s vett körül dómépítéssel, szobrászattal, ötvösséggel, a festészet, a liturgia, a zene és a meditáció minden révült extázisával...

El az oltárokkal! — kiáltja ma is a bolsevizmus,

a szabadgondolat, a harcos hitetlenség minden fajtája. Fel akarja szabadítani az embereket — mitől? A legnagyobb kincstől! A leggazdagabb hagyatéktól! A boldogság legbővebben patakozó reményétől!

El az oltárokkal! És csákányt ragad és bombát s benzines és petróleumos kannákkal spanyol asszonyok öntik le a szentegyházakat s barbár kezek vetnek gyújtócsóvát a szentelt falakra... S tomboló Krisztusgyűlölettel lövik halomra az oltár szolgáit, az örök szentségimádásba borult szerzetesnőket s a világi hívek közül azokat, akik leginkább voltak ittasai, szerelmesei annak a titokzatos világnak, amely az oltár Szentségéből árad...

Nálunk pedig a katolikus vallásnak egyik megejtő ékesszólású ellenfele „prédikálta” egyszer a rádióban, hogy Oltáriszentség nem lehet, az Úr nincs a tabernakulumban, mert „Istent nem lehet sehova sem elzárni”... Igaz, főlelkész úr, úgy van, Istent elzárni nem lehet! Ehhez csakugyan nem lenne elég a világ minden lakatosa és biztonsági-zár-mérnöke; erre nem lenne elég a világegyetem valamennyi tejútjának minden anyagtömege... De Egy valaki mégis bezárhatja az Istent: *ő maga!* Ő maga önként bezárkózhatik közénk és értünk! És foglya lehet a saját leereszkedő könyörületének, rabja a közelünkbe kívánczó, köztünk letelepedő szeretetének!

Emmánuel: „Velünk az Úr!” Ha a megtestesülésben Isten bezárkózhatott az emberi testbe, miért ne zárkózhatnék be az Oltáriszentségben is a kenyér és a bor színe alá, hogy különleges, titokzatosan édes és közvetlen módon is velünk lehessen?

Emmánuel! Velünk az Úr! Ez az Oltáriszentség lényege.

Valami mély és eleven titok járja át az univerzumot: eget és földet és minden létező világot. Még az Isten lelkét is! Sőt azt legelőbb! Egy élő, örök, piros vérhullám: a szeretet. Ha „Isten a szeretet”, akkor oly könnyű megérteni az Oltáriszentséget! Ez a mindene-
ket átjáró, örökkévalóságok mélyéből kivillanó, sze-

mélyes és elevenen élő szeretet *mindenképpen ott akar lenni, ahol azok vannak, akiket szeret.*

A közellét a szeretetnek legelemibb törekvése, jele, megnyilvánulása. Az állat is közel bújik a társához, odasimul a gazdája lábához, szereti az otthonát, szereti a fiókáit. A gyermek az anyja karján: kebel a keblen, szív a szíven, melegség a melegségen, puha élő test a puha élő testen — ez a szeretet. Akik egymás iránt lobbantak szerelemre, vajjon mit akarnak azonnal, ösztönösen, néha túlságos érzéken is, de alapjában természetszerűen? Azt, hogy egymáshoz közeljussanak, nagyon közel, minél közelebb, mindennél közelebb!

Csók, ölelés, egyesülés, a szerelemnek minden gesztusa ezt suttogja, ezt leheli, ezt dobolja: *együtt lenni*, egygyé lenni, szívet, lelket, testet azonos ritmusba hozni, egymás közelségének boldog átérzésében feloldadni... A hazaszeretet is legprimitívebb természetességgel a honvágyban, az otthon szeretetében bomlik ki: otthon lenni jó, házat és hazát érezni magunk körül, egy nagy családot s nagy udvart: megpihenés, megnyugvás, kiteljesedés!

Hát Ő is, az Isten, közel akart lenni azokhoz az Ő kisdied gyermekeihez, akiket szeret! Piciny bolygónk apró lakói, mi mégis az Ő felséges udvartartásának tagjai vagyunk: az Úr millió naptól, millió tejúttól körül nem határolható majorságának porszemnyi férgei a test szerint, de lélek szerint mégis az ő kedves és fogadott fiai! Azért szeret minket s nem akar csak úgy messziről nézni ránk s hullatni ránk néhány sugárt; csupán istenségének magától értetődő mindenütt-jelenlevősége révén lenni közel hozzánk. Ezért eszmélte ki ezt a kettős, újszerű jelenlétet: a megtestesülést s utána az ennél is melegebb, boldogabb, állandóbb s éltetőbb jelenlétet: az Eucharisziát. „Gyönyörűségem az emberek fiaival lenni”, mondja ő maga, az örök Bölcsesség (Péld. 8, 31.) s mintha ezzel a szóval önnön lelke örök titkának legbensőbb árkanumaiba világítana le. Neki, aki maga a gyönyörűség s aki, hogy gyö-

nyörúséget találjon, nem szorul senkire: *gyönyörúsége* velünk lenni.

Emmánuelnek lenni! Oltáriszentségnek lenni!

II.

Gyönyörúséget! Mert itt dobban össze az ő örök, isteni lelke a mi kicsiny, aprócska lelkünkkel! Itt vesz azonos ütemet az ő nagy-nagy Szíve a mi kicsi, tétova és szeszélyes szívünkkel. Itt lepleződik le izgalmas titoktalanságban az ő s a mi érzelmeink minden egyénisége, minden meleg közvetlensége. Az Oltáriszentség az a pont, amelyben a végtelenség találkozik a végességgel, a szikrázó örökkévalóság a szűkös kis emberi jelennel, a gazdagság ömlő és zúgó óceánja a szegénység apró serlegével s az ég minden ragyogása a mi kis világunk pislogó mécseseivel. S az Úrnak éppen az az öröme, hogy kiömölhet, ránk borulhat, belénk áradhat, találkozhatik velünk. Felmelegíthet, megölelhet, magához csókolhat minket, magához emelheti rongyainkat, magához szoríthatja szeretetre még alig ébredt, hideg szívünket. „Gyönyörúsége az emberek fiaival lenni!”

Az Isten, ha meggondoljuk, oly igen félelmetes! Aki ilyen világokat tudott alkotni! Ekkora világegyetemet, ilyen nagyot és kicsiben is ilyen bámulatost! Akinek erejét szélvésznek orgonája zengi s világok születése s összeomlása harsogja! Aki ítéleteinek rettenetességével, poklok s kárhozatok borzalmasságos borzalmaival juttatja érvényre a maga kijátszhatatlan, megkerülhetetlen, megtaposhatatlan fölségét, az Immensa Maiestas, amely előtt az égi fejedelmek kara is ájult dőbbenetben reszket. Talán hogy a saját félelmetes nagyságának velőket szárító rettenetét ellensúlyozza, talán hogy megértesse velünk, hogy az ő kegyessége s gyengédsége époly szédületesen s szinte megrémítően nagy és minden mértéket robbantó: talán azért tette meg ezt a csodát! Ezt a másik önkinyilatkoztatást! Azért énekelte el ómaga a leereszkedés-

nek, jóságnak, pazar szeretetnek ezt a ditirambusát: az Oltáriszentséget!

Mintha azt mondaná vele: Ne féljete, emberek! Bármily szörnyen kicsinyek vagytok s bármily szörnyen bűnösök és bűnre hajlók, ne féljete! Én nemcsak nagy vagyok, hanem tudok kicsiny is lenni értetek! Nemcsak félelmes vagyok, hanem szelíd is! Nemcsak haragudni és büntetni tudok, hanem becézni és jutalmazni is! S ami fő: az én igazi elemem nem is a zordon fenség és a büntető szigor, hanem ezerszer inkább a csorduló könyörület, a megbocsátó irgalom s a gyermekeit boldogan, atyásan és anyásan magához ölelő szeretet.

Közel szeretek lenni hozzátok, emberek, értsétek meg! Közel a szívetekhez, közel az éltetek járásához, közel a gondolataitokhoz, közel az örömeitekhez, közel a reményeitekhez, közel az érzéseitekhez: közel ahhoz, aki s ami csak ti vagytok, mindenestől!

Emmánuel! Milyen boldogság ez nekünk! Ilyen Istent tudnunk magunk felett!

Milyen boldogság nekünk, hogy ilyen előkelő barátunk van, ilyen figyelőnk, szemmel tartónk, várományosunk! Hogy ilyen és ekkora Valaki törődik velünk! És nemcsak mint parancsoló úr, hanem mint féltékeny szerelmes, mint közelségünkre és közelünkbe vágó vőlegény! Akinek nem bántó önmegtagadás, nem magakínzó önlealázás, nem kín és kegyesen elviselt gyötrelem, hogy velünk legyen, hanem egyenesen: „gyönyörűség”!

Milyen boldogság tudnunk, hogy sohasem vagyunk egyedül! Hogy soha nem járunk barát és testvér és szülő nélkül az élet hideg útjain! Hogy fűtetlen szobánkban is ő melegít, sötét éjszakáinkban is ő világít, testvértelen árvaságunkban ő van mellettünk, köztünk, velünk! Mellőztetésben, elhagyatottságban, kivertségben ő simogat, ő ölel, ő melenget minket s ő nyúl a hónunk alá! Ő figyeli lépteinket elejétől-végig, ő hallgatja szívünket, érzi sóhajainkat! Könnyeink közt ott reszket az ő aggodása is értünk s örömeinkben

ott mosolyog az ő napsugaras öröme fölöttünk! S hogyha földiekben szükségét is enged szenvednünk s evilági tartózkodásunk pillanatilag sem szűnik meg próbáltatás és kemény küzdelem lenni számunkra — ő akarta így, ő rendezi így s ő tudja, miért teszi így! — de azért kegyelmei akkor is patakozó bőséggel ömlenek a lelkünkbe, erőt, vigaszt, reményt s eligazítást osztva, hacsak feltárjuk előtte lelkünk rekeszeit!

Boldogok mi, akiknek Oltáriszentségünk van, akikkel általa „velünk van az Úr”! Benne s övele egy élő gyöngyfüzér alakul ki az emberi közösségek nagy egyvelegében. Ez a világ harcok és civódások tere, a társadalmi élet csupa önzés, furcsa meghasonlás, durva öklözés, vérengző gyilkolás!

De ahova az Oltáriszentség szelleme elér, ott egyszerre olyan más világ nyílik! Ott egyszerre a „vinculum caritatis”, a szeretet gyűrűje fonódik a lelkek köré, ott szent testvériségek szelíd kapcsolatai nyúlnak egymásba, csodálatos, legelőkelőbb vérrokonságok szövődnek láthatatlanul emberek és emberek között, s minden góthai almanachénál arisztokratikusabb, főnemesi közösségbe koronázódnak a mulandóság szegény proletárjai!

Oltáriszentség: hiszen te élő kapocs vagy, nemcsak Isten és miköztünk, hanem az emberek közt is, akiknek színét-javát: legsudarabb törzseit, legékesebb virágait, legnemesebb hajtásait, legédesebb bimbóit egybeojtod ugyanazon életnedvnek s életelvnek szent közösségében! Az Oltáriszentség által mi áldozók, mi eucharisztikus kiválasztottak, mind egy családdá forrunk. Krisztus vére révén egymással vérrokonságba lépünk. A házasság misztikus egyesülése maga sincs olyan mély és felmagasztosító, mint az az életegység, amelyben a Titokzatos Test élő eresztékein s ízületein keresztül leszünk eggyé mi, ennek az Egy-testnek sok-sok, boldog tagjai!

Mert mindegyikünk azt mondhatja: aki épúgy egyesül Krisztussal az áldozatban s az áldozásban mint én: az az én testvérem és jegyesem és hitvesem; test-

részem és élő tagtársam Krisztus egyetlen testében! Ő az egyik kar, én a másik; ő az egyik kéz, én a másik; ő az egyik ujj, az egyik íz, az egyik atom, én a másik. Együvé folytunk és együvé forrtunk; egymás csodás szimbiózisa vagyunk: együttélése, együttlétketése, együttdobogása, együtt üdvözülése! Minden szentáldozás: egy eljegyzés! Egy nász! Egy összeolvadás: nemcsak övele, az Úrral, hanem Őbenne mindazokkal, akik az övéi. Nagy, nemes, tiszta és édes lelkekkel, legmélyebben örvénylő s legszebb érzelmeikkel, szívük szent titkaival, istenszeretetünk nagylelkűségével, önfeláldozásuk hősiességével.

Ha sohasem láttuk is egymást életünkben: egyek vagyunk! Rokonok vagyunk! Testvérek vagyunk! Testvérebbek, mint akik egy anyától születtek, akiket az egy méh s azonos vér véletlen közössége tesz testvérré. Milyen gazdag, előkelő, felséges lelkek rokonává tesz engem az Oltáriszentség az Úron keresztül!

Igazi „vinculum caritatis”, a szeretetnek kapcsa, köteléke!

A régi keresztényeknek tudvalevőleg volt egy titokzatos ismertetőjelük: a hal jelvénye. Az „Ichthysz”, amelyről megismerték egymást. A mi rokonságunk ismertető jelvénye, az Ichthysz mai változata: az áldozás. Akik itt találkozunk, tudjuk egymásról: testvérek vagyunk.

Azért is köszöntjük egymást szent buzdítással így: Dícsértessék Jézus Krisztus! Napközben, ha az utcán találkozunk, ha a házba lépünk, este, ha lámpát gyújtunk, ha kenyeret szegünk, ha poharat emelünk, egy szent és titokzatos testvériség meghittségével köszöntjük egymást, boldog hálaadással emlegetve a mi testvériségünk forrását: azt a nevet, amelyben testvérek s a menny várományosai lettünk: Dícsértessék Jézus Krisztus! Úgy illenék, hogy valahányszor ezt a szép köszöntést mondjuk, szinte valami mennyei, ittasult öröm ülne ki az arcunkra s szemünkben fellobogna az öröm s a lelki közelség bizalmassága, amelyre ez a köszöntés feljogosít minket.

Ó, ha tudnák az emberek, ha igazán megérténék a hívek, milyen kincseket tartalmaz ez a szó: Dicsértessékl Nemcsak a papot, hanem egymást is, utcán, villamoson, hivatali szobákban, műhelyben, parlamentben, mindenütt így köszönténék: Dicsértessék Jézus Krisztus! Az Oltáriszentség Krisztusa!

III.

Az Oltáriszentségnek ez az Isten-közelsége nem csupán itt és ma érvényesíti testvériesítő, összekötő erejét. Nemcsak a most élő keresztények közt létesít csodálatos kapcsolatokat, hanem összeköt minket a multtal és jövővel is. A *jövővel*: a szentek s üdvözültek várva-várt birodalmával, amelynek lakóit szintén ez a kenyér nevelte nagyokká s akik közt — úgy áhítjuk s úgy reméljük — egykor nekünk is boldog lakásunk nyílik. S a *multtal*: a hithősökkel és hittestvérekkel, akik előttünk jártak a földön az Eucharisztia útjain s építették számunkra is a keresztény jövőt.

Az örökmécses imbolygó, piros kis fényénél viszsza száll az emlékezésünk az elmúlt korokba. A keresztény őskor szürke homályába. Amikor nem álltak még székesegyházak s márványkupolás templomok, sem modern, síma stílusú gyártelepi templomok és nagyvárosok zajába préselt istenházak. Amikor a miséző papon még nem ragyogott arany brokát, az oltáron ezüst és mozaik s a kóruson nem harsogott még orgona és a Cecilia-karok polifón zenéje.

Amikor poroszlót jönni vélő, beburkolt, félénk s mégis halálraszánt keresztények suhantak az éj homályában erről is, arról is a titkos összejövetelek színhelyei felé s titokban, üldözötten, folytonos mártíromságra felkészülten állták körül a kő- vagy faasztalt, amelyen a Titkok Titka folyt. A primitív oltárt, amelyen az Angyali Kenyér pihent s a Bor, mely szűzeket nevel. Amikor mélyen meghajolva, lobogó hittel s könnyes áhítattal léptek elő a hívek s tenyerükbe fogadták s onnan nyelvükre emelték a püspök keze által

darabokra tört s nekik nyújtott eucharisztikus kenyeret. Amikor betegeknek is, főleg pedig a börtönökben kinhalálra váró rabjaiknak szintén vittek az életadó táplálékból... S a katakombák és földalatti magánlakások mélyén, amfiteátrumok homokján, vadállatok és szurokkal bekent emberfáklyák borzalmai közt ez a Kenyér s ez az áldozat volt egyetlen erősítőjük, vigasztalásuk, síron s gyötrelmeken túl ható reménységük! A béke eleven, isteni csókja az égető, véres, szagató küzdelemben!

Miközben mai ünnepi miséinken a pap s az énekar a mise elején a Christe eleisont mondja vagy zengi: jut-e eszünkbe, hogy ugyanazok a szavak, ugyanez a felsíró ének hangzott a mi nagy hithős elődeink ajkán is, amikor utolsó imára rebbentek össze a véres arénán, szinte már a leopárdok és tigrisek torakában? Hogy ezt a Szentséget előttünk már ők is vették, ezt a misét előttünk már ők is hallgatták, ebből az Eucharisziából már előttünk ők is erőt merítettek! Ők, akik azután a vérüket ontották Azért, aki a vérét adta mindnyájunkért?

Még régebbre száll vissza a történelmi emlékezés az Oltáriszentség körül! Sion termében asztal körül állnak az apostolok. Bot a kezükben, derekuk felővezve, útrakészen, ahogy a mózesi rítus megparancsolta. Tétova csodálkozással figyelik a Mestert, aki őket erre a titokzatos, utolsó vacsorára meghívta. Ámulva követik a szertartásos lakoma mozzanatait: a töretlen csontú húsvéti bárány elfogyasztását, az előírt imákat. Még révültebb az ámulatuk, amikor a Mester kötenyt s vizestálat hozat s megmossa az ő lábukat. Mit jelenthet ez? kérdik magukban. Micsoda titkos szimbolizmus rejtőzhetik e ceremóniás önmegalázás mögött?

Aztán ismét asztalhoz ülnek s a Mester szólaní kezd. Talán eszükbe juttatja azt az ő régebbi, hosszú, kafarnaumi fejtegetését arról a titokzatos eledelről, amely nem leszen más mint az ő teste s arról a csodálatos italtól, amely az ő vérével lesz azonos. Nem kép-

letesen azonos, hanem igazságban. Mint ahogy ő maga a „Bizony, bizony mondom nektek” szóval erősíti: „*bizonnyal étel és bizonnyal ital*”. (Ján. 6, 56.) Azután mindnyájuk ámuló hallgatása közben egyszerűen kezébe veszi a kenyeret, égnek pillantva (ő, ez a sokatmondó, évezredekbe villanó pillantás!) megáldja, megtöri s aztán darabonkint nyújtja mindegyiküknek: „Vegyétek . . . egyétek . . . Ez az én testem!”

Teste? Lehetséges ez? A tanítványok már ott Kafarnaumban ámulattal és szinte kételkedve kérdezték a zsidókkal együtt: Hát lehetséges az, hogy valaki, és éppen ő, a testét s a vérét adja nekünk eledelül? Akkor a Mester keményen megróttá a húzódozókat és kételkedőket s figyelmeztette őket arra, hogy az ő szava szent és igaz, „lélek és élet”. Nem ingadozást és magyarázkodást kíván, hanem hitet! Követeli, parancsolja s aki nem tud hinni benne, menjen, ő nem tartja vissza!

Most ez a csodálatos előrejövendölés megvalósult, az ígéret beteljesedett. Ime, itt hát az eledel, amely ő maga, s az ital, amely ő maga. Itt a kenyér, amely *valóban* az ő teste s itt a bor, amely *valóban* az ő vére . . . A tanítványok megrendülve a csodálkozástól, még csak félig értő szívvvel s ámulatba temetkező várakozással botorkálnak oda a Mester elé s vesznek és eszik — először! — az Élet kenyerét! S csak lassan értik meg s csak lassan viszik utóbb át a gyakorlatba, amit a Mester e misztikus jelenet után rájuk hagyott: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!

De már Pál apostol első korinthusi levele világosan elárulja, hogy az első keresztyének ugyancsak éltek e csodálatos felhatalmazással s istentiszteleti összejöveteleinknek központjában csakugyan az „Úr testének” vétele állott. (I. Kor. 11, 20—32.)

IV.

Az Eucharisztia az a *mágnes*, amely szinte ellenállhatatlan erővel vonzotta a híveket mindig az oltártitkának körébe.

Az emberek amúgy oly nehézkesek, amikor lelki dologról van szó! És oly hálátlanok, sokszor az Istennek éppen legszembetűnőbb jótéteményeivel szemben. Mégis az Oltáriszentség mágneses ereje mintha még ezt a nehézkeséget és érzéktelenséget is legyőzné s az amúgy annyira földies gondolkodású embereket feltűnő tömegekben vonzza a maga bűvkörébe.

Ez a láthatatlan mágnes vonzotta a szíveket már akkor, amikor még halálveszedelemmel járt ez a vonzás: az üldözések korában. Vonzotta akkor, amikor a középkor csendes monostorai s első fatemplomai épültek az európai vadonok és őserdők helyén. Amikor a puszták és a steppék fiai, az Alpok és Pireneusok hegylakói, afrikai partok fekete gyermekei s a fjordok szőke germánjai botorkáltak órákhosszat tartó gyaloglásban, hegyről leszállásban, csónakon járásban a mágnes felé: a templom, az oltár, Jézus felé.

Ez a mágnes vonzotta őket az angol és skót egyházüldözés korában, amikor fejedelmi harag, poroszlók leselkedése és hóhérok bárdja vágta útját az Oltáriszentséghez közeledőknek s a buzgó hívek mégis inkább a vagyonukat, sőt az életüket kockáztatták, semminthogy ennek a kenyérnek az édességétől megfosztassanak. Mágnes volt az Eucharisztia és mágnes ma is!

Csendes téli reggeleken, hólepte utakon, imbolygó gyertyák fényénél jönnek a hívek százai a rorátémisékre; modern fürdők s nyaralóhelyek vidám népe vasárnapon megkomolyodik s a világ mulandóságára emlékező áhitattal hallgatja végig a szentmisét; halottaik temetéséről hazajövő gyászolók az Eucharisztia áldozatában keresnek gyászukban vigaszt s az elhunytak lelkének enyhülést; ártatlanságukban fenyegetett ifjak és szűzek, megkísértett nők és harcfáradt férfiak az Eucharisziához menekülnek a Sexus és a test rettenetes, örjítő gonoszító, aljasító ösztönei ellenében s a mennyei kenyérben találnak erőt a kísértés lebírására.

Nézzetek be templomainkba, úgy ünnep előtt, vagy

első pénteken, vagy Jézus Szíve napján! Nézzétek ezt a tömeget, amely úgy szorong a gyóntatószékek s az oltárok körül, úgy hullámszik s gyűrűzik az áldoztató pad előtt, mint ahogy valamikor a kafarnaumi népsereg gyűrűzhetett az Úr látható alakja körül, vagy mint a tömeg, amelyet „megszánt” Jézus, mert olyanok valának, mint a pásztor nélküli nyáj, s azért magát adta nekik pásztorul és legelőül egyszerre s öntestét rendelte nekik eledelül!

Hajh, a századok folyamán hány ezer és hány millió megtépett bárány, megtévesztett, megkísértett, üldözött lélek járt már itt a láthatatlan pásztor nyomában! Legelt az ő legelőin, ette ezt a szent táplálékot s itta ezt a szent italt! Jusztinok és Tarciziusok, Sziéna gyöngye, Gonzága lilioma, Hunyad tölgye és Avila rózsája—mind az Eucharisztia forrásaiból táplálkozott. Szűzek s megtért bűnbánók, szentek és drága, egyszerű hívők: valamennyien ennek a bűvös mágnesnek erejéből emelkedtek a hit s a szeretet magaslataira.

Ó, Eucharisztia: apáink és dédapáink lelkének mágnesel!

Letűnt századok és történeti korszakok nemzedékeinek mindeneket magához rántó, vonzó, emelő központja, mindenké, akiket az Úr kegyelme az evangéliumra s az üdvösségre meghívott! Hány üdvözült eddig általad! Hány menekült meg a pokol torkából általad! Hánynak lettél te meggyógyítója, talpraállítója, lelki halottból feltámasztója, szilárdítója, eligazítója, üdvözítője! Annyi évszázad alatt, annyi városban és falun, annyi népben és országban! Minden korban, nemből, rangban s műveltségi fokon!

Történelmi levegő csap felém, ahogy a templomba lépek s az Eucharisztia elé térdelek! Történelmi levegő, amelyben egy egész emberi nem üdvözülési folyamatának milliónyi, gazdag, tartalomdús emléke szállong! Ahol milliók számára ver az örök élet pulzusa!

Eucharisztia!

Majd csak az utolsó napon fogjuk ámulva szemlélni, mekkora kincs voltál te az emberek életében,

mennyi örömek, szent megbékélésnek, megenyhülésnek s megtérésnek boldog, drága forrása!

Igy híd az Oltáriszentség a jövőbe is. Ma még el nem ért, kézzel nem fogható, láthatatlan, de biztos jövőbe. Örök megvilágosodás és kinyílás, kibimbózás és kivirágzás tavaszligeteibe. Csodálatos szentség, amely nemcsak itt a földön alakítasz bennünket, csekélyke atomokat nagyokká, széppé, Isten szemében kedvessé, hanem kicsinyke lelkünk vágyai köré oda-fonod a magad egyedülálló fönségének minden tündöklő glóriáját, föld és menny, jelen, múlt és jövő minden isteni édességét, magasztosságát, tisztaságát!

Ó, emelj magadhoz minket! Taníts meg minket: mindennél nagyobb gyönyörűséget találni benned, aki gyönyörűséget találtál abban, hogy velünk, koldusfiakkal s béresgyerekekkel lehess!

V.

Angyalok kenyere!

Semmi sincs az embertől oly messze, mint az angyalok és az angyaliság. Nem vagyunk tiszta szellemek, hanem test is vagyunk.

És mennyire test!

A legzseniálisabb és legártatlanabb köztünk a mi-volta, a lénye egyik felével — állat! Állat a teste szerint, az állatiságnak minden mégoly nyomorú, mégoly lealázó attributumával. Állat ennek a fogalomnak minden mégoly prózai, mégoly lélekellenes következményeivel. Ebben az állatban lakik a lélek, s e felett kell győzedelmeskednie, ha élni akar. A léleknek és főleg a keresztény, a Krisztushoz szálló, Istennel eljegyződő léleknek.

Mekkora problémák, milyen harcok születnek ebből a keveredésből! Mekkora ellentétek és önellentmondások! Mennyi le-lesikló alacsonyság s mennyi szomorúan emberi önszenyeződés!

Nem a VI. parancs elleni bűnök a legszegényle-tesebbek s legmegalázóbbak. Mert sehol annyira ki

nem nyilvánul és előtérbe nem nyomul, egyetlen más bűnnel sem, a lélek felett diadalmaskodó állat. A szellemet földre taposó, sárba gyűrő, megfertőző s mezetenre vetkőztető érzékuralom. Millió jaj jár a testiség felülkerekedésének a nyomában, kimondhatatlan sok szomorúság. Ahol egy órával előbb a gyönyör hulláma habzott és csapzott és részek voltak az emberek a testi kielégülés mámorától: ott hirtelen rabbilincsek csörögnek, börtön és rothadás levegője száll s a lélek szégyenkező sírása jajdul fel a csalódás éjt-szakájában.

Családok szétesése, gyermekek pusztulása, gyűlölet és féltékenység, gyilkosság és öngyilkosság, útalatos, iszonytató betegségek és gyakran korai halál... Tönkrement házassági boldogságok s feldúlt otthonok... A házasságon kívül a kicsapongásnak és undok fajtalanságnak minden válfaja, a házasságon belül pedig nem ritkán a beszennyezett hitvesi ágy, a házasság szentségével visszaélő üzelmek természetellenes és gyermekellenes szakrilégiumai...

Az Oltáriszentség éppen ebben a fájdalmas káoszban jelent megváltást, megújulást. Aki eszi ezt a kenyeret s issza ezt a kelyhet, abban élet lesz! Élet: természetfölötti erők új sarjadzása! *Helytállnitudas* a nemiség szörnyű tusáiban! *Lendület* a magasságok felé a sárból s az alacsonyságból! Liliomos álmok s hófehér vágyak, krisztusi szerelmek s mennyei gyönyörök!

Ma „nemi nyomorról” beszélnek a statisztikusok, „sexuale Not”-ról. Az Oltáriszentség pedig milliók boldog tapasztalata szerint ennek a nemi szilajságnak s fékezetlenségnek szinte klinikai erejű megfékezője, a nemi vadságnak kantárba szorítója, *Sexus* démonjának csendreparancsolója. „Angyalok kenyeré” ez és a „bor, amely szüzeket nevel”. Nemi kérdés csak ott van, ahol az eucharisztikus kérdés is megoldatlan kérdés még a lelkekben!

Az Eucharisztia, azt mondhatnók: egyenesen a

testnek a szentsége, a vérünk megtisztítója, a vágyaink megneemesítője, az ösztöneink megszelídítője, az érzéseink égbeemelője!

VI.

Szomorú, hogy mi mindezt tudjuk és — mégsem tudjuk. Hogy hisszük és — mégsem hisszük. Hogy valljuk és — mégsem valljuk. Legalább nem úgy és nem olyan teljes önátadással és odaborulással és lángadozással, ahogy kellene és illenék.

Szomorú, hogy elmegyünk a templom mellett s nem gondolunk semmire, nem érzünk semmit. Nem dobban meg a szívünk, nem áll el, ha egy pillanatra is, a lélegzetvételünk. Talán kalapot emelünk vagy keresztet vetünk a templom előtt, de azt is csak fáradtan, szokásból, gondolatlanul.

Szomorú, hogy ha elmegyünk is a misére, csak állunk ott és bámészkodunk, talán elszórakozunk s a toaletteket nézzük, vagy a zenét hallgatjuk. Vagy únottan lapozunk egy imakönyvben. S nem gondolunk arra, hogy mi most a Kálvária drámájának nézői vagyunk, a Láthatatlan Király önáldozatának vendégei. Hogy a forrásnál állunk, amelyből minden szomjúságunk felüdítője ered, s a tűzhelynél, ahol egyedül melegedhet fel a szívünk igazán, őszintén, teljesen és maradandóan.

Szomorú, hogy talán meg is áldozunk s még akkor is másutt jár az elménk, a vágyunk, a gondunk, a szeretetünk. Az Úr jön hozzánk s mi — nem vagyunk otthon a számára! Az Úr beszáll hozzánk, a szobánkba letelepedik, jó néhány percig minden kincsét felmutatja nekünk — mi pedig közben forgáccsal játszunk, konyhai gondokba merülünk, ujsághíreket járattunk elménkben. S a drága vendég elmegy, anélkül, hogy csak egyszer is igazán megöleltük, magunkhoz szorítottuk, köszöntöttük s a kincsből meritettünk volna!

Szomorú, hogy ő még ma is, a hívei körében is, a „tulajdonába jöve, de övéi őt be nem fogadák”.

(Ján. 1, 11.) Hogy minden melegségeért csak hidegséget s közönyt kap tőlünk, minden közeledéséért elutasítást, kibúvást, nemtörődést!

VII.

Élet kenyere!

Nemcsak a földi harcban Élet kenyere az Oltári-szentség, hanem a végső küzdelemben is.

Az Eucharisztia a halál enyhítője, az elmúlás megfordítója. Itt is „Emmánuel”, itt is vigasztaló lényege a „Velünk az Úr”.

Az ember sorsa az elhullás. Lassú kivénülés, kibetegedés és végül végleges kiesés ebből az életből.

Minden évben egész sor híres embert temetünk. Egész sor jóismerőst. Rokonokat, barátokat, sorstársakat. Minden évben temetünk szép és fiatal embereket, akik még inni szerettek volna a szépség és ifjúság pezsdítő borát. Minden évben temetünk még gyermekeket is. „Élt 4 évet”, „Élt 8 hónapot”, „Élt 9 napot”, áll akárhányszor egy-egy friss picinyke síron.

Mindennap haldoklik s meghal a földön sok ezer meg ezer ember. Egy szép napon beállunk majd a sorba mi is: akkor majd minket siratnak el, akik el-siratnak s minket temetnek el, akik eltemetnek. Fölöt-tünk hangzik fel a gyász-zsoltosma: Circumdederunt me.

Pár nappal előbb még ott feküdtünk, lázban égő testtel, hánykolódva vagy merevülten az utolsó ágyunkon s míg a verejték gyöngyözött forró homlokunkon, lelkünk elé odadöbbszent a hideg érzés: most hát vége, most nekem is el kell mennem. A többiek még maradnak, egyideig legalább; az élet tovább zajlik majd — nélkülem; fák rügyeznek ismét, virágok nyílnak ismét, politika, utca, farsang, fürdőző nyár, csónakázás folyik, és gondolázás és gitár és szerelmi dal és vidám nótázás... És én nem leszek többé, én kint fekszem a sötét, fekete, nyúlós, köves földben... Rothadás ölében, felpuffadt, elbarnult, megaszott rettenetesség-

ben... Porrá leszek ismét, mint ahogy porból vétetem!

De még nem hágtam a rettenetnek a csúcsfokára, amikor egyszer csak gyertyafény árad, csengetyű szólal s az Egyház papjának kezében felém siet az oltár kincse, a szeretet foglya: az Eucharisztia.

Tehát itt, a *haldoklószobában is* „*Velünk az Úr*”, hirdeti némán és mégis hangosan az Oltáriszentség s örömet fakaszt ott, ahol nincs többé öröm s vigaszt, ahol nincs többé vigasz.

Mintha azt mondaná: Ne félj, szegény vándor, nem egyedül teszed meg a nagy utat odatúlra: itt vagyok én is, veled megyek én is, karomon vezetek ott, ahol csak én tudom igazán a járást! Ne félj, mert még ma velem leszel a paradicsomban! Ne félj, mert csak a tested omlik össze, annak szól ez a gyász, ez a siránkozás és búcsúzkodás, ez az orvosi tehetetlenség... A lelked ellenben most szabadul fel igazán, most lát meg engem! Néhány perc még és szépségek nyílnak meg előtted, amelyeket ez a föld nem ismer és tüzek, amelyeknek fénye földi szembe nem hatol! Néhány másodperc még s ha hű voltál hozzám s ha vétkeidet lemosnom engedted, egy boldogsághullám csap feléd s egy szereteté, amelyet ma nem hinnél lehetségesnek! Még néhány perc s meglátsz engem, s az én szememben felcsillannak előtted a mennyország kimondhatatlan édessége, örök tavaszoknak zöldülése, édenkertek szikrázó tündöklése, szerető, üdvözült lelkék boldog ölelése. Még néhány perc s lehántod magadról földiséged, testiséged, szűkösséged koldusgúnyját s aranyköntösbe öltöazol, az Isten gyermekeinek, a mennyország tulajdonosainak királyi palástjába, fényzőnbe, amelyben az Úr lakik.

Aki az Oltáriszentségben hisz, annak nem kín a halál, a távozás, ennek a világnak elhagyása. Annak az lepellehullás, rabbilincs-lehántás, szárnyak növekedése, lélek dicsőülése. E sokat tévedett, sokat szenvedett, sokat kísértett és sokat csapongott kis lélek-lepke boldog hazatalálása a tiszta fényességbe, tiszta és

isteni gyönyörűségek soha el nem múló otthonába.

A szív odarepülése a szívek egyetlen éltető és megnyugtató központjába.

VIII.

Oltáriszentség, Eucharisztia, Emmánuel, „Velünk az Isten”!

Sajnos, nemcsak az Isten van velünk, hanem az ördög is. Ez a föld a sátán birodalma s a megváltás után is az maradt mindenütt, ahová Jézus jelenlétének szelíd sugarai még el nem hatoltak.

S ma a földnek ez a sátáni jellege különösen is kiütözik az emberi társadalom beteg és nyomorúságos testén. A legrettentőbb fekélyt, a legpoklosabb ragályt, a legpusztítóbb pestist így hívják ezen a testen: *bolsevizmus*.

Valóban a sátánnak a földreszállása ez: Belzebub inkarnációja ezer és százezer megszállott templomszentségtelenítőben, nőgyalázóban, apácabecstelenítőben, pap-akasztóban, szentségtaposóban, tömeggyilkosok és pusztító terrorlegények fekete, kavargó, ördögi hadában. Csak megszállottak tudnak így dühöngeni minden ellen, ami igaz és szent és nemes, minden művészet, béke, kultúra, erkölcs, vallás ellen, a nő s a gyermek, a család, a nemzet s az emberi szolidaritás ellen: minden ellen, ami Isten műve s nem az ördög rombolása ezen a földön!

S ez a ragály terjed mindenfelé. Szinte feltartóztathatatlanul. Az emberek megittasulnak a méregtől s őrzöngő vadságban egymást fertőzik a rettenetes mértellyel.

Az Eucharisztia túlságosan finom és tiszta és isteni kincs ahhoz, túlságosan nemes ékszer ahhoz, hogy egyenesen fegyverül szolgálhasson ebben a gyalázatosan szennyes és tébolyult harcban. Az Eucharisztia itt közvetlenül csak szenvedőlegesen szerepel: az ő templomait, kelyheit, papjait gyilkolják s rombolják legluciferibb gyűlölettel a sátán hadnagyai.

Mégis éppen a bolsevizmus világragálya ellenében kettős címen is nagyszerű orvosszer az Oltáriszentség.

Először azért, mert mint a Deciusok és Maximinus Traxok, Gallienusok és Diocletianusok idején, úgy a jelenkor s a közeljövő borzalmas vallásküzdelmeiben is az Oltáriszentség lesz a vértanúságra is felerősítő, mennyei eledel. A tápszer és védőoltás az ingadozás minden kísértése ellen. Azután pedig azért, mert az eucharisztikus gondolat fönsége s édessége az, ami a mi hívő népünket leginkább el tudja eleve fordítani, legmélyebben tudja immunizálni a bolsevizmus lelki mótelye ellenében.

Aki egyszer az Emmánuel boldog titkára rányitott, aki megértette, micsoda világokontúli erők tömege, milyen kohója a szeretetnek s milyen édessége a lelki megnyugvásnak nyílik az Oltáriszentségből, azzal soha, még a kínzás és eleven elégetés gyötrelmeiben sem lehet elhiteni s elfogadtatni, hogy a vallás „ópium” és üres babona, tudatlanság és gyávaság! Aki egyszer a szent vacsorán Krisztus keblére borult, aki egyszer odaszorította ajkát, tudatosan és megértően, az örök Pelikán megszaggatott, vérrel ömlő sebeihez, az örökre be van oltva minden sátáni hazugság, gyűlölet és téboly ellenében.

Azért siet a bolsevizmus mindenekelőtt a templomokat lerombolni. Jól tudja, hogy ahol Eucharisztia van, ott szeretet van, s ahol szeretet van, ott nem épülhet fel a gyűlölet országa. Ahol az örökmécses lobog, ott nem robbanhat ki a forradalom vérvörös lángja s nem perzselhet testvérirtó kegyetlenkedésre, fenevadmorálon induló osztályháborúra.

Két ellentétes világ ez: a bolsevizmus világa és az Eucharisztia világa. A szereteté és a gyűlöleté. Az Istené és a sátáné. Az örök építése s az örök rombolása. Az egybefűző testvériessége: „Vinculum caritatis”, és a társadalmat ízekre tépő terroruralomé.

Azért nincs is semmiféle talaja a bolsevizmusnak ott, ahol Krisztus világa világol. Csak megüresedett,

kiégett, krisztustalanná árvult szívekben tudja felütni trónját a sátán birodalma. Csak ahol az Ő melege nem hevít többé, csap bele a megfagyott szívekbe a szibériai terror jéglehellete. Csak ahol az emberek Jézus megváltó szeretetét nem érzik többé az Euchariszián át, ott kereshetik a proletárok megváltását gyilkoló jel-szavakban.

Ezért is több az Eucharisztia mint pusztán az egyéni, vagy akár a családi élet megszentelője és megvigasztalója. Több: a társadalmi feszültségeknek is feloldója, az emberi testvériség védőoszlopa. Más szisztémák és tényezők a szociális menekvést a szembe-szállásban, elszakadásban, farkasszemet-nézésben keresik, az Eucharisztia: az egyesítésben, testvériesítésben, a szeretet elragadtatásában keresi és nyújtja azt.

IX.

Igaz, hogy hosszú az út, amely az anyagiasságtól, az érzékiekbe fulladástól, a test és vér mámorától, a süket és nyers hitetlenségtől, a megváltatlanság éjjeli borújától az Eucharisztia hitének, szeretetének, boldogságának szikrázó magasaira felvezet.

Sok elmélkedés, imádság, okulás, mélybehatolás, lelki finomulás kell ahhoz, míg a tegnap még szovjetet és feszítődmeget üvöltő tömegek ismét megértik az Isten szeretetének vezényszerepét a világtörténelemben: az emberi szenvedésben is! Míg a latrok alázatosan magukba szállnak s az elkeseredettek és vergődők híven és sóváran sóhajtanak fel az örök Gyötrődőhöz: Uram, emlékezzél meg rólam, ha országodba jutsz! De ezt a hosszú utat mégis sokan, sok milliónyian megtették már s megtehetik a ma még mozdulatlanok is. A ma még távollevők, idegen zsoldokban hadakozók, félrevezetettek, sőt rombolásra kivezényeltek is. Hacsak mi magunk nagyon elevenen eltelünk az Oltáriszentség szeretetével s azután az apostoli szeretet nyughatatlan szent türelmetlenségével visszük ki az Oltáriszentség meg nem értett kincseit a megtévelyedettek közé is!

Azért fontos minden eucharisztikus mozgalom!

Az Oltáriszentség csodáit ismertető, a titkokat annyira-amennyire értető, a kimondhatatlant annyira-amennyire szavakba foglaló, érzékeltető, közelhozó prédikálás, ünneplés, gyakorlat és élet! Az úrnapi dísz s az eucharisztikus kongresszusok, az eucharisztikus napok és ünnepélyek fénye, a liturgia szépsége, az Oltáriszentség szertartásaiból sugárzó mennyei erő!

Ne tekintsük ezt jámbor érzégesnek, nőies, apácás, papos sekrestye-kultusznak! Mert ez sokkal több! Az eucharisztikus élet a keresztény életnek gócpontja, kazánja, erőtelepe, fényforrása! Minden keresztény életnek! Minden hitnek s Istenhez emelkedésnek! Minden tisztaságnak s természetfölötti, lelki nemességnek! Minden karitativ és hitvallói hősiességnek! Minden hitvesi, anyai s közösségi mártíriumnak! Mindennek, ami megváltás és megváltottság a világon.

Nincs igazi, mély és krisztusi kereszténység Oltáriszentség nélkül! Nincs igazi hitélet, igazi apostoli tűz, igazi világot megváltó s poklot legyőző helytállás nélküle! Visszont minél több bennünk az Eucharisztia szeretete, használata, kiélése, diadalravitele, minél közelebb jut hozzánk benne az Úr, minél elevenebben forradunk bele általa a Krisztus élő, titokzatos testébe, minél vidámabban cseng és zúg és ömlik ránk belőle a kegyelem s a Jézus-szeretet patakja, annál keresztényebbek vagyunk, annál erősebbek, annál győztesebbek, nevetőbbek, bizakodóbbak, örvendőbbek, reménylőbbek, szentebbek, szebbek és gazdagabbak!

Ó, jöjjetek hát emberek s merítsetek az Udvözítő élő forrásaiból. Vigyetek magatokkal innen, a kincseiből ingyen, kenyeret és mézet, tejet és bort! Kegyelem és szeretetet! Vigyétek innen magatokkal a legfőbb kincset: az élő Jézust!

Necsak az Úr legyen veletek, hanem legyetek ti is vele! Maradjatok az Úrral! Éljetek-haljatok vele!

„Béke veletek!”

(A húsvéti ünnepcsoport evangéliumai.)

A kísértések.

„Akkor Jézust a pusztába vivé a lélek, hogy megkísértse az ördög.”

Mt. 4, 1.

Böjt 1. vasárnapjára.

Jézust megkísérti az ördög, s maga a Szent Lélek, az „Isten Lelke” viszi ki őt a pusztába, azért, hogy megkísértessék. Ugyan mit jelenthet ez? Hiszen az ördögnek tudnia kellett, hogy Jézust hiába kísérti s még jobban tudta ezt az Isten maga, az Isten Lelke. Mi célja és mi értelme volt ennek a sajátságos, céltalan és előre eredménytelen megkísértésnek?

Jézuson az ördög kísértése hiábavaló volt, annyi bizonyos. A külső megkísértés nála mégcsak a belső megkísértés határvonaláig sem juthatott el, vagyis Jézus mégcsak gondolatban sem foglalkozhatott azzal, hogy a kísértésnek legcsekélyebb mértékben is engedjen. Hiszen az Úr emberi természete éppen az istenséggel való egyesültségénél fogva teljesen és tökéletesen vétkezésmentes és mint a teológiai műszó mondja: vétkezhetetlen volt. Mégis ennek a megkísértésnek meg kellett történnie, mert az Úr *maga akart példát adni*: amint a jócselekvésre általában, úgy a kísértések legyőzésére is. Az Isten Lelkének ösztönzése szerint meg akarta mutatni nekünk, embereknek, mikép kell viselkednünk a kísértés óráiban, hogyan kell ellenállnunk a gonosznak.

Mi is a kísértés? Minden olyan körülmény, amely

alkalmat és ösztönzést ad a bűnre. A kísértés jöhet kívülről vagy belülről.

Kívülről jön, amikor emberek, könyvek, tárgyak, külső körülmények, látványok, olvasmányok, beszédek, csábítások, ingerlések s hasonlók okozzák, főleg pedig a rossz példa, a mások könnyelműsége, amely ránk is átragad s elhiteti velünk, hogy nem is olyan nagy baj, ha valaki vétkezik, nem kell a lelkiismeret szavát s az Isten, vagy az Anyaszentegyház tilalmait olyan tragikusan venni.

Belülről akkor jön a kísértés, amikor a saját gondolataink, érzelmeink, vágyaink, képzeletünk, indulataink, tunyaságunk és kényelmünk, főleg pedig testi gerjedelmeink vezetnek rá a bűnre, állítják azt élénk csalogató s csábító formában, ragadnak a véték útjára az ösztönök és hajlamok erejével.

Hát az ördög? Vajjon mi szerepe van a kárhozat fejedelmének az emberek megkísértésében? Voltak, akik minden kísértésben mindjárt az ördög személyes közreműködését, sugalmazását s befolyásolását vélték feltételezhetni. Ennek a felfogásnak komoly hittani alapja nincsen. A legtöbb kísértés igenis természetes indításokból, külső ráhatásokból vagy belső lélektani és fizikai folyamatokból ered.

A kinyilatkoztatás számos elejtett megjegyzése alapján azonban fel kell tennünk, hogy ezekhez a természetes bűnreindításokhoz igenis sok esetben a gonosz lelkek is csatlakoznak, akiknek Isten az első emberpár bűnének következményeképpen megengedte, hogy minket kísértsenek. A gonosz lelkek igenis erősíthetik, kiélezhetik a kísértések természetes erejét, növelhetik az emberi értelem megzavarodását s a szív jó hajlamainak gyengülését, titokzatos, természetes úton meg nem magyarázható módon csökkenthetik ellenállóképességünket.

Az sem tagadható, hogy Isten megengedésével s az emberek nagyobb megpróbáltatásának okából az ördög egyenesen is támaszthat az emberben kísértést, amelyet a külső vagy a belső adottságok magukban

nem tennének, legalább teljes mértékben megokolttá Ilyen közvetlen ördögi kísértésekről a szentek életében olvasunk s olvasunk róla az evangéliumnak éppen szóbanforgó szakaszában magával az Úr Jézussal kapcsolatban.

Ennyit a fogalmak tisztázásául előrebocsátott teológiai magyarázatképpen. S most lássuk az Úr megkísértésének gyakorlati oldalát.

I.

A példaadás szándéka kiviláglik már a kísértés hármasságából, amelyet az Úr megalázódva magára támadni enged. Miért éppen e háromról esik szó a kísértés során: ennivágyásról, a hiúságról s a birtoklásvágyról? Bizonyít azért, mert ezek a legközönségesebb, legáltalánosabb, legtöbb embert magukkal rántó kísértések.

Az enni-vágyás a *testi vágyak* egy neme. Itt ugyan csak az éhség, az étkezés vágya szerepel, mert Jézus végtelen tisztasága nem tűrte meg, még külső kísértés formájában sem, hogy az érzékiség és bujaság kísértésének akárcsak az árnyéka is hozzáérjen az ő imádandó, tisztaságos személyéhez. De a kenyér vágya itt nyilván általában a testi vágyak helyett áll s mind-egyikre egyaránt vonatkoztatható.

Lélek és test vagyunk s bár a lélek milliószor nagyobb, becsesebb, fontosabb bennünk, mégis az az áteredő bűnnek egyik következménye, hogy a testi és anyagi dolgok sokkal nagyobb hatással vannak ránk, mint a lelkiek. A tudás, a jellem, a lélek igényei a legtöbb ember számára keveset jelentenek; ellenben: hogy van-e mit ennie, innia, van-e kényelmes ágya, lakása, jó ruhája, megvannak-e a maga evilági külső örömei és szórakozásai: az már igen, az mindenekfelett érdekli. Azért kész robotolni, hőt és fagyot eltűrni, verekedni, háborút viselni, kimondhatatlan erőfeszítéseket tenni.

Testi vágyak! Igen, mert a lélek elhanyagolása

nem jelentkezik azonnal érezhetően, kellemetlen következmények formájában, míg a testi szükségletek ki nem elégítése azonnal, lármásan, türelmetlenül jelentkezik: mint éhség, szomjúság, izzadás, didergés, idegesség, álmatlanság, betegség stb. azonnal itt dörömböl az öntudatunk ajtaján, kiabál, sürget és heveskedik, kirobbanással, szinte egy világ összeomlásával fenyegetődzik. Próbálj nem enni, nem inni, nem aludni 48 órán át! Próbálj nem lélegzeni 5 percen át! Beleőrülsz, belepusztulsz, miközben kedélyed és egész fizikumod az agóniák minden gyötrelmében izzik. Míg ha csak a lelked éhezik és szomjazik, ha tudatlanságban, tévedésben, bűnben élsz, ha lelki halott vagy, azt a test, közvetlenül legalább, egyáltalán nem veszi tudomásul. Azért még époly nyugodtan élsz, lélegzel, táplálkozol, alszol, mulatsz és nevensz, mint egyébkor.

Szőrnyű a testnek ez a látszólagos fölénye, az anyagnak ez az uralma a lélek és a szellem felett!

Ezzel kapcsolatos főként az érzékiségnek rettentő hatalma az ész, az akarat s a lélek felett.

Amit az ember lát vagy hall, amit ízlel és tapint, százszor elevenebben ragadja meg, fogja fel, veszi birtokába, mint ami pusztán az ész, az értelem, a számító következtetés, a levezetés, az elmei meggyőzés vagy éppen természetfölötti hit alapján jut a birtokunkba.

Az ember olyan, mint a kisgyermek: tarts eléje egy gyűrött, kopott ezresbankót s egy csillogó, fényes rézfillért: egészen bizonyosan a rézfillér után kapkod. Vagy mint a primitív népek fiai, az őserdők vadjai: mutass nekik egy felbecsülhetetlen értékű kéziratot, legfőllegbb alágyujtanak vele s mutass nekik egy márék csillogó üveggyöngyöt, értéktelen csecsebecsét: ész nélkül kapnak utána. Pontosan így teszünk mi is mindnyájan, felnőtt, kultúrált, keresztény emberek: ezerszer jobban érdekel minket egy külső cím, egy fényes lakoma, egy vidám poharazás, egy ragyogó bál.

egy színházi díszelőadás, mint mondjuk egy órai elmélkedés az evangéliumról, egy szentséglátogatás, egy lelkigyakorlat vagy egy önmegtagadás.

Az, amiből örök hasznunk lesz, ami a lelkünket, tehát az egyéniségünk értékesebb felét gazdagítja, az ugyan nem izgat és nem ingerel minket. Ellenben egy külső csecsebecse, egy kis szemmel látható s füllel hallható, nyelvvel megízlelhető s testtel tapintható élvezet: ah igen, ez már azonnal lázba hoz, magával ragad, megbabonáz, szinte önkívületi állapotba ejt. Elveszi az eszünket, sokszor hajlamossá tesz minden bűnre, hitványságra és jellemtelenségre. Vagy legalább is nagyfokú belső gyengeségre csábít, erkölcsi önuralmunk szégyenletesen alacsony fokának megbizonyítására.

Milyen kicsiny, milyen gyermekes, milyen hábszerű és sokszor állatszerű az ember!

Ki mondhatná el, mennyi aljasságot, bűnt, gonosz-ságot követnek el az emberek csak azért, hogy az élet asztalánál valamivel nagyobb és ízletesebb kenyérdarab jusson nekik, mint a szomszédjuknak! Mennyi törtetés, meghunyászkodás, hajlongó gerinctelenség, mennyi félrelökése és félrerúgása az igényeiben talán sokkal jogosultabb embertársnak! Mennyi hazudozás, félrevezetés, túlzott öndícséret! Mennyi kilincselés és protekciókérés, meggörbedés és sokszor ravaszkodás, csak hogy célhoz jussunk, csak hogy egy tyúklétrafoknyi emelkedést és előmenetelt érhessünk el a társadalomban s néhány fillérrel többet vehessünk föl el-sején! Hogyan robotol, dolgozik, verejtékezik az ember igavonó állat módjára egy kis fizetéstöbbletért, egy kis előmenetel, egy parányi több-élvezet lehetőségéért!

S főleg a nemiség, az *érzékiség* terén mennyire gyenge, érzékeny, törékeny az ember! Mennyire szégyenletesen gyámoltalan! Alig van az emberek között, akit meg nem kísért. Legtöbbünk gyenge, legtöbbünk esendő ezen a téren, legfeljebb az egyik többé, a másik kevésbé! Ne részletezzünk, csak álla-

pítsuk meg: az ember egyetlen téren sem mutatkozik annyira önállótlanak, annyira ész és akarat és hit nélkül valónak, annyira mindenben ingadozónak, annyira sebezhetőnek s leteríthetőnek, mint ezen a téren.

Egymás számára is élő kísértések vagyunk! Egymást látni, hallani, érinteni, egymás közelében élni nem tudunk sokszor anélkül, hogy azonnal lángra ne gyúljon bennünk az érzékiség pokoli tüze! A csunyát, az alacsonyít, magában oly visszataszítót epekedve áhító, örülden követelő érzékiség! A mindenáron: önmagát megalázva, magát beszennyezve, az embertársat megfertőzve, nemünket meggyalázva érvényesülni akaró testi vágyak tragikus lobogása!

Hiába mondjuk magunknak, hogy ez csunya és illetlen és aljas és veszedelmes; hogy elveszi az eszünk tisztánlátását, akaratunk ellenálló erejét, elveszi lelkiismeretünk nyugalma s az önbecsülés lehetőségét, elveszi sokszor egészségünket is, az életkedvünket, a szabadságunkat, a jobb embertársak, a társadalom becsülését, hogy megrontja mások életét, talán éppen azokét, akikkel együtt vétkezünk, akiket szeretni vélünk! Hogy átok, botrány, gyötrelme és pusztulás jár az édes vétek nyomában! Hogy millió tragédia, családi tűzhelyek szétesése, nők, gyermekek boldogulásának sírbadólta, nyomorúság és kín fakad utána! Hogy az Isten tiltja, hogy a kárhozat és örök pokol lehet a sorsunk érte, mindegy! A kábulat, a kísértés pillanatában se nem látunk, se nem hallunk, se nem értünk, se nem gondolkozunk. Nem eszmélünk és nem fontolgatunk. Csak mint a birkák, mint a megvadult állatok, megyünk előre! Mint a tébolyultak s mint a megszállottak rohanunk — a vesztünkbe!

Nagyon jól tudjuk, hogy ez így van és mégsem segíthetünk magunkon. *Nem tudunk szinte már segíteni magunkon!* Az a borzalmas ebben a kísértésben, hogy nemcsak a cinikusok és közismerten ostobák, nemcsak a durván, röhögve vétkezők, a magukat duhajon, kiabálva lealacsonyító suhanclelkek, a gyen-

geségükkel hitványan kérkedők, az aljasságukkal hengegők rabjai ennek a kékesen lobogó szenvedélynek, ennek a tehetetlenségnek és aljasságnak! Hanem sajnos, sokszor még azok is, akik félnék tőle! Akik útálják, akik mindenáron mentesülni szeretnének tőle!

Azok is, akiknek kimondhatatlan fájdalmat okoz az e téren elkövetett bűneik emléke, akik reszketve gondolnak a bűn szörnyű következményeire, itt a földön s odatúl a kárhozatban! Azok is, akikből éppenséggel nem veszett ki az erénynek s a tisztaságnak vágya s szeretete. Jaj, a kísértés pillanatában ezek is gyakran egyszercsak a fejüket vesztik, megint csak mennének oda, ahová a gonosz hívja őket. Megint látnak, olvasnak, tesznek, újra tesznek, megint tesznek és tizedszer is és szinte végkimerülésig tesznek olyasmit, mit józanabb percükben nem akarnának tenni, ami utólag fáj és megszégyenít és ami ellen száz feltétellel próbálták vértetni magukat...

Milyen szomorú ez a folytonos és sokszor oly sikertelen vergődés!

Hány van, aki aztán megúnja a harcot, elveszti a bátorságát, lemond a további küzdelemről, elveti a fegyvert s azért, mert eddig vétkezett, nem is meri remélni többé, hogy végleg legyőzheti magában a bűnt! Hány van, akinek végül szinte teljesen elborul ezen a téren az elméje, teljesen elpuhul és kicsorbul az akaratereje, elszikkad, kiapad, megtörik az erkölcsi és keresztény önérzete! S aztán egyre mélyebbre száll alá a vétek lejtőjén. Egyre menthetetlenebbül vájja bele magát a mocsárba. Egyre ijesztőbb tehetetlenséggel száguld lefelé a lejtőn a kárhozat felé!

Szomorú, végtelenül szomorú, siratni és véresen siratnivaló!

S ezen az úton, a gyengeség és örök ingadozás útján, a fájdalmas félrelépések és megalázó elbukások útján minden korú s nemű emberek járnak: nagyok, kicsinyek, férfiak, nők! Alig cseperedett fel az apró kis legény, alig lett kis diákká a fiú vagy leány, már ott incselkedik vele, ott settenkedik körülötte az érzé-

kiség rombolni vágyó, bimbókat lefagyasztani, feshő kis virágokat hernyókkal elárasztani vágyó testiség! Az élet tavaszán, amikor még üde az arc, ragyogó a szem s az ártatlanság hímpora látszik elülni a kedves, érintetlen homlokon, vajmi gyakran, sajnos, rég kezdte már a lelket a belső romlás! Az alig ébredő fantáziát már rút képek kábítják, a pezsgő ifjúi vérben örökletes átok mérge kering s a még ki sem fejlett test már ki tudja, milyen szennyfoltokat, a lélek milyen korai szégyeneket hordoz!

Ez az ösztön oly nyughatatlan, oly leleményes, oly ezer ábrázatú! Mindenütt táplálékra, gyújtóanyagra talál, mindenből a bűn veszélyét tudja formálni! Mint a sátán Krisztusnak, mondja: „Mondd, hogy e kövek kenyerekké váljanak!” Még a kőből is kenyeret tudna alakítani! Még a közönyös, sőt a szent dolgokban is vétkes gyönyörködésre talál alkalmat, még a jótevésbe is belekeveri undok szándékait, még talán az imádságból is bűnös incselkedést varázsol.

Mi segít itt?

Csak egy: a *határozottság*, amely a hitből s Krisztus példájából indul ki s a kegyelem eszközeivel táplálja, növeli, acélozza magát. A határozottság, amely a kísértésnek legelső incselkedésével szemben azonnal elutasító hangot használ, Istenre gondol és azt mondja: „Nemcsak kenyérrel él az ember — nemcsak anyagi, testi és érzéki dolgokkal, nemcsak vér és mámor és bűn van a világon —, hanem: minden igével, amely az Isten szájából származik!” (Mt. 4, 4.) Az Úr igéje, az Úr parancsa, az Úr tiltó szava, az Úr büntetéssel fenyegető kijelentése, az Úr ígéretei és kegyelmi eszközei! Csak ez segít!

Csak aki állandóan benne él a lelki világában, az Úr nagyszerű, felemelő, kijózanító s örök életre intő kinyilatkoztatásainak tiszta birodalmában, csak aki elmélkedik s állandóan ébren tartja magában az örök igazságok megrázó komolyságát, csak aki szentségekkel él, gyónik, áldozik, nem is egyszer vagy kétszer egy évben, hanem annyiszor, amennyiszor

csak kell, hogy erőre kapjon: csak az ígérhet magának diadalt ennek a szörnyű harcnak a terén!

De az aztán ígérheti is! „Megtehették ezek s megtehették azok, miért csak te nem, Ágoston?” kérdezte önmagától az érzékiségnek emlékeivel viaskodó, megtérőben levő nagy egyházatya. S megtért, amint megtért sokszáz és sokezer más! Hátat fordított a testiség minden csábításának s a kegyelem csodatevő erejébe kapaszkodva tiszta lett és nemes, erős és lelki. Mint annyi más: miért ne tehetnéd meg ezt te is, megkísértett keresztény lélek?

II.

A másik kísértés, amelyet Jézus a maga közelébe engedett, a *hiúságé* volt. Szállj a templom ormára s vedd le magad, csodatevő hatalmadban bízva s majd angyalok visznek kezükben és bajod nem esik; a tömeg pedig ámulva hódol majd neked! S Jézus elutasítja ezt a kísértést is: „Írva vagyon, ne kísértsd a te Uradat, Istenedet!” (Mt. 4, 5—7.)

Itt kettős hiúság kísértéséről van szó: az emberek felé és az Isten felé. Az emberek felé a feltűnési vágy, a tetszeni és irigységet kelteni akarás kísértése, az Isten felé pedig az az öntúlbecsülés és elbizakodás, amely megfelelő ok és alap nélkül Isten rendkívüli segítségére hagyatkozik. Szinte azt igényli, hogy az Isten akkor is segítse meg, amikor ő rosszat és esztelenlent kíván. Az előbbi az egyszerű hiúság vétke, a másik az istenkísértése, az Isten jóságában való vakmerő s kihívó bizakodása.

Mindkettő ugyancsak gyakori kísértés az életünkben. Hányszor teszünk olyasmit, aminek egyetlen célja: mindenáron feltűnni, kiemelkedni s másokat elámítani! Hányszor megyünk ebben túl a józan és megengedett tetszenivágyás határvonalán! Hányszor hiszszük, hogy csak a magunk becsületét akarjuk védeni, a magunk értékét érvényesíteni, a magunk jogait őrizni! S a valóságban ennél sokkal többet akarunk: az igazi érték helyébe a látszatot tesszük, az Isten előtt

való hűséges helytállást alárendeljük az emberek hiú ítéletének. Nem annyira érni akarunk valamit, mint elérni, nem annyira értéknek lenni, mint értéknek tűnni! Rabszolgái, hódolói, babonásai vagyunk az emberi tekintetnek, az emberek rólunk alkotott vélekedésének.

Hány embert visz rá ez a feltűnni- s kitűnni-vágyás meg nem engedett eszközök használatára! Erőszakoskodásra, még lopásra is, csak hogy legyen miből ragyognia, feltűnni! Hazugságra, irigységre, veszekedésre, megszólásra! Mások kegyetlen meggúnyolására, kinevetésére, meggyanúsítására! A mások kárán való mértéktelen és igazságtalan szellemeskedéssel!

És hányat visz ez a hiú tetszenivágyás, főleg a nőknél, a szemérem és zárkózottság olyfokú elhanyagolására, amely már egyenesen bűn és bűnre vivő alkalom! Hánynak erénye veszett oda ebben a túlságos tetszenivágyásban! „*Sie hat gefallen und sie ist gefallen!*” Az a hiúságvására, amelyet női divatnak, modern mulatozási, fürdőzési stílusnak, kozmetikának és színművészetnek neveznek, nem csupán ártatlan szépségfitogtatás, sok esetben szépség hazudozás, hanem vajmi gyakran közönséges csábítás és önámítás is, kimondott, szándékos erotikus ingerlés és vétkezésre kihívás!

Ezzel a külső hiúsággal aztán nagyon sokszor kapcsolatos a másik, a belső is, amely azonban fellép a külső hiúság esetén kívül is: amikor az ember valami különleges bánásmódot igényel az Istentől, mintha rendkívüli segítségre és sebezhetetlenségre volna joga a kísértés terén!

Az ember oly játszva teszi ki magát a vétek veszélyének, mintha nem is kellene félve és rettegve munkálnia lelke üdvét! Az ilyen ember mindent lát, hall, olvas és beszél, mindenkivel barátkozik s mindenkivel érintkezik, minden, mégoly könnyelmű helyet s veszedelmes bűnalkalmat nagy bátran felkeres, maga is lehetőleg kihívóan viselkedik. Adja a hitetlent, a gond-

talant, az aggálytalant. S aztán csodálkozik, ha a könyvműség bukásban végződik, a hetvenkedés legyőzetéshez vezet!

Lelkiéletet nem él, prédikációt nem hallgat, gyónni, áldozni ritkán jár, lelki könyveket nem olvas, a katolikus sajtót orrfintorítással intézi el, vallásos egyesületek nem eléggé előkelők neki, nem imádkozik igazán, nem elmélkedik, lelkigyakorlatot nem végez, minden lelki erőforrástól távol tartja magát. De annál szabadabban, korlátlanabban, mohóbban és fegyelmezetlenebbül veti magát bele mindenbe, ami mondán, ami az érzéseket felpiszkálja, ami az élet könnyűvérű felfogásának kedvez, ami külsőséges és „világnézetmentes”. És aztán csodálkozik, ha tele van a lelke bűnnel és mulasztással, gyengeséggel és nyomorúsággal! Vagy talán már nem is csodálkozik rajta: mert kihalt belőle a lélek, nem is érzi többé a maga szegyenét és elbukottságát.

Ezeknek az embereknek szól az Úr Jézus intelme: „Megint írva vagyon: Ne kísértsd a te Uradat, Istenedet!” Ne kívánd, hogy az Isten akkor is megsegítsen, amikor te mégcsak nem is kéred ezt a segítséget és méltatlanná teszed magad reá! És ne hidd, hogy az Isten más mértéket alkalmaz rád, mint amilyent megérdemelsz!

III.

A harmadik kísértés, amelyről az evangélium szól: a *bírvagy és hatalomvagy* kísértése. „Egy igen magas hegyre vivé őt az ördög és megmutatá neki a világ minden országait és azok dicsőségét és mondá neki: Mindezeket neked adom, ha leborulván, imádasz engem!” (Máté 4, 8.)

Ő igen, ez az ördög szava, ez az ő stílusa! Ez az ő nagyon bevált és nagyon tipikus módszere! „Mindezeket neked adom”: a világ minden tündöklését s minden dicsőségét, de egy feltétel alatt: borulj le és imádj engem!

Nem kell azt hinni, hogy ez csak a nagysándori,

cézári és napoleoni lelkek kísértése, akik csakugyan egy-egy világbirodalmat akartak alapítani s a maguk lába elé fektetni. Kicsiben ez a kísértés naponta ismétlődik a mindennapi életben. A mi életünkben is.

Ime, ha nem is egy világot, de egy szép állást nyerhetsz, könnyű megélhetést, vagyont és rangot: csak az elveidet, a vallásos meggyőződésedet tagadd meg! Ime, ha nem is egy világot, de boldogságot kapsz, szerelmet, kalandot, kielégülést! Emelkedést, irígyelt pozíciót egy házasság révén, amelyet az Egyház és a lelkiismereted tilt, mert elvált emberről van szó, vagy mert magad vagy elvált, vagy mert a vallásodat s az egyházi esküt fel kell áldoznod miatta!

Ime, ha nem is egy világot, de egy tekintélyes ember társaságát, barátságát, támogatását biztosíthatod magadnak, csak hűnyj szemet valami modern latrorság, valami törvény- és lelkiismeretellenes csalafintaság, valami nagy és másokat károsító igazságtalanság előtt! Ime, ha nem is egy világot, de tapsot, bókot, ámulatot, hírnevet, népszerűséget szerezhetsz, politikai növekedést, karriert, előmenetelt: csak rejtse véka alá katolikus meggyőződésedet, elveidet, ízlésedet s légy engedelmes, talpnyaló szolgája azoknak, akik a te hitednek, Egyházadnak, vallásodnak, erkölcsödnek el-lenségei!

Ússz az árral! Hajolj meg a divat előtt! Tégy úgy, mint a többiek! Bókolj, görbülj, imádj! És akkor neked adja az ördög mindazt, amit adhat... Ó, nem az egész világot, hisz az sohasem volt az övé; csak úgy hazudja, hogy odaadhatja; de odaadja az ő szegényes és talmi és színleges és görögtüzes világának egy-egy sarkát, egy-egy jól beragyogott, jól felcicomázott koldus-zugát, egy-egy látszólag örökké tartó, valóságban pedig holnap már összeomló kis zsöllyeszékét...

Jaj, hány áldozza fel az ördög látszólagos kincseiért, világiígéreteséért, páholyáért és zsöllyéért a keresztény becsületet, a lelki békéjét! A hite büszke s öntudatos élését, az örökkévaló javak reményét és biztos várását! Hány adja oda nap-nap mellett az ő

elsőszülötti jogát, mint egykor Ézsau, egy tál lencséért! Egy tálért, amelyet ő egy világnak képzelt! Egy ígéretért, amellyel a világokat ígérgető s a lelket mindenestől kiüresítő hazugság-fejedelme megszáditotta, félrevezette s aztán a lelkét árván és kifosztottan faképnél hagyta!

Erre a kísértésre aztán igazán nem adhatunk más választ, ha komoly keresztények és Krisztus hívei vagyunk, mint ezt a szent haragtól átfűtött krisztusi feleletet: „Távozzál sátán! Mert írva vagyon: A te Uradat, Istenedet imádjad és csak neki szolgálj!” (i. h. 10.).

A gyors és határozott elutasításra meg is jön az eredmény: „Akkor elhagyá őt az ördög és íme, angyalok jövének és szolgálnak neki” (i. h. 11.).

Íme, a varázsigé, amely megfutamítja a csábítót, a gyógyszer, mely véget vet a saját gyengeségünknek és vakságunknak!

Határozottság kell, mégpedig Isten törvényére való hivatkozással! Kimondott és kifejezett rálépés a lelkiség útjára, az Isten nagy törvényeiben való elmélyedés! De e kettő közül nem szabad hiányozni egyiknek sem!

Sokan vannak, akik szeretnének, de nem akarnak; akarnának, de nem tudnak komolyan, elhatározóan, tétovázás és ingadozás nélkül akarni. Szeretnének jó katolikusok lenni, ha ez csak abból állana, hogy az ember időnkint néhány Miatyánkot elmormol s a templom előtt kalapot emel. Szeretnének tiszták lenni, ha ez csak a legdurvább, természetellenes és már külsőleg is undorító bűnök kerülését jelentené. Szeretnének hősök lenni, talán vértanuk is, ha ez semminemű erőfeszítésbe, semminemű küzdelembe, lemondásba, fájdalomba s fogat összeszorító állhatatosságba nem kerülne.

Vagy hát igen, fogadkoznak, erősködnék, szilárdak és határozottak akarnak lenni; van, aki önmagának megesküszik, hogy ezt meg azt a hitványságot többé el nem követi s mégcsak közel sem engedi magához. Nagyon szép! Néha talán szükséges is! De ez

a fogadkozás csak akkor teljesérvényű és eredményes, ha természetfölötti alapon s természetfölötti segítséggel történik, ha az akarat elhatározásából nem hiányzik az Istenhez-felpillantás alázata sem, a kegyelem kérése s biztosítása!

„Mindent meg tudok tenni abban, aki nekem erőt ad.” (Fil. 4, 13.) De viszont „nálam nélkül semmit sem tehettek!” (Ján. 15, 5.) „Nem mintha elegendők volnánk valamit gondolni magunktól, mint önmagunktól, ellenkezőleg, a mi elégséges voltunk az Istentől van.” (II. Kor. 3, 5.)

Az ősegyházban hatalmas teológiai harcok folytak a Pelagianus-féle eretnokség ellen, amelynek hirdetői a pusztá emberi jóakaratból származtatták az ember elégségességét a bűn legyőzésére s az erény követésére. A nagy Szent Ágoston s egész kora hosszas fejtegetésekben szállt sikra e tévtan ellen. Sajnos, minden hosszas tudományos fejtegetés nélkül is, maga az élet túlságosan rávilágít arra, mennyire elégtelenek vagyunk mi emberek önmagunktól minden bizakodásunk és fogadkozásunk ellenére, mihelyt arról van szó, hogy főleg hosszabb időn át és súlyosabb kísértések között is helytálljunk, Isten kegyelmét magunkban megőrizzük!

Mindkettő lényeges: Úgy kell akarni a jót, mintha minden tőlünk függne s úgy kell az Isten segítségét kérnünk, mintha egyedül a kegyelemtől függne minden! (Szent Ignác szava.)

Van természetesen sok másféle kísértés is. De a legtipikusabbak itt fekszenek előttünk az evangélium tárgyalt részletében. Jézus bennük útmutatást ad nekünk valamennyinek a legyőzésére. Valamennyi ígér, csalogat, ámít és félrevezet; valamennyi szépet és jót varázsol elénk s kifoszt, megkárosít, kárhozatba dönt.

Művészet a kísértések legyőzése, királyi művészet! Minden azon múlik, megtanuljuk-e ezt a művészetet s eredményesen tudjuk-e alkalmazni! Ezer félre-

lépésnek, ezer tévedésnek nyílik alkalma minduntalan! Nem csoda, ha az Úr maga kívánt példát adni nekünk, ennek a nehéz és fontos, mindennapi s életbevágó művészetnek a gyakorlásában!

A természetfölöttiség világa ebben a világban.

„Ez az én igen kedves Fiam, ki-
ben nekem kedvem telt; őt hall-
gassátok.” Mt. 17, 5.

Bőjt 2. vasárnapjára.

Urunk színeváltozása! A táborhegyi csodás megdicsőülés! Jézusnak napként ragyogó arca s hóként fénylő ruhája! Az ókori próféták megjelenése s Jézussal való társalgása! Majd a mennyei szózat, amely Jézust Isten örök Fiának jelenti ki. Szent Péter apostol elragadtatott felkiáltása, a tanítványok remegő arcraborulása s halálos félelme. S végül Jézus szelíd érintése, biztató szava, hogy ne féljenek; s az a titokzatos intelme, hogy az egész eseményt egyelőre senki-nek el ne mondják.

Mit jelent mindez, mi lehetett a Gondviselés célja Jézusnak ezzel a hirtelen, átmeneti megdicsőülésével, még a feltámadás és végleges transzfiguráció, átalakulás előtt?

Alig kétséges: a Mindenható ezzel a jelenéssel mindenekelőtt meg akarta erősíteni a tanítványokban a Jézus isteni küldetésében, messiás-voltában s istenségében való hitet. Mégpedig nem pusztá értelmi úton, ahogyan Jézus egész egyénisége, tanainak fönségsége és csodatételeinek hosszú sorozata csupa *értelmi* bizonyítéka volt az ő istenségének. Hanem úgy, hogy egyszer az *érzékek* is kapják meg a magukét; a természetfölöttiség maga is lépjen be egyszer fogható, szemlélhető s érzékelhető alakban a Krisztus-kereső, de érzéki korlátozottságú emberek tudatába. Az a kápráztató fénysugár, amely Jézus alakját a transzfigurációban előntötte, a nem e világról való valóságoknak hirtelen megcsillanása, földreszállása volt. Egy kárpit-

hasadás a mennyország falán. A fátyolnak pillanatnyi föllebbenése az Isten Fiának arca, kiléte, isteni méltósága előtt.

A tanítványok hálásan fogadták ezt a rendkívüli megnyilatkozást, hitüknek ezt az érzékelhető megerősítését, amelyre szükségük volt, hiszen akkor még ők is gyarló, hitetlenkedő emberek voltak s földhöztapadt szemük csak nehezen tudott a természetfölöttiség régióiba emelkedni.

I.

A táborhegyi csodának, Jézus színeváltozásának számunkra, az első Jézus-hívők késői unokáira nézve is titokzatos jelentősége van. Minket is, amikor Urunk színeváltozásának evangéliumi csodájáról elmélkedünk, valami szent irigység száll meg: az a sóvár vágy, bár lebbenne fel időnkint a mi szemünk előtt is a fátyol s oszlana szét a hitet nehezítő földiség köde! Hiszen a mi hitünk sokszor olyan gyenge, olyan haloványan, imbolygóan pislogó, hogy szinte már a kialvásától kell tartanunk!

Milyen jó lenne, ha ilyenkor mi előttünk is felfedné az arcát az Úr, hogy kínzó kétségeinktől megmenekedve, boldogan s biztosan hajthassuk fejünket az ő ölébe s a végleg megnyugodott, sziklaszilárd és hegyeket mozgató hit édes ujjongásában kiálthassunk fel Péterrel mi is: Uram jó dolog itt lennünk, ebben a fényességben, ebben a fölemelő biztosságban, istenséged s közelséged szikrázó verőfényében! Mert mi hiszünk benned, Uram; bizonyosságaid dönthetetlen tanuságtétele, a hitvédelemten veretlen érveinek egész fegyvertára, ész és szív, történelem és logika mind arról biztosít, hogy *Te vagy és Isten vagy*, és Egyházat alapítottál, és országodnak nem leszen vége. Hogy nemcsak e világ van, hanem túlvilág is; nemcsak föld, hanem ég és pokol is. Nemcsak perc és szűkösség van, hanem örökkévalóság és végtelenség is.

Mindezt te mondtad, Urunk; biztosan és bizonyíthatólag te mondtad, te, aki biztosan és bizonyítható-

lag az örök igazság vagy, akinek igéi akkor sem múltak el, ha ég és föld elmúlik. Azért hiszem is mindezt, Uram, és életemet teszem föl erre a hitre! De azért gyakran oly fájdalmasan érzem, hogy hitem nem elég eleven, nem eléggé tölti ki egész lényemet, nem őriz meg a kétség és félelem riasztó kísértéseitől.

Hiszek! És jaj, mégis minden hitszilárdságom és hitbizonyosságom mellett minduntalan azon kapom rajta magamat, hogy kételkedem, hogy a hitem ingatag és gyöngé talajon áll. Elméletileg ugyan szilárd és hitvédelmileg megalapozott a hitbeli meggyőződéselem, de mintha nagyon is elméleti s élettelen, amolyan művirág-hit lenne! Nem tudok ráhagyatkozni.

Válságos pillanatokban, nehéz óráimban, amikor leginkább lenne szükségem az eleven hit lángolására, egyszercsak lelohad a fénye, kihagy minden lendülete. És legforróbb imádságaimat is tönkre teszi ez a borzalmas, szkeptikus érzés, amikor áhítatom csendjébe egyszer csak belesikolt a kétely rémületes szava: hiszen én nem hiszek, én csak áltatom magam a hittel; s talán nem is igaz a hitünk, talán valami logikai hiba csúszott bele valahol észrevétlenül a számításainkba s okoskodásainkba... Talán nincs is Isten, vagy ha van, nem olyan, minőnek hisszük... Nincs Jézus és nincs örök élet!

Ilyenféle gondolatok gyötörnek néha még olyanokat is, akik szívük-lelkük egész hevével a hitnek élnek és a hitből élnek. Valóságos lélektani talány ez, hogy mikép lehetséges ez az ingadozás ott, ahol egyébként a legnagyobb hithűség és hitbuzgalom tapasztalható.

Hiszen, értsük meg jól, itt *nem igazi kételkedőkről* és még kevésbé igaz hitetlenekről van szó. Nem olyanokról, akik ferde nevelés vagy romboló környezet hatása folytán soha el sem jutottak a hit értelmi alapjainak felismeréséig. Azokról sem, akiknek a lelkében az ott szunnyadó hitet elnyomják s elfojtják a szenvedélyek, a könnyelmű és bűnös életnek a bojtortörzse; akik tehát csak azért nem hisznek, mert nem akar-

nak hinni s mert nem hajlandók a hit parancsai szerint élni. Még kevésbé beszélünk itt azokról, akik cinikus közönnyel vonogatják a vállukat, valahányszor előttük természetfölötti dolgokról esik szó, amikhez ők felszállni tunyák és kényelmesek; vagy éppen azokról, akik gyűlölködő rosszakaratból, elfogultságból, párt-szenvedélyből vagy más hasonló emberi okokból valósággal üldözik, maguk s mások lelkéből erőszakkal kiirtogatják a hitet.

Hanem azokról a hívekről beszélünk, akikben megvan a hit s a hit szerint való élet is, akik tele vannak jóakarattal s vallásossággal, sőt talán egész életüket a krisztusi hit és Egyház szolgálatára szentelték, akiknek talán minden szeretete, reménye és boldogsága az Úr Jézus, s akik bár értelmükkel és akarattal teljes mértékben hisznek, mégis ennek a hitnek boldogító átélését, érezhető és szinte fogható lendületét, melegségét és édességét rövidebb, talán hosszabb időn át is nélkülözni kénytelenek.

Mert ilyenek is vannak és nincs benne semmi ellentmondás, hogy legyenek. Mert más dolog a hit mint értelmi tény és akarat hiúság, és más dolog a hitnek *átélése*: érezhető, lelket átmelengető, kedélyt is eltöltő tapasztalása. Más dolog a hit mint engedelmes meghajlás az igazság előtt és más dolog a kedély, a képzelet s az érzelm világának állandó átítatódása a hit szellemével. Más az értelmi bizonyosság és más annak átömlése az ember érzületi életére. Az első meglehet a másik nélkül is.

Szilárd és ingathatatlan lehet a hitem a nélkül, hogy ez a szilárdság az érzéseimet is maradéktalanul birtokába venné. Szilárdan s biztosan mondhatom: Uram, hiszek benned s hiszem mindazt, amit kinyilatkoztatál! És a képzeletem mégis ellenérvek látszatát, félelmetes rémképeket bűvölhet elém, amelyek nem a hitemet ingatják ugyan meg, de elvehetik kedély- és érzületvilágom boldog, hívő nyugalmát.

Persze, hogy nagy kín ez az önkénytelen, érzésseli homály is sokszor! Mennyire megzavarja lelkünk

békéjét, imádságunk áhítatát, vallásos cselekvéseink lendületét! Hány derék és buzgó lélek szenved ezeknek az akaratlan és alaptalan kétségeknek a terhe alatt éveken át! Hány riad fel sírva, zaklatott és tépett lélekkel, amikor az Udvözítő fényes arcába óhajtana tekinteni s akkor közéje és a fénylő Krisztus-arc közé odafurakodik a gúnyolódó Mefisztó-arc s vigyorogva, kajánul kacagja szemünkbe a kétely rémszavait!

Hogyan hánykolódik és tépelődik ilyenkor sok nemes lélek, hogyan sajog fel benne a fájdalom: jaj, a talaj siklik ki a lábam alól! Köddé foszlik előttem Jézus arca! Álommá minden igazság, légvárrá minden remény! És hogyan vádolja, kínozza önmagát abban a hiedelemben, hogy ő most már nem is hívő, hogy nem tud hinni, hogy talán a maga hibájából vesztette el az Isten első adományát: a hitet! Milyen kínos ez a sötétség, ez a menedéktelen vergődés, ez a megzavarodott rémüldözés!

Egy magas lelkiéletet élő fiatalember írta le egyszer erre vonatkozólag a következő sorokat:

„Mikor először jutottam idáig, sikoltani tudtam volna a kintől. Menedéktelenül tekintettem magam köré s azt hittem, elsüllyed velem a világ. Vagy legalább is elvesztette számomra minden komoly értelmét.

Hiszen ha a hitemnek alapja hamis, ha egyetlen nagy csalódáson és tévedésen épül fel a kereszténység, akkor élni sem érdemes többé; akkor lét és szenvedés, törekvés és erkölcs, bűn és erény, hősiesség és gyávaság, mind-mind elveszti azt a jelentőségét, amivel eddig birt... Akkor ég és föld, nap és hold, ember és állat s az egész világ körülöttem egyszerre oly idegenné, talányszerűvé válik, valamivé, amiről nem tudom, mi és mit akar s hová megy s miért tolakszik az utamba...

„Lehet, hogy vannak, akik felszabadulásnak érzik a világnézetük felbomlását, a hit „bilincseitől” való elkapcsolódását. Felszabadulásnak, mert úgy érzik, hogy most azután minden szabad. Igaz is: ha Isten

nincs, vagy nem az, aminek hisszük, akkor nincs semmi erkölcsi gátja az ösztönös, érzéki életnek. De persze értelme sincs, semmivel sem több, mint azelőtt. S nyomorult és hitvány lélek az, aki nyereségnek tartja, ha felszabadíthatja magában az állatot. Nem, nekem a hitszilárdság boldog bizonyosságának elhomályosodása pillanatig sem okozna megkönnyebbülést, vagy éppen örömet. Ellenkezőleg! Érzem, hogy kimondhatatlant vesztenék általa, ha a hitem megrendülne. Nem, megrendülésről nincs szó. De látni szeretnék, Uram, látni! és megnyugodni!"

II.

Mit mondjunk ezeknek a szegény tépelődőknek? Ismételgessük-e nekik a hitvédelemtan érveit? Az észokokat, amelyek a mi hitünket cáfolhatatlanul s verhetetlenül támogatják? Sokszor ez is célravezető, mert hiszen ezeknek az érveknek egész súlyát s bizonyító erejét csak kevesen teszik teljes mértékben a maguk gondolati kincsévé és sok kételynek oka csakugyan a hit alapjainak fogyatékos ismerete. De a legtöbb esetben egyáltalán nem itt van a hiba s azért a gyógyítás módja sem lehet elsősorban apologetikai.

Hiszen az ingadozás oka nem a nyugodt, mérlegelő ész elégtelensége a bizonyítékokkal, hanem a félelem vergődése, a nyughatatlanság azért, mert az észokok és argumentumok nem tesznek a lélekre olyan benyomást, hogy minden ellenkező érzést kizárnának. S annak a kételkedésnek, amiről itt szó van, az a természete, hogy mindenre kiterjed, minden mégoly csattanó érvet hatástalanná tesz, minden alapvet elmos és megkérdőjelez, minden mégoly szilárdnak vélt támaszt megingat. A kételkedő úgy érzi, hogy itt nincs tovább, nem lehet érvelni többé, sötét van, menedéktelen sötét s nincs hittudós, aki ezen a sötétségen keresztülvilágíthatna.

Azért talán nem is tudós kell ide s nem apologéta, hanem — orvos. Mert az a *lelkiállapot*, amelyről itt

szó van, sokkal inkább *betegség*, mint logikus gondolati folyamat. Nem véletlen, hogy ez az állapot, ez a „kétely” igen gyakran éppen olyanoknál fordul elő, akik vagy amúgy is hajlandók melankóliára, vagy idegileg túlfeszített lelkiállapotban vannak. Ugyanazoknál a személyeknél is megállapítható ez az összefüggés a „hitkétely” és idegállapot között: gyakran ugyanazoknál a személyeknél is akkor lép fel ez a tépelődés és nyugtalanság, amikor más oldalról is valami megrázó csapás érte őket, vagy amikor pl. a túlfeszített munka, csalódások, az elhagyottság érzése stb. folytán amúgy is feldúlt a lelkiállapotuk.

A hitvédelmi érvek helyett tehát kíséreljünk meg más utat. Mutassunk rá egy és más olyan körülményre, amely a feldúltság és tépelődés óráiban is bizonyos fókig megnyugtatólag s békítőleg hat.

III.

Mindenekelőtt azt tanácsolhatjuk az ilyen kízó, hitetlenkedő érzés leküzdésére: Semmi ok sincs az aggodalomra, mert a vázolt lelkiállapot *még nem hitellenség*. Mert egészen más dolog az értelem és egészen más a képzelet s az érzés. Más az elmének nyugodt, hódoló igenlése, tehát a józan hitbeli meggyőződés és más az érzéseknek s a kedély egész világának áthasonulása a meggyőződéshez.

Az érzés a hit kérdéseiben alárendelt jelentőségű, a lényeg itt az értelem és akarat tudatos és állhatatos hódolata a magát kinyilatkoztató isteni igazság előtt. Ha ehhez az észbeli és akaratbeli hithez az érzés hite is kapcsolódik, annál jobb s erre törekednünk is kell, de nem ez a lényeg s ez elsősorban az Úristen ingyen kegyelmi ajándékának a műve, amelyben mi csak kicsiny részben vagyunk tényezők.

Esztelenség lenne a képzelet és az érzés üres rémüldözése kedvéért túrnunk, hogy értelmünk s akaratunk hívó megnyugvása meginogjon. Hiszen a mi hitünk nem érzelmeken és képzelményeken, hanem

igazságokon és tényeken alapul. De époly esztelen dolog lenne érzelmileg megzavarodnunk s túlságosan figyelembe vennünk ezeket az oktan, képzeleti hullámzásokat.

Ha a tulajdonképpeni hit megvan, akkor a képzetet és érzés gátoló játékait legokosabb egyszerűen tudomásul sem venni, félretolni az útunkból s kijelenteni magunkban, hogy árnyékok ellenében nem vagyunk hajlandók riadót fújni, sem kardot suhogtatni. Ne izgatódjunk miattuk s ne engedjük, hogy általuk a lelkünk békéje megzavarodjék. Azért mi nem vagyunk még semmivel sem rosszabbak, semmivel sem gyengébb hitűek, mint azok, akik ezt a metsző gyötrelmet nem ismerik.

Olyan ez a kellemetlen érzés, mint egy különben egészséges és munkabíró embernél a fejfájás. El kell viselnünk türelemmel, mint valami Istentől rendelt keresztet, meg kell békélnünk vele, de *nem szabad kétségbeesnünk* miatta és nem szabad azt hinnünk, hogy most már gyógyíthatatlan betegek és menthetetlen haldoklók vagyunk.

Vagy olyanféle eset ez, mint mikor a katonát, a lelkes hazafit a harctéren bizonyos elkedvetlenedés és defetista érzés fogja meg. „Nem érdemes helytállni, az életemet kockáztatni”, gondolja unos-untalan, akarva, nem akarva. Rajtakapja magát ezen a belső ingadozson s röstelkedik miatta. Ha nagyon finom lelkiismeretű, talán kemény szemrehányást is tesz magának, hogy íme, ő már belső áruló.

Pedig nincs igaza. Már az a tény, hogy eszeágában sincs dezertálni, mutatja, hogy azért akarata és lelke szilárd s a defetista hangulatok csak múltó érzések, amelyeknek ő nem enged helyt a szívében, ha érzi is a fulánkjukat. A katona a fulánkok szúrása ellenére hős lehet, hű hazafi, ingathatatlan vitéz. Ugyanígy vagyunk a lélek érzésbeli hullámzásaival a hit és hitetlenség között. A hitetlenkedés érzésbeli hangulatképei még nem rombolják le a hitet mint nyugodt, biztosan égő fényt, legföllebb annak érzelmi ki-

teljesedését, szinte úgy mondhatnók: élvezetét korlátozzák. De ez sem az érdemet nem csökkenti, sem a hit lényegbeli szilárdságát nem befolyásolja.

Az Úristen tudta, miért bocsátotta ránk éppen ezt a keresztet. Talán azért, hogy annál jobban megbecsüljük az eleven hit kegyelmét s azt a vigasztaló érzést is, amelyet ő időnkint mintegy színváltozási jelenetet közöl velünk. Talán azért, hogy nagyobb legyen az érdemünk, ha ezekkel a kételkedő hangulatokkal bátran szembeszállva annál öntudatosabban hiszünk s ha egész vallási életünkben nem annyira a tőlünk független érzések hullámsodrára bízunk magunkat, mint inkább keményen megküzdünk a hitért.

Talán azért is, hogy jobban megértsük azoknak az embertársainknak a lelkiállapotát, akikben a hit még lényegét tekintve is gyenge és ingadozó s így jobban tudjunk velük szemben részvétellel lenni s jobban tudjunk rajtuk segíteni.

IV.

Ha ezt a kérdést kissé tovább elemezve azt kérdezzük, *mi lehetett az indítóok*, ami miatt Isten ekkora értelmi ingadozásnak tette ki az emberek hitét, mindekelőtt meglepődve vesszük észre a párhuzamot a hitkételyek és az ösztöni, pl. a *szexuális kísértések* között. Azok az *értelem* elhomályosulásai, ezek az *akarat* megroppanásai. Azok a gondolkodás emberi tökéletlenségének bizonyosságai, ezek az erkölcsi önuralom hiányosságának jelei. Két alapvető szellemi tehetségünknek: értelmünknek s akaratunknak a fogyatékosága nyilatkozik meg a kettőben.

Egyik nem tud biztos és ingatlan szilárdsággal ragaszkodni az Istenhez, akit pedig józan óráiban tökéletesen felismer; a másik nem tudja megtartani azt az erkölcsi szabályt, amelyről pedig tudja, hogy abszolút helyes és szükséges.

S amilyen iszonyatos erővel s ezer csselfogással csalogatja, szinte kényszeríti az elbukásra a gyarló embert az akarat gyengeséggel párosult érzékiség, ép-

oly erővel és épannyi csalafintasággal húzza lefelé az értelmi gyengeségen keresztül az azzal társuló hitetlenkedés. Sem akaratunk nem elég erős az állati ösztöneink fékentartásában, sem az értelmünk nem elég határozott az isteni igazságokhoz való ragaszkodásban. S ahogy az egyik defektus rengeteg embert sodor a kárhozát útjára, úgy a másik is.

Kérdezzük mármost: miért rejtette el az Isten annyira az arcát előttünk, más szóval: *miért hajlik az elménk annyira hitetlenségre s kétségre*; mindenekelőtt megint ezzel a viszontkérdéssel felelhetek: *miért engedte meg Isten, hogy akaratunk annyira a botlásra hajoljon pl. a szexuális dolgokban?* Miért nem teremtetett az Úr mindnyájunkat olyan acélos-angyali erőben, hogy amit világos nappal, emberek előtt, tiszta fővel nem mernénk elkövetni, azt bódult fővel, félaludtan, a lelkünk hátsó lépcsőinek tájékán minduntalan meg ne kívánjuk, sőt el ne kövessük?

Ugyanígy vagyunk az értelmi téren. Amit, hogy úgy mondjam: a nappali eszünkkel, higgadt, komoly gondolkodással nem tudunk sem tagadni, sem mellőzni, az esetleg pillanatok alatt elhomályosul bennünk, mihelyt valaki pl. igen hangosan mondja előttünk az ellenkezőt. Miért van ez? Miért tudunk kételkedni még az okság elvén is, mihelyt az a Teremtőhöz vezet, holott ezt az elvet kételkedés nélkül alkalmazzuk a gondolkodásunkban mindennap s örülnék tartanók, ha valaki ennek a helyességében kételkednék?

Darwin „leghatalmasabb” és — legörültebb gondolata, hogy a legnagyobb objektív bölcsesség is létrejöhet egyéni bölcsesség nélkül és a legcsodálatosabb világrend létesülhet világrendező nélkül: hogyan tudott megejteni egy fél világot s tud megejteni pillanatilag minket is, mikor kételkedünk! Holott soha más esetben ilyen logikai halálugrást nem vennénk egy percre sem komolyan.

Ugyanaz a kérdés ez, mikor azt kérdezzük, hogy egy bölcs és okos ember, egy tekintélyes és komoly férfi, egy finom úrinő, egy jólnevelt úrilány hogyan

dobhatja oda magát a jobb meggyőződése ellenére a szexualizmus minden őrzőgésének és esetleg perverzítésének? És megteszi; megteszi száz és százezer. Akkor is, amikor nagyon jól tudja, hogy ezt nem szabad és nem szép és mindenféle gyászos következményekkel jár.

A szexualizmus bizonyos fokig téboly, de amelynek erejét megmagyarázza nekünk az ösztön roppant követelődzése s az emberi akarat szégyenletes nyomoréksága. Ugyanily téboly elvégre a hitkétegy is, amelyet szintén megmagyaráz egyrészt az értelem bizonytalansága, míhelyt a mindennapi s fogható dolgok területét el kell hagynia, másrészt az ösztön vak dörmögése: a megtévedéstől való félelem ösztöne. Mert ez a félelem is ösztön és vak ösztön, akárcsak a nemiség.

Ez az ösztön is Istentől ered, mint a nemiség; ennek is megvan a maga jogosultsága és fontossága — hiszen ha nem lenne meg bennünk a megtévedéstől való félelem, vége lenne bennünk minden törekvésnek az abszolút biztos igazságok felé —; de ahogyan az a másik ösztön túltenghet bennünk, úgy túltenghet emez is.

Hogy tehát mégis miért engedte meg Isten ezt a kétfajta szörnyű emberi tökéletlenséget: az akarat és az értelem bukdácsolásra hajló ájultságát? Ezt a mondottak után már nem is olyan nehéz megérteni. Azért, mert ez a mi hitbeli gyengeségünk természetes gyarlóságunknak s a környező világ ránkhatásának folyománya, s mert az Isten ebben a gyengeségben is jót akar velünk.

Először azért, mert ez a hitbeli gyengeség a tökéletlenségekből összerótt emberi természetnek egyik *velejáró fogyatéka*.

Isten akarja, hogy tudjuk és érezzük, mennyire nem vagyunk tökéletes lények. Így is éppen eléggé hajlunk a nagyozolásra s önistenítésre, legalább van tehát, ami ebből az önbálványozásból kissé ki-kijóznít; van, ami (Szent Pál szavával élve) időnkint „meg-

pofoz" minket, „arconüt" minket (Kor. II. 12, 7.) s eszünkbe juttatja gyarlóságunkat és kegyelmi segítségre szorultságunkat. Ez a mi kettős gyengeségünk üdvösen megalázó emlékeztetés az eredendő bűnre, amelynek következményeként szakadt reánk a mi sajátos gyarlóságunknak ez a folytonos, kínos és megalázó jelentkezése.

Az Úristen azt akarja, hogy egy kissé lesütött szemmel és lehorgasztott fővel járjunk ő előtte, hogy ne farizeusi göggel büszkélkedjünk az ő színe előtt, hanem mellünket verve szinte a szemünket se merészeljük felemelni, és hogy az legyen a fő imánk: Uram, légy irgalmas nekem bűnösnek! Bűnösnek és vaknak! Add, Uram, hogy lássak! Mert nálad nélkül mégcsak látni sem tudok tisztán. Még azt sem tudhatom, hogy ki és mi vagyok; hogy semmi, teremtmény és a te alkotásod vagyok. Ilyen szörnyen vak vagyok.

De egyre jó az én vakságom és gyengeségem: *imádkozni megtanít.* S te ezt tetted a megmentésem föltételévé: hogy imádkozzam, hogy segítségedet kérjem szüntelenül és beléd kapaszkodjak s folyton érzem, hogy nélküled elsüllyednék!

V.

Mik hát ennek az akaratlan hithomálynak leggyakoribb okai? Egyik az a *homály, amelybe a természettőlötti világ valósága minden mégoly meggyőző érv és bizonyosság mellett is természetyszerűleg beburkolódzik.*

Bármily erősek és perdöntők a keresztény hit érvei s bizonyágai, az ember olyan, hogy amit szemével nem lát, amit kezével nem tapint, az sohasem teszi rá azt a lélektanilag kényszerítő hatást, mint az érzéki világ tapasztalata. Meghódíthatja meggyőződését, de nem fogja meg, nem ejti hatalmába az érzését. Annyira benne élünk az érzéki tapasztalások világában, hogy ami nem esik érzékeink alá, azt bizonyos fokig irreálisnak tekintjük. Gondolkodásunk, nyelvhasználatunk,

életmódunk csodálatosan reagál mindenre, ami evilági, amit súllyal, méterrel, pénzzel lehet lemérni és kifejezni. Viszont azonnal idegen országban érezzük magunkat, mihelyt az érzékenfelüli realitások birodalmában járunk.

A vallás pedig mindenestül kiragad bennünket a merő evilágiság fogalomköréből. Elvontabbnál- elvontabb eszmékkal dolgozik, túlvilági képzeteket ébreszt s ezek éppen a mi földhözragadtságunk miatt könnyen az irrealitás benyomását teszik ránk. Nyakig benne élünk az anyagiság és evilágiság bűvkörében; nem csoda, ha épúgy nem tudjuk könnyen beleélni magunkat ebbe a felsőbbrendű világba, mint ahogy az alföld fia nem tudja elképzelni, hogy hegyek is vannak s hegyvidéken is lehet lakni. Álomszerűnek, meseszerűnek, hihetetlennek tűnik fel nekünk az, ami mindennapi kis élményeinken s elképzeléseinken kívül esik.

Ha valaki meghal s a testét a sírba tesszük, azt tudjuk és látjuk, a teste felbomlását érzékeinkkel tapasztaljuk. De hogy a lelke elválik a testtől s egyszerre elhagyja ezt az anyagiságot s túl csillagokon s naprendszereken, túl mindenben, ami nyomorúságos tér és anyag, megjelenik az Úristen ítélőszéke előtt: ez már annyira szokatlan nekünk, emberi képzetekkel és szavakkal oly nehezen kifejezhető, elképzeléseink szokott skémáival oly nehezen követhető gondolat, hogy nagyon hamar készen vagyunk a szóval: mese! Talán nem is igaz!

Holott nem kellene sok okoskodás hozzá, hogy azt mondjuk: *miért lenne ez mese és valószínűtlen?*

Miért lenne valószínűtlenebb, mint az, amit a szemünkkel látunk? Csak az van-e, csak az lehet-e, ami hozzánk közel van? Nem azért gyújtotta-e fel a mindenható Isten is a csillagok miriádjait a fejünk fölött, hogy arra figyelmeztessen: vigyázzatok, ti kicsiny, földi törpék, nehogy azt higgyétek, hogy csak ti vagytok a világon s a ti liliputi problémáitok az egyedül reális dolgok, a ti négykrajcáros horizontotokon kívül

nincs világ és nincs valóság!? Nem naiv elképzelés-e az, amely csak a maga szűk látókörét tartja igaznak és komolyan veendőnek?

Az a körülmény, hogy a természetfölöttiség terén oly bizonytalanul mozgunk, hogy a túlvilágit oly nehezen foglaljuk megfelelő szavakba s képletekbe, ép-oly keveset változtat annak értékén s nagyságán, mint az, hogy az egyszerű lelkek oly könnyen esnek e téren naivságokba, népies, gyermekes, nem ritkán babonás elképzelésekbe. Hiszen még ez is csak azt bizonyítja, hogy a hit világa magasabb, nagyobb, szélesebb, mint mindaz, amit ezen a világon közvetlenül elgondolni képesek vagyunk!

A másik körülmény, amely ennek a hitbeli nyugtalanságnak okozója szokott lenni, az, hogy *túlságosan imponál nekünk a hitetlenek és hitetlenkedők világa.*

Hogyan lehet igaz, gondoljuk talán, amiben annyian nem hisznek, amin annyian túlteszik magukat? A hit oldalán mintha inkább az együgyű s félénk emberek állnának — úgy gondoljuk —, míg a haladók, a bátrak, az erősek, az élni tudók nagyrészt a túloldalon vannak. Vagy ha egyénileg hisznek is, azt nem nagyon mutogatják, az életüket s főleg a közéletet nem aszerint rendezik be.

A nagy irodalmi, politikai, közgazdasági életben, az újkori államberendezések s történeti események egész szövedékében a keresztény eszméknek alig van vezető szerepük. Háború és béke kérdésében, gazdasági és kulturális tevékenységünkben az Istent meg sem említjük, a vallás szempontjait figyelembe sem vesszük. Sőt sokan vannak, akik egyenesen naivságnak érznek minden oly törekvést, amely vallási és egyházi szempontokat helyez a közéletben előtérbe. Az Egyházat ezek az emberek legfőllebb megtűrik, mint egy patinás emléket, mint letűnt korok tiszteletreméltó ereklýjét, mint egy történelmi nevezetességű romot. De már befolyást a társadalomra, tudományra, törvényhozásra lehetőleg nem juttatnak neki.

A vallás elveit s törvényeit a modern társadalom gyakorlatilag és hallgatólagosan sokfelé szinte hatályaon kívül helyezte. A politikában, a házasságban, párbaikérdésben, a törvényhozásban, az Egyház jogainak megtaposásában, csakugyan mintha az a meggyőződés jutna sokfelé kifejezésre, hogy a kereszténység legfőllebb a köznép s a gyermekek fékentartására lenne alkalmas, de a társadalom irányítóinak nem szükséges azt komolyan venniök.

Természetes, hogy ez a felfogás sokakat megingat, vagy legalább azt a benyomást kelti bennük, hogy a vallás mégsem lehet teljes mértékben igaz és irányadó, ha ily kevésbé érvényesül a mindennapi életben. A divat iszonyú nagyhatalom s a legokosabb emberben is van bizonyos csordaöszön: amit sokan tesznek, az imponál neki, azt akarja tenni ő is. És mivel hát sok ma a hitetlen, tehát hitetlen akar lenni ő is.

Sokakat az ingat meg a kereszténység nagyrabecsülésében, hogy azt látják: a kereszténység csupa egymásnak ellentmondó *felekezetre bomlik*. Egyik a másikat támadja s zárja ki: nem lehet tudni, melyiknek van igaza. Talán egyiknek sem!

Pedig mennyire nincs igazunk, amikor engedjük, hogy ez a vallásellenes divat túlságosan imponáljon nekünk! Hogy sokan a vallástalanságnak hódoljanak, hogy sokan felekezeti tévtanok bozótjába keveredtek, sajnos: igaz. Igaz az is, hogy sokszor éppen a vallástalan emberek szerepelnek legtöbbször a fórumon: politikában, irodalomban, gazdasági életben.

De vajjon mit bizonyít ez? Éppen azt, hogy a legmagasabb eszmei kérdésben sokan megzavarodnak; hogy ezen a materiális világon azok boldogulnak legelőbb, akik minden figyelmüket az anyagra, a külső életre, az evilági sikerekre irányozzák, tehát akik legkevésbé illetékesek olyan téren irányt szabni, amely tőlük legtávolabb áll: a szellemiség és főleg a természetfölöttiség terén.

Abból, hogy Napoleon zseniális hadvezér volt, még nem következik, hogy a lelkeségnek is mesteréül

tekintsük. Abból, hogy egy modern üzletember milliókat halmoz föl magának, palotákat épít, ujságokat írnyit s politikát határoz meg, legkevésbé sem következik, hogy a világnézet terén is tekintélynek számítsion. Abból, hogy Krisztus tanait eretnkségek igyekeznek darabokra tépni, még nem következik, hogy a tan maga, ahogy azt Krisztus egyetlen illetékes, eredeti Egyháza hirdeti, szintén megoszlott és ellentmondásos lenne.

Elmondhatjuk, hogy azoknak, akik ezt a mai világot legfőképp irányítják, különösképpen kevés az illetékességük ahhoz, hogy magasabb világnézeti kérdésekben irányítókul tekintsük őket. Hiszen közismert dolog, hogy a világot a mai irányítói milyen szörnyűséges káoszba vitték! Olyan gazdasági rendet terveztek ki, amely a mammon imádatának skrupulus nélkül áldozta föl az embert; mely világháborút s tömegnyomort eredményezett az egész vonalon.

Ahová csak nézünk, csupa önzés, haszonlesés, egymás félrevezetése és kizsákmányolása, szociális igazságtalanságok, erkölcstelenségek és bűnök egész Szodomája és Gomorrája. És ezek az emberek, akik még evilági szempontból sem állhatják meg a helyüket, akik még embertársaikkal szemben, tehát evilági vonatkozásban sem ismerik a szociális kötelességeiket, ezek imponáljanak nekünk a legmagasabb s legfinomabb kérdésekben, az istenhit s a kereszténység kérdéseiben? Ezek a kontárok mondják-e meg nekünk, hogy mit kell Jézus Krisztusról s az örök életről tartanunk? Ez a mi dekadens korunk, amelyet az erkölcsi lesiklás ezer faja és a bolsevizmus örülete jellemez, ez mondjon értékítéletet az Isten és a természetfölöttség dolgairól?

De mi hát az, amit a vallás ellen felhoznak? Semmi, vagy még annál is kevesebb. Félrebeszélés, ferdítés, vállvonogatás!

Ha az ember akár az istentelenek propagandairait, akár a modern eretnkségek vagy az ú. n. szalónhitetlenség irodalmi termékeit forgatja, kettőt állapít-

hat meg magában: egyfelől az agitációnak kétségkívüli mesteri művészetét, másfelől a gondolati szegénységnek, az önellentmondásnak, az eszmei ügyefogyottságnak s a félrevezető szándéknak oly nagy fokát, hogy az embernek szinte vigyáznia kell magára, hogy ne csak azért higgyen, mert a hitetlenség annyira szembeszökően tartalmatlan s annyira őszinteség nélkül való! Mennyire csak a közönség tudatlanságára utazik pl. az orosz bezbozsnikok együgyű, de nagyhangú vallásellenes hadjárata! Milyen ótromba és szégyenletes eszközökkel akarja a maga hitetlenségét a tudomány s a felvilágosultság vívmányaként kikiáltani! Igazán szégyenkezhetik érte, akire ilyen argumentumokkal lehetne hatni.

De vajjon mennyivel jobbak ezeknél az orosz-zsidó tákolmányoknál pl. a Haeckelek vagy Renan-ok, a Jaroszlávszkíjek és Rosenbergegek vaskos füllentései, azok a sokszor szembeszökően cinikus eszmefuttatások, amelyekkel a modern agnosztikus filozófia s az akatolikus irányok kelletik magukat s amelyeken keresztül lettek a tömeghitetlenségnek legfőbb terjesztői?

Ki hozott fel eddig, hol hallottunk eddig *egyetlen komoly érvet* a katolicizmus hittana ellen? Szópuffanások, hangulatkeltések, zavaros szaválás: ez igen, ebből volt és van bőven. De érv? Bizonyosság? Komoly és higgadt cáfolás? Hol? Mikor? S akkor én a lelkem nyugalrát, hitem boldog derűjét engedjem megzavartatni ezek miatt a lármás agitátorok miatt?

Ész és logika, történelem és evangélium, Krisztus és a lelkiismeretem tündöklő, biztos ragyogása sorvadjon-e el bennem s legyek gyáva és defetista ingadozás áldozata, csak azért, mert az emberi romlottságnak úgy tetszik, hogy még a jókat és becsületes embereket is megzavarja a maga tagolatlan harci üvöltésével?

Ez ugyan közvetlenül ismét csak értelmi, ha tetszik: hitvédelmi gondolat, de nagy mértékben alkalmas az érzés és a képzelet megnyugtatóására is. Érdemes gondolnunk rá s hitetlenkedésünkben inkább meg-

alázó kicsinységet, mint tudákos felvilágosodottságot látunk.

Sokakat az zavar a boldog hit biztonságérzetében, hogy *a hit követői s gyakorlói közt olyan sok a naiv, együgyű ember*, aki oly bántó biztonságérzettel cseréli össze a lényeket a mellékessel, a biztosat a jámbor hiedelmekkel, az igazán nagyot és szépet a gyermekiességig rövidlítő naivsággal. Templomainkat teleülik ezek a derék fejkendős nénikék, akiknek a Szent Antal talán fontosabb, mint az Úristen s a legenda szentebb, mint a dogma. Az embert zavarja a gondolat, hogy *ezzel* kerül egy sorba, amikor hisz és hitéletet él.

Sőt tovább megyünk: ez a naivság felüti a sátrát néha még ott is, ahol már csak tudományos higgadt-ságot várna az ember s betolakszik a teológia berkeibe is. Nem a dogma terére, hanem *a dogma alkalmazásának* a területére.

Vannak emberek, akik teológiai kérdésekben a maguk merőben emberi és iskolai véleményeit is époly biztonsággal adják elő, mintha dogmatikai igazságokat, bebizonyított isteni kinyilatkoztatásokat fejtegetnének. Vannak, akik oly bátran mozognak az isteni dolgok és fogalmak között, mintha ezek emberi fogalmak lennének s azt a benyomást keltik, hogy maradéktalanul sikerült az istenit az ő emberi fogalmaik skatulyáiba belepréselniök. Természetes, hogy ez is zavarólag hat s a hívőben azt az érzést kelti, hogy talán az egész dogmatika csak ilyen teológiai játékok és hiedelmek szövődéke.

Mit szóljunk ehhez? Azt, hogy ezek miatt is kár zavartatnunk magunkat. Sem az öreg nénikék, sem a vallást naivitással zsugorító jámborok, sem egyes különc teológiai akarnokok *nem irányadóink*, hanem egyedül Krisztus és az ő Egyháza. Az, amely mellett isteni szavatosság tanuskodik.

A szó, a forma, az ájtatossági gyakorlatok, sőt bizonyos fokig a teológiai képletek is magukban csak emberi dadogások, amelyek csak kicsiny részben

fejezhetik ki az istenit, a végtelent, a nagyszerűt. Csak megközelítő határfogalmak. A szellemes régi mese a Taliter-qualiter-ről és a Totaliter-aliter-ről csodálatosan fonódik össze bennük. Amit Jézus mond s amit az Egyház tanít, az mind tökéletesen igaz; de ahogy mi mondjuk s ahogy az a mi emberi felfogásunkban él, lehet, hogy csak egyik felét fejezi ki a teljes igazságnak.

Ne nyugtalankodjunk miatta, ha valaki a maga formuláját akarja az egyedül igaznak s elfogadhatónak feltüntetni. Legyünk elnézők, értsük meg embertársainkat. Kinek-kinek a maga kegyelmi adományai szerint. Ahogy az Apostol mondja: Ma még kisdedek vagyunk, úgy gondolkodunk, mint a kisdedek s úgy beszélünk, mint a kisdedek. Majd ha felnőttek leszünk, majd ha odatúl nem emberi szavak s fogalmak leplebe burkolva, hanem sajátos isteni ragyogásában lelepleződve áll előttünk az Úr igazsága, mosolyogni fogunk egykori gyarlóságunkon. De ami itt igaz volt, igaz lesz ott is és ami itt biztos, biztos lesz ott is.

Szolgáljon az érzéseinknek ez is némi nyugtatásul.

VI.

A hithomály különben nem szűkölködik egyénileg *vigasztaló momentumokban*. Voltaképpen örülnünk is szabad neki, nemhogy megriadunk miatta.

Mert ugyan miért gyötör téged, testvér, ez a kínos érzés? És miért mutatkozik ez a fájó kétely *csak éppen vallási téren* s miért nem más területeken, pl. a tudományos kérdésekben, vagy a mindennapi élet tudnivalóiban?

Miért nem okoz neked pl. hasonló kint az elképzelés, hogy hátha nem vagy annak az embernek a gyermeke, akit apádnak tartasz? Azé az asszonyé, akit édesanyádnak tudsz? Apád és anyád őszintesége mellett semmiesetre sem hadakozik annyi s oly verhetetlen bizonyíték, mint a kereszténység nagy igazságai mellett. S te mégsem kételkedel benne, érzés szerint

sem. Nem riaszt fel álmodból a gondolat, hogy hátha mégse, hátha a legszebb gyermeki érzéseidben is csalódol?

Tudod-e, miért van ez így s miért a nagy különbség a két eset között? Mert te a vallási meggyőződésed annyira szereted, annyira mindenfölkül valónak érzed, annyira egybenőttél vele, annyira a legszebb és legszentebb dolognak tartod, annyira ráépítetted minden reményedet, hogy szeretnél benne nemcsak értelmileg, hanem mindenestül, érzésileg is, képzeletileg is bizonyosnak lenni, szeretnéd, ha a természetfölötti világ, melynek eljegyezted magad, amely a te világod, máris édes látássá és szinte boldog tapintássá valósulna benned. És mert ez ma még nem történhetik meg, azért szomorú vagy és nyugtalan.

Mi ez? *Gyönyörű bizonyosága* a te Isten-vágyadnak, Jézus-imádatodnak, lelkületed abszolút és mély-séges vallásosságának. Gyönyörű bizonyítéka annak, hogy nem elégít ki a föld s az ő bizonyosságai; hogy bizonyos fokig te is úgy vagy, mint Szent Pál volt, aki „fel akart oszolni s Krisztussal lenni”.

Aki nem mélységesen vallásos, az vagy elméletileg is kételkedik, vagy egyáltalán nem érez a kételkedése miatt nyugtalanságot. Ez a nyugtalanság az a tövis, amelyet az Úristen a hit rózsája mellé teremtett. Talán, hogy el ne bizzuk magunkat vele s élen-kebben érezzük a hit kegyelmi s ajándéki jellegét.

Ennyiben tehát *szinte még örülhetsz is* annak a bizonyos kínzó érzésnek. Öntudatlan honvágy az az Isten országa után, felsírása a lelkednek a természetfölötti bizonyosságoknak minél magasabb foka, minél világosabb, tündöklőbb, ragyogóbb bírása után.

S a végső nagy vigasztalás: bizzunk abban, hogy az Úr tudja, miért szenvedtet minket, miért engedi homályba borulni a mi hívő lelkünket. Miért fátyolozza körül a saját arcát s a saját igazságát sűrű ködökkel, fájdalmas homállyal.

Ő egészen bizonyosan *jót akar ezzel is*. Nem akarja, hogy csak úgy ösztönös-naivul higgyünk s a

hitben mást, mint boldogságot s békét ne találjunk. Akarja, hogy akkor is higgyünk, amikor a hit érdem és nehéz. Amikor ő eltakarja az arcát előlünk. Amikor az érzés ellentmond vagy ingadozik s csak az ész és az akarat parancsszava őriz meg minket az Úr útján.

Ennek az életnek a célja itt a földön: a próbatétel. Meg kell valamiképpen érdemelnem a mennyországot s ennek a módja az, hogy kísértésbe kell esnem s abban helyt kell állnom. Márpedig a kísértés éppen abban áll, hogy gyarló vagyok s hogy nem magától értetődő, hogy magamtól is mindig a jót tegyem.

Megint itt van a párhuzamosság a szexualizmus-sal. Ott is azt kérdezhetjük: hogyan engedheti meg a jó Isten, hogy akaratilag annyira gyenge emberekre, fiatalokra, szinte még gyermekekre, de az öregekre is, a nemiségnek ez a rettentő démonja ilyen borzalmas csábító erővel ráfeküdjék? Hiszen háromnegyedrésze elhull a kísértések irtózatossága ereje és sűrűsége alatt!

S mégis: Isten tudja, mit csinál. Igenis a nemiség fékevesztett hatalmának egyik legfőbb értelme az, hogy az *Isten próbára akarja tenni* az embereket. Lehet, hogy sokaknál éppen a csábításnak és kísértésnek már az akaratszabadság gyakorlatát is szinte felfüggesztő roppant ereje lesz a mentőkörülmény az ítéletkor, s hasonlóképp lehet, hogy sokaknál az értelmük túlságos zavarodottsága lesz a mentőökük a hitetlenségük elbírálásánál. A legtöbb embernél azonban kétségkívül nagy szerepe van a szabadakaratnak mindkét vonatkozásban.

Az Isten eszméje oly nagy, hogy vele szemben szembeszökő az imádat s a hit kötelessége, mihelyt valaki csak sejtve és derengő bizonyossággal is a közelébe jutott. Akkor már köteles kérni őt, hogy világosítsa fel őt teljesen, s köteles hódolni neki. Lehet, hogy ebben az első, derengési állapotban nagyon sok ember lelkében már el is dől a csata, a hit vagy hitetlenség csatája s lehet, hogy ezzel együtt a lélek örök sorsa is.

De a szívek és vesék titkaiba vajjon ki hatolhat be közülünk? Mindössze annyit látunk ezeknek az eszmélődéseknek alapján, hogy nincs okunk azt mondani: ezeknek a kételkedő hajlamoknak nincs semmi céljuk és semmi értelmük az isteni Gondviselés terveiben.

A *szentek életében* is gyakran olvasunk ezekről a belső vívódásokról. A nagy Avilai Teréznek épúgy az van az életrajzában, hogy hosszas, kínos belső szárazsággal küzdött, mint Lisieux bájos szentjének önéletrajzában, hogy „hitkételyek” gyötörték. Bizony, nyal nem az elméleti hité, hanem az érzés hitéé. Az isteni Jegyes ott volt náluk is, itt van nálunk is a háttérben s gyönyörködik választott aráinak, ó nem a gyötrelmében, hanem: a hősiességében.

Mert hiszen könnyű dolog a hitben élni, ha az ember szinte kézzel fogja a természetfölöttiséget, ha a Végtelen úgyszólván testet ölt benne s körülötte. De hősi és nehéz erény akkor is hűnek maradni a Völegényhez, ha az látszólag távol van tőlünk, ha nem érezzük isteni tekintetének melengető biztatását az arcunkon, éltető lehelletét a kezünk munkáján. Nem a vértanúság a hitbeli hősiességnek a tetőpontja, hanem a vértanúság és vértanukészség akkor, amikor az érzés és képzelés síkján a vértanúság célpontja s alapja maga is szinte semmiségbe vész. Amikor a hazugság atyja nem kívülről dörömböl a szívünk ajtaján, hanem *belülről tépi meg a lelkünk egyensúlyát*.

Ez a vértanúság néha soká tart, nagyon soká, esetleg egész életünk folyamán mint maradandó kereszt jön velünk. Micsoda hősiesség — és micsoda kedvesség az Úr előtt!

Hát csak bátran, testvér! Győzd le a kísértést azzal, hogy bátran a szemébe nézel! Vesd bele magad csak annál inkább az imádság lelki fürdőjébe, kapaszkodjál csak annál elszántabban a kézbe, amely mint Pétert a háborgó tengeren szilárdan járni tanít, míg a kételyre hagyatkozva azonnal süllyedni kezdesz!

Vesd bele magad főleg az apostoli, lélekmentő

munkába! Ezzel legjobban megbizonyítod, hogy nem hederítesz sokat az érzések zavaró momentumaira s hű maradsz ahhoz, amit hívő értelmekkel s engedelmes akaratoddal legszentebb kötelességednek ismersz! Hiszen a lélekmentő munka, mint a szeretet legnemesebb gyakorlása legalkalmasabb arra is, hogy az Úrtól megszerezze számodra a vigasztalódás kegyelmeit.

És még egy haszna van: amikor munkád nyomán a krisztusi igazságoknak páratlan, felülmúlhatatlan hatásait, léleknevelő s életjavító eredményeit szemléled, akkor a hitnek ez a gyakorlati igazolódása esetleg az érzéseidet is sokkalta inkább *megnyugtatja* s megörvendezteti, mint az elméleti hitvédelem minden logikája és tudományos biztossága.

Vannak, akik így, ezen az úton gyógyultak ki az érzéseik zavarosságából, az érzés kételyeinek betegségéből. Amit semmiféle elmélet meg nem értetett velük, az lassankint édes és szinte érzéki bizonyossággá érlelődött a lelkükben annak a százszoros áldásnak a nyomán, amely a hitből, mint cselekvésből s életből a szemük láttára fakad.

Erősítsd magad a *keresztény remény és öröm* indítékaival! Ha sír a lelkedben az epekedés a több világosság után, gyógyítsd azzal, hogy készakarva annál többet gondolsz azokra a dolgokra, amik érzésselileg is felemelhetnek s vigasztalhatnak. Ha akár csak úgy, látszólag feltételelesen is, de mondd magadban ilyenkor: Hátha mégis csakugyan úgy van, ahogy hiszem és ha odatúl csakugyan egy szerető, kegyes mennyei Atya vár rám és ha Jézus, a lelkek örök kedvelője odatúl szelíd pirongatással fog fogadni, mint egykor Tamást fogadta a feltámadás után, vagy ahogy apostolait pirongatta azért, mert „kicsinyhitűek” voltak?

Hátha odatúl mégis az a nagy jézusi világ fogad, az a fény s az a melegség, az a világosság s az az ölelő szeretet, az a Minden, az a teljesség, az az egyetlenség, akit Istennek hívunk és ha ott csakugyan az a kimondhatatlanul boldog örökkévalóság tárul majd

fel előttem, amelynek egyetlen perce édesebb és gazdagabb a föld minden mámoránál? Jaj, hogyan fogom szégyelni akkor, ha csak egy pillanatig is helyet adtam, bárha csak érzéseim világában is, az ingadozásnak!

A homály vissza-visszatérhet, az érzés kételye megmaradhat s tovább sajoghat, de a keresztény remény s a szent öröm jogosult ígérete le fogja gyúrni a vakoskodás kishitűségét. És Az, aki a te szívedet a maga számára teremtetten, előbb vagy utóbb meg fog látogatni ismét az ő vigasztalásának özönszerűen gazdag, felemelő, becéző édességeivel! Arca ismét felragyog előtted s te boldogan kiáltasz fel az örven-dező Péterrel: „Uram! jó nekünk itt lennünk!”

Adja Isten, hogy mielőbb így legyen!

Akik Krisztust is rágalmazták.

„Némelyek pedig közülük mon-dák: Belzebub, az ördögök feje-delme által űzi ki az ördögöket.”
Luk. 11, 15.

Böjt 3. vasárnapjára.

I.

Megdöbbentő, szinte még a kinszenvedés jelene-teinél is meglepőbb részlete az evangéliumnak az, amely arról számol be, hogy az Úr Jézust mennyi min-denféle aljassággal rágalmazták meg ellenfelei.

Többi közt azzal a hihetetlen és ügyefogyott vád-dal támadtak rá, hogy hát igen, csodajeleket tesz, ördögöket űz, de mindezt bizonyosan az ördöggel való titkos szövetekezés erejében teszi. Az ilyen vádagnak egész rettenetességét csak az érzi át, aki világosan szeme elé állítja, ki az, aki ellen a vád irányul.

Jézus a legtisztább tanításokat hirdette, amelyeket a földön valaha hirdettek; tanainak isteni eredetét megvilágította csodatételeivel és halott-támasztásai-val, megerősítette saját emberfeletti egyéniségének

fénylő, hótiszta vonásaival. Ha valaha járt a földön jó ember, nagy ember, tiszta ember: ő volt az. Ha valaki jót tett a világgal: ő volt. Ha valaki hitelt és hálát érdemelt mindenki részéről: Jézus volt az.

És íme, mégsem akarnak hinni neki. Akkor sem, amikor csodákat mível, amikor a szemük láttára vakokat, bénákat, siketeket gyógyít, amikor ördögöt űz ki. S nemcsak nem hisznek neki, hanem még azzal is merik vádolni, hogy a gonosz szellemmel játszik össze, hogy a pokolnak szövetségese, szemfényvesztő és ördögös. Belzebúb erejével űzi ki az ördögöket! Belzebúbnak cinkosa, közönséges szélhámos és néprontó!

Mikor ezt olvasom, le kell tennem az evangéliumos könyvet s fel kell kiáltanom magamban: van-e hát az emberi döreségnek s az emberi gonoszságnak határa? A pogány Cicero mondja valahol, hogy csodálatos dolog: nem lehet oly kábaságot elgondolni, amelyet valamely filozófus ne állított volna. Ez az Úr Jézussal és az ő művével szemben is igaz: nincs az a képtelen örület, amelyet magukat bölcsnek tartó emberek el ne hittek és ne hangoztattak volna, csak hogy az igazság erejét tompítsák, csak hogy Jézus tanításának igájába ne kelljen hajolniok.

Kétségbevonták állításait, kétségbevonták bölcsességét, kétségbevonták őszinteségét, kétségbevonták istenségét, még történelmi létezését is. Ráfogták, hogy fiatal korában Indiában járt s ott tanult el valami varázslatos bűbájosságot. Ráfogták, hogy sohasem akart vallást alapítani, hogy a kereszténység nem az ő műve és alkotása, hogy sohasem beszélt a feltámadásról s nem is támadt fel soha, hogy nem alapított Egyházat, nem létesített szentségeket, hogy alig maradt fenn tőle egy-két hiteles mondat.

Mi mindent nem mertek mondani róla! És bármily vakmerő, bármily történelemellenes, bármily ellentmondásos volt százféle feltevésük, mindig akadtak, akik hittek ezeknek az állításoknak. A XVIII. és XIX. században meg divat lett Jézus istenségét tagadásba venni, minden bizonyítás nélkül és minden cáfo-

lat ellenére s ez a divat bizonyos fokig máig fennmaradt és széles rétegeket tölt el.

A hitetlenség nem bizonyított be semmit, de úgy tesz, mintha mindent bebizonyított volna, épúgy, mint a kommunista istentagadás, amely a természetbölcselet s a tudomány terén semmit sem bizonyított be, egyetlen tételét, egyetlen vakmerő ígértét sem igazolta, de úgy tesz, mintha mindent igazolt és mindent bebizonyított volna. És agyonlövötte azokat, akik a bebizonyíthatatlannal hirdetett és igazolatlanul erőszakolt tételeikben vakon nem hisznek.

Jézus védekezni kénytelen a legsötétebb, legvakmerőbb rágalommal szemben! A megtestesült igazságot törvényszék elé állítják, az égből szállott szentséget a vádlottak padjára ültetik. És Jézus Krisztusnak felelnie kell a farizeusoknak, hogy ő nem Belzebúb cinkosa és nem az ördög nevében cselekszi csodáit!

II.

Az első, ami itt szemünkbe ötlük, a kérdés: *mi-ként volt lehetséges, hogy az emberek elfordultak Jézustól, szembehelyezkedtek vele, elutasították, üldözték, rágalmazták őt? Éppen őt. A minden igazság hirdetőjét, minden erkölcsi szépség megtestesítőjét; azt, aki egyedül tudta volna boldoggá tenni a világot. Megrázóan ékesszóló tanúság a mellett, hogy nem mindig rossz az, amit üldöznek és támadnak és hogy a szívnek lehetnek okai, melyeket az ész nem ismer el.*

Ha még Jézust is támadhatták, hogynem támadnák az ő Egyházát, papjait, híveit, tanait, intézményeit? S elég szembeötlő jelenség: *a papok közül sem a gyenge és hanyag papokat támadják; eszük ágában sincs. Ezekkel jól megférnek maguk is. Hanem annál inkább támadják a komolyakat, buzgókat, s mennél apostolibb lángolású, mennél képzetesebb, tisztább életű egy pap vagy papi testület, annál hevesebb támadásokban van része!*

Van például egy szerzetesrend a világon. amely-

nek szent volt az alapítója, szentek az első tagjai. Hozzájuk tartozott a világnak Szent Pál óta legnagyobb hithirdetője, Xavéri Szent Ferenc. Közéjük tartozott az angyali ifjú, a Gonzága hercegi család sarja, akiben az ártatlanság tündöklése vetekedett a bűnbánati gyakorlatok ijesztő szigorával. Közéjük tartozott az újkornak számos, legelsőbbrendű tudósa, felfedezője, zsenije. Közülök kerültek ki azok a hithirdetők javarészből, akik az újkor első felében egész országokat és tartományokat nyertek meg a keresztény hitnek, akik Krisztus nevét eddig ismeretlen tájakon meggyökerezették. Ebből a rendből került ki közel 1300 vértanu, aki életét adta Jézusért. Legtöbbje nem egyszerű lelövetéssel vagy lefejeztetéssel! Hanem válogatott kínok közt, aminőket talán még a Nérók kegyetlensége sem tudott kiagyalni.

Hány tagja ennek a rendnek végezte életét pl. Japánban, Kínában, Tonkinban, az úgynevezett verem szenvedésével: megkötözve mély verembe eresztették le, fejjel lefelé, a veremben pedig nemcsak szenny és undokság várta őket, hanem gyakran skorpiók és mérges kígyók, amelyekkel szemben a megkötözött áldozat tehetetlen volt. Másokat a borzalmas Ungeni-tónak állandóan forrásponton buzogó kénes vízébe eresztettek le csigaszerkezet segítségével, majd kihúzták s lassan ismét visszaeresztették őket, úgyhogy a bőrük felpattogzott s a húruk elevenen megfőtt s ezt a kínt addig folytatták, míg az áldozat ki nem szenvedett.

Ismét másoknak égő parázssal égették ki a szemét, a torkát, a fülét, kitépték a nyelvét, szögeket vertek a kezén s a lábán a körmük alá s egyéb, le sem írható rettenetességeket követtek el rajtuk. S ezt a szerzetet szent hitvallói, tudósai, vértanui ellenére a vallás ellenségei nem átalították minden váddal és rágalommal illetni, mint erkölcstelent s Belzebúb szövetségesét hurcolni meg, akár csak Jézust az Evangéliumban s minden egyházüldözésben elsőnek az ő feje hullott porba.

Miért kerül mindez a felolvasott evangéliummal kapcsolatba? Azért, mert ez is mind élő figyelmeztetés arra, hogy nem szabad mindjárt elhinni és készpénznek venni, ha a vallás ellenségei az erőszakon és véres üldözésen kívül még a meggyűlöltetés és a rágalom fegyvereivel is küzdenek az Egyház vagy valamely intézménye ellen. Ebben a vonatkozásban nem áll az a közmondás, hogy „nem zörög a haraszt, ha a szél nem fújja”: mert ha ez igaz volna, akkor magára Jézusra is alkalmazni kellene: akkor hát ő sem lehetett egészen jó és egészen ártatlan, mert hiszen őt is nemcsak üldözték, nemcsak halálba vitték, hanem becsületében is megtépázták, holott ő igazán nem adott rá okot.

Tudnunk kell, hogy az igazságot nem mindenki szereti, hogy az emberek, mint Jézus maga hangoztatta, sokszor jobban szeretik a hamisságot, mint az igazságot és hogy a tanítvány nincs a Mestere felett: ha őt gyűlölték, ha őt üldözték, akkor az ő híveit is üldözni fogják. A *mysterium iniquitatis*, a rosszság titka ugyancsak erős hatalomnak bizonyult a történelem folyamán s a mindennapi életben, a *mysterium bonitatis*, a jószág titka mellett. Az Úr szolgáinak valósággal kiváltsága és ismertetőjele az a töviskoszorú, amelyet az Úrhoz való hasonlóságuk bizonyoságául nekik is viselniök kell!

III.

A másik szempont aztán, amely ebben az evangéliumi részletben megragad, a kérdés, hogyan lehetséges, hogy az emberekben az igazsággal szemben *ennyi elfogultság, ilyen dőreség és ennyi rosszindulat* legyen. Ám meg kell fontolnunk, hogy nemcsak a farizeusok bűnében van dőreség és rosszindulat, hanem minden tudatos, súlyos bűnben, minden Krisztustól elfordulásban. A bűnnek ez a természetrajza, ez a kettős összetevője: dőreség és rosszindulat. Ha ez nem volna, bűn se volna a világon. De honnan ez a dőre-

ség, az igazsággal, a jobbal, az erénnyel való ekkora s ily rosszakaratú szembehelyezkedés? E kérdésre többszörös feleletet találók.

Először is sok ember van, aki *nem tudja elviselni* az igazságot, az erényt, az ártatlanságot, mert az kényelmetlen neki, mert kellemetlen szemrehányás számára, mert nem tud vagy nem akar fölélni hozzá. Az ilyen embert bántja s idegesíti, ha nem mindenki olyan alantan járó, olyan puhány lélek, mint ő, s menél magasabban maga fölött állónak érzi a Jézus világát, annál kevésbbé tud megbékélni vele. A farizeusokra nézve is Jézus egész személyisége égő szemrehányás volt, s mert nem akartak vagy nem mertek az ő erkölcsi magaslataira feljutni, azért gyűlölték őt.

Ezzel összefügg aztán a *szenvedélyek uralma* a lelkeken. A farizeusok a hatalmukat féltették s a hatalommal együtt valószínűleg mindenféle egyéb földi előnyt: jólétet, gazdagságot, tiszteletet. Ez a Jézus felforgatta minden álmukat, amikor nem külső fényben megjelenő messiásországot hirdetett, hanem az alázat és a megváltó szenvedés evangéliumát.

Azonkívül Jézus vitába szállt az ő álszent iránnyukkal, néhányszor érzékenyen megalázta őket, leálczta álokoskodásaikat, már ezért is haragudtak rá és bosszút forraltak ellene. A haragos, a szenvedélyes ember nem nézi többé, hol az igazság, mi a kötelesség, vakon törtet a célja felé s keresztülgázol logikán és etikán, az igazság, az erény törvényein, Istenen és emberen, csak szenvedélyének útját ne szegje senki.

Nem úgy van-e ez ma is, a legtöbb bűnnél, vallásellenességnél, Krisztustól-elfordulásnál? Az igazság, a morál, ugyebár, Krisztus-hitet, természetfölöttiséget, Isten előtti hódolatot követel tőlük s ők csak magukat szeretnék Istennek és törvényhozónak elismerni; Krisztus tisztaságot követel tőlük s ők nem hajlandók a bűnös vágyaikat, a könnyelmű társaságot, a szabadszájúságot, a testiség kielégítését feláldozni; Krisztus igazságosságot, becsülességet, szeretetet, önzetlenséget követel s nekik a saját pillanatnyi anyagi érdekük

fontosabb, mint a lélek javai. Természetes, hogy az ilyen emberek feszítsd meg-et kiáltanak Krisztusra és elfordulnak az ő parancsaitól.

Hogy van az, hogy annyi ezer ember látja, ismeri a kereszténység isteni vonásait, a Jézus alakján kétségtelenül s elvéthetetlenül tükröződő természetfeletti dicsfényt s mégis, egy hosszú életen át, tudatosan és csökönyösen szembehelyezkedik vele?

Ezt a viselkedést semmi más nem magyarázza meg, mint az emberi szenvedély, amely hiszen a lélektan szerint is az emberi tévedéseknek legfőbb előidézője. Az ember valamit szeret, valamihez szenvedélyesen ragaszkodik s akkor szinte nem tud többé tárgyilagossá lenni a megkedvelt előítélettel szembenálló érvek latolásában.

Nézzétek a vitatkozó, veszekedő embereket: ha egyszer a vita elmérgesedett közöttük, rendesen egyik is, másik is nem azt nézi többé, hol az igazság, hanem: mikép tarthatja fenn a maga oldalán az igazságnak legalább a látszatát. A szenvedélyes ember olyan, mint némelyik felfogadott ügyvéd: neki csak egy oldalt szabad védelmezni. Ha közben belátná is, hogy tévúton jár, neki nem szabad az ellenfélre hallgatni. Neki győzni kell; mindegy, hogy az igazság kátyúba kerül-e.

A kereszténység első századaiban a pogányok nagyon jól tudták, hogy a krisztusi tan ellen komoly panaszt felhozni nem lehet. Ám attól való félelmükben, hogy Jézus tanainak terjedésével a césárok istenítése s a nyers erőszakon alapuló impérium elveszti uralmi helyzetét, tömegesen vitték a keresztényeket a vadállatok elé.

A IX. és XI. században Konstantinápoly urai politikai ellenszenvből szembehelyezkedtek a pápasággal, s attól kezdve hiába volt minden érvelés és minden úniós kísérlet, még a bizánci császárok részén is, az érdekeltek, a szenvedélytől elvakítottak nem akartak többé Jézus egységparancsáról, az egy akolról s egy pásztorról hallani. A janzenisták a XVII. és XVIII. században teológiai téren teljesen csatát vesztek,

de mert a hadszíntér az értelmi pályáról régóta átcúszott az érzelmi térre, a szenvedélyek terére, hiába volt minden érvelő igyekezet: a janzenista cselszövések végül is az Egyház katasztrófális meggyengítésére vezettek éppen a nagy forradalom előestéjén.

A XIX. század hitetlen filozófiája egyszer darwinista elméletekkel próbálkozott, majd szubjektivista álmokkal, egyszer materialista volt, másszor pánpszichista, egyszer Renanra esküdött, máskor a monizmusra, s mikor minden elmélete és minden próbálkozása csődöt mondott, rávetette magát a népi agitációra s az alsóbb műveltségű osztályok tudatlanságára építette fel a maga „tudományos” elméleteinek diadalkapuját.

Megcáfolta-e eddig valaki az Isten létét? Nem cáfolta meg. *Megcáfolta-e valaki Jézus istenségét?* Nem. *Megcáfolta-e eddig valaki, hogy Jézus Egyházat alapított s annak kösziklájául Szent Pétert tette meg, ezzel örök időkre erős központi hatalmat állítván fel Egyházában?* Nem cáfolta meg. *Megcáfolta-e valaki, hogy a kereszténység, de nem a puszta szóbeli, hanem az igazi, hitt és élt kereszténység a népek civilizátora lett s máig ő a közerkölcsiség nélkülözhetetlen őre?* Nem. *Megcáfolta-e valaki, hogy a szerzetesek tettek legtöbbet Európa polgárosításáért, keresztény kultúrájának felvirágoztatásáért, hogy ma is ők a legjobb nevelők, legodaadóbb hithirdetők, ők adták a világnak a legtöbb hőst, a legtöbb szentet, a legtöbb vértanút?* Nem cáfolta meg ezt senki.

És mégis mit látunk? Egész táborok vannak, amelyeknek bevallott, vagy be nem vallott céljuk az istenhit kiirtása a szívekből, az istentelenség terjesztése, a Jézus országának megdöntése, az ő Egyházának megragalmazása, meggyűlöltetése, a szerzetesek kiirtása, a templomok léggeröpítése, a vallásos nevelés lehetetlenné tétele. Miért? Mert a szívnek, mint egy francia bölcselelő mondja, vannak okai, amelyekről az értelem nem tud semmit; mert az emberek sokszor nem ésszel, nem tiszta logikával, nem tárgyilagos érvek alapján

gondolkoznak, ítélnek, cselekesznek, hanem vajmi gyakran csak a szenvedélyek, a megérteni nem akarás, a gyűlölet alapján. Ezért kiáltják még ma is Jézusra a feszítsd meg-et és fogják rá, őrá és az ő szolgálira, hogy Belzebub cinkosai, hogy szemfényvesztők és félrevezetők!

Azonkívül itt vannak az *előítéletek* is, a téveszmék, alaptalan, helytelen, de megszokott és megszeretett okoskodások, amelyekkel oly könnyű elfödni a saját szemünk előtt a kényelmetlen igazságokat. A farizeusok előtt is hiába művelt Jézus csodákat, hiába bizonyította meg egész viselkedésével emberfölötti voltát, isteni eredetét, az elvakultság ráfogta, hogy Belzebub erejével műveli csodáit. Bármit tett, bármit mondott Jézus, nekik mindenre volt kádenciájuk, minden érv alól kibújtak, minden cáfolat után újra kezdtek vádjaikat.

Am nincs-e ez így manapság is? Miért vallástalannak az emberek? Mert minden rosszra, minden hűtlenségre, minden vallástalanságra azonnal találnak jelszót, kibúvót, mentséget a lelki raktárukban. Az egyik kijelenti, hogy ő nem hisz, mert szerinte a vallás ellenében áll a felvilágosodással — mintha nem éppen a krisztusi kereszténység jelentené a legmerészebb behatolást a fény s a felsőbbrendű világmegértés birodalmába! A másik kijelenti, hogy a vallás idejét múlta, az Egyház tiszteletreméltó omladék, amelynek azonban ma már nincs létjogosultsága, — mintha Krisztus Urunk nem mindörökké rendelte volna Egyházát s mintha az igazság változó volna, mint a divat.

A harmadik szerint a vallás és éppen a katolikus vallás ellenkezik a szabadsággal, megköt és terheket ró ránk, — mintha az Istennel való viszonylatunkban a mi egyéni kedvtelésünk és szabadosságunk lehetne a főszempont! A negyedik kijelenti, hogy a vallás törvényeit megtartani nem lehet, mert túlságosan nehezek, — mintha Isten valaha is parancsolhatna lehetetlent s mintha a nehezet is nem könnyítené meg a kegyelem eszközeivel! Az ötödik szerint a keresztény-

ség hátráltatja a szegényebb néposztályok szociális helyzetének jobbrafordulását, — mintha nem éppen a kereszténység lett volna az, amely az ókori rab-szolgaszabadításoktól kezdve egészen a Quadragesimo anno-ig leghatározottabban sürgette a szegényebb néposztályok felsegélését!

Hány van aztán, akit egyszerűen a *mások példája*, a *dívat* vagy az embertársak *ítéletétől való félelem* csal a Krisztus ellenségeinek táborába! Az emberek vajmi sokszor nem a saját eszükkel gondolkoznak, hanem a tömeghez igazodnak, mint a birkák! A szomszédom nem jár misére, hát nem járok én sem. A kollégám pénteken is olyan jóízűen megeszi a szalonnát, hát megehetem én is. Baráti körben vidáman káromolják az Istent s folytatnak léha s illetlen beszédek, hát káromkodom s trágárokodom én is. Ha másnak nincs lelkiismerete, miért legyen éppen nekem? Ha más jellemtelen, miért legyek jellemes én? Ha más vallástalan, miért legyek vallásos én? Ha más táncol nagyböjtben, miért ne tegyem én is? *Ha más elkárhozik, úgy-e, miért ne kárhozzál el te is?*

Ez a túlságos tekintet az embertársakra néha csupán önállótlanság és gondolkozáshiány, de néha közönséges gyáva megalkuvás is. Néha *túlzott szemérmesség* játszik közre, amely a világért nem akarja megengedni, hogy mások észrevegyék az ő vallásosságát.

Egyszer egy derék katolikus úriember panaszkodott nekem, hogy a felesége sehogy sem akar templomba járni, míg végre az asszony egyszer megváltotta nekem: nemhogy minden vasárnap, de szinte mindennap megy misére évek óta s nemcsak húsvétkor, hanem évente többször is áldozik, de nem akarja, hogy az ura tudjon róla! Néha bizonyos gyermekes, diákos hetvenkedés, amely mindenáron rossznak, könnyelműnek, törvényt nem tisztelőnek szeretné ki játszani önmagát — mint mikor diák korunkban akárhányszor azzal hengegett egyikünk-másikunk, hogy „na, ma nem tanultam egy kukkot sem”, pedig szegény talán szorgalmasan tanulgatott egész előző estel!

Csak arra nem gondolnak a vallástalan divat követői, hogy először is már nem olyan nagyon „divat” a vallástalanság, és másodsor, hogy az Úr megmondotta: *„Aki megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt Atyám előtt, ki mennyekben vagyon”* (Mt. 10, 33).

IV.

Jézus a Belzebubbbal való szövetkezés cáfolatához azt a megjegyzést fűzi még, hogy nem elég őt nem vádolni, hanem *melléje is kell állni*. „Aki nincsen velem, ellenem van és aki nem gyűjt velem, az szétszór.”

Ez a szózat felhívás a benne hívőknek, hogy ne csak be ne hódoljanak az ellené emelt igaztalan vádaknak, hanem lelkesen álljanak is ki mellette s vallják meg benne való hitüket. Ebben a felhívásban Jézus nyilván azt a közömbösséget ítéli el, amely szeretne egyszerűen részt nem venni a világnézetek harcában, nem akar Jézus ellenségei közé tartozni, de nem szeret Jézus mellett sem állástfoglalni. Ez megint egészen az Úr, egészen Jézus! Nem szeret gyáva, félszeg, tétlen lelkeket látni maga körül, szellemi puhányokat, meggyőződés nélküli páholybanülőket. *Hitvallókat keres, akik a támadtatás özönében is nyíltan színt mernek vallani mellette, akik „nem szégyenlik az Evangéliumot”.*

Nincs tehát középút, nincs semleges zóna, nincs érdektelenség bejelentése. Jézussal szemben csak két lehetőség van: vagy barátja vagy, lelkes híve, odaadó követője, bátor védelmezője; vagy ellensége vagy. Aki nincs vele, az ellene van!

Ő hívott meg a természetfeletti élet örvendő, maradéktalan igénylésére, élő és tevékeny hitre, az ő fölséges tanainak s parancsainak kertelés nélkül való elfogadására. Ha megteszed: az ő barátja vagy; ha nem teszed: nem vagy többé közömbös, hanem ellenfele vagy. Krisztus hív téged a hitből való életre, tehát a vallási dolgok szeretetére, az örök értékű gondolatok ápolására, az ő kegyelemeszközeinek, szentmiseáldo-

zatának, töredelemnek, Oltáriszentségnek keresésére, tevékeny gyakorlatára: ha megteszed, barátja vagy Jézusnak; ha nem, ellenfele.

Krisztus hív téged, hogy törekedjél szeretetre, még ellenségeiddel szemben is, törekedjél béketűrő, alázatos, szelíd lelkületre, törekedjél tisztaságra, házasságon belül és házasságon kívül, törekedjél egész földi vándorlásod átnemesítésére és megszentelésére a hitnek, reménynek, szeretetnek s az erényeknek állandó, buzgó gyakorlására, emelkedett keresztény életstílus, örök életbe néző életmód által: ha megteszed, barátja vagy; ha nem, máris ellenfele.

Ő arra is hív, hogy állj be az ő katonái, bajvivői közé, légy az ő országának, az ő igazságának terjesztője, Egyházának védelmezője, légy apostola.

Ha megteszed, az ő barátja vagy, ha mereven elzárkózol előle, ha ujjadat sem mozgatod az ő szent érdekeiért, nem tudom, nem illik-e akkor rád is a szó: aki nem gyűjt énvelem, az szétszór!

V.

Még megkapóbb, valósággal megrázó, amit Jézus a megtérő, de visszaeső bűnösről mond a következő kis példabeszédben. Valakit megtértített az ő kegyelme s ő kiűzi szívéből az Isten ellenségeit, a bűnöket. Ezek azonban mint valami bolyongó útonállók tanácsot ülnek s hétszeresen megnövekedett erővel egyszerre rátámadnak a megtért lélekre. Jaj, ha a bezárt kapu újra kinyílik az Úr ellenségei előtt! Jaj, ha a kisöport, megtisztogatott, felékesített lakásba újból bevonulását tarthatja a hitetlenségnek, tisztátalanságnak, igazság elleni tusakodásnak, szeretetlenségnek ördöge... „Rosszabb lesz ennek az embernek az állapota, mint előbb volt”, mondja Jézus.

Nem tapasztaljuk-e ezt szinte mindennap?

Valaki szakítani akar a bűnnel, valami olyan bűnnel, amely lerongyolja akaraterejét, beszennyezi egész erkölcsi mivoltát, ami Isten ellenségévé s az ördögök

tanyájává alacsonyítja a lelkét. Az illető pillanatnyi felbuzdulásban Istenhez tér s megszabadul bűneitől. Meggyónik, megbánja a vétkeit, új életet kezd. Vajjon elég ez? Sajnos, nem! Hétszeres vigyázatra, hétszeres igyekezetre van szüksége, hogy a kísértés hétszeresen megújult ereje utat ne törjön a visszahódított lélekben!

Mert a sátán nem adja vissza áldozatát harc nélkül. Éppen a megtérteknél látjuk sokszor, hogy fokozott mértékben rohanják meg őket a kísértések, valamennyi közt pedig leginkább a csüggedése, a kislelkűsége. Úgyis hiába, mit erőlködöl! Nézd, a többi sem él különben! Gyere, hagyd abba a jámborkodást, ne törődj a holnappal, élj a mának!

Szent Ágostonról beszéli életrajzírója, hogy ez a harc a megtérése után keményebb volt, mint maga a megtérés. „Elbírod-e a terhet? Elbírod-e az Úr igáját?” Felemelték szavukat az érzékiség, a hiúság, a szabadság vágyának ördögei szemébe nevettek s azt mondták: Mit erőlködöl, Ágoston, úgyis a mienk leszel ismét! S csak az Istenhez vágyás lendülete, az imádság s a keresztyén reménység adott erőt a megtérőnek, hogy állhatatos maradjon.

Intelem ez mindnyájunknak s főleg intelem a húsvétra való előkészület idején, amikor minden rendes, kötelességtudó, öntudatos katolikus elvégzi a húsvéti gyónását, rendet csinál a lelkében, kitakarítja azt, felékesíti, hogy a húsvéti áldozás percében az Úrnak szelvény, de méltó hajléka legyen. Nehogy önámításba ejtessen a hirtelen magunkbaszállás! A pillanatnyi bánat és erősfogadás! A jövőre is gondolni kell!

Nem elég csak a gyónásban mondani el: ígérem, hogy többé nem vétkezem s a bűnre vivő alkalmat elkerülöm! Nagyon szomorú dolog lenne, ha az életjobbulás elhatározásának nem volna olyan komolysága s annyi átütő ereje, hogy a gyónás után ne essünk vissza csakhamar ugyanazokba a bűnökbe, mulasztásokba és hanyagságokba. Szomorú lenne, ha esésünk

hétszeres lenne s a könnyelműen eljátszott isteni kegyelem helyébe a kárhozat fejedelme csak még végtetesebben fészkelné be magát a lelkünkbe!

VI.

Jézus ezt az evangéliumi szakaszt azzal fejezi be, hogy rámutat a boldogságra, amely azoknak lesz osztályrésze, akik szívesen hallgatják őt s az ő *igéit a szívükbe zárják*. Mintha ezzel a boldogság-ígérettel is még egyszer figyelmeztetni akarná azokat, akik akár rosszakaratból szembehelyezkednek vele, akár közönyösségből és könnyelműségből elpártolnak tőle s így szintén csak az ő ellenfeleinek táborát szaporítják. „Boldogok, akik hallgatják az én igéimet s megtartják azokat!” Ó, igen, ezerszer boldogok; s ezerszer boldogtalanok, akik nem hallgatják s nem tartják meg! Valóban milyen szomorú és üres azok élete, akik csak ennek a világnak múló bölcseségére hallgatnak!

Milyen szegény és szomorú ez a krisztustalan élet!

A krisztustalan élet *értelmetlen* élet. Mi értelme van annak az életnek, amely csak abban áll, hogy ennyi meg ennyi mázsa kenyeret elfogyasztunk s ennyi meg ennyi méter ruhát elkoptatunk? Hogy ennyi meg ennyi könyvet elolvasunk s ennyi meg ennyi zenedarabot végighallgatunk s talán ennyi meg ennyi kellemes idegizgalmon megyünk keresztül, miközben talán százannyi a kellemetlen s fájdalmas, mint a kellemes és élvezetes élményünk? Ha nincs maradandó, abszolút rendeltetése, túlvilági s örök célja az életünknek, aminőt Krisztus mutat nekünk!

A krisztustalan élet *erőtelen* élet. Az élet tele van erkölcsi feladatokkal, amelyeknek megoldásában erőre van szükségünk. Ennek az erőnek pótolhatatlan forrása Krisztus. Ő jelöli meg az erkölcsi törekvés számára a mindenben túlemelkedő célt: a summum bonum-ot, a végtelen Jót; ő nyit meg nekünk e cél elérésére kifogyhatatlan erőforrásokat az ő szentségeiben, ígéreteiben, útmutatásaiban; ad hozzá páratlan hatóerejű

lendítőkerekeket az örök üdvösség és örök kárhozát gondolataiban; nagyszerű indítékokat a szeretet s a remény motívumaiban s ragyogó, vonzó, szuggesztív példaképeket a saját életében s ezer meg ezer követőjének életében. A krisztustalan élet nélküli mindezt s kénytelen üres szölamokba vetni reményét.

A krisztustalan élet *hálátlan* élet. Krisztus nem idegen, tőlünk távolálló valaki, nem merő történelmi adottság, hanem jótevőnk, teremőnk s megváltónk, aki kimondhatatlan sok jót tett velünk s aki kimondhatatlant szenvedett értünk. Aki minket szeretett s vérével megváltott, azzal szemben kötelességeink vannak s aki a hála kötelességét éppen Jézussal szemben nem akarja elismerni, annak az élete már ebből az okból is csonka és szennyezett.

A krisztustalan élet *vigasztalan* élet. Fájdalom mindig volt a világon s ma éppenséggel a szenvedés korszakában élünk, s következétesen mindnyájan vigasztalásra szorulunk. Ne mondd: én gazdag vagyok s fiatal, nekem nem hiányzik semmim, erős vagyok s egészséges, — mert elég egy kis nyomorult influenza, egy tüdőgyulladás s a tegnap még viruló egészség menthetetlenül kórággra s lehet, hogy ravatalra kerül.

Előbb-utóbb mindenkit utolér a közös emberi sors s jaj annak, aki múltó értékekre bízta minden szerencsáját!

A krisztustalan élet *reménytelen* élet. Éppen a sötét véggel szemben egyedül Jézus az, aki enyhet s földöntúli reményt jelent. Aki belé kapaszkodik, nem fél az elmúlástól, mert annak a sír sem rettenet, hanem híd az igazabb élet örököld virányai felé, Jézus karjai, Jézus Szíve felé, amelyben új tavasz, új ifjúság várja, boldog felébredés az üdvösség karjaiban.

A krisztustalan élet *boldogtalan* élet, nemcsak itt, hanem méginkább odaát, ott, ahová egyszer mindnyájan megérkezünk, hogy elvegyük cselekedeteinknek jutalmát. Jézus nélkül lehet ezen a földön könnyelműen élni, lehet palotákat építeni, bankokat igazgatni,

dicsőséget, pénzt, népszerűséget halmozni. De nem lehet az örökkévalóság ítélőszéke előtt kegyelmet találni.

*

Krisztus keresztje körül drámai mozgalmasságban zajlik az emberek élete ma is, mint akkor, amikor a hívek kisded csapatán kívül a gyűlölet, a bosszú, a hitetlenség és kevélység tobzódott-tipródott a Megfeszített körül.

Ma is vannak rengetegen, akik Jézustól közömbösen elfordulnak, akiknek ő nem elég fontos, nem elég előkelő, nem elég szalonképes, hogy csak foglalkozzanak is vele. Hátat fordítanak neki, keresztje alatt a kockákat forgatják a ruhái kisorsolására, vagy harminc ezüstpénzeiket rázzák, amelyek nekik fontosabbak az Ember Fia minden prédikálásánál. És ott vannak azok is, szintén rengetegnyi számban, akik szembefordulnak vele s ha tehetnék, újra meg újra keresztre feszítenék őt. Akik gyűlölik őt s az ördög cinkosának nevezik, akik ki szeretnék irtani még a nevének emlékét is a lelkekből.

Mi ne tartozzunk se az első, se a második táborba. Mennél jobban üldözik, mennél bántóbban mellőzik őt mások, mi annál hűségesebben ragaszkodjunk hozzá s kiáltuk feléje a jámbor, hívőseregbeli asszonnyal: „Ó, boldog a méh, mely téged hordozott s boldogok az emlékek, melyeket szoptál!”

Az oltár áldozata.

*„Jézus pedig vevé a kenyereket
és hálát adván elosztá a letelepül-
teknek.” Ján. 6, 11.*

Böjt 4. vasárnapjára.

A kenyérszaporítás csodája bevezetője annak a még csodálatosabb előadásnak, amelyet Szent János evangéliuma ugyanebben a fejezetben beszél el s amelyben az Úr Jézus az Oltáriszentség titokzatos adományát helyezi kilátásba. Szentegyházunk egész

lelki életének középpontja az Eucharisztia, a minden-nap megújuló, csodás és természetfölötti kenyérszaporítás, amelyen keresztül Jézus maga lesz nap-nap mellett áldozópapunk, áldozatunk és áldozati lakománk egyszerre.

Mily kár s mekkora mulasztás, ha katolikusaink közt is tömérdek akad, aki alig tudja, mi az Oltáriszentség s mi főleg a szentmise áldozata, amelyben az Oltáriszentség létesül.

Tudvalevő, hogy a katolikus Egyház a maga egész meleg, színpompás és gazdag istentiszteletének központjául a szentmiseáldozatot tekinti. Ebben látja külső istentiszteleti életének fő nyilvánítását, liturgiájának magvát és napját s azért a szentmise vásár- és ünnep-napi meghallgatását minden hívőre nézve, akit súlyos és komoly okok, pl. betegség nem gátolnak, súlyos bűn terhe alatt kötelezővé teszi.

S a valóságban mégis mit látunk? Híveink gyakran egyáltalán nem értik, nem látják, nem tudják a mise jelentőségét. A legkisebb és legsemmitmondóbb okokból, sőt gyakran minden ok nélkül is elhanyagolják a misehallgatást. Egyes vidékeken, főleg a háború óta, szinte kiment a divatból a misehallgatás, még faluhelyen is. Nyilvánosan végeznek és végeztetnek vasárnap szolgai munkákat, amiben, sajnos, elég gyakran egyes felebbvalók és közigazgatási tényezők is súlyosan hibásak.

Mise? kérdi akárhány. Mi az a mise?! Nem tudok-e én imádkozni, ha akarok, odahaza is? Vagy nem mehetek-e templomba akkor, amikor nincs pap az oltárnál? Mire jó az a sok érthetetlen latin beszéd, az a sok litokzatos és értelmetlen ceremónia, azok a jobbra-balrafordulások, Dominus vobiscumok, Pater nosterék? Ahol a pap egyszer az oltár egyik felére megy, aztán a másikra, majd a kezét mossa, meg a kelyhet emelgeti: mi hasznom van nekem mindebből? Ez engem csak elszórakoztat, vagy éppen bosszant. Amellett sokszor a hívők éneke is zavar és idegesít, a sok csi-

lingelés és tömjénezés meg egyenesen üres érzéki káprázatásnak tűnik nekem.

Hány katolikus beszél így! Vagy ha nem beszél is, sőt talán bizonyos néma és öntudatlan tisztelettel szemléli is az Egyház színdús szertartási életét, fogalma sincs róla, mit jelent mindaz, ami az oltáron történik. Mi ennek a sok rítusnak a jelképi és vallástörténeti jelentősége? Mikép kell, hogy mindez hasson rája?

Igy aztán még olyanok is, akik az Egyház komoly és szent parancsának lelkiismeretesen eleget tesznek, nehogy bűnt kövessenek el s elkárhozzanak, lélekben nem tudják igazán hasznukra fordítani a misehallgatást. Ott állnak, mint a cövekek, vagy ülnek, mint ahogy a színházban ül az ember, talán unatkoznak vagy oda sem figyelnek a szent cselekményre. A végén pedig kimennek, mint akik a mise által semmivel sem lettek gazdagabbak, boldogabbak, lelkileg erősebbek, mint azelőtt.

Helyesen van-e ez így? Semmiesetre! Sőt ez a viselkedés nem is komoly, értelmes katolikushoz méltó. Mert a misehallgatásnak ez a belső szegénysége, léleknélkülisége egyszerűen a vallási tájékozatlanságnak, a vallási műveltség hiányának eredménye. Ha ezek a mi derék híveink tudnák, mennyit mulasztanak azzal, hogy nem tanulják meg, talán nem is keresik a mise csodálatos eszmei és jelképi gazdagságát, gazdag liturgia-történeti és vallási jelentőségét!

Mellőzve most a mise hittani, dogmatikai jelentőségét, vegyük csak szemügyre a mise *szertartási menetének jelképi és vallástörténeti értelmét*. Igyekezünk megtalálni ennek a sokak szemében titokzatos és érthetetlen vallásos cselekménynek eszmei kincseit.

I.

Mindenekelőtt persze tudnunk kell, hogy a mise azért áll a katolikus vallási élet legelőkelőbb helyén, messze minden más ájtatosság, prédikáció, litánia, kör-

menet, áldás vagy bármi más fölött, mert *a mise lényege a krisztusi, golgotai kereszthaladás szimbolikus és mégis reális, jelképes, de egyúttal valóság szerinti megújítása.*

Vagyis: katolikus felfogás szerint a szentmisében *nem a pap a főtenyező, hanem maga Jézus Krisztus, aki a kenyér és a bor látszatai vagy színei alatt maga jelenik meg és áldozza fel önmagát az oltáron a mise központi részében, az átváltoztatás (Ürfelmutatás) pillanatában. Jézus azért jön le oltárainkra minden szentmisében, hogy ott magát mennyei Atyjának újra bemutatassa, újra felajánlja azt az egyetlen keresztfai áldozatot, amely által a világot megváltotta, mégpedig ezúttal titokzatosan, látható vérontás nélkül, az egész emberiség, főleg az Egyház és legfőképp a jelenlevők üdvéért.*

Mi tehát szerintünk a mise? *Ugyanaz a kereszthaladás, amelyet Jézus a Golgotán bemutatott. Ott látható alakban mutatta be, itt pedig láthatatlanul; ott látható, itt láthatatlan vérontással; ott valóságban, itt jelképben, de mégis úgy, hogy e jelképes bemutatás ugyanazon lényegű hatású, értékű és kedvességű az Atya előtt, mint maga a kereszthaladás volt. Az áldozat lényege tudniillik, Jézus önfeláldozása, itt is ugyanaz, mint a keresztfán volt. Az áldozati cselekmény azáltal jön létre, hogy Jézus az utolsó vacsorán kiadott rendelkezése s ígérete szerint ugyanazt teszi ma a papjai által, amit ő maga tett az utolsó vacsorán, amikor a kenyeret és a bort saját testévé s vérévé változtatta át s apostolainak ezt az utasítást és felhatalmazást adta: „Ezt cselekedjétek majd ti is az én emlékezetemre!”*

Luther és Kálvin kidobta a szentmisét az ő istentiszteletükből, azon a címen, hogy a mise nincs benne a Szentírásban. Tévedtek, mert igenis benne van az „Ez az én testem”, „Ez az én vérem” kijelentésében s az „Ezt cselekedjétek” parancsában. De még ha nem lenne is benne: nem áll, hogy csak az lehet igaz és csak az lehet Jézus rendelése, amit az evangélisták vélet-

lenül feljegyezték; az Úr nem az Írásra, hanem az Egyház élő tanítására utalt minket.

A szentmisében a mondottak szerint a *pap* valójában csak alárendelt szerepet tölt be, szinte csak ministránsa, oltárszolgája, *áldozati asszisztense* az Úr Jézusnak, az örök főpapnak. A pap imái, mozdulatai, az egész szertartássorozat, amelyet a miséző pap az oltárnál végez, mind csak keret és eszköz, amelyben voltaképp Jézus egyetlen főpapi funkciója jut kifejezésre. Tulajdonképp azt is lehet mondani: *nem a pap, hanem Jézus az, aki miséz*; a pap csak az ő képviselője s a híveknek, az Egyháznak hódolatát, imádatát, háláját fejezi ki az örök isteni áldozatért.

Hódolat és hála: ez minden áldozati cselekménynek a lényege. Ezért is nevezték az első keresztyének a misét századokon át egyszerűen *Eucharisztíának*, hálaadásnak; a „mise” szó (*missa*) aránylag későbbi s inkább népies elnevezés, az áldozati szertartást befejező *Ite missa est*-ről, amellyel már az ősegyházban, ókori római szokás szerint, az ünnepélyes ténykedésekről elbocsátották a népet. *Ite, missa est*, vagy *missio est*, annyit jelent mint: „menjete, íme itt az elbocsátás”.

Vajjon *milyen régi a mise*? Mint Jézus eucharisztikus (hálaadó) áldozata, olyan régi, mint maga a keresztyénség, hiszen az *első misét maga Jézus mutatta be az utolsó vacsorán*, még a véröntésos, kálváriai áldozat előtt. Az ő meghagyása szerint aztán az apostolok is, majd az általuk felszentelt első püspökök is miséztek, vagyis bemutatták az eucharisztikus áldozatot, a kenyér és bor átváltoztatásával. Tudjuk ezt magának Szent Pál apostolnak első korinthusi leveléből, annak XI. fejezetéből, valamint az ősegyház első írott feljegyzéseiből (pl. a Didaché című, első századvégi könyvből).

A *mise szertartásai* természetesen később alakultak ki. De már az őskeresztyénségnek egyik legrégebb s legilletékesebb tanúja, Szent Justinus vértanú, a bölcselő, a II. század közepén meglehetősen részletes

képét nyújtja az akkori miseáldozati szertartásoknak. Eszerint a voltaképpeni áldozati cselekményt imák és szentírási olvasmányok előzték meg s ekkor következett az „eucharistia”, vagyis a hálaadó áldozat, a mise.

Érdekes, hogy az első két század folyamán a mise — *úgy látszik* — sokfelé *este volt*, az utolsó vacsora mintájára, mégpedig gyakran agapéval, szeretetlakomával összekötve, amelyen a szegényeket a jobbmódúak megvendégelték. Később ezek a szeretetlakomák kissé elfajultak, elvilágiasodtak, amint az említett korinthusi levélben már maga Szent Pál megrója ilyenféle hibáért a korinthusi híveket. Így aztán a tisztelet teljesebb megőrzése kedvéért lassankint a reggeli órákra tették át a misét s a hívek áldozását is, úgyhogy az Oltáriszentség lett az első eledel, amit a pap és a hívők aznap magukhoz vehettek. Ez volt az ú. n. böjti gyakorlat kezdete a szentmisével kapcsolatban, amely már a II. század végén meglehetősen általános lett az Egyházban s törvényerőre emelkedvén mai napig általános előírás.

A már Szent Justinus által említett imák és olvasmányok, valamint hasonló szertartások az egyes vidékeken egymástól függetlenül alakultak s bővültek. Így jöttek létre a különböző „liturgiák”: a jeruzsálemi, a konstantinápolyi, antiochiai szertartások, nyugaton a milánói s főleg a római szertartás, amely ma a nyugati Egyházban csaknem teljesen általános. Ezeknek az ősi szertartásoknak a *lényege teljesen azonos*, de a részleteik meglehetősen eltérnek egymástól. Így pl. a római szertartásban előforduló térdhajtások helyén a keleti szertartásokban a mély, néha földig érő meghajlások szokásosak stb. Hasonlóképp különböznek ezek az ősi liturgiák a szertartási nyelv dolgában is: míg nyugaton a latin, addig keleten a görög nyelv, egyes országokban a kopt, a szír, az örmény, később az ószláv nyelv lett a miseszertartások hivatalos nyelve.

Hogy az Egyház *miért ragaszkodik az ősi szertartási nyelvekhez*? Annak megvannak a maga nagyon nyomós okai. Minden egyeben kívül: van valami

rendkívül szép és felemelő abban, hogy az Egyház szertartási nyelve a századokon át s a különböző világrészekben egyáltalán nem változik, hogy közös és egységes. Valósággal olyan, mint valami élő híd, amely bennünket, száz nemzetbeli keresztényt, a szertartási nyelven keresztül egybekapcsol s ugyanakkor a mi szertartási életünket a keresztény ókorral is összeköti.

Hiszen amikor a szentmise latin imáit és énekeit halljuk, ha nem értjük is meg talán a szavakat, még-rázóan lélekemelő gondolat tudnunk, hogy íme: ugyanezeket a szent szövegeket, ugyanezen a nyelven, úgy ahogy hallom őket, imádkozták s énekelték már a katakombák vértanui, az első századok keresztényei! Akkor, amikor még a mai Európa nem volt meg, amikor még álltak a római császári paloták s az amphitheatrumokban a tigrisek keresztények vérért itták, amikor még emberáldozatok füstje szállt fel Mekkában és Medinában s még egyetlen dinasztia sem állt fenn azokból, amelyek ma a földön uralkodnak.

A miseszertartás főbb imái, főleg az ú. n. kánon, vagyis a mise középponti része, lényegében már az első századok folyamán teljesen kialakult; az utolsó simításokat rajta a IV. század nagy költő-papája, Szent Damazus végezte. Attól kezdve már csak egyetlen kis toldás jutott bele a kánonba, mégpedig Nagy Szent Gergely által, a VI. század végén.

Amikor tehát ezeket a szent szövegeket imádkozza előttünk a pap, jusson eszünkbe, hogy ezek a szövegek már a nagy egyházatyák és vértanuk idején megvoltak, ezeket már a mi Szent István királyunk kora mint ősrégi szent szövegeket ismerte, használta s ezek 8—9 száz évvel régebbiek mint a magyar királyság. A kevésbé lényeges, változó részek természetesen tovább alakultak, fejlődtek és bővültek.

II.

S most haladjunk végig röviden a *szentmise szertartásainak menetén*, amint azok a lényegét, a középpontot, az áldozati cselekményt eleven girlandként kö-

rülveszik, amelyekben századok imádságai s üdvözülési folyamatának eleven pulzusa ver s amelyekben az emberiség megváltásának története állandó jelképeségben megismétlődik.

A pap az oltárhoz lép s miután a kelyhet elhelyezte s a misekönyvet kinyitotta, leszáll az oltár lépcsőjére s ott elmondja a *lépcsőimát*: a 42-ik zsoltárt s a közgyónást. Mindkettő a bűnbesüllyedt emberiség megváltás-vágyódását, Messiás utáni sóvárgását jelképezi. A „Judica me”-zsoltárban oltalmat kér a pap az emberiség nevében a „gonosz és álnok ember”, vagyis az ördög uralma, túlkapásai ellen s vágyva sóhajt az Úr „szent hegye és hajlékai felé”, melyeknek most meg kell nyílniuk előtte, hogy „bemenjen az Isten oltárához, az Istenhez, ki ifjúi örömmel tölti el” őt. Mélyen meghajolva bűnvallomást tesz a pap és a hívőszereg, amelyet az oltárszolga képvisel s a Confiteor vezeklő fohászaiban keres tisztulást, mielőtt a pap az Úr oltárához fellép.

Ezután felmegy az oltárhoz s tisztelettel *megcsókolja* azt azon a helyen, ahol az előírás szerint mindig egy-egy vértanunak kicsiny kis ereklye-része van elhelyezve, az ú. n. sepulchrumban, hősi sírban. Mily kifejező és szép szokás ez is: az Úr testének egyetlen méltó helye a földön: egy-egy vértanunak, hithősnek a sírja!

Most a pap az oltár jobboldalára megy s ott a nyitott könyvből a misekezdő imarész, az *Introitus* szavait olvassa. Ezek rendszeren zsoltárrészletek s azokra a hosszú zsoltáréneklésekre emlékeztetnek, amelyeket régente a papság s a hívők énekeltek, miközben a püspök a miséhez készült s az oltárhoz vonult.

Utána a pap az oltár közepére megy vissza s ott kilencszeres változatban elmondja az oltárszolgával felváltva a *Kyrie* és *Christe eleison*-t. Hogyan kerül bele ez a görög fohász-sor a latin miseszövegbe?

Tudnunk kell, hogy az apostolok idejében Rómában s méginkább Dél-Olaszországban a köznép nyelve a latin mellett a görög volt s ezek a szavak: *Kyrie elei-*

son, Christe eleison (Uram irgalmazz, Krisztus kegyelmezz) még abban a korban kerültek bele a miseszövegbe, amikor a két nyelv vegyesen élt a római városokban. Lehetetlen megrázkódás nélkül hallanunk ezeket az ősi, egyszerű fohászokat, főleg ha arra gondolunk, hogy ezek voltak a legrégebbi, a vérző és üldözött Egyház híveinek legközönségesebb, egyszerű imafohászai. Ezekben zokogott fel a hívő nép epekedése Krisztus kegyelme után. Ebben fejeződött ki a halálra kereksett, ezer véres gyötrelemben megpróbált ősegyház hívő bizodalma a világ Udvözítőjében.

A Kyrie eleisonnak és Christe eleisonnak ez az egymás mellé helyezése annak is keresetlen kifejezője, mily elevenen hittek az őskeresztények Jézus istenségében, amikor őt, a Christost, ennyire azonosították a Kyriossal, a mindenható, örök Istennel.

Ha Rómában járunk és végiglátogatjuk a katakombákban a vértanu-keresztények sírkamráit, ha a Kolosszeum hatalmas ívezetű kőpadsorait figyeljük, vagy a földalatti rekeszeket, amelyekből a vadállatokat kezdetleges emelőgépekkel emelték ki a porondra, hogy aztán a keresztényeket széttépjék, szinte érezzük, amint a fülünkbe csendül a hitvallók utolsó könyörgése, amint halálravált ajkukon utoljára sír fel a hősök és hívők könyörgése: Christe eleison, Kyrie eleison!

Modern keresztény miselátogató, bár éreznéd meg te is azt az ősi levegőt, amely a mise Kyriéjéből közel kétezer év távlatában áramlik feléd!

Mint hosszú éjszakára a hajnal, úgy derül rá a Kyrie borongós sóvárgására a *Gloria*, a beteljesülésen, a várva-várt Udvözítő megjövételén való örvendezés. A mise úrjövet is, karácsony is, nagypéntek is egyszerre. Az angyalok hódoló és békeéneke mindjárt a mise első szakában megüti a hála alaptónusát, amely aztán az egész eucharisztikus áldozaton — eucharisztia: hálaadás — végigrezeg.

A legtisztább hála ez: az örvendezés hálája nemcsak a mi megváltásunkért, hanem azért is, hogy az Isten oly nagy, oly dicső, oly szép és jó. „Hálát adunk

neked a te nagy dicsőségedért!" A legönzettelenebb, legnemesebb hála ez, az istenszeretet legtisztább magaslatain járó — már azért az egy sorért is megérdemli a Gloria a latin miseritusban a „nagy doxológia", a „nagy istendicsőítés" címét.

Most a pap megcsókolja az oltárt, hogy aztán a nép felé fordulva *Dominus vobiscum*-mal köszöntse a híveket. Az oltárcsók nemcsak a szentek ereklyéinek szől, amelyeket az oltárkö tartalmaz, hanem első helyen magának az áldozati asztalnak, amely hamarosan Krisztusnak trónja lesz s amelyben a keresztény hívők testvériségének, Krisztus vére által való vérrokonságának legmélyebb és legszentebb középpontját látjuk. Ez a gyakori oltárcsók és köszöntés: az Úr veletek! annak a szeretetnek ujjongó s egyre megismétlődő visszhangoztatása, amely Jézus Anyaszentegyházában a szentmise áldozatán keresztül mindnyájunkat, Jézust és a híveket egymás közt is összefűz.

„Az Úr veletek" — lehet-e ennél szebb és tartalmasabb köszöntés? Maga az *angyal is így köszöntötte Szűz Máriát*: „az Úr van teveled", mert a legnagyobb kitüntetés az, ha valakivel kegyelme révén együtt van az Úr, ha titokzatosan benne lakik s ezzel a halandót az istengyermekség királyinál ezerszerre fölségesebb rangjára emeli.

Utána a pap a leckeoldalon az *oratio*-kat mondja el: azokat a klasszikus veretű, nagyrészt igen ősi eredetű könyörgéseket, amelyekben az Egyház a hívek testi-lelki szükségleteiért könyörög. A pap ez imákat széttárt karral végzi, ahogyan a régi keresztények imádkozni szoktak, az ú. n. orante-helyzetben. A nép nevében az oltárszolga ámen-nel felel az imákra, jelképezve ezzel a nép bekapcsolódását a közös könyörgésbe.

Majd a *szentlecke* következik. Rendesen valamely jellemző, esetleg az ünnepkörrel eszmei kapcsolatban álló részlet ez: vagy az ószövetség prófétái, illetve bölcseségi könyveiből, vagy Szent Pál és más apostolok leveleiből. A nagymisén a *szentleckét* fenn-

hangon olvassa az alszerpap; e szokás még abból a korból ered, amikor a hívek is értették az Egyház hivatalos nyelvét.

A lecke és az utána következő *karversek* után az oltárszolga átviszi a könyvet az oltár baloldalára, s a pap, aki előbb mély meghajlással imádkozott, hogy Isten őt az evangélium méltó hirdetőjévé avassa fel, szintén a baloldalra megy át s ott felolvassa a megfelelő evangéliumi részletet. Ennek a könyvtvitelnek is mély szimbolizmusa van: jelképezi az újszövetség térfoglalását az ószövetség helyében, amikor az üdvösség ígérete s a kinyilatkoztatás teljessége átment a zsidó néptől a pogányokhoz, az ország elvétetett a hűtlen Izraeltól, hogy az egész megváltott emberisége legyen.

Az evangélium olvasása alatt a hívek felállanak s a pappal együtt kereszttel jelölik homlokukat, ajkukat és szívüket. Gyönyörű, régi, szimbolikus cselekmény. A felállás a tiszteletet s örvendezést jelenti az újszövetségi kinyilatkoztatással, az evangéliummal szemben; a kereszttel a gondolatok, szavak és érzelmek megszentelését az evangélium tanítása által. Ha katonaság vesz részt az ünnepélyes misén, az evangélium kezdetére dísz-sortúzzal szokás jelt adni.

Különféle országokban s különféle korokban különféle módon fejezték ki a hívek tiszteletüket az evangélium iránt: Lengyelországban valamikor a nemesek az evangélium olvasásakor kardot rántottak mintegy annak a jeléül, hogy az evangéliumot, ha kell, fegyverrel kezükben is megvédik.

Evangélium végén az oltárszolga, szinte az egész megváltott emberiség háláját és örvendező elragadtatását fejezve ki, ezzel a szóval válaszol az evangéliumi ígéretekre: *Laus tibi, Christe; Dícséret neked, Krisztus!*

Jelentősegteljes, hogy az evangélium után azonnal a *Credo* következik: a hitvallás. Az isteni szóatra az embernek hívő meghajlása a kinyilatkoztató Isten előtt. Az Egyház ez alkalommal azt az ősi hitvallás-szöveget mondhatja el a pappal, amelyet a legelső egye-

temes zsinaton, a niceain (325) fogadtak el az atyák és amelyet az első konstantinápolyi zsinaton egészítettek ki (381). Ennek a keresztény őskornak hívó lendülete és az ariánus harcokban megedzett hűsége csendül ki a hitvallásnak ama részeiből, amelyek főképpen Jézus istenségének tanát emelik ki és hangsúlyozzák.

Szép és mélyértelmű előírás, hogy a hitvallás közepén azoknál a szavaknál, amelyek az isteni Ige megtestesüléséről szólnak, a pap térdet hajt. Nem csoda: a megváltás, amelyet a megtestesülés eseménye vezetett be, a teremtnél is sokkalta nagyobb ajándék. Mert ahogyan a húsvéti diadalének mondja: mit használt volna megteremtetnünk, ha nem váltatunk is meg a hasznunkra.

A hitvallás után a pap még egyszer a néphez fordul, miután az oltárt megcsókolta s „az Úr veletek” szóval köszönti az egybegyűlteket; mintha ezzel is megakarná pecsételni az egységet a hitvallásban s az evangélium követésében, amelyet éppen a hívek elé állított. De ez a békeüdvözlés egyúttal legméltóbb bevezetője annak a szent cselekménynek, amely most már közelebbről megindul.

Mert a mise eddigi részei csak *előkészítő részek* voltak. Ennek jele az is, hogy a kehely egyelőre leborítva s mozdulatlanul állt az oltár közepén (sőt nagymiséken nincs is még az oltáron, hanem egy oldalszekrényen áll s csak felajánlásra hozzák az oltárra). Ezek az eddigi részek az ősi keresztény istentiszteletnek megfelelően csak közös imádságok, zsoltárrészek és olvasások voltak; az áldozati cselekmény még váratott magára.

III.

Csengő szól: a pap lefedte a kelyhet, ami annyit jelent, hogy most már az *áldozati cselekmény közelebbi előkészítése* indul meg. Csakugyan: a segédkezők bort és vizet hoznak az oltárhoz, miközben a pap először az aranytányéron nyugvó kenyeret (ostyát) emeli a magasba s áldozati ajándékuul bemutatja a Min-

denhatónak; utána bort és némi vizet önt a kehelybe s azt is felajánlja. Természetesen nem a kenyér és a bor mint ilyen az az áldozati ajándék, amelyet a menygyei Atya elé viszünk, hanem benne már előre az örök Bárányt ajánljuk fel: azt, aki ennek a kenyérnek s bornak helyében s ezeknek a színe alatt hamarosan meg fog jelenni az oltáron.

Régezte a kenyeret s a bort maguk a hívők hozták magukkal a templomba s azokból válogatták ki a diákonusok a megfelelőt, a többi pedig a szegények közt került kiosztásra. Az adományok átvétele s bemutatása után a pap kezet mosott s ennek maradványa a mai, most már csak jelképes kézmosás, amiközben a pap a 25. zsoltár egy részét mondja el; azt, amely így kezdődik: „Ártatlanok között mosom kezemet, és körülveszem oltárod, Uram”.

A pap az oltár közepén meghajolva még egyszer megismételi a felajánlást s azután a hívek felé fordul ki s őket is imádságra szólítja, hogy az Úr kedvesen fogadja mindnyájuk közös bemutatását. Ez az „Orate fratres” (Könyörögjetek, testvérek) értelme. Ezzel a bemutatás befejeződött s most néhány csendesesen végzett napi ima (Secreta) után jön az ünnepélyes hálaadás, a *Praefatio*.

Említettük, hogy a „hálaadás” fogalmának lényeges jelentősége van az egész oltáriszentségi áldozatban. Ahogy az evangélium az utolsó vacsora csodálatos eucharisztikus rendelkezését elbeszéli, külön kiemeli, hogy Jézus kezébe vévén a kenyeret (s utóbb a kelyhet), *hálát adott* s úgy áldotta meg azt. Kétségtelenül ezen az alapon: az Oltáriszentségnek hálaadással kapcsolatos jellege és eredete alapján nevezte el az őskereszténység a miseáldozatot magát s azután az Oltáriszentséget mint ilyent egyszerűen „Eucharisztíának”, szószerint „hálaadásnak”.

Csakugyan Jézusnak mindennap megújuló áldozata a legméltóbb, szakadatlan hálaadás és hódolat az Atyának. A mise: hálaadás; az Oltáriszentség: hálaadás. Hálálkodás a megváltásért; mégpedig nem pusztá

szóbeli, szinte tétlen és passzív hálálkodás, hanem tevékeny hálálkodás: az Isten legfőbb adományába, a megváltásba való személyes, engedelmes és simulékony belekapcsolódás. A mi részünkről pedig az Oltáriszentségben való részesedés szintén annak jelképe, hogy elfogadjuk és hálás szívvel, engedelmes lélekkel tesszük a magunkévá a megváltás áldozatát. Ezért „Eucharisztia” a misehallgatás, az eucharisztikus áldozaton és lakomán való részvétel.

A Praefatio, amelynek szövege az év különféle szakai szerint egyben-másban változik, de mindig bizonyos változatlan, általános vonalat követ, az egyházi imaköltészetnek egyik legszebb gyöngye. Főnség és erő, melegség, és megrendült áhítat emelik benne az imádkozó Egyház lelkét a Trónok és Hatalmasságok, Kerubok és Szeráfok magasságaiba, hogy ott Istent méltóképen dicsérje és imádjá. A Praefatio egyszerű, fölséges, magával ragadó dallama, amelyet énekes misében énekel a pap, méltóan csatlakozik a hálaima grandiózus tartalmához. Mondják, hogy Mozart oly elragadtatással hallgatta a Praefatiót, hogy azt mondta: valamennyi zeneszerzeményét szívesen odaadná érte cserébe. Pedig az egész mélységes hatású ének mindössze négy hangnyi terjedelemben mozog!

A Praefatio egyenértékű, nagyszerű befejezője a *Sanctus*: „Szent, szent, szent a seregek Ura, Isten! Teljes az ég és föld a te dicsőségeddel! Hozsanna neked a magasságban! Áldott, ki az Úr nevében jön! Hozsanna a magasságban!”

Ki kell emelkednünk a megszokottság tompító hatása alól s csak akkor értjük meg ezeknek a szavaknak mély és megragadó jelentőségét. Szavak ezek, amelyekből kiérzik az emberi nyelv hebegő korlátolt-sága és szűkössége. Gyenge, emberi képekben: seregek, ég, föld, magasság s hasonlóképekben igyekszik kifejezni a kifejezhetetlent. De az elmerülő elme megsejti, hogy e szavak mögött túlvilági méretek, méreten felüli Nagyság és Végtelenség rejlik. A Háromszor Szent Isten fölsége, akit emberi ajakkal

helyesen nevezni s méltán magasztalni nem lehet, de aki mindennél szebb és nagyobb, amit földön és égen látunk, hallunk vagy elképzélhetünk: készül most le szállni az oltárral

Ezért a boldog, elragadtatott, üdvözlő szózat, a pálmavasárnapi ünnepélyes bevonulás századokon át zengő visszhangja: „Hozsanna! Áldott, ki az Úr nevén jön!”

IV.

S most csend borul az oltárra; a pap karját kiterjeszti, majd mélyen meghajol s megcsókolva az oltárt, elkezd a *kánont*, a *mise voltaképpen legfőbb részét*, azt, amelynek szövege nem változik már Szent Damaszus és Nagy Szent Gergely pápák óta s amelynek *lényege talán az apostoli korra megy vissza*.

A kánon első része közvetlen előkészület az átváltoztatásra. Mindig új és új fordulatokban ismétli meg a pap a felajánlást s a könyörgést, hogy az Újszövetségnek ez a tiszta és szeplőtelen áldozata váljék a híveknek lelki javukra: a pápának, püspököknek, a körülálló híveknek, az egész Anyaszentegyháznak. Az átváltozás előtt van az élőkről (mindenekelőtt a pápáról, az illetékes püspökről) való megemlékezés, vagy másképpen a *Memento vivorum*. A pap csendes magábaszállásban még egyszer külön felsorolja azok nevét, akiket különösképpen be akar foglalni a szentáldozatba; ugyanezt teszi az átváltozás után a halottakkal, akiknek elsősorban kíván segítségére sietni a szent cselekmény által.

Az átváltozás előtt és után a szenteket is felsorolja, akiknek közbenjárását kíváltképpen kéri: a Boldogságos Szűzet, az apostolokat (akiket névszerint említ) s az ősegyházban legfőképpen tisztelt régi vértanukat, főleg a római és karthágói egyház ismertebb vértanuit. Végül kiterjeszti kezét az áldozati tárgyak fölé s még egyszer megáldja azokat. A ministráns csendgője megszólal: ez a jel arra, hogy most azonnal elközelg a legszentebb pillanat, most Krisztus testévé

válik a kenyér s Krisztus vérévé a bor. Az orgona elhallgat a hívek térdreborulnak s illetődött csendben várják az Úr eljövételét.

Titokkal terhes, csodálatos várakozás: annak a több ezernyi évnek néma, jelképes megisméltése, amelyen keresztül az emberiség legjobbjai az Udvöztítőre vártak. Áhítatos Krisztus-várás, a betlehemi éjtszaka gazdag és ígéretes csendje, pásztorok virrasztása, a Szent Szűz és Szent József örvendő reszkető készülődése az Isten Fiának megérkezésére!

A szentmise lényege tudvalevőleg az *Úrfelmutatás*, helyesebben: az átváltoztatás (melyet az Úrfelmutatás jelez a híveknek). Abban, hogy Jézus a kenyér s bor színe alatt újra megjelenik köztünk, rejlik a golgotai áldozat misztikus megújításának titka és veleje. Ez a pillanat az, amelyben az Isten Báránya újból felmutatja a Mennyei Atyának az ő kereszten megtört testét s kínok közt kiontott véréét.

Az átváltoztatáson jelen lenni ugyanannyi, mintha a kálváriai, vérontásos áldozaton vettünk volna hívő áhítattal s hódoló hálaadással részt. Ezzel a jelenléttel különösképpen bekapcsolódunk a szentáldozatba s annak közvetlen részeseivé leszünk: ezért sürgeti az Anyaszentegyház annyira a hívek misehallgatását. Aki az átváltoztatáson jelen van, voltaképpen jelen van már az egész áldozaton; ha az Anyaszentegyház mégis az egész mise hűséges és pontos meghallgatását írja elő, annak oka az, hogy azért az előkészület s a hálaadás is hozzátartozik az áldozati cselekmény teljességéhez.

Maga az átváltoztatás szórul-szóra úgy történik, ahogy azt Krisztus Urunk ezzel a szóval rendelte: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!” A pap Jézus nevében egyszerűen megismétli a kenyér s a bor felett azokat a szavakat, amelyeket Jézus mondott az utolsó vacsorán s amelyeknek isteni erővel felruházott hatása alatt az átlényegülés végbement és végbemegy: „Ez az én testem”, „Ez az én véremnek kelyhe”. Az evangéliumi elbeszélés szavaiban a második részben, a ke-

hely felett mondott szavaknál, találunk egy magában jelentéktelen betoldást: az átváltoztatás szavai után a pap ezt a két szót iktatja közbe: „Mysterium fidei” (a hitnek titka). Ez a betoldás onnan ered, hogy régente, mikor a püspök az átlényegülés szavait ki-mondta, a szerpap a nép felé fordulva ezt énekelte: Mysterium fidei, s később e szavakat maga a pap vette át.

Úrfelmutatás után folytatódik a kánon, következik a halottakról való megemlékezés, majd az Úr imája, a *Miatyánk*. A legegyszerűbb és legfölségesebb ima, amelyekre maga az Úr tanított minket. Ünnepi misékben ezt is fennhangon énekli a pap s ennek ősi, gregorián dallama szépségben s egyszerű fenségben a Praefatióval vetekedik. Majd az átváltoztatott kenyér megtörése következik: az utolsó vacsora és az emmauszi kenyérszegés emlékképe. Azután az *Agnus Dei*-t mondja a pap. Az *Agnus Dei* (Isten Báránya) az a megjelölés, amellyel Keresztelő János üdvözölte Jézust a Jordán partján s amelyben az Úr messiási küldetésének titokzatos megjelölését kell felismer-nünk. Hiszen az „Isten Báránya” szó a hívő zsidók fülé-ben nem jelenthetett mást, mint az izaiási „Jáhve szol-gáját”, az ártatlant és tűrőt, aki a világ bűneit magára veszi s ezzel megszünteti. Ő az, aki „feláldoztatott, mert ő maga akarta, és nem nyitotta meg száját; viszik mint juhot leölésre, és elnémul, mint nyírója előtt a bárány és meg nem nyitja száját” (Iz. 53, 7).

Ez a megjelölés: Isten Báránya, a hitnek s a Mes-siásban való bizakodásnak legelső, ünnepélyes meg-vallása volt az evangéliumban az emberek: Keresztelő Szent János részéről; az első üdvözenet, „evangélium” a sivatag nagy előhírnökének ajkán. Lehet-e szebb és megfelelőbb könyörgés az áldozati lakoma, a szent-áldozás előtt, mint ez, amelyben az Egyház az Ó- és Új-szövetség üdvözlő szavait, Izaiás és Keresztelő János köszöntését egyesítve könyörög az isteni Bárányhoz irgalomért és békéért?

„Miserere nobis! Dona nobis pacem! — Könyörülj

meg mirajtunk! Adj nekünk békességet!" mondja a pap mintegy állandó refrénként az „Agnus Dei" után. Valóban irgalomra és békére van szüksége ennek a zaklatott, magában elbukó s elhulló, ezer bajba s bűnbe botló emberiségnek. Irgalom, Uram, hiszen mi magunktól tehetetlenek vagyunk! Csak egyhez értünk: a vétekhez, a tévedéshez, a magunk megrontásához, az élet elmérgezéséhez, az átok és kárhozat magunkra hívásához!

Irgalom, Uram, a hitetlenségbe, hűtlenségbe, szennybe és bűnbe fulladt világnak! Irgalom a bűnösöknek, a megváltatlanoknak, a pusztulás útján járóknak, a sötétség s a halál árnyékában ülőknek! Irgalom a gyengéknek, akik akarnak üdvözülni, szeretnének egyenesen járni, kívánnának hozzád szállni, de magukban oly gyámoltalanok, állhatatlanok és nyomorultak, hogy mindig újra visszahullanak a saját gyengeségükbe, hitványságukba, haszontalanságukba! Irgalom valamennyinek, jóságos Jézus, világ Udvözítője! Isten kedvence, bűnök elvetője, mindnyájunk közös áldozati Báránya! Irgalom általad és béke!

Ebben az acsarkodó, embereket fojtogató, gyűlölködő, vérengző és nyugtalan világban légy te a mi békéltetőnk, engesztelőnk, csendesítőnk! Ebben a szeretetlen harcban s ebben az önmagunk lelkét is feltépő belső békétlenségben légy az, aminek Izaiás szava prófétált téged: „Princeps pacis — a béke Fejedelme!" Békéltess meg minket önmagunkkal, felebarátainkkal s főleg az Istennel!

V.

Az Agnus Dei után a pap meghajolva még három előkészítő imát mond az áldozás előtt. Ezekben is a békéért, az Úr Jézussal való összeköttetés maradandó fenntartásáért s azért könyörög, hogy az Úr testének és vérének vétele ne váljék ítéletünkre, hanem testünk és lelkünk gyógyítására.

Még egy térdhajtás és kezdetét veszi az áldozati

cselekmény második, befejező aktusa: az *áldozás*, vagyis az áldozat gyümölcseiben való részesedés.

A régi étel- és állatáldozatoknál szokás volt, hogy az áldozat bemutatása után az áldozók maguk elfogyasztották a bemutatott s feláldozott tárgyak egy részét, amivel az volt jelezve, hogy az Isten kegyesen fogadta áldozatukat s most szinte viszonzásul meghívja az áldozat bemutatóit, hogy ők is vegyenek részt a lakomán, amely az áldozati tárgyakból készült. A szentmisében is ilyesmi az áldozás: mivel biztos, hogy a mennyei Atya az Úr Jézus áldozatát kedvesen fogadta s kedvesen fogadja a mi részvételünket is ebben a legszentebb áldozatban, azért helyénvaló, hogy ennek örömeire az Atya maga meghívjon és megvendégeljen minket ugyanabból a szeretetáldozatból, amely által vétkeink engesztelése történt. Az áldozás így kapcsolódik az áldozattal, a lakoma a bemutatással, a mi Istennek való ajándékhozatalunk az ő részéről való megvendégeltetéssel.

„*Domine, non sum dignus*”, hangzik a pap ajkáról háromszor egymásután a kafarnaumi százados megtört, alázatos fohásza, amelyre az oltárszolga hármascsendítése figyelmezteti a híveket. „Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj!” Csakugyan, ki lehetne méltó arra, hogy az Urak Urát, Királyok Királyát, az egyetlen nagyot és végtelent, egyetlen tökéletest és fölségest, a legfélelmetesebb nagyságot s a legigézetesebb szépséget: Jézust, az Isten Fiát vendégül lássa! Nem is a hajlékában, hanem egyenesen a testében-lelkében!

„Nem vagyok méltó” — ennek az alázatos, magabahajlott könyörgésnek az Úr Jézus nem tudott ellenállni; megművelte a csodát, meggyógyította a százados szolgáját. Mi is abban bizakodunk, hogy a „töredelmes és alázatos szívet az Úr nem veti meg” (50. zsolt. 19), s beteljesedik rajtunk, amit a pap a szentostyával keresztet írva maga elé, utolsó könyörgésül mond az áldozás előtt: „A mi Urunk Jézus Krisztus teste őrizze meg lelkünket az örök életre!”

E szavak után a pap magához veszi a szent Testet s aztán néhány percig magábamélyedten elmélkedik a nagy szentségről, amelyben részesülnie engedtetett. Utána a kelyhet veszi kezébe, maga előtt keresztet ír vele s a szent Vért veszi magához. Csak ő egyedül.

Jézus nem írta elő, hogy minden áldozó, minden alkalommal mindkét színnel vegye őt magához. Mivel pedig a kenyér és a bor különbözősége csak jelképezi az ő testének és vérének különszakadását a golgotai áldozatban, de nem szünteti meg az élő Krisztusban a test s a vér szerves egységét, azért az Egyház az egy színnel való áldozást tökéletesen egyértékűnek veszi a két színnel való áldozással; a gyakorlati szempontok pedig, legalább a latinritusú egyházban az egy színnel való áldozást javallották. Az egy színnel való áldozásnak az ősegyházban is számos nyoma akadt, bár akkor a két színnel való áldozás volt az általános szokás. Mégis az utolsóvacsorai első áldozás tökéletes és hűséges másolataképpen illő, hogy legalább a pap maga két színnel áldozzék a szentmisében, ahol amúgy is könnyebben elkerülhetők a tiszteletlenség, megszenteltségtelenítés vagy a higiénikus szempont veszélyei, amelyek a tömeges két színnel való áldozással könnyen együtt járhatnak.

A pap áldozása után esetleg a hívek is megáldoznak. Nem lehet ugyan kifogást emelni a szentmisén kívül való áldozás ellen, amelyet sokszor gyakorlati szempontok tesznek szükségessé és megokolttá, de bizonyos, hogy az áldozás legmegfelelőbb alkalmá maga a szentmise. Amint az áldozatot nem csupán magáért mutatja be a pap, hanem a hívekért is, ugyanúgy illik, hogy az áldozati lakomán necsak a pap maga vegyen részt, hanem a hívek is. A teljesértékű misehallgatáshoz a szentáldozás is hozzátartozik, bár kötelezően az Egyház csak az évenként egyszeri szentáldozást írja elő súlyos bűn terhe alatt mint minimumot.

Áldozás után a pap kiöblíti és befödi a kelyhet s most már csak a hálaadás és befejezés van hátra. Egy

karverset mond a pap a leckeoldalon s utána oltárt csókolván köszönti a hívő népet, mellyel most már az Isten Fiának közösen vett teste s vére révén mintegy lelki rokonságba került, s aztán a leckeoldalon az *áldozás utáni könyörgéseket* végzi el. Majd újabb Dominus vobiscum után a mise végét jelzi ezzel a szóval: „Ite, missa est”, s búcsúzásul *papi áldást* oszt a jelenlevőkre.

Azután befejezésül még a Szent János-evangéliumnak elejét mondja el, a megtestesülésnek s megváltásnak ezt a szárnyaló himnuszát, ezt az apostoli Ige-teológiát, amely az öröktől fogva az Atya kebelén pihenő Igéből indul ki s a világtörténelem legörvendetesebb eseményével végződik: „És az Ige testté lön és mi köztünk lakozék...” Mily újszerű és mély értelmet nyernek ezek az igék a szentmisében és szentáldozásban! Hiszen itt szinte a szemünk előtt ismétlődött meg a megtestesülés, az Isten Fiának földreszállása s hozzánk való betérése!

XIII. Leó pápa óta a csendes misékben most még egy liturgián kívüli imádság következik: a pap a hívekkel együtt térdelve imádkozik az Anyaszentegyház szabadságáért és felmagasztalásáért, valamint a bűnösök megtéréséért. Ehhez az imádsághoz X. Pius még Jézus szent Szívének háromszoros segítségül hívását csatolta s XI. Pius elrendelte, hogy ezt az egész imádságot további rendelkezésig a hívek főleg a szenvedő Oroszorszáért ajánlják fel.

VI.

A szentmise ebben a futólagos áttekintésben is mint fölséges mozaik, mint művészi remek áll előttünk. Feltárul előttünk benne a Krisztus előtti kor sötét és szomorú borongása, a Krisztus-várás lázas és siránkozó epedése, majd a beteljesülés öröme s a lényeg: a kálváriai világaldozat. Dráma ez, amelyhez foghatót nem termelt ki még a dramaturgia; isteni színjáték,

amelyben ég a földdel, mult a jelennel és jövővel, idő az örökkévalósággal, Isten az emberrel ölelkezik.

A szentmise igazi misztérium-játék, „Divina comedia”, de a szó legnemesebb értelmében, nemcsak mert a főszereplője maga az Isten Fia, nemcsak mert a legmagasztosabb cselekményt állítja újra meg újra elénk, hanem azért is, mert ez a cselekmény a merő színjátszáson messze felülálló és mérhetetlen értékű valóság. A szentmise *jelképezi* az Üdvözítő megváltó áldozatát, de *meg is újítja* azt; szimbolum, de egyúttal valóság; ígéret, de egyben teljesedés; profécia, de egyben fogható realitás.

Mint jelkép és művészet ismét nemcsak a változatosságával, tartalmának egyedülálló mélységével s fenségével hat, hanem a régiség és egyetemesség varázsával is. A régiség varázsával: mert a mise főrészei s egész szerkezete a keresztény ókor legrégibb hajnalodására vezethető vissza. Már a legrégibb leírások is: Szent Justinus, Szent Irenaeus stb. feltüntetik a mai mise főbb vonásait: az imákat, szentírási olvasmányokat, a hálaadást, áldozatot és a hívek áldozását. Az oltárcsók a katakombák vértanui egyházára emlékeztet. A szentmise derekának, a kánonnak ma is használt szövege oly régi, hogy eredetét meg sem tudjuk állapítani. Még maguk a miseöltönyök is a keresztény őskornak tovább élő emlékei . . .

S amint a szentmisének a régisége, úgy egyetemessége is külön varázst és értéket jelent. Ez a mise az egész katolikus világnak közös kincse, még a keleti egyházaké is, bárha a lényegtelen szertartások fejlődése Keleten más volt, mint Nyugaton. A latin szertartású katolikus világban pedig, mind az öt földrészen, tökéletesen, hajszálnyira azonos a mise római liturgiája.

Van ebben is valami felemelő s büszkeséget keltő mozzanat. Ahogy az én szülőfalumban miséznek, ugyanúgy miséznek ma Grönlandban s Szudánban a misszionáriusok, ugyanolyan a szentmise liturgiája San Franciscóban és Sidneyben, Nápolyban és a Fok-

földön, a Fülöp-szigeteken s az Andesek sziklái közt. Ragyogó katedrálisokban és hegyek közt elszórt kiscsinyke kápolnáokban. Ugyanazok az imák, ugyanazok a mozdulatok, oltárcsók és Dominus vobiscum, Úrfelmutatás és áldozás. Ugyanolyan oltárterítők, miseruhák, ugyanaz az örökmécses, ugyanazok a gyertyák. S ami a fő: ugyanaz az áhítat s az a boldog büszkeség, hogy Krisztus az Oltáriszentségben s a szentmisében oly csodálatosan közel került hozzánk.

Mily szomorú hogy katolikusok is vannak, még hozzá milyen sokan, akik nem szeretik a misét, nem lelkesednek érte, nem is ismerik! Nem hatoltak bele csodás titkaiba, nem tudnak felemelkedni nagyszerű jelentőségéhez, nem nyílik meg előttük a szent szertartások titokterhes szimbolikája, a legfölségesebb isteni színjáték értelme, az Úr legédesebb adományának ez a halmaz! S mert nem értik, azért aztán el is maradoznak róla s értelmetlennek, keménynek, megokolatlannak tartják az Egyház szigorú vasárnapi misehallgatási parancsát.

Sajnálkozunk rajtuk s iparkodjunk felvilágosítani őket! Mindenekelőtt pedig a magunk példájával, a szentmisét és szentáldozást boldog örvendezőn kereső lelkületünkkel hassunk rájuk. Higgyünk benne, hogy ők is, a ma még közömbösek és értelmetlenek, még fellobbannak egyszer az Oltáriszentség s a mise szeretetétől, mihelyt megértik, miről van bennük szó. Keressük a módot s az eszközöket, hogy a bezárt szemeket kinyissuk s az ellanyhult szívekben új tüzet élesszünk.

A keresztényüldözések idején, az ókorban épűgy, mint pl. az angolországi üldözések korában, a hívek vagyonukat, sőt életüket veszélyeztették, csakhogy a szentmise áldásaiban részesülhessenek. Tőlünk nem kíván az Úr ily súlyos áldozatot, nekünk könnyűvé tette a legnagyobb kincsekben való gyakori részvételt. Mi lehetne erre a jótéteményre méltóbb felelet, mint az, hogy valósággal szent versenyre kelünk egymással a szentmise s az Oltáriszentség szeretetében.

Legyen egész életünk egy eucharisztikus körmenet, zarándokjárás, amelynek központja, mindennapi őrhelye s pihenője a mise, az áldozás, a szentséglátogatás! Legyen egész népünk lelki élete egyetlen állandó eucharisztikus kongresszus, amelyben valamennyiünk szíve hálás, boldog örömben dobban össze az eucharisztikus Király szeretetében! És ne kényszerűségből, parancsból, rideg kötelességből, hanem lángoló szeretetből siessünk az Úr oltárához, valahányszor csak alkalmunk adódik rá, a Zsoltáros szavát teljesítve oly értelemben, amit Dávid maga nem is sejtetett: „Örvendeztem, mikor azt mondták nekem: Az Úr házába megyünk!” (121. zsolt. 1.).

A bűnbánat szükségessége.

*„Aki az én beszédemet megtartja,
halált nem lát mindörökké.” Ján.
8, 51.*

Feketevasárnapon.

Mindnyájan félünk a haláltól, de sajnos, nem félünk ugyanúgy a halálnál is rosszabbtól: a lélek halálától. A lélek élete: az Isten kegyelme s az örök boldogság, mely belőle sarjad; a lélek halála pedig a bűn s a nyomában fakadó örök kárhozat.

Az Anyaszentegyház minden időben óv minket a bűntől és vezeklésre serkent az elkövetett bűnök miatt. Mégis főképp s különösen a nagyböjti és húsvéti időszakot tekinti olyan időnek, amikor minden katolikusnak magába kell szállnia, számot kell vetnie a lelkiismerete állapotával és bűnbánatot kell tartania. Ilyenkor súlyos bűn alatt kötelező az évi, húsvéti szentáldozás és azt megelőzőleg, ha súlyos bűneink vannak, azok levezeklése megfelelő bűnbánat és szentgyónás által.

Elevenítsük fel hát emlékezetünkben: miért is kell bűnbánatot tartanunk?

I.

Vezekelni, bűnbánatot tartani *kötelességünk*. Hiszen a legjobb Atyát s leghívebb jótevőt bántottuk meg, aki hajlandó megbocsátani bűneinket, de elvárja, hogy komolyan vezekeljünk is értük, holtunk napjáig sirassuk tévedéseinket s amennyire tőlünk telik, tegyük jóvá mulasztásainkat.

Vezekelni, bűnbánatot tartani illő és méltányos dolog. Csunya dolog volna, ha elmulasztanók illő módon, áldozatos vezeklés árán is megbizonyítani a hálánkat. Azzal szemben, aki minket bűneinkből fölemelt s ezzel az örök haláltól is megmentett, s ha nem törekednénk még a nyomát is kitörölni a szívünkől mindannak, ami minket tőle valaha elválasztott. A bűnbánat megalázkodással jár és mégsem megalázó. Hiszen aki vétkezett, arra nézve inkább fölemelő, mint megalázó, ha vétkeiért legalább eleget tenni iparkodik.

Vezekelni, bűnbánatot tartani azonban a *saját érdekünk* is. Mert csak így tisztogathatjuk ki a lelkünkől a bűnnek ama maradványait, amelyek lelkünket állandóan gyengítik: a rossz szokást, az elferdült hajlamokat, a beszenyezett emlékeztetést, a lehangoló s vádló büntudatot. És csak így szabadulunk meg a büntetésektől, amelyeket Isten igazságos keze még a megbocsátás után is ránk mérni kénytelen, hacsak azokat vezekléssel meg nem előzzük.

Vezekelni, bűnbánatot tartani végül édes és *boldogító* dolog. Mert édes és boldogító tudat, hogy adósságunkat letörleszthetjük, megbántott mennyei Atyánkat megengesztelhetjük, leghívebb isteni barátunk szeretetére ismét érdemessé tehetjük magunkat.

Féltek, emberek a bűnbánattól? Ellenkezőleg: megkönnyebbülést, Isten nagy ajándékát kell látnotok benne. Mi lenne belőlünk, ha bűnbánat nem volna! Két út vezet a mennyországba: egyik a hótiszta ártatlanságé, másik az alázatos, vezeklő bűnbánaté. Mi lenne belőlünk, ha Isten nem nyitotta volna meg előttünk ezt a második utat is s ha mindenkinek mind-

örökre vége lenne, aki csak egyszer is súlyos bűnbe esett?

Valóban mélységesen igaz a siralmak prófétájának szava: „Az Úr irgalma az, hogy el nem vesszünk” (Jer. sir. 3, 22.). Nincs okunk büszkélkedni, valamenynyien csak az isteni könyörület gyermekei vagyunk. Ki az közülünk, aki teljesen büntetlennek mondhatja önmagát? Ki az, aki ha áll, nem azért áll, mert az Úr felemelte őt elesettségéből? Ki az, akinek lelkiismeretét sötét foltok nem borítják, amelyeket szégyelnie kell, amelyek miatt az ítélettől reszket s ha őszinte és becsületes, értük önmagát megvetni kénytelen?

Jaj, ha az Úr azonnal ítéletbe szállt volna velünk, mihelyt vétkeztünk! Ha időt nem ad a jóvátételre, vezeklésre, adósságaink törlesztésére, életünk újjáalakítására! Nagy kegyelem a hit s a remény, még nagyobb a szeretet, de bizonyos szempontból legnagyobb adománya Istennek, hogy a bűnbánatra is lehetőséget ad, a mélyből is magához emel. Aki ezt meggondolja, az nemcsak nem húzódozik a vezeklés gondolatától, hanem örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy a multakért eleget tegyen, elkövetett botlásait sirassa s érdemessé tegye magát Isten újabb kegyelmeire.

Az Egyház manapság nagyon megenyhítette régi bűnbánati gyakorlatát s egykor oly szigorú nagybőjti rendelkezéseit. A hit szomorú megfogyatkozásának a jele, ha mégis akadnak keresztények, akik még azt a keveset is soknak és nehéznek tartják, amit az Egyház ma e tekintetben kíván: bizonyos bőjti napok megtartását s a bűnbánat szentségéhez való töredelmes járulást. Vajjon mit érdemel az, aki még ennyire sem hajlandó a megbántott isteni Fölség kiengeszteléséért s a saját lelke üdvösségeért? Az ilyen igazán magára vethet, ha az Úr ezen a világon s a másvilágon büntető kezét érezteti vele s az ítélet napján Jézus neki nem üdvözítője, hanem bírása lesz.

Gondoljunk erre s miközben magunk bűnbánatot tartunk, értessük meg másokkal is, akikre hatással

lehetünk, milyen szent kötelesség s milyen áldott kiváltság a nagybőjti vezeklő-alkalom méltó kihasználása.

II.

Mi indítson minket bűnbánatra? Az a meggondolás, hogy a bűnnel csakugyan *rettenetes rosszat* követtünk el s attól mindenkép és minél előbb szabadulnunk kell.

A bűn mindenekelőtt a legnagyobb *hálátlanság* az Úrral szemben. A vétkező elfelejti, hogy nem ő maga teremtette önmagát, hanem az Isten teremtette őt és azért teremtette, hogy üdvözítse. De feltételül szabta az ember elé, hogy tartsa meg a parancsolatokat. S az oktondi ember keresztülhúzza a jóságos Atya számításait. Ő nekünk akarja adni mennyországát és mi elutasítjuk azt magunktól. Nem méltánytalanság, nem lázadás-e ez a legjobb Atya ellen?

Miért adott az Isten *észt* nekünk? Elsősorban azért, hogy őt felismerjük s az utat megkeressük az ő országa, az üdvözülés felé. S mi ezt az észt minden másra használjuk, csak erre nem. Megtanulunk írni, olvasni, számolni, megtanulunk ezerféle mesterséget és mesterkedést, tanulunk talán jogot, filozófiát, orvostudományt; csak éppen arra nem használjuk az eszünket, amire az Isten első helyen adta. Ha értelmünket állandóan elzárjuk az Isten elől, akkor az Isten leg szebb ajándékával követünk el visszaélést.

Az Isten adott *akaraterőt* és mi azt is eltékozoljuk, mert nem arra használjuk, amire kell. Olyan ez, mintha egy nagy vagyon volna reánk bízva, ami átmenthetne minket az élet minden baján és mi ezt a vagyont könnyelműen belehajítanók a tengerbe. Hősök, szentek, Isten kedves és nemes gyermekei lehetnénk az akaratunk helyes felhasználásával a kegyelem segítsége mellett és mi ezt az akaratot arra használjuk, hogy az Isten ellen lázadjunk vele és sértegezzük őt.

Az Isten *tesztet* adott: milyen remekmű ez! Milyen

izmai, szervei, milyen csodái vannak, milyen titkozatos remekműve az Isten bölcseségének az emberi szem, az emberi fül! Miért adta ezeket az Isten? Azért, hogy mindez mintegy szerszáma legyen a léleknek, amely az örökkévalóságra van hivatva. És mi mire használjuk ezt a testet? Vajmi sokszor valósággal a bűn s a pusztulás rabságába süllyesztjük! Mintha valaki egy gyönyörű aranykelyhet a sárba dobna, vagy egy virágot minden ok nélkül a földre taposna és elpusztítana, úgy teszünk mi a testtel, valahányszor nem az Isten szolgálatára fogjuk azt, hanem alacsony és vétkes vágyak, erkölcstelen cselekedetek eszközévé süllyesztjük.

Az emlékező- és képzelőtehetségünket is Isten adta. Csodálatos szerszám ez, gyönyörű kaleidoszkóp, varázslatos alkatú tükör, amely a már jelen nem lévő dolgokat is fel tudja eleveníteni. De vajjon arra használjuk-e képzelőtehetségünket, amire az Isten adta: hogy az Ő nagyszerű gondolatait tükröztesse vissza? Nem! Kikeressük sokszor a legalacsonyabb, legmértatlanabb tárgyakat, képeket, emlékezéseket és abban gyönyörködünk.

Nem szomorú hálátlanság-e mindez? Isten a körülötted levő, ezerszínű, szépséges világot, kezdve az ég csodás színeitől le a fűszálig s a katicabogárig, a csillagokat, az embertársakat, a saját tested s lelked erőit, mint valami szülői ajándékot adta neked, valósággal körülfosorúztatta szép és hasznos dolgokkal az életedet; mindez azért, hogy szeresd őt és használd ezeket az ajándékokat az ő szolgálatára és örök célod elérésére. És te mire használod azokat? Mire az embertársakat, a vagyont, az egészséget, a hivatásodat, a foglalkozásodat, a gazdasági és társadalmi életet? Arra, hogy Isten ellen lázadj s ugyanakkor önmagadat halálra sebezsd! Az Isten lépcsőül állította eléd az egész világot: a napsugaras ég, az erdő, a ruha, a bútor, az embertárs számodra grandiózus királyi lépcső legyen, egy „scala regia”... s te a helyett, hogy felfelé mennél, lefelé haladsz rajta, a pusztulásodba

rohansz s másokat is pusztulásba ragadsz. Szép ez? Helyes ez? Okos ez?

Megborzadunk azokra a hálátlanságokra, amelyeket a történelemben olvasunk. Néró a saját anyját meggyilkoltatta, Heródes pedig egész családját kivégeztette. De Isten ellen vétkezni minden emberi hálátlanságnál rosszabb, mert nincs igazibb jótevőnk, mint az Isten; neki köszönjük a legtöbbet.

De ugyanakkor *önmagad ellen* is rútul vétkezel, mert a bűnnel voltaképpen megölöd a saját tulajdon *lelkedet*. Önmagadnak okozol legsúlyosabb károkat.

Miért? Először, mert *lealacsonyítod* magad. Amint az erény felemel, úgy a bűn lealacsonyít, mert mindig valami észellenes, az emberi méltóságba s erkölcsi rendbe ütköző dolog. Amilyen nagy és szép az ember, ha uralkodik indulatain s vak ösztönein, olyan rút és lealacsonyodott, ha pl. az Isten ellen emel öklöt, vagy mint egy tébolyult a felebarátját fojtogatja, vagy mint egy állat a testiség mocsarában fetreng.

A bűn továbbá *elgyengíti* az ellenálló erőt s az embert egyre mélyebbre viszi. Rendszerint egyik bűn szüli a másikat. Hány szerencsétlen fiatalember kezdi hazudozáson, apró lopásokon, kártyázáson, folytatja leányok, asszonyok megrontásán és végzi súlyos büntetteken, gyermek- és nőgyilkosságon! Rettenetes lánc az ördög bilincse, amelyet nehéz elszakítani; rettenetes süllyedés: sokkal könnyebb el sem indulni a síkos pályán, mint megállani rajta.

Mi több: a bűn elveszi a józan *erkölcsi ítéletünket* is. Valósággal vakká és világtalanná tesz a lelket illető dolgokban. Hogyan van az, hogy vallásunknak minden egyes tétele oly világosan és biztosan igazolható s az emberek jókora része mégis hitetlen? Azért, mert a bűn megfertőzte s meglazította gondolkodásukat s eltompította értelmüket a felsőbbrendű igazságokkal szemben.

Az emberek azért vétkeznek, mert azt hiszik, a bűn által boldogságukat növelik. Pedig éppen ellenkezőleg van. A bűnnek pillanatnyilag lehet mámor és

jólét hatása, de távolabbi gyümölcsei mindig keserűek. A bűnösök életén soha sincs igazi áldás. Talán nagyszerűen indulnak, de előbb-utóbb letörnek.

Mennyi olyan házasság lett boldogtalan, amelyet Isten nélkül kötöttek! A statisztika mutatja, hogy a legtöbb *vegyesházasság* felbomlik. Azt is a statisztika mutatja, hogy a legtöbb öngyilkos azok között a *vegyesházások* között van, akik az igaz hit törvényeinek ellenére Isten nélkül kötötték meg a házasságukat. Legtöbb esetben már itt a földön utoléri a bűnöst a büntetés, ha másban nem, az önvádban, a félelemben. Ezek az emberek szinte fel sem mernek már nézni az égre, rá sem mernek tekinteni a feszületre, nem mernek a saját lelkükbe bepillantani: félnék önmaguktól! Reszketnek a saját lelkiismeretüktől, mert utálniuk kell önmagukat. Egész belsejük csupa rosszul elhallgattatott önvád, csupa keserű figyelmeztetés, hogy jaj lesz neked, ember, ha egyszer az élő Isten kezébe kerülsz!

Ám mindez még csak kicsiny része a bűn szomorú gyümölcseinek.

Mi lesz a bűn végső fizetése és betetőzése? Ha az Úr Isten azt a csodát művelné most velünk, hogy egy pillanatra megnyitná előttünk a kárhozat helyét s megmutatná azt a borzalmas börtönt, ahol azok bűnhődnek, most már remény és jóvátételi lehetőség nélkül, akik az Istent elhagyták, akkor talán a vér is megfagyna bennünk s bizonyos, hogy a rettentő és szomorú látványtól sem aludni, sem mosolyogni nem tudnánk többé. Reszketve imádkoznók a Miserere-t és nyögve, zokogva, sietve vetnénk számot eddigi bűnös életünkkel!

III.

A bűnnek zsoldja a halál. Mégpedig a súlyos bűnnek zsoldja, ha bűnbánatot nem tartunk, az örök halál: a *pokol*.

Vajjon a poklot a papok találták ki? Nem, arról minden kétséget kizáró módon beszél a kinyilatkoz-

tatás. *Krisztus Urunk maga az evangéliumban tizenöt helyen szól a kárhozat helyéről, a pokolról, az örök tűzről.* A dúsgazdag, aki Lázaron nem könyörült, „a pokolba temetteték”; az utolsó ítéleten a rosszak ítélete ez lesz: „Távozzatok tőlem átkozottak, az örök tűzre!” A pokol kinját Krisztus „soha ki nem alvó” tűznek nevezi. Aki a poklot papok találmányának, rémítő mesének tartja, az sohasem olvasta az evangéliumot. Vagy nem tudja, mit beszél.

Krisztus kijelentései alapján tehát nem az a probléma: van-e pokol, hanem legfőllegebb az: *mi címen tagadják egyesek a pokol létét?*

A pokol tagadása két forrásból szokott eredni. Az *emberek alábecsülik az Isten felségét*, és ugyanakkor alábecsülik a bűn rosszását. Azt hiszik, az Isten csak fenyegethet, de komolyan nem büntethet. Az ember élete fogytaig egészen szépen túlteheti magát az Isten legszigorúbb tilalmain s parancsain, s az Úristen végül mégis kénytelen lesz szépen szemet hűyni minden felett s üdvözíteni őket is. Nem ők alkalmazkodnak az Úristen törvényeihez, hanem az Isten alkalmazkodik az ő kedvteléseikhez, könnyelműségükhöz.

És alábecsülik a bűn súlyosságát. Mi az, egy kis hitetlenség, egy kis Isten-megvetés, egy kis hátatfordítás az Úrnak, egy kis behódolás a testiség, az önzés, a gőg bűneinek? Annyira a maguk urának s istenének képzelik magukat ezek az emberek, hogy el sem tudják gondolni, hogyan ítélné meg őket ilyen szigorúan az Úristen azért, mert ők fittyet hánytak az ő törvényeire. Nekik magától értődőnek látszott, hogy a saját igényeiket, szeszélyeiket, élvezeteiket kell legfőbb törvénynek tekinteniök. Az Úristen nem a legfőlségesebb úr az ő szemükben, hanem legfőllegebb kegyesen megtúrt valaki, egy lény, akit néha emleget és elismer az ember, de akivel tovább nem kell sokat törődni... Hát ez csak azt jelenti, hogy pokolnak igazán kell lenni: másképp ezek a törpék örökre gúnyolhatnák az Istent, hogy kifogtak rajta s

úgy bántak vele, mint ahogy egy tehetetlen bábbal szokás bánni.

A betörő, a gyilkos is azt mondja magában, amikor tettét elköveti: a törvény nem ér utól. Ha tudná, hogy holnap már hurokra kerül s esetleg akasztófára húzzák, bajosan merné bűnét oly vakmerően elkövetni. Ha aztán mégis rajtaveszt, ha tetten érik vagy utóbb elfogják s megindul felette esetleg a statáriális eljárás: bezzeg akkor már kijózanodik, akkor már szeretné, ha bűnét nem követte volna el. Gondolt volna rá akkor, amikor vétkezett! De ő akkor nevetett a törvényen s gyávaságnak tekintette volna, hogy visszalépjen.

Így vagyunk a pokollal is. Tagadjuk, mert nem akarunk lemondani a vétkezésről. Hencegünk, mint a vásott gyermekek, hogy nekünk nem parancsol sem szülő, sem törvény, sem Isten, sem senki a világon! Bezzeg elhallgat majd ajkunkon a tagadás, ha ott leszünk a kínok helyén, az örök bűnhődés szörnyű börtönében!

IV.

Miben is áll majd ez az Isten-hirdette örök bűnhődés? Abban, hogy a kárhozottat minden gyötri, minden összeesküszik ellene. Gyötri a múlt, a jelen s a jövő.

A *múlt*. A szerencsétlen kárhozottnak, mint a rabnak a magánzárka éjjelén, folyton eszébe jut a múltja, a földi élete. Mindaz a jó, amit Istentől vett, a testi-lelki adományok, a természetfeletti javak. Isten őt is szerette egyszer! Jó szülőket adott neki, tanítókat, nevelőket. Hittant tanult, szent és szelíd életbölcsekre oktatták. Meg volt keresztelve, gyónt, áldozott. Jézus szeretetére tanították, Szűz Máriáéra; karácsonyi misére vitték, nagypénteken szentsírokat látogatott. Épannyi kegyelmet kapott, mint azok, akik most a szentek között ujjonganak odafenn. Az Úr őt is hívta, édesgette magához. De ő nem akart jönni.

Elutasította, kinevette az Istent. Kiverte még a

gondolatát is a fejből. Babonának, gyerekségnek, maradiságnak tekintette az Isten szolgálatát; ostobáknak az erkölcsi erőfeszítéseket, a tiszta életet. Talán helyel-közzel megrezdült még a lelkiismerete. Alkalma lett volna megtérni. Egy jó könyv, egy jó barát, egy intő szózat, egy prédikáció, amelyet véletlenül valahol hallgatott. Valami csendes, titokzatos serkentés a szívében, az önvád ösztökéje, valami öntudatlan félelem az ítélettől, valami néma vágy egy szebb és nemesebb élet után. De ő mindezt nem vette figyelembe, kiszabadította magát az Isten sugalmazásainak bűvköréből. Elnémította magában a lélek szózatát, mígcsak az el nem halkult, most már végleg és örökre. És most itt van. Ide jutott, a büntetés és kétségbeesés helyére!

Elvonul előtte *egész élete*. Különös, tarka, zavaros tartalmú film. Benne sok zajos öröm, sok hiú törtetés, de mindig hiányzott belőle a lényeg, az egyetlen szükséges. Az kimaradt belőle. Helyette annál több szennyyolt rútitja. Jaj, ezek a fekete foltok! Ezek a vérvörös, lángszínű, mámorító és esztelen szenvedélyek! Ez a tobzódó, örült testiség, ezek a szennyes örömhök! Ezek a rossz társak, ez a könnyelmű, hazug és csábos nagyváros, ez a villanyfényes haláltánc, ez a tétova csetlés-botlás a vég felé, a sír és a kárhozat felé... Melyik parancsolat az, amelyik ellen nem vétett? Melyik erény az, amelyet gyakorolt? Melyik lelki kincs az, amelyet el nem vesztegetett? Melyik helye, időpontja az életnek, amelyet be nem szennyezett, amelyet az Isten elleni lázadással, az Isten sembevéételének, lenézésének szörnyű vétkével be nem sároztott?

Most ez a filmszalag, ez a bűnlajstrom itt rohan el a szeme előtt, mindig újra és újra, mindig elülről... Nem hagy neki békét és nyugtot éjjel és nappal! Ó, hányszor lemoshatta volna világéletében a bánat könnyével s a gyónás szent erejével ezt a sok-sok szennyet és kárhozatot! Hányszor megtérhetett volna! Új életet kezdhett volna! Hogyan élhetett volna bűn-

bánóan, tisztán, megtérten, mint sokan mások, akik szintén rosszul kezdték, de aztán jól folytatták. Csak-hogy sajnos nem; ez a megváltó pillanat, ez a Pál-fordulása, ez a mindent jóvátevő penitencia nem szerepel az egész filmen seholl! A film tovább pereg, őrült rohanásban, zordon és kétségbeejtő önvádként!

Ágnes asszony a pataokban fehér lepedőjét mossa... Báthori Zsófia a csejtei vár pincéjében a meggyilkolt leányok árnyképeivel viaskodik... A képek egyre újból visszatérnek s nem hagynak neki nyugtót sem éjjel, sem nappal.

A jelen. A kárhozat jelenét a jézusi ítélet két szörnyű végzése jellemzi: „Távozzatok!” és „Az örök tűzre!”

„Távozzatok!” Honnan? Kitől? Attól az Egytől és Egyetlentől, aki minden élet forrása s minden boldogság titka! Attól, aki nélkül nincs üdvösség, nincs vigasz és nincs enyhülés. Elvettetni tőle: maga a halál. Elutasíttatni tőle: maga a kétségbeesés.

A hírneves P. Ábel beszélte el, hogy egyszer meglátogatta a halli tébolydát. Egy igen szép, fiatal és intelligens úrinőt mutattak neki többek közt, aki akkor őrült meg, amikor a vőlegénye, akit ő halálosan szeretett, valami súlyos félrevezettetés folytán hirtelen eltaszította magától. Megőrült, mert akiben a boldogságát látta, hirtelen így rivallt rá a lakása ajtajában: „Távozzál, mert soha többé nem akarlak látni!” Elűzetni, megtagadtatni attól, akiről most már a kárhozott is tudja, hogy maga a szépség és jóság, a gazdagság és fény, akitől minden vigasz, szeretet, jóság és enyhület származik: maga a kétségbeesés. Ha Isten végleg elfordul valakitől, az olyan, mint akit örök éjtszakába temetnek.

Soha többé nem hull rá egyetlen fénysugár. Soha többé egyetlen mosoly nem éri, egyetlen kedves pillantás, egyetlen jó szó, egyetlen sóhaja a részvétnek, egyetlen fuvalma a könyörületnek. Hiába sírsz most és jajgatsz, kárhozott; hiába alázódol meg, még a

koldus Lázár előtt is, hogy az enyhületnek csak egy ujhegynyi cseppjét hozza meg neked: nem, enyhület-ről, akár egy pillanatnyi könyörülésről sem lehet szó többé! Szikrányi irgalom nem nyílik számodra sehol és soha többé. Te magad utasítottad vissza a végtelen Irgalmat, hát lásd, hogyan boldogulsz nélküle!

S a krisztusi ítéletnek másik szörnyű szava: „az örök tűz”. A kinyilatkoztatás minden emberi gyötrelmet elmond a pokolról, elnevezi kénkövel égő tónak, könnyek esőjének, fogcsikorgatásnak, kézen-lábon való megbilincseltetésnek, gyötrelmek helyének. De a legborzalmasabb, amit róla mond, mégis csak ez, hogy örök tűz. Mind a két szó: a „tűz” is, az „örök” is, oly súlyos, oly rettenetes, hogy nincs emberi szó, amely vállalkozhatnék mindannak a borzalmasnak kifejezésére, amelyet ez a kettő magában foglal.

Ahogy a világháborúban egyetlen gránátban milliányi borzalom volt: száz halál és sebesülés, s vele még gyötrő gyász ezer meg ezer további lélekben, soha vissza nem hozható veszteség, ki nem gyógyuló fájdalom, évtizedekig tartó hiány és szenvedés sok-sok kunyhóban s palotában: úgy ez a szó is: örök tűz, valóságos gránátja az ezer szilánkként szikrázó, ezer borzalmat magában rejtő isteni ítélet rettenetességének.

Hiába próbálsz elgyengíteni a szó értelmét, mondván, hogy csak képletes beszéd. Mert még ha képletes lenne, akkor is megmarad a veleje: a károhozat oly irtóztató, égő gyötrellem, mint mikor valakit tűzre vetnek. Rosszabb a földi tűznél, mert az legalább percek, órák alatt végez az emberrel. Ez meg örökké tart...

Mi ehhez képest minden szenvedés a földön! Minden fejfájás és fogfájás és vakság és bénaság! Kórtermek és műtőasztalok minden iszonyata, minden rabszolgaság, minden börtön és Szibéria, minden vértanúság, minden siralomház és minden kivégeztetés!

Az állatot sem tudjuk nézni a tűzben... Itt pedig

élő emberek szenvednek minden földi lángnál gyöt-
rőbb büntetéseket. Olvassuk, hogy egy tűzvész alkal-
mával egy önfeláldozó pap berohant az egyik égő
házba, hogy onnan egy gyermeket kimentsen. Ki is
jött vele, de közben egy tűznyelv az arcába csapott
s annyira megégette, hogy a szerencsétlen pap néhány
nap múlva iszonyú kínok közt kiszenvedett. Halála
előtt papírt kért, mivel beszélni már nem tudott, s
vonagló kézzel csak ezt írta rája: „Gyermekeim, óva-
kodjatok az örök tűztől!”

Kegyetlen-e az Isten? Ó nem! Ő senkit nem küld
a pokolba, aki maga nem akar odajutni. Az ember a
kegyetlen, az örült, az öngyilkos, hogy a kárhozat
veszélyének tudatosan kiteszi magát.

De bármily borzasztó a kárhozottakra nézve a
mult emléke s a jelen szörnyű, égető kinja, még ez is
szinte elenyészik a jövő gondolata mellett. A gondo-
lat mellett, hogy ez most nemcsak így van, hanem így
is lesz, mindörökké, visszavonhatatlanul, megfelleb-
bezhetetlenül.

Jaj, mennyivel hosszabb ez a bűnhődő örökké-
valóság, mint a bűn élvezete volt! Mennyivel hosz-
szabb, mint bármily, mégoly kínos földi szenvedés!
Mi az: akár 10 vagy 15 évi fegyház, vagy 20 évi rab-
szolgaság, vagy 30 évi kórágy, vagy 50 évig tartó
nyomor és koldulás ehhez képest! Mi ehhez képest
egy egész élet, amelyet valaki vakságban tölt! Ó,
nevetségesen csekély kis időtöredékek az örökkévaló
kárhozat mellett! Mennyi minden történhetik egy
évszázadban... A világtörténelem egy-egy nagy kor-
szakában... A világfejlődés évmillióiban... Ah, mi
ez mind az örökkévalósághoz képest!

Élni, fennmaradni, csak azért, hogy összetöreté-
sünk hirdesse a pokol többi nyomorult rabjai felé az
Isten törvényének örök sérthetetlenségét! Csak azért,
hogy a lázadó egy minden emberi elképzelést felül-
múló módon lássa be irtózatosságot, tévedését, bűnének
minden emberi gonoszságot meghaladó, rettentő súlyát.

Lenni, csak azért, hogy örökké halódjunk és — soha meg ne haljunk!

Rettenetes, még elgondolni is borzasztó.

*

Aki hisz Jézus szavában s a bűn szörnyű végső következményében, az inkább választja a szenvedést és inséget, akár a remetei lemondást és a vértanúságot is, mintsem hogy súlyos vétet hordjon tudatosan a lelkén. Azért örömmel is ragadja meg a bűnbánati alkalmat, hogy megszabaduljon a legsúlyosabb teher-től, az örök halál veszedelmétől! Inkább az éhhalált, inkább akármilyen szégyent, inkább gázháborút vagy megfagyást — csak egyet nem: bűnt és kárhozatot!

Most még nem a megfellebbezhetetlen, szigorú Bíró vár reánk, hanem a bűnbocsátó, irgalmas és leereszkedő Üdvözítő. Most még életet ígér és kegyelmet. Siessünk hozzá s fogadjuk be az áldott adományt és bűnbánatban megtisztult lélekkel ígérjük meg neki, hogy soha többé súlyos bűnnel ellene nem fordulunk, szeretetéről meg nem feledkezünk!

A nagyheti szertartások.

Az Egyház, mégpedig mind a keleti, mind a nyugati Egyház, ősidőktől fogva a legnagyobb melegséggel és gazdag szimbolikával ünnepli meg évről-évre Krisztus kínszenvedésének emlékét s főleg a nagyhetet szenteli ennek a célnak. Abban a lélektani meggyőződésben, hogy az emberek a lelki és természetfölötti igazságokat is csak akkor fogják föl igazán elevenen, ha azok egyúttal az érzéki megismerés, a képzelet s az érzelem színeit is magukra öltve mutatkoznak, a kereszténység már legelső kibontakozásától kezdve igyekezett jelképekkel, ünnepi aktusokkal és szertartásokkal övezni a megváltás nagy titkának egyes mozzanatait. Így született meg az egyházi év a maga változatos hangulataival és szokásaival, ünnepeivel és jelképeivel.

A nagyhét és a húsvét, mint Krisztus megváltást-eszközölő kinszenvedésének és erre következő megdicsőülésének emlékideje, különösen gazdag és eleven szertartási ornamentikában tárja elénk a megváltó szenvedés és megdicsőülés hatalmas gondolatait. Még az olyan ember is, aki e szertartások és képletek gondolati tartalmát s liturgiátörténeti háttérét nem ismeri, megrendülve nézi a nagyhét s a húsvét ünnepi megnyilatkozásait, mélyen megragadja őt a nagyhét komor templomi gyásza, az eltakart feszületek és szentképek, a disztelen oltár, majd a lamentációk s a passió éneke, s végül a húsvéti feltámadás allelujázó ünneplése. Mennyivel mélyebben hatnak azonban e szertartások azokra, akik azokat meg is értik, akik *történeti alakulásukba s jelképeik megrázó misztériumaiba mélyebben beletekinhetnek*. Kár, ha csak kívülről és messziről látjuk e szépségeket s azoknak gazdag tartalma számunkra hétepcsétes könyv marad. Kíséreljük meg tehát most a nagyhét alkalmával ezeknek a szertartásoknak rövid történeti és jelképtani ismertetését.

A nagyhét a nagyböjti időnek befejező szaka. A nagyböjti történeti eredetét a keresztény őskor legmélyebb mélyéig vezethetjük vissza. Már Szent Irenaeus említi 196 táján Kr. u., hogy a hívek közül sokan húsvét előtt néhány napig böjtöltek. Az egyiptomi Alexandriában 250 körül már szokás volt, hogy a hívek a húsvét előtti egész héten át kenyéren és vízen böjtöltek; 1600 évvel ezelőtt a niceai zsinaton pedig 325-ben már a 40 napi böjtről is szó esik. Ez a böjt eleinte úgylátszik tisztán ájtatossági és magánjellegű volt, de már Szent Atanáz alexandriai püspök 330-ban egyik böjti levelében mint *kötelezőről* beszél a 40 napi böjtről. Keleten később sokfelé már hatvanadvasárnapon vagyis másfél héttel hamvazószerda előtt, kezdték a nagyböjtöt. A nyugati szokás viszont, amely a böjtöt hamvazószerdával kezdi, a VII. század végén keletkezett s szokásjog alapján emelkedett lassankint egyházi törvénnyé.

I.

Maga a nagyhét virágvasárnapkal kezdődik, egy héttel húsvét előtt. A helyesebb elnevezés a Pálmavasárnap volna, mert hiszen ez a nap arra emlékeztet, hogy Krisztus Urunkat néhány nappal kinszenvedése előtt Jeruzsálembe való bevonulása alkalmával a nép pálmagallyakkal üdvözölte. A pálmára emlékeztet a pálmaszentelés is, amelyet nálunk a kibimbózott fűzfavesszők vagy barkák szentelése helyettesít s bizonynyal ebből a kibimbózásból eredt a nap magyar elnevezése: a Virágvasárnap szó. A Pálmavasárnap elnevezést viszont már a VII. században megtaláljuk pl. Izidor sevillai püspök feljegyzéseiben. Ugyancsak már egy IV. századbéli iratból, a „Silvia zárándokságából” tudjuk, hogy a jeruzsálemi keresztények ezen a napon ősidőktől kezdve szertartásos körmenetben emlékeztek meg az Úr bevonulásáról a szent városba. Ez a virágvasárnapi körmenet az Olajfák-hegyéről indult el Jeruzsálem felé s a hívő keresztény nép közben pálma- és olajfa-ágakat lengetett s az előénekes énekére e szavakkal felelt: „Áldott, ki az Úr nevében jó”. Ez a jeruzsálemi szokás csakhamar Galliába is eljutott, majd innen később egész Nyugat átvette. Ma is körmenettel kezdődik a virágvasárnapi ünnepi mise, mégpedig ugyanannak a koraközépkori drámai színezetű szertartásnak keretei közt, amelynek számára Orléansi Teodulf már 821-ben megírta a „*Gloria, laus et honor*” kezdetű fenséges Krisztus-dicsőítő himnuszt, amely e körmeneti szertartásban ma is szerepel.

Ugyancsak Virágvasárnap éneklük az első passiót, Jézus kinszenvedésének történetét Szent Máté szerint. Régente ezt az egész passiót a diákonus maga énekelte végig; azonban a passió hosszúsága miatt s a középkor dramatizáló hajlamának megfelelően, a passió éneklését már a XI. században három énekes közt kezdték megosztani. Az egyik mint evangélista vagy kronista a passió elbeszélő részeit éneкли, a másik az egyes szereplők vagy a tömeg mondatait adja elő, míg

a harmadik Krisztus szavait énekli. A római szertartás ezt a szokást csak a XV. században fogadta be. Az elbeszélő részt rendszeren egy középhang énekli, Krisztus szavait mélyhang, a többi szereplőket tenor; a többi mondatait rendszerint a kar veszi át.

A Szent Márk passióját nagykedden, a Szent Lukácsét nagyszerdán és Szent Jánosét pedig nagypénteken éneklik.

II.

A nagyhét legfőbb része a három utolsó nap: nagycsütörtök, nagypéntek és nagyszombat. Az ősegyházban ez az idő nemcsak Krisztus Urunk kinszenvedésének emléktárgya volt, hanem egyúttal a kereszténységre áttérni kívánó pogányok utolsó előkészületi ideje is, mert a keresztséget rendszerint főként nagyszombat és húsvétvasárnap közti éjjelen szolgáltatták ki.

Nagycsütörtök napján kellett a keresztelendőeknek ünnepélyesen letenniük a hitvallást, amit a régi római szertartáskönyvek „*redditio symboli*”-nak, az apostoli hitvallás felmondásának neveznek. A nagyszombat csak annyiban tartozik a befejező három naphoz, amennyiben az egyházi szertartás számítása szerint minden liturgikus nap voltaképp az előző estével kezdődik. A nagycsütörtöki liturgia első része tehát az első lamentációval együtt már nagyszerdán délután folyik le, de ez a liturgia szerint már csütörtöknek számít.

Érdekes félreértés csúszott be a német és magyar nyelvhasználatba, amikor a nagycsütörtököt a németek Gründonnerstag-nak nevezték s ezt a magyarok tévesen zöldcsütörtökre fordították. Valóságban a Gründonnerstag nem a grün (zöld) szóból ered, hanem a régi greien vagy grinen szóból, amely annyit jelent mint sírni, gyászolni, bűnbánatot tartani. A Gründonnerstag helyes elnevezése tehát legfőleggyű gyászcsütörtök lehetne, de semmiesetre sem zöldcsütörtök. A napnak ősi, már a IV. század elejétől használatos neve voltaképpen ez: Úrvacsora csütörtöke (*Feria quinta in coena Domini*), mert ez a nap az Oltáriszentség szer-

zésének emléknapja. Később, a XIII. században, épp azért hozták be a külön Úrnapját, mert az Oltáriszentség szerzésének örvendező megünneplése a nagyheti gyász keretében szükségképp háttérbe szorult.

A nagycsütörtöki szertartás, mint említettük, már az előestén, a lamentációs zsoltoszmával kezdődik, más-kép Jeremiás siralmainak vagy a sötétség zsoltoszmájának is nevezik. A lamentációs zsoltoszma a nagyhét három utolsó napjának előestéjén szerkezetileg teljesen egyező. Előkészületül egy háromszög alakú gyertyatartót állítanak fel az oltár leckeoldalára, jobbra-balra lépcsőzetesen rövidülő hét-hét sárga nyersviaszgyertyával s a közepén kimagasló egyetlen fehér gyertyával. A fehér gyertya Krisztust jelképezi, a többi gyertya pedig, amely a gyász jeléül sárgaszínű, a prófétákat és Krisztus tanítványait. A gyász jeléül sárgák a főoltár gyertyái is. Minden zsoltár végeztével egy-egy gyertyát eloltanak, annak emlékezetéül, hogyan hagyták el Krisztust kínszenvedésében a tanítványok és a nép.

A zsoltoszma első szakát a világhírű lamentáció fejezi be, vagyis három fejezet Jeremiás próféta megrázó erejű siralmaiból. E siralmakban a próféta Jeruzsálem pusztulását siratja a babiloni fogság idején s az Egyház Krisztus kínszenvedésére vonatkoztatja ezeket az évezredes siralmi dalokat. Az ősi gregorián egy mindössze öt hangra terjedő fenséges dallammal lélekrehatóan fejezi ki a szöveg megrázó elégiáját: „Miként ül magárahagyottan a város, mely tele volt néppel, özvegyhez lett hasonlóna a nemzetek úrnője, a tartományok fejedelműje robot alá került! Sirva sír éjjente, könnyei folynak az arcán; nincs ki vigasztalja mindazok közül, akik szerették. Barátai mind cserbenhagyták és ellenségeivé lettek...” S minden lamentáció végén a megrázó kiáltás: „Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj vissza a te Uradhoz Istenedhez!” A zsoltoszmát befejező Benedictus alatt a hat oltárgyertyát is eloltják, valamint a templom minden lámpáját. Végül magát az égve maradt fehér gyertyát is az oltár mögé rejtik s

csak a befejező könyörgés után hozzák vissza a helyére. Ez a szertartás Krisztus sírbatételét, majd dicsőséges feltámadását jelképezi. Ez a lamentációs zsoltosmák szertartása.

A nagycsütörtöki misében Gloriára utoljára kondulnak meg a harangok, hogy aztán egészen a nagyszombati feltámadási mise Gloriájáig elnémuljanak. Ez a némaság is a gyászt van hivatva kifejezni. A harangokat és csengőket e két napon át a templomban fakereplők helyettesítik. Püspöki székhelyeken miseközben folyik le az olajszentelés szertartása is. Mise után az Oltáriszentséget körmenetben viszik egy virágokkal ékesített mellékoltárhoz s ott elhelyezik a másnapi csonkamisére; nagypénteken ugyanis annak kifejezésére, hogy aznap folyt le a golgotai véres keresztáldozat, igazi miseáldozat nincsen, csak úgynevezett *csonkamise*. A nagycsütörtöki vecsernye után történik az oltárfosztás, amikor a pap egyszerű miseingben és lilaszínű stólával minden dísz eltávolít az oltárról, úgyhogy az csupaszon s üresen marad, miközben a papság a 21. zsoltárt mondja, azt, amelyben Jézusnak ruháitól való megfosztásáról van szó. Székesegyházakban ezután a lábmosás következik: az a megrendítő szertartás, amelyet már a legrégibb liturgikus könyvek, az úgynevezett „Ordók” is említenek, mint ősrégi szokást. A szerpap felolvassa a lábmosásról szóló evangéliumi részletet (Ján. 13, 4—17), mire a püspök Krisztus példájára fehér vászonkendővel köti körül derekát, a földre térdel, megmossa és megtörli 13 szegény ember lábát, miközben a kar zsoltárokat énekel. Ugyanezt a szertartást a katolikus fejedelmek s maga a pápa is gyakorolja.

III.

A nagyheti gyász legfőbb fokát *nagypénteken* éri el, amelyen ősidők óta misét sohasem mondtak. Ennek a napnak szertartáselemei ugyancsak ősrégiek. Így nevezetesen a kereszt-tiszteletnek és a passió

éneklésének már a IV. századtól van biztos nyoma. A papság feketében, feltűrt miseruhában vonul az oltárhoz s ott egy ideig arccal a földre borulva, némán imádkozik. Majd a próféták írásaiból olvasnak két részletet s erre következik a Szent János-passió. Ősrégi imádság-sorozat után a pap vagy püspök kezébe veszi a feketevasárnap óta letakart *feszületet*, az oltár leckeoldalán a nép felé fordulva fokozatosan leoldja róla a leplet s közben háromszor, mindig magasabb hangon énekli: „Ecce lignum crucis — Ime a keresztfája, melyen a világ Udvössége függött”. A leleplezett keresztet végül a földre fektetik s aztán a papság, majd a hívők háromszori térdhajtás után megcsókolják azt. Ezt követi a *csonkamise*: körmenetileg elhozzák a mellékoltárról az előzőnap konszekrált Szentostyát, miközben a VI. századból eredő, ősi „*Vexilla regis*” himnuszt éneklik: „Királyi zászló jár elől, keresztnek titka tündököll”. Utána a Miatyánk és Úrfelmutatás, majd a pap áldozása következik. A csonkamise után nálunk és Németországban az Oltáriszentséget elhelyezik az Úr sírját jelképező díszes mellékoltárra, ahol nagyszombat estig, a feltámadási ünnepélyig kitéve marad. A szentsírdíszítésnek ez a szertartása azonban nem hivatalos és egyetemes liturgikus szertartás, csak a magyar és a német nyelvterület megengedett szokása. A keleti Egyházban nagypénteken este a Krisztus temetése nevű szertartást tartják.

Nagyszombat napja voltakép még mindig gyásznappal egészen estig, azonban félig-meddig már húsvétnek számít, mert az őskeresztényeknél eredetileg húsvét éjjelén tartott szertartásokat s az éjféli húsvéti misét később nagyszombat reggelére tették át. Ezek a szertartások rendkívül változatosak és hosszúk, hiszen valamikor szinte egy egész éjjelt betöltöttek.

Jelképes része e szertartásoknak mindiárt legelől a *tűzszentelés*, amikor a pap a templomon kívül tűzet szentel meg s a megszentelt tűzről gyújtatja meg a templom összes gyertyáit és lámpáit, mintegy a feltá-

madt Krisztusban való új fényre-ébredés jelképéül. Ennek a szertartásnak is már a XIII. században, tehát a mi Aranybullánk idején megvan a nyoma. A húsvéti gyertya ugyancsak Krisztust, a világ világosságát jelképezi s ez a gyertya ettől a naptól fogva Áldozócsü-törtökig (vagyis Krisztus mennybemenetele napjáig) a főoltár mellett, az evangéliumi oldalon áll, a megdi-csőült Krisztust jelképezve.

Ezt a szertartást, a húsvéti gyertya megáldását, követi a gyönyörű ősi dallamú húsvéti himnusz, az *Exultet* éneklése „Ujjong már az ég angyali kara” — zengi a felségesen szárnyaló ének, amelyet a gregorián énekművészet egyik legmegragadóbb remekének tartanak s amely úgylátszik a legrégibb dallam, amelyről kótairás maradt fenn. Erre az ószövetségi Krisztus-jövendölések felolvasása, aztán a keresztség megsejntelése következik, ősrégen ugyanis e napon volt ünnepléses kereszttelés, melyre a Mindenszentek litániája következik, amely alatt a papság arcra borul az oltár lépcsőin. Csak ezután indul meg az ünnepi mise, amelyben a Glóriára újból megszólalnak a harangok és a csengők, valamint az orgona is. A lecke felolvasása után már ünnepélyesen felhangzik a háromszoros gregorián Allelúja. A keleti Egyházban a nagyszombati liturgia még sokkal hosszabb s bár lényegében azonos a római szertartással, külső részleteiben még jobban megtartotta az ősi szokásokat.

Nálunk és Németországban nagyszombat délutánján tartják meg a *feltámadási* szertartást s a körmenetet, amely épúgy mint a feldíszített Szentsír, nem egyetemes liturgikus szertartás.

IV.

Húsvét, a kereszténység legfőbb s legrégibb ünnepe, mint Krisztus feltámadásának emléknapija a szertartási életben is az az öröm legfényesebb színeivel pompázik. Az oltárok ismét feldíszítve; eltűnt a lila s

a fekete szín mint a gyász jele s helyébe a fehér vagy arany, mint az öröm színe lép; az egyházi imákból s énekekből egyre megújuló lendülettel, szinte kifogyhatatlan ismétlésben tör fel az Allelúja, zsidóul a. m. „Dicsértessék az Isten!” Vége többi közt a böjtnek is és ennek kifejezéseül lett szokásos a húsvéti ételszentelés, nevezetesen a húsé s a tojásé, mert hiszen régebben böjti időben még a tojás élvezete is tilos volt. Az annyira közkedvelt és népies pirostojtás-festés is annak az ártatlan örömmnek volt eredetileg kifejezője, hogy íme, ismét szabad tojást és húst enni, még hozzá megszentelt tojást és húst. A tojás megszentelésének szertartása benne van már a XII. század valamennyi szertartáskönyvében, sőt a VII. századbéli Bobbiói liturgikuskönyv a húsvéti bárány megszentelését is említi már. Még a *húsvéti öntözgetés*, a „locsolás” is, legalább távolabbról, szintén szertartásos eredetű, mert hiszen húsvét volt a keresztség kiszolgáltatásának napja s voltaképp ennek a tömegkeresztelésnek emléke a húsvéti locsolás népies szokása.

A húsvéti keresztelesekkel áll történeti kapcsolatban a *Fehérvasárnap* neve is: Dominica in albis. Miért hívjuk a húsvét utáni első vasárnapot *fehérvasárnapnak*? Talán azért-e, mert nálunk és sokfelé többnyire ezen a napon vezetik a kisgyermeket fehér ruhában az első szentáldozáshoz? Tévedés. Ennek a névnek sokkal mélyebb történeti eredete van. A keresztség szolgáltatásakor ugyanis ősidőktől fogva szokás volt az újonnan megkeresztelteket fehér ruhába öltöztetni annak jeléül, hogy a keresztség által régi bűneiktől megtisztultak. Ma is előírás, hogy az újonnan megkeresztelt gyermekre a keresztség után fehér leplet borítanak rá ezekkel a szavakkal: „Accipe vestem candidam — Vedd e fehér ruhát s őrizd meg azt szeplőtelenül az ítélet napjáig”. Az ősegyházban sokfelé az volt a szokás, hogy az újonnan keresztelteket ezt a fehér ruhát egy héten át hordták s csak a húsvét utáni vasárnapon vetették le; másutt viszont csak ezen a vásár-

napon kapták azt meg. Mindenesetre ezzel a keresz-
telési fehér ruhával, annak felvételével, illetve leté-
telével áll kapcsolatban a: *Fehérvasárnap* elnevezése.

V.

Vannak, akiknek a szertartások nem mondanak semmit. A legtöbb ember azonban olyan, hogy emelkedett pillanatokban s emelkedett érzelmeinek kifejezésére a családi, társadalmi, nemzeti s vallási életben szívesen nyúl külső, felemelő szimbolumokhoz s azoknak léleknevelő hatását szívesen engedi önmagán érvényesülni. Az ilyeneknek bizonyos örömeikre s gazdagulásukra szolgál, ha a legrégibb s legtartalomdúsabb keresztény szertartások művészi keretében emlékezhetik meg a legnagyobb s legáldásosabb események sorozatáról, amelyek valaha e földön lezajlottak s amelyekből minden keresztény polgárosodásunk, minden erkölcsi kultúránk, minden lelki megnyugvásunk s eligazodásunk származik, immár közel két évezred óta.

Ma is nagybőjtöt s nagyhetet él az emberiség; véres és kegyetlen háborúban, társadalmi torzsalkodásban, ezer békétlenségben és hányattatásban vergődik a megváltott s önhibájából mégis megváltatlan társadalom. Ma is volna okunk lamentációkat zengeni s bűnbánati zsoltárokba temetkezni. Milyen jó és felemelő dolog: tudni, hogy amióta az első Nagyhét fájdalmas és felséges drámája lezajlott, jóakarató embereknek sohasem kell olyan nagyhétbe temetkezniök, amelyre ne jönne húsvéti fordulat. Hogy a mi hitünk szerint a kereszthordozásnak legvégső stációja az Isten gyermekei számára a megdicsőülés. Hogy egyéni, szociális, nemzeti és nemzetközi vergődéseink nem megoldhatatlan útvesztőkben való végső eltévedésre vezetnek, hanem életre s feltámadásra, hacsak bele tudunk kapaszkodni abba a Kézbe, amely Nagypénteken a kereszten értünk általveretett.

Két tábor Krisztus körül.

*„Hozsánna Dávid fiának! áldott,
ki az Úr nevében jön!” Máté 21, 9.*

Virágvasárnapra.

Dramai látvány: Jézus bevonul Jeruzsálembe s a tömeg pálmaágot, olajfalombot szór és szőnyeget terít elébe. Hozsánna annak, aki az Úr nevében jön! S az ablakok mögött, a házak falain belül, sőt az út szélén ott settenkednek az ő ellenségei is, akiket mérgesít és dühösít az ő diadala, a tömegek hite őbenne, a történelmi útjára elinduló Krisztusország első processziója. Már ott forralják veszejtő terveiket, már suttognak és tanácskoznak egymás között, hogyan pusztíthatnák el ezt a gyűlölt embert, aki az ő politikai és egyéb terveiknek, érdekeiknek és szenvedélyeiknek útjában áll.

Ez a drámai ellentét: a Krisztus-melletti és Krisztus-ellenes tábornak ez az egymással farkasszemetnézése azóta sem múlt el soha s annyi vérzivataros világnézeti harc után ma mintha elevenebben s elszántabban robbanna ki az ellentét és feszültség kettőjük közt, mint valaha. Krisztus ellenségei ma csakugyan táborba szálltak; már nem egyenkint hódítják el Krisztus híveit, hanem világakciókra indulnak s a történelemnek új korszakát akarják megnyitni: a tömeges hitehagyások, egész népek Krisztustól való aposztáziájának, a diadalmas istentelenségnek korszakát.

Kit ne ejtene gondolkodóba a látvány, hogy azok a keresztény országok és népek, amelyeket Krisztus a pogányságból az igaz hitre meghívott s a keresztény kultúra áldásaiban nagyra nőni engedett, utóbb mégis könnyelműen és nagy tömegekben elfordultak a kereszténységtől! Maguk az államok vezetői először csak meginogtak a hithez való hűségükben, utóbb aztán az istentelenség minden örületét szabadon engedték fejlődni a keresztény tömegek romlására.

Ma pedig az istentelen mozgalom már szinte a

nyakukra nő; nem is éri be egyes emberek vagy csoportok csendes vagy hangos istentagadásával, hanem világmozgalommá szélesül: el akarja söpörni az útjából mindazokat, akik még Istenben és Krisztusban hisznek. Minden kultúrát, erkölcsöt, minden keresztény társadalmi rendet.

I.

Az istentelenségnek ez a mozgalma a szalónokban s a kormányzati szobákban kezdődött. A minden izében és intézményében keresztény középkor után először csak néhány száz vagy ezer ember fordult szembe a vallással, amelyben az erkölcsi szabadosságnak meggátolóját, politikai érvényesülésüknek akadályát s feszélyezőjét látták. Az európai világ azért „hivatalosan” még nemcsak istenhívő, hanem mainapig nagyjából keresztény is maradt.

Hivatalosan? Már ez sem egészen igaz, mert akárhány európai (és amerikai) névleg keresztény ország van, amely hivatalosan régóta nem áll már keresztény talajon. Közintézményeiből száműzte a kereszténység mellett való hitvallástételt s főleg iskoláiban nem tanítja többé a felnövekedő ifjúságot Krisztus istenségének hitére. Óriási változás ez a középkor élő hite és az újkor első felének elvben még mindig fenntartott hivatalos kereszténysége óta; retrográd lépés az antik pogány sötétség felé.

Mi magyarok ezeknek a szomorúan dekrisztianizáló lépéseknek hatásait közvetlenül kevésbé érezzük, mert hiszen nálunk szerencsére a keresztény alapnak ez a hivatalos, kifejezett elhagyása — a bolsevista kísérlettől eltekintve — sohasem történt meg. Közvetve azonban ránk is hatással van Nyugat egyes népeinek ez az elkereszténytelenedése. Mert hiszen ez a Krisztustól elfordult irány odakünn azóta megteremtette a maga gazdag irodalmát, társadalomszemléletét és erkölcsi divatjait, amelyek lassú gyűrűzéssel, de hováhamar hozzánk is eljutnak és itt is mind erősebben érezhetők lesznek.

A felvilágosodáskori szabadgondolkodó elfordulás a pozitív kereszténységtől azonban nem volt utolsó szava a dekrisztianizáló irányzatnak. Az újabb ateizmus nem dolgozik immár olyan aránylag szelíd eszközökkel, mint a régi. Ma már nem szobabölcslők és kultúrateisták szövögetik hálójukat csendeszen az Egyház s a keresztény hit körülfonására, hanem brutális öklű és lázas ütemű szocialista, kommunista és radikális felforgatók adták ki a jelszót az istenhit és krisztushit gyökeres, gyors és erőszakos elfojtására.

Ma már nem a Voltaire-ek káromló, de stílusban még mindig irodalmi gúnyja a divat, hanem a bomba és a dinamit, mely Barcelonában 200 templomot és számtalan kolostort röpitett a levegőbe. Az a mexikói, moszkvai és berlini tempó, ahol egyszerűen állását veszti, esetleg fogolytáborba kerül, aki a fenyegetett hit védelmében egyetlen bátor szót emel s ahol hivatalos, állami apparátus a maga egész súlyával veti magát közre az ifjúság millióinak neopaganizmussal való mesterséges átítatására.

Egy új rém mered fel Európa egén; egy rém, amelynek komolyságával még kevesen vetnek számot: a tömeges hithagyásnak, az *istentagadásnak mint tömegjelenségnek* közelgő veszedelme. Ha nem vigyázunk, a tegnap még keresztény kultúrnépek millióinak nagy hányada, talán a többsége, hamarosan époly pogány lesz, mint India és Kína népe. Rosszul mondom: pogányabb mint ezek. Mert ezek legalább a maguk mitológiájában hisznek, míg itt egy éra látszik közeledni, amely már senkiben és semmiben sem hisz többé.

Ki érheti fel ésszel ennek a borzalmas dekrisztianizálódásnak roppant esélyeit? Ki tagadhatja annak abszolút komoly lehetőségét — azok után, amiket Spanyolországban, Franciaországban, Mexikóban, azelőtt Portugáliában s annyi másfelé láttunk? A rombolás kiváló taktikával dogozik, észrevétlenül rakja le aknáit s mire feleszmélünk, már városok, néposztályok, vidékek és országok pártoltak át hozzá. A német-

országi rosenbergi agitáció már szintén tagadja a teremtő Istent, a „Schöpfergott”-ot s helyébe a „vért” és „fajt” vagy az államot nevezi istenének.

Mi sem vagyunk más fából faragva, *a mi népünk sincs beojtva ezekkel a behatásokkal szemben.* Sajnos, ma már nemcsak elméletileg, hanem gyakorlati példák tömegén is látjuk, hogy nem az. A veszély tehát komoly, közeli és fenyegető.

II.

Ezzel a veszéllyel szemben pedig egészen *elégtelen* az, ami védekezés címén a mi részünkön történik. Mi még mindig csak a hagyományosság és megszokás erejére építjük fel vallásvédő reményeinket; mi még mindig a keresztény néptadíciók örök ingathatatlanságában bizakodunk. Komoly védőintézkedéseket nem igen teszünk. Igazgatunk, üzemeskedünk, pepecselünk és boldogan adminisztrálunk tovább. Nem vesszük észre, hogy máról-holnapra a talaj csúszhat ki alólunk, hogy maholnap minden intézményünk alá van aknázva, minden tradíciónk ki van kezdve.

Nem értjük meg a tanulságait a ténynek, hogy a mi népünk is, mihelyt új eszmék hatókörébe kerül, vagy mihelyt a balrafordulás az ő anyagi érdekeinek hízeleg, vajmi könnyen átsiklik a tagadók és kételkedők oldalára. Nem számolunk azzal, hogy a vallásos nevelésnek inkább csak sablonon és szoktatáson, semmint komoly, egyéni meggyőzésen alapuló módszerei máris szembeszökően elégtelenek: az ellentétes áramlatok közé került fiatalember, még ha kiváló egyházi tanárok nevelték is, vajmi gyakran hamarosan zsákmánya lesz a kételynek, a semmiben komolyan hinni már nem tudó közönynek. Templom előtt még kalapot emel talán, de az élet komoly erkölcsi és világnézeti válaszútjain nem érzi magát mindörökké a keresztény hithez elkötelezettnek.

Keresztény öntudatunk, vallási, így is mondhatnám: hitvédelmi megalapozottságunk a legtöbb esetben

bosszantóan és siralmasan sekélyes. Az Isten létét a modern ateista irányzatokkal szemben helytállóan kifejteni és megvédeni, a Jézusban való hitnek, a feltámadásnak és örök életnek alapjait meggyőzően és megnyugtatóan felmutatni még művelt keresztényeink közül is vajmi kevés tudná. „Köhlerglaube!“ — ahogy a hitetlen Strausz Dávid mondta annakidején.

Öntudatlan, merő öröklésen és megszokottságon alapuló hit, amely sem a válság óráiban helyt nem áll, sem arra nem képesít fel, hogy a támadók, a tagadók, a felforgatók ellenében diadalmasan, veretlenül és meggyőzően érvelni tudjon!

Ijesztő vértezetlenségben nézünk szembe az öt világrészt módszeresen elárasztó ateista propaganda gőzhengereivel! Végzetes optimizmussal merjük hinni, hogy kellő apologetikus tudással át nem itatott, ki nem művelt, meg nem acélozott tömegeink helyt fognak állni az istentelen agitáció ravasz és körmönfont módszereinek pergőtüzében!

Akinek Krisztus hite drága, aki a kereszténységet igazán hiszi és szereti, annak rá kell eszmélnie ezekre a véresen komoly problémákra s gondolkoznia kell azon, miként mentsük át hűsvét kétezeréves hitének boldogságát, szilárdságát, biztonságát az elkövetkező, de fenyegetett nemzedékre is.

Ezért elemi kötelessége ma minden keresztény, minden istenhívő embernek a *vallás erősítése*, a hitbuzgalmi élet szilárdítása, az elszánt harc minden istentelenség ellen. Katolikus akció, hitvallásos iskola, vallásos nevelés, vallásos házasság, minden istenkáromlásnak és vallásgúnyolásnak megbélyegzése s könyörtelen üldözése; vallásos sajtó és irodalom; a vallásos önképzés minden eszközének tudatos felhasználása. Ezek a közvetlen eszközök a vallásos szellem erősítésére a fenyegető ateista mozgalommal szemben.

De ezen a téren nemcsak az egyeseknek, nemcsak az Egyháznak, hanem a *társadalomnak s az államnak is óriási feladatai vannak*. Sajnos, az államok, úgylátszik, még egyáltalán nem látják kellőleg a veszélyt.

III.

Keleten több mint húsz esztendeje ég már a világ. Szörnyű kiterjedésű, óriás ország területén, százhatvannyolc millió ember élő testén végzi gonosz viviszekciós kísérleteit egy örült és gyilkos társaság; Nyugaton is ott csóválják már gyujtogató fáklyáikat a moszkvai téboly kiküldöttei s a Rajnától le a Gibraltárig maholnap mindent előnt a romboló, vörös tűzár. S Európa mégis nyugodtan szendereg az égő házban, csökönyös és megtéríthetetlen gondolatalanságban úzi tovább kised játékait.

Nem értitek meg emberek, ti tudós, bölcs és messzenéző politikusok, nemzetek sorsának intézői? Nem veszitek észre, hogy minden középkori Tamerlánál és Dsingisz-kánnál, minden török Mohamednél és Szulejmánnál vérengzőbb, gonoszabb, pogányabb, elszántabb és megszállottabb pusztító esküdött itt fel a vesztetekre? S ha nem vigyáztok, egy emberöltőn belül sivataggá, orosz fegyházzá, kultúrát perzselő, szabadságot eltemető, emberméltóságot lebéklyózó pokollá sorvasztja, égeti, csekázza és bunkózza le az európai nemzeteket?

Hihetetlen optimizmus, kapkodó tervtelenség, öregasszonyos önmagára eszmélni nem-tudás és tehetetlenség látszik ránk nehezedni, Európa népeire, a moszkvai gőzhenger, a bolsevizmus és közelgő anarchia iszonytató veszedelmével szemben. Nem látunk, nem hallunk, nem eszmélünk és nem gondolkodunk. Nem tanulunk sem az orosz, sem a spanyol, sem a mexikói eseményekből.

Egy kicsit megborzongunk tőlük, egy kicsit végigfut a hideg a hátunkon, ha véletlenül egy-egy nagyon is reális tudósítás kerül a kezünkbe (s ha bírjuk ideggel, hogy elolvassuk!) — s aztán tovább megy minden a maga útján. Egy-két kothurnusos vezércikk, egy-két kasszandrai stílusú pohárköszöntő — hálás téma, ki lehet használni, semmi több! — s minden marad a régiben! Bridzsezünk, vitázunk, pletykálunk, pártpoli-

tikát játszunk, kis bajokon siránkozunk, egymás kezéből irigyeljük el a kenyeret, — de az egy nagy, igazi, komoly és véresen borzalmas veszélyt nem látjuk, mert nem akarjuk látni. Azt a veszélyt, hogy minket is előlthet még az ár, a pusztító özön, amely elsöpör mindent, amit hitnek, morálnak, művelődésnek, történelemnek, jognak, szabadságnak és kereszténységnek nevezünk — nem akarjuk tudomásul venni. Szendergünk tovább.

Közben a lusták és korhelyek nemtörődömségével biztatjuk is magunkat: ugyan, dehogy! Semmi baj! Majd vigyáz a rendőrség és vigyáz a hadsereg és vigyáz az állam! — Ugyanígy hitegették magukat boldogabb időben a spanyolok is. Nálunk, a szent és józan Spanyolországban csak nem jöhet bolsevizmus! Anarchizmus, terror, vérfürdő és szennyfürdő! És jött!

Vigyáz az állam? Az állam csak végrehajtója lehet az eszmék és elvek uralmának, s ha egyszer ezek is meglazulnak: ki az, aki biztosít felőle, hogy az államhatalom maga nem süllyed-e, mint nem egy országban történt, ugyancsak a felforgatók szolgásgába?

Éppen az a kétszeresen aggasztó a mai helyzetben s az növeli Európa tehetetlenségét a modern Tamerlánok tatárduló merényleteivel szemben, hogy sokan még mindig azt hiszik, Európa s a nemzetek a pusztá tradíciók tehetetlenségi nyomatékának ereje által is megőrizhetik a bolsevista méletytől.

Hogy a lelkek grandiózus méretű, egy vezérkari művelet pontosságával megszervezett megmérgezése és elámítása ellenében elegendő, ha paragrafusaink tömegére, ezeréves tradíciók erejére, kakastollas és szuronyos karhatalmunkra, ügyészségünkre és rendőrségünkre építünk. Ha nem akarjuk belátni, hogy a belső méreg ellen többre, hatásosabbra van szükség: a lelkek immunizálására, meggyőzésére, megnyerésére és mozgósítására az új Tamerlánok ellenében. Hogy enélkül minden intézkedés merő palástolás, pusztá tüneti kezelés, sőt veszedelmes, öngyilkos önámítás.

IV.

Ezen a ponton nem tehet mást a keresztény lelkiismeret, minthogy mindenekelőtt vádat emel: *J'accuse, j'accuse!*...

Vádat kell emelnünk mindenekelőtt az ellen a maradi, téves és korátmúlta liberalizmus ellen, amely annyira fél a legkonstruktívabb és legszilárdabban védő jobboldali erőktől, névleg az Egyházban rejlő ingathatatlan erőforrástól, hogy inkább behúnyja szemét a legborzalmasabb eshetőségek veszélye előtt, csak a keresztény gondolatot ne kelljen erősíteni! Ezek a színvak és merevülésre hajló, beskatulyázott fejű, vén liberálisok: lapkiadók, politikusok, professzorok, vezető hivatalnokok még ma is annak az avult babonának a vak hívei, amely világért sem a marxizmusban s annak minden válfajában, hanem a keresztény Egyházban látja a nemzetek legfőbb veszélyét. *Le cléricalisme, voilà l'ennemi!* — kiáltotta egy megszállott tébolyultságával a XIX. század tipikusan liberális vezérszónoka, a francia-zsidó Gambetta, s egy világ hitt neki!

Hitte azt az örült korlátoltságot, azt a hihetetlen önámítást és világámítást, amely ebben a képtelenül korlátolt jelszóban megnyilatkozik. Az imádkozó barátokban, a katedrálisokban, a kopottruhájú falusi papokban, a népmissziózó szerzetesekben s a betegápoló apácákban látta „az” ellenséget — a tökéletlen! — s egy világért nem a született felforgatókban, a tudatos népmérgezőkben, az állam és erkölcs aláásóiban, a máglyagyújtógatókban! Az istenhit s a Jézus-szeretet volt szerinte a nemzetek felforgatója s nem a marxizmus, a szabadkőműves aknafúrás és a „szabadgondolkodó” anarchia! Nem siratnivaló téboly ez?

És nincs-e ez máig is így liberális berkekben, liberális szerkesztőségekben és kormányaszobákban? Ég a fedél a fejük fölött, az egyetlen biztosan oltó s mentő erő a kereszténység lenne, de ők attól reszketnek, hogy jaj, mi lesz akkor! Mert akkor az a világrengető

veszedelem áll elő, hogy a veszprémi püspöknek vagy az egri káptalannak, vagy a budai ferenceseknek, vagy a betegápoló irgalmas nővéreknek talál túlságosan megnőni a hatalmuk!

Nem! Inkább jöjjön a vörös ár, az új tatárjárás, a tömegmészárlás, a gyilkos banditák és hivatásos nőgyalázók uralma, de világért se tegyük ki magunkat ama bizonyos falrafestett s a valóságban sehol, soha nem létezett „klerikalizmus” veszélyének!

Inkább Sztalin, mint a pápa! Inkább Moszkva, csak ne Róma! Inkább Barcelóna és Madrid vandáljainak minden borzalma, csak ne kereszténység, csak ne papok, csak ne evangélium!

Ez a csökönyös vakság ma az európai bolsevizmusnak legártalmasabb utásza, legveszedelmesebb támogatója, akaratlan szálláskészítője.

V.

Ha Európa keresztény népei szemében fontos az istentelen mozgalom megfékezése, szemébe kell nézniök annak a kérdésnek is: *hogyan történik a tömegek lelkének bolsevizálása?*

Mert a bolsevizmus veszedelme elsősorban nem tankokon és repülőgépeken, hanem a lelkek bolsevizálásán keresztül fenyeget. Ahol a bolsevizmus előzőleg a lelkeket meg nem hódította, legalább egy mindenre elszánt csoportnak a lelkét, ott nem komoly a veszedelem. Csak ott válik azzá, ahol az emberek vakon hisznek benne, fanatikusan akarják az eljövetelet.

Ahhoz, hogy valaki — munkás vagy intellektuel — a lelkében bolsevikivé legyen, kettő szükséges: fanatikus hit a bolsevizmus elgondolásaiban és minden erkölcsi gátlást félretevő, robbantani, ölni, gyújtogatni és vérben gázolni kész lelkület, mihelyt az elgondolások megvalósításáról van szó. Téboly és lelkiismeretlenség, mindkettő a legnagyobb fokon: e nélkül nincs bolsevizmus. Teljes behódolás a marxiz-

mus minden örületének és tudatos félrelökése mindennek, ami a polgári rendben becsületnek, tisztességnek, szeretetnek és emberiségnek nevezhető, aljaság és rombolás az „ügy” érdekében: ez a *bolsevizált lelkek lélektana*.

Mármost éppen itt a probléma: hogyan lehet tíz- és százezreket rendszeresen megőrjíteni s ugyanakkor vérengző, vad bestiákká gonoszítani? Ez a bolsevista agitáció és néprontás hihetetlen művészetének titka s minden sikerének kulcsa. Tisztességes és okos emberekkel bolsevizmust csinálni nem lehet, tehát az emberekből előbb ki kell irtani a tisztességnek s a józan gondolkodásnak minden legcsekélyebb csiráját. Ez a jelszó. De hát hogyan teszik ezt?

A bolsevizmus taktikája kettős: egyfelől a *félrevezetés*, fanatizálás, felforgató propaganda, izgatás és nagyszólamú ígéretetés s másfelől: módszeres *harc* minden vallás, lelkiismeret, egyház, erkölcs, család, haza ellen. Minden morális megkötöttség ellen. Főleg és legelsősorban a vallás ellen. Addig nincs proletárforradalom, amíg a nép az Istenben hisz. A bolsevista vezérek ezerszer ismételtetik: „Egyetlen lépést sem tehetünk addig, amíg a vallást ki nem irtjuk a népből”, „az istenhit a társadalmi forradalom legfőbb akadálya”, „a vallás a leggyalázatosabb dolog, ami a világon van” (Jaroszlávskij-Gubbelman), „az ateizmus az osztályharc lényegéhez tartozik”, „szocializmus nincs vallásellenes harc nélkül”, „önmagát köpi le az, aki Istenben hisz” (Lenin) stb.

A bolsevizmus tehát szerves egységgé nőtt az ateizmussal. Bolsevizmus nincs ateizmus nélkül és harcoss ateizmus sincs a lelkek bolsevizálása nélkül, legalább, ahol a proletárelkeseredés erre előkészíti a talajt. Emellett nagyszerű adottságként dolgozik a vörös agitáció mellett: a nép műveletlensége és elégedetlensége. Ezt a két félelmetesen hatékony tényezőt nem nehéz befogni az istentagadás szekere elé. Ha ilyenképpen az alsóbb néposztályokban s az ifjúságban a vallásos érzületet s az istenhitet meglazítani sikerül,

szabad a pálya a vörös forradalmi szervezkedés, a rombolás és pusztítás tébolya felé.

Ezek idáig közismert dolgok. Az érthetetlen probléma csak az: ha a modern, istenhívő társadalom ezeket tudja, miként tűrheti mégis, hogy Moszkva útkészítői nyílt nappal, szabadon és büntetlenül folytassák ezt a céltudatos aknamunkát: a lelkek nagystílú bolsevizálását?

Hogyan nézhetik nyugodtan az állam és a társadalom módszeres aláaknázását, a bolsevik néprontást és népmérgezést, az ateista és anarchista felforgatás előkészítését?

Mert senki sem tagadhatja: ez történik köztünk is szakadatlanul. Mindössze azzal a taktikai leplezéssel, amelyet a háborúban annyira megszoktunk, hogy zöld gallyakkal borítják be az ágyúkat és gépfegyvereket. Nem nevezik magukat nyíltan a moszkvai terrorlegények brutális őszinteségével bolsevizmusnak, hanem a naivak és gyógyíthatatlanul vakok megtévesztésére „szociáldemokráciának”. Ami a maguk bevallása szerint legfeljebb tempóbeli és taktikai különbségtétel.

Ne értessünk félre: itt most nem mint politikai vagy gazdasági irányról van szó a marxizmusról. Hanem mint vallásromboló, keresztényellenes és ezzel együtt erkölcs- és kultúraellenes mozgalomról.

A szociáldemokrácia a bolsevizmus előcsapata. Az végzi el Moszkva számára a tömegek csendes bolsevizálását.

A *szociáldemokrácia* épűgy marxizmus, épűgy forradalmi, épűgy proletárdiktatűrűra tőrekvő, épűgy a kőzjót egyetlenn osztűly érdekeűnek alárendelő, épűly vallűs-, morűl- és hazaellenes irányzat, mint a bolsevizmus. Mődszerei valamivel eurőpaiabbak, taktikűja űgyesebb, tempűja lassűbb, de cűlja épűly romboló, mint a bolsevizmusé.

Csak még rosszabb annyiban, hogy hazugabb és félrevezetőbb. „Párt”-nak nevezi magát, holott nem államépítő párt, hanem államrombolásra összeeskűvő

forradalom. „Demokráciának” mondja magát, holott végeredményben diktatúrát akar. A „vallás magánügy” frázisát kintornázza, holott minden gyerek tudja róla, hogy ahol éri, kültelki gúnnyal, rágalmakkal, erőszakkal igyekszik eltaposni a vallásos eszméket s intézményeket.

A munkássággal azonosítja magát, holott a munkássághoz csak annyi köze, hogy ezt használja föl *ugródeszkának*, ezt tolja álarcul előtérbe, hogy a proletárok ú. n. diktatúrájának ürügye alatt egy piciny csoportnak: a nem-munkás munkásvezéreknek szerezze meg a politikai uralmat. Az első adott pillanatban pedig a moszkvai cseka-legények mellé áll. Bolsevizálja a lelkeket: zülleszt, aljasít, jobb sorsra érdemes munkásokat cinikus szegénylegényekké, valóságos gonosztevőkké nevel —, mert hiszen csak azokkal tud dolgozni, akiket előbb a maga színvonalára alacsonyított le.

A keresztény állam s a keresztény európai társadalom súlyosan vétett az Isten törvénye ellen: elhanyagolta kötelességeit Isten legnagyobb adománya, a hit és a keresztény kultúra megvédelmezése terén.

Most aztán itt van a bolsevizmus leprája s Európa úgyszólván tehetetlen a lelki mótely terjedésével szemben.

A bolsevizmus persze nem egyetlen alakja a modern istentagadásnak és Krisztus-ellenességnek. De egyik legveszedelmesebb és legelszántabb alakja. A keresztény társadalomnak azonban őrt kell állnia mindenfajta istentelenséggel szemben, akár a „vér és föld” mítosza nevében, akár a „turáni pogányság” örületének jelmezében közeledik. Egy az igaz Isten és egy a világ Megváltója; aki a kereszténység útjairól, mégpedig a komoly, egyházas, dogmatikus és hitéleti kereszténység útjairól letér, az Krisztust tagadja meg, a kárhozát ösvényére tér és ragad magával másokat is és vét a keresztény európai művelődés legmélyebb alapelvei ellen.

Az utolsó órában szóljon a lelkünkhöz a figyel-

meztetés: térjünk vissza Istenhez s ő is visszatér hozzánk! Tegyük meg mindent, hogy az ő ügye, az ő országa, az ő szent neve megdicsőíttessék s megszenteltesse a földön, mert csak így menekülhetünk ki a világtörténelem legborzalmasabb poklának, legpusztítóbb metelyének iszonyai közül! Állítsuk vissza Krisztus szelíd és boldogító uralmát a társadalom fölött; hogy mindenki felismerje őbenne az utat, amely az életre elvezet s szívvel-lélekkel csatlakozzék a virágvasárnapi diadalmenet örök himnuszához: Áldott, ki az Úr nevében jól!

Az utolsó vacsora termében . . .

„Vegyétek és egyétek, ez az én testem.” Mt. 26, 26.

Nagycsütörtökön (vagy Ünnapján).

Este van, az első nagycsütörtök estéje. A húsvéti előkészület vigiliája.

Várakozásos, titokteli, ünnepi csend borul a zsidó fővárosra. Minden jeruzsálemi házban, de másutt is, amerre csak hívő zsidók laknak, végig egész Judeán és Galileán, sőt a Jordánon túl és Szamariában, de még Alexandriában s a többi diaszporában is, mindenütt készen várja az ünneplőket a leölt egyéves húsvéti bárány, melynek csontját nem volt szabad megtörni; vérével mindenütt megkenték jelképesen a kapufélfákat és az ajtók felső gerendáit.

A szertartásos passzah-lakoma a zsidók Egyiptomból való menekülésének emlékére rendeltetett. Hála-ünnepül, amelyet évről-évre megültek.

A passzah csendjét ezúttal nem zavarta politikai harcok zaja vagy pártviszályok tülekedése. A hódító Róma maga kímélte az idegen vallásokat s a palesztinai helytartó nem zavarta a zsidók kegyeletes vallási ünnepét. Pontius Pilátusnak csakúgy, mint a császárnak magának, a római Vesta-szűzeknek s a szenátoroknak, a pénzforgató lovagoknak s a kardforgató

centurióknak ott messze nyugaton, kisebb gondjuk is nagyobb volt, minthogy e kisdéd keleti népnek válaszos szertartásaival törődjenek.

Senki a világon nem sejtette, még Jeruzsálemben sem, milyen hatalmas, messzenyúló, századokra kisé sugárzó események suhannak most végig a lelakiség történetének színpadján abban a Sion-hegyi teremben, amelybe a Mester s tanítványai éppen most vonultak be, hogy az előírással, szertartással passzahalakomát ők is elfogyasszák. A zarándokokkal teli nagyváros kedvtelése s örömei, harcai és sóhajai nem hallatszottak be idáig s a coenaculum termék titkokkal terhes csendjében megindulhatott a világtörténelem egyik legámulatossabb s legmélyebb eseménye: az utolsó vacsora.

I.

Nemcsak azért volt ez a vacsora az Udvöztítő földi életének messze kiemelkedő eseménye, mert a halála előtti búcsúvacsora volt, nem is azért, mert a Mester itt mondotta el egyik leghosszabb megőrzött beszédjét, a mélységes gondolatokkal súlyos búcsúoktatást és utána megrázó búcsúfohászat, úgynevezett főpapi imáját. Hanem még inkább annál a titokzatos rendelkezésénél fogva, amely ezen az utolsó vacsorán történt s amelyben Jézus búcsúzóul a legértékesebb örökségét hagyta ránk: saját Testének és Vérének csodás misztériumát.

A Mester maga hangsúlyozta, hogy „vagyvagyott” ezt a húsvétot megülni tanítványaival, mielőtt értünk szenvedni indult. Elhatározásának egészen kimagaslóan ünnepi jelentőségét, szeretetre s alázatra egyaránt ráalapozott jellegét hangsúlyozandó, a hivatalos húsvéti lakoma végeztével először vizet és kendőt hozatott és leborulva lemosta tanítványainak lábait.

Szokásos volt ez Keleten: a vendéglátó gazda a mezítláb vagy csak sarusan érkező vándor vendégeinek lábát megmosatta. Ez azonban a szolgák feladata

volt. Itt az Úr maga végzi el ezt a megalázó szeretet-szolgálatot. A tanítványok ámulatba esnek, Péter tiltakozni próbál a Mester szándéka ellen. Az Úr azonban folytatja és befejezi művét.

Ünnepies, csodálkozó várakozás némasága borul a teremre, amikor a Mester újra letelepszik tanítványai közé. S most következik be az, ami a nagycsü-törtöknek voltaképpen ünnepi tartalma: Jézus kezébe veszi a kenyeret, hálát adva megáldja s megszegi azt s azután tanítványainak nyújtja e szavakkal: „Vegyétek és egyétek, ez az én *testem*”. S a kelyhet: „Vegyétek, igyatok belőle mindnyájan, mert ez az én vérem kelyhe, az újszövetségé, amely értetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára”. A tanítványok néma ámulatban, csak lassan és részben döbbennek rá a szokatlan rendelkezés mélységes tartalmára s megindultan, a csodálkozástól szinte kábultan lépnek egyenkint elő, hogy magukhoz vegyék a kenyeret, mely az Úr teste s a bort, mely az Úr vére.

Mi ez? Teofágia? Isten-evés? Thyeszteszi lakoma? Érthetetlen és értelmetlen misztérium? Bűbájosság? Vagy ellenkezőleg: valami páratlan jelentőségű, isteni, egyedülálló hittitok? Valami krisztusi nagytett, amely csak látszólag csekély, valóságban pedig óceánokat tartalmaz, óceánjait az égig hullámzó gondolatoknak, mélységes érzelmeknek, lélekbe fúródó indításoknak s évezredekre szóló tanításoknak?

„Vegyétek s egyétek, ez az én *testem*!” Hát étel lehet-e az Isten Fiának teste? És ital lehet-e az ő vére? Táplálék, amelyet mint rendes, közönséges táplálékot veszünk magunkhoz, nyilván nem azért, hogy magunkhoz hasonítsuk s önmagunkba forrasszuk az Istenembert, hanem fordítva: hogy ő hasonítson át magába minket és forrasszon eggyé önmagával! Táplálék, de amelyben a fizikai magunkhozvétel csak jelkép és szín, érzék és képletesség; a lényeg pedig a lelki egyesülés és egybeforradás a fizikai vételnek egyszerű, kifejező szimbolumában!

II.

Krisztusnak utolsóvacsorai szavai körül később kemény hitviták folytak, amelyeket ebben a pillanatban mellőzhetünk. Bármiként érti is azonban valaki Jézus szavait, meg kell éreznie, hogy Krisztus itt az ő mihozzánk való *szeretetének valami egészen különleges jelét* akarta adni; valami zálogot, amelyben különösképpen megvalósul az az ő vigasztaló ígérete, amelyet ugyancsak az utolsó vacsora során tett: „Nem hagyok árván titeket, ismét eljövök hozzátok!” A hívő léleknek meg kell döbbennie az Eucharisztia nagyszerűségén, az utolsóvacsorai rendelkezés fontos tartalmán. Az Oltáriszentség az Úr utolsó, drága, pazar ajándéka; a legnagyobb hittitok s a legkáprázatosabb adomány, amelyet Jézus a hívő világnak hátrahagyott.

Ebben a hittitokban mindenekelőtt a *természetfölöttiség* üli diadalát. Jézus itt újra félreérthetetlen vallomást tesz arról, hogy az ő országa nem e világból való. Nem érthető meg hétköznapi, természetes szempontok szerint, nem mérhető természetes mértékkel. Aki Jézus világába be akar lépni, aki vele akar menni az ő tanainak s módszereinek útján, céljainak és ígéreteinek ösvényén, annak nem szabad a merőben emberi okoskodás ólomlábán járni; annak rá kell hagyatkoznia Őreá, akinek országa milliószor fölöttébb áll mindennek, ami merő evilágiasság, érzék, testiség és nehézkesség.

Az ő szava igazság és élet, melynek nem vet hátrált az emberi lét szűkössége. Az ő hatalmát nem szabdalják körül a természet korlátai. Az ő szeretetének nem állít gátat az az emberi rövidlátás, amely nem hisz a csodában, még az Isten csodatevőképeségében s a szeretet csodát sürgető révületében sem.

Jézus világa elejétől végig természetfölötti világ, amely csak azért jelent meg a természetben, hogy azt a maga istenségének szféráiba emelje. Minden kísérelkezés, amely Jézusból s az evangéliumból ki akarta

műtözni a csodát, a természetfölöttiséget, a közvetlenül istenit, összeomlik az evangéliumi tények fényében, Jézus egyéniségének olvasztóüzemében.

Ezzel együtt adódik a nagycsüdtörték titkának, az Eucharisztianak másik nagy jelentősége: ez a titok a *hit* páratlan diadala. Nincs még egy hittétel, amely ennyire magasba emelné, ennyire az istenség közélébe lendítené a hívőt, mint ez. És nincs még egy hittétel, amelynek hívő, hódoló elfogadása annyira kizárólag a kijelentő Isten szavára alapozódnék, mint ez.

Más hittételek, mint az Isten léte, Krisztus isteni küldetése és istensége, a megváltás nagy tanai, ha túlhaladják is az érzékek tapasztalását, mégis már a megfontolás és megfigyelés vagy a történeti tények szemlélete révén is bizonyos valószínűséget nyernek. Itt ellenben *minden csak az Isten kijelentésére* támaszkodik; itt az érzékek semmit sem mondanak, sőt szavuk ellenére hódol meg az elme a kijelentő Isten igazmondása előtt. Nem látom, nem hallok, nem tapintom, nem érzem, amit hiszek, sőt: érzékeim egyenesen ellene mondanak s én mégis hiszem, csak azért s kizárólag csak azon az alapon, mert Isten az, aki mondta.

Egyszerű kenyér és bor az érzékek szerint, de a hívő tömeg porbahull előtte s úgy imádja az igénytelen színek alatt alkotó Istenét; a pap magasba emeli Úrfelmutatáskor s a tömeg térdreesve, mellét verve és megremegve hódol. Körmeneten viszik ki az utcára s a nép úrnapi gallyakat s virágokat szór elébe, gyeritya fénylik s tömjénfüst száll, harangok zúgnak s elragadtatott ének zsong végig a hullámszó, ünneplő, ujjongó tömegen: „Udvözlégy, Oltáriszentség!” S nemzetközi eucharisztikus kongresszusokat rendeznek a tiszteletére, miatta országokat, óceánokat utaznak át egész tömegek; nyelvek, színek, kultúrák, nemzetiségek minden különbözősége szétfoszlani látszik, mihelyt arról van szó, hogy az utolsó vacsora örökre megújuló csodáját kellő hódolattal és szeretettel vegye körül a hívek lelkesedése.

Mi ez mind egyéb, mint a hit páratlan diadala? Azé a hité, melyről régen megállapították nagyszólamú hitetlen tudósok, hogy dőreség, melyről a gúny és lekicsinylés minden szólamával kimutatták a szellemeskedők és a gyűlölködők, hogy idejétmúlta babonáság; azé a hité, amely a coenaculumban először csak pislogó kis lángként ragyogott fel, hogy később fény- és tűztengerré szélesüljön s végig a katakombák hősein, a középkor városépítő s kereszteshadakba induló vitézein, az újkor viharai s a jelenkor szkepszisei és templomrombolásai ellenére is izzásba ejtsen sok száz és millió hívőt. Nemcsak az egyszerű falusi nénikét, hanem az egyetemi tanárt; nemcsak a fáradt és bölcs aggot, hanem a tüzes és csapongó ifjút; nemcsak a gyermeket, hanem az élet harcait vívó férfit is; minden társadalmi és műveltségi osztályt, minden kort és minden világrészt s átalakítsa az emberek lelkületét, életét, reményeit!

Milyen világfeletti hatalom az az ember, aki ott ül a Sion-termének asztalfőjén s az eucharisztikus kijelentéseket intézi tanítványaihoz és rajtuk keresztül a világhoz! Milyen páratlan ura a világnak, a jövő századoknak, az emberiségnek!

Nem mindenki hódol és hisz neki, igaz; de sokan, roppant sokan hisznek benne és hódolnak neki. Egyetlen szavára elhiszik, amit soha, semmiféle közvetlen tapasztalás meg nem erősít. Megrendült, alázatos, forró lélekkel hajolnak meg az előtt a titok előtt, amely annyira szokatlan és emberileg szinte hihetetlen. Hiszik évek múltán, évtizedek, évszázadok múltán! S hinni fogják, míg a világ áll, amikor nem a 34-ik, hanem talán a 3000-ik Eucharisztikus Világkongresszust üli majd a katolikus világ!

Milyen merész Isten-közelbe tudta emelni őket Krisztus, pusztán a szavainak isteni erejével!

A hitnek ellenségei vannak; emberek, akik nem akarják, hogy Krisztus uralkodjék a lelkeken s ezek az emberek előbb csak gúnnyal, nagy szólamokkal, álokoskodással, tömegek izgatásával, ma pedig már

éppenséggel törrel, gyilokkal, bombával és petróleumos hordókkal küzdenek Krisztus hite s főleg az Oltáriszentség hite ellen és semmi annyira nem szítja fel gyűlöletüket, mint a templom, az oltár, a tabernákulum! Mintha éreznék, hogy leghatalmasabb ellenfelük a hit, az embert magasba emelő, megnemesítő, megszilárdító és megcsendesítő hit s ez a hit sehol oly perzselő lánggal nem lobog, mint az Eucharisztia körül!

Kárbaveszett fáradozás! Haszontalan vérengzés és céltalan vandalizmus!

Közel 2000 éve próbálják már kidönteni Krisztus ellenségei az emberek szívéből a hitet s nem sikerült nekik; megingathatnak tízet, százat, tízezret, de mindig új hívők lépnek a hittagadók helyébe, meghiggadt, csalárd jelszavakból kiábrándult emberek, bölcsek, mélyek, gondolkodók s minden újabb katakombából, minden újabb vértanukorszakból megújultan kel szárnyra a hit, Krisztus veretlen és verhetetlen hite!

III.

Ám nemcsak a hit kelt szárnyra diadalmasan az utolsó vacsora termében, hanem egy másik lelki hatalom is, amely még a hitnél is szentebb és istenibb, csodálatosabb és boldogítóbb: a *szeretet*.

Nem a vér s az érzékek szerelme, nem a faj, a nép, a haza vagy a család szeretete csupán, amelyek elvégre mint természetes ösztönök, hanem a legtisztább s legönzettelenebb érzés, a másokat önzetlenül magához ölelni, másokért áldozni, szenvedni s meghalni tudó szeretet. Ime, itt a megtört test, íme itt a vér, amely értetek ontatik; vegyétek, egyétek s igyátok! Legyen részetek benne, legyen a tietek, mert értetek lüktetett a földön, értetek ontatott a kereszten s értetek ömlik, hullámszik, végeláthatatlanul, kiapadhatatlanul, kifáradhatatlanul és megállíthatatlanul az oltárok kelyhében, száz és százezer oltáron, száz és százmillió hívő lelki erősítésére.

Az Eucharisztia szerzésével *Krisztus valósággal oltárra emelte a szeretetet*. Mint az Isten alkotásainak első és végső rezdülését, mint az Úr minden művének legbensőbb rugóját mutatta fel azt a meleg, piros, lüktető, önátadó érzést, amelyet szeretetnek nevezünk s amelyről most kiderült, hogy nemcsak bennünk lobog és lüktet, hanem az Isten lelkét is épűgy és még százszor jobban eltölti, mint a mienket. Teremtés, megváltás, megszentelés, lelkek üdvöztése, lelkek vigasztalása, lelkek felemelése, gondviselés: mind a szeretet műve; Istennek minderre nem volt szüksége; mind csak azért teszi, mert szeret minket és csak azért van az, akit szeret, mert mielőtt lett volna, ő már szerette!

Jézus nem érzélgős, gyengédeskedő, nőies egyéniség, hanem *a férfinél is férfibb: Istenember*. De azért hogyan megérzik rajta, utolsóvacsorai cselekedetén, hogy szinte eleped a vágytól, hogy rajtunk segítsen! Mit tehetett értünk még s mit adhatott nekünk még azon kívül, amit tett és adott? Az ő teste s vére nem egyedül lesz a mi kincsünk, vele együtt kapjuk mindazt a vigaszt és édességet, békét és erőt, bátorságot s lelki tisztulást, amelyet ő és csak ő adhat meg nekünk.

Emberek, mivé alakíthatna titeket ez a csodálatos, mennyei eledel, ha igaz lélekkel vennétek s ennétek! Ha megelevenednék bennetek az Eucharisztia természetfölötti ereje! Milyen szépek lennétek egyszerre és milyen jók! Milyen bölcsék és igazságosak! Milyen békeszeretők és békeszerzők, kifelé és befelé! Milyen angyal lehetne általa az, aki ma valóságos ördög! Milyen tiszta a ma tisztátalan! Milyen bőkezű az, aki ma fösvény! Milyen nemes és előkelő lelkű az, aki ma kegyetlen és alacsony, önző és gyalró! Milyen erőssé lehetne a gyenge és esendő, milyen állhatatossá az ingatag, milyen hőssé a gyáva!

Miért vagytok, emberek, magatoknak és embertársaitoknak pokol a földön? Miért vagytok ragadozó vadállatok, mikor angyalok és Isten gyermekei lehet-

nének? Miért vagytok koldusok, bénák, éhesek és rongyosak, mikor királyfiak lehetnétek? Miért vagytok békétlenek és háborgók, sírók és kétségbeesők, mikor boldogok is lehetnétek és már szinte itt a földön üdvözültek?

Miért? Jaj igen, mert nem tudjátok, mi van itt elrejtve s felhalmozva számotokra. Époly értetlenül és értelmetlenül nézitek Krisztus szeretetének csodáit, mint nézte volna egy farizeus vagy római poroszló, ha hirtelen bepillant a Coenaculumbal Miért?

Ó jaj, apostolok; ó jaj, Egyház! Miért nem sikerül nektek Jézus legszebb tanait megértetni mindenki-vel, akiknek szükségük volna rá! Belevinni az ő enyhítő, gyógyító, felemelő igéit mindenki szívébe, aki az ő segítségére rászorul — és ki nem szorul rá! Miért megy minden a maga gyászos útján úgy, mintha soha megtestesülés, megváltás, utolsó vacsora és Eucharisztia nem lett volna a földön? Miért, hogy az emberek nagyrésze tudomást sem szerez a legszebb és legdrágább kincsről?

Még azok közt is, akikre e szent adományok őrzése és hirdetése bízva van, oly kevés a szentpáli vagy szentágostoni lélek, a nyíltszemű és bátorszavú igehirdető, meggyőző erejű próféta s a lángeszű térítő! Aki ráébresztené a világot a maga vakságára s felrázná a dermedt világot a ráfeketülő semmiből! Felragyogtatná szemükben a hit lángját s felszítaná szívükben a szeretet varázsos erejét! Az élet borzalmas poklában felcsillantatná az emberek elepedt pillantása előtt a Vigaszt és az Erőt, azt az egyetlen Fényt és Boldogságot, az egyetlen Napot, amelyből minden igaz élet és öröm árad s amely nélkül, ha van is festett világ és talmi, görögtüzes lobogás, igazi fény és igazi melegség nincsen seholl!

Nagycsütörtök estéjén szent türelmetlenség vegyül az áhítatomba: fel szeretnék sikoltani a fájdalomtól, hogy nincs itt jelen az egész, üdvösségre vágyó világ, a titokzatos kenyér ölelése s a kehely csókja körül! Hogy kincsek tengere özönlik itt s az embe-

rek két lépésnyire tőle éhen vesznek s elpenészednek a rongyaikban! Hogy bővizű patakok kristályos-tiszta csobogása kínálja a tikkadóknak az enyhületet s a szerencsétlenek és tudatlanok elcserepesedő ajakkal káromolják az eget, hogy vízcseppet sem hint a nyelvükre! Hogy napsütötte ligetek várnak reánk, mi pedig hidegbe, ködbe, porba és sötétségbe merevedünk! Hogy rét- és erdőszám önti elénk a gazdagságát a halhatatlanság örökzöldje s az emberek elfakult szemmel hullanak bele a halálba, gyógyíthatlanul, oltalmazatlanul, menthetetlenül és visszatárlathatlanul!

Oda szeretnék állani nagycsüörtök este a Sion-termének, a Coenaculumnak ajtajába s becsalogatni ide az embereket mind. Emberek, kiáltanám nekik, figyeljete ide! Értsétek meg, hogy szebb a fény, mint az árny; jobb az élet, mint a halál; fölségesebb a hit, mint a tagadás és gyönyörűsegebb, diadalmasabb, győzedelmesebb a szeretet, mint az önzés, a gyűlölet és a kétségbeesés!

Ne fussatok az üdvösségtek elől! Ne térjete ki az elől, aki boldoggá tehet titeket! Higgyete és szeressete! *Vegyéte és egyéte!*

Először is: oly nehéz-e hinnünk benne?

Ha az Isten mindenható, miért ne tehetett volna csodát?

Ha az Isten maga a szeretet, miért ne szállhatott volna közénk? Hogy ilyenformán is *a közelünkben legyen*, kinszenvedésének emlékeképpen. Hogy lelkünk táplálékául a kenyér és bor színe alá rejtőzzék?

Mi van ezen lehetetlen?

Mármost: Jézus maga *nyomatékosan, határozottan* hangoztatja, hogy „ez az ő teste” és „ez az ő vére”. Hangoztatja, hogy ő *valódi étel és italként* akar a mi táplálékunk lenni. „Bizony, bizony, mondom nektek: az én testem *bizonnyal* étel és az én vérem *bizonnyal* ital.” Tehát nemcsak képletesen, nemcsak elmagyarázható, átvitt, szimbolikus értelemben van ő itt jelen, hanem *valóban*, „bizonnyal”. Sőt azt mondja: „ha nem

eszítek az Emberfia testét és nem isszátok az ő véré, nem leszen élet tibennetek". (Lásd Szent János evangéliumát a 6. részben.) S az utolsó vacsorán véghezvitt *első misének*, vagyis az első átváltoztatásnak ismétlését meg is hagyta apostolainak: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”.

Ezek a jézusi kijelentéseken alapul a mi hitünk az Oltáriszentségben.

Már az apostolok s első keresztények is így értették Jézus szavait. Szent Pál első korinthusi levelében (I. 10, 16. kk.; II. 23. kk.) világosan hangoztatja, hogy az Oltáriszentség „az Úr teste”, „az Úr vére”. Ugyanígy beszélnek a legősibb keresztény irodalmi emlékek (Antiochiai Ignác I. század, Didaché I. század, Justinus II. század stb.), valamint a katakombák jelképes ábrázolásai. *Mise* már az apostoli korban volt, csakhogy akkor még nem „misének” nevezték, hanem egyszerűen *Eucharisziának*.

Avagy tévedtek-e az első keresztények, amikor Jézus szavait az Eucharisziára értették? Nem valószínű. Jézus tudta, kiknek beszél s mikép fogják hívei érteni az ő határozott kijelentéseit.

Ha nem valódi, teljes értelemben akarta volna szavait értetni, ezt meg kellett volna magyaráznia, mert különben *ő maga vezette volna félre híveit*. Ezer éven át senki másképpen nem értelmezte azokat, mint Jézus valóságos jelenlétének értelmében.

A Keresztrefeszített diadala.

„Én pedig, ha telemeltetem a földről, mindeneket magamhoz vonok.” Ján. 12, 32.

Nagypénteken.

I.

Azon az emlékezetes, legelső nagypénteken vagyunk, az emberiség történetének legsötétebb reggelén.

A zsidó főváros utcáin s terein hullámszik az emberáradat, a főünnepre Jeruzsálembe zarándokolt vi-

dékiek tömege. Kürtszó harsan s kíváncsiak futnak össze az út mentén, amely a nagytanács gyűléshelyétől a római helytartó palotájáig vezet. Nagy esemény lehet készülőben, mert a zsidó nagytanács testületileg vonul ki Pilátus elé, élén a főpappal s a papi fejedelmekkel. Egy megkötözött embert hurcolnak magukkal, akit fegyveres templomőrök fognak közre; egy embert, aki sehogy sem hasonlít a gonosztevőkre, aki meghurcoltatásában is evilágfölötti fenséget sugároz, megaláztatásában is nagy és istenien nyugodt, bilincseiben is fejedelem.

A farizeusok által feltüzelt tömeg heves vitába száll a római helytartóval; követeli, hogy ne ezt, hanem az útonálló Barabbást bocsássa szabadon, ezt a megkötözött embert pedig, Jézust, végeztesse ki. Pilátus visszaretten a céltalan vérengzéstől, a törvényszéki gyilkosságtól s bosszankodva kérdezi: Hát mi rosszat cselekedett ez a Jézus? Ismételten kihallgatja őt s ünnepélyesen kijelenti, hogy semmiféle okot nem talál arra, hogy kivégeztesse. A tömeg azonban nem nyugszik s tovább is Feszítsd meg! -et kiáltoz.

Pilátus azt hiszi, talán azzal lohasztja le majd a féktelen irigységet s gyűlöletet, hogy megostoroztatja Jézust. Az áldozatról letépik a ruhát, odakötözik őt egy derékig érő oszlophoz s megindul a szíjak, korbácsok és vesszők rettenetes záporosdja a mezítelen, ártatlan testen. A római ostromozás igen kemény fenyték volt, amibe akárhányan a hely színén behaltak. A félholtra vert Jézusra aztán Pilátus vörös gúnypalástot terített s a száz sebből vérző, megköpdösött, megostorozott, töviskoronás élő-halottat odarángatja a nép elé, a pretórium tornácára. „Ecce homo”, mondja, „íme, hát ember még ez?” Vagy „Nézzétek, ez hát az az ember!” A farizeusok bosszúszomja azonban nem lohadt le s a véres látványra a kíváncsi és fanatizált tömeg örült csökönyösséggel kiáltja tovább: „Keresztre vele!”

Pilátus végre, mikor a farizeusok politikát kevernek az ügybe, megretten s átadja Jézust ellenségeinek. Vigyétek, legyen meg a kedvetek!

A hóhérkamrából előkerül egy ácsolatlan, durván egyberótt kereszt. A legkínosabb s legszégyenletesebb halálnem eszköze, amelyen csak egészen elvetemült gonosztevőket volt szabad kivégezni, azt is csak, ha az illető rabszolgasorsban volt. A keresztre ítéltnek magának kellett a keresztet a vesztőhelyre cipelnie; egyetlen hóhérlegény sem szennyezte volna be vele a kezét. Ki a városból, mert a szent város falain belül ily megalázó kivégzésnek nem volt helye.

Csakhamar eléri a szörnyű menet az Agykoponyák-hegyét, ezt a koponya-alakú kicsiny dombot, a vesztőhelyet. Jézus gyakran látta ezt a helyet a szemközt levő Olajfák hegyéről s szívében szent illetődéssel köszönthette előre áldozati halálának leendő színhelyét. Most megáll a menet s Jézusról durván letépik a sebeibe félig beleragadt ruhát. Felállítják a keresztet, majd előbb kötelekkel felhúzzák és ráerősítik Jézust; aztán a hóhérlegények tompa, durva, hosszú szögeket s kalapácsokat hoznak elő s most megtörténik a világ legszörnyűbb gatzette: az emberek a keresztre szögezik a világ Megváltóját.

Jézus kezéből-lábából, az átszakított erekből hosszú sugárban szökell elő a vér, miközben a halálra gyötört áldozati bárány csendesen imádkozik kínzóíért.

A vér aztán elfolyik s már csak lassan szivárog végig a megsárgult, megkékült testen, végig a durva szégyenfán, le a porba. S aztán Jézus megkezdí iszonyatos halálos vergődését, égő testi-lelki kínban, halálos szomjúságban, ezen a mindennél megszégyenítőbb pellingéren, meztelenül, védtelenül, tehetetlenül. Három órán át tart a rettentő szenvedés, ez a hősies, szabadakaratos szembenézés a leggyötörőbb kinnal s a halállal.

De Jézus még itt sem pihen.

A kereszt katedrájáról utolsó, nagyjelentőségű szövegait intézi a világhoz. Az ellenségszeretet s a megbocsátás szavait. A vigasz ígét, amelyekkel egyik szenvedőtársát, a megtérő latort örök kegyelméről biztosítja. A messiási öntudat bátor szavait, amelyekkel a 21-ik zsoltár kezdősorait önmagára vonatkoztatja. A szerető gondoskodás utolsó végrendelkezését, amellyel megtépett szívű, hétfájdalmú Édesanyját az egyetlen hűnek maradt tanítvány gondjaira bízva s viszont Anyjának kegyeibe ajánlja a kedvenc tanítványt és benne jelképesen mindnyájunkat, tanítványait. Végül az Atyával való elszakíthatatlan lelki egységnek és bizalomnak szavait, amikor ezzel a szóval búcsúzik a földi élettől: „Atyám, a te kezébe ajánlom lelkemet!”

És ezzel a szóval, amely megint csak zsoltárszó és ószövetségi jóvendülés, háromórai rettenetes kinszenvedés után, Jézus Szíve megszűnt dobogni. Meghalt az, aki a hitetlen racionalizmus szerint is a legnagyobb, legkiválóbb, legszebb, legbölcsebb s legtisztább volt, aki embert a föld valaha a színén hordott; s aki mi szerintünk ennél százszor több volt: Istennek földreszállt, örök és mindenható Fia.

Mi, kik hiszünk Jézus Krisztusban, azóta már 1900 éve minden nagypénteken gyásznapot tartunk s ekkor, de minden áldott nap is, emlékezetünkbe idézzük ezt a világtörténetben egyedülálló, megfoghatatlanul titokzatos halált. S 1900 év óta mindig megújuló, áhítatos döbbenettel kérdezzük magunktól: mit jelent a nagypéntek, *mit jelent Jézus halála?* Hogyan emeli fel magához a megfeszített Jézus a világot?

Kíséreljük meg a feleletet.

II.

Jézus halála nem volt igazában ellenségeinek diadala, nem volt vakul játszó emberi szenvedélyek eredménye, nem volt tervszerűtlen, értelmetlen, cél-

talan esemény, hanem *Isten világmegváltó s embermentő szándékainak örök végzése*, az emberiség megváltásának s az isteni igazságosság kiengesztelésének betetőzése.

Jézus meghalt, mert meg akart halni értünk; ő ezért jött a világra s ezért lett emberré. Nemcsak tanítani jött minket, hanem megváltani s ezért szenvedni akart, áldozatul mutatni be önmagát értünk: önmagát mint embert önmagának mint Istennek. Emberiségét fel akarta áldozni, hogy az isteni igazságosságnak és fölségnek eleget tegyen az emberek bűneiért.

Halálában az Isten felséges tulajdonainak egész sora ragyog fel: a kérlelhetetlen igazságosság és szentség, amely nem akarja elnézni s egyszerűen elengedni a mi bűneinket, hanem elégtételt kívánt értük, az erkölcsi rend helyreállítását követelte; de ugyanakkor az isteni irgalom is, amely az elégtétel nagy feladatát maga vállalta magára, minthogy mi emberek minden erőlködésünkkel sem nyujthattunk volna megfelelő elégtételt a végtelen Fölség megbántásáért.

Szent Pál ezt az igazságot így fejezi ki a Zsidólevélben: „Vérontás nélkül nincs bűnbocsánat.” Vérontás! Áldozat! Onkéntes szenvedés a bűnért, a mások bűneiért! Ez volt Jézus legfőbb missziója a földön s ebben rejlik a kereszténység egész lényege! Adakozó szeretet teremtett meg minket s könyörülő, áldozatos, véresen szenvedő szeretet váltott meg minket az örök életnek!

Ez a magában elvontnak látszó, mélyen dogmatikus gondolat ránk nézve sincs gyakorlati tanulság nélkül. Ha igaz, hogy vér és áldozat nélkül nincs megbocsátás, nincs kegyelem, nincs megváltás, akkor ebből ránk nézve is következik valami: az, hogy nem vagyunk igazi keresztények, ha túlságosan félünk az áldozattól és a szenvedéstől.

Vannak emberek, keresztények is, akik a maguk kényelmes életfelfogását, semmiféle áldozatra nem vállalkozó önzését még a vallásosságba is bele szeret-

uék vinni. Nem azt kérdezik a vallási s egyházi életben, hogy mi a kötelességük, mi az Isten parancsa, mi a törvény, hanem hogy mi a könnyebb, mi a kényelmesebb, mi az érzéki hajlamaiknak megfelelőbb. A vallási élet megnyilatkozásaiban is nem a lényeg, hanem a hangulatot keresik. Nem a tartalom fontos nekik, hanem a forma; *nem az igazság, hanem az egyéni élmény*. Vallásosak, de csak addig, amíg a vallásosság áldozatba nem kerül, amíg nem követel nehezét s az egyéni érdekekkel, pillanatnyi kedvteléssel, evilági felfogásokkal ellenkezőt. Erkölcsösek, amíg az erkölcs harcba nem kerül; jók, de csak addig, amíg komoly kísértés nem támad rájuk.

Pedig kereszténység nincs vér és áldozat nélkül!

Nemcsak az egész emberiségre nézve, hanem az egyes emberre nézve is úgyszólván minden komoly erkölcsi és vallási érték az áldozat jegyében fogantatik. A kereszténységet az apostolok szenvedései, fáradozásai, haláltmegvető erőfeszítései gyökereztették meg a világon, s a vértanúk patakokban ömlő vére, kimondhatatlan szenvedése s áldozata erősítette meg. Az életszentség virágai csak az önmehtagadás és kereszthordozás tövises útján fakadnak, s a keresztény karitás csodái nem lettek volna lehetségesek a hőslélkü önfeláldozás és lemondás nagytettei nélkül. Jézus iskolája nem a puhányok iskolája; Jézus követése nem lehet gyáva és kényeztetett emberek kedvtöltése; „aki utánam akar jönni — mondja a nagy kereszthordozó —, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét mindennap s úgy kövessen engem!”

Ebből a szemszögből érthető az is, hogy az Úr néha egészen rendkívüli áldozatokat is ró az ő gyermekeire s mintegy a végletekig próbára teszi az ő fiait. Ne csodálkozzunk ezen és ne zúgolódjunk érte! Nagypéntek megtanít minket ennek a misztériumnak megértésére is. Nemcsak az egyes emberek vétkeznek, hanem vétkeznek a nemzetek is; véték lehet a nemzetek részén már az az öntúlbecsülés is, amellyel

a nemzetek önmagukat hiba nélkül valónak, tökéletesnek, uralomra hivatottnak vélik s azt hiszik, mindig nekik van igazuk s mindenkit gyűlölni kell, aki az ő nemzeti önzésüknek útjába lép.

Boldog az a nemzet, amely Isten sujtó keze alatt bűnbánóan veri mellét s a mások örökös okolása helyett magában is felkutatja s jóváteszi a hibát; amely mint nemzet is kiveszi részét az áldozat és elégtévő szenvedés kemény kötelességének teljesítéséből... Amelyre nézve tehát a szenvedés nem pusztán elháríthatatlan, kegyetlen kényszer, hanem inkább tisztító, javító, lelkileg tökéletesítő s gyógyító szenvedés!

A nemzetek életében is áll az elv, hogy vér és áldozat nélkül nincs bűnbocsánat, nincs kegyelem, nincs megváltás!

III.

Jézus kereszthalála jelenti aztán az *emberi nem tragikus, elrémitő vakságát s bűnrehajlását is*. Mi emberek, úgylátszik, egy átokverte, vakságsujtotta nemzetek vagyunk, egy a képtelenségig esztelen s a pokoliságig megromlott fajta, hogy még az Isten Egy-
szülöttének meggyilkolásától sem riadtunk vissza.

Megöltük az Alkotónkat. Megöltük a legnagyobb Jótevőnket, a legigazibb barátunkat s jóakarónkat. Megöltük azt, aki egykor bíránk lesz, akitől függ a boldogságunk vagy boldogtalanságunk mindörökké. Megöltük azt, aki mindenkinél jobban szeret minket, aki általunk halt meg, hogy értünk meghalhasson. Deicidák vagyunk, istengyilkosok! Borulj el ég s nap, sötétítsd el arcod, szakadjatok meg kősziklák és remegj meg ó föld, mely ilyen szörnyű népség hordozására vagy kárhóztatva! Deicidák, istengyilkosok hordozására!

Képtelenül dőre s esztelen tud lenni az ember.

Egyszer járt a földön valaki, aki jó volt és igaz, szelíd és tiszta, bőkezű és gazdag, nemes és irgalmas

szívű, s mi siettünk elpusztítani őt! Egyszer volt a világnak igazi, ragyogó szövétneke s mi siettünk azt lelohasztani; egyszer volt igazi kincse s mi elvetettük magunktól; egyszer volt sírig hű barátunk s jóakarónk s mi őt a sírba löktük; egyszer volt a világnak Jézus Krisztusa, akiben minden boldogságunkat megtalálhattuk volna, boldogságunkat itt a földön s odatúl az örök életben, s mi siettünk őt a kín s a szégyen bélyegzett-jeként elveszíteni a Golgotán.

Barabbásokat, útonállókat sietünk megmenteni az életnek ma is; gonosztevő zsarnokok előtt hízelegve bókolunk; szédelgők és ámítók előtt hiszékenyen hajlongunk s nem győzzük ámuló hódolattal hallgatni őket; tisztátalan, erkölcstelen teremtések babérlombbal s virágözönnel halmozunk el; csalók előtt tárjuk ki pénztárcánkat és a szívünket — ellenben az egy igaznak és jónak, a legdicsőbbnek s legaranyoszívűbbnek, akihez képest az angyal is szennyezett s a szent is bűnös, az Isten Fiának el kellett köztünk pusztulnia, mint valami céda rongynak, mint egy kitagadottnak s emberjogát vesztettnek. Meztelenül, megkorbácsoltan, megköpdösötten, halálra ítélve, fára szögezve, kilöketve az emberi közösségből, mint aki arra sem méltó, hogy egy levegőt szívjon velünk, hogy az Isten napja az arcába süssön!

Megborzadunk azok vétkén, akik az Isten Fiát kínhalálba adták. De meggondoljuk-e, hogy valahányszor súlyos bűnt követünk el, mindannyiszor lényegében ugyanezt a gonosztságot és eszementséget követjük el mi is? Mi más a bűn, mint Isten kiölése és kiüldözése a lelkünkben? Jézusnak újabb és újabb keresztfeszítése a szívünkben, ahogy Szent Pál a bűnt nevezi. Az Isten képének meggyalázása mi magunkban, elfordulás az Alkotótól, vakmerő kihívása örök Bíránknek, megtagadása egyetlen igaz barátunknak és jótevőnknek? Ne a farizeusokra vessünk követ, hanem önmagunkra, mert az a legnagyobb farizeus, aki Jézust önszívében talán mindennap újra keresztre feszíti a tu-

datos, súlyos bűn által, de amellett gentlemannek, karakternek, becsületes embernek, mi több, kereszténynek nevezi magát!

IV.

Jézus halála végül még egyet jelent: az ő hozzánk való kifogyhatatlan, lemérhetetlen, felfoghatatlan s felülmúlhatatlan *szeretetét*.

Jézus azt mondja az evangéliumban, hogy „nagyobb szeretete senkinek sincs annál, aki életét adja barátaiért”. A kereszt alatt állva szinte abba a kísértésbe esünk, hogy ezen az egy ponton ellentmondjunk a végtelen Igazságnak: Nem, Uram, van még ennél is nagyobb és csodálatosabb szeretet s ez az, ha valaki, mint Te, az életét nem a barátaiért adja oda, hanem az ellenségeiért, a hóhéraiért.

Te tudtad, Jézus, hogyan bánunk majd mi veled, milyen fogadtatást és véget készítünk neked, hogyan viszonzzuk a te mihozzánk való jóvöltodat. Mégsem riadtál vissza tőlünk s a megtestesüléstől, mégis lejöttél közénk a földre; féltő szeretettel tártad ki karod s szíved a te leendő hóhéraid felé. Te előre tudtad, mily kevés hála és hitbuzgalom fog a szívünkben sarjadni mindazért a jóért, amit értünk teszel, de te azért egyetlen kegyelmedet s egyetlen ajándékodat sem vontad meg tőlünk.

Rólam is tudtad, Jézus, milyen hűtlen leszek hozzád, milyen könnyelmű és kényelmes, milyen hanyag és közömbös, milyen gyűlölködő és tisztátalan s te nem undorodtál meg tőlem és vársz rám és felém nyujtod a kezed az örvény szélén s boldog vagy, ha megmenthetsz engem s megbocsáthatsz nekem!

Ki ez a Jézus, ha nem a megtestesült szeretet, a kikristályosodott jóság, a testet öltött nemesség és nagylelkűség, a földön járó isteni irgalom? Mit akart, mit keresett ő, amíg csak a földön élt, mást, mint a jótevést, a lélekmentést, a boldoggátévést? A betlehemi jászolban fázó Kisdedet a hozzánk való szeretete

melengette, egyiptomi futásában, a názáreti hajlék szegényes alacsonyágában, később az igehirdetés fáradalmaiban mi adott neki enyhülést, jókedvet, vigaszt és örömet, ha nem az, hogy mindezt értünk tűrhette, árva lelkünk javára fordíthatta?

Mi emelte fel földresujtott lelkét az olajfákhegyi vért-verejtékezésben, miben ujjongott az ostoroztatás közben, mi varázsolta homlokán a töviskoronát menyegzői virágkoszorúvá, mi tette neki édes itallá az epét s ecetet, amellyel a kereszten itatták, kezében s lábában a szögek szúrását édes simogatássá, a gyötrő haláltusát sejtelmes, misztikus lelki násszá, ha nem a dobogó szeretet az ő hűtlen s hálátlan gyermekei iránt?

Testvér, a kereszttövén, ha mást nem, egyet tanulj meg s jegyezz meg magadnak halálod percéig: *ha van szív, amely téged szeretett, Jézusé az, s ha van, akit viszont szeretned érdemes, Jézus az.* Higgy benne, bízzál benne, szeresd őt! Ha eddig nem szeretted, magadba szállva, melledet verve, könnyesen bánkódva térj meg hozzá még ma. Nézd, a kőszikla is megrepedt ekkora szeretet láttán, csak a te szíved maradna kőnél keményebb? Nézd, a gyilkosok és gúnyolódók maguk mellüket verve tértek meg a Golgotáról, csak te nem tudnád bűnöd bánni érte? Nézd: aki itt széttaposva, szétmarcangolva, szétszaggatva a kereszten függ, az a te szeretetedet várja s azért szenvedett annyit, hogy te végre megszeresd őt!

Minden feszület az ő képe s emléke: egy vért hullató passziflóra, egy 1900 esztendő s véres nefelejcs, az Istenember áttört szívének feléd zengő esengése, egy égből szálló, szívet ostromló szeretetüzenet — s te mindezt meg nem értenéd? Te a legtisztább szeretet lángjától elfordulnál? Mondd, ha tetszik, hogy nem félsz a világokat kezében tartó Isten haragjától, hogy nem rettensz meg a poklokkal sujtó Bíró fönségétől, de egyet ne mondj: hogy nem tudod viszonszeretni, aki téged a kínhalálig szeretett. Mert ha ezt mondod, szörnyeteg vagy s nem ember többél

„Szent testének sebeit,
Vérrel folyó kékeit
Aki látja és nem sír,
Élő hittel az nem bír!”

V.

Megrendülve állunk nagypéntek reggelén az Úr keresztfje előtt s szívünkben felharsog a kérdés: hogyan van az, hogy 1900 év óta, amióta Jézus a keresztfán világmegváltó áldozatát bemutatta, az emberiségnek még mindig csak kicsiny része tette magáévá a megváltás nagy adományát? Az emberiségnek háromnegyedrésze még ma is pogány s a keresztények közt is mennyi jár távol az Úrtól! Hány van, aki még nagypénteken sem tartja érdemesnek Jézusra gondolni, bűneit bánva-gyónva hozzá megtérni! Hány van, aki gyűlöli őt s akár ma is újra keresztre feszítené Jézust, ha rajta állana!

Ha már Jézust nem ölheti meg, öli s gyilkolja az ő Anyaszentegyházát!

Miért? Mert az ember tele van esztelen és bűnös hajlandósággal, mert azok is, akiknek a bűnösöket, tévelygőket, tudatlanokat Jézushoz kellene téríteniök, sokszor maguk is oly kevéssé szeretik Jézust. Mennyivel fontosabb akárhánynak közölünk a saját mindennapi kedvtelése s kényelme, a saját kicsinyessége és hiúsága, a saját élvezete és nagyravágyása!

Csak rang legyen és jövedelem, étel és ital, szórakozás és mulatás! Jézus nem érdekel. Az ő országa nem fontos. A lelkek megmentése, a világmegváltás gyümölcsöztetése a világ üdvözítésére nem sürgős. Jézus csak függjön ott minden feszületen mint esengő kérelem, mint sürgető felszólítás, mint fenyegető intelem: elfordítjuk a fejünket tőle!

Csak majd az utolsó napon, mikor Jézus már nem a keresztre szögezetten, hanem fényben s hatalomban jön a világot ítélni, ne kérje számon tőlünk, hűtlen sáfároktól, a testvéreink vérétl!

Jézus a kereszten, légy te a mi életünk iránytűje, légy szeretetünk gyújtópontja, légy vigaszunk s örök az élet küzdelmeiben! Vonj magadhoz mindnyájunkat! Dicsőülj meg bennünk! Ha ismét el akar idegeníteni tőled a világ fagyos közönye, a te haldokló szíved végső dobbanása öntsön a mi szívünkbe új hitet s új szeretetet!

Ha a test s az érzékek vak ösztöne kísértésbe visz s már-már újra ott tartanánk, hogy eladjuk a lelkünk örök boldogságát a bűn gyönyöréért, Jézus: jusson eszünkbe a te haldoklásod, tüzzön reánk vérrel aláfutott szemednek utolsó pillantása s ragadjon vissza bennünket az örvénytől, a kárhozat útjától! Ha porba sujtanak az élet szenvedései, gond, fájdalom, gyász, reménytelenség: hulljon a te általvert szívedből új fény s vigasz a mi meggyötört s megpróbált szívünkbe s tanítson minket hősen szenvedni, ahogy te szenvedtél értünk!

S ha majd vándorlásunk a földön véget ér s fáradtan hajtjuk le fejünket a sírba: Jézus, légy te akkor is velünk, szállj le velünk a koporsó csendes zárkájába is, lelkünket fogadd be, mint a megtért latorét, örökkévaló országodba és sírunk fölött virágozzon ki a te kereszted, mint a feltámadás és örök húsvét életfája!

Krisztus a mi életünk.

„Én azért jöttem, hogy életük legyen, és minél több legyen.” Ján. 10, 10.

Húsvétra.

A nagypénteki véres Isten-dráma lezajlott s az Isten-ember megfáradt, kihűlt, vértelen testét kegyes kezek befektették Arimathei József sírkamrájába. A papi fejedelmek pecsétet tettek a sírra s őrséget állítottak eléje, a búsongó hívek pedig megrettenve oszlottak szét s szinte csak lopva mertek egy-egy órát tölteni a néma kőszir körül. Húsvét hajnalán aztán a

jámbor asszonyok Jézus anyjával együtt felkerekedtek, hogy az ünnepesti sietségben csak fogyatékosan és sebtében végzett kegyeleti szertartásokat, az illatszer- és áloé-hintést a holttest körül pótolják. Még tanakodtak útközben, miképen juthatnak majd a holttesthez, hiszen lepecsételt kőlap fedte a sír bejáratát s az örök sem engedték volna a sír bolygatását.

Azonban időközben a csendes sírban megtörtént a csoda, a legnagyobb és legjelentősebb csoda, amelyet Isten a földön valaha művelt. Az Istenember megdicsőült lelke visszatért az élettelen testbe s mindenható erejével megelevenítette azt. Hatalmas robajjal megrendült a föld s az örök halálos félelemben támolyogva látták, amint titokzatos, természetfeletti erők hirtelen félrevetették a sziklalapot s szemet elvakító tündöklésben szállt ki a sírból a Feltámadott.

Jézus, akit megöltek, akinek halálát ezrek látták, aki elvérzett és meghalt, akit eltemettek, a következő órákban s napokban ismételten megjelent tanítványainak, hol egynek, hol kettőnek, hol hétnek, hol tíznek, hol tizenegynek, hol anyjának s a jámbor asszonyoknak, hol Mária Magdolnának külön, majd meg 500 embernek a hegyen. Nemcsak megjelent, hanem beszélt velük, bátorította őket, új, világtörténeti jelentőségű kijelentéseket tett, intézkedett, ismét teljes fényben ragyogtatta fel isteni bölcsességét, jóságát, hatalmát és fönségét.

Ezzel a feltámadással, amelynek tanuja lett az egész ifjú kereszténység, Jézus beteljesítette misszióját a földön. Megszilárdította országát, a hit s a remény birodalmát, amelynek világ végezetéig nem lesz vége. A kétely mindörökre megszűnyelt, a hitetlenség talaját vesztette, a kereszt győzedelmeskedett.

A szégyen és kín fájából az a fa lett, amelyről Venantius Fortunatusnak a nagyhéten máig felhangzó, VI. századbeli himnusza oly gyönyörűen mondja, hogy rajta az élet elviselte a halált, hogy a halál által életet szerezzen: *Qua Vita mortem pertulit, et morte vitam protulit.*

Azóta az öröm és a diadal ünnepe húsvét. Jézus örök diadaláé a halálon, a Jézusból szétáradó, soha meg nem szűnő, millió alakban egyre megújuló, természetfölötti életé. Szenteljünk néhány percet ennek a gondolatnak megszívlelésére.

I.

Jézus feltámadása mindenekelőtt fényes diadal a *testi halálon*.

Jézus azért jött a földre, hogy szenvedjen értünk, hogy halálával megölje a halált. Nemcsak önmagára nézve, hanem a mi számunkra is.

Borzasztó szó a halál, a legborzasztóbbak egyike, amelyeket az emberi szótár ismer. Rémületes valóság, kíméletlen, jeges, fagyasztó vezényszó, amely előtt derékba csuklik a büszke ember s törpévé roskad a halandó gőg. Halál: kérlelhetetlen zsarnok, sötét fejedelem, fekete vadász, aki elől nem menekül a legfűgőbb lábú ember, a leggazdagabb, a legszebb, a leg tudósabb, a legkedvesebb sem. Az édesanya sem, a szerelmes hitves sem, a jóbarát sem, a király sem. Halál: a te fakó, viaszsárga fényednél olyan halvány és valószínűtlen arcot ölt az egész élet; hiszen ha halál a vége mindennek, mi akkor csaljuk itt magunkat; az egész élet merő önámítás, nagyképűség, fontoskodás a siralomházban! A politika nevetséges hangyaboly-sürgölődés, a kereskedelem és hadászat apró csibék marakodása, a tudomány pislogó éjjeli baglyok szegényes fénykeresése, a szépség veszendő férgek hiú parádéja!

Halál: mit ér veled szemben a fények és a színek egész kápráztató világa, ifjúság és erő, öröm és törtetés? Te egyet intesz és sorba lekonyulnak a büszke fők, koronás homlokok porba hullanak, szépséges tündérszemek rémületbe merednek, dicsőség, bőség, hatalom, rang és kitüntetés lomtári tárgyakká fakulnak. Halál: az egész emberi történelem a te birodalmad; a nagyok, a hősök, a hirneves emberek egész gárdája

ma már csak holtak városa, Pompeji és Herculaneum; elcsendesedett, elszáradt, elbomlott és elkorhadt csontvázak szomorú országá. Hol van ma Platon és Szokratesz, Hannibal s a Scipiók, Caesar és Cicero, Nagy Károly és V. Károly, Talleyrand és Fesch, Napoleon és Bismarck, Pitt és Wellington, Washington és Lafayette, Goethe és Schiller, Ozanam és Ampère, Hunyadi és Széchenyi...

Ahova csak nézek a történelemben: fényes, ragyogó nevek, de akik e neveket hordozták, valahol a mélyben alusszák álmukat. Caesar s Napoleon nem vezetnek csatákat többé, Nagy Albert és Ampère nem alkotnak többé szellemi remekeket. Por és hamu maradt belőlük, ha ugyan azt is régen szét nem szórta azóta az idő s az enyészet... És millió daliás ifjú és szerelmes leány ment el azóta, és millió szem zárult le és millió ajak némult el és millió lázasan lüktető szív tört meg azóta, hogy ember jár a földön s hullott le az enyészet Niagara-falán, szakadatlanul s tömegesen, mint a Niagara tengerének milliónyi vízcseppje, percperc után, évezredek óta... Halál! Mindenütt csak halál! Ez az élet nem is élet, ez az élet szüntelenül arató, folytonos halál!

S ebbe a haláltáncba bekapcsolódik mindenki és minden, ami él. Én is, te is, testvér. El fogunk menni innen s felettünk is felzokog egyszer a temetési ének. S ha csak addig volna az emberi lét vonala, örület volna élni, kegyetlen öncsalás volna bízni, dőre gyermekesség volna bármire törekedni...

De hát a húsvét fejedelme nem azért sebezte halálra a halált, hogy a halál tovább is halálra sebezessen minket. Jézus nemcsak maga támadt fel, hanem feltámadásával megbizonyította azt az isteni ígéretet, hogy fel fog támasztani minket is, és mindenkit: kit boldog életre, kit büntetésre. Kit fényre, kit gyalázatra. Kit öröme, kit kétségbeesésre.

Feltámadás: hatalmas szó, még hatalmasabb, mint ez a másik: halál. Feltámadás! Hiszen ez annyi, mint az élet teljessége, soha nem szűnése, végnélkülisége

s tökéletessége azok számára, akik hisznek Jézusban és szeretve szolgálják őt. Ha én is ezek közé tartozom, akkor nekem minden jogom megvan arra, hogy bízó örömmel várjam ezt a feltámadást! Ez a feltámadás boldog lesz és dicső, mert elperzseli, lehamvasztja rólam, ami bennem ezen az életen át salak volt és nyomorúság.

Ez a feltámadás boldog lesz és dicső, mert örök viszontlátást jelent azoknak, akik Istent s egymást szerették a földön. Boldog lesz és dicső, mert bevezet engem, méltatlan, kicsiny, érdemtelen embert a legnagyobbak közé, akik valaha az Isten országában jeleskedtek, a szentek és üdvözültek közé, az emberi nem legigazibb hősei, legszebb virágai, leggazdagabb léleknábobjai közé. Ez a feltámadás boldog lesz és dicső, mert ott az Isten az ő végtelenségének minden kincsét megtárja nekem; ez a feltámadás boldog lesz és dicső, mert örökké fog tartani s nem lesz többé veszély, hogy újból elveszthetem a megnyert életet.

Ó, boldog feltámadás és boldog élet, boldog húsvét és áldott Jézus, aki *morte vitam protulit*, aki áldozatos haláloddal megnyitottad nekünk a mennyországot, az életet, a feltámadást!

II.

Jézus feltámadása nemcsak remény nekünk, hanem bizonyos fokig már ezen a földön is *boldog beteljesedés*. Hiszen nekünk, akik benne hiszünk s őt szolgáljuk, nem is kell a mennyországig várnunk, hogy természetfeletti, örök életünk legyen. Mi már itt a földön bírhatjuk s élvezhetjük a *kegyelemnek s isteniűságnak titokzatos, halhatatlan életét*, azt, amelynek a túlvilági mennyország már csak kifejlése és betetőzése.

Az Apostol arra int, hogy mi is feltámadtunk Krisztussal — „*consurrexistis cum Christo*” s azért nekünk is az élet újdonságában kell járnunk: *in novitate vitae ambulemus*. Mi ez az új élet? A kegyelem

élete, a lélek természetfölötti virágzása az istenfiúság verőfényében.

Élet, új élet, természetfölötti élet: vajjon mit jelent ez a természetes életen túl?

Mi is az élet fogalmilag? Belülről való mozgás s tevékenység. A Krisztusban élő embernek kettős élete van: nemcsak természetes életet él, hanem természetfelettit, krisztusit is. Csodálatos erők patakznak fel benne, amelyek azonban nem a test növekedését és izmosodását jelentik, hanem a lélekét. A Krisztusban élő ember a keresztség szentségében újra születik, az Oltáriszentség által növekszik, a bér-málásban megszilárdul, a töredelem szentségében megtisztul, a házasság vagy az egyházi rend szentségében élethivatását avatja szentté és földfelettivé, a szentkenetben a betegség és a halál fájdalmait hárítja el a lelke útjából.

Élet annyi, mint növekvés táplálkozás, szaporodás, látás, hallás, érzés, gondolkozás, akarás, szeretés, örvendezés. A Krisztusban élő lélek is növekszik kegyelemben és érdemben, táplálkozik az Úr ígéből, az imádságból s az Oltáriszentségből, szaporodik és terjeszkedik az apostolkodás által. Ő is lát, mert belelát a kinyilatkoztatás titkaiba; ő is hall: hallja az örök élet biztató ígérét; ő is érez: érzi a föléje hajló, eucharisztikus Jézus Szívének szerető dobogását; ő is megismer: gondolkozását a legmagasabb életrégiókba emeli a hit által; ő is akar: akarását megedzi s megacélozza a kegyelem, szeretetének legmértőbb tárgyát nyújtja az Úr szeretete: ő is örvend: örvendezését földöntúlian széppé, maradandóvá s elpusztíthatatlanná avatja a mennyország biztos reménysége.

Nézzétek a hősöket, a nagyokat a szenteket; nézzétek a hitből élők széles társadalmát: milyen szép ez a jézusi élet, ez a természetfeletti tavasz, ez a mennyországi napfény már ezen a földön! Mennyivel gazdagabb, mint a pénzen vásárolható boldogság, a hideg és csalóka javak birtoka! Mennyivel tisztább, mint az érzékeknek kábító, vérperzselő és ámító gyönyöre!

Mennyivel nemesebb, mint amit az önzés nevez értéknek s mennyivel édesebb, mint azok az élvezetek, amelyekbe a mulandóság keserű ízét menthetetlenül belekeveri a közeledő rém!

Jézus, add meg ezt a te természetfeletti életedet nekünk! Növeld bennünk s ne engedd, hogy valaha elveszítsük!

III.

Hogyan lehetséges az, hogy az élet hitvallása, a győzedelmes, boldogságos, dicsőséges és örökké tartó életé, oly kevés megértésre talál sokszor még a saját hívei közt is? Hogyan lehetséges, hogy az emberek, akik igazán nem szeretik a halált, félnek a feltámadás világnézetétől? Hogyan lehetséges, hogy minden idegszálunk s lelkünk minden rezdülése a boldogság után sikolt s amikor nem valami kis talmi próféta, nem valami Ázsiából idefutott mutatványos fakir vagy teozófus, hanem maga az Isten mutatja fel a tökéletes boldogság útját, az emberek megriadnak, fáznak, futnak és elbujdosnak a boldogságot kínáló Isten előtt s nyakig vájják fejüket a porba és iszapba?

Másszóval: mi lehet az oka s hogyan lehetséges, hogy az *eleven és komoly kereszténységnek, a hitéleti s gyakorlati katolicizmusnak olyan nehéz sora van ezen a világon?* Hogy az egyik országban, mint valami gonosztevőt üldözik, templomait felrobbantják, papjait mészárolják, szerzeteseit rágalmazzák, a másikban lehetőleg visszaszorítják, kegyelemkenyérre fogják, tőle a tömegeket, az értelmiséget, az ifjúságot, a népet távoltartani törekszenek? Hogyan lehetséges mindez?

Krisztus Urunk megadta erre a nagy kérdésre a választ, amikor arra utalt (Ján. 8, 44.), hogy a kárhozat fejedelme nemcsak a rosszakaratnak az atyja, hanem a hazugságé, a megtévesztése is. Az ördög hadjárata az Isten ellen ezen a világon: mindenekelőtt a hazugságok óriási útvesztőjében folytatott gerillaharc, a valótlanságok szívós kultusza, az emberi tévedhető-

ség roppant arányú kihasználása a vallásos igazságok befekettítésére, kiirtására, az Isten-ország elméleti alapjainak kidöngetésére.

„Kezdetben volt az Ige s az Ige Istennél volt s Isten volt az Ige.” Ennek az evangéliumnak van fordítottja is: az emberiség életének kezdetétől fogva vala a hazugság és a hazugság az ördög műve vala s az ördög vala a hazugság maga. Krisztus szava mellett a hazugság szava is ott van mindenütt, befurakodik mindenfelé, bölcseleti, természettudományi és történeti köntöst aggat magára, téveszmék, balhiedelmek, ferdtételek, rágalmak özönével igyekszik megtölteni s megmetélyezni az emberek lelkét. Tagad minden igazságot, pártolásába vesz minden hamisságot, rabigába hajt sajtot, irodalmat, tudományt, művészetet, közoktatást s irtózatot aratást végez a gyanútlan emberek milliói közt. Hanem azért a hazugságnak sohasem olyan gyors a lába, hogy az igazság utól ne érné. „Zeng az Úr szava erősen, az Úr szava fenségesen. Az Úr szava cédrusokat tördel, a Libanon cédrusait összetöri az Úr... Tüzes lángokat szór az Úr szava”. (Zsolt 28, 4—7.) Ahova az Úr szava odaér, ott hamuvá perzseli a hamisság papírvárait s feltündökölteti az igazság verhetetlen erejét.

Húsvét a feltámadás ünnepe s nemcsak az Úr teste feltámadásáé, hanem az ő igazságáé is. A sírból az Udvözítővel együtt feltámadt az ő szavának győzhetetlen ereje is. A feltámadás végleg leálcázta Krisztus ellenségeit, ellentmondásaikat, vádjait, hamisságaikat; napfénynél ragyogóbb tündöklésben mutatta be az ő istenségét. A kereszténység főleg a feltámadás bizonyosságán alapul, Szent Pál szerint. Ezen kell alapulnia a kereszténység mai diadalának is. Csakhogy ehhez az kell, hogy a feltámadás ténye eleven valósággá érlelődjék bennünk, a katolikus tömegekben, a hitvédelmi művelődés és a hitéleti fejlődés révén.

Ezen a téren még súlyos kívánnivalói vannak a katolicizmusnak velünk, híveivel szemben. A vallás-ellenes racionalizmus s liberalizmus értett ahhoz, hogy

a közgondolkozást laicizálja, iskolái, irodalma és sajtója által a világnézeti sekélyességet terjessze, a kereszténység nagy igazságaiban való elmélyedést minél nehezebbé, szinte csak kiváltságos buzgalmú és komolyságú emberek magántanulmányává és magánélményévé tegye. Ez az a nagy kultúrharc, amelyet a krisztusi kultúra ellen indított, nem Bismarck, hanem a Bismarckok egész légiója, a racionalizmus és a legújabb téves elméletek egész apparátusa.

Nekünk ma ezzel az új kultúrharccal kell felvennünk a küzdelmet. Dolgoznunk azon, hogy azok az igazságok, amelyeken nemcsak az egyéni élet minden szépsége, reménye, erőssége, hanem a társadalomnak is minden békéje, erkölcse, összhangja és egyensúlya nyugszik, elhomályosítatlan fényességükben tündököljenek ismét a közgondolkozásban. Azért kell közismertté tennünk a hitvédelemten érveit, ezért kell a hitvallásos iskolaügyet, tudományt, irodalmat, művészetet, sajtót fejlesztenünk, ezért kell szerveződnünk a sötétség hatalmasságai ellen.

Nem rombolni akarunk vele, hanem építeni; nem ártani, hanem használni; nem sötétséget terjeszteni, hanem ellenkezőleg: a magát világosságnak nevező sötétséget foszlányokra tépni. Nem az élet jogait kisebbitjük vele, hanem ellenkezőleg: az igazi élet, a soha meg nem romló, soha el nem múló, soha elpusztulásba és megsemmisülésbe bele nem torkoló, boldog és örök életnek, a krisztusi feltámadás életének jogait hirdetjük s visszük a megvalósulás gyönyörű reményégei felé. Nem gyengítjük vele a népet s nemzetet, hanem ellenkezőleg, megkettőzzük annak életerejét.

IV.

Van azután az életnek még egy csodálatos tulajdonsága: az, hogy *megújul, sebeket behegeszt, hiányokat pótol*. A Jézus szerzette életnek is egyik legcsodálatosabb tulajdonsága ez a megújulás és hiánypótlás.

Az egyes emberek lelkében az elveszett lelkiéletet

visszapótolhatja és millió lélekben csakugyan vissza is pótolja a kegyelem, a megtérés által, a bűnbánat által, a feloldozás által. Milyen csodálatos, gazdag életmegújítás ez! És milyen titokzatosak az érvényesülései!

Egyiket mint Tarzusi Pált, az üldözök sorából hódítja át s pillanat alatt, mint a villám járja át egész mivoltát; a másikat az érzéki mámor rabbilincseiből szabadítja fel hirtelen, mint a nagy Hippói Ágostont, harmadikat a szkepszisből s abszolút hitközönyből támaszt életre, mint a strassburgi zsidó bankárfiút, Ratisbonnet, a később szentéletű papot, negyediket a történelmi vagy filozófiai tanulmányok útján, mint Onno Kloppot, Hurtert, Newmant vagy Chestertont, ötödiket az irodalmi álistenekből kiábrándult csömör és föleszmélés révén, mint Papinit s egy sereg újkori francia író és költőt. Ezt egy váratlan sorscsapás, egy gyászeset, azt egy hűséges jóbarát figyelmeztető szava, emezt a katolikus hitvédelemtan erős érvei, amazt a katolikus morál és aszkézis hótiszta felhérsége vagy a liturgia megrázó fölsége s bája által téríti Istenhez...

Ki tudná szerét-számát, ahogyan a gyógyító s térítő kegyelem a lelkek ezreiben érvényesül!

A katolikus egyházban a húsvéti időszak különösen is ennek a nagy életpótlásnak korszaka, amikor Jézus kegyelme a húsvéti gyónás és áldozás révén millió és millió elszáradt, letört ágba önt új életnedveket s illeszti be őket ismét az ő törzsének örökké eleven fájába. Ó, hány lelki halottat támasztottál fel e napokban s hetekben, feltámadó s halottakat támasztó Jézus! Hány tékozló fiúnak lettél ismét hazavezető, irgalmazó atyja! Hány betegnek orvos! Hány éhezőnek kenyérszaporítója! Hány elfáradtnak s elgyengültnek megszilárdítója!

Ó, folytasd Uram, ezt a te csodálatos halott-támasztó művedet a te gyarló és bűnrehajló gyermekeid között! Varázsold ismét virágzó kertekké a letarolt, elgázolt vadonokat; támassz új palotákat a romokból; fakassz új rügyezést, új virágzást, új gyümölcs-

termést a korhadásnak indult fákon; temetők fölött pezsdíts új életet; bűnök sírjából serkentsd életre a lelki halottakat!

V.

Ez a halott-támasztó, gazdag és duzzadó élet Jézusból nemcsak az egyes emberekre árad állandóan, hanem az *Egyház egész testébe is* és nehéz megmondani, van-e a világtörténetnek tanulságosabb, meglepőbb, gondolkodóba ejtőbb jelensége, mint az a csendes, belső, egyre megújuló élet, amelyet Jézus az ő titokzatos testében, az ő Anyaszentegyházában szüntelenül létesít.

Hosszas volna, ha ezt a gondolatot az egyháztörténet nagy távlatán részletesen keresztül akarnók most vezetni. De bizonyos, hogy az Egyházban mindenkor két párhuzamosan érvényesülő áram kering: az emberi és az isteni erők árama. Az emberieké állandóan lefelé húzza az Egyházat, az istenieké fölfelé. Az emberi erők romlást igyekeznek belevinni Jézus művébe, és Jézus az, aki a kegyelemnek erejével állandóan felszínre emeli s minden emberi gyarlóság ellenére diadalra juttatja benne az isteni elemet.

Ha az emberi elemet nézem az Egyházban. megdöbbenek: mennyi elégtelenség, ingadozás, hűtlenség! Alig távozott el közülünk az Úr, máris felüti fejét a hívek közt a Simon Mágusok eretneksége, a kapzsiság és hiúság, a lelki szempontoknak emberi érdekekkel való elkeverése. Alig telik el száz év az Udvözítő halála óta, s a fiatal kereszténységnek belviszályokkal, eretnekekkel kell küzdenie: dokétákkal, ebionitákkal, gnosztikusokkal, hamarosan utána a manicheistákkal s később a vallásszakadással, a csökönyösök, fanatikusok, félrebeszélők, pártoskodók hadával.

Magában az Egyházban a szentek mellett ott vannak a nem szentek, a vértanuk mellett a kényelmesek, a hitvallók mellett a megalkuvók, a hősök mellett a gyávák, a *lapsi*, az *elbukók*.

A középkor első felében egész virágkoszorúja alakul ki a keresztény államoknak, de a szent királyok mellett csakhamar ott vannak a despoták, az investitúrák is, a Krisztus Egyházát királyok szolgájának tekintők. Kialakul az egyik legszebb keresztény intézmény: a *szerzetesség*, de a századok folyamán ide is beszüremkedik a földies szellem s meglazítja a fegyelmet. Jön a nagyszerű keresztény lovagkor, jönnek az eszmei lelkesedésből fogant keresztesháborúk, de a lovagi intézmény elfajul s a keresztesek seregei rablóhadakká alacsonyodnak. A papi rendbe is beférkőzik a romlás, a püspöki székeken gyakran méltatlanok, gyengék, tehetetlenek ülnek s az emberinek az Isten dolgai fölé helyezése felhatol néha a pápai trónig.

Az újkor szomorú vallási letörései nem lettek volna lehetségesek, ha az Egyház emberi elemében nem kaptak volna lábra azok az eltévelyedések, amelyeknek gallikanizmus, jozefinizmus, febronianizmus a nevük. Hányszor volt, hogy az egyháziak túlságosan is meghajoltak a fejedelmi önkény előtt, túlságosan csak a fényt s a külső biztonságot keresték, túlságosan csak a megszokottat, a hagyományosat nézték s a dörömbölő, újszerű lelkipásztori feladatokat alig vették figyelembe. Jaj, milyen gyenge az ember, még akkor is, amikor az Isten gondolatait képviseli a földön!

Viszont amilyen elszomorító az emberi elemnek ez a folytonos felszínre tolakodása még az Egyház életében is, éppen olyan felemelő s ámulatbaejtő a másik, párhuzamos áramnak, az isteni erőhatásoknak meg nem szűnő keringése az Egyházban! Az Isten a rosszból is jót hozott ki, az emberi gyengeségben is isteni eszméket őrzött. A haeresisek csak arra voltak jók, hogy a tespedéstől óvják az Egyházat. A tévtanítók ellenében az egyházatyák s egyháztanítók imponáló kara fejlődött hatalmas rajvonallá, s a tévedések cáfolata közben megszületett Krisztus tanításának tudományos rendszeresítése, a keresztény teológia. Az elbu-

kók, a hitehagyottak számát bőven felülmúlta mindig a szentek és vértanuk bámulatosan szaporodó serege.

Az önzés és emberi hiúság betolakodásával szemben újra meg újra felragyogott az Egyházban a keresztény lemondás, a karitás, a bűnbánat és önfeláldozás millió lelki csodája, tündöklő hősiessége. Az egyháztipró fejedelmek és politikusok megacélozták az Egyház szabadságának bátor és nagylelkű védőit. A szerzetesi intézmények minden ellankadását új meg új alapítások, cluny-i reformok, szakadatlan mélyülés és tökéletesülés váltották fel s a lovagi eszményeknek lelki síkon biztosítottak újszerű, többé el nem akadó fejlődést.

A gyenge lelkű papok, főpapok és pápák ellenében szent papok, püspökök és pápák, új apostolok, egyháztanítók, hősök és hithirdetők támadtak s főleg a trienti és a vatikáni zsinat révén egészen új, pompázó tavaszt teremtettek a lombhullás helyébe. A XIX. századnak előterében álló vallásközüny szintén inkább csak látszat volt, az előtér szemfényvesztő játéka, amely mögött szerény és szinte láthatatlan, de pazarvizű kegyelmi források patakszottak fel s készítették elő azt a vallási újjáéledést, amelynek ma minden világrészen s éppen a szellemi arisztokrácia köreiben kétségtelenül tanui vagyunk.

Úgy látszik, Jézus nem akarja, hogy az emberi elem a maga botlásaival, bűneivel, dőreségével valaha kihaljjon az Egyházban, s megengedi, hogy az emberi elemnek hibái folytán bizony néha rengeteg baj és betegség származzék a lelkek birodalmában. Talán azért engedi meg mindezt, hogy el ne bízzuk magunkat s hogy Egyházának csodálatos virágzása ne emberi műnek, hanem az ember szellemi fogyatékoságán keresztül érvényesülő kegyelem alakításának lássék. De ugyanakkor percre sem engedi elapadni Egyházában az isteni elemnek állandóan termékenyítő kútfejeit s évszázadról-évszázadra, korszakról-korszakra, fejlődési állomásról fejlődési állomásra megbizonyítja raj-

tunk az ő feltámasztó s életető hatalmát, amint azt örök időkre meg is ígérte: „A pokol kapui nem vesznek erőt az én Egyházamon!”

*

Fennek a sokszerű, gazdag feltámadásnak ünnepe a húsvét s nemcsak ünnepe, hanem folyton megújuló ígérete. Húsvétkor kegyelemteljes, boldog ünnepet, alleluját kívánunk egymásnak. Van okunk rá! Alleluja! Hiszen mi a Feltámadottnak tanítványai, tehát az Élet eljegyzettjei vagyunk. Alleluja: siralomházban ülünk, de tudjuk, hogy nem fogunk elpusztulni. Alleluja: betegek vagyunk, de akikre biztos gyógyulás vár. Alleluja: kicsinyek vagyunk, de bennünk isteni nagyság csírája ragyog fel. Alleluja: koldusok vagyunk, de akik felé királyi örökség integet. Alleluja: szolgák vagyunk, de akiken a fiúváfogadás csodája hamarosan teljesül. Alleluja: boldog húsvétosok, mi, könnyek közt mosolygók, pálmalengetők, virágkoszorúsok, örök élet hercegfiai, Jézus örököstársai!

Alleluja, örvendezzünk, Krisztus Jézus feltámadt, s minket is feltámaszt majd egyszer az utolsó napon!

A húsvéti gyónás-áldozás kötelessége.

„Vevé a kenyeret, és megáldá és nekik nyújtá és megnyílnak az ő szemeik.” Luk. 24, 30—31.

Húsvéthétfőn.

Húsvét táján a IV. lateráni egyetemes zsinat (1215) rendelete s az Egyházi Törvénykönyv előírása értelmében a katolikus embernek két szentséghez kell járulnia: a töredelem szentségéhez s az Oltáriszentséghez. Más szóval: ilyenkor minden katolikusnak meg kell gyónnia s meg kell áldoznia. Főképpen ennek a kettős kötelességnek teljesítésén vagy nem teljesítésén szoktuk megállapítani, hogy valaki komoly, gyakorló, aktív katolikus-e, vagy nem. A zsúfolt gyónatószékek s a nagyszámú áldozó, különösen a húsvét előtti hetekben, mutatja, hogy hívő katolikusainknak

igen jelentékeny része kész örömmel teljesíti ezt a kettős, szent kötelességet. Fájdalom, viszont sokan, nagyon sokan elhanyagolják, néha hosszú éveken át elmulasztják e kötelesség teljesítését.

Ennek a kötelességmulasztásnak különböző okai vannak. Nem szólok azokról, akik csak névleg katolikusok, valójában pedig semmiféle vallást nem gyakorolnak, sőt talán hitetlenek és az Egyház ellenségei. Nem szólok azokról sem, akiknek lelkét megfertőzték az egyházellenes felfogások vagy az a hitközöny, amelybe környezetük, olvasmányaik, mások rossz példája ringatta őket. Vagy az az idegen, protestáns eredetű felfogás, amely sok katolikus ember lelkébe is beszüremkedett, mintha a gyónás a keresztény életben felesleges, az áldozás lényegtelen dolog lenne.

Merő papiros-katolicizmus az, amely azt hiszi: az is elég, ha valaki hisz az egy Istenben és kereszténynek nevezi magát, beéri néhány Miatyánkkal, néhány kenetes szólammal, áldással-békességgel; de minden pozitívumot, minden parancsot, egyháztörvényt, szentséget mellőz és fölöslegesnek ítél. Sajnos, vannak aztán ezeken az álkatolikusokon kívül sokan olyanok is, akik egyébként hívő s vallásukat amúgy szerető katolikusok, talán misére is járnak, csak éppen a húsvéti gyónás-áldozástól maradoznak el. Vajjon miért?

Ennek az elmaradozásnak egyik legfőbb oka a *kényelem és feledékenység*. Ma nincsen kedvem, nincs hangulatom hozzá, mondja akármelyik, mikor a húsvét ideje elközeleg; majd a jövő hetek egyikében. No, ráérek még, gondolja magában húsvétkor; elég, ha Szentháromság vasárnapjáig elvégzem a gyónást-áldozást. Akkor aztán esetleg közbejön megint valami, s a húsvéti gyónás arra az évre végérvényesen elmarad. A következő esztendőben meg már azért is halogatja az ilyen ember a gyónást, mert resteli, hogy tavaly lemaradt s most már a múltévi gyónás-áldozás elhanyagolásával is vádolnia kellene magát. Ez újabb okot ad neki a halogatásra s így marad el a szentsé-

gek vétele évről-évre, néha minden különösebb rossz-akarattól nélkül, néha 30—40 éven át.

A másikonál a fő akadály a *bánat hiánya*. Bánat nélkül tudvalevőleg nincs érvényes gyónás, és bánat viszont nincs megtérési szándék nélkül s komoly erősfogadás nélkül. Már most akárhány embernél itt a bibi. Gyónni csak meggyónna, de *javulni nincs szándéka*. Aki pl. nem akar bizonyos bűnös szenvedélyek dédelgetéséről, tiltott élvezetek folytatásáról lemondani, aki nem akarja a jogtalanul szerzett vagy megtartott vagyont visszaadni, haragosával megbékülni, törvénytelen házasságát rendbehozni, az természetesen lapul és húzódozik a gyóntatószék mellől s nem egyszer azzal hitegeti magát, hogy elég lesz majd a halál előtt meggyónnia. Ez persze szintén nem mindig sikerül, hiszen elég sok esetben hirtelen halál a szomorú büntetése ennek a tusakodásnak az isteni kegyelem ellen.

Végül vannak, akik merőben azért maradnak el a gyónástól, mert *félnek tőle*. A gyónás nagy magunkbaszállást jelent, komolyságot, megalázkodást, leszámolást a multtal. A gyónás amolyan lelki fürdő s ahogy vannak emberek, főleg gyermekek, akik félnek s fáznak a hideg víztől s a mosakodástól, úgy vannak emberek is, akik inkább tovább hordják a lelkükön a bűn szennyét, minthogy erőt vegyenek magunkon s legyőzve minden húzódozást, tisztára mossák a lelküket. Az emberek kevélyek s akárhány inkább tovább cipeli a bűn átkát a lelkén, semhogy levette minden gőgösködést, alázatosan, megtört szívvel odatérdeljen a bűnbevallás és bűnbocsátás kegyelmi törvényszéke elé s Isten bocsánatát keresse.

E megtévedésekkel szemben lássuk csak röviden, miért is szép és nagyszerű dolog a gyónás, áldozás, miért kell azt lelkes meggyőződéssel elvégeznünk. Hadd erősödjön meg e megfontolás által bennünk, hitéletet élőkben is ennek a két szentségnek szeretete és nagyrabecsülése s hadd okuljon belőle az is, aki eddig idegenül nézte ezt a kettős, szent, húsvéti kötelességet.

Jó katolikus ember a húsvéti gyónás-áldozáshoz örömmel járul mindenekelőtt azért, mert itt *komoly parancsról, kötelességről van szó*. Ha egyszer a töredelmet s az Oltáriszentséget az Úr Jézus rendelte, ha ő akarja, hogy főleg e két szentség által újítsuk meg magunkban s növeljük a kegyelem életét, akkor komoly katolikus ember szemében ez az ő akarata egyedül is elég indíték.

A parancs parancs. Nem mondhatod, hogy jó keresztény vagy, ha nem teszed meg, amit az Úristen parancsol. Hiába hivatkozol talán arra, hogy nem érzed a szükségét, hogy téged a gyónás nem elégít ki stb. Hiába hivatkozol arra, hogy hiszel, hogy imádkozol, talán jót is teszel a felebarátaiddal, hogy jó hazafi és becsületes ember vagy. Ez mind szép és szükséges, de nem elég. Ha Isten parancsa az, hogy gyónjál és áldozzál is, nem lehetsz Istennek hűséges gyermeke, ha meg nem teszed, amit ő tőled parancs alakjában kíván.

Már most, hogy Isten parancsolja-e ezt? Ebben józanul semmi kétséged nem lehet. Parancsolja az Isten kétféleképpen: egyenesen és az Egyház által. Kezdjük ez utóbbival, az egyházi paranccsal.

Itt persze mindjárt baj van azokkal az idegen hatások alá került katolikusokkal, akiknek az Egyház parancsa nem imponál. Akik azt hiszik, az Egyház csak valami magántársaság, klerikális alakulat, a papok és püspökök magánegyesülete, amely parancsolgat ugyan, de amelynek nem kell szótfogadni.

Ezt az egyházfogalmat azonban meg kell javítani, mert ez ellentétben van Jézus rendelkezéseivel. Az Egyház nem magán-társaság, nem emberi szervezet, hanem *Krisztus titokzatos teste és az igazság oszlopa és szilárd alapja*. Az Egyház az a test, amely által Krisztus, a fej, a földön működik. Az Egyháznak Krisztus adta meg a lélekkormányzati jogot, amidőn az egész hívőnyáj legeltetését legfőbb fokon Péterre ruházta. „Aki titeket hallgat, engem hallgat s aki titeket megvet, engem vet meg.” (Luk. 10, 16.) Az oldó és kötő

hatalom, melyet Jézus az ő Egyházára hagyott, nemcsak bűnbocsánati hatalmat, hanem általában kormányzati és törvényhozó hatalmat jelent. Más szóval ez annyi, hogy amit az Egyház a lelkünk érdekében parancsol, amit a vallási és kegyelmi életre vonatkozólag előír, azt Jézus nevében és megbízásából teszi, azt tehát visszavezethetőleg maga Jézus akarja, parancsolja, sürgeti. Ha az Egyházat megvetem, Jézus szava szerint „pogány és vámos” vagyok, azaz ki-rekeszttem magam Jézus kegyelméből s az Isten országából.

Ahogy nem lehetek jó magyar hazafi, ha az állam törvényeit megvetem, úgy nem lehetek jó keresztény sem, ha az Egyház törvényeit semmibe veszem. Tehát az az egy tény, hogy az Egyház a húsvéti gyónást és áldozást súlyos parancsként előírja, hívő katolikusnak elegendő arra, hogy benne Isten törvényét s akaratát ismerje fel.

Nincs igazuk azoknak, akik az egyes egyházi előírásokkal szemben, pl. a tiltott könyvek, vagy a házasság, vagy akár a halotthamvasztás kérdésében minduntalan *ki akarják oktatni az Egyházat*, hogy dogmatikai szükségesség-e ennek vagy annak az egyházi törvénynek a fenntartása. Hívő katolikusnak elég, ha az Egyház valamit parancsol; ő abban máris Isten rendelését látja s gyermeki szeretettel, lelkes együttérzéssel azonnal melléje áll.

Az Egyház parancsa magában is elég volna a húsvéti kettős kötelesség megállapítására. Azonban tovább is van; a gyónás és áldozás egyenesen krisztusi előírás. Így mindenekelőtt a gyónás.

Evangéliumismerő ember előtt nem lehet kétséges, hogy Krisztus Urunk húsvét estéjén tanítványainak (s természetesen azoknak is, akik az ő apostoli hivatalukat öröklik) megadta a bűnbocsátó és bűnfenntartó hatalmat: „Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik s akiknek megtartjátok, meg vannak tartva”. (Ján. 20, 23.) Más szóval: Jézus az Egyházra bízta, hogy kegyelmi törvényszéket léte-

sítsen s azontúl ő döntsön Jézus nevében a bűnök alól való feloldozás vagy fel nem oldozás felől. Jézus rendelése értelmében tehát mindenkinek, aki az Istentől bűnbocsánatot akar kapni, az Egyház bűnbocsátó fórumához kell fordulnia, másképp nincs bűnbocsánat s így nincs üdvösség sem számára.

Igy hitte és gyakorolta ezt az *ősegyház* is; ebben nincs semmi kétség. Az *ősegyházban* külön amiatt támadtak eretnokségek, mert egyes túlzók helytelenítették, hogy az Egyház a töredelem szentségében minden bűnt, még a legnagyobbakat is megbocsátja. A manicheusok a II. században és a novatianusok a III-ban azért váltak ki az Egyházból, mert szerintük erkölcsi lazaságra vezetett az, hogy az Egyház még bizonyos nagy bűnöket is, mint a bálványimádást, házasságtörést és gyilkosságot, feloldozott. Sőt az *ősegyházban*, mint tudjuk, nemcsak magángyónás volt, hanem nyilvános gyónás is, bár ez az utóbbi minden valószínűség szerint már nem tartozott a szentség lényegéhez, hanem inkább elégtételi, jóvátételi, vezeklési jellegű volt.

Hasonlóképp tudjuk, hogy az *Oltáriszentséget* Jézus szerezte. Aki egyszer elfogulatlanul elolvassa a Szent János evangéliumának 6-ik fejezetét s összeveti azt az utolsó vacsora igéivel és Szent Pálnak I. Korinthusi levelével (11, 23—31), az nem kételkedhet benne, hogy Jézus az Oltáriszentséget, az ő kenyér s bor színe alá rejtett szent testét s vérét tette meg azzá a titokzatos erőforrássá, amelyen keresztül bennünket az ő megváltói kegyelmeiben részesíteni akar. „Ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok az ő vérét, *nem leszén élet tibennetek.*” (Jn. 6, 54.) „Aki nem eszi az én testemet s nem issza az én véremet, abban *nem leszén élet*”, mondja Jézus. Mert „az én testem bizonyly étel s az én vérem bizonyly itall”

Lehet-e ennél világosabban szólni? Itt nyíltan ki van mondva, hogy áldozás nélkül nincs üdvösség. Nem lehetek eleven tag Jézus testén, nem lehetek

szőlővessző rajta mint örök szőlőtőn, ha az ő szent testének s vérének vétele által nem élesztem s táplálom magamban az ő boldogító s erősítő közösségét. Enélkül száraz venyige vagyok, melyet letörnek, amely lehull a szőlőtőről, amelyet összekötnek s tűzre dobnak. (Jn. 15, 6.)

Ha tehát vétkes ember vagyok — s ki tagadhatná magáról, hogy vétkes ő is? —, akkor a bűneim bocsánatára igénybe *kell* vennem a töredelem Jézus rendelte szentségét. S ha gyenge, bűnrehajló ember vagyok — és ki tagadhatná magáról, hogy ő is az? —, akkor a lelkem táplálására, erősítésére, kegyelemmel eltöltésére magamhoz *kell* vennem az Úr szent testét és véré, ahogy ő ezt oly nyomatékosan sürgette s elrendelte.

Lehet, hogy nem hiszek Jézusban, hogy nem vagyok keresztény. De hogy az ő világos rendelkezéseit félrelökjem s akkor mégis kereszténynek nevezzem magam, az nem lehet, az egyszerű önámítás.

A töredelem szentségéhez járulnom, vagyis gyónnom tehát *kell*, és áldoznom is *kell*; ezt Jézus akarja. Az Egyház csak Jézus parancsát ismétli és sürgeti; mindössze azt a minimumot határozza meg, hogy mikor, hányszor, mily alkalommal kell e Jézus rendelte szentségekhez járulnom: legalább egyszer egy évben, húsvét táján.

A kötelesség tehát világos és félreérthetetlen.

Azonban szomorú vallásosság volna az, amely csak parancsokra hallgatna és csak azt nézné, mi a szigorú kötelesség; mi az, ami nélkül bűnt követünk el s elkárhozunk. Bűn, pokol emlegetésével kelljen a keresztényt a mennyei Atyához csalogatni? A Jézusban hívó s az ő kegyelmét őszintén sóvárgó lélek nem rideg parancsot keres, hanem a gyónásnak és áldozásnak főleg a belső szépsége, gazdag kegyelmi tartalma, nagyszerű lelki hatásai indítják arra, hogy Jézusnak ezzel a két felséges ajándékával örömmel és gyakran éljen. Nem is csak egyszer egy évben, hanem amikor csak alkalma van rá.

Mert hát mi is az a gyónás és az az áldozás? A két legszebb ajándék, amivel bennünket Jézus megajándékozott. *A gyónás a legnagyobb rossztól szabadít meg minket.* Mi a legnagyobb rossz a világon? A szegénység? Dehogy! A betegség? Nem! A gyász? Még az sem! A becsületünk elvesztése? Nem. A legnagyobb baj és veszteség az, ha az Istent elveszítjük a bűn által.

A legnagyobb szegénység az, ha Isten kegyelmét tékozzuk el. A legpusztítóbb betegség az, ha a lelkünk kórságos. Magának az életnek elvesztése sem olyan kár, mondja az Udvözítő maga, mint amikor a lelkünket döntjük kárhozatba. A bűn a lélek fekélye, hontalansága, irányvesztése, halálos nyavalyája, mely az Isten szemében útálatossá, gyűlöletessé tesz minket s örök büntetésre méltóvá.

Mily szörnyű szavakkal írja le az evangélium azokat az örök büntetéseket, amelyek azokra várnak odatúl, akik bűnben hálnak meg! Kételkedtek a pokol létezésében? De az örök igazság szavát nem lehet megváltoztatni. Pokol van s akkor a bűn, amely a poklot maga után vonja, csakugyan a legborzasztóbb teher, ami az ember lelkét nyomhatja. Ha mindenedet elvesztetted: apádat, anyádat, gyermekeidet, feleségedet, vagyonodat, házadat, hazádat, becsületedet az emberek előtt, állásodat, kenyeredet, egészségedet, ez még mind összevéve sem olyan rossz, mintha csak egyetlenegy súlyos bűn terheli a lelkedet. Ha minden összeesküszik ellened: emberek és elemek, ha koldus vagy és rongyokban jársz, ha megfagysz az út szélén, ha fekélyeidet, mint az evangéliumi Lázárét, kutyák nyalják, ha nyárson sütögetnek, mint a vértanukat, ha börtönt és rabszolgaságot kell elviselned évek hosszán, ha halálraítélnek s kivégeznek: ez még mindig nem olyan nagy baj és kár, mintha egyetlenegy súlyos bűnnek a terhe nyom.

Lehet, hogy a vallástalan ember ezt nem érzi, talán kiveri fejéből az Isten gondolatát, nem gondol a halál utáni számadásra s az örök sorsra, csak a má-

nak él. De aki hisz, az tudja, hogy nem lehet borzalmasabb sors, mint Isten ellenségének lenni! Az ilyen ember érzi is a lelkén az átok súlyát; jártában-keltében, néha még álmában is felriad s reszketve gondol a szörnyű adósságára, amit előbb-utóbb meg kell fizetnie „az utolsó fillérig”. Ez a büntudat, ez a szörnyű adósságérzés megkeseríti minden szórakozását, minden örömét, elrabolja minden nyugalját.

Már most Jézus, aki tudta a mi lelkünk nagy gyengeségét, gyógyszerül a bűn ellen kigondolta s legszebb húsvéti ajándéku elénk állította a töredek szentségét. Őszinte, mély megbánás, javulási szándék, alázatos bűnbevallás és a pap feloldozó szava: „én téged feloldozlak bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében”, s akkor megtörténik a legnagyobb csoda, a legbámulatosabb halott-támasztás: a bűnös mint megigazult áll fel a gyónószékből, az Isten ellenségéből ismét Isten kedves gyermeke lett, a tékozló fiúból boldog hazatalált, a lelkileg leprásból, betegből, kórságosból, kárhozatravalóból Isten házában egészséges és teljesjogú polgára.

Lehet-e ennél szebb és boldogabb változás?

Sokszor kérdezem magamtól: vajjon van-e igazi hitük azoknak a katolikusoknak, akik tudják, mit jelent a gyónás és mégis húzódoznak tőle? Tudják ők vajjon, ki az Isten, mi a lélek, mi az örökkévalóság, örök mennyország és örök pokol? Tudják, mi a bűn s mily rettenetes ítélet fenyegeti azokat, kik makacsul megmaradnak a bűn állapotában? Hivő és gondolkozó emberek ezek? Bajosan. Mert tudni a veszélyt, látni az örvényt, amelybe rohanunk, látni a mentőeszközt is, amelynek elérését az Isten könyörületessége oly könnyűvé tette — és mégsem nyúlni utána, hanem megmaradni a halálos veszedelemben pusztalustaságból, kényelemből, gondatlanságból, ez vagy az öngyilkosságnál is megdöbbentőbb örület, vagy a hitnek végleges elalvása, kihűlése a lélekben.

Tudod-e, szegény bűnös, mit nyersz te a feloldozás által?

Gondold, hogy beteg vagy, hónapok óta nem szívtad a szabad levegőt, állapotod egyre rosszabbodott, a halál csiráját hordtad a testedben, szinte nem volt már remény a felépülésedhez. S egyszercsak arra ébredsz, hogy hirtelen meggyógyultál. Minden lázad elmúlt, minden sebed behegedt, minden tagod ismét ép. Ugyanígy jársz a gyónás és feloldozás által.

Vagy gondold el: adós vagy, anyagi gondok s terhek nyomnak, már nem tudod, honnan teremtsd elő a kamatokat s adósságod terhe még csak egyre nő. A hitelező a törvény szigorával fenyeget, el fogsz veszteni mindent, a fejed alól húzzák ki a párnát, nem lesz egyetlen filléred sem a tied eltartására. S akkor a hiteleződ egy szép nap azt mondja: Elengedem minden tartozásodat, nem kell fizetned semmit, sőt még én ajándékozlak meg bőségesen s a fiammá, örökösömmé fogadlak...

Nos, a földi hitelezők, a kereskedők és bankok ritkán beszélnek így, de az Isten így beszél. Mindössze azt a semmiséget kívánja tőled, hogy kegyeskedjél kinyújtani a kezedet a pazar, a megmentő ajándékért. S te nem teszed, te még erre is kényelmes vagy! Csak hadd vesszen minden, csak hadd jöjjön a nyomor s a kétségbeesés, de te nem vagy hajlandó — nem is mondom: segíts magadon, mert hiszen itt erről sincs szó, hanem csak megtérni és kegyesen elfogadni azt, hogy az Irgalmas Szamaritánus segítsen rajtad! Hát ember, eszes lény vagy te még? És tudod-e, hiszed-e, mi az: Isten ellenségének vagy Isten gyermekének lenni?

Vagy gondold el: halálra ítélt ember vagy. Ki mondták fölötted a végzést minden fokon: méltó vagy a halálra. Nincs emberi fórum, amely kegyelmet szerezhetne neked. Ki fognak végezni s te máris a siralomházban ülsz. A halálnak minden rettenete, a bitónak minden szégyene mint hollófekete árnyék suhog az öntudatod fölött: akárhová tekintesz, nincs menekvés, nincs reménység. S akkor egyszerre csoda történik s valami váratlan békehírnök kegyelmet, mene-

külést, sőt dicsőséget s felmagasztaltatást hirdet neked. Bilincsed lehull, börtönöd ajtaja kitarul s te ismét élhetsz, szabadon, boldogan, családot tagjai között! Mindössze alá kell írnod, hogy elfogadod a felmentő végzést és előzőleg persze magadba kell szállnod és szent bánattal ígéred, hogy többé nem követed el azt, ami miatt a halálbüntetést magadra vontad. Melyik halálra ítélt nem fogadná kitörő, ájuló örömmel ezt az üdvözítő fordulatot? Melyik-e? Te, testvér, aki még akkor is inkább megmaradsz a börtön sötétjében s a bilincsből, amikor tudod, hogy innen az út már csak a vesztőhelyre visz, ha magadba nem szállsz s a mentőjobbot meg nem ragadod!

Vagy hogy evangéliumi példázatot hozzak: bárány vagy, aki eltévelyedtél a nyájából, aki elhagytad a lelked pásztorát s most bojtorjában, tövisbe kerültél, meredély szélére siklottál s most örvények fenyegetnek alul, tépő, fogvicsorító farkasok jobbról-balról s a tövis felvérzi a tested, a félelem és magadrahagyatottság égeti a lelked... És akkor a Jó Pásztor, aki utánad ment a pusztaságba s leereszkedett éretted a meredély szikláján, a málló-hulló kőomladékok közé, ki akar menteni, meg akar gyógyítani s vigasztalni, haza akar vinni a biztonságos béke helyére. Kinyújtja utánad karját. De nem, te ellököd, te nem akarsz tudni róla, neked a farkasok inkább kellene s az örvény mélyén leselkedő halál kíváncsabb, mint a Jó Pásztor mentő keze, szerető ölelése, gyógyító gondoskodása!

Tékozló fiú lettél, messze elkerültél az atyai háztól, vad idegenben éhséget szenvedtél, sertések őrévé szegődtél, irigyelted még az állatot is, mert neked már moslékot sem adtak többé... S akkor megtudtad, hogy atyád várton-vár, könnyezve epekedik utánad, lesi az országutat, nem kerül-e elő rajta valahol messze az ő hűtlen és hálátlan fia, hogy akkor azonnal eléje fusson, összeölelje, lecsókolja róla a port, a szennyet, a verejtéket s bevezesse ismét, egyetlen zokszó nélkül, megbocsátó szeretettel az atyai házba

s új köntöst öltessen rád s új sarut a lábadra s gyűrűt az ujjadra s lakomául leöllesse számodra, ó nem is a hizott állatot, hanem a saját örök, áldozatra szánt Fiát... De nem, te hallani sem akarsz róla, neked nem kell a bocsánat s a visszafogadtatás, nem kell az atyai ház melege, derűje, édessége, békessége, neked tovább is csak a buja élet s a rabszolgaélet kell, a sertések társasága, a hontalanság és elsorvadás.

Hát ember, mondd: van neked ép eszed? És főleg: van hited, ha ilyen kincset, ilyen jótéteményt ily könnyelműen s ily érzéketlenül ellöksz magadtól?

S még ez sem minden! Ha a húsvéti gyónás a legnagyobb rossztól szabadít meg minket, viszont a *húsvéti áldozás meg a legnagyobb jóban részesít*, amit a földön el tudunk képzelni. A szentáldozásban Jézus testét-vérét vesszük magunkhoz eledelként a lelkünk táplálására.

Megint azt kell kérdeznem: tudod, testvér, mit jelent ez?

Az áldozás jelenti mindenelőtt a *legnagyobb istenközeliséget*, a legbensőbb egyesülést Istennel, amely a földön lehetséges. Isten mindenütt jelen van s különösen is jelen van a lelkünkben a Szentléleknek bennünk lakó kegyelme által. De sohasem oly teljesen, oly mindenestül, oly megható s érezhető közvetlenséggel, mint itt. Az áldozás *személyes találkozás* Jézussal, az ő édes ránkborulása, belénk szállása, szívünkbe hullása. A szentáldozás boldog pillanataiban a Teremtő csókját érezzük égni a homlokunkon, Jézus Szívét érezzük dobogni a szívünkön, tiszta szent vérét érezzük az ereinkbe átömleni.

Vakmerőnek hangzanak e kitételek? Egyik sem vakmerőbb, mint amit ő maga használ: „Ez az én testem, egyétek; ez az én vérem, igyátok!” Az anya csak tejével táplálja gyermekét, Jézus a vérével. Más csak a gondjait, szeretetét ajándékozza oda kicsinyeinek, Jézus önmagát adja, mindenestül. A megtestesülésben elrejtette istenségét, hogy meg ne riadjunk az ő fölségétől; itt még az emberségét is elrejtí, hogy ne vona-

kodjunk táplálék, eledel gyanánt egyenesen magunkhoz venni, szinte magunkba forrasztani. A szentáldozás után az Ő vére piroslik arcunkon, az Ő édes, tisztaságos teste nemesíti meg testünket. Általa vérrokonnáivá válunk a Háromszemélyű Istennek, benne a mennyország tartja bevonulását a mi földiségünk szegényes betlehemi istállójába.

Lehet-e nagyobb leereszkedést csak elgondolni is, teljesebb Isten-leszállást, s az ember részén felségesebb magasbaszállást? Ha a világ legelőkelőbb fejedelme, legszebb és leggazdagabb embere jelentené be nálunk látogatását, nemde örülnénk neki? Nemde buzgó gondolat díszítenék fel jövőtele elébe a házunkat s eldicsekednénk vele minden ismerősünknek: képzeljétek, milyen hallatlan tisztesség éri a házunkat! Itt pedig nem földi király, nem mulandó kincsek és veszendő bájak birtokosa készül betérni hozzánk, hanem az Isten Fia maga. S mi mit teszünk? Eltorlaszoljuk az útját! Hátat fordítunk neki! Kiüzenjük a cseléddel, hogy nem vagyunk otthon a számára. Hát nem eszement viselkedés ez?

És ha még csak maga és üres kézzel jönne! De nem, magával hozza *adományait* is, éppenséggel azokat az adományokat, amikre nekünk oly régtől s oly égetően szükségünk van.

Mi kell nekünk inkább, mint vigasz, béke, bátorítás ezekben a rettenetes, nehéz időkben? Mi kell jobban, mint eleven hit, amely az örök javakat pillanatig sem téveszti szem előtt s egy hitetlen és hitközönyös világban fensőséges, keresztény, krisztusi gondolkodásra tanít? Mire van inkább szükségünk s minek vagyunk jobban híjával, mint a lelki erőnek, ellenállóképességnek a mindenfelől ránk törő kísértésekkel szemben? Tisztaságnak egy érzéki lázban égő világ közepén, szeretetnek a gyűlölet és irigység lángcsóvái között, szociális igazságosságnak az önzés és versengés poklában? Állhatatosságnak a jóban, éberségnek a veszedelmek között, a bűnbánat szellemének a multtal s a reménynek a jövővel szemben. Mindezt Jézus

nyújtja nekünk az Oltáriszentség által. És csak az által. Aki nem eszi az ő testét, mondja ő maga, abban nem lesz élet, azon nem tud érvényesülni az ő gyógyító, talpraállító, erőtadó, izmosító, vigasztaló kegyessége.

És mi mégis mit teszünk? Mintha bizony nagyon is gazdagok volnánk lelki erőben, vigaszban, hitben, reményben, szeretetben, szociális igazságérzetben, erkölcsi tisztaságban, ellökjük magunktól a minden örök forrását, minden gyógyszer mennyei osztogatóját. Megint csak azt kell mondanom: nem esztelenség-e ez, de a legfőbb fokon?

És nemcsak esztelenség, hanem *hálátlanság* is és alacsony lélekre valló érzéketlenség. Visszautasítani az Istent! Az ő legszebb ajándékait, az ő leggyengédebb, legleereszkedőbb szeretetét! Jézus testét s véré! Minden más leköt és érdekel, csak ő nem! Onthatja a véré a Golgotán, mi oda se nézünk. Kínálhatja az élet kenyerét, a mennyei vigasságok kelyhét, mi vállat vonva suhanunk, lopódzunk tovább. A kártya fontosabb, a főzés fontosabb, a meccs, a politika, a heverés fontosabb, az emberek fontosabbak, de még az állatok is, még az oktan tárgyak is, mint Isten, lélek, örök élet.

Hát emberek vagyunk mi még? Keresztények?

S akkor még nekünk, akik ilyen vakmerően hívjuk ki Isten büntetését önmagunk ellen, van merszünk odaállni s nagyképűen arról vitatkozni, lehetséges-e a pokol és van-e az Istennek joga örök pokollal sújtani azokat, akik ennyi isteni jótéteményt ilyen sértő és csökönyös módon visszautasítottak? Nem, Uram! távol legyen tőlünk ekkora farizeusság!

Húsvéti ajándékaidat kínáló, rajtunk szánakozó, lelkünket mindenáron megmenteni szomjazó Jézus! Nem, mi nem leszünk ilyen esztelenek és hálátlanak, hanem szeretettel fogadjuk szereteted pazar ajándékait! Minket ne korbácscsapással kelljen űzni a jóra; mi a húsvéti szent időt örömmel felhasználjuk arra, hogy nem is egyszer, hanem többször s azután is

minél gyakrabban éljünk a bűnbocsánat kegyelmi ajándékaival és az Eucharisztia szentségével!

A görögök regéje szerint Narcisszus gyönyörű szép ifjú volt s midőn egyszer a tó tükreben az önmaga képmását meglátta, annyira beleszeretett e kép-másba, hogy ölelésére lehajolt a vízre s addig hajolt, míg a vízbe merült s a habok elnyelték. Ennek a halál-nak emléke volna a monda szerint a fehér nárcisz-virág. Egy misztikus lelkületű spanyol költőnő a XVII. században ebből a regéből oltáriszentségi drámát alkotott „El Divino Narciso” címmel. A drámában Jézus az a mennyei szépség, aki bennünk emberekben saját képmását ismerve fel, lehajolt hozzánk s irántunk való szeretetből a halálba ment értünk. De halálának helyén fehér virág támadt: az Oltáriszentség fehér ostyája, mely örökre hirdeti a mi mennyei szerelmesünknek hozzánk való jóságát.

Hófehér nárcisz, eucharisztikus Jézus, szeress minket! Taníts meg minket arra, hogy mi is szeressünk téged! Szeressük bűnbocsánatodat és szeressük oltáriszentségi ajándékaidat!

Kettészakadt kereszténység.

*„Eljöve Jézus, megállta középén
és monda nekik: Békesség nektek!”
Ján. 20, 19.*

Húsvét után 1. vasárnapra.

Jézus első szava a feltámadás után, első köszöntése, első üdvüzenete a tanítványokhoz: a *békesség* szava. Sokatmondó, kifejező, teljességgel jézusi köszöntés. Hiszen mit kínált s ígért, mit hozott s adott ő az embereknek inkább, mint békességet: azt a békét, amelyet a világ nem ad meg? (Ján. 14, 27.)

Elszomorító érzés, ha arra gondolunk, hogy csaknem kétezer évvel a megváltás után hatalmas táborok vannak, amelyek magukat kereszténynek s Krisztus híveinek vallják s ugyanakkor nem a békesség s egység, hanem a széthúzás, elszakadás és gyűlölködés

alapján állnak. Felekezetekre szakadoznak! Holott ha valami, hát az aztán igazán bizonyos az evangéliumból, hogy Jézus egy egyházat, egy országot, egy akolt s egy pásztort akart!

Kettészakadt kereszténység! Nem is ketté, hanem százfelé szakadt Krisztus-család! Nem gúny-e ez? Nem ellentmondás? Nem szomorú és rettenetes megtevelyedés?

Összetartozó dolgoknak a kettészakadása mindig fájdalmas. Fájdalmas, ha egy család, egy nemzet kettészakad. Majdnem éppoly fájdalmas, mint mikor egy ember meghal: teste és lelke, anyagi és alaki elve egymástól elszakad! Erkölcsi egységek kettészakítása nem jelenti mindkét részen okvetlenül a halált, de mindenestre az egység és egységes erő halálát s ezenkívül nagyon sokszor a részek elsorvadását vagy egyes részek lassú elhalását.

A keresztény tömegtesten két állandó jellegű, nagy hasadás mutatkozott eddig: a keleti egyházszakadás és a protestantizmus. A nyugati kereszténységet s hazánkat is elsősorban ez a második illeti és érdekli s azért a következőkben csak az utóbbiról lesz szó.

I.

Baj-e, hogy a Nyugat kereszténysége s hazánké is 400 év óta kettészakadt? S ez a szakadás állandósult? Vannak, akik ezt tagadják. Vannak, akik szerint csak így, a szakadás és sokszerűség révén bontakozhat ki Krisztus eszméinek egész gazdagsága; mert így az egyik egyház ezt, a másik azt a krisztusi gondolatkincset fejti ki s ragyogtatja különösképpen.

Ezzel a felfogással szemben két észrevételt kell tennünk.

Egyik: a krisztusi gondolat belső gazdagságát legkülönbözőbb módon s irányban lehet ragyogtatni a ketté- (és száz-)-szakadás tragikumával nélkül is; így magán a katolikus hitközösségen belül is rengeteg árnyalati lehetősége van a kultusznak, a dogmák filo-

zófiai, esztétikai, erkölcsi feldolgozásának, a keresztény életeszmeny stílusbeli megvalósításának, anélkül, hogy ezek a stílusbeli különbségek megszüntetnék a hitvallás vagy az egyházszervezet egységét.

Milyen más pl. ugyanannak a katolicizmusnak stílusa Szent Ágostonnál és Origenesnél, milyen más a kopt s a római szertartásban, milyen más, hogy példaképpen csak a három nagy Ferencet említsem: Assisi Szent Ferencnél, Xavéri Szent Ferencnél és Szalézi Szent Ferencnél! Milyen más a katolikus életstílus korszakok szerint tekintve, a katakombák pápáinál és XIII. Leónál, Nagy Károlynál és Ketteler püspöknél, Clairvaux-i Bernátnál és X. Piusnál, Szent Brigittánál és Lisieuxi Szent Teréznél!

Második észrevételünk: Egészen más dolog, ha egy családon belül különböző életstílusok, jellemvonások, egyéni sajátságok virágoznak egymás mellett a család különböző tagjaiban, de a család egységes marad, és egészen más, ha a család tagjai *végleg szembefordulnak egymással*, megtagadják egymást, megszakítanak minden életközösséget s élesen szembefordulnak egymással! Azt a szakadást, amely ma és 400 év óta katolikus s protestáns közt fennáll, mégis csak bajos volna az egységet sürgető Krisztus szándékának beteljesüléseként tüntetni fel, benne a krisztusi eszmék gazdagságának teljes kivirágzását látni!

A szakadás fájdalmas és káros voltát elvben kevesen is tagadják. Jóakarató emberek részén mindkét oldalon állandóan hangzanak fel panaszok a jelenlegi állapotok miatt. Hogy a katolicizmus nem szűnt meg a vallási visszavonást bajnak s átoknak tekinteni, annyira közismert dolog, hogy nem szorul hosszabb bizonyításra.

De protestáns részen sem hiányzottak soha hangok, amelyek ezt a megoszlást és ellentétességet meg-síratandónak s megszüntetendőnek vélték. Mindig voltak értelmes és melegsívű protestánsok, akik a *kettészakadt nyugati kereszténység újraegyesítésén* fáradoztak. A régiek közül Leibniz magaslík ki e téren;

az újabbak közül az uppsalai Söderblom, akinek kezdeményezése, a stockholmi és lausanne-i konferencia eredetileg ennek az újraegyesülésnek útjait akarta tanulmányozni. Sajnos, nem a legszerencsésebb alapon és egyelőre eredménytelenül.

A fájdalmas kettészakadás hatásai befelé és kifelé is érezhetők.

Befelé azért, mert a tanítás terén káoszt, érzelmi s erkölcsi téren a szeretet állandó megsértését foglalja magában. A tanítás terén káoszt; hiszen a felekezetek tanítása, hittana a szélrózsa minden irányában eltér egymástól és eltér a katolicizmustól. A szabadkutatás elve szellemi anarchiát eredményezett: mindenki azt hiheti, azt tarthatja igaznak, amit akar; ahány fej, annyi vélemény. Az elszakadt felekezetek dogmatikája, amennyiben erről még egyáltalában beszélhetünk, mint az ellentmondások és szembehelyezkedések teljes összevisszasága áll előttünk. S még nem is ez a legfőbb baj.

A legfőbb baj az, hogy mihelyt a tanegység elvét felfüggesztjük, mihelyt nemcsak az egyetemi doktoroknak, hanem a kubikusoknak és gyümölcsárúsító hölgyeknek is megengedtetik, hogy dogmatikai kérdésekben azt vallják, amit akarnak, *nincs lék és gát* többé, amely a kereszténységnek akárcsak alapvető, elemi tételeit is megőrizze a mindent tagadó, mindent kétségbevonó negativizmustól. A történelmi felekezetek felállíthatják az ő hitvallásaikat, a szabadkutatás elve által teremtetten alanyelviség elrohog felettük s nem kíméli ezeket sem.

Egy pillantás a német, az angol, az amerikai protestáns hittudósok irataiba meggyőz erről bennünket. Ezek a professzorok rég túl vannak már a heidelbergi kátén, vagy a második helvét hitvalláson. Náluk a Szentírás régóta nem *szent* írás többé, Krisztus nem Isten, a Szentháromság tana mese, a keresztség nem szükséges az üdvösségre, sőt magának a személyes Istennek a léte sem tartozik a kereszténység által okvetlenül vallandó igazságok közé.

A tömeg pedig, elsősorban az értelmiség, levonja a tudós professzorok hitetlenségéből a következtetést és néhány általános szólamon és gondolatfoszlányon kívül végül alig őriz meg a kereszténységből mást, mint a nevét. Vagy azt sem. A vallási megoszlásnak ezen az úton az a felekezet- és hitvallásnélküliség a végállomása, amelyhez csak az Egyesült Államokban eddig közel 60 millió ember eljutott. Akinek szemében ez sem baj, azzal nehéz tovább vitatkozni.

Kifelé pedig a kereszténység e megoszlásának az a legfájóbb következménye, hogy ilykép a kereszténység szükségkép elveszti azt a kultúrirányító erejét és jelentőségét, amelyben egyik legfőbb, történelmi feladata rejlik. Ahol a kereszténység szervezetileg megszűnt szoros egység lenni, ott kifelé ható átütő ereje is csekély, mert nem léphet fel egységesen. Egy hadsereg, amelynek csapattestei egymással is harcban vannak, külső ellenféllel szemben alig nyerhet háborút. Ahol pedig a kereszténységnek még elvei, tanai, gondolatai is megszűnnek határozott s egységes eszmei irányt képviselni, ott nem lehet elképzelni többé, miben mutatkozzék kultúrirányító, életet formáló, társadalmat átítató szelleme.

Ha például a házasság kérdésében a kereszténység nem vall egységes nézetet, ha erre nézve nincsenek határozott s közösen vallott elvei, pl. a házasság szent jellege, egysége és felbonthatatlansága körül, természetesen nincs is mire egységesen törekednie s legfőljebb a kontemporán, egyidejű többnejűség lesz az, amivel egységesen fog szembehelyezkedni.

A tengerentúli, pogány missziókban ez a felekezeti megoszlás máris rendkívül gátlólag érezteti hatását s minden elnevezésű evangéliumterjesztő ajkáról csalt már ki keserves panaszokat. Hiszen a pogány népek, akik elé egyszerre tízféle felekezet igehirdetői lépnek, gúnyosan utasítják vissza valamennyit azzal, hogy: előbb egyeztetek meg magatok között s aztán hirdessétek nekünk az egységes evangéliumot! Hiszen ti magatok közt is hadakoztok s amiről az egyik azt

mondja, hogy egyedül üdvözítő, ugyanarról a másik azt mondja nekünk, hogy ámtás és tévedés! Hagyjatok meg hát bennünket a mi bálványaink vagy a mi Buddhánk és Mohamedünk hitében!

Erkölcsei szempontból szomorú és szégyenletes a kereszténységnek ez a kettészakadása azért, mert a kereszténység a szeretet vallása, a Krisztusban való egysége s a felekezeti ellentétek már magukban is, de még inkább tényleges megnyilatkozásaikban minden kétséget kizáró módon ennek a szeretetparancsnak folytonos megcsúfolása. Ez a szakadás egyetlen égő szégyenbélyeg Krisztus nagy családjának homlokán, kiabáló megtagadása a szeretet és egység Krisztushirdette elvének. Most ne keressük, kinek van igaza, kinek nincs; ki volt oka a szakadásnak, ki nem; kinek kellene a közeledés felé az első lépést megtenni s kinek a másodikat.

Annyi azonban egészen bizonyos, hogy a keresztény elnevezéseknek ez az évszázados farkasszemetnézése, ez a könyvtárerdőket megtöltő kölcsönös vádaskodás, szakadatlan támadás, szeretetlenség, rágalom és gyűlöletszítás csak mégsem lehetett Jézus Krisztus akarata, ez *nem lehet a mennyei Atyának tetsző dolog*, nem lehet a kereszténység hivatása a történelemben. Ennyit a felelősség és bűnösség kérdésének holygatása nélkül eleve kell állapítanunk, akár melyik oldalhoz tartozunk.

II.

Ezt egyébként a komoly emberek minden oldalon el is ismerik. Hogy tehát segíteni kellene ezen a bajon, ezen a szégyenletes és átkos helyzeten, szintén belátják, akik logikusan gondolkozni tudnak. Csakhogy a baj megszüntetését illetőleg azonnal ismét szerteágaznak a vélemények.

Protestáns (és liberálisérzésű katolikus) részen azal szokták inkább elütni, mint megoldani a kérdést, hogy azt mondják: legyünk türelmesek! Legyen fele-

kezeti béke! Ne hozakodjunk elő egymással szemben oly vitapontokkal, amelyekben eltérünk egymástól! Higgye mindenki a maga hitét, gyakorolja a maga felekezeti életét s egyik se tekintse a másikat helytelen, törvénytelen úton járónak, eretneknek! Gyakorlati példával élve: a protestáns ismerje el a katolikusnak azt a jogát, hogy a pápának hódoljon; viszont a katolikus ne tekintse a protestáns templomban kötött vegyesházasságot érvénytelennek s ne követeljen a gyermekek katolikus vallására vonatkozó reverzálíst!

Ez a „megoldás” azonban még merőben közömbös, pártatlan alapon is: nem megoldás. Ez a vitának egyoldalúan protestáns értelemben való elintézése. Aki azt kívánja a katolicizmustól, hogy ismerje el maga mellett egyenlő jogú egyházközösségnek a protestantizmust, hogy ne tekintse a szakadást tévedésnek, „eretnekségnek”, ne tekintse magát egyedül törvényes egyháznak: talán jóhiszeműen beszél, talán nem veszi észre, mit kíván, dehát tényleg a *katolicizmus megsemmisítését kívánja*. Azt kívánja, semmivel sem kevesebbet, minthogy a katolicizmus alakuljon protestáns felekezetté. Pápát tisztelő, hét szentséget valló, Szűz Máriához fohászkodó, de lényegében mégis protestáns felekezetté. Mert az a katolicizmus, amely nem tekinti magát az egyedül törvényes, legális egyháznak, amely elismeri a felekezetekre oszlás megengedettségét, nem katolicizmus többé.

A felekezeti békének az az értelmezése, amely szerint „mellőzzük azt, ami szétválaszt és keressük azt, ami egyesít”, elvben és gyakorlatban a *katolicizmus megsemmisítésére* irányul. Nem vehetjük zokon a nemkatolikusoknak, ha ezt — a maguk protestáns vallási felfogásuk alapján — nehezen értik meg. Viszont a katolicizmus lényegét megértők előtt percig sem lehet kérdéses, hogy ez csakugyan így van. A katolicizmus nem katolicizmus többé, ha a polgári türelmesség útjáról a dogmatikai türelmesség útjára lép. Mert ez a dogmatikai türelmesség annyi, mint feleke-

zetekre-bomlás, adogmatizmus; annyi, mint az egység elvének megtagadása, vagyis: a katolicizmus halála.

Azonkívül — s ezt protestánsok is könnyebben megértik — ez a megoldás azért is rossz, mert a dogmatikai türelmesség útja a *vallási közömbösség útja*. Vagy fontosnak tartom a vallási kérdéseket, a vallásom tanításait, vagy nem tartom. Ha fontosnak tartom, nem áldozhatom fel csak úgy, semmiért, emberekért, békéért, a társadalmi együttélés kedvéért. Krisztus „nem békét jött hozni a földre, hanem kardot”. Ha nem tartom fontosnak, akkor már közömbös vagyok s a vallási kérdések minden elkendőzésével, minden el-laposításával csak még mélyebbre süllyedek a közömbösségben.

Más dolog a gyakorlati és *polgári* vallási türelmesség, amely minden elkerülhető vallási harcot elkerül s a máskép gondolkozóval szemben sohasem felelti a keresztény szeretet parancsát; és más a *hittani* türelmesség, azaz a hittani kérdésekben való egykedvűség, amely a béke kedvéért a hitbeli igazságokat is könnyen feláldozza. Ez megint olyan álláspont, amelyben minden komoly katolikus és komoly protestáns elvileg meglehetősen megegyezik.

Végül (amit túlságosan ritkán hangoztatunk) az igazi kereszténység alapján nem lehet megoldás a „felekezeti béke” és „felekezeti türelmesség” nemcsak azért, mert felekezeti béke nincs és voltaképp nem is lehet, hanem azért sem, mert a felekezeti béke — *nem elég*. A szeretet több, mint a béke. Több mint a türelmesség! A szeretet annyi mint egység! Micsoda nemzet az, amelyben az egyes nemzetrészek csak éppen-hogy valamiképp békében vannak egymással, valamiképp „megtűrik” egymást, de nem szeretik egymást életben-halálban!

Micsoda család lenne az, amelyben a családtagok, férj és feleség, szülők és gyermekek, s a testvérek egymás közt, csak éppen-hogy valamiképp türtőztetnék magukat egymással szemben s valamiképpen el-tűrnék egymást! Azt is csak úgy, hogy elhallgatják

egymás közt a legbensőbb gondolataikat, mert hiszen azokat nyilvánítani veszedelmes, minthogy akkor egyszerre nyilvánvalóvá lenne, hogy feneketlen szakadékok választják el őket egymástól Krisztus egységet akart, „tökéletes egységet”. Ezzel is megférhet az időnkint mutatkozó véleménykülönbség, amelyet azonban szeretettel kell kiegyenlíteni s végleg elsímítani, de nem fér meg a szétválás, különlakás, különszervezkedés, egymással szembehelyezkedés és az egymás elleni izzó hangulatnak szenvedelmes tovaűtése.

Nézzük csak meg a protestáns hittankönyveket, nézzük meg felekezeti lapjaikat: mi van ott más, mint folytonos tüzelés, befekettítés és gúnyolódás a katolicizmus ellen? S akik ezeket a könyveket írták és tanítják, ugyanakkor kifelé állandóan a felekezeti békét hirdetik! Vagy nem teszik ezt őszintén s akkor már nagy baj van, akkor hát a felekezeti békét ők maguk sem akarják; vagy őszintén teszik s akkor meg ez azt bizonyítja, hogy a felekezeti béke kevés. Az a felekezeti béke, amely csak a szembetalálkozás pillanatában mosolyog és paroláz és hangoztat békenyilatkozatokat, odahaza pedig veszedelmesen szítja tovább is a gyűlöletet, mindenféle eszközzel: vajjon az a „tökéletes egység”-e ez, amelyet Krisztus Urunk oly nyomatékosan hangoztatott s kötött tanítványainak lelkére a búcsúzás szent perceiben, az utolsó vacsorán?

Nem, a „felekezeti béke” nem evangéliumi szó; sőt: fából vaskarika. Mert ahol felekezet van, ott már nincs és nem is lehet béke. Ha teljes béke volna, minek kellene akkor felekezet, elfelekezés, elszakadás, különélés?

Sőt mintha a nemkatolikus felekezeteknek egyenesen szükségük volna a gyűlölet szítására, a különállás érzetének s az ellenségeskedésnek fenntartására a hívek szívében. A hazai és európai protestantizmus kényszerűségből, létérdekből nem szakít a befekettítés és gyűlöletkeltés hagyományos módszereivel. Mert mihelyt ezt abbahagyná, mihelyt csakis pozitív, hitbuzgalmi irányban dolgoznék, az emberei tömegestől

visszatérnének az ősegyház kebelébe. Mert ott a pozitívumot, a hitbuzgalmat százszor elevenebb formában kapják meg.

A protestantizmusnak számos olyan tétele van (pl. éppen a különválás gondolatának hangoztatása, vagy pl. a predestináció tana, az akaratszabadság tagadása, az érdem fogalmának tagadása), amelyet annakidején talán a harc hevében, a sarokbaszoríttatás elkerülésére, egyéb tanaik kényszerű következményeképpen hirtelenében hirdetni kezdtek a reformátorok s amely éppen ezért benne is maradt az ő hivatalos hitvallásaikban, de amelyet elhinni, elfogadni, igazolni, enyhén szólva, igen-igen nehéz. Sőt talán dicséretükre legyen mondva: a legtöbb protestáns maga sem hiszi, még a lelkészek sem. Nem tudják hinni és nem tudják igazolni; ennek a jele az is, hogy erre vonatkozólag a katolikus polémia meg-megújuló kérdéseire sohasem válaszolnak.

Szóval: amíg a felekezetek felekezetek akarnak maradni, amíg a szakadást fenn akarják tartani, addig bizony a felekezeti békének bensőleg ellentmondásos jelszavát maguk sem vehetik komolyan. S így a krisztusi parancsot megtartani, a kereszténység egységét, kifelé s befelé való hatóerejét visszaállítani a puszta felekezeti béke jelszavának alapján nem lehet.

III.

Ez tehát nem megoldás. Vajjon van-e jobb?

Sajnos, ha őszinték akarunk lenni, ki kell mondanunk: *nincs*. Csak egy van, de ez a legnehezebb: *a szakadást mindenestül vissza kellene csinálni*. Protestáns testvéreinket, főleg azoknak értelmes és vallásos vezetőit meg kellene lassan győznünk arról, hogy vissza kell térniök az elhagyott alaphoz, a katolikus egységhez.

Hát ennyi az egész tudományunk? — hallom fel-sóhajtani egyik-másik olvasómat. Hát ez megoldás? Ha két versenyző félt ki akarok békíteni, nem kíván-

hatom, már okosság szempontjából sem, hogy egyszerűen az egyik alázkodjék meg és kérjen bocsánatot, a másik meg szépen adja a győztest! Ezen az alapon ugyan kár a szakadás megszüntetéséről tanácskozni!

Kilátástalan tehát a helyzet? Talán mégsem egészen. Még akkor sem, ha az alkudozás és kölcsönös egyezkedés gyakorlati útját kell ezen a téren keresnünk. Mert bármennyire változtathatatlanul szigorú is természetesen a katolikus Egyház dogmatikai álláspontja s szervezeti egységének érinthetetlensége, némi lehetőség az alkudozásra és tárgyalásra itt is marad. Lehet, hogy katolikus félen erre a lehetőségre még kevesen mutattak rá; talán éppen ezért célszerű annak rövid vázolója.

Ha én egy mindenképpen értelmes, okos, belátó, krisztusi lelkületű és jóindulatú protestánssal, akit még hozzá — tegyük fel — meleg egyéni barátság vagy éppen rokonság fűzne hozzám, kezdenék erről a kérdéstről tárgyalni, valamiképpen így szólnék hozzá s a következő párbeszéd fejlődhetné ki közöttünk:

Én: Testvér, te talán csodálkozol, ha azt mondom: én sokat megérték a protestantizmus történetében és kialakulásában.

Ő: Persze azt, úgy-e, hogy Luther iszákos, kötekedő fráter volt, Kálvin pedig egy meghasonlott szofista.

Én: Nem, barátom, hagyjuk ezt; sokkal lényegesebbet. Nem kutatom most sem Luther, sem Kálvin belső alkatát, csak az általuk indított szellemi mozgalmat nézem. Megérttem, hogy ennek a mozgalomnak olyan váratlanul nagy sikere volt.

Ő: Persze, úgy-e, mert a bírvágyó emberek mellette állottak! Mert Angolországban VIII. Henrik ráunt a feleségére... Mert Erzsébet féltette trónját a katolikusoktól... Mert a németalföldiek a protestantizmusban látták a nemzeti szabadulást a spanyol Habsburgok uralma alól...

Én: Ó, igen, ez is. De nemcsak ez a fontos. Fontosak a katolikus egyháznagyok hallatlan mulasztásai

és vétkei is abban az időben... Fontos kétségkívül a nagyszámú visszaélés is, amely nemcsak éppen a búcsúk hirdetésében, de ezer más ponton, számos helyen beférkőzött az egyházi körökbe. Fontos az a pasztorális elmaradottság és tehetetlenség is, amellyel az akkori papság jókora része a hivatalát gyakorolta s amely mulasztások nélkül elképzelhetetlen volna, hogy oly sokan csatlakoztak az új hithez; nem mindig csak a bírvágy és nem mindig csak a szabadabb erkölcsök kedvéért!

Ó: Te, ezt mint katolikus elismered?

Én: Hogy elismerem-e? Jobban, mint ti! Nincs az a kemény szó, amelyet nem alkalmaznék szívesen ezekre a mulasztásokra. Vallom, igenis, hogy sem Luthernek, sem Kálvinnak a mozgalma nem ért volna oly gyors és messzemenő sikert, még a VIII. Henrikek és Hesszeni Fülöpök közreműködése mellett sem, ha az egyházi hierarchia képviselői csak némileg is színvonalon álltak volna!

Ó: Talán még a pápákat is elítéled?

Én: A mulasztásokat s balfogásokat illetőleg őket is, mindenesetre! Sőt! Nincs fájdalmasabb témám, mint ez! Ha Pastor Pápatörténetét olvasom s figyelem azokat a visszaéléseket, amelyek akkoriban a pápai udvarba is beszüremkedtek, amelyekért egyes pápák is teljes mértékben felelőssé tehetők, akkor bizony azt kell mondanom: én nem tudom helyeselni a hitújítást, nagy hibának, nagy megtévelyedésnek tartom, de lélek-tanilag sokat megérték benne!

Az úgynevezett avignoni fogság, a nyugati egyházszakadás (1378—1409), a konstanci zsinat, a bázeli zsinat, a szükséges reformok folytonos és sokáig hiábavaló sürgetése nemcsak a taktikus incselkedők, hanem a legderekből katolikusok részéről is, az anyyira kíváncsi reformzsinatnak folytonos halogatása, egyes pápáknak túlságosan egyéni, kicsinyes célkitűzései, megalkuvása, családi politikába temetkezése, egyoldalú reneszánsz-pártolásai és mecénáskodásai emberileg mind nagyon érthetők, a korviszonyok zilált-

ságával is sok tekintetben magyarázhatók, de nem menthetők! Ha e miatt a belső reformok évtizedről-évtizedre elmaradtak, ha egyes európai egyházmegyéekben s egész országokban botrányos állapotok fejlődtek s ezeknek intézményes gyógyítására vezető, felelős helyen senki sem gondolt: ez bizonyos magasállású egyházi vezérférfiaknak oly nagyfokú felelősségét jelenti Isten s a világtörténelem előtt, amely sok tekintetben megérteti velünk az elégedetlenségnek azt a felcsigázottságát, amely végül is forradalmi kirobbanásra vezetett. Arra, amit ti reformációnak neveztek.

Ó: Megérteti, de nem menti, úgy-e?

Én: Nem menti, úgy van. Itt van a lényeg. Vagyis hogy: vajjon egyénileg s az Isten szeme előtt menti-e a forradalom megindítóit, ki tudhatja? Erről beszélünk vakmerőség nélkül nem lehet. Tudod, te, azt a kuriózumot, hogy Emmerich Katalin a látomásaiban Luthert a tisztítótűzbe helyezi? Nem a pokolba, hanem a purgatóriumba. De ez nem fontos és sehogy sem tartozik hozzánk. Fontos azonban, hogy tárgyilag, jogilag menthető volt-e a forradalmi lépés? Mi természetesen azt mondjuk, hogy nem. Azért, mert az apa vétkezik, a családnak szétesnie nem szabad. Azért, mert a király vétkezik, az alkotmányt félrelökni (főleg ha Istentől rendelt alkotmányról van szó) nem szabad. Itt van köztünk az egyetlen egészen lényeges különbség. Nektek lélektanilag megvolt az okotok, hogy zúgolódjatok, de jogilag és hittanilag nem volt igazatok, amikor a bajt a még nagyobb hajjal tetéztétek. Ti forradalommal akartatok gyógyítani. A fogfájást úgy szüntettétek meg, hogy a páciensnek a fejét vágátok le.

Ó: De ha nem csinálunk forradalmat, a dolgok tovább penészesedtek volna!

Én: Lehet! Ez sajnos, nincs kizárva. Még egyideig tovább penészesedtek volna. Zendülni akkor sem volt szabad! De nem biztos, hogy a romlás tovább haladt volna! A trienti zsinat talán nem következett volna

be olyan hamar, de bekövetkezett volna. Kétségtelenül; hiszen már II. Gyula is összehívta végre a reformzsinatot s csak a halála akadályozta meg a zsinat befejezését. Az Egyháznak sokszor voltak már zavaros állapotai, nemcsak a XVI. század elején. Mondhatnám: voltak annál még sokkalta zavarosabb állapotai is. Mégis mindig talpraállította a Gondviselés; mindig küldött férfiakat, hol a pápai széken, hol magánosokat, akik meghozták a szükséges reformokat. Gyógyítottak zendülés nélkül is. Gondoljunk Cluny-re, gondoljunk általában a szerzetességre, a hierarchia hibáinak erre az Isten-rendelte nagyszerű korrektóra, gondoljunk Hildebrandra, Clairvaux-i Bernátra s ha nem ijedsz meg tőle: Loyolai Szent Ignácra. Ő meghozta volna a maga reformját, a belső, exerciciumos reformot, minden protestantizmus nélkül is, ahogy csakugyan nem a protestantizmus miatt hozta azt létre.

Ő: Igen, de ezek csak feltevések!

Én: Úgy van, de nagyon valószínű feltevések. Válaszok arra a te feltevésekre (mely szintén csak feltevés), hogy ha nem jön Luther és Kálvin, akkor a belső egyházi reform szintén nem jött volna meg. A lényeg azonban, ismétlem, más: az, hogy *visszaéléseket forradalommal, zendüléssel gyógyítani nem szabad és nem lehet*. Te magad is tudod, hogy ebben az esetben mennyire nem lehetett. Mert amit ezúttal a „reform” hozott, nem volt reform. Hisz azt ma már a hivatásos felekezeti agitátorokon kívül igazán nem mondja senki sem, hogy a protestantizmus mint ilyen, mint új vallás, a hitéletnek és keresztény erkölcsiségnek a felvirágozását jelentené. Hogy igazi reformáció lett volna, a hitnek és krisztusi erkölcsnek megújítása.

Ő: Indirekte kétségtelenül.

Én: Igazad van, indirekte igen; amennyiben a pusztítás által, amelyet okozott, a katolikus Egyházat homlokon ütötte és így szinte kényszerítette arra, hogy a maga benső reformját most már haladéktalanul csinálja meg. De igazolja-e a tűzvészt az, hogy utána

szebb, újabb tetőzetet kellett a házra rakni? Azért a tűzvész mégis csak tűzvész. És aki a tűzvészt okozta, örülhet annak, hogy cselekedete révén a háztető megújult, de azért a tettéért mégsem vállalhatja a felelősséget. A tetőt másképp kellett volna megújítani. S látod, ebben rejlik a mi mai helyzetünk egész tragikuma, ziláltsága, hogy ti ezt persze nehezen látjátok be s az egyházi zendülés elvét tovább is a törvényesség alapján tartjátok! Mi azt, amiért egykor támadtatok, régen megváltoztattuk, megjavítottuk; ti pedig tovább is megmaradtatok a támadás alapján.

Ó: Megváltoztattatok egyet-mást, de nem változtattatok meg mindent.

Én: Testvér, hidd el, ezt már csak a polémia elmérgesedése láttatja így veled. Nem hiszem, hogy volna egyetlen tanunk, amelyet épűgy el ne fogadhatnátok, mint ahogy a legmélyebb szellemek és legélesebb elmék nálunk elfogadják; ti is elfogadnátok, ha kellőképpen ismernétek. A dogmatika terén igazán nincs mitől félnünk; hiszen tudományos polémia régóta nincs is már, s ami van, tanyai veszekedés és félremagyarázások ismételtetése csupán, s éppen nem mindig tiszteletreméltó hangon. Halljuk csak: mi Szűz Máriát imádjuk, a pápát imádjuk, az eretnekeket meg akarjuk égetni, nem Krisztustól, hanem a jócselekedektől várjuk az üdvösséget... Mondd pajtás, komolyan hiszed te, hogy mi mindezt tanítjuk? Hányszor utasítottuk vissza ezeket a ráfogásokat s a ti felekezeti vezetőitek soha még csak meg sem kísérelték ránk bizonyítani, hogy mi csakugyan ilyen szörnyűségeket hirdetünk. De azért a bunkózás, a handabandázás vidáman megy tovább. Mutassátok meg, mi az, ami hit és egyházrendszerünkben nem helyes, nem jobb, mint az ellenkező! Reformra mindig lesz szükség, amíg emberek vannak a világon; hiba akad, sajnos, elég, a mi híveink sorában is. De azt már igazán nem vonhatja kétségbe senki, hogy hitélet, ingathatatlan, vértanúságra is kész hit, lelkeség és evangéliumi szellem sokkal, de sokkal nagyobb mértékben van meg nálunk,

mint nálatok. És akkor mégis ti akartok reformálni minket? És nem is minket, hanem az *ősegyház* tanítását?

Bizonyos, hogy mihelyt nem a szenvedély és elfogultság, hanem a szeretetteljes igazságkeresés és a megérténi akarás vezetné a tőlünk elszakadt testvéreket, ezen vagy azon az úton hamarosan visszatalálnának ők is az igaz ösvényre, Jézus Krisztus Egyházába.

IV.

Mármost: mit tehetünk mi egyes emberek, hogy a kettészakadt kereszténység újra egybeforrjon? Hogy az áldatlan viszálynak vége szakadjon s Jézus őszinte hívei megint egyesüljenek a hitben?

Főleg három dologra volna szükség.

Első: Hogy magunk ismerjük jól és alaposan vallásunk tanait. Nemcsak azt, hogy mit tanít az Egyház, hanem azt is: milyen alapon tanítja, mik az érvei, miért kell így tanítania.

Csak aki megfelelő hitvédelmi képzettségre tett szert, csak az mozdíthatja elő eredményesen a tévelygők felvilágosítását, visszavezetését. Nagyon sokan folytatnak vallási vitákat társaságban, hivatalban stb., de sok vallási vita meddő, sőt akárhányszor ártalmas is, mert katolikus embereink néha meglehetősen tudatlanok és képzetlenek a hitben. Csak ötölnek-hatolnak, ha vitás vallási kérdésről esik szó, vagy olyan érveket hoznak fel a katolikus tétel védelmében, amelyek csakugyan helyt nem állók s talán nevetséget keltenek. Vagy legalább is nem értenek ahhoz, hogy érveiket okosan, meggyőzően s e mellett kedvesen, szelíden és megnyerően fejtsék ki.

Ezért nem lehet eléggé ismételni: olvassunk, tanuljunk, foglalkozzunk hitvédelmi irodalommal! Egyesületeinkben, egyházközségi életünkben, a Mária-kongregációkban, munkásgyűléseken, kultúrdélutánokon vegyünk elő egy-egy érdekes és sokat vitatott kérdést (pl.: a hatnapi teremtés kérdését, a bibli-

olvasási „tilalmat”, az inkvizíciót, a halotthamvasztást, a reverzalist stb.) és világosítsuk meg alaposan és meggyőzően a helyes, katolikus álláspontot. Ennek egyebek közt az a nagy haszna, hogy ezek a kérdések mindig érdeklik is a közönséget s az ilyen előadásokra az emberek máskor is szívesen eljönnek; míg a merőben elméleti vagy pusztán buzdító jellegű előadásokat könnyen elúnják.

Második teendő: Nemkatolikus honfitársainkkal való érintkezésben tegyünk mindig *különbséget* a jóhiszemű és igazságot kereső emberek és a hányaveti, szenvedélyes, dölyfös és kötekedő emberek között.

Az előbbieket lélekben sokszor katolikusok, anélkül, hogy tudnák. Szelíden, türelemmel, az ő álláspontjuk megértése és figyelembevételével mellett magyarázzuk meg nekik, ha szóbajön, a katolikus álláspontot; erőteljesen és elvi engedmény nélkül, az igazság elmosása és elkenése nélkül, de mégis úgy, hogy a másik fél is megértse azt, gondolkozóba essék s kedve támadjon a kérdés további tanulmányozására. A jóhiszemű protestánsokkal szemben csak ártunk a jó ügynek, ha kemény szavakat használunk, ha mindjárt „eretnekeknek” csúfoljuk őket, ha bántó s lekicsinylő hangon szólunk az ő hitükről vagy intézményeikről, ha nem engedjük meg nekik azt sem, ami-ben esetleg igazuk van. Az ilyen nemkatolikusokkal szemben nem is annyira vitatkozásnak van helye, mint inkább szeretetteljes eszmecserének, az álláspontjuk világos, egyszerű, minden élesség nélkül való leszögezésének, megokolásának.

Egészen más a helyzet azokkal szemben, akik *nem jóhiszeműek*. Akik tele vannak felekezeti dühvel és örülettel, akiknek célja nem az igazság felderítése, hanem mindenáron a maguk álláspontjának védelmezése „csak azért is” alapon és az útban álló katolikus igazság lehangoltatása. Az ilyenek előszeretettel kapaszkodnak bizonyos emberi gyengeségekbe és visszaélésekbe, amelyeket katolikus oldalon tapasztaltak (pl. egy-egy rossz papra hivatkoznak) s végnélkül sze-

retnek ismételni olyan vádakat is, amelyeket a történelem, a statisztika rég megcáfolt. Ezekkel csak akkor bocsátkozzunk vitába, ha jól fel vagyunk készülve és vakmerő állításaikat csakugyan azon nyomban nevéssé tudjuk tenni. Akkor sem igen remélhetjük, hogy ők maguk észretérnek, inkább csak azt érhetjük el, hogy legalább a többi jelenlevők látják, hogy a katolikus igazságot nem lehet büntetlenül kipellengérezni, másfelől a támadó maga is észreveszi, hogy jobb fegyverek után kell néznie, ha a katolikus igazságot támadni akarja.

Egyébként az ilyen vitákból ritkán van haszon s egyes esetekben még inkább felhevíti s felingerli az ellentmondókat. Az ilyenekkel szemben általánosságban szólva leghelyesebb eljárás, ha az ember méltóságteljesen kitér a vita elől s mindössze annyit jegyez meg, hogy ezeket a kérdéseket felületes hangnemben s kellő lehiggadás nélkül, elnagyolt jelszavakkal és rég megcáfolt vádaskodásokkal elintézni nem lehet. Hivatkozhatunk arra is, hogy nagyon sok protestáns lett már katolikussá, mihelyt nyugodtan és szeretettel kezdett foglalkozni s megismerkedni a katolikus egyház érveivel s tanaival.

Harmadik teendőnk a kettészakadt kereszténység újraegyesítése érdekében az, hogy tekintsük a keresztény újraegyesülés ügyét *Jézus ügyének*, az ő Szíve vágyának, szent és apostoli feladatnak, amelyet elsősorban *természetfölötti* eszközökkel kell szolgálnunk.

Tehát mindenekelőtt: sokat *imádkozzunk* érte. Végezzük el a szokásos imahadjáratot a keresztények újraegyesüléséért (január 18—25.) s azonkívül is imádkozzunk sokszor az eltévedt testvérek visszatalálásáért az atyai házba, az Egyház anyai keblére.

De aztán a magunk részéről is éljünk ragyogóan szép, magával ragadó, vonzó és imponáló *katolikus hitéletet*. A kereszténység első századában a pogányok sokszor azzal lettek figyelmessé a kereszténység szépségére, hogy megfigyelték a keresztények erkölcsi életét, mindenekelőtt szeretetét: „Nézzétek, hogyan

szeretik egymást!" Ma is a leghatásosabb térítő és felvilágosító eszköz nem a szó, az ékes beszéd, hanem a tett, a példa, az élet. „Ne nagyokat mondjunk, hanem nagyokat tegyünk”, mint Szent Ciprián mondta (vértanupüspök a III. században). Életünk tündöklő természetfölöttisége legyen hitünknek legszebb védelme, Egyházunknak legfényesebb apológiája.

Ha ma a nemkatolikusok szemében az igaz Egyház sokszor megvetés és bírálat tárgya, ennek oka nem az Egyház tanításának vagy intézményeinek gyengesége, hanem a katolikus hívek nagy részének vallási lanyhasága és erkölcsi erőtlensége. Egy-egy igazán katolikus lélek még akkor is nagyhatású prédikáció az igaz hit mellett, ha soha ki nem nyitja az ajkát hitvédelmi vitára. Hány protestáns házastárs tért meg már egy-egy igazán katolikus házaspárnak nem a rábeszélése, hanem az angyali példája s önfeláldozó jósága láttán!

Ne az ajkunk, hanem a szívünk, az *életünk*, az *egyénségünk* prédikálja szüntelenül az igazság felsőbbrendű erejét s fejezze ki belekapcsolódásunkat az Udvözítő utolsó vacsorai imájába: „Hogy mindnyájan egyek legyenek!” (Ján. 17, 21.)

A katolikus papság.

„*En vagyok a jó pásztor.*” Ján.
10, 11.

Húsvét után 2. vasárnapra.

Jézus a jó pásztor. Amilyen természetszerű, napfényesen világos tétel magában ez, éppolyan megoszlást okozó, mihelyt vele kapcsolatban azt a kérdést tesszük fel: milyen formában és kik által pásztora Jézus a lelkeknek? Azoknak is, akik sokszáz évvel az ő földi élete után élnek?

A katolikus felfogás szerint Jézus az ő pásztori hivatalát apostolaira és ezeken keresztül az *Egyház püspökeire és papjaira ruházta át*. A törvényesen fel-

szentelt papok által tanít, irányít, kormányoz, szentségekben részesít s vezet minket az üdvösség felé, időtlen-időkgig.

Papok! Ez az, amiről sokan nem akarnak tudni! A papgyűlölet vagy legalábbis a nagyfokú bizalmatlanság a papsággal szemben korunknak valósággal ismertetőjegye lett, már a felvilágosodás ideje óta. Az emberek vallásosak szeretnének lenni, de lehetőleg pap nélkül; Istenben hinni az evangéliumra támaszkodni, keresztény művelődést ápolni, de közben papot minél kevesebbet látni.

Vagy hát jó, mondják sokan, elfogadjuk a papságot az oltárnál és a szószéken, imádkozzék és prédikáljon, kereszteljen és temessen, de már az élet irányításába, ifjúság nevelésébe, törvényhozásba, közművelődésbe, társadalomba és közéletbe ne akarjon befolyani, mert az klerikalizmus és ultramontanizmus.

Sokakat öntudatlanul rabul ejt ezen a téren egy bizonyos nemkatolikus egyházfelfogás, amely az egyetemes papság elvét vallja, külön hierarchikus tekintély nélkül. Avagy azt az újkori autonóm erkölcsbölcseletet, amely forradalmakon és demokratikus jeluszavakon keresztül annyi önállóságérzést s annyi túlzott önelégültséget vitt bele a nép széles rétegeibe, hogy sokan azt tartják, vallási téren sincs szükségük közvetítőre Isten és a lelkük között, hivatott és Istentől rendelt segítőre az üdvösség útján. Úgy érzik, mintha szabad személyiségük jogos függetlenségén esnék csorba, mielőtt vallási és lelkiismereti kérdéseikben papi befolyásolás alá kerülnek.

Bizonyos emberek hozzászoktak már ahhoz a felfogáshoz, hogy a pápa ugyan nem csalatkozhatatlan a hit kérdéseiben, de ők maguk annál inkább csalatkozhatatlanok; a papok nem a Szentlélek szócsövei, ellenben ők maguk állnak a Szentlélek közvetlen vezetése alatt, ők a maguk papja és püspöke, akiknek minden nézete s ötlete valósággal az Isten megnyilatkozása bennük.

I.

Igaz-e, hogy a modern emberiségnek *nincs* szüksége papokra többé? Hogy épügy boldogul, sőt épügy lehet jó keresztény papság nélkül is? Nem gyermekes beszéd-e ez? Nem tragikus észre nem vétele az emberi természet belső gyöngeségének s tehetetlenségének?

Azt mondod: „Pap nélkül is érintkezhetem az Istennel” Igen, érintkezhetel, de nem veszed-e észre, hogy ahol a papot megvetik és mellőzik, ott az emberek lassankint elfelejtkeznek az Istentről s materializmusba, nyers evilágiságba süllyednek?

„Én a pap tanítása nélkül is tudom, amit Istentről tudnom kell.” Igen? De a tapasztalás azt tanítja, hogy ahol egyszer a pap oktató szava elhallgat, ott szégyenletes vallási tudatlanság, világnézeti zűrzavar s nem ritkán babonás fejtelenség kap lábra.

„A pap erkölcsi prédikációja nélkül is tudok erkölcsösen élni!” Úgy ám, de megint csak a tapasztalás tanúsítja, hogy ahol az emberek nem hallgatnak az Egyház prédikálására, ott a néperkölcsiség végzetes zuhanást mutat.

„Nekem nem kell a pap vigasztalása, magam is meg tudom vigasztalni magam, ha bajba jutok!” S a szomorú valóság az, hogy minden mulatozási kedv és mámoros kicsapongás mellett valami mélységes levertség és szomorúság üli meg a modern lelkek ezreit s a vigaszt többé nem találó életűnság járványszerűen kergeti öngyilkosságba a könnyen kétségbeesőket.

Egy bizonyos modern erkölcsbölcselet addig szavalt erkölcsi autonómiáról és önmegváltásról, „auto-szótériáról”, míg végre az erkölcsök terén félelmetesen általános lett a már semmiben sem hívő közöny és a semmi természetfölötti célért sem lelkesedő cinizmus. Az „önmegváltott” emberek ezrével hullanak bele a megváltatlanság erőtlenségébe, a mindenben csalódott és mindenből kiábrándult lelkek menedéktelenségébe.

Nem kell a pap? Aki így beszél, bátran hozzá-

teheti azt is: nem kell Krisztus sem. Hiszen a kereszténység első főpapja s a papi rendnek első létesítője maga Krisztus volt.

II.

A modern, papellenes felfogásokkal szemben mindenelőtt emlékeztetnünk kell arra, hogy *a katolikus papi intézménynek maga Krisztus az alapítója*. Ő az, aki az apostoli intézményben papságot létesített, amelynek, mint az Egyháznak magának, a világ végéig fenn kell maradnia, s erre a papságra bízta az igaz hit tanítását és terjesztését, a kegyelmi eszközök osztogatását s a lelkek kormányzását az üdvösség útján. „Aki titeket hallgat, engem hallgat és aki titeket megvet, engem vet meg.” (Lk. 10, 16.) Ez a krisztusi szó világítja meg legteljesebben s minden ellentmondást kizáró módon azt a viszonyt, amelyben Jézus rendelése szerint a híveknek az Anyaszentegyház papjaival szemben állniuk kell.

Ez természetesen nem annyit jelent, hogy a papok mindentudók vagy büntelenek, vagy hogy egyéni életüket kellene mindig és minden tekintetben mintaképül fogadni. A pap is tévedhet, sőt vétkezhet, sőt egyes esetekben árulója is lehet a szent ügynek. Mégis, a papi hivatal mint ilyen krisztusi rendelés marad, amely által kimondhatatlan áldás és krisztusi világosság árad szüntelenül a földre. Ezért Krisztus törvényes papjaiban nekünk is fel kell ismernünk az örök Jó Pásztort, aki törekeny embercserepeken keresztül szól hozzánk, irányít minket s szentségeinek lelket üdítő vizével életeti a tikkadt sereget.

A katolikus papságnak legfőbb nemesi levele az, hogy ő Krisztus örök főpapságának részese. Krisztus az, akit az Apostol joggal nevez „lelkünk pásztorának és püspökének”. (I. Pét. 2, 25.)

A Messiásról már az ószövetség azt mondja, hogy *pap* lesz. A 109-ik zsoltár, amelyet Krisztus önmagára vonatkoztat (Mt. 22, 43. kk.), azt mondja: „Megesküdött az Úr és nem bánja meg: pap vagy te mindörökké

Melkizedek rendje szerint". (Zsolt. 109, 4.) Melkizedek az a sálemi (jeruzsálemi) király és főpap volt, aki a győztes Ábrahám elé lépett s kenyér- és boráldozatot mutatott be érte hálából a Magasságbelinek. (Móz. I. 14, 18.) Szent Pál a Zsidó-levéiben bőven kifejti, hogy miként Melkizedek, úgy Krisztus is az Isten főpapja volt s egyúttal a béke királya, Sálem fejedelme. „Hűséges főpap az Isten előtt, hogy kiengesztelje a nép bűneit." (2, 17.) „Ki testének napjaiban imáit és könnyörgéseit nagy kiáltással és könnyhullatással bemutatván Annak, aki őt megszabadíthatta a haláltól, meghallgattatott az ő hódolataért." (5, 7.) Krisztus papsága — Szent Pál szerint — ezerszer többet ér, mint az ószövetségi papság, „mert örökre megmarad" (7, 24.) és „ezért örökre üdvözítheti is azokat, akik általa Istenhez közelednek". (7, 25.)

Az ószövetségi főpapok csak jelképes értékű áldozatokat mutattak be, „Krisztus azonban mint a jövő javak főpapja jelenvén meg, a nagyobb és tökéletesebb, nem kézzel készített, azaz nem ebből a világból való sátoron át, nem is bakok vagy borjak vére által, hanem a saját vére által ment be egyszersmindenkora a szentélybe, örök váltságot szerezve". (9, 11. k.) Ezért az ő áldozatát nem kell újból és újból megismételnie, „mert egy áldozattal mindörökre tökéletesekké tette azokat, akik meg akarnak szentelődni". (10, 14.)

Ennek a krisztusi papságnak örökösei a katolikus Egyház papjai.

Mit is jelent a papi tisztség? E kérdésre Szent Pál így felel: „Minden főpap, emberek közül választatván, emberekért rendeltetik az Isten előtt való ügyeikre, hogy ajándékokat és áldozatokat mutasson be a bűnökért; ki részvétellel tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt". (Zsid. 5, 1. k.) Jézus az áldozat-bemutató, a közvetítő Isten és az emberek között, aki értünk, tudatlanokért és tévelygőkért életének áldozatával nyújtott az Istennek elégtételt és kezeséget. De mivel ennek az ő áldozatának minden embert el kellett érnie, azért rendelte ő el a megváltói áldozat jelképes

örök megújítását a miseáldozat által s ezért kellett a földön maradandó *papi rendet is létesítenie*. A katolikus papság legelső hivatása és legfőbb méltósága abban van, hogy az oltáriszentségi áldozat minden napos megújításában Krisztusnak segédkezik; hogy Krisztus az ő keze által mutatja be testét s vérének nap nap mellett örök engesztelésül a mennyei Atyának.

A megváltói áldozaton kívül s annak előkészítése-képpen és kiegészítéseképpen Jézus maga a tanítás és lélekkormányzás munkáját is végezte, s ugyanezt a munkát a papjaira is ráhagyományozta. Így vette a katolikus papság Jézustól az eucharisztikus szolgálaton kívül a tanítás, lélekkormányzás és megszentelés hármas hatalmát. Amikor a katolikus papság a szószéken, a hitoktatásban, zsinaton vagy lelkipásztori életben Jézus tanait hirdeti, amikor kereszttel, gyóntat, áldoztat, a szentkenet szentségében részesít, amikor az Egyház nevében a hívekkel együtt s a hívekért könyörög, amikor a híveket lelkipolitikailag kormányozza: mindannyiszor Jézus megbízásából s az ő művének folytatásaképpen cselekszik. Más szóval: Jézus az, aki általa tanít bennünket, aki általa megáld, vigasztal, megszentel, kegyelmekben, szentségekben részesít minket, aki feloldoz s az oltáriszentségi kenyérrel táplál, vezet, irányít, parancsokat közöl és felmentéseket ad általa.

Szent Pál így fejezi ki ezt az igazságot: „Tehát Krisztus követségében járunk, mintha Isten buzdítana általunk”. (II. Kor. 25, 20.) A követ nem a saját nevében szól és lép fel, hanem annak nevében, aki küldi, amiből az is következik, hogy aki a követet megbántja, megveti, az annak a küldőjét bántja meg és veti meg, s viszont aki a követet tisztelettel fogadja, az magát a küldőt tiszteli.

Ezért is volt a katolikus papságnak már az ősegyházban igen nagy tekintélye a hívek előtt. Szent Pál erőteljes szavakkal hirdeti az egyházi rend méltóságát, pl. amikor az általa püspökké szentelt Szent Timótheust oktatja főpapi kötelességeire és jogkörére. (I. Tim. 4, 11. kk., 5.) Az ősegyház egyik legelső s leg-

nevezetesebb vértanuja, Szent Ignác antiochiai püspök azt írja, hogy „akik Jézus Krisztusnak hívei, azok a püspökökkel tartanak”.

Már ebből is következik, mennyire végzetesen és bosszantóan téves az a modern felfogás, amely a papságot teljességgel evilági szemmel nézi, sőt amely talán vallásosságot, kereszténységet akar, de papság nélkül, a papságnak lehető legmesszebbmenő kikapcsolásával.

„A klerikalizmus: ez az ellenség!” mondotta egykor a zsidó Gambetta a francia képviselőházban. Keresztény emberek milliói tették magukévá ezt a teljesen Krisztusellenes és tökéletesen keresztényellenes elvet s nem ismernek nagyobb szégyent és bajt, nagyobb vádat és megbélyegzőbb gúnyszót, mintha valaki „klerikálisnak” nevezi őket. Jézus igenis *klerikális* kereszténységet alapított s az apostolok *klerikális*, papi Egyházat hagyományoztak ránk.

III.

Aki hívő lélekkel közeledik Krisztus rendelkezéséhez, az a papságban a *legtiszteletreméltóbb intézményt* látja: azt, amely által Jézus az ő tulajdon művét *folytatja köztünk*, amely által a legcsodálatosabb hatásokat éri el Egyházában s legnagyobb jótéteményeit állandósítja.

A pap Jézus művét folytatja a földön.

Jézus mindenekelőtt *isteni igazságra tanította a népeket*. Megmagyarázta nekik, ki az a mennyei Atya, milyen érzelmekkel viseltetik Ő velünk szemben, s milyen érzelmekkel kell nekünk Ővele szemben viselkednünk. Elmondta, mi az életünk célja és rendeltetése, mit kell tartanunk az ítéletről és az örök életről, mik az örök boldogság elérésének feltételei, s mik azok a parancsok, amelyeket meg kell tartanunk, hogy az életbe bemehessünk. Csodálatosan finom és tiszta tanok ezek, amelyeket a maga módján megérthet a gyermek s az egyszerű falusi anyóka is és amelyek-

nek szédítő magasságaiba teljesen felhatolni a legnagyobb tudós számára is elérhetetlen feladat. Nem elméleti, akadémikus igazságok csupán, hanem ételszabályozók, gyakorlatiak, vigasztalók, erősítők, az egész világ, egy egész társadalom megújítására, meggyógyítására, egészséges megszervezésére alkalmasak.

Ugyanezeket az igazságokat hirdeti, terjeszti, állandósítja a földön a katolikus papság. Tudós, teológiai értekezésekben, akadémikus előadásokban, gyártelepek és kicsiny falvak árnyas templomaiban s mezítlábas kis iskolás gyermekek előtt a katolikus papság ugyanazokat a fölséges igéket magyarázza, védi, illusztrálja és alkalmazza, mint amelyeket egyszer Krisztus hirdetett a hegyibeszédben, a Galileai-tó partján, a jeruzsálemi templom pitvarában s az utolsó vacsora Sion-hegyi termében. Hirdeti sokszor bösz farizeusok ravasz ellenvetései, materialista szadduceusok vállvonogatása, Pilátusok lekicsinylése és Heródesek gúnyolódása közben.

Hirdeti előszóval és tollal, tudománnyal és művészettel, a legfelsőbb intelligencia nyelvén s a kaffernégerék és tupi-indiánok primitív felfogásához leereszkedő formában. Ami világosság és megnyugvás, erő és áldás, vigasztalás és nekilendülés ezekből a krisztusi igékből száz meg százezer lélekben fakad, azt lehet mondani, egyenesen vagy kerülő úton mind a katolikus papság igehirdetésén keresztül jut el a hívek lelkébe. Még akkor is, ha ezeket a krisztusi igéket közvetlenül nem a katolikus pap, hanem világiak: szülők, tanítók, nevelők, írók, sőt esetleg másvallású tényezők veszik is át tőle.

Jézus *megszentelte a lelkeket*. Kegyelmi eszközöket hirdetett, amelyek nélkül senki az Isten országának tagja nem lehet, bűneire bocsánatot nem nyerhet, az Udvözítő örök életet adó testének és vérének vételében nem részesülhet. Ezeknek a kegyelmi eszközöknek a hatékonyságát pedig Jézus a Golgotán bemutatott keresztfájdozat árán szerezte meg.

A katolikus papság is ugyanebben a munkában

serénykedik. Gondoskodik arról, hogy a golgotai áldozat állandóan megújíttassék az oltár áldozata által s a kegyelem élő vize a szentségek és szentelmények aranycsatornáin keresztül állandóan el is jusson a hívők lelkéhez. Hány millió és millió embert keresztelt meg a pápság, amióta őt Krisztus a hit terjesztésére s a népek megkeresztelésére kiküldötte! Hány milliót részesített a bérnálás, az Oltáriszentség s a többi szentségek áldásaiban! Hány szegény bűnöst békített ki az Istennel s mosta le lelkéről a legégetőbb foltot s legkínosabb bélyeget, a bűnt! Hány ártatlan gyermeket készített elő az első szentáldozásra s készít elő újra és újra, esztendőről-esztendőre! Hány eltikkadt lelket üdít fel húsvétonkint a töredelem s az áldozás kegyelmével! Hány fáradt vándornak erősíti meg a lelkét a szentkenet szentsége által az utoisó sorsdöntő küzdelemrel!

Hány ifjú párnak áldja meg frigyét, hogy az általuk alapítandó új tűzhely a békének, boldogságnak, szeretetnek s áldott fejlődésnek legyen gyújtópontjává! Hány nemes ifjú levitát edz meg és szentel fel Krisztus művének folytatására a püspöki kézfeltétel s az egyházi rend szentsége által! Mily nagyszerűen tanítja a pápság a híveket imádkozni, az Istent méltó tisztelettel dicsőíteni! Milyen mély tartalmú, művészi tökélyű, felemelő hatású az egyházi liturgia, az egyházi év meg-megújuló változatossága, a szent szertartások eleven, sugárzó, ragyogó misztikája! Mily kifürkészhetetlen mélységeibe vezet bele az istenközeliségnek az a hitbuzgalom s az a magasabb lelkiség, amelyet a katolikus pápság hirdet és elsősorban gyakorol is!

Jézus végül a *lelkek kormányzója*. Elöl megy, mint a jó pásztor a juhait előtt, egyenkint a nevükön szólítja valamennyit, farkasoktól óvja, a tévútiaktól visszatartja, füves mezőkre irányítja őket.

Ugyanezt teszi az ő nevében s az ő meghagyásából a katolikus pápság. Mik egyebek az egyházi törvények és előírások, mi mást céloz az egyházi fel-

sőbbségek állandó gondoskodása, pápai, püspöki, lelkipásztori megnyilatkozások, buzdítások, dicséretoktatók, óvások, feddéses és ha kell fenyegetések is, mint a híveknek ezt a Krisztus-akarta mindennapi eligazítását az üdvösség útján? Ahol ez a szoros és lelkiismeretbe nyúló egyházkormányzat nincs meg, ott bizony szomorú megvédések mutatkoznak, a kereszténytelen eszmearamlatok akadály nélkül veszik birtokba az emberek lelkét.

Míg ahova az Egyház kormányzó keze elér s ahol ennek a kéznek irányító hivatottságát elismerik, ott legalább szabállyá nem lehet a tévedés, tömegjelenséggé nem lehet a hitéleti és erkölcsi pusztulás. Ott nem kínozza az Istent kereső lelkeket örökké az a gond és kétség: vajjon helyes úton járunk-e, vajjon erre vagy arra a dologra kötelesek vagyunk-e, ez vagy az a cselekvésmód tilos-e vagy nem. Ott elég a lelkiatya vagy az egyházi hatóságot megkérdezni s az ember nyugodt lehet benne, hogy az Egyház szava által maga az Isten vezet, kormányoz és irányít minket.

Aki mindezen higgadtan elgondolkozik, annak meghatódva kell ámulnia azon a százezerszeres áldáson, amelyet a katolikus papság munkája jelent Krisztus híveinek a mindennapi lelki életben.

IV.

A pap hivatása azért olyan nagyszerű a földön, mert Krisztus főpapságának ő a részese és folytatója. Éppen azért Krisztus Urunk *bámulatos jogkörrel és hatalommal* ruházta fel az ő papságát.

Mindenekelőtt igenis *tőle tette függővé a mi üdvösségünket*. Senki sem üdvözülhet az Anyaszentegyház kegyelmi eszközei nélkül s ezeket a kegyelmi eszközöket a katolikus papság nyújtja nekünk. Nincs tehát igazuk azoknak, akik azt mondják, hogy maguk is el tudják intézni a lelkük ügyét Istennel, nekik az üdvösség útján nincs szükségük papságra. Tévedés.

annyira szükségük van, hogy az Isten egyszerűen megtagadja önmagát azoknak, akik az általa rendelt papi hivatal segítségét igénybevenni vonakodnak.

Pap nélkül lehetek gazdag, lehetek tudós, lehetek művész, lehetek hatalmas nagyúr, előkelő politikus, lehetek magasrangú köztisztviselő, lehetek szép, vidám és egészséges, kisportolt izmú és kifinomult ízlésű ember, parancsolhatok ezreknek és százezreknek, beíratom a nevemet a történelembe, csatákat nyerhetek, de egyet nem érhetek el a papság nélkül: az örök üdvösséget. Egyet nem bilincselhetek magamhoz: Jézus Krisztust. Egyben nem reménykedhetem: az Isten kegyelmében. Mert ha egyszer a jó Isten mindezeket a katolikus papság közreműködéséhez kötötte, akkor ennek a papi közreműködésnek a visszautasítása egyenértékű az Isten kegyelmének a visszautasításával.

Ez persze egészen más felfogás, mint aminőt a modern világ vall, amely a papnak únottan és gyűlölködve tér ki az útjából. Ennek a modern világnak is azt kellene odamondani, amit az Úr Jézus mondott a szamariai asszonynak: „Ha tudnád az Isten ajándékát és hogy ki az, ki neked mondja: adj innom, talán te kérted volna őt és ő élő vizet adott volna neked.” (Ján. 4, 10.)

Az emberek nem is sejtik, milyen kincsektől fosztják meg magukat, milyen áldásos lehetőségek mellett haladnak el közömbösen, amikor idegenül és barátságtalanul nézik vagy éppen kerülik a papot s talán még *babonás és goromba megjegyzésekkel is inzultálják* őt: „Nincs szerencsém” és hasonlókkal.

Valóban fejtetőre állított világ és a saját nevéből gúnyt űző kereszténység az, amely Krisztus követeit és küldötteit gúnnal és gorombasággal utasítja el magától és ugyanakkor azt hiszi, hogy békében lehet az Úristennel és kereszténynek nevezheti magát. Ha ezek a szerencsétlen lelkek majd egyszer az örök Bíró előtt állnak, bezzeg örülnének akkor, ha életük folyamán felhasználták volna azoknak az Isten küldötte és

Isten választotta embereknek a szolgálatait, akik Krisztus parancsára hirdették nekik a helyes utat s kínálták a kegyelmi élet megszentelő eszközeit. Akkor azonban már késő lesz a megbánás; az örök Bíró eszükbe fogja juttatni a szerencsétleneknek azt az Ő szavát, amelyet a papsághoz intézett: „Aki titeket megvet, engem vet meg.”

Csudálatos hatalom a pap hatalma, mert nincs a világon az egy élő Istenen kívül senki és semmi, aki vagy ami az emberi lélek legkínzóbb terhét, a *bűnt és bűntudatot le tudná hengeríteni róla.*

A bűnt voltaképp csak az bocsáthatja meg és engedheti el, akinek az személyes sérelme, vagyis: az Isten. Azonban az Isten Fia még ezt az Ő legsajátosabban egyéni hatalmát is megosztja a papsággal. Rájuk bízza a papokra, hogy oldjanak és kössenek az ő nevében belátásuk szerint s előre biztosít bennünket, hogy az ő oldó és kötő tevékenységük érvénnyel bír a mennyben is.

Az Úr más, rendes utat a bűnbocsánatra nem jelöl meg; aki Isten irgalmában részesülni akar s bűneitől szabadulást remél, annak a paphoz kell fordulnia. Ostorozhatod a testedet órák hosszat, böjtölhetsz heteken át, elzarándokolhatsz a világ valamennyi búcsújáróhelyére, kioszthatod vagyonodat a szegények között, könnyhullatásoddal és siralmaiddal megtöltheted a földet: ha bűneidet nem fekteted oda az Anyaszentegyház oldóhivatala, a kulcsok hatalma alá, soha meg nem szabadulsz a bűneidtől.

Viszont az egyházi bűnbocsánatnak nincs beszűkítő határa. Lehetnek vétkeid sötétek, mint az éjszaka, vörösek, mint a skarlát és számosak, mint a tenger fővénye, az őszinte bánat és papi feloldozás révén pillanat alatt megszabadulsz tőlük, ártatlan és tiszta lehetsz ismét, Isten ellenségéből Isten jó barátja, a kárhozat fiából az örökkévaló Király gyermeke lettél.

Ki művelheti ezt a csodát a lelkedben a katolikus papon kívül?

S nemcsak bűnbocsánatot kapsz a papi feloldozás

és a töredelem szentsége által, nemcsak újra magadra öltöd az istenfiúság drága, aranyfonatos öltönyét, hanem a segítő malaszt ígéreteiben is nagy fokban részesülsz általa, úgyhogy ezentúl ne üsd meg oly könnyen a lábad s ne lankadjon el erőd a felfelé vezető úton.

De még a bűnbocsátnál is menyeibb, csodálatosabb, istenibb hatalom az, hogy a pap az *Oltáriszentség* áldozatában bármely pillanatban közénk hozhatja Krisztus testét és véré, mintegy oltárainkra varázsolhatja magát a mindenható Istent.

Jézusnak ez a mindennapi eucharisztikus földrejövele semmivel sem kisebb csoda és adomány, mint amikor a megtestesülés pillanatában a názáreti Szűznek méhébe szállt, vagy a betlehemi éjszakán köztünk megjelent. Sőt még csodálatosabb annál, mert gyakoribb, állandóbb s az egész világnak minden pontján bármikor megismétlődő csoda. Az első megtestesülés eszközeül az örök Ige a Boldogságos Szűzet választotta ki, a mindennapi eucharisztikus megtestesülés eszközeül pedig a katolikus papokat. Fölséges kiválasztás s páratlan megtiszteltetés! Ha a Boldogságos Szűzet rajongó szeretettel tiszteljük, mert az ő méhében vált testté az örök élet szerzője s az ő karján pihent az Isten Fia, hasonlóképpen szeretettel s ámuló tisztelettel tekintünk fel a katolikus papra, akinek szavára száll le oltárainkra nap-nap mellett az örök Ige s akinek kezei közt jelenik meg mint áldozat s áldozati lakoma.

Tudjátok, mekkora hatalom ez? A papságnak ez az eucharisztikus hatalma?

Hívjátok össze a föld minden tudósait, művészeit, krözusait és hatalmasait, a politikusokat és diplomátákat, minisztereket és államfőket, a tábornagyokat és diadalmas vezéreket. Fejtsék ki minden pompájukat, hordják össze minden pénzüket, könyvtárukat és hadseregüket; tegyék össze minden erejüket, leleményességüket és zsenialitásukat és próbálják meg az Isten Fiát lehozni az oltárra. Dörögjenek az ágyúk és

ropogjanak a mozsarak, álljon oda az oltár elé a világ legfőbb hatalmassága s mondja el a kenyér és bor felett akár ezerszer az átváltoztatás igéit: az ég legfeljebb bosszús haraggal válaszol a káromló merényletre. Ellenben a világ hatalmasságainak helyébe lépjen oda az oltár elé egy egyszerű, sarutlan szerzetes páter vagy egy tegnap felszentelt fiatal káplán, hajoljon a kenyér és bor fölé s a felszenteltetés hatalmának erejénél fogva mondja ki felettük Krisztus nevében az átváltoztatás szavait: Ez az én testem, Ez az én vérem — s a csoda megújul, az ég ismét megnyílik és az Isten Fia újból leszáll az ő hívei közé.

Az ószövetségben, Józsue könyvében azt olvasuk, hogy amikor Józsue Gábaonnál megverte az amorreusokat s a győzelem kizsákmányolására kevésnek látszott a nap hátralevő szaka, Józsue így kiáltott fel: „Nap, ne mozdulj Gábaon felé és Hold Ájálon völgye felé!”, akkor az Úr megtette azt a csodát, hogy a Nap megállott az ég közepén s „nem siette lenyugodni egy teljes napig”. Mert „Az Úr engedett az ember szavának. — Domino obediente voci hominis.” (Józsue 10, 12. kk.) Ez a csoda ismétlődik minden szentmisében. Az Úr enged az ember szavának! A Mindenható szót fogad az ő méltatlan, kicsiny szolgálja hívó kérésének.

Az első bűnbeesés óta évszázadokon és évezredekken át szállt ég felé a nyomorba zuhant emberiség imája a megváltóért. Próféták és pátriárkák könyörögtek s áldozatok füstje gomolygott a felhők felé. Mintha az emberiség millió jaja és szenvedése folyt volna össze ebbe az izaiási imába: „Vajha szétszakítanád az egeket és leszállnál, és megolvadnának színed előtt a hegyek, és megemésztődnének, mint amit a tűz kiéget, felforrnának, mint a tűztől a vizek... Leszállanál és színed előtt megolvadnának!” (64, 1—3.) De íme, az ég soká, évezredekken át süket maradt, nem hallgatott erre a könyörgésre. Évezredekig kellett az emberiségnek szomjúhoznia, míg a Megváltó élő forrásai megnyíltak előtte.

Itt pedig az történik, hogy a napnak bármely szakában, bármely pillanatában, bármelyik törvényesen felszentelt papunk, még a bűnös is, még a tudatlan is, sőt még a hitszegő és a hitehagyott pap is: egy-két szavával elérheti azt, amit pátriárkák, próféták és áldozatok évezredes könyörgése csak sokára tudott elérni, az Isten Fiának földreszállását. Az ő szavára a templom új Betlehemmé válik, az oltár új Kálváriaheggyé s az elárvult nyáj közt ismét megjelenik az örök Pásztor, aki áldozatot mutat be értünk és lelkünk táplálékául hozzánk száll a pap keze által.

A pap keze által! Ó áldó kéz, ó sebeket gyógyító, holtakat támasztó s békét hintő papi kéz! Ó kéz, amely az Úr testét mindennap diadalmasan a magasba emeled s aztán a híveknek eledelül nyujtod, „ad vitam aeternam“, az örök életre. Aranynál drágább kéz, amelyben a legékeesebb ajándék pihen: a Kenyér, amely minden édességet és boldogságot magában foglal! Ó papi kéz, amely az Isten Bárányának vérét öntöd ki lelkünk sebreire, hogy azokat meggyógyítsd s hogy általa mi is az Úr boldog asztaltársaivá lehessünk! Papi kéz, amely Krisztus vérrokonaivá avatsz minket azáltal, hogy Krisztus vérét öntöd át a mi ereinkbe!

V.

Az Egyház ellenségei mindezzel azt a vádat szeretik szembehelyezni, hogy hiszen a *papok nagy része nem áll hivatásának magaslatán*. Hogy vizet prédikál és bort iszik; hogy hiú és haszonleső, tudatlan és együgyű, akit nem lehet meghallgatni, aki nem érdemel tiszteletet.

Ne beszéljünk most arról, hogy ez a vádaskodás az esetek nagyobb felében legalább is erősen túlzott, sokszor pedig elejétől-végig merő igazságtalanság. Ne beszéljünk arról, hogy bizonyos emberek mindent megbocsátanak önmaguknak és a maguk fajtájabelieknek, de a papnak minden szavát aranymérlegre teszik s még ott is hibát találnak benne, ahol a pap valójában

dícséretet érdemelne. Ne beszéljünk arról, hogy ez a könnyelmű vádaskodás és pap-elítélés legtöbbször nem más, mint a rossz lelkiismeret önleplezése, gyáva és igaztalan kibúvó a vallási kötelességek teljesítése alól.

Az igazság az, hogy ha akad is a papok között, mint minden pályán, megróni való, kötelességmulasztó és tökéletlen elem, azért a katolikus papság tudás, műveltség, erkölcsi színvonal és magasztos hivatási öntudat dolgában átlag messze fölötte áll bármely más pályának és hivatásnak.

Am nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy itt nem egyénekről, hanem elsősorban *hivatalról* van szó, amelyet Krisztus rendelt és amelyet akkor is tisztelnünk és szeretnünk kell, ha nem minden hordozója áll egyénileg tökéletesen a mi bíráló szemünk előtt. Az orvost, a gyógyszerészt, a jogászt, a mérnököt nem közösítjük ki, nem utáljuk, nem gyűlöljük és rágalmazzuk, nem utasítjuk el szolgálatait, még ha akad is köztük -- esetleg bővebben, mint a papok között -- olyan, aki egyénileg nem tökéletes. Nem gyújtjuk fel az egyetemi kórházakat és klinikákat azon a címen, hogy az orvosok uralkodni akarnak az embereken, hogy pénzt kérnek és élni akarnak maguk is, vagy hogy akad köztük olyan, aki maga is beteg s nem követi mindenben az egészségügyi előírásokat.

Aki azonban igazságos, nem tagadhatja, hogy a katolikus papság egésze a századok folyamán csodálatos hűséggel és páratlan eredménnyel törekedett magasztos tisztét teljesíteni. A papság csakugyan fő törekvésének tartotta, hogy az embereket, miként Krisztus, az Istenhez vezesse. „Jöjjetek utánam, mondta Jézus az apostoloknak, és én emberek halálszává teszek titeket.” (Mt. 4, 19.)

A papság csakugyan teljesítette ezt a magasztos, lélekmentő feladatot. Közel kétezer év óta prédikál, buzdít, int, bátorít, hogy a jókat a jóban megtartsa, a hitetleneket, tévelygőket és bűnösöket a helyes útra

térítse. Ahogy Jézus az igazságot hirdette, úgy az ő parancsa és megbízása alapján a katolikus papság is kiment a népek közé s minden nemzetet és minden teremtményt igyekezett megtanítani mindarra, amit Krisztus parancsolt nekünk.

Ha a kereszténység elterjedt az egész földkerekségen, ez elsősorban a katolikus papság érdeme. Ha az emberek hisznek a gondviselő Istenben, az örök életben és örök igazságszolgáltatásban, a szeretet és az erkölcs parancsában, ezt a hitet a katolikus pap terjesztette el és tartja fenn az emberek között. Sokan gyűlölik is érte, pedig éppen ez a legszebb bizonyosság mellette.

Papok vitték el az evangélium világosságát az összes népekhez s ők viszik el azt ma is ezer fáradság és áldozat árán a pogányokhoz s lesznek a Krisztus mellett való tanuskodásnak számtalan esetben vértanúi. A hitterjesztés és hitmegtartás érdekében elsősorban a *papok teremtettek tudományt, művészetet, európai kultúrát, iskolaügyet, szociális intézményeket*. Nincs még egy életpálya, amelynek tagjai annyit fáradtak s oly gazdag érdemeket szereztek az emberiség lelki művelése, nemesbítése, Krisztus útjára vezetése körül, mint a katolikus papság.

Lényegesen szegényebb volna az emberiség, sivárabb és kietlenebb az élet, szomorúbb és vigasztalatlabb a szenvedés, ha a papok nem volnának. Mennyi lelki fölemelkedésnek, megtérésnek, jobbulásnak forrása a prédikálószek, mennyi eligazodást nyújt a hitoktatás, mennyi erkölcsi halottat támaszt fel s mennyi ingadozót erősít meg a gyóntatószék! Valóban a pap Jézust hozza mindennap az emberek közé.

Az emberek oly könnyen feledik a lélek érdekeit, oly könnyen rendelik alá a lelket a testnek, a kötelességet az érdeknek. A pap az, aki állandóan szembeáll ezzel a rövidlátással és végzetes önámítással. Ő az, akiben s aki által Jézus állandóan az örök igazságokra int, aki mint jó pásztor védi az Úr bárányait a

veszedelmekkel szemben, figyelmeztet a farkasokra, tápláló mezőkre vezeti őket s visszavezeti az eltévelyedetteket. Ahogy Jézus az emberiség legnagyobb jótévője volt, úgy a pap is a legnagyobb jótéteménynek a közvetítője: az isteni igazságé, kegyelemé és vigaszé.

A hívő nép tudja ezt s azért *hálás szeretettel* csüng Krisztus igazi papján. Oly tisztelettel és bizalommal van hozzá, mint senkihez a világon s mennél jobban gyűlöli a katolikus papot az istentelenek világa, annál forróbb kegyelettel ragaszkodnak hozzá az Istent kereső lelkek. Hány emlegeti holtanapjáig hálás emlékezéssel a hitoktatóját, a lelkiatyját vagy azt a papot, aki az Úr útjaira visszavezetett! A hála könnyei, melyekkel nem egy hívő áztatja az ő lelki orvosának és atyjának kezét, a legszebb drágagyöngyök, amelyeket a világ valaha látott s amelyekkel a katolikus nép fizet azoknak, akikben a lelkek pásztort s Jézus küldöttjét ismeri fel.

Hát még az utolsó órában, az élet végső és legválságosabb perceiben! Ahol nem segít többé sem gazdagság és előkelőség, sem tudomány és hatalom, ahol az orvos is már csak kétségbeesve vonogatja vállát, egyedül Krisztus papja az, aki békét és vigaszt hoz s mily mélységes vigaszt, mily igazi békét! A pap az, akinek feloldozó szavára megnyhül a bűnös lélek halálfélelme s az üdvözülés boldog reménye deríti fel a földiekben végleg csalódott, halálba induló szívet.

Hányan voltak, akik életükben csúfolták a papot s kerülték a templomot, de halálos vergődésükben hálásan szorongatták a pap kezét, aki az ítélet küszöbén az isteni irgalom bocsánatát hozta meg a tékozló fiúnak.

Gyönyörű hivatás, fölséges pálya: Jézust képviselni az emberek között, az ő irgalmát, szeretetét, jópásztori aggodását és gondviselését. Odaállni az újszülött gyermek mellé s a keresztség szentségében Isten gyermekévé avatni fel őt! Bűnöket bocsátani

meg, beteg lelkeket gyógyítani, az Élet Kenyerével táplálni az erőtlenekeket, óvni az ártatlant, megtéríteni a bűnöst, megáldani az életfrigyre lépőket, a szentkenet szentségében felvértetni a lelket és a testet az utolsó nagy küzdelemre! Atyának lenni, orvosnak, mesternek, tanácsadónak, szegények barátjának, hatalmasok megfékezőjének, mindenek lélekhalászának! Krisztus követségében járni! (II. kor. 5, 20.) Krisztus szolgáinak lenni és Isten titkai sáfárainak! (I. Kor. 4, 1.)

Vannak, igaz, kevésbé méltó vagy egészen méltatlan papok is. De olyan nagy baj-e ez? Ha úgy találjuk, hogy valamely pap nem felel meg teljesen a hivatásának, ám van más pap is, forduljunk ahhoz. Ha az egyiknél nem szívesen gyónunk, akad azon kívül gyóntató ezen a világon elég, aki ellen nem hozhatunk fel hasonló panaszt. De még *ha valamennyi pap kifogás alá esnék is*, még akkor is állna az az utasítás, amelyet az Úr Jézus az írástudókról és farizeusokról mondott híveinek: „Mózes székébe az írástudók és farizeusok ültek. Mindazt tehát, amit mondanak nektek, *tartsátok meg és tegyétek*; de tetteik szerint ne cselekedjete.” (Mt. 23, 2. k.)

Nagyon sok húzódozás és ellenszenv a papsággal szemben onnan ered, hogy *az emberek egyáltalán nem érintkeznek a lekipásztoraikkal*. Messziről, látatlanban ítélik róluk, mint valami török dervisekről vagy tibeti boncokról.

Közismert az a tréfás eset, hogy egy mesterember szüntelenül habzó szájjal szidta a papokat, s mikor egyszer megkérdezték tőle, ismeri-e a papokat személyesen, azzal felelt, hogy gyermekkorában ismerte a falujuk plébánosát. „Nem mondom, az derék ember volt, egyetlen szót sem lehetne mondani ellene” — tette hozzá. Mire valaki talpraesetten így felelt neki: „Lássa, egyetlenegy papot ismert, s arról kénytelen elismerni, hogy jó pap volt; a többit pedig szidalmazza, holott egyiküket sem ismeri közléről.”

A falusi papokat csakugyan rendszerint tiszteli

és szereti a nép, mert ismeri őket. Viszont a nagyvárosok és főleg kültelkek templomtól elrugaszkodott, elvadult lakossága azért kapható könnyebben a pappgyűlésre, mert talán évek óta pappal nem találkozott és közről nem érintkezett. Az Istent gyűlölő világ pedig felhasználja az embereknek ezt a gyengeségét és tudatlanságát s a papok meggyűlöltetésén keresztül szakítja el a tömegeket magától az istenhittől s a kereszténységtől. Itt már a „mysterium iniquitatis”, a „gonoszság titka” dolgozik, az, amelynek egyetlen pap sem jó, tiszta és szent, aminthogy a legjobb, legtisztább és legszentebb papot, a kereszténység első főpapját, Jézus Krisztust is gyűlölte, rágalmazta és keresztre feszítette.

A katolikus papságnak egyik legfőbb ékessége, hogy része van abban a gyűlöletben, amellyel a pokol gyűlöli Krisztust.

VI.

A pap is *ember*... Hibái vannak, bajai, fogyatékosságai. Kinek nincsenek? Csak nála a hiba szembeötlőbb éppen azért, mert oly igen magas az állása s oly magas kívánalmakat támasztunk vele szemben!

A pap is *ember*... Ő is anyától született, ő is volt gyermek, volt ifjú, neki is tanulnia, fejlődnie kellett, míg célt ért; sok-sok okuláson, tanuláson, szemináriumi fegyelmen, lelkigyakorlaton, talán sok-sok belső vívódáson kellett keresztülmennie, míg kialakult benne az apostol, a lelkek vezetője, Krisztus követője. S ma is állandóan küzdenie kell önmagával, küzdenie anyagiakkal, technikai kérdésekkel, híveivel, ellenlábasaival, a romboló áramlatokkal, a kis falu és a nagy város kereszténytelen, ellenséges behatásaival. Övnia kell a népet, aggódnia érte, gondolnia kicsiny-nyel és naggyal, gazdaggal, szegénnyel, művelttel, műveletlennel, jókedvűvel, szenvedővel. Éreznie a felelősség súlyát, amely valamennyivel szemben terheli az Isten előtt.

Magános óráiban, Isten előtt töltött áhítatos percekben, egy-egy lelkipásztori diadal után, egy-egy keserű pohár kiürítése közben újra meg újra átszántja lelkét az aggodalom, a pásztori fejtörés, a vesét hasogató tépődés: mit tehetne még jobban, hogyan foghatná meg a dolgot még szerencsésebben, milyen lelkipásztori ügyességgel éljen, milyen új munkát és áldozatot vállaljon, csakhogy Krisztus országa el ne satnyuljon, el ne fakuljon az ő kicsiny parókiáján, ellenséges emberek konkolyhintése el ne nyomja a tiszta búza vetését.

Ó, ezek a lelkipásztori gondok, ezek a haditervszövegetések, fájdalmaik és örömeik! Ezek a szent lelkesedéssel útnak indított tervek, fiatalos lángolással épített remények és sikertelenségen panaszkodó könyyes számvetések!

Ó, a pap sem mind zseni s nem is mind született hadvezér! Elhibázza ő is vajmi sokszor, talán éppen akkor, amikor a legtöbb szeretettel s energiával fekszik neki a munkának! Az ő legnemesebb szándékaiba is belejátszhatik egyszer-egyszer némi hiúság, egy kis önzés, egy kis maradiság, egy kis csökönyösség, mert hiszen ember ő is. Ő is botlik, azért is jár gyónni, azért végez szentgyakorlatot, azért próbálja mindig előlről, hogy a Jó Pásztor nyomdokaiba lépve lassan ő is tisztává és nemessé válhasson, mint az ő örök eszményképe.

De ennek a folytonos vívódásnak, tépelődésnek, nekifeszülésnek és nekilendülésnek — talán sok baj és hiba mellett is — mégis csak óriási, csodálatos, szinte tündéri és természetfölötti az eredménye! Ennek a csendes, félreismert, vívódó munkának gyümölcse a Krisztus-ország fennmaradása, fejlődése, védelme, helytállása millió és millió szívben az öt világ-rész minden pontján, minden zugában!

Mi lenne hitből, erkölcsből, kereszténységből, ha a papság munkája az emberiség történelméből hiányoznék!

VII.

Nem tartozik a természetfölötti világrendbe, de a kérdés teljes megvilágítására alkalmas annak a felidézése is, hogy a pusztán *emberi kultúra áldásainak közvetítésében* is milyen oroszlánrésze volt kezdettől fogva a katolikus papságnak.

Senki sem vonhatja kétségbe, hogy a katolikus Egyház közel kétezer év óta a világ legtermékenyebb és legáldásosabb művelődésalkotó és művelődésvédő tényezőjének bizonyult; hogy az Egyház teremtette meg az európai civilizációt, szelídítette meg az erkölcsöket, tanította az emberiséget békés állami és városi életre, iparra, művészetre, tudományra, honosította meg köztünk a testvériség és egyenlőség eszméit, a szociális érzületet s a gyengébbek istápolásának intézményeit. Ha azonban ebben a vonatkozásban Egyházat mondunk, első helyen mindig a katolikus papságot érthetjük rajta.

Papok voltak Európa első civilizálói, a tudományok művelői, művészetek őrzői, iskolák alapítói, a szociális és karitatív intézmények alapvetői. Katolikus papokkal bőven találkozunk a tudomány, az irodalom, a művészet minden ágában, minden országban és minden évszázadban s ma sincs a kultúrtörökvéseknek egyetlen osztálya sem, ahol katolikus papok ne haladnának az élen, a legelső sorokban. Egyetlen foglalkozási ág, egyetlen társadalmi osztály az emberi kultúráért annyit nem tett és nem tesz, mint a katolikus papság. Mennyi találmány és felfedezés fűződik papok és szerzetesek nevéhez, kezdve a kótairáson, az órán, a szemüvegen, a kerékpáron, a kininen, a siketnémaoktatáson át fel a Kopernikus-féle világrendszerig és a mendelizmusig!

Hogyan van az, hogy mégis éppen ezeket az érdemeket vonja kétségbe a világ? S ha már nem tagadhatja kereken, legalább hallgat róluk célzatosan és csökönyösen. Papi torzalakok, valóságos papi szörnye-

tegek csakúgy hemzsegnek a modern irodalom és sajtó termékeiben, a papok történelmi kiválóságát ugyanakkor ugyanezek a szerzők sunyi alattomossgal mellőzik.

Mekkora lármát csapnának vele, *ha zsidók, szabadkőművesek és szabadgondolkozók sorában állnának olyan óriások, mint Origenes és Ambrus, Jerosmos és Ágoston, Anzelm és Bernát, Tamás és Bonaventura, Roger Bacon és Nagy Albert, Domonkos és Loyolai Ignác, Xavéri Ferenc és Matteo Ricci, Bossuet és Segneri, Pázmány és Páli Vince, Ketteler és Kolping, XIII. Leó és Mercier bíboros stb.*! Mit tennének, ha övék volnának azok az érdemek, amelyekkel a katolikus szerzetespapság írta be nevét a nevelésügy, a karitás, a szociális gondoskodás s az erkölcsi népnevelés évkönyveibe!

Dehát a katolikus papság érdemeit észrevenni nem divat, nem szokás, nem „előkelő”. Minden mezítlábassuhanc és minden újpogány izgató gúnyolódhatik a papi „butitáson” és „sötétségterjesztésen” s a modern társadalom lelkiismerete már fel sem hördül az igazságtalanság és történelmi tudatlanság e borzalmas, sorozatos megtévedésein!

VIII.

A legnagyobb kitüntetés s a legszebb boldogság a földön, ha valaki pap lehet, vagy legalább gyermekeinek egyikét Isten papjává nevelheti. A pap hivatása a legszebb hivatás a világon. A pap Krisztus udvartartásának tagja, Krisztus házának kulcsárja. Senki oly szoros hivatásbeli életközösségben nem él Krisztussal, mint ő; hiszen az evangélium is mindenekelőtt abban jelöli meg az apostolok hivatásának első célját, „ut essent cum illo”, hogy Jézussal legyenek. (Márk 3, 14.)

Nem fölséges hivatás-e: állandóan az Úr arcának fényességében járni, az ő szent hegyén s az ő sáto-raiban lakni? Nap-nap mellett, mint egykor Mózes,

égő arccal térni vissza a vele való találkozásból? Az Üdvözítőt mindennap kezünkben hordozni, mint egykor a Boldogságos Szűz hordozhatta! Fejünket napnap mellett, mint Szent János, az Úr kedvenc apostola, az Úr keblére hajtani s mint az emmauszi tanítványok, szívünk lángolását érezni az ő közelében, amint újra és újra felismerjük őt a kenyértörésben! S közelből látni az Úr dicsőségét, mint a táborhegyi elragadtatott apostolok! Emberek halászának lenni s mint valami élő szentségmutató, hordozni az Üdvözítőt az emberek között!

Lehet-e csodálkozni, hogy az Anyaszentegyház éppen e miatt *különös tisztaságot és életszentséget követel a papjaitól?* Hogy azt akarja, hogy a pap szíve aranykehely legyen, amelybe Jézus vére csordul s az Isten Fiának vére ömlik! Örökmécs, amelyből a hálás szeretet izzó fénye lövell állandóan a Legszentebb felé! Imádság és hűséges kötelességteljesítés töltse ki életét! Hogy csak egy nagy vágya legyen, hogy minél több lelket vezessen az Úrhoz s fordítva, minél közelebb hozza az emberekhez Krisztust, a fényt, a kegyelmet, az igazságot és az üdvösséget! Boldog, akit az Úr erre a pályára meghívott s azon kegyelmével megtart, de boldogok a szülők is, akik gyermeküket erre a legszebb és legszentebb pályára szánják!

A világ gyűlöli a katolikus papságot.

Nem csoda, gyűlölte az Krisztust is. Akinek Krisztus nem kell, annak a katolikus pap sem kell. Aki azonban tele van élő hittel és Krisztus-szeretettel, aki komolyan vágyódik a lelke megtisztulására, megerősödésére és üdvösségére, az hálás tisztelettel köszönti papjaiban Krisztus követét, Krisztus élő ajándékát, az Úr Jézust magát. S boldog bizalommal, örvendő hitvallással, tüntető pap-tisztelettel köszönti az Anyaszentegyház felszentelt szolgáit ezzel a gyönyörűséges és éppen papjainkra vonatkoztatva oly sokatmondó köszöntéssel: „Dicsértessék Jézus Krisztus!”

Távol az Úrtól.

„Még egy kis idő, és már nem láttok engem, és megint egy kis idő, és megláttok engem.” Ján. 16, 16.

Húsvét után 3. vasárnapra.

Ez a titokzatos szózat annak a hosszú búcsúbeszédnek egy része, amelyet Krisztus Urunk az utolsó vacsora végén intézett tanítványaihoz. Oly különös ez a hangsúly, amellyel rövid időre való távozását, vagyis kinhalálát s aztán örvendetes visszatérését, vagyis feltámadását megjövendöli az Úr. Az egész evangéliumi részletnek belső összefüggése azonban azt sejteti, hogy Krisztus Urunk itt nemcsak az önmaga halálát s feltámadását jövendölte meg, sőt nem is csak történeti jövendölést akart mondani az ő mennybe-távozásáról és mégis csodálatos visszatéréséről a Szentlélek által s titokzatos ittidőzéséről az apostolok között és Egyházában, hanem misztikus értelemben oly jövendölést is akart közölni velünk, amelynek értéke és értelme minden egyes Krisztus-hívőre, az Anyaszentegyháznak minden egyes gyermekére kiterjed.

I.

A jövendölés *történeti* része közvetlenül abban a tényben teljesült, hogy Krisztus Urunk az utolsó vacsora után azonnal megkezdte fájdalmas kinszenvedésének útját, amely rövid időre, néhány napra elszakította őt tanítványaitól. A szomorúság, amelyet az Udvözítő érezhető jelenlétének elvesztése a tanítványokban okozott, csakhamar vígsággá, igazsággá vált, amikor a feltámadt Udvözítő megjelenéseivel, vigasztaló, diadalmas szavaival örvendeztette meg őket. De azután beteljesedett az a jövendölés ama hosszabb távollét értelmében is, amikor Krisztus a mennybemenetel napján Atyjához ment s tanítványait hosszú évekre látszólag magukra hagyta. A tanítvá-

nyok élete ettől kezdve fájdalmas zarándoklás volt, látszólag távol az Úrtól s ajkukon nem egyszer hangozhatott fel a panaszos sóhaj: „Peregrinamur a Domino”, ameddig csak a testben vagyunk, zarándokúton járunk, távol az Úrtól. (Kor. II. 5, 6.)

Krisztus Urunk megjövendölte nekik, hogy ezen a világon szorongattatásuk leszen s ez a jövendölés bizony túlon túl teljesedett rajtuk. Az emberek bezzeg nem úgy fogadták őket, ahogy várni lehetett volna, ahogy fogadni illenék Krisztus hírnökeit, az emberiség legnagyobb jótevőit, örök igazságok fáklyavivőit, krisztusi kegyelmek osztogatóit, halhatatlan remény és egyigaz vigasztalás közvetítőit. A bűnös világ nem tudta elviselni az ő tiszta és nemes tanításukat. A zsidók botránynak, a pogányok dőreségnek tekintették az evangéliumot s az apostolok sorsa a börtön lett, az ostromlás, megkövezés, gúny és rágalom, végül az elevenen megnyúzása, a keresztfeszítés, a lefejezés. És mégis szomorúságuk már ebben az életben örömmre fordult, amikor Krisztus vetésének dús sarjadását szemléltek a lelkekben, amikor az evangélium már az ő életükben Indiától Hispániáig és Afrikától Galliáig hirdetett, úgyhogy Szent Pál szavával bizonytal valamennyien fel-felkiáltottak: „Túlcsordulok az örömtől minden szorongattatásom között!”

Ugyanígy teljesült a jövendölés az egész Egyházon is és annak egész történelmében. Voltak ebben sötét szakok, üldöztetések, eretnekségek támasztotta viharok, nem egyszer szégyenletes alulmaradása még az Egyház hivatalos képviselőinek is. Mégis, a megpróbáltatásra mindig új és új tisztulás, felemelkedés, diadal következett. A césárok háromszázados véres keresztényüldözését a milánói ediktumban hirtelen felváltotta a kereszténységnek államvallássá emelése az egész római birodalomban s amikor a hitújítás a XVI. században milliókat tépett le az Egyház kebeléről, ugyanakkor hithirdetőink már ott hajóztak az Óceánon az újonnan felfedezett világrészek felé s egész országokat és népeket vezettek be Krisztus aklába. Az Úr

néha mintha távol volna Egyházától, mintha aludnék a szélvészhányta, viharcsapkodta hajón, érezteti velünk árva, zarándok voltunkat... De aztán fel-felébred s egyetlen szavával nemcsak csendességet támaszt, hanem új és bőségesen csodás halfogásra vezeti küldötteit.

II.

Jézus látszólagos távozásának és titokzatos, folytonos visszatérésének történelmi jelentése mellett azonban bennünket főleg a jövődőlésnek *misztikus értelmé* érdekeli, mert az egyenesen is reánk vonatkozik, minden egyesünkre külön-külön. „Peregrinamur a Domino”. A mi életünk is folytonos zarándoklás, látszólag távol az Úrtól. Ó, ha Jézus maga élne közöttünk, ha láthatóan is itt járna körünkben, ha gyenge papi ajkak helyett az ő ajka hirdetné a szószékről az üdvösség ígéit, ha a gyóntatószékben ő maga intene, buzdítana s vigasztalna minket s mutatná a szegény bűnösöknek az utat; ha bánkódásunk, gyászunk, betegségünk óráiban ő maga kopogtatna be hajlékunkba s látható jelenlétével, édes, istenemberi szavával ő maga simítaná el homlokunkról a gondot: be könnyű volna akkor kereszténynek lenni! Ő azonban nem akarta így. *Modicum tempus*. Rövid időn át magunkra akart hagyni minket, emberekre, Egyházára bízott s azt akarja, hogy megpróbáltatásnak érezzük az életet.

De azért vigasztalódjunk! Mert valójában nincs ő távol tőlünk s mindig újra megjelenik előttünk, hogy erősítsen és vigasztaljon.

Hogyan? Csakugyan? Jézus itt van? És zarándoklásunkban érezhetően is mellénk szegődik? Ó, magyarázzátok meg ezt a szót, mert túlságosan titokzatos ahhoz, hogy egyszerre megértsük, és túlságosan szép is, hogy elutasíthassuk magunktól.

Hát igen, Jézus itt van velünk. Meg-megjelenik közöttünk.

Megjelenik mindennek előtt a *kegyelmével*. Nincs igazunk, amikor vétkeink, rossz hajlamaink, akár

megrögzött bűnös szokásaink láttára is kétségbeesünk és szinte már lemondunk arról, hogy mi is lehessünk egyszer még tiszták, hősök, szentek. Nincs igazunk, ha azt hisszük, hogy nem vagyunk képesek helytállni a tisztaság, a harag, a jóra való restség kísértései között. Hogy nem tudunk állhatatosak lenni jó feltételeinkben.

Jézus nem ígérte soha, hogy kegyelmével azonnal és érezhetően, szinte csodás úton fog megsegíteni bennünket, de megígérte, hogy megteszi. Ha mi is feléje tekintünk a küzdelmeinkben és nem hagyjuk abba a bizalmat és az esdő könyörgést. Lehet, hogy évekig kell küzdenünk a magunk gyengeségével, éveken át kell viaskodnunk saját nyomorúságunkkal, bosszantó hitványságunkkal, leverő, elkedvetlenítő hangulatokkal, megszegyenítő visszaeséseinkkel s azzal a bátortalansággal, amely emezek nyomában iakad. De bízzunk, Jézus itt van velünk, közel van hozzánk, még a vétkeinkben sem felejt el; mindig újra megjelenik előttünk a gyóntatószékben és a szentáldozásban, mindig újra kezdi bennünk az építő és gyógyító munkát és az ő kegyelmének erejével annak idején majd csak boldog eredményt érünk.

Aztán itt van Jézus az ő *vigaszával* is. Akarja, hogy szenvedjünk, mert szenvedés nélkül nincs lelki nagyság, nincs Jézushoz tartozás; a szenvedés a szentek közös sorsa és a hősök iskolája. Anyagi gondok, testi gyötrelmek, betegség, gyász, lelki vívódások, gáncs és mellőztetés az embertársak részéről: mindezt akarta Jézus. De nem hagy magunkra köztük s viharos éjszakák sötétsége után, eredménytelenségek és gyöttrődések végén egyszer csak minket is felkeres és az apostol tiberiástavi felkiáltásával mi is boldogan ébredünk rá: „Dominus est”, az Úr van itt!

Legszebb és legtökéletesebb teljesülését azonban Jézus jövendölése az örök *életben* nyeri. Rövid ideig tart a szenvedés és a próba, de aztán ő eljön mind-egyikünkért külön-külön s az örök élet küszöbén való-

ban teljesedik az ő felséges ígérete: a ti szomorúságok vigasságra válik.

A mennyország tana ma sok ember ajkán kételkedő mosolyt kelt. Az Egyház ellenségei annyira belezsuggerálták és beledobálták az emberekbe azt a szabadgondolkodó és szocialista tant, hogy a túlvilág csak merő álom lehet és papi találmány, amellyel a kapitalizmus zsarnoksága alatt nyögőket hitegetik a papok s a vallástalan irodalom oly fölényes gúnnyal intézi el az örök élet kérdését, hogy nem csoda, ha végül még hívő keresztények is akadnak, akik csak amolyan félénk hittel hisznek benne.

Pedig, ha a mennyország nem igaz, az egész kereszténység hamis és hamis annak a Jézusnak tanítása, aki semmiről sem beszél annyit az evangéliumban, mint a túlvilágról és az örök életről. A keresztényellenes mesemondók szerint Jézus a gazdagok ellen hirdetett harcot; ő volt az első szocialista agitátor. Csodálatos! Ezek az emberek annyira ismerik az evangéliumot, hogy még azt is megtalálják benne, ami nincs is meg benne! Azt pedig, ami az evangéliumnak minden lapján, szinte minden során hangosan végigvonul, a túlvilágot, egyszerűen nem létezőnek jelentik ki.

Jézust bölcsnek, nagynak nevezik; de hát nem Jézus beszélt-e folyton a feltámadásról, az örök életről és az örök halálbüntetésről? Nem ő írja-e le hosszasan az utolsó ítéletet, nem ő beszél-e a dúsgazdag felébredéséről a „pokolban” s Lázár boldogságáról Ábrahám kebelén? Nem ő int-e, hogy inkább a kezünket, lábunkat, szemünket vesszítsük el, mintsem a gyehennára vettessünk? Nem ő mondja-e, hogy „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, ha lelkének kárát vallja”? Nem ő figyelmeztet-e, hogy ne azoktól féljünk, akik a testet meg tudják ugyan ölni, de a lelket nem, hanem inkább attól reszkessünk, aki a testet is, a lelket is gyehennára vetheti. Nem ő ígéri-e meg a hű és igaz szolgának, hogy majd be-

vezeti „Ura örömébe”, az országba, amely „az Atya áldottainak öröktől fogva készítettett” s amelyben ő maga szolgál fel majd nekik?

III.

De ha ez így van, akkor legyen a közeledő örök élet felséges reménye csakugyan *egész gondolkodásunknak és érzésvilágunknak alapja*. Akkor pillanatig se fájjon a „peregrinamur a Domino”, az Úrtól távol való zarándoklás ezer gondja és keserősége. Pillanatig se fájjon éhínség és szomjúság, betegség vagy gyász, magunkra-hagyatottság és mellőztetés. Pillanatig se fájjon a küzdelem és lemondás; mert ezért a célért, egy örökkétartó boldogságért mindent érdemes áldozni, mindent érdemes elviselni.

És akkor pillanatig se ingadozzunk, valahányszor földi jó vagy az Úr hűséges szolgálata között kell választanunk. Van, aki a vagyonért áldozza fel Istent, van aki házasságért, van aki szerelemért, van aki gyönyörért, van aki kényelemért, van aki hiúságért könnyelműen odadobja örök jussát, legszebb örökségét. Aki meggondolja, mily rövid az élet s mily hamar jön az Úr, nem fog ingadozni az ilyen választások perceiben, mert tudja, hogy a mennyországnak elébe helyezni semmit sem érdemes.

S aki hisz az örök mennyországban, Jézus országának eljövételében, az könnyebben is fogja Jézust mindenfölkött szeretni. Annak a szívében és élet-programmjában a „Peregrinamur a Domino” jelszava át fog alakulni erre „Peregrinamur ad Dominum”-ra, zarándoklunk, de az Úr felé.

Jézus egyszer értem is eljön, zarándokságom útjának végén diadalkapú vár, amelyen ő vezet be engem országába és ott örökre együtt leszek vele és egy örökkévalóságon át egyenkint beszámolok neki életem minden órájáról, minden kiállott harcáról, minden jótettéről, minden szeretetéről és minden helytelenségéről. Ha mindig erre gondolnék, bizonyval

élénken érezném magamban a vágyat, hogy örök életem Királyát már most barátommá tegyem, örök boldogságom szerzője iránt már most hálás legyek, sőt napról-napra, óráról-órára megörvendeztessem.

S végül érdemes apostolkodnom is, felhasználnom az időt s figyelmeztetnem embertársaimat is a nagy-szerű végre, az örök célra. Hány ember van, akit Jézus nem érdekel, aki örök életére nem gondol, akit a földi élet bajai és örömei az egyetlen szükségestől elvonnak. Ha hiszem az örök életet, ha várom Jézus eljövetelét, nem lesz szebb feladatom, átértettebb vágyam és boldogságom, minthogy mások is megismerjék, szeressék, szolgálják Őt s az élet ezer baja és szomorúsága, ami az ő zarándokságukból sem hiányzik, valamikor őbennük is el nem múló vigaszágra válják.

Lélek és Szentlélek.

„Mikor pedig eljövend ő, az igazságnak Lelke, ő majd eligazít titeket minden igazságban.” Ján. 16, 13.

Húsvét után 4. vasárnapra.

Minél inkább távolodunk húsvét ünnepétől, annál többször juttatja emlékezetünkbe az Egyház Krisztus Urunknak azokat a vigasztaló szavait, amelyekkel azt ígérte, hogy maga helyett a Szentlelket küldi meg nekünk. „Az Igazságnak Lelkét, aki eligazít bennünket minden igazságban.”

I.

A kereszténységnek ez a Szentlélek-tana minde-nkelőtt élesen élénk domborítja a *lelkiséget* általában. Volt idő, nem is nagyon régen, amikor az emberek esküdtek a materializmusra és szinte már nem is számított tanult és művelt embernek, aki a lélek valóságát hitte s elfogadta. Lélek nincs, minden látszólagos lelki működés egyszerűen rejtett és finomabb anyagi funkció, hangoztatták.

S volt, aki hozzátette: a boncolókés az emberi szervezetnek minden titkát felfedezte már, de a lélekre sehol sem bukkant rá. Ez a divat azonban elmúlt, ma már nincs komoly tudományos fórum, amely ennek a nyers és merev anyagelviségnek szolgálatában állana. Elismerik a lélek jogait, a lélek szükségességét, legfeljebb különbözőképpen magyarázzák annak mivoltát.

Csakugyan: nem kell sok eszmélődés hozzá, hogy belássuk: nemcsak lélek is van, hanem egyenesen a lélek az, ami a szervezetlen anyagot élő organizmussá formálja s lélek nélkül halott és rideg volna minden a világon. A lélek az a hajnal, amely életet fakasztó mosolyával az éjtszakát elűzi; a lélek az a tavasz, amely a dermedt téli tájra kikeletet varázsol.

Mi lenne az emberi test lélek nélkül?

Az emberi test anyagi alkotóelemeit ismerjük: a testünk háromnegyedrészen víz, amelyhez aztán még mész, szén, vas és egyéb anyagi alkotórészek járulnak. Próbálja csak meg valaki: vagy 50 liter vizet s néhány kilogramm meszet, szenet stb. összekeverni s addig habarni, forrasztani, míg ez az emberi test megalakul belőle: ezekkel a végtelenül finom hajszálerecskéekkel, idegrostokkal és idegvezetékekkel, érzékszervekkel, szívvel, vesével, gyomorral, aggyal és izomzattal! És ha sikerülne is valakinek ez a csoda (ugyancsak nem fog sikerülni soha!), próbálja csak valaki ezt a szervezetet odáig vinni, hogy mozogni is kezdjen, mégpedig magától, belső erőktől hajtva!

És még ha ez is sikerülne valakinek, próbálja meg odajuttatni ezt a csodálatos szervezetet, hogy a mozgáson túl érezni is tudjon; sőt nemcsak érezni, hanem gondolkozni és akarni is: fogalmakat alkotni, ítélni, következtetni, feltalálni; hidakat, vasutakat konstruálni, repülőgépeket szerkesztetni, hőskölteményeket írni, művészetet teremteni; mi több: imádkozni, Istenhez szállni, a végtelent megközelíteni, az örökkévalóságot tűzni ki maga elé célul!

Valóban: az emberiség egyik megismétlődő kis-

korúságának szaka volt az, amikor az emberek azt hitték, hogy éppen a legszebbnek és legnagyobbak tagadásával, amivel bírnak: a lélek tagadásával előbbre viszik a tudományt, a művelődést s az emberi méltóságot!

A lélek fölényének ez az újra és újra uralomra juttatása a kereszténység egyik legfőbb kultúrérdeme. Sajnos, bár ma elméletileg a materializmus megbukott-nak tekinthető, gyakorlatilag még igen messze vagyunk attól, hogy uralmát a lelkekben megtörtük volna! Ma is nagyon sokan vannak, akiknek a test a fő s nem a lélek, az étel és az ital, a pénz és a testi szépség, a vér vágyai és az érzékek gyönyörei százszor fontosabbak, mint a lélek érdekei: a lelki béke, hit, vallás, erkölcs, üdvösség!

II.

Azonban a kereszténység nem áll meg a lélek hangsúlyozásánál, hanem hozzáteszi: a mi lelkünk *természetfölötti* életre van hivatva s ez ismét époly mér-földnyivel több és magasabb a lélek természetes életénél, mint amennyivel a lélek fölénye túlszárnyalja a merő anyagot.

A kereszténység szerint az emberi lélek természetfölötti életre van hivatva, vagyis arra, hogy túlhaladva minden természetes hivatottságot, az istenfiúság életének legyen részese, s mint ilyen egykor az Isten színe-látásának boldog birtokosa. Ezt az Istengyermekséget a léleknek a maga becsületes erőfeszítése s helytállása révén kell megszereznie, de mégis úgy, hogy ebben az irányban egyetlen tapodtat sem tehet, hacsak felsőbb segítség, intés, nógatás, bátorítás nem készíti el útját s nem adja meg a lélek törekvésének a természetfölötti értékét. Ilyenformán egész belső életünk, egész igazi hivatásunk teljesítése két tényezőn múlik: egyik a Szentlélek serkentő, megvilágosító s jóra vonzó kegyelme, a másik a mi szabad közreműködésünk.

Sokszor még a vallásos katolikusok sem tudják ezt eléggé; nem vetnek súlyt a Szentléleknek erre a csodálatos, belső tevékenységére az emberi lélekben. Pedig milyen csodálatos tevékenység ez! Hogyan kiterjed mindenre!

Látszólag csupán a lélektan törvényei érvényesülnek bennünk s a valóságban mindenütt ott van ő is és gondolatokat, vágyakat ébreszt bennünk a jóra, elmélyedésre hí, int, visszariaszt, támogat. Mindezt azért, hogy a kegyelem gyermekeivé avasson vagy a kegyelemben megtartsa s növeljen minket. Ahogy az Úr keze milliószorosan dolgozik a természetben: milliárd fában, bogárban, fűben, virágban, úgy a Szentlélek is állandóan szövi, építi lelkünkben a természetfölöttiség aranybrokátját, az Isten-gyermekség királyi köntösét.

Mi azt hisszük, ez a jó gondolat, ez az egészséges belátás, ez a nemes buzdulás csak úgy magunktól van, holott a valóságban Isten keze irányította úgy a gondolatainkat, érzéseinket, akarásunkat, vágyainkat, félelmeinket, felbuzdulásainkat, hogy ez meg ez a jó elhatározás megszülessék bennünk. Így akármilyen jót teszünk, mindig azt kell mondanunk; ez elsősorban a Szentlélek Isten műve bennünk, mi csak annyival járultunk hozzá a létesüléséhez, hogy engedelmesen elfogadtuk a Szentlélek sugalmazását s közreműködünk vele.

Karácsonykor a megtestülést ünnepeljük, a megváltás kezdetét; húsvétkor a kinszenvedést és annak betetőzését, a feltámadást. Kétségtelen, a megváltás nélkül soha üdvösségre nem számíhattunk volna. De vajjon következik-e ebből, hogy a megváltással magával már adva van a mi üdvösségünk? Szó sincs róla! A megtestesülés és megváltás csak úgy válhatik lelkünk javára, ha annak gyümölcseit a Szentlélek előbb egyéni munkában mindegyikünkre alkalmazza, ha lelkünket, mindegyikét külön-külön arra diszponálja, szelíden arra vezeti, hogy a megváltás gyümölcseit befogad hassuk s magunkévá tehessük.

Olyan ez, mint a makrokozmosz és a mikrokoz-

mosz szerepe a természetben. Nemcsak makrokozmosz van: csillagok, napok, tejutak fenséges óriásai, hanem mikrokozmosz is: ezek a hatalmas égitestek nem állhatnának fenn az atomok belső alkatának szövevényes, bonyolult berendezése és funkcionálása nélkül, amely a természettudomány szerint époly csodálatos és bámulatrakeltő, mint a makrokozmosz csodái. Hasonlóképpen a megváltás makrokozmosza csak úgy válik bennünk eleven értékke, ha a saját lelkünk mikrokozmoszában szinte újra megvalósul, a miénk lesz, egyénilig birtokba vesz, áthat s eltölt minket.

III.

Azt kérdezhetné valaki: De hát valóságban alapul-e a kereszténységnek ez a tana, a Szentléleknek ez a folytonos belső munkálkodása, építése, sürgölődése a lelkünk mélyén? Nem lehet ebben kétség. Hiszen Krisztus Urunk maga nem győzte hangoztatni, hogy a Szentlélek az, akinek sugalmazása révén érthetjük csak meg igazán, amire ő minket tanított; hogy a Szentlélek jut-tatja eszünkbe mindazt, ami üdvösségünkre szükséges.

Azt jelenti-e ez, hogy a Szentlélek *mindenkinek külön* kinyilatkoztatásokat ad? Szó sincs róla! Ezt ugyan a XVI. század tévtanítói állították, hogy az Anyaszentegyház tanító tekintélye alól kibújjanak, de ennél kétségbeesettebb kibúvó aztán nincs is. Sehol Jézus nem mondja, hogy ne hallgassunk az Anyaszentegyházra, hanem mindenki hallgasson a maga külön isteni kinyilatkoztatásaira; ennek éppen az ellenkezőjét nem győzi ő is, apostolai is hangoztatni.

A Szentlélek csak arra tanít minket, amire már Jézus is tanított s amire a tanítással megbízott, Krisztus-rendelte Anyaszentegyház tanít. Csakhogy míg az Egyház kívülről tanít, addig a Szentlélek belülről ösztönzi, simogatja, sarkallja a lelkünket, hogy ezt a tanítást tiszta szívvel be is fogadjuk s szerinte éljünk. Hogy külön kinyilatkoztatást a Szentlélek nem ad a

híveknek, következnek abból is, hogy hiszen éppen ebből az elvből fakadt a szektaképződés ezernyi zúrzavara; s elég különös szerepet kellene juttatnunk a Szentléleknek, ha feltennők, hogy ahány fej, annyiféle kinyilatkoztatást ad: az egyiknek ezt, a másiknak talán éppen az ellenkezőt jelenti ki.

Hogy azonban a Szentléleknek ez a lelket megvilágosító serkentése csakugyan reális dolog, arra bizonyos fokig maga a tapasztalás is tanunk. Nem veszszük-e észre, hogy néha olyanok vagyunk, mint a darab fa: semmi lelki, vallási igazság nem tesz ránk hatást, nem emel fel, nem világosít meg, nem erősít meg; vissza-visszahullunk a saját tehetetlenségünkbe, restségünkbe, ösztöneink és alacsony vágyaink szomorú régióiba: csak az érdekel minket, ami föld és por és test és érzékiség? Máskor meg éppen ellenkezőleg, olyan könnyen megy minden, oly világos előttünk minden, amit a hitünk tanít, oly nagy kedvet érzünk a jóra, az Isten-szolgálatra, még a leghősiesebb cselekedetek is valósággal jóleső érzések közt folynak le bennünk.

Néha sötétségben botorkálunk, máskor meg minden verőfényes a szemünk előtt. Néha nem tudjuk kételyeinket eloszlatni, nem tudunk teendőink közt eligazodni; ha másokat a jóra rábírní kívánunk, nem találjuk meg a megfelelő szót és pillanatot. Máskor meg mindez oly könnyen és simán megy és annyi sikerrel jár! Mi ez? Nem szinte kézzelfogható-e itt a Szentlélek erősebb vagy gyengébb munkálkodása bennünk?

Sőt néha egész korok mintha tele volnának a Szentlélek járásával: az első századok a vértanúság hősi lendületével, a népvándorlás kora a keresztény hit lelkes befogadásának hevével, a keresztesháborúk kora a vallásos idealizmus hősiességével... Máskor aztán valóságos mélypontra süllyedt alá a lelkek élete: a hitújítás előtt és után, a francia forradalom idején, a XIX. század materializmusa és liberalizmusa fénykorában. Ma ismét mintha sok tekintetben a vallásos

újjaéledés lélekjárását figyelhetnők meg a művelt világban... Nem több-e ez, mint egyszerűen az eszmék változó divatja, a történeti és lélektani tömeghatások véletlen összejátszása?

IV.

És a Szentléleknek nemcsak a munkálkodása reális bennünk, hanem ennek a munkának a *gyümölcsei* is. De mennyire! Hiszen legfőbb kincseink, legszebb értékeink a Szentlélek e munkálkodásából fakadnak! Ő nélküle, Jézus Lelke nélkül semmi, semmi üdvösséges, természetfölötti élet nem fakadhatna bennünk.

Itt van pl. a *hit* kegyelme! Mily öröm az: hinni, mily felemelő s ugyanakkor értelmileg is mennyire megnyugtató érzés! Hány van, aki irigyel minket hívőket és siránkozik azon, hogy nem tud hinni... A hívő lelkelet pedig elsősorban a Szentlélek munkálkodásának eredménye lelkünkben. Hiszen hányszor tapasztaljuk, hogy a legfényesebb érv sem elég, a legszilárdabb biztonság is lepattan a lélekről: nem melegít fel, nem ragad magával. Mígcsak egy felsőbb megvilágosítás nem ér s nem ejti szinte észrevétlenül birtokba a lelkünket!

Hasonlókép a *remény*! Ez is páratlan szellemi kincs, pótolhatatlan és nélkülözhetetlen erő- és vigaszforrás. Tudni, hogy „jó Úrnak szolgálunk”, hogy „Atyám, a te gondviselésed kormányoz”, hogy lehetek szegény és beteg, megalázott és megvetett, lehetek haldokló vagy halott: nem történhetik velem rossz! Nem nyomorult pusztulás lesz a végem, hanem ellenkezőleg: egy kimondhatatlanul szép és gazdag élet az Isten kebelén... Ám a remény sem támad fel pusztá észokokra a lélekben; ahhoz is valami belső indítás, biztatás, megnyugtató simogatás kell: a Szentlélek édesgető, bizalomra gerjesztő munkája.

És a *szeretet*! Az a kiváltság, hogy Jézust jóbarátomnak nevezhetem s tudhatom s magamat az ő barát-

jának érezhetem! Hogy a Legszebbel, Legjobbal, Legfölségesebbel, Leggazdagabbal belső szeretetviszonyban élhetek, mindig odahajthatom fáradt fejemet az ő szívére, s ebből a szívből mindig kihallom a részvét, a jóság, az együttérzés és megbecsülés zöngéit az én nyomorult kis szívem iránt: mily kegy, mily szerencse, mily vigasztalás, mily erő! Ennek is csak a Szentlélek lehet megnyitója s éltetője; hiszen a lelki szeretet sohasem pusztá emberi okoskodásnak vagy merőben emberi érzelmeknek születtje.

És a *tisztaság*! Jobbra-balra ezer csáppal fonja be áldozatait a testiség polipja; sokan vannak, akik talán egy napig, egy óráig sem tudnak meglenni bűn és szenny, és nemtelen gyönyörködések nélkül; úgy érzik sokan, hogy e nélkül élni sem lehet... S akkor jön egy jó gyónás, jön egy jó elmélkedés az örökkévalóságról, jön egy lelkigyakorlat, jön egy áldozás, jön egy jó olvasmány, jön az apostoli segítség vágya s egyszerre oly semmisnek, oly hitványnak, oly feleslegesnek, szinte tárgytalannak és céltalannak érzek minden érzékiséget... Nem a Szentlélek csodálatos hatása-e mindez bennem, hogy így valósággal önmagam fölé nővök?

S végül, hogy minden egyebet mellőzzek: a Szentlélek öröme! Az a csodás, megnyugtató érzés, hogy jó úton haladok, hogy nem vagyok egyedül, hogy minden napom érték az örökkévalóság szempontjából, minden cselekvésem szent s minden igyekezetem Istennek tetsző... Ó, az a boldog biztonságérzet, amelyből aztán a meglelégedés és öröm érzete fakad, a lelki békéé, amely minden evilági örömet messze túlhalad tisztaságban, fényben, maradandóságban! A „Vigasztaló” munkája a lélekben, ahogy Jézus a Szentlelket nevezte!

V.

Nem tartozunk-e mélységes *hálával* a Szentlélek Isten iránt? Nem kell-e mindennapi örömmel üdvözlönnünk, mint isteni vendéget, aki a mi lelkünk mélyére

száll s ott a mi jobbik énünket állandóan vezeti, kalauzolja? Nem kell-e mélyen átéreznünk vele szemben a *felelősséget* is: hiszen borzasztót ártunk magunknak, valahányszor az ő szavát figyelmen kívül hagyjuk s intéseit mellőzzük!

És nem kell-e gyakran *fohászkodnunk* az Egyház imájával: Jöjj el Szentlélek Úristen! Jöjj el nap-nap mellett a mi szívünkbe, vedd birtokba gondolkozásunkat, érzelmeinket, akarásainkat, cselekvéseinket, egész lelkünket! Jöjj el azokhoz is, akik eddig nem fogadtak be téged; a tévelygőkhöz és bűnösökhöz, az elesettekhez és megkísértettekhez, a szomorúakhoz és szenvedőkhöz, betegekhez és haldoklókhöz! Jöjj el a családjainkba, hogy ott állandóan béke és szeretet legyen, hit és keresztény lelkület; jöjj a mi gyermekeink lelkébe, hogy százszorosán kikeljen bennük a jó mag, amit megpróbálunk elültetni bennük! Jöjj el az országok vezetőihez, az Egyház vezetőihez, hogy nehéz feladatukat helyesen tudják megoldani s úgy vezessék a népet, hogy annak földi és örök boldogságát biztosítsák!

Jöjj el Szentlélek Isten! Nélküled sivár, letarolt, téli dermedtség üli meg a lelkek világát. Jöjj el s azonnal fénybe öltözik, megújul, megelevenedik, felvirágzik és az örök életre gyümölcstermővé lesz minden!

Az igazi s a hamis béke.

„Isten Báránya, aki elveszed a világ bűneit, adj nekünk békességet!” Mise-kánon.

Húsvét után 6. vasárnapra.

Az emberi nyelvnek gyönyörűségesen szép szava, amely az egyházi nyelvhasználatban is gyakran felmerül: a *béke*. A világ Udvözítője már a jövődölésekben e címen szerepel: Princeps pacis, a Béke Fejedelme. (Iz. 9, 6.) Amikor az Isten-Fia emberré lett s megszületett a földön, belépője, megváltói szereplésé-

nek mintegy nyitánya a békeesség szava lett, melyet angyalok kara hirdetett.

Jézus maga, az ő adományai között, melyeket a világnak hozott, szerette a békét emlegetni: „Békeességet hozok nektek, az én békeességemet adom nektek; nem miként a világ adja, adom én nektek”. (Ján. 14, 27.) Feltámadása estéjén, mint megváltói halálának egyik legszebb gyümölcset: a békét hirdette apostolainak s így köszöntötte őket: Pax vobis, Béke veletek! Tanítványai is így beszéltek: az apostoli levelek köszöntő formulái közt állandó a béke kívánása. „Kegyelem és békeesség!” „És az Isten békeessége — írja Szent Pál oly szépen a filippieknek —, mely minden értelmet felülhalad, oltalmazza meg szíveteket és elméteket a mi Urunk Jézus Krisztusban!” (Fil. 4, 7.) Ugyancsak Szent Pál a Szentlélek gyümölcsei közt felsorolja a békét is. (Gal. 5, 22.)

Az Egyház minden szentmisében hangos szóval imádkozik vagy énekel a béke, az Isten békéjének adományaért s kit ne ragadna meg ez a megrázóan szép és mélyértelmű könyörgés: „Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem”. — Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit, adj nekünk békeességet! A legrégibb nyugati szerzetesrend, a bencés rend pedig egyenesen rendi jelszavának tekinti e szót: „Pax” — békeesség. A közfelfogás maga is a vallásos élet egyik legszebb velejárójának tartja azt a lelki békét, amely az istenes életet kíséri s mintegy jutalmazni szokta. Még akik a hitélet gyakorlatától távol állnak, azok is sokszor irigylük ezért a lelki békéért a vallásos embereket, még a legszigorúbb szerzetek tagjait is.

I.

Miben áll hát ez a béke s hogyan juthatunk el a birtokába?

Mindenekelőtt lássuk, miben *nem* áll. Mert ma mint minden szép és szent szóval, a béke szavával is szeretnek visszaélni az emberek. Lelki békéről, lelki-

ismereti nyugalomról beszélnek olyanok is, akikben egészen bizonyosan nincs meg az igazi lelki béke, Krisztus békéje.

Az igazi lelki béke mindenekelőtt nem annyi mint elfásultság, a *hitetlenség* lelki passzivitása. Béke nem annyi mint eltompultság, nem annyi mint a problémák észrenemvétele, a lelki igények és természetfölötti aspirációk tagadása, nem az az értelmi önérzéstelenítés, amely egyszerűen nem lát, nem hall, nem érez és nem kérdez többé, hanem gondolat nélkül elzárkózik a legnagyobb kérdések elől. Sokan azt hiszik, az hozza meg nekik a békét, ha sohasem gondolnak Istenre, számadásra, túlvilágra, ha zavartalanul és lelkiismereti háborgás nélkül élik a maguk könnyelmű s ösztönös életét.

Ez azonban önámítás. Ideig-óráig el lehet altatni a lelkiismeretet, de állandóan mégsem s a megpróbáltatás és magábaroszkodás óráiban a lélek mélyéről mégis csak felsír a nyughatatlanlanság, mely érzi, hogy álmegoldásokban nem tud megpihenni. Tagadhatja az ilyen ember az Istent: az okság elve mégis újra ráébreszti arra, hogy a világmindenségnek teremő-okának kell lenni; tagadhatja a kereszténységet, de a történeti bizonyosságok rávezetik arra, hogy Jézus az Isten-Fia volt; tagadhatja a katolikus Egyház isteni eredetét. Józan meglátásaiban mégis el kell ismernie, hogy ez az Egyház Jézus intézménye, Isten rendelése. Tagadhatja a túlvilágot, de az elmúlás rohanó közeledése akarata ellenére is újból meg újból figyelmezteti az el nem kerülhető elszámolásra. A hitetlenség nem béke, csak önáltatás.

A lélek békéje nem azonos a *lelkiismeret elaltatásával* sem. Hiába játsszák a vallásgyűlölők a békét s nyugalmat, mintha mindent bebizonyítottak és megcáfoltak volna, mintha a vallás csakugyan nem volna egyéb, mint az a „pestis”, ami a népeket megmérgezi. Hiába fojtják bele az önvád szavát újabb és újabb bűnök mámorába, ez legfeljebb önámítás lehet ismét, de nem igazi béke.

Ó igen, az emberek csodálatos találékonysággal értenek ahhoz, hogy magukban a lélek szavát elhallgattassák. Nem, nincsen Isten, vagy ha van, akkor majd csak elnézi nekünk, ha nem is vesszük túlságosan komolyan a parancsolatait; megbocsát, hiszen ő a végtelen irgalom maga. Csak a papok okoskodnak, de az Isten nem olyan kicsinyes, mint a papok, majd csak megússzuk azt az ítéletet, ha arra kerül a sor. Más is így él, miért legyünk mi jobbak, mint a többiek? Így hitegetik magukat.

Jézus ugyan bűnbánatot hirdet, amely nélkül, úgy mond, valamennyien elveszünk (Luk. 13, 5.), de ők év-hosszat nem érzik semmiféle bűnbánatnak a szükségességét. Jézus hitet követel, amely nélkül az ember máris el van ítélve, de ők túlteszik magukat a hiten. Jézus azt mondja: aki nem eszi az ő testét, abban nem lesz örök élet, ők azonban a legnagyobb kedélynyugalommal évtizedeken át is távolmaradnak az Oltáriszentségtől. Jézus a bűnbocsánatot az egyházi feloldozástól teszi függővé, ők pedig skrupulus nélkül maradnak el a gyónástól. Jézus házasságtörőnek nevezi azt, aki házastársával szakít s új házasságot köt, ezek az emberek pedig úgy csereberélik a férjeiket s a feleségeiket szemrebbenés nélkül, mintha csak ruhát váltanának.

Az Úristenre jóformán sohasem gondolnak, soha nem imádkoznak, soha templomba a lábukat be nem teszik, hacsak nem társadalmi szükségből. Cselekedeteikben soha az isteni törvény nem irányítja, sem az egyházi parancs nem feszélyezi őket; egészen magától értődonek tartják, hogy minden valláserkölcsi törvényen lelkiismeretfurdalás és aggályosság nélkül töltegyék magukat. Van, aki lop és sikkaszt, talán tízezrekkel károsítja meg a közt vagy a felebarátját és amelletttökéletesen megnyugtatta a lelkiismeretét, hogy egészen helyes, amit tett. Van, aki mást igaztalanul nyomorba, szegyenbe, szomorúságba kerget s egyetlen nyugtalan éjtszakája nincs miatta.

Van, aki keresztyulgázol női erényen, családi szentélyen, eskün, becsületszón, aki mint az állat, egyedül

a vad és zabolátlan ösztönei szerint él, aki mindent beszennyez és besároz, mindent összetör és összezúz, amihez ér, még a hitvestársa becsületét s a saját gyermekeinek üdvösségét is prédára veti, csak a maga brutális vágyait kielégíthesse — s akkor még szépen cirkalmazott védőbeszédeket tud tartani a maga ocsmánysága mellett, a maga hitszegései és jellemtelensége mellett. Belemenekszik az erkölcsi fertőt magasztaló irodalom álokoskodásainak sáncába s elhiteti magával, hogy a fehér fekete s a fekete fehér.

Jaj, milyen klasszikusan tudják az emberek áltatni s ámítani önmagukat! Milyen zseniálisan, milyen gonosztevő-zsenialitással tudnak sűrű ködöt terjeszteni önmaguk körül, a saját szemük s a saját lelkiismeretük előtt, amikor a gonoszságaikat önmaguk előtt álcázni kell!

Nem, ők nem érzik magukat bűnösöknek. Mint ahogy a bírósági bűnügyi tárgyalásokon is *csaknem minden gonosztevő azzal kezdi a védekezését, hogy „nem érzi magát bűnösnek”*. Ezek a modern emberek sem érzik magukat bűnösnek, amikor pedig nincs az Isten tizparancsolatának, az Anyaszentegyház ötparancsának talán egyetlen pontja sem, amellyel hadilábon ne állanának. De ők oly körmönfontan ki tudnak magyarázni s el tudnak kenni önmaguk előtt mindent!

Dél-Amerikában jártamban sokszor hallottam, hogy arrafelé sokan nagy katolikusnak tartják magukat akkor is, ha soha templomba nem járnak, sőt talán megkeresztelve sincsenek. De azért iszonyú sértésnek veszik, ha valaki katolikus voltukat kétségbe merné vonni. Ők igenis katolikusok, rendben van a szénájuk! Hány ilyen pogány katolikus él erre mifelénk is, aki még csak nem is aggódik a lelke állapota miatt, aki nek a lelki békéje abban áll, hogy tudatosan, a jobb meggyőződése ellenére valósággal eltitkolja s elhazudja önmaga előtt a maga nyugtalanító s veszélyes helyzetét.

Vajjon igazi lelki béke az, amit ezzel az önámítással vásárolnak meg az emberek? Dehogy; éppen

ellenkezőleg! Ez a „béke“ csak a lélek mélyén háborgó kínos békétlenségnek, fel-felmorajló nyugtalan-ságnak s önvádnak az ideig-óraig való elfödése, elhallgattatása. Az igazi lelki békének legmélyebb alapja az igazság: az, hogy a lélek a legtárgyilagosabb önvizsgálat mellett is azt mondhassa magáról: rendben van a szénám, amennyire embernek a szénája az Úristen szent szeme előtt rendben lehet; nekem jogom van örülni és bízni. Ezeknél az embereknél azonban a lelki békének éppen ez az igazságalapja teljességgel hiányzik.

Ezek az emberek, ha egyszer őszinték akarnak lenni, kénytelenek megállapítani, hogy rossz úton járnak. Kénytelenek azzal számolni, hogy az Úristen egy hajszállal sem ítél majd fölöttük más zsinórmérték szerint, mint amelyet mindenkre nézve megjelölt s nem gyakorol külön kegyelmet csak azért, mert valaki a bűn elkövetésének pillanatában azzal a blaszfémiával altatja el a lelkiismeretét, hogy ő így is nyugodtan léphet majd az örök Bíró ítélőszéke elé.

A kinyilatkoztatás forrásaiban nem egy nyomatékos figyelmeztetést olvasunk arra nézve, hogy *ne cseréljük össze az Isten békéjét az önáltatás álnyugalmával*. Már a próféták figyelmeztetnek arra, hogy „sokan beszélnek így: Békesség, békesség! holott nincsen békesség!” (Jer. 6, 14; 8, 11. 15.) Majd kereken kijelentik, hogy „nincs békéjük az istenteleneknek” (Iz. 48, 22; 57, 21), akik „a béke útját nem ismerik!” (Iz. 59, 8.)

Az Újszövetségben nemcsak Szent Pál figyelmezteti az isteni parancsok megszegőit, a kicsapongókat és paráznákat, hogy „ne ejtsék tévedésbe önmagukat, mert az ilyenek nem bírják majd Isten országát” (I. Kor. 6, 10), hanem az Úr Jézus maga is a legkülönbözőbb kijelentésekben teszi ugyanezt. Törvényeit mindenre nézve, személyválogatás nélkül kötelezővé teszi, fenyegetéseit — igenis, véres és komoly fenyegetéseit — mindenki felé intézi. Az ítéletről s az örök

büntetésről szóló kijelentéseit nem lehet rettegés nélkül olvasni.

Kinszenvedése előtt meg egyenesen halmozza azokat a példabeszédeket, amelyeknek egyetlen értelmük a megrettentő célzat azokkal szemben, akik könnyen veszik az Isten parancsait. A szőlőművesek példabeszédét pl. azzal zárja be, hogy a családos ember „a gonoszokat gonoszul veszti el és szőlőjét más műveseknek adja bérbe”. (Mt. 21, 41.) A király lakomáján menyegzős ruha nélkül megjelentre a király által ezt a végzést hirdeti ki: „Megkötözvén kezeit és lábait, vesétek őt a külső sötétségre; ott leszen sírás és fogak csikorgatása”. (Mt. 22, 13.) A tíz szűzről (szolgálóról) szóló példabeszéd is azzal végződik, hogy az őt balga szűzet az isteni vőlegény kizárja az örök menyegzőről, mert elmulasztottak olajat szerezni a lámpájukba. Hiába könyörögnek a szerencsétlenek, hogy „Uram, Uram, nyisd meg nekünk!”, a felelet erre csak ez: „Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket”. (Mt. 25, 1—12.) A talentumot elásó, haszontalan szolga sorsa is rettenetes: „A haszontalan szolgát vessétek a külső sötétségre: ott leszen sírás és fogak csikorgatása”. (Mt. 25, 30.) S mindennek betetőzéseként Jézus az utolsó ítélet borzalmas büntetéseit helyezi kilátásba mindazoknak, akik nem az ő parancsait tartották meg, hanem a maguk tetszése szerint éltek.

Az önámítás és önáltatás hamis békéjével szemben mint valami elrettentő profécia hangzik Jézus ajkáról a szó: „Sokan akarnak majd bemenni (az égbe), de nem tudnak. Mikor már felkelt a családátya és bezárja az ajtót és ti kívül állva zörgetni kezdetek az ajtón, mondván: Uram! nyisd ki nekünk; ő majd fellevén mondani fogja nektek: Nem tudom, honnét valók vagytok. Akkor azután mondogatjátok: Elötted ettünk és ittunk és a mi utcáinkon tanítottál. Ő pedig azt mondja nektek: Nem ismerlek titeket, honnét valók vagytok; félre tőlem mindnyájan, ti gonosztevők!” (Lk. 13, 24—27.) A farizeusok magukat nagy istenfélőknek tartották, lelkiismeretüket a puszta

külső törvény pontos megtartásával ámitották, Jézus pedig „képmutatóknak”, „vak vezéreknak”, „kígyók, viperák fajzatainak” nevezi őket. (Mt. 23.)

Ha a házam ég s a gyermekeimet is elragadta a tűz, én pedig nyugodtan szendergek s nem akarok tudomást venni a szörnyű veszélyről, amely körülöttem tombol: vajjon joggal mondhatom-e akkor, hogy nincs semmi baj, teljes a békesség, nincs helye az aggodalomnak?

Ezek tehát a hamis béke útjai, a békétlenséget elhazudni s elpalástolni kívánó önámítások. Önmagunkat elámíthatjuk ideig-óráig, de az Istent el nem ámithatjuk velük.

II.

Mi hát az igazi lelki béke? Az a minden bajon, szenvedésen, küzdelmen s megpróbáltatáson keresztül ingathatatlanul megőrzött *lelki összhang s nyugalom*, amely a *hitből*, a *reményből* s a *szeretetből* fakad.

A *hitből*, amely megnyugtatja az értelmet, amidőn oly gyönyörű s kielégítő feleletet ad a lét és a lélek nagy kérdéseire, eligazít a világegyetem és a metafizika útvesztőiben, a legmélyebb és legkinzóbb titkok mellé odaállítja az Isten szaván nyugvó megoldások biztos válaszait. A *reményből*, amely minden történésben Isten jóságának s gondviselésének csodás hímzőrámáját látja, atyai szándékok s üdvözítő akarások nagyszerű és nagycélú játékát. A *szeretetből*, amely hűségesen simul a minket nagylelkűen szerető Isten szívére, benne találja meg a legszebbet s a legszeretreméltóbbat, amit s akit csak szeretnünk lehet, s egy örökkétartó, vigasztaló s boldogító szeretet isteni ígérétét.

Lelki békéje annak van, aki tudja, hogy a helyes úton jár; azon, amelyet Isten mutatott meg nekünk, hogy járjunk rajta; aki nem zárkózik el a kegyelem szava előtt, hanem azt hűségesen követi s így remélheti, hogy a legfőbb Bíró előtt rendben van a szénája, biztos az örök sorsa. Lelki békéje annak van, aki Isten

előtt leszámolt a multtal, jelennel és jövővel: a multnak botlásaiért vezekel s bűneinek bocsánatát keresi, a jelent a vallásos kötelességteljesítés szent alkalmának tekinti s a jövőben Isten irgalmától biztosan várja a további kegyelem segítségét s ennek révén az örök életet.

A lelki békének lényeges tartozéka: *a bűnbánó szellem*. A belátás, hogy vétkeztünk és vétekre hajlunk s épp azért vezekelnünk kell s vigyáznunk, mert „félelemmel és rettegéssel” kell üdvösségünket művelnünk, s aztán: az ennek a belátásnak megfelelő, alázatos, önfegyelmező s vezeklő élet. Ennek nyomában fakad aztán az a nem farizeusi önámítás, hanem szerény és alázatos tudat, hogy legalább amennyire emberi gyarlóságunktól telik, törekszünk Isten utain járni s az ő kegyelmét és bocsánatát elnyerni. Paradoxonnak látszik, de így van: az igazi lelki békének éppen ez a bűnbánó, vezeklő szándék az egyik legfőbb forrása. A Szentírás is ezt mondja: „Az Úr félelme szívet derít, vígságot, örömet ad és hosszú életet”. (Sir. 1. 12.) Nem az Úr szeretetéről mondja ezt a Szentírás, hanem az Úr félelméről!

Ez a béke igazi lelki béke s mint ilyen, értékes kincs, mindennél értékesebb. Aki ezt a békét a lelkében hordozza, az mindig örülhet s mindig bízhatik. Az boldogan tekint fel az égre: neki a csillagvilág ott fenn az űrben nem hideg csillag-sivatag csupán vagy nagy, ezüstszőges koporsó, hanem fényes palota, amelyből az ő mennyei Atyjának jósága, nagysága és szeretete csillog feléje. Az ilyennek a föld nem börtön, hanem családi kert: minden fűszálban és szellőben, minden madárdalban s gyermekkacajban a szerető Isten jósága suttog és mosolyog felé. Az ilyennek az élet nem céltalan játék, nem bolondok-háza s nem örült haláltánc, hanem az örök élet nagyszerű előkészítő iskolája. A szenvedés neki nem kegyetlen természeti erők romboló játéka s a halál maga nem kegyetlen ökol-csapás, hanem a szentség és Krisztus-követés fölséges iskolája.

Az ilyen nem fél még az enyészettől, a vég közeledtétől sem, hanem ha arra gondol, akkor Prohászka püspök végrendeletének szavaival ő is így fohászkozik; „Örömmel térek meg az én mennyei Atyámhoz”. Sőt Szent Pállal így mondja: „Kívánok feloszlani és Krisztussal lenni”. (Fil. 1, 23.) Az ilyennek a vallás maga nem merő kényszer és kaloda, hanem ellenkezőleg: az élet legszebb megdicsőülése, Jézus barátsága, amelynek birtokában az ember soha sincs egyedül és sohasem érezheti magát árván; s neki Jézus udvara is boldog otthona: Szűz Mária neki édesanyja, a szentek az ő gyámolítói s barátai, az angyalok az ő őrzői, a hívőtársak az ő testvérei s az Oltáriszentség révén vérrokonai. Ég és föld csupa derű és ígélet neki, minden reggel egy új mennyet hódító alkalom, minden este egy lépéssel közelebb-jutás a célhoz, minden megpróbáltatás egy új záloga a kiválasztottságnak.

Ha van a földön boldogság: ez az. Ha van irigyletes sors: ez az. Valóban: az Úr Jézus olyan békét ad nekünk, amely egészen más, mint a világ békéje. Ha ez hamis: az övé igaz; ha ez ingatag, az övé szilárd; ha ez zavaros, az övé tiszta, mint a kristály; ha ez mulandó, az övé örök, mint Őmaga.

III.

Lelki béke! Annyi-e ez, mint kvietizmus és harc nélküli, nyugodt és kényelmes élet? Ó nem.

A lelki béke azért még *nem jelent harctalanságot*, nem jelent kvietizmust. Nem jelenti azt, hogy sem kifelé, sem befelé nincsen semmi küzdelmünk és küzdenivalónk, hogy napsugarasan, zavartalanul, örök mosolygásban élünk, mindenünk megvan, semmi sem izgat és tesz próbára minket, vagyis szélcsend van körülöttünk és bennünk. Ha valaki, az Úr Jézus volt birtokában az állandó lelki békének, mégpedig a legmagasabb fokon s még ő sem volt ment, nem akart ment lenni sem a külső ellenségek támadásaitól, sem a fájdalom és szenvedés pörölycsapásaitól, sem még a belső

szomorúság és levertség, elhagyatottság és keserűség-
 érzés gyötrelmeitől.

Nem abban áll a lelki béke, hogy kísértéseink ne legyenek, sem abban, hogy keresztet ne kelljen viselnünk, sem abban, hogy az igazságért s hogy az Isten országáért ne kelljen harcolnunk s esetleg üldöztetést is ne kelljen szenvednünk. Hiszen az Üdvözítő maga fejti ki a boldogságok tanában, hogy ellenkezőleg: éppen a helyes értelemben vett lemondásban, béketűrésben, üldöztetésben rejlik a boldogságnak egy-egy forrása. Az apostolok élete, a vértanuké, a nagy szenteké, hitvallóké, misztikusoké, apologetáké a szenvedések és küzdelmek élete volt. S ezek az emberek mégis a legteljesebb lelki békét élvezték.

A lelki béke nincs ellentétben a *lelki szárazsággal* sem: azzal a keserves lelki állapottal, amikor pillanatokig minden elhomályosul előttünk, amikor nem érezzük a kegyelem édes simogatását a lelkünk arculatán. Amikor kedvünk lenne a keresztrefeszített Üdvözítővel együtt felkiáltani: Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem! Mert ezekben a sötét, getszemánikerti és kálváriai órákban is változatlanul élhet a lelkünkben az Isten békéje. Ezek a zavaros hangulatok és depressziók egyszerű kísértések és megpróbáltatások lehetnek, amelyeket a jó Isten csak azért bocsát reánk, amiért nagy szentekre is rábocsátotta azokat, hogy a lelki sötétség perceiben is megmutassuk hozzá való hűségünket és ingathatatlan bizodalmunkat.

IV.

Nincs kétség benne: ez a lelki béke a *legnagyobb kincs a világon*. A kegyelem visszfénye ez a lélekben, a Szentlélek bennünk lakozásának s a kiválasztatásnak biztos jele s az örök béke boldog előíze. Az Isten gyermekeinek minden földi kincsnél és örömnél gazdagabb kiváltsága.

Van-e ehhez fogható evilági érték? Lehetek nagyúr, gazdag, előkelő, a világ szemében közirigység

s talán bámulat tárgya, lehetnek sikereim, diadalaim, lehet vagyonom, palotám, birtokom, enyémek lehetnek a föld legszebb gyönyörűségei, mindaz, amit szem, száj, szív és érzékek áhítanak s enélkül a lelki béke nélkül mégis csak roncs vagyok, szánandó koldus, halálraítélt rab. Vak és világtalan, siket és néma, beteg és nyomorék. Nélküle az élet terhe százszoros ólomsúllyal nehezedik rám, a rázkódtatások könnyen letörnek, komoly viharban nem marad más út számomra, mint a kétségbeesés és talán az öngyilkosság.

Szánandó emberek azok, akik homokra építik reményeik várát, akik pillanatról-pillanatra élnek s szilárd talajt voltaképp soha az életben nem éreznek a lábuk alatt. Akikre nézve a múlt sötét, a jelen értelmetlen játék s a jövő bizonytalan rém. Akik nem nézhetnek fel nyugodt lélekkel az égre, mert mögötte legföllebb egy megbántott, elhanyagolt, semmibe vett s haragra ingerelt Istent sejtenek. Nem nézhetnek nyugodtan maguk köré, mert számukra megfejthetetlen talány a természet, az élet, a világ.

Nem pillanthatnak bele nyugodtan a saját lelkiismeretükbe sem, mert ott üres gondolatnélküliséget találnak, megoldatlan kérdések összekuszált gombolyagát, vak szenvedélyek, ösztönök, hitványságok és bűnök pokoli kavargását. Az önvád és önszámonkérés sürgető, dörömbölő szavát talán azzal iparkodnak elhallgattatni, hogy tagadnak vagy kétségbevonnak mindent, ami a jobb meggyőződésük szerint is szent és igaz, mesterséges ködöt terjesztenek maguk körül, bekötik a saját szemüket, eltompítják saját lelkiismeretüket. Szánandó, árva, már itt a földön elkárhozott emberek!

Mit tegyünk, hogy ezt a *lelki békét megszerezzük* s megőrizzük?

Teljesítsük a feltételeit: erősödjünk a hitben, reményben, szeretetben, bűnbánati szellemben. Élünk magasabb hitéletet: tanulmányozzuk az Úr igéjét, olvassuk az evangéliumot, az Egyház tanítását, a szentek életét, az Egyház történelmét. És ne csak olvassuk és

tanulmányozzuk, hanem éljük magunk is az Egyház imaéletét, használjuk kegyelmi eszközeit! A szenvedés és kísértés óráiban gyakoroljuk a remény erényét, az Úr Jézus jóságába, hűséges Szívébe vetett bizodalmat! Ragadjunk meg minden alkalmat, hogy iránta való szeretetünket megmutassuk: szeressük az Oltáriszentséget, szeressük a Boldogságos Szűzet, szeressük az Egyházat, szeressük a felebarátot, szeressük a szegényeket, szeressük azokat, akik ellenünk vannak.

S végül: vezekeljünk! Elkövetett bűneink mellett ne térjünk egyszerre napirendre, még akkor se, ha a szentgyónásban már megnyertük azok bocsánatát. Mert a bűnbocsánat megnyerésén kívül még a vezeklés kötelessége is ránk hárul; nemcsak a bűnökért, hanem még a büntetésekért is eleget kell tennünk.

Salamon királyról azt olvassuk az Ószövetségben, hogy amikor királlyá lett, nem gazdagságot és hatalmat kért az Úrtól, hanem csak egyet: bölcseséget. Mi is így imádkozzunk: Uram, ne érzéki élvezeteket adj nekem, ne vágyaim kielégítését, ne zajos ünnepeket, ne hízelgést, ne hiúságom legyezését, ne vagyont és vigasságot, hanem csak egyet: az igaz hiten s a te kegyelmed birtokán alapuló igazi lelki békét, az örök béke előízét!

Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit, adj nekünk békességet!

Elmélkedés Krisztus Urunk kinszenvedéséről.

Miért kell Krisztus kinszenvedésére gondolnunk?

Elmúltak a farsang bohóságai, itt a nagybőjt; a magunkbaszállás, a bűnbánat és megjózanodás ideje. Lehullott a hamvazószerdai hamu a fejünkre, violaszínbe öltözik az Egyház s széttárja előttünk ismét a Passió színpadjának kárpitját, az isteni színjátékát, amelynek Jézus a szenvedő hőse. Felhangzik az ének: „Keresztények, sírjátok!” s az emberek lehajtott fővel jönnek, hosszú sorokban s magukra eszmélten, a kereszttutát járó Jézus eleven stációi elé.

Nagybőjt a Jézus kinszenvedésének, keserves meggyötörtetésének, kínos kereszthalálának az emlékezete. Gyerünk, elmélkedjünk róla mi is, kegyeletes szívvel, meghajtott fővel, áhítatos megtörődéssel!

Testvér, te félsz? Te vonakodol velünk jönni? Téged bánt és idegesít a kinszenvedésnek még a gondolata is? Talán azok közé tartozol, akik mégha egyébként vallásosak is, a vallásban mindig csak a derűs, felhőtlen, a kínra, vérre s végre nem emlékeztető témákat kedvelik? Futsz a passió komor képei elől, mint ahogyan egyesek nem bírják hallgatni a Circumdederunt-ot s nem tudják elviselni a gondolatot, hogy valahol a közelükben temető van, vagy egy ember haldoklik? Kinszenvedés? mondják sokan. Nem, nekem az élet maga úgyis elég kinszenvedés, ne hozakodjatok vele elő jobban, mintahogy elkerülhetetlenül szükséges! Fiatal vagyok és élni akarok, nekem ne beszéljete halálról és megfeszítettésről! Kinszenvedés? Nekem akció kell és nem passió, cselekvő, eleven, mozgalmas és szervezkedő katolicizmus; elég

volt a szemlélődő, az álmata, a Kálváriát járó vallássosságból!

Engedd meg, testvér, hogy megmagyarázzam neked, mennyire félreérti a passió igazi jelentését, aki így beszél. Neked kell a passió, éppen mert fiatal vagy s veszélyekben forogsz. Éppen mert szenvedsz és passió a magad élete is, kell neked a Krisztus kínszenvedésére gondolnod, hogy benne megnyihülj s erőt találj. Éppen mert aktív vagy és, nagyon helyesen, az aktív katolicizmusért lelkesedel, jó, ha tevékenységedet megtermékenyít a legmozgalmasabb akció szellemével, amely a világon valaha lefolyt: a Krisztus szenvedésének életet sugárzó energiáival.

Miért kell nekünk keresztényeknek mindig újult buzgalommal sietnünk Krisztus keresztjéhez s miért kell mindig új szeretettel merülnünk el a kínszenvedés szemléletébe?

Mindenelőtt a *hűség és hála* okából. Ne feledjük, hogy Krisztus Urunk nem szeszélyből, nem fanatizmusból, nem öncsonkító fakir- vagy szanyasszi-kedvből vállalta a szenvedést, hanem nagy, pozitív célért: mihozzánk való szeretetből, a mi megváltásunkért. Vagyis *szenvedett, mert rajtunk akart segíteni vele* s mert tudta, hogy Isten örök végzése szerint minket másként a bűntől s örök haláltól megmenteni s megszabadítani nem lehet.

Már pedig tűrhetetlen, hogy olyan valakire ne emlékezzünk szívesen, olyan valakinek a passiója s halála ne foglalkoztasson bennünket mindig új és friss emlékezéssel, aki nem önmagáért, nem is tőlünk idegen célokért, hanem egyenesen miérettünk s a mi megmentésünkért szenvedett. Olyan valaki mellett menjünk-e el közönyösen, „cuius livore sanati sumus”, akinek a „kékségei” (Iz. 53, 5.), azaz sebei, megveretése, összetipratása által gyógyítottunk meg?

Mi emberek tudunk nagyon hálásak lenni egymás iránt, de azt hisszük, az Úr Jézus iránt nem tartozunk ugyanolyan meleg hálaérzéssel, oly kegyeletes emlékezéssel, mint valami embertárs iránt, akitől nagy jót

vettünk. Itt a földön, egymás közt, nem bocsátjuk meg egymásnak, ha valaki köztünk hálátlan. Ha valaki beteg volt s azért menekült meg a gyötrő elsorvadástól s kora elmúlástól, hogy más valaki vállalta helyette a betegséget és halált, vagy ha valaki börtönben, rabságban, számkivettetésben sínylődött s úgy szabadult ki, hogy egy jószívű ember őhelyette öltötte magára a bilincset, vagy ha valakit nyomasztó adósság terhelte, úgyhogy fuldokolt alatta s minden reménységét már-már rombadőlni látta s akkor egy jó ember ingyen, semmiért, nagylelkű szeretetreméltóságból kifizette minden tartozását s még gazdagon meg is jutalmazta, fel is öltöztette, fel is kelengyázta a szegényt: az, ha nem tuskó és katángkóró, ha nem az állatiasságig érzéketlen s hálátlan, ha emberséges ember, az kell, hogy holta napjáig a szívébe zárja s mindennapi hálás emlékezésébe foglalja ezt az ő egyetlen, legnagyobb jótévőjét.

Miért csak az Isten Fia legyen az, akivel szemben nem ismerjük a hála legelemibb kötelességét? Miért csak az az élő, véres Nefelejcs, akit Jézusnak hívnak, száradjon el és halványuljon fakó semmivé a lelkünk emlékezésében?

Ne felejtjük, hogy ha keresztények vagyunk, ha életünknek magasabb értelmet tulajdonítunk, ha azon az úton akarunk járni az üdvösség felé, amelyet a kereszténység alapítója s Istene, Jézus, jelölt meg nekünk, akkor első életparancsunk és életfeladatunk csak ez lehet: az Isten szeretete s imádása, a *Jézussal való belső életkapcsolat* ápolása, örök életünknek s örök boldogságunknak végső célpontjával való egyesülésünk már ezen a földön. Ha keresztények vagyunk s ha ez a felséges szó nem pusztán sallang nekünk és nem pusztán külső elnevezés, akkor a mi legszebb élet-hívásunk s legelőkelőbb gondoskodásunk az legyen, hogy ezt a Jézust tanulmányozzuk, közelről megismerjük, őt utánozzuk, kövessük, a lelkünk arcvonásait egyenkint alakítsuk át az ő lelkének fölséges és minden fölött gyönyörűséges arcvonásai szerint.

Mert ez a kereszténység lényege.

Úgy is az a baj, hogy mi keresztények nagyon kevésé tudjuk, mi mindent jelent ez a szó: keresztény! Nagyon kevésé gondolunk vele, hogy ennek a szónak belső tartalmát ne csak megértsük, hanem át is éljük. Úgy is az a baj, hogy Krisztus nagyon idegen nekünk, messze jár tőlünk, vagy helyesebben: mi járunk nagyon messze tőle, nem értjük, nem ismerjük őt. Csak távoli ismerősünk. Nem él a szívünkben eleven valóságként, égő színekkel lobogó, eleven, sugárzó s éltető lángként, melynél jól éreznők magunkat, amelyhez vissza-visszatérnénk melegedni és megvilágosodni és akiben leghívebb vigasztalónkat, legjobb barátunkat s legokosabb tanácsadónkat ismernők fel.

Kereszténynek lenni pedig mindenelőtt annyi, mint Jézussal benső, édes, állandó s eleven barátságot kötni, nem tudni meglenni nélküle egyetlen napig, egyetlen óráig sem, üresnek s izetlennek találni minden munkát, beszédet és szórakozást, ahol ő nincs velünk. Kereszténynek lenni annyi, mint Krisztust hordozni magunkban, homlokunkon, ajkunkon és szívünkben állandóan.

Már most hol ismerhetjük meg Jézust jobban s hol szerethetjük meg mélyebben, mint az ő *kínszenvedésében*? Minden ember akkor mutatja meg az igazi arculatát, jellemét, szívét, amikor szenved, amikor magára van hagyatva. A fájdalom órájában elsímul az emberek arcáról s eltűnik a viselkedésükből minden, amit póznak lehetne tartani. Ekkor, éppen mert szenvednek s mert nem másoknak tesznek-vesznek, beszélnek és élnek, hanem a maguk legbensőbb énjét élik, éppen ezért a legigazibb arculatukat is vetítik azok elé, akik szenvedésüknek véletlenül a tanúi. A síró ember nem éppen szép ember, de bizonyos, hogy igazabban s őszintébben mutatkozik be a maga való mivoltában, mint az ereje teljében pompázó, a nevető, a diadalmas, a kifelé szereplő ember.

Jézusnál talán kevésbé találó ez a szembeállítás, mert ő kétségtelenül éppen olyan őszinte volt diadalai

perceiben, mint fájdalmában. Mégis még órála is elmondhatjuk, hogy sokkal mélyebb bepillantást enged önszívébe a passióban, sokkal többet s megrázóbbat leplez le a saját csodálatosan gazdag lelki életéből, amikor szenved, mint mikor csodákat művel, oktat, rendelkezik s országát szervezi. Hát hogyne ragadnók meg az alkalmat, hogy a szenvedés jelenetein, mint megannyi meghasadt kárpiton keresztül beletekint-sünk ebbe a csodálatos és titokzatos lelkiségbe, Jézus belső életébe, érzelmeinek s gondolatainak titokszerű, rejtelmes birodalmába! Hogy megismerjük, megszeressük, eggyé olvadjunk vele, megszilárduljunk az ő szeretetében, szívünket belehorgonyozzuk az ő Szívébe, az ő barátságába.

Erre valók a böjti elmélkedések, Jézus kinszenvedésének ájtatos szemlélete.

További hiba, hogy mi emberek nagyon könnyen megfeledekezünk az *elégtételnnyújtás* kötelességéről.

Még a vallási életünkbe is belevisszük az önzést; csak azt keressük benne, ami felemel, vigasztal, hangulatot ad. A vallásosság terén is szeretünk középpont lenni, amely körül forog minden. Mintha maga az Úristen is csak arra való volna, hogy minket szolgáljon s legjobb esetben a mi nemes és legnemesebb passzióinkat kielégítse!

Pedig hát nem így van, a valóság szerint az Úristen a középpont és minekünk kell körülötte forognunk és neki szolgálnunk. És mivel az Úristent megbántottuk, tehát tartozásaink is vannak vele szemben, amelyekről nem szabad megfeledekeznünk; amelyekért ha ízlik, ha nem, vezekelnünk kell és elégtételt kell nyújtanunk.

Mármost a passió ájtatos szemlélete éppen ezt az elégtévő, vezeklő szellemet ébreszti fel bennünk s hozzá is edz bennünket a köteles istenszolgálatnak és elégtételnnyújtásnak komoly, önhúsunkba-vágó, önmagunkat fenyítő fegyelméhez.

Mi több, a Krisztus kinszenvedésével való ájtatos foglalkozás szükségkép felkelti bennünk a Jézus iránt

való önzetlen szeretet lángját. Ez pedig minden vezeklő és elégtévő cselekedetünknek és minden kereszthordozásunknak csodálatosan sokszorozott, ragyogó értéket ad.

A töredelem szentségéről azt tanítja a hittudomány, hogy a bűnbánatból, gyónásból és feloldozásból álló szentségi ténynek kiegészítő alkatrésze az elégtétel, a lelkiatya által kiszabott penitencia s éppen azáltal, hogy még ez a penitencia is a szentségnek kiegészítő alkatrésze, bizonyos fokig reá is kiterjed a szentségnek „ex opere operato”, vagyis dologi teljesítmény, a pusztá elvégzés alapján érvényesülő, Jézus-adta és csalhatatlan hatékonysága. Úgy, hogy amikor gyónás után az elégtételt elvégzem, *ezt az elégtételt! még bizonyos értelemben Krisztus és az egész Egyház végzi bennem* és azért mérhetetlenül nagyobb értékű, mint valamely magamtól választott vezeklés. Ha nem is ugyanily fokban és ugyanily értelemben, de némileg hasonlóan emeli át vezeklésként felajánlott vagy elviselt szenvedéseinket felsőbb értékrendbe, ha azokat az Úr passiójával egyesülve az Úr Jézus iránt tiszta szeretetből vállaljuk; azért, mert ő is szenvedett értünk.

Dehát nem magától értendő-e, egyáltalán magyarázatra szorul-e, hogy a Krisztus kínszenvedéséről szóló elmélkedés mindenkép jó, időszerű és hasznos nekünk? Hiszen *magunk is szenvedünk és panaszkodunk*, sokszor szinte leroskadunk már és kétségbeeséssel vívódunk a ránk nehezedő terhek, csapások súlya alatt. Mi lehet a jajokban fuldokló embernek vigasztalóbb és felemelőbb, mint Jézus szenvedésének a megfontolása? A gondolat, hogy az Isten Fia maga is szenvedett? Hogy a legártatlanabb maga is vért izzadott, ostorcsapásokat tűrt; hogy megköpdösték, keresztre szegezték őt. Hogy amikor ő, a legbölcsebb, a földre jött, minden kincsek közül, amelyeket neki a föld nyujthatott, egyesegyedül a keresztet, a vérontást, szégyent és halált kereste. Hogy nem az aranyunkat,

ezüstünket, selymünket és bársonyunkat kérte ki magának, hanem a kint, gyalázatot, a megtépetést!

Szabad-e annak, aki ezt meggondolja, gyáván panaszkodni és összetörni a kereszt súlya alatt? Szabad-e átoknak tekintenie, amit az Isten Fia bölcső-ajándékuul kért magának s haláláig való nászajándék-ként tartott meg? Amit legfőbb áldásnak tekintett s minden megváltásnak forrásává emelt? Illik-e ellök-nünk magunktól, amit ő oly forrón ölelt magához, illik-e szégyelnünk, amire ő büszkébb volt, mint minden evilági fejedelmi címre? Aminek ő jobban örült, mint minden dísznek, pompának, idilli nyugalomnak, édes názáreti csendnek, meghitt bethániai lelkek hű-séges hódolatának?

Passió! Krisztus szenvedése! Te aranybrokát, te királyi fejék, te drágaköves korona, amely nyomorult kicsiségünkre, alacsonyosságunkra és földi szenvedé-seinkre ráborulsz, hogy azokat természetfeletti kin-csekké magasztosítsd, hogy minket koldussorsból fejedelmi magaslatokba lendíts!

Mily kincs vagy te, Krisztus kínszenvedése! Te bölcseségek könyve, te szegények bibliája, te csodá-latos fényár, melyben a legszegényebb is olyan köny-nyen s boldogan megtanulja hétköznapi teherviselésé-nek mennyei értékeit!

Mily könnyű a legnehezebbet is túrni, a legkíno-sabbat is elviselni, ha a szenvedő Jézus képe áll előt-tünk! Ha itt érezzük őt a közelünkben! Őt, az őiök kereszthordozót, a töviskoronás királyt! Mellettünk, velünk, körülöttünk, amint együtt jön velünk, lépteit a mi lépteinkhez egyenlíti és segít cipelni keresztün-ket, felfelé, mindegyikünkét a saját Golgotája útján! Mily édessé válik akkor minden olajfahegyi óra! Mi-lyen széppé szelídül minden undorral, félelemmel, ré-mülettel teli getszemáni-kerti vívódás! Minden anyagi gond és családi aggodalom, minden egyéni vérrel-verejtékezés! Ha Jézus itt vérez, verejtékez s vívódik velünk! Mily könnyű lesz a gúnyos pillantások, szűrő

megjegyzések, kegyetlen ítéletek s meghurcoltatások elviselése, ha Jézus jön velünk Pilátustól Heródesig és Heródestől Pilátusig! Ha ő fogja fel a szitkok áradatát, türelmetlen szavak, megszegyenítő csúfondárságok özönét! Fájdalmas betegségek, metsző kínok, fizikai gyötrelmek ostorcsapásai édes zsibongássá, szinte lágy símogatássá csendesülnek, mihami a megostoroztatott Jézust állítjuk szemünk elé. S magának a halálnak borzalmai hogyan elsímulnak, mennyire a hazatérés boldogságává enyhülnek, ha utolsó sóhajunkat a haldokló Jézus sebeibe leheljük bele!

Szegény emberek, akik annyit szenvedtek és sokszor nem tudjátok, *miért* szenvedtek és nem tudjátok, *hogyan* kell szenvednetek: a kínszenvedő, haldokló Jézushoz jöjjetek s egyszerre világos lesz előttetek a legkínosabb *miért* és a legnehezebb *hogyan*. A keresztfeszített jobb lator is szinte elfelejtette szenvedését és szörnyű sorsát, mihami Jézus szenvedésének szemlélete őt is a titkok megértésének szentélyébe vezette. Ugyanígy lesz velünk is. Csak egyedül szenvedni borzasztó: Jézussal a szenvedés is édeség és dicsőség.

A szentek úgy szerettek elmélkedni Jézus kínszenvedéséről! A katolikus nép is mindenütt felállítja a maga keresztútját, feszületeit. A liturgia minden oltárra, a legelőkelőbb helyre a kínszenvedő Udvözítő képét állíttatja. Még áldásait is kereszts alakjában, a kínszenvedés jelképének felidézésével osztja az Anyaszentegyház. Keresztben a győzelem, keresztben az üdv. Nem volnánk keresztények, ha Jézus keresztsjének titkába be nem hatolnánk, ha ennek a mi legfőbb jelvényünknek csodás eszmei tartalma, ennek a mi legszebb nemesi címerünknek teljes jelentősége meg nem nyílna előttünk.

Jöjj, testvér, s a nagybőjt folyamán merüljünk el szerető áhítattal a passió titkainak kegyeletes szemléletébe! Kezdjük akárhol s akármivel; hiszen a passió,

akárhol érzük, mindenütt szép s akármely mozzanatát ragadjuk ki, mindig, mindenben tanulságos.

Jöjji! „Buzgó szívvel ünnepeljük Krisztus szenvedéseit!”

Jézus elhagyatottsága a szenvedésben.

Ezúttal egyetlen körülményt figyeljünk meg a passió történetében: azt a fájdalmas és szégyenletes ténnyt, hogy Jézust mennyire magára hagyták hívei mindjárt a passió kezdetén s aztán annak egész folyamán. Ezt a mozzanatot, Jézusnak ezt a kínos elhagyatottságát, egyedüllétét, elárvulását talán még soha külön meg nem figyeltük.

Pedig mi lehet borzasztóbb dolog, mint társtalannul szenvedni; nemcsak kint és gyötrelmet tűrni, szégyent s megaláztatást viselni, hanem ezenkívül még magunkra is maradni. Látni, hogy mindenki elpártol s megfutamodik tőlünk; hogy nincs, akinél vigaszt, támaszt, megértést találnánk. A legnagyobb szenvedés is elviselhetőbbé válik, ha van, aki szeretettel s részvétellel osztozik kínjainkban; ha a gyengéd együttérzés bárszonyos simogatása tartja bennünk a lélek ellenállóerejét. Már a tudat, hogy valaki tud rólunk, gondolkodunk, itt aggódik, itt könnyezik velünk, megennyhíti a test s a lélek gyötrelmét. Amikor valaki kínos műtét alá kerül, mondjuk: elaltatás és érzéstelenítés nélkül, már az is valami különösképp jóleső enyhületet szerez neki, ha pl. gyengéd, ápolónői kéz tartja a fejét, miközben tű és kés cikáz a beteg szeme előtt és seb tátong, vér piroslik, kloroformszag terjed mindenütt körülötte.

Egyedül szenvedni, elhagyottan, kitagadottan: ez a gyötrellem legmagasabb foka s az Úr Jézus olyan hős volt és úgy szeretett minket, hogy a szenvedésnek ezt a legfájóbb módját választotta értünk.

Az elhagyatott, magára maradt, kitagadott Jézus képéből sok fájdalmas és mégis vigasztaló tanulságot meríthetünk. Mi is sokszor érezzük a kétszeresen ölf,

fájdalmas magánosságot, az elhagyattatást a szenvedésben! Tanuljunk meg ilyenkor Krisztusra pillantani, aki ugyanezen az úton járt, mégpedig készakarva, hozzánk való szeretetből!

Jézust csakugyan mindenki magára hagyta a kínszenvedésnek mindjárt a kezdetén; kivéve bizonyly Szűz Máriát és a szent asszonyokat, akiket azonban valószínűleg egyáltalán nem engedtek akkor még hozzá; ők csak a keresztúton magán s aztán a kereszt alatt, tehát már csak a kivégzés óráiban jöhettek Jézus közelébe.

Magára hagyta Jézust mindenekelőtt a *nép, a tömeg*. Az a tömeg, amely néhány nappal előbb még hosszannát zengett, pálmaágot, zöld gallyakat lenggett feléje s ruháit, szőnyegeit terítette elébe. Ma pedig az izgatók és félrevezetők szavára hallgat s hozsanna helyett „Feszítsd meg”-et kiált reá. Tegnapelőtt még királlyá akarták kikiáltani, ma már kényszerítik a pogány császár helytartóját, hogy végezze ki Jézust, mégpedig olyan halálnemmel, amellyel csak egészen elvetemült gyilkosokat és útonállókat volt szabad sújtani, azokat is csak akkor, ha rabszolgasorban voltak.

Az a tömeg viselkedik így, amely oly lelkesedve hallgatta Jézust. Amely a pusztába követte s ételről, italról elfeledkezett, csak hogy őt hallhassa. Amelynek gyermekeit Jézus meggyógyította, halottait feltámasztotta, éhezőit táplálta, szomorúit megvigasztalta. Az ember rémülten kérdezi: hát csakugyan ilyenek vagyunk mi emberek? Ilyen állhatatlanok és ilyen önállótlanok? Ennyire el tudjuk feledni a nyert jótéteményeket s ennyire ki tudunk fordulni a saját jobb mivoltunkból?

Bizony így van s ez nagyon komoly intelem a hit őreinek s mindazoknak, akik a népet nevelni, vezetni hivatottak. Hogy ne hagyatkozzanak soha arra, hogy a mi népünk jó és vallásos, erkölcsös és hagyománytiszta, hanem gondoljanak arra, hogy ez a derék nép

ingatag és befolyásolható is és nemcsak vezetni könnyű, hanem félrevezetni is.

Ma az Isten hírnökeire hallgat, holnap a sátán csatlósaira. Ma az Egyház igéit követi, holnap az agitátorok jelszavaira figyel. Gondoljunk csak városaink ifjú-munkásságára: hogyan lett vallástalan s az isten-tagadó és egyházirtó szocializmusnak segédcsapata? Hiszen az apja, a nagyapja még jámbor, templomos földműves ember volt az akáclombos faluban. S íme, alig költöztek a városba, a második nemzedék már papfaló, templomkerülő, talán részeges, erkölcstelen. És persze esküszik az ő pártszervezetére és marxi sajtójára! Mily váratlanul, mily észrevétlenül s mily gyökeresen irtotta ki szívéből a nagyváros levegője a hitet, az Egyházhoz való ragaszkodást, a hagyományok szeretetét! S ha ma azt hisszük: legalább a földműves nép mételeyezetlen még s híven őrzi a Szent István óta szívébe oltott vallásosságot: vigyázzunk! Egy szép napon arra ne ébredjünk, hogy ez a derék és jámbor falusi nép is irtózatot frontfordulást csinál s a vörös agitátorok isten-tagadó szólamaihoz csatlakozik!

Ne felejtjük a francia példát. Ott is csendesen, észrevétlenül, de megdöbbentő radikálizmussal tépték ki a földműves nép szívéből az ősi sokszáz éves vallásosságot s ma Franciaországban az a különös helyzet, hogy míg az értelmiség legmagasabb rétegei lelkes katolikusok (pl. a világháborúban szereplő legnevesebb tábornokok csaknem mind), míg az Akadémiák tagjai közt feltűnő sok a hitvalló katolikus, addig a csekély műveltségű ipari munkásság mellett főleg a francia parasztság az, amely a vallástalanság táborát gazdagítja. Miért? Mióta? Éppen az a szomorú, hogy nem is tudjuk megmondani, mióta, annyira észrevétlenül jött ez a fájdalmas és végzetes változás.

Jézust elhagyta népe s ez mindenekelőtt fájdalmas volt neki. Hiszen minden hálátlanság fáj s annál inkább fáj, minél nagyobb volt a jótétemények száma, melyekben a hálátlan részesült s minél nagyobb szeretetből fakadtak ezek a jótettek. De a fájdalommasságon

kívül szégyenletes és megalázó is volt ez a magára-hagyatottság: hiszen az Úr Jézus művének szégyenbefúlását, megsemmisülését látszott jelenteni. Most Jézus ellenségei valósággal gúnyolódhattak azon, hogy íme, hol vannak hát a tömegek, amelyek őt eddig hallgatták? Hol vannak Jézus imádói, csodálói, dédelgetett kedvencei, meggyógyítottjai? Hol van az ő országa, az ő hatalma a szíveken? Hol van a csodatevő erő, amellyel az embereket magához láncolta? Íme, széthullott a varázs; mégis csak ámitó volt, szélhámos, gonosztevő. És mégis csak Béliál volt az, akinek erejével látszatos csodajeleit művelte!

Ha a nép csak ingadozó volt, a nép vezetői annál tudatosabban gonoszak s elvakultak voltak az Úrral szemben. Ez is mélyen fájdalmas és mélyen megalázó lehetett Jézusra nézve: hogy hiszen nem a pogányok adták halálba, hanem a saját népének hivatott vezetői, elvakult fejei. Nem a hitetlenek, hanem a hívők. Nem a törvény nem ismerői, hanem éppen a törvénytudók, írásmagyarázók, a hagyománytisztelők. A messiás-várók, akik a próféták írásával kezükben, az ószövetségi Szentírással érvelve követeltek halált az ő fejére. *A Messiást várták s mikor eljött, megölték.* Szabadítóról álmodoztak s mikor az igazi szabadító megérkezett, rabbá tették s bitóra szegezték. Királyt áhítottak s egyetlen, igazi királyukat tövissel koronázták s gúnypalástba öltöztették!

Külön talány a farizeusoknak és zsidó főpapoknak ez a csökönyös, nemcsak meg nem értő, hanem egyenesen megtéríthetetlen elvakultsága. Ők, akik az igaz Istent imádták, akik választott nép voltak, akik a törvénytiszteletben inkább túlmentek a határon, mint innen maradtak rajta: mikép keményíthették meg ennyire a szívüket? Mikép homályosodhatott el a gondolkodásuk, az ítélőképességük ennyire?

De nem látjuk-e napjainkig ennek a lelkiületnek szomorú, mindennapi példáit? Az emberek oly vakon s csökönyösen tudnak ragaszkodni téveszméikhez, annyira el tudják hitetni magukkal, hogy az ő igaz-

ság elleni tusakodásuk valósággal Isten-szolgálat és vallási kötelesség, hogy ilyen esetekben szinte képtelenek már a higgadt gondolkozásra. Főleg ha aztán a pártszenvedély is fűti ellenállásukat, ha felekezeti elfogultság, ha az eretnekségeknél kezdettől fogva tapasztalt beteges makacsság járul hozzá, könnyen odajutnak, hogy a fehéret is feketének nézik s fordítva!

Hiába érvelünk nekik, hiába fejtünk ki veretlen, soha meg nem cáfolt, mert cáfolhatatlan érveket, nem felelnek rájuk, nem is engedik a szívükhöz férni őket, fülük mellől bocsátják. S holnap újra előhozakodnak az ezerszeresen megcáfolt váddal s ellenvetéssel. Ha nem így volna, lehetséges volna-e csak elképzelni is, hogy a kereszténység jelentős töredékei minden krisztusi egységeintés és apostoli hagyomány ellenére oly csökönyösen megmaradnak az elszakadásban, szétfelekezésben, pártoskodásban, gyűlöletben Krisztus egy igaz Egyháza ellen?

És közben a szeretet és béke ígéit hangoztatják s magukat jó keresztényeknek tartják!

Ennél is sokkal fájdalmasabb és szégyenteljesebb lehetett az Úr Jézusra nézve az a hűtlenség, amellyel még saját *tanítványai* és *apostolai* is elhagyták a kinszenvedésben. Az evangéliumban szó van arról a 70 vagy 72 tanítványról, akiket Jézus kiküldött az ő országának hirdetésére s akiket még csodatevő hatalommal is felruházott. (Luk. 10, 1.) Hogyan jöttek vissza első igehirdető útjukról diadalmasan, örvendezve, hogyan dicsekedtek az elért eredményekkel!

S most hol vannak? Hová lett a 70, vagy csak a fele, a tizedrésze is? Nem találtatott köztük három sem, kettő sem, egy sem, aki Jézushoz hű maradt volna a kinszenvedés véres országútján! Egyetlenegyről sem olvassuk, hogy azonnal odaállt volna büszkén Jézus mellé, jelentkezett volna a nagytanácsnál vagy Pilátus előtt s kijelentette volna, hogy Jézushoz az út az ő holttestén megy keresztül! De még azt sem olvassuk sehol, hogy legalább egyik vagy másik bán-

kódva s részvétkönnyet hullatva ott állott volna a keresztfa mellett.

Nemcsak a tágabb értelemben vett tanítványok, még az apostolok sem maradtak hűek Jézushoz. Az evangélium kertelés nélkül kimondja: „Mindnyájan elhagyák őt és elfutának”. (Máté 26, 56.) Ó, szegényletes futás, ó, gyászos csapat, fájdalmasan hűtlen udvartartás! Az apostolok közül sem marad meg Jézus mellett senki, senki! Csak az egy János, a szeretet apostola, került elő a kínszenvedés utolsó óráiban s legalább a végső tusáiban ott állt a haldokló Üdvözítő mellett. Jézus elfogatásakor még ő sem állott ki a Mester mellett, ő is elfutott! A bőrét mentette valamennyi!

Igaz, az apostolokat akkor még nem járta át a püncösd tüze, a Szentlélek éltető, csodálatos, lélekidomító ereje, akkor még ők is csak emberek, gyenge, hitvány, ingatag emberek voltak, akárcsak mi. Mégis milyen elszomorító ez a gyászos és gyáva menekülés, ez a tömeges elpártolás és elszakadás attól a Mestertől, akit hiszen szerettek, akivel évek óta együtt jártak-keltek, aki őket külön oktattatta, szeretetébe fogadta, aki nekik megígérte, hogy országainak oszlopaivá teszi őket! Nem, az oszlopok közül nem maradt meg egyetlenegy sem! Akikben Jézus bízott, akikre épített, azok közül sem bizonyult Jézushoz méltónak egyetlenegy sem!

Már a Getszemáni-kertben mily gyengének bizonyult az apostolok hűsége, még a kitüntetett, kedvenc apostoloké is. Hiába beszélt nekik Jézus előre a közeledő szenvedéseiről, hiába kérte, hogy virrasszanak vele. Ők elaludtak, amíg ő virrasztott. Majd pedig magára hagyták, mikor Jézust ellenségei elcipeltek s fogságba vitték.

Megint milyen kín lehetett ez az ember-Jézus lélkének! Körülnézett a rémes börtönben, a durva római katonák szitkai s gorombaságai között, a nagytanács előtt, Pilátus előtt — s nem találta egyetlen hívét sem sehol! Abban a szörnyűséges éjtszakában, amikor a praetorium udvarán nyers római légionáriusok töltötték ki rajta pajzán, pogány játékukat, amikor arcul-

verték, köpdösték s náddal verték töviskoronás fejét, ó, hányszor mehetett át Jézus elméjén a tizenkettő nevsora, akiket ő kiszemelt és magához emelt! Hány-szor gondolhatta ott Jézus végig az apostolokat egyenkint s mindeniknél fájdalmasan kérdezhetette magában: Hát ez miért nincs itt? Hát az miért? Hol van Péter? És András? És János és Jakab, a „mennydörgés fiai”? Akik oly szívesen ültek volna az ő jobbján és balján a dicsőség trónján? És hol van Tamás? És Bertalan, Júdás Tádé és Simon? Nincs itt egy sem?

És főleg nincs itt Péter!

A fogadkozó, az ígérető, a lelkendező, a karddal és szájjal hősködő főapostol! Ime, ő bizonyult a leg-ingatagabb jelleműnek, mert nemcsak megfutamodott, hanem még le is tagadta Jézust. Hitvány ajtónállók kedvéért, fecsegő, kicsiny szolgálólányoktól való félelmében! Sőt: esküdözött, átkozódott, hogy Isten büntesse, hacsak hallotta is a nevét ennek a gonosztevőnek! Dehogy ismeri, sohasem látta, nem is tud róla és nem is akar tudni róla: Isten őt úgy segítse! Így beszélt a főapostol, az, akit Jézus Anyaszentegyháza oszlopául és közsiklájául jelölt ki, akinek fülében ekkor rég elhangzott már a legfelségesebb ígéret: „És neked fogom adni a mennyek országa kulcsait!” Ime, a leendő első pápa, a mennyek kulcsárja hová sülyedt!

Tegnap még büszkén hangoztatta, hogyha valamennyien elhagyják is Jézust, ő nem, s ha meg kell is halnia bele, nem tágít az oldala mellől. És most? Bemegy-e a pogány helytartó udvarába, jelentkezik-e mentőtanunak, odakiáltja-e a bűnös sokaság elé: engem is vigyetek, engem is feszítsetek keresztre, én is ugyanazt vallom és hirdetem, amit ő? Nem, Péter mindezt nem teszi és nem mondja; hanem fél és remeg és vásott gyermek módjára hazugsággal vágja ki magát a képzelt vagy való kelepceből s aztán tovább áll, mintha semmi sem történt volna...

Azaz nem, nem áll tovább; mert megszólal a kakas és Péternek eszébe jut az Úr Jézus jóslása... Talán abban a pillanatban vezették át Jézust a prae-

torium egyik nyílt, árkaDOS folyosóján és Jézus ránézett Péterre; és ebben a nézésben annyi kín volt és gyötrelem, annyi megtöröttség és megszegyenülés és annyi néma szemrehányás, hogy Péter ettől a tekintettől mint valami villámcsapástól sújtva megtámoLygott. Kiment az éjtszakába és sírt mint egy gyermek, siratta szörnyű bűnét... De jaj, nem tért vissza! Nem tette jóvá gyávaságát, még mindig nem állott ki bátran Jézus mellett...

A Mester úgy halt meg nélküle! Anélkül, hogy mégegyszer látta volna maga mellett Egyháza leendő, első pápáját...

A tanítványok és apostolok hűtlensége s főleg Szent Péter szomorú Krisztus-tagadása egyenesen nekünk szóló tanulság, nekünk, akik amúgy szeretjük Jézust és az ő követői közé számítjuk magunk. Papoknak, szerzeteseknek, világi hívőknek egyformán. Mi is úgy vagyunk, hogy amíg nincs baj, addig nagyszerű keresztények vagyunk, addig templomba járunk, imádkozunk, gyónunk, áldozunk. De ha egyszer komoly és súlyos kísértésbe jutunk, egyszerre vajmi könnyen meginog minden hitünk és Krisztus-bizalmunk. A hétköznapi kötelességeit még csak teljesítjük, de már hősiességet ne kérjen tőlünk az Úristen. Nagyobb megpróbáltatásoknak ne vessen alá minket. Héves kísértés, csábító földi előnyök, ígézö, de bűnös örömek ne tegyék próbára hűségünket, mert akkor megfutamodunk.

Hány nagyszerűen nevelt katolikus leányunk van, aki pompás kis katolikus és buzgó Mária-leány egészen addig, amíg valami földi szempontból előnyös házasság lehetősége meg nem csillan a szemében. Abban a pillanatban aztán nem lehet beszélni vele többé. Természetes, hogy hozzámegy akár az eleven ördöghöz is, csak kérje meg. Ha a férfi elvált is, ha másvallású és nem ad reverzálist, ha azt követeli, hogy egyházellenes házasságot kössön...

És hány pompás katolikus emberünk van, aki a magánéletben, az otthon csendjében nagyszerűen tel-

jesíti feladatát, de a közéletben már opportunistá s az első hatósági személy előtt, az első nehezebb helyzetállás kötelességében megtagadja katolikus voltát!

A legszomorúbb és legszégyenletesebb elhagyás, nem is elhagyás, hanem gyalázatos szembefordulás és nem is szembefordulás, hanem hitvány árulás szintén egyik apostola, Júdás részéről érte az Úr Jézust. Ez a szomorú emlékü ember csak itt, a kínszenvedésben lép az evangéliumi elbeszélés előterébe. Jézus őt is kiválasztotta, mint a többit. Apostolává tette, szeretetével s bizalmával megajándékozta, annyira, hogy a kis csapat erszényét is rábízta.

Mellesleg: ez a kiválasztatás is annak jele, hogy az Úrnál az „előrelátás” nem tévesztendő össze az „előre elhatározással” vagy „elrendeléssel”; azért, mert Isten tudja, mit fogunk tenni a jövőben, még nem határozza el akarattunktól függetlenül, hogy mit fogunk tenni. Jézus Júdásról előre tudta, hogy áruló lesz, de ez az előretudás nem akadályozta meg abban, hogy azért meghívta az apostolságra s teljesen úgy tett vele, mintha nem is tudná, mi lesz vele később! Júdás épúgy mint a többiek, éveken át állandóan Jézussal járt-kelt, vele társalgott, az ő tanításait hallgatta. Szinte érthetetlen, hogyan idegenedett el tőle lassankint mégis és végül hogyan lehettek a lelkén ennyire úrrá a legalacsonyabb szenvedélyek!

Nem borzasztó-e ez, csak úgy hidegvérrel a halálba adni a legjobb barátot, a legnemesebb mestert? S nem is csak úgy küszködve, engedve valami hosszas nógatásnak, rábeszélésnek; engedve egy gyenge pillanatnak s hamar megbánva azt s visszavonva, amit lehetett!

Nem! Júdást nem is a farizeusok keresték fel, nem csábították vagy csalogatták: önmaga ment hozzájuk! Ő maga kínálkozott, tolakodott fel s érvelt nekik, hogy majd így meg úgy; ő játssza kezükre a gyűlölt vetélytársat, hogy nem kell semmiféle népháborgástól vagy zendüléstől tartani; mire a nép megtudja, Jézus elfogatása már befejezett tény lesz! Oda-

vezeti őket, ahol Jézus éjente pihenni szokott, ahol csak legmeghittebb barátai szoktak vele tartózkodni, ahol tehát Jézus sem nem védekezhetik, sem el nem menekülhet. S aztán boldogan fogadja el a vérdíjat, a 30 ezüstpénzt s ki tudja milyen terveket főz ki magában, mit fog ezzel a pénzzel kezdeni!

S Júdás nemcsak elárulta Jézust, hanem hajlandó volt az elfogatásban magában is segédkezni. És milyen alávaló, képmutató módon! Hogyan alakoskodott már az utolsó vacsorán is, mennyire nem akarta szinte megérteni Jézus célzásait, sőt világos kijelentéseit az árulóról! Még ahhoz is volt arca, hogy azt kérdezze: „Uram, csak nem én vagyok az?” Mint aki semmit sem ért és semmit sem tud!

S a jellemtelen képmutatást folytatta az utolsó perzig, a Getszemáni-kertig. Más talán odavezette volna a felfegyverzett poroszlókat, a lámpával felszerelt fogdmegeket a kiszemelt áldozat közelébe, messziről rámutatott volna: „nézzétek, ő az, az ott!” s aztán elfödte volna arcát s pirulva ég és föld előtt, rohant volna el a szörnyű tett színhelyéről s álmában is kínlódott volna az elárult Mester emlékeitől... Júdás nem! Hidegvérrel odalép Jézushoz, egészen közel; a megbeszélt jel szerint arcon csókolja Jézust és még köszönti is: „Udvözlég, drága mester!” A köszöntés és a csók az árulás jele! Undor! Utálat! Szörnyűség! S ezt egy apostol teszi!

Elborzadva kérdezzük: miképpen sülyedhet le valaki, egy apostol ilyen mélyre? Mi minden folyhatott le Júdás lelkében, micsoda súlyos mulasztások és bűnök, benső hűtlenségek és kegyelem elleni tusakodások, míg a tanítványból áruló, Krisztus barátjából Krisztus tudatos megrontója lett?

Ha ennek a sötét, fekete jellemnek az alakulását, a pszichológiáját az evangélium alapján kutatjuk, csak azt találjuk feljegyezve róla, hogy „tolvaj volt” és hogy „nem hitt”. Ezenkívül még csak egy különös megnyilatkozást jegyzett fel róla Szent János evangélista.

Amikor néhány nappal a kinszenvedés előtt Mária, Lázár testvére, az Úr Jézusnak a lábához borult s illatos olajat öntött rá, Júdás volt az elégedetlenkedők vezére, aki így okoskodott: „Mire való ez a pazarlás! Miért nem adták el ezt a kenetet háromszáz dénáron és adták a szegényeknek?” (Ján. 12, 4.) Az evangélium maga megjegyzi e szóról: „Ezt pedig nem azért mondta, mintha a szegényekre lett volna gondja, hanem mivel tolvaj volt és nála lévén az erszény, az adományokat elsikkasztotta” (6). Az idézett szavakból azonban nemcsak a nyers önzés és tolvajlási szándék beszél, hanem talán még valami: az a henye, kusza, igazságellenes és logikátlan gondolkozás, amelyet szintén oly gyakran tapasztalunk az Egyház ellenségeinél. „Mire való ez a pazarlás? Mert drágán el lehetett volna ezt adni és árát a szegényeknek adni” (Mt. 26, 8—9).

Ki ne ismerné fel ebben az érvelésben azt az ügyeskedő, féligazságokkal dolgozó, az alapgondolatot félremagyarázó s mellékességeken nyargaló eszmekuszaságot, azt a rosszindulatból táplálkozó fogalmi zavart, amellyel a vallás ellenségei mai napig is igazolni szeretnék katolikusellenes eljárásukat? Ma is vannak, akik ájtatos, szociális szólamokat hangoztatva izennek hadat pl. az egyházi vagyonnak, vagy a templomok díszítésének. „Minek ez a pazarlás” mondják, „legszebb vallás az emberszeretet”.

Nem gondolják meg, hogy amit az ember az Isten dicsőségére szentel, az közvetve mindig a szegényeknek is használ; hogy minél virágzóbb a hitélet, annál szociálisabb lesz az emberek gondolkozása, annál több alamizna folyik a szegények kalapjába, annál több a társadalmi igazságosság, méltányosság és szeretet s annál kevesebb a nyomor és szenvedés. S ha már olyan nagyon fáj nekik az a pazarlás, amelyet Jézus testének, az Egyháznak csinosítására fordítunk, joggal kérdezhetjük: hát az a fényűzés és pénzsórás miért nem fáj nekik, amelyet a bankok kupolacsarnokaiban, a színházak s mulatóhelyek márványlepcsőin, a mozi-sztárok és táncosnők tiszteletdíjában oly bőven meg-

találunk? Miért lehet tetszés szerint felhasználható s korlátlan egyéni vagyona minden tőzdespekuláns galiciainak s csak éppen a Krisztus Egyházának nem lehetnek meg azok az eszközei, amelyek végeredményben mind a lelki igények s szükségletek szolgálatában állanak?

Azoknál, akik a hittől elpártolnak, gyakran tapasztalunk valami ilyen különös lelki állapotot: minden érv alól kibújnak, semmi bizonyíték nem tesz rájuk hatást, ellenben minden akárhányszor megcáfolt tévállítás azonnal meghódítja őket. Ezek a beteglelkű emberek sokszor egyenesen azt a benyomást keltik, mint akik nem születtek arra, hogy gondolkozzanak. A gyenge logika, a zavartagyúság persze magában még nem bűn, csak szerencsétlenség; azonban ha gőg és szenvedély járul hozzá, a bűnnek s istentagadásnak szörnyű lendítőkereke lesz. A zavartagyú okoskodás Júdásai így találkoznak a tolvajlás és gonoszság Júdásaival.

Hogy a fenti példában maradjunk: mikor a francia egyházüldözés 30 évvel ezelőtt az Egyházat Franciaországban megfosztotta minden javától, a likvidáció során a „milliárdos” kongregációi vagyonból csak nevetségesen csekély összeg folyt be az állam pénztárába, a többi a likvidátorok zsebébe vándorolt. Mexikó történetében is azt olvassuk, hogy mikor Benito Juarez alatt a múlt század 70-es éveiben a mexikói egyházat minden vagyonából kifosztották, az elszekularizált hatalmas egyházi birtokállománynak alig 5%-a jutott valóban közcélok szolgálatába.

Igy van ez mindig: nagy szavak, féligazságok s egész gonoszságok rendesen nyomon követik egymást ott, ahol hit nincs és a kegyelemmel szemben süketek lettek az emberek. S a féligazságok és egész gonoszságok nyomán kiserken az emberek lelkében a megátalkodás, az istengyűlölet, a Krisztusárulás, a Krisztus híveinek ócsárlása s üldözése.

Júdás árulását maga az Úr Jézus bélyegezte meg a legélesebb szavakkal: „Jobb lett volna annak az

embernek, ha nem születik meg". A kinyilatkoztatás csak egyetlenegy emberről mondja ki, hogy elkárhózott, hogy „jobb lett volna, ha meg sem születik” s ez Júdas... A volt apostol! Reszkessünk azokért, akik alkudoznak a lelkiismeretükkel s az önámításban és szenvedélyeikkel szemben való engedékenységekben odáig mennek, hogy végül a legrútabb bűnöktől sem irtóznak.

A passió legelején s legvégén még egy figyelemreméltó mozzanatot jegyez fel az evangélium. Jézus mintha egyenesen el is fordult volna minden emberi vigasztalástól: a Getszemáni-kertben maga hagyja el apostolait, még a hozzá legközelebb álló hármat is, Pétert, Jakabot és Jánost s elvonul *imádkozni egyedül*. Tudatosan akarja kiüríteni a poharat, még mielőtt elhagyják az emberek, készakarva lemond az együtt-lét utolsó vigasztaló perceiről is. Hiszen végeredményben mit is adhatnak neki az emberek, amit az Atya meg nem adhat? Egyedül lép az Atya elé s nála keres vigasztalást. És az Atya erősítőül angyalt küld hozzá.

Csakugyan kellett is, hiszen az apostolok, akikhez Jézus visszatér, máris elaludtak, mintha nem érdekelné őket Jézus halálos, belső vívódása. Ime, mily kevésbé lehet ráhagyatkozni az emberekre, még a legjobbakra is, a leghivatottabbakra is. „Amíg jó a dolgod, sok a barátod, ha beborul feletted az ég, egyedül maradsz”, mondta már a pogány költő. Az Isten az egyetlen vigasztaló, aki soha nem alszik el és soha el nem feledkezik rólunk; az ima az egyetlen forrás, amely sohasem apad ki.

De jaj, mintha még az Atya is elhagyná Jézust! A kinszenvedés delelőpontján egyszer csak Jézus maga erre a panaszra nyitja ajkát: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem!” Igaz, hogy ez a felkiáltás elsősorban nem is panasz, hanem diadalmi szózat volt, az egyik legismertebb messiási zsoltárnak, a 21-iknek ünnepélyes magára vonatkoztatása; kezdőszavainak önmagára alkalmazása. Annak a zsoltárnak, amely a feltámadás és messiási világuralom dicsőségének hir-

detésével végződik. De azért biztos, hogy amikor Jézus e szavakat mondta, azoknak tartalma is teljesült rajta: az Atya visszavonta Jézus emberi lelkétől a boldogító jelenlét és Isten-látás érezhető hatását. S Jézus lelke ekkor merült csak el a magárahagyatottság érzetének legmélyebb tengerébe, mint valami feneketlen tóba, amelyből, úgylátszik, most már igazán nincs menekvés.

Atyám, Istenem, miért hagytál el engem! Lehet-e ennél keserűbb fájdalom, súlyosabb elhagyatottság, lehet-e ennél szomorúbb panasz, még hozzá ilyen ajkon!

Miért akarta Jézus még ezt a végső vigaszt is megtagadni önmagától? Miért akarta az Istentől elhagyatottság legfájóbb érzésének keserű kelyhét is fenéig üríteni? Ó, bizony! azért, mert nagyon jól tudta, hogy ezt a fájdalmas érzést mi is meg fogjuk ízlelni gyakran s példát akart adni rá, hogyan kell erőseknek maradnunk a megpróbáltatásnak e legkínosabb fokán, az Istentől elhagyatottság éjjelében is.

Mert könnyű testi kint szenvedni s akár lelki kint is hozzá, hacsak Istennek vigasztaló, boldogító jelenlétét érezzük; ha a kegyelem visz, emel, ragad bennünket, ha túlság minden külső-belső bajon. De rettenetes szenvedni úgy, hogy a lélek ege is beborul, az Isten képe maga is elhomályosodik bennünk! Szenvedni, amikor úgy hisszük, az Úr is elhagyott s szenvedésünk az örök kétségbeesésnek és elvettetésnek előíze!

De Jézus példát ad reá, hogy még ilyen perceinkben sem szabad megfélekedoznunk a minden vigasztalás legdúsabb forrásáról: az imádságról. Panaszkodjunk, de imában! Tegyük az Úrnak szelíd szemrehányást, de imádó megadással és bízó, gyermeki várakozással: hogy majd megjön a próba vége s Isten arca ismét derűs napot fog ragyogtatni felettünk! Az imádkozó Jézust angyal erősíti, felmutatja neki bizony! a passió fényes, vigaszos eredményeit. Így a mi könnyes imánk is — lehet, hogy nem veszi el a keserűség s elhagyatottság érzetét, de erőt ad s felcsillogtatja

szemünkben a pálmaágak szelíd, lengő fényét, amelyek közt a harc után a győzelem koszorúját teszi fejünkre az Úr!

Jézus elhagyatottságából fontos, *hasznos tanulságok* kínálkoznak.

Mindenekelőtt az, hogy nem igaz: nem vagyunk igazán elhagyatottak soha! Isten velünk van, az ő szenvedése erőt ad a mienkre!

Azután: hogy mily hős a mi Udvözítőnk, mily fenséges nyugalommal indult el magára hagyatva is a legnehezebb úton s mily férfias, katonás, királyi biztonságerzettel utasított el magától minden földi segítséget s vigaszt!

Továbbá: tanuljuk meg az Úr magáramaradt elhagyottságából, mennyire szent kötelességünk, hogy ne hagyjuk többé magára a szenvedő s magára hagyatott Krisztust! Jézus ma is folytatja passióját szentegyházában és jaj, hányszor maradt itt is szégyenletesen magára!

Ha hallom, hogy a Krisztusellenes sajtónak egy-egy közepes magyar városban 2—3000 napi rendelője van s ugyanakkor a Krisztus Egyházát védelmező sajtónak csak néhány száz, ha látom, hogy büntanyát, mulatóhelyet, tivornyatelepet százat is építenek az emberek, de ezer akadályba ütközik, ha egyszer Jézusnak kell templomot építeni, ha olvasom, hogy Jézus templomait egész országokban bezárják vagy felrobbantják, papjait számúzik, szerzeteseit s apácáit bebörtönzik, csendőrszuronnal űzik ki az országhatárokon: meg kell döbennem azon, mennyi „keresztény” ember él itt körülöttünk, aki minden iránt érdeklődik, csak Jézus iránt nem, mindent szeret vagy megtűr, csak Jézust és az ő ügyeit nem; aki szemrebbenés nélkül hagyja cserben Jézust s az ő zászlaját.

És hányan vannak, akik Jézust a szenvedő felebarátban hagyják magára!

Pedig oly biztató ígéret s oly isteni hála rezeg azokban a gyönyörű szavakban, amelyekben Jézus a mellette híven kitartókat megdicséri: „Ti vagytok,

akik kitartottatok velem megpróbáltatásaimban... Én is rendelem nektek, miként Atyám országot rendelt nekem, hogy egyetek és igyatok asztalomnál az én országomban és trónokon üljete, ítélvén Izrael tizenkét nemzetségét!" (Lk. 22, 28 kk.)

Boldog, aki Jézust nem hagyta magára a szenvedésben s akit az Úr örökre meg fog dicsérni érte, hogy „vele kitartottak a megpróbáltatásokban!”

A lelki szenvedések Jézus passiójában.

Lehet vitatkozni azon, melyik a fájdalmasabb szenvedés: a külső-e avagy a belső, a fizikai kín vagy a lelki gyötrellem. Mindenesetre ennek az utóbbinak a fájdalmas privilégiuma, hogy a szenvedést tudatossá teszi, úgyhogy ahol nincs lelki fájdalom, ott a szenvedés pszichikai folyamat ugyan, mint az állatnál, de nem öntudatos; a merőben testi szenvedésnek az állatnál nincs öntudatos alanya. Ezért is engedi meg a keresztény erkölcstan pl. az állatok megölését; maga az állatkínzás is nem önmagában rossz és bűn, hanem csak az emberre való romboló és durvító visszahatása miatt.

Bizonyos az is, hogy a lelki kínok intenzitása néha felülmúlja a testi kínokét. Nincs az a testi fájdalom, amit erős lelkű emberek el nem viselhetnének s már el nem viseltek volna. Gondoljunk csak a vértanúk hősiességére, akik mosolyogtak a fizikai gyötrelmek között. Ellenben a lelki kínok természetéhez hozzátartozik az is, hogy könnyen megtörik a léleknek egész benső erejét, hogy úgy mondjam: idegzetét s izomzatát. Ahol elfogy a benső ellenállóképesség, ott a kín már igazán pokollá válik: elviselhetetlenséggé, amelyet aztán mégis el kell viselni. A lelki kín mindenfölkül alkalmas arra, hogy az embert végleg tönkretegy és földre sujtsa. Ebből a szempontból a lelki szenvedés kétségtelenül a nagyobb, a végzetesebb és fájdalmasabb szenvedés.

És így nem csoda, ha Jézus, aki az emberi kín és

nyomorúság egész skáláján végig akart haladni a mi megváltásunkért, a testi gyötrelmek mellett a lelki szenvedéseket szintén teljes fokban bele akarta illeszteni a passió sötét részletei közé. Ennek bizonyossága az a vérrel verejtékezés, melyről az evangéliumok szólnak, az a kínos haláltusa, az a félelem, iszonyat, undor, keserűség és szomorúság, amely a Getszemánikertben elfogta, valamint az a felkiáltás, amelyet a keresztfán hallatott: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem!”

Valóban, a testi kinoknál is megrázóbb látvány, ahogy az Isten Fia önmagával, önlelkével, gondolataival és érzelmeivel vívódik. Mennyire közel hozza őt ez a gyötörődés hozzánk, lelkileg beteg és sebzett, vívódó, hányódó, belsőleg oly gyakran leverte és elbágyadt emberekhez! Nézzétek a szomorú Jézust! Amint ott térdel az elhagyott kertben, a százados fák alatt, ahogy kínlódik magában s leborul a fájdalmában talán arccal a porba, a kövekre. Az éjszaka titokzatos csendjébe belenyög és belesír a világ Megváltójának reszkető, rémült imája: „Atyám, ha lehetséges, múltjék el tőlem ez a pohár!” (Mt. 26, 39).

Jézus nyugtalan, mint soha máskor. Magával viszi az apostolokat, majd megállítja őket s egyedül megy előre. Imádkozik, majd ismét feláll és visszatámolyog az apostolokhoz, akiket kitüntetéskép hozott ide magával szenvedésének tanuiként s akiket mégis elnyomott az álom, úgyhogy Jézus szemrehányást is tesz nekik: „Hát egy óráig sem tudtok virrasztani velem?” (Máté 26, 40.)

Majd ismét visszamegy előbbeni helyére, megint imádkozik, megint nyög és reszket, megint előveszi a halálos aggodalom; majd ismét talpraáll, a tanítványokhoz siet s innen megint vissza az imához. Mint valami benső nyugtalanságtól űzött beteg jár-ke, mint valami testetlen árnyék bolyong fel s alá az éjjeli magányban; mint valami hazajáró lélek, aki helyét nem leli. Belső vívódása mint a láz emészt; a tudat, hogy még csak néhány negyedóra s itt lesz Judás a porosz-

lókka, akik a köteleket s a bilincseket hozzák s a szégyent, a kínt és a halált, nem engedi egy helyben maradni. Nem mond le az önként vállalt szándékról, hogy mindezt elszenvedje, de érzi, mert akarja érezni ennek a kínos, várakozó helyzetnek minden emberi depresszióját, minden levertségét, lelket felkavaró keserűségét.

S végül mikor tán már több órája vívódik s valósággal vonaglik a belső haláltusában s imádkozva mégis magára kényszeríti a megnyugvást és hősies engedelmisséget, az erőfeszítés emberfölötti hősieségében a vére tolul verejtéke nyomába s rügyez ki drága, gyöngyöző cseppekben az arcán, kezén és tagjain. „Ki érettünk vérrel verejtékezett”, „qui pro nobis sanguine sudavit”, imádkozzuk azóta szent megdöbbenéssel...

A hívő lélek azt kérdezi itt magától: vajjon mit jelentett Jézusnak ez a vérrel verejtékezése, ez a félelme s iszonyata, undora és keserűsége? Vajjon csak a halál félelme, a kínok rettenetes előérzete s előre látása gyúrta le Jézust a porba s tépte fel szívét ily szokatlan hevességgel? Kétségtelenül az is, elsősorban az.

Ez a szenvedés elsősorban *haláltusa* volt, a lélek természetszerű vonaglása és vonakodása a testtől való elválás, az emberi összetétel kettéhasadása ellenében. Ezt a haláltusát még csak kiélezték a közeledő halál körülményei. Fiatalon itt hagyni az életet, ártatlanul kivégeztetni, a legszégységtelenebb s legfájdalmasabb halálnevel halni meg, mint egy útonálló, mint egy rablógyilkos... Ez Jézusnak szívébe markolt s époly gyötrődést okozott volna ily körülmények között.

Jézusnak látnia kellett, tisztán s egyenkint előre szemlélnie a kinszenvedésnek minden egyes borzalmas részletét, átélnie mindent előre, elejétől végig, az ostort, a szögeket, a szomjazást, mindent, egészen a Szűz Máriától való búcsúzásig a kereszten s az utolsó kínos, lelketelválasztó kiáltásig szemközt a halállal... Láta önmagát kínban és szégysében, az ellenség kár-

örvendő kacajának, nyers, kegyetlen és szemérmetlen megjegyzéseinek tárgyaként; előre hallotta, hogyan gúnyolják, mint akinek most egész életműve megsemmisül s mint aki végleg népámítónak, csalónak, a Béliál cinkosának bizonyult... Jézus átérezte már itt a kertben azt a kint is, amit neki az ő szüzi Anyjának halálos gyötrődése a kereszt tövében okozni fog...

Ó, igen, ez a halálfélelem maga is mindenkép igazolja s megérteti velünk, miért sóhajtott fel Jézus már a Cedron-patakhoz érve: „Szomorú az én lelkem mindhalálíg” (Máté 26, 38), s miért mondja az evangélista oly nyomatékkal, hogy Jézus „kezde remegni és gyötrődni” (Mk. 14, 33).

A halálfélelmen s a kínok előrelátásán kívül azonban más okai is lehettek Jézus lelki szenvedésének az Olajfák hegyén. Ha a passió célját s körülményeit figyelembe vesszük, egyszerre megértjük, hogy a haláltusán túl milyen iszonyat, milyen undor s mily mély szomorúság tölthette el Jézus szenvedő Szívét ebben a fájdalmas órában.

Iszonyat mindenelőtt... Jézus finom, nemes és szent lelkének meg kellett iszonyodnia attól a szereptől, melyre most önakaratából s Atyja akaratából vállalkozott. Ő most mint vétkekkel terhelt ember áll az Atya előtt, ő képviseli most az összes bűnöket és bűnöskéket, ő hordja vállán az egész emberiség minden vétkeit. Minden gyalázatosságot, istensértést, zendülést és aljasságot. „Az Úr Órá helyezte mindnyájunk gonoszságát”, ahogy Izaiás ama nevezetes passiói jövődölésében (53, 6) mondja. Most „ő hordozza gonoszságainkat” (u. o. 53, 11).

Mily megaláztatás: Jézus mint az összes bűnök és gonoszságok viselője! Bárha csak önként és helyettesítőként, de mégis elvállalója mindannak az erkölcsi szennynek és romlásnak, amit az emberek a földön az összülők vétké óta elkövettek s a világ végéig még el fognak követni! Micsoda sötét, hömpölygő áradat ez a bűnözön! Mennyi a vétek sokszor egyetlenegy lélekben, egyetlenegy napon! Mennyi bűn történik gyakran

egyetlenegy házban, egyetlenegy faluban, egyetlenegy nagyvárosban, egyetlenegy napon! Hát még az egész világon, és annyi ezer éven keresztül!

Jézus szemében nincs szomorúbb, nincs szégyenletesebb, nincs átkozottabb valami a bűnnél.

A bűnnél, amely annyira ellenkezik az Isten jóságával, szépségével, fölségével. A bűnnél, amelyből az emberiségre magára annyi baj és átok szakad, amelyből fakadnak az irigykedések, gyűlölségek, háborúk, betegségek, lélekrontások, kétségbeesések, odatúl pedig milliányi léleknek szörnyű, végeszakadatlan kárhozata. S ezeket a vétkeket, ennek az erkölcsi szennynek egész tengerét kell most Jézusnak mintegy magára zúdítania, ebben a romboló árban kell alámerülnie, ezt a pusztító folyót kell útjában feltartóztatnia, megállítania, kitisztogatnia, helyébe zöldelő virányt ültetnie! Ezért a rengeteg ocsmányságért s gonoszságért, könnyelműségért és szégyenletességért kell most az ő tiszta vérének kifolynia!

Mint valami szomorú, iszonytató filmen száguldhatott el Jézus rémülő tekintete előtt ezeknek a bűnöknek szörnyű és felháborító sorozata. A véres gyilkosságok, paráznaságok, természetellenes förtelmességek, gyűlölködések, kegyetlenkedések, embertelenségek, jellemtelenségek véget nem érő rémképei. Istenkáromlások pokoli zsvaja, a hitelenségnek és istengyűlöletnek milliányi szofizmája, képmutatása, szakadatlan s oly szomorúan változatos borzalmassága. Ártatlanok megszédítése, tudatlanok félrevezetése, sátáni rosszakarát, lélekvesztő örület. Az egész emberi élet úgy szólva egyetlen seb, egyetlen hasadás, az egész emberi történelem szinte egyetlen nagy zendülés az Atya ellen, az Úr ellen, a Végcél s a Boldogság ellen.

Nem kellett-e iszonyattal elfordulnia Jézusnak a gondolattól, hogy most egyszer ő legyen mindezért felelős, ő vegye mindezt magára, valami vonatkozásban azonosítsa magát ezzel a tengernyi rosszal, átokkal, kárhozatravalósággal?

Az iszonyathoz az *undor és kedvetlenség* fájdalom-

mas érzete járult. Megérdemlik-e legalább ezek az emberek ezt az önmegalázást s ezt a sokkínú, borzalmas szenvedést? Ezek az emberek! Ezek a dőrék és hálátlanok!

Ezek a vakok és gonoszok! Akik mintegy összeküldtek önmaguk ellen. Akiket úgy kell örök pokol fenyegetése mellett a saját mennyországuk elfogadására, saját boldogulásuk munkálására nógatni, szinte kényszeríteni s akik mindennek ellenére annyira csökönyösen ostobák, hogy akárhányan mégis inkább a poklot választják! Megérdemli-e ez a bűnös és romlott nemzedék, hogy az Isten Fia így utánuk járjon, így könyörögjön, szinte még rimánkodják nekik, hogy engedjék kegyesen megváltatni, meggyógyíttatni magukat; mint mikor egy beteget, egy öngyilkost úgy kell kényszeríteni rá, hogy elfogadja az orvosságot, hogy ne tépje fel únosúntalan a kötelékeit s ne vágkáljon szennyes kézzel a saját sebeiben! Érdemes?

Mire nem képes, milyen örületbe, alacsonyágba nem tud süllyedni a teremtésnek ez a dicső koronája!

Hol van az a jellemtelenség és aljasság, amire a dőre ember kapható ne volna! Hol van a szemérmelenségnek, állatiasságnak, becstelenségnek az a neme, amit szemrebbenés nélkül el nem követne, sokszor talán még azt is, aki a világ előtt, sőt önmaga előtt mint gentleman, mint a tisztesség és finomság mintája tompaelméjűség mutatkozik sokunkban minden neme-sebb, tisztább, mennyeyebb gondolat iránt, a léleknek magasabb igényeivel szemben!

Mennyivel többre becsülik a testi egészséget, nyomorult fizikumuk nyugalmát s kényelmét, mint a lelkük jólétét! A kezük, az arcuk tisztaságát, mint a tetteikét vagy a szívükét és a jellemükét! Mennyivel fontosabb nekik az egyéni szeszély és gőg, mint az ő ügyei, rendelései! Hogyan nyesik az élet fáját, melyet ő ültetett, hogyan tépik meg az ő köntösét, hogyan szítják a széthúzást ott, ahol ő szent egységet akart! Sőt: milyen semmis jogcímeken nevezték ki magukat inkább az anyag merő rezgésének, vagy a majmok le-

származottjának, csakhogy Isten elől menekülhesse-nek s ne kelljen felismerniök önmagukban a lelket!

Milyen kába szofizmákkal vezettetik magukat félre, félévszázadonkint új meg új tudományos örület-tel s milyen szívesen kergettetik bele magukat akár-mily agyrém-elméletbe, csak a kereszténység felséges világnézete alól kibújhassanak! S még a névleges keresztények között is milyen sokan vannak, akik egyenesen személyes gyűlöletet látszanak táplálni Krisztus ellen, akik dühre gerjednek, ha csak templo-mot, vallást, papságot említ nekik valaki; akik meg-fojtanák a Krisztus Egyházát egy kanál vízben!

Akik úgy beszélnek, mint Calles, a mexikói Néró: „Valahányszor Krisztussal találkoztam, mindannyiszor arculvertem őt”. Egész világszövetségek alakulnak, amelyeknek — hiába leplezik — egyetlen igazi szán-dékuk, hogy az ő királyságát megdöntsék az emberek szívében: szabadkőművesek, szabadgondolkodók, szo-ciáldemokraták, bolsevisták. Kiűzik az ő papjait, elra-bolják vagyonukat, felgyújtják templomait, iskoláit, zárdáit, elragadják tőle a gyermekeket. S ördögi lele-ményességük mintha éppen azt gyűlölné legjobban és szidalmazná leggyalázatosabban, ami Jézusnak leg-inkább a szívéen fekszik, ami neki legdrágább: Egyhá-zát, az ő helytartóját, az Oltáriszentséget, Szűz Máriát. Nem olyanok-e ezek az emberek, ezek az álkereszté-nyek, mint akik minden pillanatban lelkiismeretfurda-lás és aggályosság nélkül, hidegvérrel újra elárulnák őt, halálra ítélnék és keresztrefeszítenék őt?

S ezekért megy ő most szenvedni, ezekért ezeket a kimondhatatlan kinokat, gyötrelmeket s megszégye-nüléseket elviselni?

És ha legalább remélhetné, hogy ezzel a túlzott, túlcsorduló és túlcsapó szeretetével csakugyan meg-nyeri, megtéríti és megváltoztatja az embereket! Ha legalább remélhetné, hogy szenvedése senkire nézve sem leszen hiába, hogy a pokol szája csakugyan bezárul s többé nem nyel el örök életre teremtet-t lelkeket!

De jaj, mondhatta-e, ígérhette-e ezt magának Jézus? Nem; sőt éppen az ellenkezőt látta, tudta előre s ez okozta lelkében a legmélyebb és kétségkívül legszaggatóbb fájdalmat.

Ez volt annak a „halálíg való szomorúságnak” legvégső oka, amelyről Jézus a tanítványainak maga panaszkodik. Ez a gondolat hajtotta ki a vért a póru-saiból, ez a menedéktelen szomorúság sajtolta ki halálos-véres könnyesőt az ő kínban vonagló testéből: *Hiába! Sokaknál mindhiába!* Hasztalan minden jóság és szeretet, minden szenvedés és vérhullatás... Jézus lelki szeme előtt felpattant a pokol zára s ott kóválygott előtte a lobogó tenger: tűz, sötét lángok, kénés izzások óceánja, förtelmes, borzalmas tüzeknek végtelenbe nyúló tava. És ez a kénköves, izzó tó, tele emberrel, égő férfiakkal és nőkkel, égő leányokkal, ifjakkal, aggokkal, talán gyermekekkel is... Akiket ő teremtett, akiket mind egyenkint szeretett, akikért mindegyikért külön is hajlandó lett volna a keresztfának minden rettenetét újból magára vállalni.

De akik nem akartak megváltatni... Akiket ő hívott, de akik elutasították őt: „Vocavi, et renuistis!” Akiket kért, intett, figyelmeztetett, csalogatott, édesgetett, a maga szavával, evangéliuma szavával, Egyháza szavával, papjai szavával. De akik tudatosan elfordultak tőle, bedugták fülüket minden intelemmel, minden hívogatóssal szemben, akik üldözték papjait azért, mert az ő nevében hívogatták s figyelmeztették őket. S most örök gyötrelemben, kétségbeesésben s mégis visszavonhatatlan megátalkodottságban káromolják őt, az igaz Bírót, s ebben a meddő és gyümölcstelen gyötrődésben maradnak meg örökön örökké, amíg Isten Isten marad.

Jézus lelke halálosan megborzadt e gondolatra s legyűrhetetlen szomorúság szaggatta Szívét.

De nem, nem pusztán elkárhozottak lesznek. Az angyal, akit az Atya a szenvedő Jézus erősítésére küldött, biztonnyal rámutatott azokra a *főlséges eredményekre* is, amelyek az ő megváltó szenvedéséből milliókra

háramlani fognak. Rámutatott az Egyház csendes dalaira a földön, a századokon át; számtalan lélek megmentésére s örök üdvözülésére, a szentek, a tiszták, az ártatlanok és bűnbánók légióira, akiket ez az ő hullni induló vére szabadít meg a bűntől s a pokoltól. Rámutatott a vértanuk hősiek hűségére, a Jézust szerető lelkek odaadó szolgálatára, az apostoli buzgalom s karitás Szent Vincei és Szent Erzsébeti csodáira.

Csakhogy, jaj, amikor azokra gondolt Jézus, akik végeredményben üdvözülni fognak, nem tépte-e fel szent Szívét még akkor is sokszoros szomorúság, ha azokra a hibákra eszmélt, amelyeket a jók is elkövetnek? Ha eszébe jutott az a sok hidegség és kisebb-nagyobb hűtlenség, amellyel még *hívei körében is* úgyszólván nap-nap mellett találkoznia kell? Arra a sok apró restségre, visszaesésre, lanyhaságra, álmoosságra, közömbösségre, amellyel az ő szolgálói az ő ügyeit hátráltatni, érdekeit elhanyagolni, mindenféle nyomorúságos földi és egyéni tekintetnek alárendelni szokták. Az „alvó tanítványokra”, akik kényelmesen szunyókálnak, miközben az ő ellenségei ugyancsak sürgölődnek!

Papok, szerzetesek, lelki életre vállalkozó buzgóbb világiak: nem jutottunk-e mi szintén eszébe az Úrnak ezen a vergődéses, szomorú éjjelen? S a sok közt én is? Rám is gondolt-e e legszomorúbb órájában Jézus? És rám is szomorúan gondolt-e? Az én nevem, az én képem is szaporította-e agóniáját, elkedvetlenedését, keserűségét?

Ezek voltak azok a lelki kínok, amelyeket Jézus a passió folyamán szenvedett. Az Olajfák-kertjében csak megkezdődtek ezek a gyötrő érzések; aztán, a passió további részeiben a külső események, a fizikai kínok égése mintegy elnyomta s elborította őket, de a kereszten függés irtóztató óráiban ezek a gyötrő érzések ismét előtérbe nyomultak s még utolsó perceiben is ezt a fájdalmas kiáltást fakasztották Jézus cse-repesedő, elszáradó ajkán: „*Én Istenem! Én Istenem! Miért hagytál el engem?*” (Mt. 27, 46).

Igaz, hogy Jézust e belső kínok közt sem hagyta el az Isten közvetlen látásának, a visio beatificá-nak végtelen boldogsága. De kétségtelen, hogy ennek a boldogságnak fájdalomcsillapító hatását az Úr felfüggesztette a kínszenvedés óráiban s Jézus az elhagyatottság keserű érzetében nézett szembe a halállal.

Vegyük most még röviden eszünkbe, *miképpen*, milyen módon viselte Jézus ezeket a benső szenvedéseket?

Mindenelőtt *hősi türelemmel*, megadással, bele nyugvással, szabad akarattal. Ha egyszer az Atya így akarja, akkor ez a legjobb, ez az egyetlen járható út. Ha egyszer ez a megváltás kijelölt eszköze, ő nem riad vissza tőle... Kéri ugyan az Atyát s oly megható, emberi megnyilatkozása ez is az ő emberi természetének, hogyha lehetséges, múltjék el tőle ez a pohár; de azonnal hozzá is teszi: „Mindazonáltal ne az én akaratom legyen, hanem a tied!”

Főlséges imádság! A legnagyobb hősiesség ez: a szenvedés tetőfokán ennyire Istenre hagyatkozni, ennyire az ő atyai akaratában látni a legjobbat, leghelyesebbet. Ennél magasabbra ember már nem szállhat, ennél magasztosabb Istennel-egyesülést ember itt a földön már el nem érhet. „Legyen meg a te akaratod!” Erre az imára Jézus tanított minket s ebbe az imába belefektette a hősiességnek és természetfölötti bölcseségre törekvésnek minden művészetét.

Nekünk is meg kell ezt a legmagasabb művészetet tanulnunk. Meg kell tanulnunk a Miatyánk egész csodálatos, mennyei értelmét. Tudnunk kell elmondani a „Legyen” szót, a „Fiat” hatalmas responsoriumát, nemcsak a napsütéses napokban, hanem a viharos éjszakákban is. Nemcsak a jólét s a nyugalom perceiben, hanem életünk legkoromfeketébb, legválságosabb óráiban is.

Legyen uram! Legyen megaláztatás, legyen szegénység, legyen borzalom, legyen halál! Legyen csendes vagy nyílt vértanúság! Legyen, amit akarsz. Mert amit te akarsz, ami keresztet te küldesz rám, az a leg-

jobb, annál magam sem kereshettem volna ki magamnak jobbat! Csak éppen hogy vakoskodó vakondok vagyok, feledékeny és rövidlátó s a dolgokat nagyon is a földön kúszók szemével, a szűkhorizontúak értelmével szemlélem s nem értem fel azonnal ésszel, ami javamra szolgál!

Mikép szenvedett Jézus? *Imádkozásban keresett erőt és vigaszt.* Nem mintha megengedettnek nem tartotta volna a helyes és észszerű emberi vigasztalást. Igenis, ő felkereste tanítványait és kétségtelenül jól esett volna neki, ha hűséges velevirrasztásukban megérdemelt emberi vigaszt is talál. De nem talált. Az emberi vigasz ingatag, csalóka, bizonytalan. Azért hát Jézus ismét csak az Atyához fordul. „Csodálatos, mondta egy sokat élt és sokat gondolkozott ember: mennél tovább élünk, annál inkább magunkra maradunk, s legvégül nem marad senkink, csak az Isten!” S az Atya meg is vigasztalta a Megváltó vívódó Szívét. Nem vette el a keserűség és szomorúság fájdalmas érzéseit, mert hiszen Jézus ezeket is át akarta szenvedni értünk; de a fájdalomhoz s a szomorúsághoz megadta a nem hiába-szenvedésnek, az Isten akaratát felismerő világosságnak mennyei vigasztalását, megnyugtató, biztató érzését.

Nekünk is tanulságul. Ha összecsapnak fejünk fölött a hullámok, mi se essünk soha kétségbe. Lehet, hogy az emberek magunkra hagynak, sőt az is lehet, hogy az Úristen is elvonja tőlünk, átmenetileg, akár csak a szenvedő Jézustól, jelenlétének s velünkmaradásának érezhető, kedélybelileg is hatékony vigasztát. De ez nem azt jelenti, hogy elfeledkezik rólunk s magunkra hagy, hogy nem érez velünk, hogy megtagadja tőlünk a hősiek türeshöz szükséges kegyelmeket. S ha a megpróbáltatás elmúlik, már e földön, de mindenestre az örök béke és nyugalom helyén, megadja nekünk a fájdalmas órák bőséges ellenértékét. „Requiescent a laboribus suis”, meg fognak pihenni az ő fáradalmaik után!

Mert hiszen ezt se feledjük: amikor Jézus szenved,

példaadó szeretetből is szenved, s ez az ő olajfahegyi kínlódásának harmadik, drága sajátossága. Szenvedni csak úgy, a szenvedésért s csak azért, mert kell, mert hát egyszer ránk szakadt a baj, kemény dolog; de szenvedni azért, mert szenvedésünkkel valakin segíteni akarunk. akit szeretünk, ez szép és hősi dolog. Jézus így és ezért szenvedte belső passióját s ez volt titkos öröme ebben a vigasztalan, lelki kínban. Akarta, hogy hasznunk legyen belőle, ezekből a benső kínokból is, az ő szomorúságának s vért izzadó lelki tusájának szemléletéből. Hogy erősödjünk általa és tanuljunk belőle.

Megenyhítjük Jézus lelki szenvedését, ha mi is megtanuljuk úgy viselni a saját lelki kínjainkat, tépelődéseink, aggályaink, szomorúságaink olajfahegyi óráit, ahogy ő tette, s ahogy ő tanított meg rá. A bizalom a remény jegyében, az örök húsvét allelujáinak előérzetében, a Krisztus-szeretet és Krisztus-ölelés örvendő felujjongásában, a hívő lélek nagypénteki megnyugvásában, megbékélt síránkozásában, a kereszthez simulás enyhítő, feloldó, megváltó könnyeiben, a misztikus vágyban, hogy fájdalmaink s keserőségeink tudatos elviselésével mi is hasonlók legyünk ama Legszentebbhez és Legártatlanabbhoz, „aki érettünk vérrel verejtékezett!”.

A megaláztatások Jézus kínszenvedésében.

Az ember úgy van megalkotva, hogy rendkívül érzékeny mindaz iránt, ami a becsületét illeti, mégpedig nem annyira a belső, igazi becsületét, vagyis a jellemének becsülésre érdemes voltát, mint inkább a tényleges, külső megbecsültetést az emberek részén. A hírnév, a dicsőség, a feltűnésvágy egyik legtevékenyebb ösztönünk; elmondhatatlan, hogy az emberek milyen fáradalmakat, milyen erőfeszítéseket tudnak magukra vállalni, csak hogy a világnak becsülésében növekedjenek, hogy ragyogjanak és tiszteletben részesüljenek.

A becsületváagnak van előnye s hátránya. A jogos önmegbecsülés nagy tettekre, hősies helytállásra sarkal, de az emberi kevélység és hiúság is rettenetes táplálékot talál a dicsvágyban, mely így rengeteg megtévelyedésnek és bűnnek lesz a forrása. Lemondani külső javakról nagy dolog, az emberek által való megbecsültetésről százszor nehezebb.

A hét főbűn közt első helyen a kevélység áll. Bizonytal azért, mert a legveszedelmesebb emberi hibák s bűnök közé tartozik. Maga a Szentírás azt mondja róla, „hog az Isten ellenáll a kevélyeknek”. De valószínűleg azért is, mert ez az egyik leggyakoribb és legszembeesőőbb emberi tökéletlenség.

Oly hihetetlenül kicsinyek vagyunk mi emberek, oly lehetetlenül hitványok, testileg-lelkileg oly törekenyek, esendők, nyomorultak, de azért a legjellemzőbb tulajdonságunk mégis a kevélység és nagyravágyás! Törpék vagyunk, de szeretjük magunkat nagy nak képzelni; erőtlének, akik azonban folyton az erőnkkel hetvenkedünk; bűnösök, lelki fekélyekkel teli szörnyetegek, de akik szeretünk a gáncsnélküli lovagok fehér fegyverzetében állni a világ s lehetőleg még a magunk szeme előtt is.

Faluhelyen sokszor úgy van, hogy akinek egy holdnyi földsávval több jutott, mint a másiknak, az már a sárga földig lenézi azt a „semmiházi” felebarátját, akinek kevesebbje van, vagy éppen semmije sincsen. A városi népről pedig köztudomású, hogy inkább éheznek, csak a ruháján ne láthassák meg, hogy kicsiny és szegény; kifelé mindenáron előkelőt akar mutatni. Egy kis dicséretért, ragyogásért, kitüntetésért micsoda áldozatokat tudunk hozni, sőt micsoda jellemtelenségeket elkövetni, bizony még hullákon is keresztülgázolni!

Ez a kevélység és hiúság végzetesen veszélyes hiba, mert elveszi minden szemmértékünket s ítélőképességünket, éppen a lelki és természetfölötti javak irányában. A kevély és hiú embernek ez a világ minden, a másik semmi; az emberek véleménye és ítélete

az egyetlen fontos, az Istené mellékes. Maga magát teszi meg a világ középpontjának, a maga istenének s épp azért vonakodik szolgának, alárendeltnek érezni magát az Úrral szemben. Mindent eladni, mindent eltelezni, mindent kockára tenni az evilág görögtüzeinek pillanatnyi lobogásáért, ez a kevélység, dicsvágy és rendetlen öntúlbecsülés természete és veszedelme.

Amikor az Úr Jézus szenvedni akart értünk, két okból is felvette kinszenvedésének programjába a a megszégyenülést és megaláztatást. Először mert eleget akart tenni a mi hiúságunkért, kevélységünkért, dicsőség után való rendetlen vágyunkért, öntúlbecsülésünkért; óvni akart itt is a kevélység veszedelmétől. Másodszor, mert a megaláztatás magában véve is a legfájdalmasabb áldozat lévén, különösképpen alkalmas arra, hogy az Úr Jézus az ő irántunk való szenvedő szeretetét ezúton is megbizonyítsa.

Valóban érdemes az Úr Jézus passióján egyszer külön e szempont szerint is elmélkedve végigmenni: mennyit szenvedett Jézus a becsületében kinszenvedésének egész folyamán! Hogy alázkodott meg, hogyan tiportatta össze magát, mily tudatosan vetette alá magát a megszégyenítések, a szinte megsemmisítő megaláztatások egész szűrő, kínos, arcpirító gyötrelmének!

Mindjárt az olajfákhegyi haláltusa után, amikor kinszenvedése megkezdődött, a passió első mozzanata az a megszégyenülés volt, amely az *elfogatást* magát kísérte és jellemezte. Igaz, még mielőtt a poroszlók kezére adta magát, Jézus egy utolsó, királyi gesztussal bizonyította be felsőbbrendűségét, amidőn a katonákat és szolgákat ezzel a szavával: „Én vagyok a názáreti Jézus” (Ján. 17, 7—8) földre terítette és Malkus fülét, amelyet Péter levágott, meggyógyította. Ez volt az utolsó gyógyítási csoda az ő földi életében; de Jézus ezt sem a maga érdekében művelte.

A katonák földre vetése nyilván azt célozta, hogy ellenségeivel még egyszer s utoljára éreztesse királyi és messiási fenségét. Utolsó térítési kísérlet volt ez,

utolsó felvillanása nem annyira csodatevő erejének, mint inkább megváltó kegyelmének.

Ez a csoda azonban hiábavalónak bizonyult; az elvakultakra látnivalólag közvetlenül nem volt semmi-nemű kijózanító hatással. Jézus tehát megadta magát az Atya akaratának: jöjjön hát a bilincs és a kötelék, jöjjön a fogság és a szegény!

Jézust tehát foglyul ejtik ellenségei s megkötözve cipelik végig Jeruzsálem útain. Mint egy hurokra került, tettenért gonosztevőt.

Ó, hogyan érzik még igazi, megrögzött gonosztevők is a szegényt, amely az ilyen meghurcoltatásokkal jár! Hogyan húzódnak össze s hogyan hullanak magukba, hogyan szeretnének elsülyyedni a földbe, csakhogy kikerülhessék a kíváncsiak tekintetét! Hogyan vonakodhatott s lázadozhatott Jézusban is az emberi érzés az ellen, hogy őt, az ártatlant, a született, örök királyt most hitvány gonosztevőként kísérik végig az utcákon, a tömegnek gúnyos és megbélyegző pillantásai s megjegyzései célpontjaként!

Megkötözik Jézust... Megkötözik a kezét, mely világokat alkotott és világokat semmisíthet meg minden pillanatban. Megkötözik a kezét, amely csak áldást osztott, csak betegeket gyógyított, kenyeret szaporított, gyermekeket simogatott. Megkötözik mint valami gonosztevőt, akit tetten értek, aki most végleg hurokra került. A megkötözés arra való, hogy ártalmatlanná tegyék a megrögzött gonosztevőt, hogy kárt ne tehessen többé senkiben s meg ne szökhessék az igazságszolgáltatás elől. Nem a végletekig megszegényítő-e Jézusra nézve, hogy vele is úgy bánnak, mint akit fizikai erővel kell meggátolni a gonosztevésben? Az igazságszolgáltatás elől való megszökésben?

Ugyanakkor Jézust csúfosan magára hagyják az apostolok. Megfutamodnak. Újabb szegény az Udvöztörő: íme, hát ennyire becsülték a saját, legbensőbb hívei, barátai, hogy az első támadásban magára hagyják, sorsának átengedik! Mily diadallal vehették ezt tudomásul a farizeusok és a zsidó főpapok! Ők, akik

annyira féltek, hogy valamiképpen azért zavargás ne legyen a népben, a Jézus elfogatása miatt. A népben? Még a saját párthívei, tanítványai körében is milyen símán ment a dolog: szélnek eredt valamennyi, mikor a Mestert megkötözték!

S most megindul a szégyenletes meghurcoltatások egész sora. Vesszük-e észre, testvéreim, *hányszor cipelik végig Jézust az utcákon?* Mintha külön öröme telt volna benne ellenségei hadának, hogy minél többször vihessék ki az utcára, minél többek előtt szégyenítsék meg!

A Getszemáni-kertből beviszik a városba, valószínűleg ugyanazon az úton, amelyen Jézus pár órával előbb tanítványaival együtt az utolsóvacsoráról ide kijött. Be Annás házába. Hogy miért ide, nem mondja az evangélium. Mi célja, mi értelme volt ennek? Mit háztaltak vele, mint valami zsákmánnyal, amit boldogan kell házról-házra mutogatni? Annástól aztán Kaifáshoz cipelték. Majd reggel Kaifástól Pilátushoz, megint nyílt utcán, az idegenekkel, vidékiekkel zsúfolt városnak legforgalmasabb utcáin át, véges-végig. Pilátustól megint Heródeshez folytatódik a szégyen menete, majd innen ismét vissza a pretóriumig s aztán innen az utolsó útra: a vesztőhelyre.

Mintha csak az Úr a megszegyenülés és kipellengetetés minden keserűségét végig akarta volna ízlelni s valósággal végig élvezni értünk!

A hírre, hogy a gyűlölt Názáreti kézre került, még késő éjjel azonnal összeült a nagytanács, a 70 tagból álló szinédrión. A zsidó egyházi és nemzeti élet fejei. Fent, emeltebb helyen a főpap, Kaifás. Jobbra-balra írnokok, jegyzőkönyvvezetők. Félkörben pedig hármas padsorokban a nagytanács tagjai, akik most fognak dönten a Jézus sorsán: a farizeusok, írástudók és papok.

A főpap intésére templomkatonák, poroszlók vezetik be a terembe az Urat s most megkezdődik a legszokatlanabb s legilletéktelenebb kihallgatás, ahol a Teremtőt hallgatja ki a teremtmény, az ártatlant a bűnös, a Messiást a messiásvárók hivatásos képviselői.

Hogyan mert Jézus arra vállakozni, hogy megváltsa a világot? Hogy meri őket szeretni s velük jót tenni? Hogy meri az igazságot hirdetni s az ő képmutatásukat leálcázni? Hogy meri magát annak nevezni, akire a próféták ezer és másfélezer év óta vártak?

Ennek a kihallgatásnak még a módja is megalázó és igazságtalan. Minden kihallgatáson vádat terjesztenek elő s a vádlottnak alkalmat adnak a védekezésre. Kaifás megfordítja ezt a sorrendet s azt szeretné, ha Jézus maga vádolná magát.

Kérdezi a tanítványai s a tanításai felől. Annyira magától értetődőnek, eleve bebizonyítottanak veszi Jézus bűnösségét, hogy szinte már csak arra szólítja fel, hogy vallja be bűnösségét s önmaga sorolja fel a vádakát önmaga ellen. Jézus szelíd méltósággal utasítja rendre a bírót s figyelmezteti őt, hogy neki kell vádlót s terhelő tanukat állítania: „Nyiltan tanítottam; kérdezd meg azokat, akik hallották, mit beszéltem s mit tanítottam”. Kaifás kénytelen tanukat keresni s végül mikor ezek ellentmondásba keverednek, ő maga szövegezi meg a vádat.

Közben azonban történik valami. Az első nyilvános és egészen durva sértés és megalázás, amelyben Jézusnak része van. Jézusnak méltóságteljes és tökéletesen logikus válaszára a zsidók nem tudtak mit felelni s ekkor az egyik jelenlevő zsidó katona a primitív emberek nyers, de legalább őszinte ösztönösségében egyszerűen arcul ütötte Jézust. „Igy felelsz-e a főpapnak?” (Ján. 18, 22). A kérdés: így válaszolsz-e a főpapnak? a saját tehetetlenségükön s rajtakapottságukon való belső bosszankodásnak volt ösztönös kirobbanása, a haragé, hogy okosabb visszavágás nem jut eszükbe, hogy Jézus szavait megcáfolni nem tudják.

Jaj, hányszor ismétlődött meg azóta ez a primitív és igazságtalan elintézési mód az Egyházzal szemben! Ha elfogy az érv, jöjjön a gorombaság, a cselvetés és erőszak, a száműzés, az elhallgattatás, a megfélemlítés. Vannak emberek, akik nem bírják el az igaz szót s mivel az Egyház igazat mer mondani s ők nem tudják

megcáfolni, hát keresztre feszítik, arculütik, mint egykor Jézust.

Jézust arcul ütik! Arcul üti egy szolga, egy közember, egy zsoldos templomőr! Arcul üti nyilvánosan az egész törvénytálató színédrión előtt, nyilvános tárgyalás, bűnvallatás közben. S a főpapnak nincs szava ellene, sőt! A csattanás, a Jézus arcát elöntő pír, talán egész alakjának megrázkódása s megtántorodása bizonynyal határtalan kárörömmel töltötte el halálos ellenségeinek, irigyeinek szívét. Csak így, csak így! Durván s megszegyenítőn! Nem szabad kímélni! Ne kíméltessek meg semmitől, ami emberi kint és megsemmisítő megaláztatást jelent!

Boruljunk le az égő sértés után a méltatlanul megfenyített isteni Arc előtt és köszöntsük forró szeretettel s tisztelő imádással a miértünk szegyenbe süllyedt Üdvözítőt! Mennél megalázóbban sujtják, annál leborultabb hódolattal csókoljuk a lába nyomát! Mennél mélyebbre szállt le értünk, annál magasabban álljon a mi szemünkben s annál jobban igyekezzünk megtanulni az ő csodálatos, csendes prédikációját: alázatosságról, bántalmak elviseléséről, hallgató szerénységről s a világ hiú ítéleteinek semmibe vételéről!

Fáj nekünk a megszegyenülés? A méltatlan bánásmód keménysége, a félreértés és ártatlanul meghurcoltatás? Ó, testvér, meg ne tévesszen a hiú, dőre látszat, a külszín csalódása! Vajjon itt, a főpap előtt melyik volt nagyobb: az arculütő-e vagy az arculütött? A durva sértegető, az igaztalanul verekedő, avagy a némán tűrő? A szolga-e, vagy az Úr? A pökhendi kis névtelen, vagy a megszegyenülés felséges Királya? Tanuljuk meg Jézus alázatosságából, hogy nem az alázatosság aláz meg igazán, hanem a kevélység s nem a gögösök, kitüntettek, fényben sütkérezők az igazi nagyok az Isten szemében, hanem sokszor éppen a világ megvetettjei!

A kihallgatás természetesen Jézus elmarasztalásával végződött. Kaifás a legsúlyosabb vádat emelte Jézus ellen: az istenkáromlás vádját. Jézus Isten Fiá-

nak mondta magát, ami természetesen csak istenkáromlás lehet s ezért Jézus halálra méltó. Hogy Isten Fiának nemcsak mondom, hanem annak is bizonyította magát, azt Kaifás már nem keresi és nem veszi észre.

Szavára a szinedrion jelenlevő tagjai egyértelműleg halálra méltónak ítélik Jézust s a főpap felháborodásában megtépi ruháját. Ilyen gonosztett, ilyen Isten ellen való vakmerőség e szent gyülekezet színe előtt! Nincs szükség többé tanura, vagy újabb bizonyítékokra, Jézus maga szolgáltatott bizonyítékot önmaga ellen. Ezért saját népének hivatalos képviselője, vallási főhatósága löki ki magából s taszítja ki az emberi társadalomból. Mily szégyen, mily megaláztatás!

Most aztán *Kaifás börtönében*, ki tudja, milyen szennyes, földalatti oduban, tölti Jézus az éjszakát. Az utolsó éjszakáját ezen a földön!

A zsidótörvény megkívánta, hogy ne mindjárt a tárgyalás első napján mondjanak halálos ítéletet; meg kellett tehát várni a hajnalt, hogy a „második nap” törvényét betartsák. Az időt a zsidó katonák visszaszűrőan durva, rettentően kegyetlen szórakozással töltik: mulatnak a megkötözött, nekik kiszolgáltatott, védtelen Krisztus gyámoltalanságán. Arculütik, ököllel vágnak az arcába, megköpdösik, befogják szemét s úgy ütik-vágják, miközben csúfondárosan kérdezik: no, találd el, ki volt, melyikünk ütött meg? Találd ki te Krisztus, ki ütött meg téged? (Máté 27, 68.)

Álljunk meg itt egy percre, a szégyennek ennél a tengerénél, amelybe most Jézust lemerítik. A zsidó katonák semmi gyalázattól nem kímélik őt; nekik a legbarbárabb piszkolódás sem elég durva játék. A zsidó templomnak még a küszöbére sem volt szabad kiköpní, művelt ember nem köp még a padlóra sem. Csak az Isten Fiának arcát volt szabad ily aljas módon beszennyezni! Ah, le kell borulnom gondolatban a megünyolt Fölség, a megköpdösött örök király előtt s meg kell reszketnem a hősiesség és lángoló szeretet láttán, amely ilyen kíméletlen s megsemmisítő szégyenüléseket is önként vállalt el érettem!

Micsoda éjszaka, micsoda órák következtek ekkor! Más elítéltnak legalább a *síralomháza* csendes, legalább ott bánnak vele emberségesen; teljesítik utolsó kívánságait, szinte hízelegnek neki; hiszen holnap úgysis kivégzik. Jézusnak a síralomháza is csupa tortúra, csupa szégyen. Mily megrázóan teljesednek rajta a Síralmak-könyvének versei ebben a szörnyű, magános éjszakában: „Sírva sír éjjente, könnyei folynak az arcán; nincs, ki vigasztalja mindazok közül, akik szerettek. Barátai mind cserben hagyták és ellenségeivé lettek” (Jer. Síralmai 1, 2).

Végre megpirkad. Ó, mily érzelmekkel köszönhette Jézus ezt a szomorú reggelt! Az utolsót, amely földi életében rávirradt! Amelynek alkonyát már nem éri meg élve! A kínok és borzalmak napjának hajnalhasadását, a végső szégyen és megaláztatás beteljesülésének reggelét! Hogyan köszönhetik vajjon utolsó hajnalukat a síralomháziak!

Alighogy reggel lett, megint felcipelték Jézust a nagytanács termébe. Megint ott álltak előtte bírái, akik emiatt ma korán keltek, korán gyűltek egybe. A gyűlölet nagy ébresztő! Hideg, gúnyos mosollyal fogadják Jézust: hiszen ez már csak formáság, a halálos ítélet régen, előre készen van. Röviden megismétlik a kérdést: „Az élő Isten Fiának nevezed-e magad?” S Jézus megmarad ünnepélyes állítása, önkinyilatkoztatása mellett. A főpap újra kimondja a szót: „Méltó vagy a halálra!” (Máté 27, 66.) S az egész társaság azonnal felkerekedik, hogy Pilátushoz siessen s Jézust is magával vivén, a pogány helytartótól követelje ki rá a végleges halálos ítéletet.

Nem törődnek vele, hogy ezzel az eljárással magukat is mennyire megalázzák, hogy mennyire elismerik tehetetlenségüket, jogfosztottságukat, Rómától való függésüket. Mi az, csak célt érjenek!

Jézusra nézve ez a cipeltetés a nyílt utcákon át, a vidékiek százezreivel tele városban ismét különösen megalázó lehetett. — Nézzétek, kit visznek arra? —

kérdezhetette száz és száz járókelő. S a felelet állandóan ez volt: — Valami gonosztevőt!

Annál feltűnőbb lehetett a menet, mert hiszen az egész nagytanács együtt jött Jézussal s az ilyen felvonulás mindig nagy ünnepélyességgel történt. Ezzel akartak a helytartó előtt nyomatékot adni követelésüknek. Jézust őrség vette körül; úgy hajtották maguk előtt a gőgös, kárörvendő, diadalittas farizeusok, mint ahogy értékes hadifoglyot a triumfátor hajtát a szekerére előtt.

Pilátusnál Jézust a megaláztatásoknak újabb sora fogadta. Mindenekelőtt az a közönyös lenézés, amelylyel ez a gőgös római az ő egész ügyét intézte. Talán hajnali álmából zavarták fel; rosszkedvűen, álmosan, unottan hallgathatta a zsidók vádaskodását. Nem érdekelte az ügy; nevetségesnek, bosszantóan kicsinyesnek, semminek találta. Bánja is ő, hogy egy emberrel több vagy kevesebb él a cézár birodalmában? De mert mégis művelt ember volt, nem akarta a halálos ítéletet csak úgy ok nélkül és semmiért kimondani. Legszívesebben lerázta volna az egész ügyet, kibújt volna a tárgyalás s a döntés kényszere alól.

Csak mikor a zsidók politikát vittek a dologba, akkor kezdett felfigyelni. Ez már fontos volt neki. Jézus nem fontos, a politika fontos. Valami távoli vonatkozás a cézárhoz, a közigazgatáshoz, a saját állásának biztosításához — igen, akkor már érdemes kidörgölni az álmot a szeméből. A messiás kérdése, lelki értékek, igazság, Isten s hasonló bagatell dolgok nem érdeklik. Hány mai ember képe ez a Pilátus ebben is!

A politikai vonatkozás a jelen esetben az volt, hogy a zsidók a királyi cím bitorlásával vádolták Jézust. Megkérdi hát Jézustól Pilátus, durván és fölényesen, ahogy egy tettenért gonosztevőt szokás: Mít tettél? (Ján. 18, 35—37.) Micsoda király vagy te? E kérdésre aztán Jézus ajkán feleletként felhangzik az örök Királynak, az igazi, nem e világból való Királynak rövidre foglalt, egész, fenséges teológiája: „Én király vagyok . . . de az én országom nem e világból való . . . Én

arra születtem és azért jöttem e világra, hogy bizony-ságot tegyek az igazságról. Mindaz, aki az igazságból való, hallgat az én szavamra". Pilátus fölényes gúnnyal vonogatja a vállát: ugyan mit beszél neki ez a megkö-tözött ember földöntúli igazságról! Mit érdekli őt az ilyesmi! Ez sem nem politika, sem nem eszem-iszom, sem nem gáláns kaland, sem nem divatos filozófia.

A megvetés felsőfokára hágva háritja el Jézus egész igazságkincsét: „Ugyan, mi az igazság?" Lehet, hogy e kérdésben cinizmus volt, egy minden felsőbb igazságból kiábrándult, prózai léleké! Lehet az is, hogy a kérdésben benne rezgett egy szemlélődéseiben zá-tonyrajutott, iránytvesztett lélek minden csalódott-sága, a pogány életnézet ürességét megsejtő elme fájo szkepszise. De bizonyos, hogy Pilátus nem annak nézte Jézust, mint akivel az igazság kérdésében érdemes volna szóba ereszkedni. Az ő szemében Jézus műve-letlen, barbár, eszelős álmodozó volt, talán inkább ne-vetséges mint veszedelmes futóbolond. Mit beszél ez neki igazságról! Mit ért ő az igazsághoz! Majd éppen tőle kérdezi! Micsoda megszégyenülés az Úrra nézve!

Egyszerre csak meghallja Pilátus, hogy Jézus gali-leai. A politikus megint felébred benne. Hiszen ni, most érdekes sakkhúzást lehetne tenni! Most éppen itt van a fővárosban Galilea árnyékfejedelme, Heródes, aki úgyis orrol és neheztel, mert elvették tőle jóformán minden politikai hatalmát. Nagyszerű ötlet, most ki fogjuk engesztelni Heródest, akivel mégis jobb jóban lenni s amellet ezt a kellemetlen ügyet is lerázhatjuk a vállunkról. S Pilátus sebtében átkísérteti Jézust He-ródeshez: mit törődik ő vele, tegyen Jézussal ez a báb-nak meghagyott negyedes-fejedelem, amit akar!

És újra megismétlődik a szégyenteljes végigcipel-tetés a városon, az utcákon, a csőcselék mulattatására. És újabb kihallgatás következik, ha ugyan annak lehet nevezni.

Heródes, a cinikus, a vérfertőző, aki egy táncosnő kedvéért jobb meggyőződése ellenére kivégeztette Ke-

resztelő Szent Jánost, az élvezethajhász, az asszonyvadász ítél most Jézus fölött.

Társaságbeli ember lévén, sokat hallott Jézusról s most kíváncsi, hátha csodát lát tőle. Jézus az ő szemében csak ez: egy bűbajos, olcsó mutatványos, valami ravasz vagy ördögi fogásokkal dolgozó hókuszpókusz-mester. Hadd lássuk hát, mit tud. Hadd szórakozzunk az ezermasterségén! Jézus azonban ezúttal már nem alázza meg magát: nemhogy csodát nem tesz Heródes kedvéért, hanem még csak *szóba sem áll* a cinikus, parázna emberrel. Büntetésül aztán Heródes is és egész háznépe kigúnyolja őt. Fehér gúnypalástba öltöztetik s mint valami maskarát adják át ismét az utcai publikum, a suhancok és gyermekek nevetségének.

Újra végig tehát az utcákon! Viszik ide-oda. Mint aki nem kell senkinek. Egyik törvényszék a másikhoz dobálja át, mint valami labdát. Mint olyan vádlottat, akit elítélni is szégyel és röstel mindegyik!

Pilátus végül elúnja a huzavonát és most már gyökeres megoldásokat keres. Barabbással próbálkozik. De nem, a felizgatott tömegnek Jézus kell a keresztre, nem a rablógyilkos. Mikor ez sem használ, megkorbácsolatja Jézust. Ettől talán mégis jóllakik és megpihen a farizeusok dühe. A *megostoroztatás* megint nemcsak kegyetlen kín volt, hanem mély megaláztatás is.

Valószínűleg a praetorium előtt, a piac közepén állt az oszlop, amelyhez hozzákötötték vagy inkább félig a magasba húzták az elítéltet, hogy megostorozzák. Jézust is odakötötték, miután letépték róla a ruháit. S megindult a rettenetes fürgeteg: vesszők, szíjak, ölmos korbácsok, csomós kötelék irtózatosszélvész, csattogása a közszégyenre kitett, mezítelen Udvözítő hátán, karján, lábszárain. Körülötte a bámuló, vérszomjas tömeg. Durva, szívtelen hangok: „üsd, csak üsd!” Hogyan vonaglott Jézus és amikor végül elengedték az oszlopról, hogyan roskadott össze a saját verében! Mint egy eltaposott féreg. Mint egy megtiport, összerugdosott rongy! Valóban már nem is ember többé! Az Isten Fia!

Pilátus még egy kísérletet tesz a zsidókkal. Újabb megaláztatásul Jézusra nézve. Az összevert, kék és véres testű Jézusra még egyszer ráakasztatja a bíbor-színű gúnyköpenyt s a töviskoronás Jézust odarángatja maga elé a praetorium márvány-terraszára. Felmutatja a népnek ezt a porig alázott, meggyötört embert, ezt a véres árnná, gúnyalakká torzított királyt s rámutat, mintegy részvétet könyörögve számára: „Ecce homo!” Nézzétek, micsoda ember! Hát ember ez még?

Azt hiszi, erre talán megpuhul a tömeg. Ám a zsidók szívében nincs irgalom. Még nem telt be a pohár. Még ezen a szörnyen megkínzott emberen is van mit kínozni tovább s megaláztatni tovább. „Keresztre vele!” kiáltja az egész nép, ó bizonnyal, nem mindannyi a szívéből.

Lehetek ott sokan közömbös emberek, lehetnek olyanok is, akik valaha Jézust ámulva s hálásan hallgatták, akik jótéteményeit vették; lehetek ott olyanok is, akik kevéssel utóbb, pünkösöd napján, Szent Péter prédikációjára azonnal megtértek s megkeresztelkedtek. De hát ilyen a tömeg: ma így, holnap úgy viselkedik! Onállótlan, hajlítható s vakon megy a vezetői után. A vezetői pedig vajmi sokszor farizeusok és gonosztevők. S az ő felbujtásukra most együtt ordít apraja-nagyja, örege, fiatalja, örülten és öngyilkosan: „Keresztre vele, feszítsd meg őt! Az ő vére rajtunk és a mi fiainkon!” Megint milyen megaláztatás Jézusra nézve: hát az ő vére olyan semmi, hogy nem is kell érte felelősséget érezni? Csak annyi az ő vére, mint egy állaté, mint egy verébé, hogy azt lehet mondani róla: baj is az, ha ez a vér miránk hull?

Pilátus türelmének végre fonala szakad: ugyan hát vigyétek, ha mindenáron akarjátok. Nem érdemes egy egész délelőttöt feláldozni miatta, egy ilyen semmi-pörért, egy ilyen senkiért! Kimondja a hivatalos ítéletformulát: „Ad crucem ibis! Lictor, para crucem!” Fredj a keresztre! Poroszló, készítsd a keresztet!

A kereszt a megszegyenülés legfelsőbb foka. Az ókor felfogása szerint nemcsak a leggyötrelmesebb,

hanem a leggyalázatosabb halálnem is. Római polgárt, ha apagyilkos volt, akkor sem volt szabad keresztre feszíteni. Csak rabszolgarendű embert lehetett keresztre ítélni, azt is csak egészen alávaló gonosztettekért. Az elítéltnak aztán magának kellett cipelnie a keresztet a vesztőhelyre; egyetlen hóhérlegény, egyetlen katona nem szennyezte volna be vele a kezét.

Halálos ítélet! Jézus halálra ítélve! Hát olyan valaki ő, akit erőszakos halállal kell kitzasztani az emberi társadalomból? Aki nem méltó arra, hogy egy levegőt szívjon a többi emberekkel? Nem méltó az emberi névre többé, a napfényre, amely ráhull, a darab kenyérre, amelyet megeszik?

S a végrehajtással pillanatig sem késlekednek. Már is indul a szörnyűséges menet. Ez Jézus utolsó útja a földön. Nagy lárma, lótas-futás körülötte, kíváncsi tömeg mindenfelé. Az ablakokból asszonyok, gyermekek néznek lefelé az útra; itt is, ott is felhangzik aztán egy gyermekkérdés: „Anyám, mit tehetett az a gonosz ember?” S a közönyös válasz: „Bizonyosan gyilkolt vagy rabolt”. Egyszerre hármat visznek a vesztőhelyre, de nyilván Jézus közülük a legnagyobb gonosztevő, azért került a kereszttje is a másik kettő közé középre.

S jönnek a végső megaláztatások a Golgota dombján. A ruháitól megfosztatás, a keresztre felszegeztetés, kitárt karral, ruhátlanul közszemlére kitétel, a legborzalmasabb pellengér. A pogány helytartó még egy utolsó szellemeskedő gúnyolódást enged meg magának s Jézus feje fölé „titulust” írat. „Ez itt a názáreti Jézus, a messiás, a zsidók királya.”

A szégyen fáján, katonák nyers kacaja, kárörvendő farizeusok kegyetlen gúnyolódása közt így hal meg Isten Fia, a Messiás. A zsidók királya és minden népek és századok és világok királya, az örökkévalóság örök fejedelme. Nemcsak mondhatatlan testi-lelki kínban, hanem szégyenben is, szinte belefojtva a megaláztatások, a gúny, a gyalázat pocsolyáiba.

Milyen tanulságos és minő végtelenül sokatmondó

nekünk bűnösöknek, gögös és hiú embereknek ez a vég! Milyen ékesszóló és milyen megszégyenítő! Milyen vakmerőség tőlünk: dicsőséget, nagyrabecsültetést követelni s hiú csillogást hajhászni ezen a világon, amikor a mi üdvözítő Istenünk önként olyan mélyre szállt a megaláztatás örvényében! Hogyan merészelünk mi még Isten rendeléseivel is szembeszállni a saját nagyravágyásunk és öntúlbecsülésünk érdekében! Hogy szeretjük azonnal emancipálni magunkat a türelem és felebaráti szeretet minden kötelessége alól, mihelyt azt hisszük, hogy megsértettek minket s jogtalanság vagy méltánytalanság esett rajtunk! Hogyan tudunk zúgolódni még a jó Isten atyai intézkedései ellen is, ha egyszer az emberek részéről megaláztatás ér, mellőztetés, igazságtalanság!

Nem vesszük észre, hogy nem az a kicsiny, aki megalázkodik, hanem aki a dicsőségvágynak rabja? Hogy nem az a sajnálatraméltó, akit megítélnék az emberek, hanem az, aki az emberek hiú ítéleteit és véleményeit tartja irányadónak?

Jézus önkéntes megszégyenülései végtelenül vigasztalók és felemelők nekünk is *a mi megpróbáltatásaink* között. Minket is megütnek, megaláznak, eltaposnak néha az emberek, talán mi is gyötrődünk néha szégyenünkben s mint megtiport férgek vonaglunk a megaláztatások súlya alatt. Ő, ne felejtjük ilyenkor: lehet valaki az alázatosságban is nagy, a szégyenben is fejedelmi lélek, az eltiportatásban is királyi.

Kereszt! Hát nem az volt-e a legnagyobb, akit legmélyebben megaláztak? S kisebb lesz-e az én valódi értékem azáltal, hogy azt fel nem ismerik és el nem ismerik, hogy ártatlanul megaláznak, hogy másokat, méltatlanabbakat fölibém helyeznek, hogy éppen azok nevetnek rajtam, akik lelki értékekben talán mélyen alattam állnak?

A Krisztusért méltóságteljesen elviselt megaláztatás nem tesz engem semmivel sem kisebbé, mint aminő az Úristen szemében vagyok, sőt inkább nagyobbá tesz, felemel és gazdagít. És csak az a fontos,

hogy mi vagyok az Úristen szemében. Amint viszont a dölyfösködés, a megaláztatás ellen rugdalkozó értetlenség és dühös tehetetlenség csak arra jó, hogy még jobban megalázzon az Isten előtt és a saját lelkiismeretem előtt.

Töviskoronás, nádjogaras, gúnypalástos Jézus! Hozzám való szeretetből megrugdosott, megköpdösött, gyalázatokkal tetézt király! Taníts meg engem szeretni alázatosságod királyi jelvényeit s nyugodtan és boldogan viselni azt a ruhát, amelyet te is viseltél érettem! Tudom, hogy akkor ez a gúnyruha odaát királyi palásttá válik rajtam is, a töviskoszorú a dicsőség koronájává, az érted békén viselt megvettetés szégyene örök ragyogássá!

A testi szenvedések Jézus passiójában.

A vallásos katolikus népnek ősi, kedvelt áhítategyakorlata a keresztútjárás. A szentföldi zarándokok kezdték ott a helyszínen, ahol az Úr maga járta elsőnek a keresztút fájdalmas stációit, de aztán itthon is, templomokban, templomok körül és az úgynevezett kálvária-hegyeken szokásos lett a keresztjárás. Járjuk át lélekben mi is a kinszenvedés útját kegyeletes áhítattal. Amit ezek az állomások lelkünk elé állítanak, Jézus szenvedéseinek egyes jelenetei, mindig szépek, vigasztalók és felemelők és mindig újra szívünkhöz szól belőlük a gondolat, hogy ez az egész fájdalmas kinszenvedés miértünk történt, hozzánk való szeretetből, rajtunk való könnyörülésből.

A fizikai fájdalom Jézus kinszenvedésében az *olajfahegyi jelenettel* kezdődik, ahol a halálfélelem és a lelki tusakodás hatása Jézusnak testszervezetére is áttért és az Úr Jézus véres verejtékezésében nyilvánult meg. Folytatódott a testi szenvedés az *elfogatás* durvaságain, a szorító kötelekeken, a rángatáson, taszigáláson. A külső bántalmazás első kínos és felháborító aktusa az, amikor a főpap szolgája Jézust *arculüti*.

Ennek a durvaságnak folytatása az a gyötrelmes néhány óra, amelyet Jézus az első és második kihallgatás közt éjjel Kaifás börtönében tölt, ahol a zsidó katonák „csúfolták és ütlegelték őt; és betakarván szemeit arcul csapdosák és kérdezők mondván: találd ki, hogy ki ütött meg téged”. (Lk. 23, 63 k.) Szent Márk szerint úgy látszik, hogy a szolgákon kívül magának a nagytanácsnak tagjai közül is többen résztvettek e bántalmazásban: „kezdék őt némelyek leköpdösni, szemét bekötve öklözni . . . S a szolgák is arculverék őt”. (14, 65.)

A voltaképpeni kínzás azonban csak másnap, Pilátus palotájának udvarán vagy a praetorium előtti téren történt, amikor Pilátus Jézust *megostoroztatta*. Olyan egyszerű ez a szó, s oly röviden fejezi ki az evangélium is: „flagellavit Jesum”, megostoroztatta Jézust. De mennyi borzalom rejlik e szóban!

A zsidóknál a vesszőzés volt szokásban s az előírás csak 40 ütest engedélyezett; a római ostromozás azonban ennél lényegesen keményebb fenyítés volt. Itt 66 ütés járta, de kivallatásnál ezt a számot meg is lehetett haladni; eszközül pedig a vesszőn kívül hosszú szíjostorok szolgáltak, amelyeknek végén nem ritkán vasdarabkákat és szegeket is alkalmaztak. Római írók (pl. Cicero) irataiból tudjuk, hogy a római ostromozás következtében az elítélt, ha utána nem végezték is ki, gyakran egész életére megbénult, de nem volt ritka az az eset sem, hogy az ostromozás nyomában kiszenvedett. Pilátus az ő oktan számításában arra törekedett, hogy a zsidók szívét részvétre indítsa s feltehető, hogy éppen ezért a szokottnál is kegyetlenebb ostromoztatásra adott parancsot.

Jézusról durva hóhéri kéz rángatja le a ruhát, karjánál fogva felemelik s odakötözik az ostromozó kőoszlophoz s azután megindul az ütések rettentő zápora. Metsző fájdalom hatja át Jézus egész testét. Az ütések vállát, hátát, lábát, karját érik; nyomukban kék és vörös csíkok támadnak. Majd a bőr megrepedezik s az ütések most már egy eleven véres sebre hullá-

nak... A szent vér felgyülemlik az ostorozó-oszlop körül s vékony ereken folydogál tovább a piszkos kövön. Mikor végre leoldják Jézust kötelékeiről, talán összeesik s önvérébe hull az összetört, szétmarcangolt, imádandó test.

És ettől kezdve ennek a testnek nincs nyugalma többé. Rádobálják ruháit, amelyek beleszáradnak a véres, nyílt sebekbe, majd ismételten letépik róla, hogy ezzel mindig újra felszakasszák az égő sebeket. A katonáknak nem elég a borzalmas fenytetés; míg Pilátus a zsidókkal tárgyal, valamelyikük pokoli ötlettel tövises katángot hoz elő és ebből gúnykoszorút alakít; nyers vihogás közben Jézusnak homlokára szorítják a töviskoszorút s náddal verik, hogy a tüskék jó mélyen befúródjanak halántékába, koponyája bőrébe. Ez a rémítő kínokat okozó gúnyjelvény most aztán rajta is marad az Úr Jézus fején egészen a haláláig.

A legfájdalmasabb aktus azonban: maga a *keresztrefeszítés*, csak most következett.

A halálos ítélet elhangzott, a liktorok hamarosan kikeresték a biztonnyal készen álló s már több gonosztevő kivégzésénél használt keresztet. Durva, csomós, alig ácsolt, csak éppen egymásba illesztett két fadorongot. A keresztet természetesen Jézusnak magának kellett a vesztőhelyre vinnie, mert a keresztrefeszítés annyira megalázó, utolsó halálnem volt, hogy maguk a hóhérok annak még eszközeit sem vették szívesen a kezükbe.

Ügylátszik, Jézus ismételten lerogyott a fájdalmas úton, s a hóhérok attól féltek, hogy élve nem is éri el a vesztőhelyet. Ez lehet a magyarázata annak, hogy egy arra jövő embert, Cirenei Simont kényszerítették, hogy Jézus helyett a keresztet vigye. Jézusnak ez a végső elerőtlenedése abból is érthető, hogy álom nélkül töltötte az éjszakát, az utolsó vacsora óta sem nem evett, sem nem ivott s az ostoroztatás rettentő kínja és vérvesztesége, valamint az egész délelőtt

tartó tárgyalás és ide-oda hurcoltatás folytán teljesen kimerült.

A keresztút maga nem volt nagyon hosszú, a Golgota alacsony, koponyaalakú kis domb volt, közel a város kapujához. Azonban Jézus ide is már csak halálos fáradtan vánszorgott. A kivégzésre szolgáló domb tetején talán még végig kellett előbb néznie kivégzendő két társának, a két latornak a törvény által előírt megostoroztatását.

S aztán megkezdődött a tragédiák tragédiája.

Még egyszer s most már utoljára letépték róla ruháit s az időközben valószínűleg már felállított és körülcövekelt keresztre alacsony létrákon felhúzták őt. Alkalmasint először hóna alatt áthúzott kötelekkel erősítették rá a fára, azután egymásután ráfeszítették a harántfára Jézus két karját s kezére illesztették a tompa, háromszögletű szöget. Erre aztán kíméletlen kalapácsütésekkel rászögezték a fára két kezét.

Hasogató, őrzítő fájdalom lángolt át Jézus egész testén, főleg midőn a kötelékeket eltávolították s most már egész felsőteste a szögekre nehezedett, úgyszólván a nyílt sebeken lógott. A szögek körül görcsösen zsugorodhattak össze ujjai. Aztán a lábak átszőgelésére került a sor. Durva szitok és kárörvendő rivallgás zúgott fel ellenségeinek ajkán, mikor végre a szörnyű hóhérmunka befejeztével Jézus ott függött a kereszten. Ott függött az áldozati Bárány, egy egész világ bűneinek hordozója, a keresztfeszített szeretet, a szégyen és a kín fáján.

Micsoda elmondhatatlanul kínos percek, negyed-órák és órák következtek ezután!

A vér egyre bővebben ömlött a sebekből, csurgott a tövises fejről le a szembe, a nyitott szájba, végig a szent testen, a durva fán, le a porba, a kövekre. Hozzáértők szerint a legkínosabb halálnemek egyike a szomjúságé, az elvérzése, a belső elégedésé. Ezt a halálnemet választotta Jézus. De nem engedte, hogy a halál hamarosan végezzen vele. Ki akarta húzni a gyötrelmes vívódást, a szörnyű perceket órákká szélesítette, mint-

egy ki akarta szűrcsölni a keserőségek poharát az utolsó cseppig.

A keresztrefeszítés megkezdésének pillanatában emberséges szokás szerint jószívű nők kábitó italt nyújtottak át neki, keserű áloe-, mirrha- és kalmuszkeveréket, hogy ezzel a kínokat valamivel elviselhetőbbé tegyék. Jézus azonban ezt az italt csak éppen megízlelte, hogy meg ne szomorítsa azokat, akik azt nyújtották. De aztán azonnal vissza is utasította, mert nem akart elkábulni; teljes öntudattal és teljes átérzéssel akart értünk szenvedni.

A szenvedésnek csakugyan minden borzalmas hulálama összezsapott a feje fölött. A testi kín, a megszenyülés, a lelki szenvedés.

Előtte, talán egy lépésnyire tőle a jámbor asszonyok között édesanyja, a fájdalmas Szűz. Jézusnak látnia kellett tehetetlen fájdalmában csak emberfeletti erővel megálló s össze nem rokadó édesanyját, akinek szívét szent Fiának minden kinja, minden kiömlő s elfolyó vércseppje, minden gyötrődő szempillantása metsző késként hasogatta. Mily fájdalmas és némán is hangos párbeszéd folyt le ott, három hosszú órán át, Mária könnyes és Jézus véres szeme között!

Jézus időnként megszólal... Szinte csoda, hogy hangja van, hogy még meg lehet érteni, hiszen torka, nyelve, ajka végleg kiszáradt, gyötrő szomjúságtól ég.

Igy múltak a percek, a negyedórák, az órák. Dél-től délután háromig. Csak akkor intett Jézus a halálnak, hogy jöjjön s adja meg neki a kegyelemdőfést. Mária az anyák csodálatos ösztönével megérzi, hogy ez itt most az utolsó tusa. A „Beteljesedett” szóra talán még egyszer térdreborul s elcsukló, halk zokogás közt szemléli annak az életnek elszállását, amelynek kezdetét ő annyi tiszta, anyai örömmel köszöntötte a názáreti ház idilli csendjében s Betlehem csillagos, angyalénekes éjjelében.

Aztán még egy utolsó, hatalmas kiáltás Jézus ajkán, úgyhogy a hangos szó a római centuriót is álmélkodásba ejti: „Atyám, a te kezedbe ajánlom lel-

kemet!" s az Üdvözítő ezzel lehajtja fejét, mintha intene a halálnak, hogy immár jöhet. S a halál jön!

A halál, ez a mélységes megalázása az emberi természetnek, amelyben a test s a lélek mint két bűnös cinkostárs erőszakkal elszakítatik egymástól! A halál, ez a legkeserűbb tusa, amelyben a test mintegy kilöki magából a lelket, a lélek felsír, vonaglik, ellenáll, mintegy bujdokol szervről-szervre, testrésről-testrésre, de sehol sincs maradása, mennie kell! A halál, ez a legkeserűbb keserűség, amikor az utolsó könnycseppben a fájdalomnak egész tengere viharzik s a szájon valami mondhatatlanul rémüldöző, mindent lezúzó útalat vonaglik végig! A halál, ez a bűn fia és bűn zsoldja csakugyan a legártatlanabbat is elpusztítja-e? Igen, mert Jézus így akarta! Mert ő ezt a legmegalázóbb s legfájdalmasabb emberi sorsot is a magáénak választotta, még pedig azok kezéből, akiket megmenteni jött!

A Teremtőt teremtményei, az Ártatlant a bűnösök, a Megváltót a megváltásra szoruló, a legnagyobb Jótevőt a megjutalmazottak adják a halálba. Istenét gyilkolja meg az ember, a Végtelent a hitvány féreg, az örök Birót a nyomorult gonosztevő! Nem csoda, hogy ily látványt nem bírt el az élettelen természet sem: a Nap elfödte arcát s elsötétedett; a sziklák megrepedeztek s fájdalmas rángással megindult és meghasadozott a föld. A holt természet gyászolta a megholt Alkotót; egyedül a bűnös és elvakult ember, a teremtés koronája tapsolt a szörnyűséges gaztettnek.

Ha most azt kérdezzük: *miképp szenvedte Jézus ezt a tömérdek gyötrelmet és kínt?* Első válaszul ezt felelhetjük: tudatosan, készakarva, teljes megadással; sőt nemcsak megadással, hanem igazi repeső *örömmel*. Jézusnak nem kellett volna ennyit szenvednie; az az emberi nem megváltásáért s az Atya kívánságának teljesítésére elegendő lett volna egy pillanatnyi elégtételyújtó szenvedés is. De ő szerette a szenvedést, a szenvedést értünk. Megszégyenítő tanítás ez nekünk, akik azonnal összeroskadunk, eget és földet betöltünk

siránkozásunkkal, még a hitünkben is megingunk, ha egyszer szenvednünk kell!

Jézus annyira öntudatosan és szántszándékkal szenvedett, hogy nem is akarta elfogadni az italt, mellyel el akarták kábítani. Nem akart letompítani a szenvedéseiből semmit; *teljes öntudattal*, teljes átérzéssel akart szenvedni értünk. Mint igazi katona, igazi hős, igazi fejedelmi lélek nézett szembe a kinnal.

Másodszor: Jézus az egész idő alatt *Istenbe merülten* szenvedett. Más ilyenkor azon jajgat, hogy imádkozni sem tud a fájdalomtól. Jézus ellenkezőleg: éppen fájdalmai között merült el leginkább az Atya imáadásában.

Más ilyenkor zúgolódik és keserűen kikel talán az Isten ellen; Jézus a fájdalom tetőpontján, közvetlenül a halál pillanata előtt is „Atyjának” szólítja Istent: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet!” (Lk. 24, 46.) Mily páratlanul szent és áhítatos ima ez a háromórás haldoklás a kereszten! Az Atyától való elhagyattatás, lelki szárazság és gyötrődés kínos óráiban! Mily hódoló, tiszteletteljes, csodálatos, néma párbeszéd az Atya s a Fiú közt, mélységes imádat, hódolat, megalázkodó bocsánatkérés az emberek bűneiért, szeretetteljes lángolás az önfeláldozás tűzében. „Ne az én akaratom legyen, hanem a tied!” (Lk. 22, 42.) Jézusnak minden gondolata szent volt, minden imája csodálatos Istenbe-merülés, de talán szabad emberileg így beszélünk: egyetlen imája sem volt oly istenien magasztos és emberien is oly hősi, mint ez a három óra hosszú, gyötrő önfelajánlás, ez a véres offertórium, ez a kínlódo, vergődő, vonagló s mégis oly nyugodtan és nagy lélekkel meghozott Suscipe, Domine!

Harmadszor: Jézus ezt a rengeteg szenvedést, a kín tetőfokán is, csodálatos *önfeledtséggel* és felebaráti szeretettel állta. Más, ha a fájdalom tépi, ha oly borzalmas kinokat kell elviselnie, hogy az idegei majd szétpattannak a feszüléstől, másoktól kér enyhülést és vigasztalást.

Jézus nem! Ő még itt, a borzalmak örvényében is

úgyszólván csak másokra gondol és másokat szolgál ki. A golgotai úton a jámbor asszonyok könnyeznek rajta, ő nem hagyja rájuk, hogy bizony mennyire igazuk van, mily rettenetesen szenved ő, hanem azonnal átfordítja a szót órájuk s az ő gyermekeikre. Azokon sirjanak, ne órajta! Az önfeladásnak és csak másokért élésnek halhatatlan példaképe aztán, ahogy az Úr még a legmetszőbb fájdalmak, a felszegeltetés hasogató kínjai közt is kivégzőire gondol, értük imádkozik, hőhéraiért s üldözőiért.

És nemcsak imádkozik értük, hanem még mentetői is őket az Atya előtt: „Mert nem tudják, mit cselekednek!” (Lk. 23, 34.) Ó, valóban, nem tudták, nem érthették meg a szerencsétlenek, mily szörnyű bűnt követnek el, mert nincs teremtetett értelem, amely ennek az Isten-gyilkolásnak a szörnyűségét át tudná fogni.

De mintha Jézus sem tudná, hogy vele mit cselekszenek: ő még a legnagyobb bántalom közepett sem gondol magára, csak másokra: üldözőire, gyötrőire! S azután a kereszten ismét: gondol a latorra s boldoggá avatja, megvigasztalja a bűnbánót s bocsánatot és örök paradicsomot ígér neki. Gondol anyjára s Szent János tanítványra s egymásnak ajánlja őket s Jánosban mindnyájunkat a Szűzanya örökkétartó, kegyes oltalmába helyez... Még talán a fájdalmas kiáltás is: „Szomjúhozom!” (Ján. 19, 28) nem csupán a fizikai szenvedés fájdalmaira vonatkozott, hanem arra a lelki epedésre, amellyel Jézus még itt is a mi üdvösségünket, a mi megtérésünket szomjúhozta...

Mily megszégyenítő példa ez nekünk, akik mindig csak magunkra gondolunk s ha egy kis szenvedés ér, azt hisszük, ez most már felold bennünket minden összeszedettség, minden önfegyelmelés és minden felebaráti szeretetgyakorlás kötelessége alól!

Vessünk még egy pillantást Jézus szenvedéseinek céljára és jelentőségére! Mit jelentett az Üdvözítőnek ez a végkimerülésig való testi szenvedése?

Jelentette mindenekelőtt, hogy Jézus igazán *eleget akart tenni* értünk s a mi bűneinkért. A keresztfá-

s a rajta függő Istenfia csakugyan véres, borzalmas mementó, amely a bűn rettenetességére utal.

Ime, ez az, amit mi nem akarunk megérteni. A bűn, amelynek szörnyű rosszasága mellett mi oly könnyelműen szeretünk elsiklani. Ilyen váltságért kellett fizetni érte az Úrnak, ilyen irtózatossá az a tartozás, amelyet a bűnnel a lelkünkre vettünk. Mi lenne, hogyan hordanók le ezt a tartozást, ha Jézus segítségünkre nem siet! Ha nincs itt a rézkígyó, amelyre csak hittel, bűnbánattal és szeretettel fel kell pillantanunk, hogy megtisztuljunk a legfeketebb mocsoktól, a leghalálosabb fekélytől, a legundorítóbb kórságtól, amely a lelkünket belepté! Meneküljünk hát a bűntől, emberek; féljünk tőle, ne maradjon részünk abban az átokforrásban, amely ilyen pusztítást okozott bennünk s miattunk az Isten Fiában is!

Jelentette továbbá ez a szenvedés, hogy Jézus elsősorban az *érzékliség* bűnéért tett eleget e szörnyű kínokkal, főleg az ostromoztatás kínjával. Testiségünk bűneiért akarta Jézus a testiség büntetését elviselni; öntestén szenvedni meg azokért a vétkekre gyönyörökre, amelyekben a mi testünk tisztasága ég el, a pokol örömére.

Jaj, az *érzékliség*! Ez a soha nem alvó, soha el nem múló, mindig és mindenütt újra kibuggyanó, rettenetes kísértés! Ó, hogyne, szörnyű a megejtő ereje, szégyenletes az ember rettentő gyengesége ezen a téren, de azért mégis csak igaz marad: az *érzékliség* meg nem engedett kielégítése súlyos bűn s a legveszedelmesebb bűn. Mert ha vannak is nála súlyosabb bűnök, ez annyiban lehet legvégzetesebb, mert oly könnyen ejti meg az embert leggyorsabban, legkönnyebben s legmélyebben megalázza s megnyomorítja. Jaj, ha én is rabja lettem ennek a bűnnek; jaj, ha értem is el kellett szenvednie Jézusnak az ostromoztatás szörnyű vezeklését!

Vannak még keresztények, katolikusok is, akik azt mondják védekezésül: Nem, a VI. és IX. parancsot nem lehet megtartani, az *érzékliség* bűnét nem lehet

elkerülni; ez nem is lehet bűn, annyira természetes; ilyent ne kíváncson az Isten, se az Egyház; a testnek is megvannak a maga jogai.

Félrebeszélők! Nézzetek Krisztusra, királytokra, és szégyenüljete meg! Jézus az ostorozó-oszlopnál, Jézus a kereszten, szétvert, vérző, agyonhasogatott testtel s akkor ti a test „jogaira” mertek hivatkozni? A szolga ne tehesse s ne szenvedhesse legalább kicsiny részét annak, amit az ő vezére, ura és királya tehetett és szenvedhetett? A test joga! Jézus szétmarcangolt s megostorozott teste a szörnyű válasz, az örök cáfo-
lat az érzékiség gyáva kibúvóira!

Jézus testi szenvedésének további jelentősége, hogy benne az Úr példát adott nekünk a *testi szenvedések méltó elviselésére*. A testi szenvedés a mi életünkben sem hiányzik! Ha valamelyikünkében eddig hiányzott, legyen nyugodt: nem fog hiányozni végig. Sőt időnkint, pl. a háború idején, tömegestől zúg az emberek nyakába a testi kín. Akárhogy lesz is: ha Jézus tudott szenvedni értünk, nekünk is meg kell tanulnunk szenvedni érte. Mégpedig nem gyermekes nyafogással, nem anyámasszonyos kislelkűséggel, hanem férfiasan, katonásan, keresztényien! S addig is, míg a nagy próbák ideje elközelelg, edzenünk kell az akaraterőnköt a böjt, a keresztény önfegyelmzés és a törvénytéljesítés gyakorlatai által!

Végül Jézus testi kinszenvedésének utolsó, nagy-szerű jelentősége: Jézus mindezt nemcsak hozzánk való *szeretetből* szenvedte, hanem azért is, hogy mi ezt a szeretetet megértsük és méltányoljuk. Ebből a kinszenvedésből, ebből a sokállomású keresztútból, főleg ebből a rémes, háromórás elvérzésből, vonaglásból, elgyötrődésből szinte kicsendül a Jézus Szívének szeretetteljes epedése, hogy végre hát értsük meg, mennyire szeret és mennyire áhítja a mi viszontszere-tetünket!

Az egész passió egyetlen véres nefelejcsokor, melyet Jézus hozott az ő gyermekeinek emlékül s véré-
vel hintette meg! Az egész passió egyetlen hangos

szeretetvallomás, egyetlen türelmetlen, zakatoló, sőt dörömbölő zörgetés a szívünk ajtaján: Emberek, mit tehettem volna még értetek, amit meg nem tettem, csak hogy szeressetek, csak hogy megváltói halálomnak gyümölcseit a magatok javára fordítsátok!

Ne mondd, testvér, hogy te nem tudod szeretni Jézust, mert hogy sohasem láttad, mert messze felelted áll, mert nem tudsz felemelkedni hozzá! Ne, ne mondd! Mert talán annak még volna értelme, ha azt mondanád: én nem tudom szeretni a Jézus végtelen bölcsességét, az ő világokat teremtő mindenhatóságát, az ő isteni felségét... De nem lehet értelme annak, hogy ne tudd szeretni azt, aki *így és ennyire és ilyen áldozatosan szeretett téged!*

Ó, szeresd hát, aki téged a megfeszítettéig szeretett! Szeresd a Golgota, a passió, az érted égő szeretet Istenét!

Nagypéntek.

Nagypéntek az Úr Jézus halálának napja, a keresztáldozat befejezéséé. „Consummatum est” (Ján. 19, 30): mindaz beteljesedett a Golgota tetején, amit a próféták a Messiás világmegváltó áldozatáról jövendöltek s amit Jézus irántunk való szeretetből s menygyei Atyja iránt engedelmes hódolatból magára vállalt.

Az áldozati Bárány kiszenvedett. Az Isten Fia, mint széttépett, összetaposott, felismerhetetlenségig eltorzított holttest függ a kereszten. Odaadta mindenét. Magárahagyottan, lelki gyötrődésben s testi kínban égve, megszégyenülve, becsületében megtépázva, az emberek szemében szinte megsemmisülten halt meg. Kimondhatatlanul gyötrelmes, háromórás agónia után. Három óráig nem engedte, hogy a halál jöjjön s a végkimerültet, az elvérzettet megszabadítsa kínjaitól. Csak nagysokára intett neki, hogy jöhet s a csontkarú Kaszásnak nagy aratása lett; magának az életnek az Adóját teríthette le.

Most aztán úgy-e, fellélegezhetünk: most már a passiónak vége. A kereszt most már csak a meg-

dicsőülésnek jele s a szent sír körül, amelybe Jézus testét fektették, máris a feltámadás édes, sejtelmes diadalénekei csilingelnek. A passió elmúlt, befejeztetett; rémületes volt, de véget ért. Nincs tovább.

Nagy tévedés! A passió befejeztetett, mint megváltói cselekmény, de folytatódik, mint a vérző, siránkozó, szomjúhozó s meggyötört Krisztusnak misztikus tovább-szenvedése a századok folyamán, szenvedése Egyházában, híveinek lelkében, küzdelmes gyötördése a lélekmentés és világhódítás viszontagságaiban.

Jézus mint ember ma a mennyben van s nem szenvedhet többé. Lelke végtelen boldogságban élvezi az Isten látását, saját isteni természete szépségét, hősies engedelmességének s megváltó szenvedésének jutalmát. Azonban Jézus a földön is tovább él, mégpedig nemcsak híveinek s az egész világnak emlékezetében, hanem azon titokzatos egységnél fogva, mellyel Egyházával magát eljegyezte, azt mondhatjuk: Egyházának élete csakugyan az ő élete is. Egyházában s Egyházával Jézus maga is tovább él és sajnos, tovább szenved köztünk.

A nagypénteki liturgia a szenvedő Jézusra alkalmazza az Úr panaszát Izaiásnál: „Tegyetek igazságot köztem és szólóm között! Mit kellett volna még tennem szólómmal és nem tettem meg vele?” (5, 3. k.) Valóban Uram, mit nem tettél meg s főleg mit el nem szenvedtél értünk, csakhogy megváltás bűneinktől s kigyógyíts vakságunkból? Mit kellett volna még kitalálnod, hogy az embereket szeretetedről meggyőzd, tanaidnak megnyerd, saját örök boldogságuknak biztosítására ösztököld? Mit szenvedhetél még s mit gyötörödhettél volna még?

E kérdésre íme, itt a válasz. Jézus még talált szenvedni valót; misztikus testének passiója még tovább folytatódik a századokon át. Figyeljük meg a misztikus Krisztus-test e passiójának néhány főbb állomását!

Jézus mindenekelőtt *ma is hiába szomjazza művének teljes eredményességét*, a megváltás gyümölcseinek megérlelődését az emberek szívében s orszá-

gának terjedését. Az emberek vaksága, tunyasága és szenvedélyei egyre megakadályozzák az ő művének diadalmas előbbremenetelét.

Tekintsünk végig a földtekén. Közel kétezer éve, hogy az Istenember áldozati vére a földre kiömlött. Közel kétezer éve hangzott fel először az apostolok tanítása, Jézus ama parancsa szerint, hogy hirdessék az evangéliumot minden népnek és minden teremtménynek. Eljutott azóta az evangélium csakugyan minden néphez és minden teremtményhez? Dehogyan jutott!

A keresztény népeknek akárhányszor minden egyéb gondjuk nagyobb volt, mint az, hogy Krisztus apostolainak ezt a világtérítő munkáját támogassák. Az első ezer év alatt kevés gond jutott a többi világ-rész megtérítésére, hiszen akkor még Európát kellett megtéríteni s benne a kereszténységet meggyökereztetni. Később is sokáig a közlekedés hihetetlen nehézségei és sok népnek, pl. az amerikai őslakosságnak, Kínának, Tibetnek, teljes elszigeteltsége a keresztény Európától e népek megtérítését lehetetlenné tette.

Azután, mikor a nagy felfedezések korában s a hajózás kifejlődésével a távoli világ-részek is megközelíthetőbbek lettek, a vallásszakadás áldatlan harcai kötötték le az erőt és figyelmet; majd ennek nyomában a közgondolkodás elvilágiasodása s elanyagiasodása, a vallás nagy érdekeinek az elpogányosodott európai közéletből való kikapcsolása. Ma és már száz év óta a „keresztény” hatalmak kereskedelmi és közlekedési összeköttetései az egész világot felölelik; az európai civilizáció és technika, a bank, az autó s a rádió már mindenütt ott van, a legsötétebb Afrikában s Oceánia szigetein is, azonban Krisztus evangéliumának hírnökeit a gyarmatállamok hivatalos igazgatása alig támogatja. Krisztus ügye a keresztény államoknak nem fontos, parancsa nem kötelez.

S valljuk meg az igazat, maguk a hívek is, maguk az egyháziak is nem mindig lelkesedtek s lelkesednek a hitterjesztés nagy ügye iránt úgy, mint kellene.

Mennyi mindenre volt és van gondjuk, csak erre nem! Mennyi mindenre volt az egykor csakugyan dúsgazdag magyar katolicizmusnak pénze, csak erre nem! És mennyi probléma foglalkoztat bennünket folyton, mennyi kanapépör és hiúsági vita, mennyi személyi érdek és anyagi törekvés, és emellett mily könnyen felejtjük Jézus szívének legfőbb óhaját, hogy az ő neve, keresztje, evangéliuma ne csak néhány százezer választott, túlgondozott és ha szabad így mondani, lel-kileg túltáplált embernek legyen csemegéje, hanem eljusson minden országba, minden szigetre, minden néphez és minden egyes ember szívébe!

Ma kb. 2000 millió ember él a világon. Ebből a tömérdek számból csak kb. 700 millió a keresztény, sőt csak 380—400 millió tartozik a katolikus Egyházhoz. A többinek homlokát nem érte keresztvíz. Nem ismerik azt a nevet, amelyből egyedül származik az emberre üdvösség. Vagy 15 millió zsidón kívül több mint 272 millió a mohamedán, ugyanannyi a buddhista, a konfúciánus stb. Kínának 430 millió lakosa közül még csak kb. 3 millió a katolikus, tehát az összlakosságnak kevesebb mint 1 százaléka. Indiában az arány kb. ugyanolyan. Az emberiségnek több mint a fele: 1045 millió, Ázsiában lakik; ez az a földrész, amelyen a paradicsom állott, amelyen Jézus a földre jött, amelyre az ő vére ömlött. Már most, ha a Fülöp-szigeteket nem számítjuk Ázsiához, akkor Ázsiának még csak 1 egész százaléka sem katolikus s alig 1½ százaléka keresztény!

Ahhoz, hogy az egész világ Krisztushoz térjen, mindenekelőtt még sokkal több apostolra, *hithirdetőre*, papra, tanítóra, apácára volna szükség s a híveknek is még sokkal inkább kellene ezeket támogatniok, a hittenyésztés anyagi segédeszközeit előteremteniök, mint eddig. Hithirdetőink sokszor írják, hogy egész tartományok, egész országok volnának hajlandók Krisztus hitére térni, ha csak elegendő számú hithirdető volna s meglennének a szükséges templomok, iskolák s egyéb missziói intézmények. A hívek ada-

koznak is sokat, de hol vagyunk azoktól a hatalmas anyagi eszközöktől, aminőket az államok költségvetése akármilyen más evilági célú berendezkedésre szívesen fordít!

Nem szomorú-e, hogy a „keresztény” államok háztartásában mindenre van pénz, csak a Krisztus-ország terjesztésére nem? Mily tekintélyes összegeket fordítunk a közlekedésügy fejlesztésére, vasutakra, kereskedelmi kikötőkre, hajókra, alagutakra, fegyverkezésre s hadviselésre!

Hogyan dobáljuk a milliókat mindenféle más célra, csak az evangélium terjesztésére nem! Azon a pénzen, amibe pl. a világháború került, templomok, iskolák és zárdák tízezreivel lehetett volna telehinteni az összes pogány világtájakat. *Egy hadihajó költségeiből egész tartományokat lehetne kereszténnyé tenni*, már amennyiben ez az anyagi eszközöktől is függ. De kísérelné meg csak valaki, hogy ilyen irányú indítványt tegyen, akár az angol, akár a francia, a német vagy bármelyik parlamentben! Kinevetnék, eszelősnek tartanák!

Azt kívánná, hogy Krisztus országát, kultúráját, evangéliumát a modern „keresztény” államok intézményesen előmozdítsák! Hiszen már azt is nagy dolognak nézik, hogy egyáltalán megengedik a katolicizmus szabad mozgását, hogy nem gátolják a katolikus hitbuzgóságot s a hithirdetők áldozatos munkáját a Krisztus-ország terjesztésében!

Jaj, mily messze vagyunk attól, hogy még csak Európa keresztény népei is igazán akarják és előmozdítsák, amit Krisztust akart, ami után vágyott és sóvárgott, amit a keresztfán oly hévvel szomjúhozott!

Itt van aztán a fájdalmas szakadás katolikus és nemkatolikus keresztények között. Most ne keressük, kinek a hibája volt a mult századokban a szerencsétlen vallásszakadás. Bizonyos azonban, hogy Jézus zászlajára nézve csak fájdalmas és megszegyenítő lehet híveinek ez a megoszlása, annyi millió megkeresztelt embernek az igaz Egyházon kívül maradása. Ő még a búcsúzás órájában is *egységért* imádkozott, de hívei-

nek jelentékeny része kiszakadt ebből az egységből s gyűlölettel szakadt ki.

Ő Oltáriszentséget rendelt, de száz meg százezren nemcsak sohasem veszik magukhoz az élet kenyerét, hanem azt még bálványimádásnak is nevezik. Ő a bűnbocsánat szentségét szerezte, de rengetegen vannak, akik ezt a mentődeszkát az általános vízözönben nem is ismerik. Hát nem fájdalmas neki mindez? Az apostol szerint Jézusnak titokzatos teste az Egyház, és senkisé is gyűlöli a saját testét, hanem szereti és deldelgeti. Jézusnak azonban nemcsak a fizikai testét tépték fel ellenségei az ostromozással s a keresztfeszítéssel, hanem misztikus testét is megtépik megtévedt hívei az eretnek és szakadár gyűlölködés ezer osorával.

Hasonlóképpen folytatódik Jézus kínszenvedésének másik fájdalmas és megszégyenítő mozzanata: *elhagyattatása és megtagadtatása* a saját hívei részéről. Ahogyan a fizikai passió idején történt, így van sajnos ma is: Jézust sokszor a legkitüntettebb hívei, barátai is hűtlenül elhagyják. Azok, akiket kegyelmeivel elhalmozott, akiket nemcsak az igaz hitnek, hanem már bizonyos magasabb lelki életnek adományai is kitüntetett, akiknek bűneit annyiszor lemosta a gyónásban, akiknek lelkét annyiszor táplálta a szent áldozásban: egyszer csak hátatfordítanak neki s elpártolnak tőle. Lehet-e fájdalmasabb, Jézus ügyére nézve megszégyenítőbb, mint ezek az őt baráti részről érő megtagadások, elfeledések, árulások!

Ezek a nyílt vagy titkos aposztaziák! Ha egy pap, egy szerzetes, egy apostol lesz hitszegővé, sőt átpártoló ellenséggé, ez Jézus szívét bizonyos fájdalommal érinti, mint ezer farizeusi gúny. Egyetlen ilyen tövis hasítóbban metsz bele Udvozítónknak homlokába, mint a poroszlók fonta egész töviskoszorú.

Azonban nemcsak ezt a teljes elpártolást nevezük aposztaziának, hűtlen Krisztus-elhagyásnak. Kiseb mértékben, de ugyanily megbélyegző árulást követünk el Jézussal szemben, valahányszor szégyeljük

hitünket, valahányszor bármi földi jóért, gyönyörért, tréfaért súlyosan vétkezünk a Jézus-hűség ellen. Hányan vannak, akik tán éveken át nagyszerű katolikusok voltak s aztán egy-két év múlva szép csendesén abbahagytak mindent, ráléptek arra a széles útra, amely a könnyelműségé s végül könnyen a kárhozatba vezet. Zárdában nevelt leányok, akik aztán a házasságkötésnél félrelöktek minden nemcsak egyházi, hanem isteni törvényt is. Katolikus egyházközségi és egyesületi vezető tagok, akik egy semmiért, egy kis hiúságért, sértődöttségért, vagy pedig emberi tekintetek s érdekek, számítás és politika miatt dezertálnak s az ellenfél s a hitetlenség szekerét tolják.

És nemcsak ezeket tekinthetjük a Jézus elhagyóinak, hanem magunkat is valamennyiünket, akik nem hagyjuk ugyan el Jézust mindenképpen s nem is lényeges dolgokban, hanem igenis apró hűtlenségeinkkel, hanyagságainkkal, lanyhaságunkkal okozunk neki szégyent és gyötrődést az ő misztikus testében. Hányszor kerülnek fontos lelki és egyházi ügyek valósággal válságba, ó, nem súlyos bűnök s elpártolások, hanem apró hanyagságok és mulasztások, a vallás védelmére s fejlesztésére hivatottak kicsiny botlásai, kényelmeskedései, egyéni szeszélyei, lustasága, álmosága folytán. Hányszor van az, hogy még egyébként szentéletű emberek is elég végzetes bajokat okoznak azért, mert valami emberi gyengeségüket nem győzik le, mert nem állnak teljesen a magaslaton, nem igyekeznek minden erejükkel helytállni az apostolkodásban. Még kiváló katolikus családapák és családanyák is hányszor követnek el pusztá restségből, figyelmetlenségből, szenvedélyességből, pl. a gyermeknevelés terén végzetes hibákat, amely aztán a gyermekek fejlődésében siralmas következményekkel járhatnak.

Isten szolgálatában sokszor még a legkisebb hiba és mulasztás is gyászos eredményekkel járhat. Hátha valaki csak úgy ímmel-ámmal éli a lelki életet s teljesíti kötelességeit! Jézus minden hívét hívja, kegyel-

mével tanítani, vezetni, irányítani akarja, de ha magára hagyjuk, ő is magunkra hagy és akkor jaj nekünk és jaj azoknak, akik reánk vannak bízva!

Ne hagyjuk Jézust magára, mert akkor magunkat hagyjuk el! S emellett Jézus passióját növeljük; dicsőség helyett szégyent hozunk reá!

Folytatódik azután Krisztus passiója abban is, hogy ma is *vannak ellenségei*, akik őt és ügyét halálra keresik. Nem haltak meg a farizeusok, akiknek szemébes tüske ő s az ő országa. Nem haltak meg a Pilátusok, akik politikai érdekből, oportunizmusból, emberi tekintetből, karrierféltésből akármely pillanatban akár újra a halálba is adnák Jézust. Nem haltak meg a Heródesek, a kéjencek és jólélők, akiknek érzéki gyönyöreit, materializmusát és földönkúszó gondolkozását zavarja Jézus tiszta hittana és erkölcstana. Nem haltak meg az állhatatlan és önállótlan gondolkodású tömegek, amelyek bármely pillanatban beállnak a Jézus-ellenes tábor szolgálatába s támaszul, dobogóul szolgálnak az üldözőknek.

Jézus Egyháza már 19 évszázada áll a földön s ez a 19 évszázad a sűrűn kiújuló vértanuságnak hosszú korszaka. Micsoda elkeseredett üldözésben volt része a katolikus gondolatnak még a Voltaire-ek és a nagy francia forradalom kora óta is! Mennyi kivételes törvény, mennyi jogfosztás, mennyi erőszak és cselvetés, mennyi ferdítés és befekettítés dolgozott ellene! Ma is hány pap és világi katolikus ül az orosz vagy a mexikói börtönökben, hány szerzetes lett földönfutó a katolikus Spanyolországban! Milyen pokoli gyűlölet fejeződik ki azokban a törekvésekben, amelyek a vallás-tanítás megszüntetését, a templomok bezárását, a papok számának lecsökkentését célozzák — amikor pl. Mexikóban csak 50 vagy 100 ezer katolikusra akarnak egy papot engedélyezni, ami egyértelmű a lelkipásztorkodásnak csaknem teljes kiirtásával! Milyen Krisztus-üldözés nyilatkozik meg a sorozatos egyházrablásokban, a szekularizálásokban, templomok felgyújtogatásában s hasonlóknak!

Ezeknek a Krisztus-gyűlölőknek nem elég, hogy ők maguk élnek vallástalanul, krisztustalanul. Nem tudnak nyugodtan aludni, amíg a nép szívéből is ki nem tépik Krisztus hitét, amíg a gyermekeket le nem szakítják Krisztus kebeléről!

Még a családok szentélyébe is behatolnak felforgató elveikkel, a polgári házasság és válás mérgével; sőt még a halottak birodalmába is beleerőszakolják a maguk hitetlenségét és egyházgyűlöletét a kegyeletlen és keresztényellenes halotthamvasztás sürgetésével. A sajtó és az irodalom terén is úton-útfélen terjesztik a maguk Krisztus-ellenességét, vallásgúnyolását, hitközönyét és a VI-ik és IX-ik parancsot semmibe sem vevő, cinikus erkölcstelenségét. Száz és százezer lélek veszte, ifjú szívek halálramérgezése, együgyűek félrevezetése, vallásgyűlöletbe, hitetlenségbe csalogatása ennek a Krisztus-ellenes sajtókampánynak mindennapos, szomorú eredménye.

S ha legalább a Krisztus hívei, akik ezt a pusztítást mindennap látják, azonnal erélyesen és férfiasan védelmére sietnének a megtámadott Krisztus-országnak! Ha legalább papok és világiak, férfiak és nők szent kereszteshadjáratot indítanának a rombolás hadseregei, a kárhozat segédcsapatai ellen s a veszendő lelkek védelmére!

De jaj, itt megint mennyire magára marad Krisztus! És nemcsak magára marad, hanem hány, egyébként magát vallásosnak képzelő katolikus támogatja gyáván a Krisztustalan, katolikusellenes tábor! Hány van, akit az Egyház harcai nem érdekelnek, a lelkek veszélye nem izgat, Krisztus helytartójának sürgető intelme és felszólítása süketül talál, akik a katolikus életnyilvánulások, katolikus sajtó és hasonlók iránt teljesen érzéketlenek!

Így maradnak a legsürgetőbb katolikus közfeladatok megoldatlanok; hatalmas katolikus többségek bámulnak tehetetlen bábként maguk elé, amikor Krisztus nyája ellen ordítva rohannak elő a farkasok...

Vajjon azért Jézus mai passiója *céltalan-e* és

sikertelen-e? Ki mondhatná ezt? Amikor Jézus a kereszten függött, akkor is úgy látszott, hogy rá és az ő országra nézve minden elveszett.

Ha akkoriban már ujságirodalom lett volna, aznap este a jeruzsálemi ujságok valószínűleg nagybetűs címek alatt megírták volna, hogy Jézus végérvényesen és mindörökre elvesztette a küzdelmet ellenségeivel szemben. Megírták volna, hogy a nap látszólag elhomályosult ugyan a halál percében, de hozzátették volna, hogy ez mindössze valami rejtelmes természeti tünetény lehetett, valami szokatlan, de éppen nem természetfölötti napfogyatkozás. Talán megemlégették volna, hogy a római százados, aki Krisztus keresztjét őrizte, maga is így kiáltott fel: „Ez az ember valóban Isten Fia volt”, de alkalmasint hozzátették volna, hogy ez a római centurió bizonytalansággal beszámíthatatlan ember, akinek elmeállapotát meg kellene vizsgálni. Szóval néhány hasábon elintézték volna az egész Krisztus-problémát s aztán már csak a politika meg a sport eseményeit tartották volna érdemesnek arra, hogy témaként szerepeljen a nyilvánosság előtt. Nagyon sok mai ujság is így tesz: Jézus neki nem téma, a nagypéntek titka neki egyáltalán nem esemény.

Mennyire nincs igazuk! Jézus éppen abban a pilanatban aratta *legnagyobb győzelmét*, amikor a kereszten meghalt s amikor ügyét ellenfelei végleg elintézettnak hitték. Akkor váltotta meg a világot s akkor hódította meg az emberiség millióit, amikor mint véres, élettelen s összezúzott holttest függött a szégyen fáján. Mikor ellenségei a tenyerüket dörzsölték boldog kárörömükben, hogy végre hát mindenkorra megszabadultak a gyűlölt vetélytárstól. Jézus akkor ülte legcsodálatosabb diadalát...

Így az Anyaszentegyház is. Állandóan üldözik s ő állandóan győz.

Azzal győz leginkább, hogy szenved és vértanukat termel. Az egyháztörténelem csupa vér és mártírság, de ugyanakkor csupa diadal és hősiesség is. Csupa letörés és gúzsbaköttetés, és mégis csupa új

életrekelés és virágzás. Tegnap még üldözték, ma az üldözők maguk térnek meg hozzá. Tegnap még gúnyolták, ma a tegnap gúnyolók borulnak le előtte. Kifelé sokszor úgy látszik, hogy Jézust mindenki elhagyta, valóságban pedig milliók szíve dobog feléje s százmilliók hisznek benne s imádkoznak hozzá. Ellenségei egymásután meghalnak s elhamvadnak, a tagadás elméletei a hitelüket veszítik, a divatok elmúlnak, a tévedések mind elavulnak, fényes nevek elkopnak, korszakok átalakulnak, egész világok cserélődnek ki, csak Jézus marad úr továbbra is a lelkeken.

Úr marad a modern nagyvárosokban s egyetemi katedrákon épűgy, mint ahogy úr volt a kora középkor európai erdőirtásainak s a trecento dómépítéseinek napjaiban. Jézus titkos győzelmeket arat nap-nap mellett gyóntatószékekben s áldoztató rácsoknál, a tisztaságért vívott belső küzdelmekben s a szenvedők hősi kitartásában. Halottakat támaszt fel ma is, vakokat, siketeket, bénákat gyógyít, millió és millió szívben kelti fel az életszentség tavaszának mennyei rózsáit.

Ó, csakugyan, Jézus ma is nemcsak szenved, hanem győz is!

S még teljesebb lesz diadala a világítéleten s az örökkévalóságban. Ó, hogyan szégyenülnek majd meg akkor azok, akik itt ellene fordultak, akik elhagyták s megtagadták, akik elárulták, gyűlölték és üldözték! Hogyan kapnak majd a homlokukhoz a döllyfösök, akik itt a földön még tudomást sem akartak venni Jézusról s az ő jogairól, egyszerűen semminek, levegőnek tekintették őt és szélsőségesnek, fanatikusnak és futóbolondnak az ő követőit és igazságainak hirdetőit! Hogyan kényszerülnek majd fogcsikorgatva tudomásul venni, hogy tévúton jártak, önmagukat ámitották s legszebb kincsétől fosztották meg a világot!

Mi, testvéreim, tartozunk azok közé, akiken Jézus passiója nem vezett kárba. Akik nem vele szembeszállni, hanem mellette küzdeni akarnak s ha kell, övele hajlandók szenvedni is! Hogy necsak Jézus passiója folytatódjék, hanem győzelme és segítségünk

neki, hogy az ő dicsőséges passiója másokban is győzedelmes legyen. Hogy ha majd a nagy leszámolás napja eljön, Jézus bennünk kínszenvedő, világmegváltó szeretetének osztályosaira találjon. Ha pedig mi is növeltük eddig bűneinkkel Jézus passióját, siesünk hozzá alázatos bocsánatkéréssel, hogy Jézus nekünk is azt mondja, amit a megtérő latornak a kereszten mondott: „Még ma velem leszel a paradicsomban!”

„Aki győzelmes lesz, annak megadom, hogy velem üljön trónomon; amint én is győztem és Atyámmal ülök az ő trónján” (Jel. 3, 21).

Lelkigyakorlat.

Isten és én.

Az a válasz, amelyet Krisztus hitrendszere az élet értelmének kérdésére ad, legrövidebben úgy foglalható össze: Isten. Isten a kezdetem és végem, Isten az eredetem és rendeltetésem. Ő alkotott szeretetből, s Ő hozzá kell eljutnom, hogy Nála örökre boldog lehessenek. Mindennek végső oka, magyarázata, célja, alapja Ő, s Ő irányít mindent a cél felé, amelynek érdekében teremtményeinek létet adott.

Az élet csak út és lépcső az Istenhez. Próbátér, amelyen meg kell mutatnunk, megérdemeljük-e, méltók vagyunk-e arra, hogy Isten szeressen s örökre boldoggá tegyen. Ha életünk tele van örömmel és búval, jóval és rosszal, kísértéssel és győzelemmel, kegyelmi sugallatokkal és gyengeséggel: ez is mind a végcélt szolgálja. Az Úr Isten volt az, aki mindezzel tele hintette, betarkította életünk útját.

Ha azonban Isten az alfánk és ómegánk, ha ő a törvény és a zsinórmérték, ha ő a segítőnk és beteljesítőnk, mindenekelőtt arról kell világos fogalmat alkotnunk, *kicsoda is a jó Isten?* Milyen ő és mikép kell gondolkoznunk róla? Csak úgy léphetek vele tudatosan s tökéletesen abba a viszonylatba, amelyből életem helyes eligazítása következik.

Isten nevét könnyen kiejtjük, de jaj, hány ember van, aki csak némikép is érti, micsoda mélységek s titkok rejlenek e dolog mögött: Isten!

Némelyek egyáltalán nem gondolkoznak róla, s Isten nevét csak üres szónak használják, — csak káromkodni tudnak vele. Vannak, akik nagy tudákosan

ki is jelentik, hogy Istennel azért nem foglalkoznak, merthogy hiszen az Istent úgy sem ismerhetjük meg a mi véges eszünkkel.

Van, aki tagadja, pedig valami végtelen öslényt ő is elismer. Azt sejti és tudja ugyanis, hogy ha van létezés, tehát akkor ennek okának is kell lenni. Ám az Istent ilyenformán nem tekinti *személyes, értelmes* lénynek.

Más úgy hiszi, hogy van Isten, de az Istennek létét csak egyszerűen tudomásul veszi és tovább nem törődik vele. Úgy vélekedik, mintha bálványimádó volna, s mintha az Istennek szemet, kezét, hosszú fehér szakállt stb. kellene tulajdonítani. Van olyan isten-tagadó is, ki az Isten nevét nem is használja, de nem is törődik vele, hogy ha törődik, azonosítja az anyag és a gondolat fogalmával. Mindezek annyiban megegyeznek, hogy elképzelnek és hisznek *valamit*.

Vannak aztán, akik elismerik az Űristent az égben, mint személyes gondviselő Istent, de kontárnak, lomtári vagy muzeális, mitológiai Istennek tartják, ki nem lát, nem hall, meg nem nyilatkozik és ki nem nyilatkoztat. Más azt hiszi, hogy Isten lehet, hogy világot teremtett, de nem sikerült a munkája, nem tudott tökéletes dolgot alkotni. Festeni akart és kontár mázoló lett. Van viszont aki Istent kegyetlennek tartja, mert ok nélkül hagyja szenvedni az embereket és nem segít rajtuk, ha bajba jutunk. Nem tud igazságot tenni, a gonosz diadalmi szekerén uralkodik, a jó, a tisztességes és az igaz szenved. Hát vajjon micsoda Isten ez?

Ismét más azt mondja: én nem tagadom az Isten létét, de úgy gondolom, hogy *neki mindegy* mit hiszünk, mit teszünk, untig elég, hogy ha az evangéliumból egyetmást hiszünk, becsületesen élünk s a többivel mi dolgunk? Hányszor hallani ilyen zúgolódó beszédet is: hiszem, hogy van teremtő Isten, de ez az Isten valósággal otthon ülő kőszívű zsarnok, aki hagyja magát tömjéneztetni; kegyetlen és szívtelen

Isten, aki tüdőbajban, éhen, szomjan, téli fagyban könnyörtelenül hágy elpusztulni oly sok-sok embert.

Van aztán ismét más, aki azt mondja: Isten nem lehet kegyetlen s éppen azért mindegy az, hogy mit hiszünk, hogyan tiszteljük őt. Akad olyan is, akinek kinyilatkoztatás, Egyház, dogmák, szentségek, csoda, szentáldozás, Szűz Mária és a szentek nem keltenek. Semmi közük hozzá. Vallás és Egyház? Csak a papok találmánya s épp ezért azt mondják, én imádom Istent szívemnek mélyén reggel és este, kívánok jóreggelt neki, ellenben azt teszem, amit akarok, pl. a házasságjog terén én teljesen önálló vagyok. Ha a papoknak nem tetszik valami, nem törődöm vele, én cenzúrázok magamnak, mit szabad s mit nem. Hány ilyen szerencsétlen, torz lélek van s mennyi bennük a lázadozó istenfogalom!

Mily tévedések mindezek s nemde, Testvérek, mily magasan áll, mily más a keresztény filozófia, mily más a Krisztus által hirdetett istenfogalom és istenhit meg a belőle folyó keresztény katolikus életszemlélet. Nézzük csak! Krisztus szerint az Isten először is mindennekfelett jó, ki nagy az ő cselekedeteiben. Az Isten nem kontár: az ég hirdeti az ő dicsőségét és a föld az ő zsámolya — mondja a zsoltáros. Hogy megnézzük csak pár pillanatra is, mily nagy az Isten az ő tetteiben, a *teremtett természetben*, csak egy tiszteletteljes felpillantást vessünk a csillagos égre s máris fogalmat alkothatunk az Isten nagyságáról. Ezen az óriási földgömbön, nemde, nagy a tenger, nagy a Himalája s mégis a Föld minden tengerével és felhők közé meredő hegységével mi a végtelen csillagvilág, a világ-egyetem univerzumához képest? Semmi. Csillogó kis porszem! Ma már tudjuk, hogy húszmillió csillag van s lefényképezték, hány csillag van a tejútban s hány olyan bolygó van, mely sokkal nagyobb, mint maga az izzó Nap. Viszont mily kicsiny a mi Földünk a Naphoz képest?

Testvér, beletekintettél-e már az Isten végtelen terveibe? A csillagászat mai megállapítása szerint a

legtöbb álló csillag sokmilliónyi mérföldre van tőlünk s a legtávolabb álló csillagok is, a Nap is és a mi kis földünk is a világűrben irtózatosszerűen — másodpercenként 14 kilométeres — sebességgel robog s kering mindig csak előre sokmillió év óta, nem tudjuk merre, nem tudjuk hova. De mi mindez ahhoz képest, ki mindezt alkotta, akarta! És ha akarja, egy pillanat, egy szemrebbenés alatt az egész gépezetet megállíthatja, úgy hogy az egész világegyetem szerteszét hull és köddé foszlik, vagy örökre megsemmisül? Mily nagy tehát az Isten az ő *anyagi* teremtményeiben! Nagynak dicsőítjük azt az embert, aki valamit felfedez, feltár és rendszerez. Mily sokkalta nagyobb viszont az, aki a világegyetemet megalkotta, elrendezte szám és mérték szerint!

Ha a mikroszkópon nézünk csak egy piciny hajszálmetszetet is, tengernyi milliárdját találjuk benne az élő sejteknek. Az Isten azonban ezt nem tervezte hosszasan, nem gondolkozott felette, mindez a csodás alkotás csak egyetlen szavára lett!

Mily nagy az Isten a tudós emberhez, a nagy gondolkodókhöz és tervezőkhöz képest! Hiszen ő egyszerre szökkentette létbe mindazt, amit öröktől fogva elgondolt s egy pillanat alatt temetheti romba az egész világegyetemet. Mily nagy az Isten az *örökkévalóságban*! A feketén sötétlő, örvénylő multban mindig volt Ő. Nem lehet időt elképzelni, mikor Ő nem lett volna. Sem nem lehet elképzelni időt, amikor Ő nem lesz. Az évezredek, mint a percek rohannak el örök örvénylésben trónja előtt és buknak a semmiségbe. Ő int és minden semmiségbe vész. Minden élő és teremtett alkotás hamar elenyézik, lehull, elkopik, egyedül Ő az egyetlen, aki nem ismer tegnapot, holnapot, csak örök és folytonos jelent. Elmúlik a szépség, elvész az erő és egészség, diadalmas hadseregek, rettegett és bámult, teljhatalmú politikusok, minden-minden elrobog, csak az Isten áll múlhatatlanul, mint egy örök szent, mozdulatlan szikla.

Mily nagy az Isten az ő *bölcsességében*! Mi em-

berek, egyetlen fűszálat sem tudunk utánacsinalni, egy igénytelen mezei kórót megalkotni és ő az Isten, nemcsak egyetlen hervadó fűszállal, hanem mirriádnyi és százezerfajta káprázatos, csillogó alkotással szórta tele e világot. Mikor tud ilyet alkotni az emberi tudomány! Ott van akár az ásvány-, akár a növény-, vagy az állatvilág s ki tudja megszámlálni az élő állatok, csúszómászó férgek, az embernek, a virágnak, a hulló pelyhelynek a számát s ki tudná megmondani, vajjon minő gazdag élet, minő csodás világ rejtőzhetik még a többi csillagokban! Ez mind, mind az Istennek öröktől fogva játszva, mosolyogva elgondolt teremtese, nagyszerű gondolata.

Ott az emberi *test*. Nemde, oly remekmű az, hogy nincs az a híres orvos, aki annak minden porcikáját, betegségét, sejtjét, ideghálózataát és izomrendszerét ismerné. És nemde az emberi test mellett a *lélek* még sokkalta csodálatosabb? Ha egyetlen csepp vízben milliónyi az életcsira, mennyivel több élet, mennyi magasság és mélység van a lélekben s minden teremtetten emberben? Mily csodás a gondolat, hogy Isten mindezt könnyen áttekinti, mindent számon tart, vagy ahogyan az Úr Krisztus mondja: egy veréb az eresztől vagy egy hajszál az ember fejről nem hull le az ő tudta nélkül. Mily nagy, hatalmas és bölcs az Isten az ő fönséges munkáiban és céljaiban! Mily bölcs az Isten! Nemde, sokszor azt hisszük, hogy ha valami megpróbáltatás vagy csapás ér, nem más az, mint lángholó kín és kétségbeejtő szenvedés mirajtunk s csak később, idők múltán szégyenülünk meg és érezzük át, mily jó az Isten, ki mindenekben csak javunkat akarja.

Nézzünk csak tovább. Mily nagy az Isten az ő *szentségében*. Lángolóan szereti a szépet és erényt, gyűlöli a bűnt, a rosszat. Úgy hiszem, mi mindannyian tudunk erről saját életünkben is felmutatni tapasztalatokat. Az Isten tud büntetni is. Az angyalokat, e tökéletes szellemi lényeket és az első embert benne és általa mindnyájunkat képes volt rettentően megbüntetni. A kinyilatkoztatás és Krisztus világosan szól erről,

hogy egyetlen bűnért az egész emberiségre tengernyi rossz és újabb bűn áradt. Hogy az embert bűnétől s a bűn átkos következményétől megváltsa, Krisztus képes volt emberré lenni, kereszthalált szenvedni, hogy méltó elégtételt nyújtson a megbántott istenségnek. Döbbenetes gondolat!

Maga az Isten mondta, maga az Úr Jézus félreérthetetlenül kinyilatkoztatta, hogy ez a jó Isten, ez a nagy bölcs Isten, ez az irgalmas Isten, el is tud feledkezni jószágáról és örök tűzzel tud büntetni mindenkit, aki az ő szent akaratával tudatosan szembe helyezkedik s ki őt földi életében ignorálja, semmibe sem veszi. Mily borzasztó az Isten büntető akarata, ha pl. egy tudós férfiú, vagy egy bájos, szép és üde leányka örök tűzre taszítatik. Mily nagy az Isten az ő szentségében és haragjában!

Mily nagy azonban az Isten a kinyilatkoztatásában, jószágában és *gondviselésében* is. A hit dolgai számunkra csodás, szinte emberfeletti dolgok s az Úr mégis mindent emberi módon felemelően adott tudtunkra. Megfélemlít, megráz, de ugyanakkor bátorít és felkarol, hogy a jó útra tereljen mindnyájunkat. Mily nagy az Isten az ő gondviselésében és szeretetében! Egyházat alapított, melyet emberek által vezet s szent lelke által kormányoz. Szentségeiben természetfeletti erőket sugároz szét s pazar bőkezűségében egyetlen teremtményéről sem feledkezik meg. „Ha az anya megfeledkezne szeretett gyermekéről, ő akkor sem feledkezik meg rólunk!” — Mily jószágos az Isten a bűnösökhöz. Mily szépen s finom vonásokkal rajzolja Krisztus a tékozló fiú példabeszédében az Istennek végtelen jószágát: hogy lesi, aggódva várja bűnös gyermekét vissza az elhagyott apai házba; eléje fut, hozzáhajol, lecsókolja róla az út porát, megöleli bűnös tékozló gyermekét és új ruhába öltöztetve lakomához ülteti.

Ha az Isten végtelenül tud büntetni, határtalanul, végtelenül tud *szeretni* is. Krisztus Urunk nyomorult embertestbe, vérbe, csontba, egyszerű élet kereteibe

öltözött, véresre korbácsoltatta, leköpdöstette, kigúnyoltatta, töviskoronáztatta, keresztfeszítettette magát. Értem... érted! Valamennyiünkért!

Testvér, vajjon mi ráz meg és mi emel fel téged, ha nem ez a végtelen, leereszkedő, elolvadó, döbbenetes, jót és igazat egyaránt szerető isteni szeretet? Mily jó tudnunk, hogy az Isten keres, kutat utánunk, keres lázasan, éjjel és nappal, mint a garasát veszített szegény asszony, vagy mint a gondviselő jó pásztor, ki a tövisek közé tévedett, szakadékba esett, vagy farkasok karmai közt vergődő egyetlen báránnyáért elhagyja a kilencvenkilenc meglévőit.

Mily jó az Isten, ki nemcsak földi ittjártában megy a gyermekek, bűnösök, tudatlanok, éhezők, betegek, özvegyek és nyomorgók után s kopogtat szívünkön. Viszonszeretetet keres, mert szívére akar szorítani mindannyiunkat. Az Isten végtelenül jó és nem akkor a legnagyobb, mikor viharzó tengereken mutatja mélységekbe sujtó erejét, hanem mikor a legméltóságosabb Oltáriszentségben egyedül rangrejtve jön hozzánk, mert közel akar mindenkihez lenni, mert vár reánk. Kopog és hív, nyugtalanít és vonz: gyermekem jöjj, én szeretlek téged — mondja felénk —, én segíteni akarlak golgotádon keresztül, jer, legyünk jóbarátok. Igen, az Isten a mi barátságunkért valósággal eseng.

Mily nagy az Isten a természet csodáiban, mily nagy a kinyilatkoztatásban! Mily nagy az ő Egyházában. Mily nagy-nagy jó az a halandó ember részére, hogy a teremő Isten csakugyan szólt hozzá egy történelmileg kitapintható órában. A próféták által meg a Szentlélek által sugallmazott követői és az emberi természetben köztünk megjelent Krisztus által. Szólt nekünk világot kormányzó terveiről, istengyermeki elhivatottságunkról, örök célunkról. Hogy sokan gúnyolódnak, hogy sokan nem értik, kételkednek, hogy a kicsiny törpe lelkek Isten gondolatait, mint a felsőbb matézist nem értő utcagyermek, lemosolyogják, — mindez nem törpíti az Isten nagyszerű gondolatait.

Nézzétek csak a megtestesülés, vagy a Szent-

háromság tanát. Isteni gondolat mindez, emberésszel soha fel nem éri senki, de már a hat-nyolc éves kisgyermek is felfogja annak felemelő tartalmát. Isten kinyilatkoztatott parancsai szédületes magasan állnak s mégis az erkölcsi tökéletesség, a Krisztus-utánzás elérhető mindenki által Isten kegyelmével és jóakarral.

Ott van, nézzétek, a gyónás és áldozás szentsége, nem kell magas hegyekre mennem, hogy ott mennydörgés és villámcikázás közben valljam meg bűnemet. Emberhez megyek, tehát magamfajtához, ki isteni jogon vigasztal, old vagy köt, tanácsol és igazít el. Az isteninek és emberinek mily csodás ölelkezése a szentáldozás! Az istenfélelem s Jézus lángoló szeretete egyesül itt!

Végül pár pillanatra nézzük csak: *ki és mi vagyok most már én?*

Egy testben nyomorék, kicsiségekkel telt, betegségekkel, bajjal beoltott, tanulatlan falusi suhanc az egyetemi tanár mellett. Porszem a szivárványhoz vagy Naphoz képest. Semmi! Nulla az én nevem, a teremő Istenhez képest. Ő alkotott, én Isten nélkül el sem vagyok gondolható, mint ahogyan az árnyékot fény nélkül nem képzelhetjük!

Mi vagyok én? Egy ideiglenes gépezet, húsból, vérből és idegekből. Telve gyengeséggel, undorító dolgokkal, féreg vagy hervadó virágszál, zsírral teli emésztőgép. Bizony, csak egy porszem az országút szélén. Mily nagyon jó az, ha mindezt egyszer mélyen átérzem! Mi vagyok én *lélekben*? Nemde, csak tévedésre, bűnre hajló, folytonosan bukdácsoló, adminisztrálni magamat sem tudó valamicske vagyok. Vajjon melyik szent biztosíthatja ma magát arról, hogy holnap Isten kegyelme nélkül képzelete nem torzul-e a legaljasabb gondolatok tárházává?

És mi az élet? Mennyi egy évszázad s mi az én életem egy évszázadhoz, vagy évmilliókhoz képest? Bizony csak tiszavirág! Kilobbanó láng s én mégis merek dacolni az Istennel? Ő nekem megengedte, hogy

én választhatok, tölem tette függővé, mivé legyek örökre. Ha úgy tetszik, végiggázolhatok Isten parancsain, Egyházán, dogmáin, papjain, felemelhetem öklöm lázadozva a végtelen fölség ellen is, hiszen szabad akaratom van.

Ha összehasonlítjuk végtelen bűnösségünket Isten tisztaságával, akkor nem marad más teendő, mint meghódolni Isten akarata és parancsai előtt. Ha így van a dolog — már pedig így van —, én ezt az Istent szeretni is akarom, akaratát megérteni óhajtom, mert tudom már, hogy ha jó- vagy balsorsot is ad, nyomort vagy megpróbáltatást mér, azért adja, mert szeret. Tudom, hogy van Isten, bízom benne, szeretem és hűen akarom szolgálni a jó és igaz Istent. Ez lesz az első következmény ezutáni életemben Istennek és az embernek, Isten és én köztem fennálló viszonyról.

A második a bizalom és barátság. Uram, én nem a félelemtől s a kárhozattól való megrettenésem miatt akarlak Téged szolgamódra szolgálni, hanem mert Te Uram, kegyes Jézusom, jóságos vagy hozzám, közel vagy hozzám, le akarsz szállni az én szívembe s mert érzem, tudom, hogy nagyon szeretsz, akarlak szeretni én is boldogan, tapadón, forrón.

Aki e szent érzelmekben van, aki ez érzelmeket s gondolatokat szívéből átérzi, az áldja Istenét. Akinek pedig nem adatott meg e gondolatok boldogító varázsának megértése és átélése, kérje az Istent, kérje az Úr kegyelmét, hogy valamennyien tudjuk átölelni az Úr Jézust, hogy valamennyien tudjunk élő hittel odaomolni lábához s boldogan vallani Péterrel: „Uram Jézus, Te mindent tudsz, úgy-e Uram, te tudod, hogy én nagyon szeretlek Téged!”

Az örökkévalóság.

Mi az élet értelme? Krisztus Urunk tanítása szerint egy szóval felelhetünk meg erre: az Isten. Isten az eleje, Isten a vége és Isten a magyarázata mindennek. Ám erre a kérdésre még egy másik szóval is felelhe-

tünk, főleg amennyiben közvetlenül *magunkra vonatkoztatjuk* az élet értelmének a fogalmát. Ez a másik szó így hangzik: az örökkévalóság! Mi az élet értelme? Örök élet! Említettem már, nem az a fontos, hogy ezen a földön valaki király szerepét játssza-e vagy koldusét. Fő az, hogy *hogyan* játssza. Azt mondtam, az élet próbaidő, versenyter, iskola, vizsgaterem, az életben nem az a fontos és nem az a legfontosabb, hogy jól megy-e dolgunk, vagy rosszul. Egyedül igazán az a fontos, hogy az Istent híven szolgálva, megérdemeljük az Isten országának a birtoklását.

Erre persze bár azt mondhatja, hogy szép, de nehéz életfelfogás ez, mert igen nehéz azt a sok keresztet viselni, azt a sok bajt és szegénységet, gyászt és betegséget, mellőztetést és rossz bánásmódot eltűrni, amin pedig nem tudunk segíteni. Hát még ha ráadásul nincs betevő falatom sem, mikor gyermekem éhezik, mikor betegemnek egy tányér meleg levest sem tudok nyújtani. Nehéz akkor nem zúgolódni, nehéz akkor nem öklöt rázni!

A másik pedig azt mondja erre az életfelfogásra, hogy a jólétben még nehezebb, amikor egészséges vagyok és kicsattanok az életkedvtől, amikor minden megadatott nekem, amit csak kívánhatok, amikor gazdag vagyok és szép és fiatal és jókedvű és ragadnak magukkal az élet örömei. Ilyenkor megtorpanjak és azt mondom, hogy nem megyek tovább, nekem nem ezek az élvezeteim, a céljaim a földön? Nehéz ilyen kívánni, ajánlani is, mert igen nehéz lemondani a kínálkozó, sokszor oly olcsón és könnyen kínálkozó bűnös élvezetekről.

Testvérem, megengedem: az egyik is époly nehéz, mint a másik. Nehéz volna megmondani, melyik a nehezebb: a szenvedések iskoláján át vívni ki az örök életet, avagy a földi jólét kísértései között állni meg becsületesen a helyünket. Ám én mégis azt mondom, csak annak nehéz az egyik is meg a másik is, aki felejtí, hogy örök cél van előtte, hogy örök perspektíva fog megnyílni előtte, nem kicsiny dologról van

itt szó, vagy ahogy triviálisan mondani szokás: nem babra megy itt a játék! Végtelenül nagy kérdések dőlnek el és *mi* döntjük el ezeket a kérdéseket. Amikor egy örökkévalóságról van szó, akkor semmiféle áldozat, semmiféle szenvedés nem lehet elég nagy ár és semmiféle lemondás és önfegyelmzés és hősie önfeláldozás nem lehet túlságosan nehéz. Jó lesz tehát kissé behatóbban elmélkednünk most az idő és az örökkévalóság viszonyáról.

Kérdezzük mindenekelőtt ezt: van-e örökkévalóság, vagy ez csak amolyan papi találmány, ahogy ezt bizonyos irányok különösen a műveletlen néposztály megtévesztésére hangoztatni szeretnek? Akik azt a mesét hajtogatják, hogy a papok a kapitalizmussal tartanak s azért prédikálják a népnek a türelmes viselkedést, hogy e nép tovább is csendes adófizetője maradjon a kapitalizmusnak, amellyel az Egyház szövetkezett és ezért vigasztalgatják a népet mennyországgal, ami nincs és amit ők találtak ki.

Nem akarok erre a hihetetlenül alacsonynívójú és felszínes ellenvetésre bőven felelni. Nem akarok rámutatni arra, hogy micsoda képtelen elgondolás, hogy az Egyház pont azzal a kapitalizmussal volna egybe-forrva, amely 95%-ában nincs is keresztény kezekben és amely kapitalizmus mindig és mindenütt épp az Egyházat üldözte. Hiszen kapitalizmus annyi, mint szabad harácsolás, szabadkőművesség, szabadgondolkodás, egyháztaposás, egyházrablás. A liberális kapitalizmus nyíltan üldözte az Egyházat szinte mindmáig s akkor azt mondják, hogy mi a kapitalizmussal nőtünk össze. Egyszerűen én ezeknek a lipótvárosi nagykereskedőknek vagy nagybankároknak vagyok ügyebár a fizetett alkalmazottja? Micsoda nevetséges elképzelés!

Arra szeretnék rámutatni, hogy az Egyház sohasem mondta, hogy a jelen helyzet jó, ahogy ezt például a „Népszava” állandóan ránkfogja. Ez az ujság azt hazudja a munkásoknak: az Egyház azt mondja, hogy a jelen helyzet a legjobb és ebbe mindenkinek

bele kell nyugodni. Sőt ennek éppen az ellenkezőjét prédikálja is, meg írja az Egyház és egész könyvtárakat tölt meg azoknak a keresztény gazdasági elméleteknek a fejtegetésével, amelyek éppen ennek a felfogásnak az ellenkezői. Azonban ezt is mellőzöm, csak egyre mutatok rá, akárhogy gúnyolódik bizonyos irányzat, azt mégsem lehet tagadni, hogy a túlvilágot nem a papok, hanem Jézus Krisztus tanította. Vegye a kezébe bárki az Evangéliumot és olvassa. Ha nem vak, akkor észre fogja venni. Csak a tudatlanságnak, vagy pedig a rosszhiszeműségnek a Csimborasszóján mondhatják azt bizonyos oldalról folytonosan, hogy a túlvilágot pedig csak a papok találták ki. Rendben van, nem bánom, ha pap találta ki, de ezt a papot Jézus Krisztusnak hívták, ő ugyanis a kereszténység legfőbb papja, ő az Isten fia. Az Isten pedig jól tudta, mit beszél s ha ő azt mondja, hogy van örök élet, van örök mennyország és van örökké tartó pokol, akkor itt a gúnyolódás arra hull vissza, aki Krisztust akarja gúnyolni.

Mi keresztények vagyunk, tehát higgadt nyugalommal taglaljuk a tényeket. Tényeket, amelyek bár nem ezen a világon vannak, mégis ennek a világnak az alkotójának, az Istennek szavára támaszkodnak. Tehát örök élet igenis van, örök mennyország és örök kárhozat is van, ha csak Jézus Krisztus nem volt szédelgő, vagy nem volt örült! Ha pedig van, akkor vele foglalkozni kell, mert ez a legmegrázóbb és egyúttal legfelemelőbb gondolat.

Van örökkévalóság és én ennek az örökkévalóságnak a hivatott gyermeke vagyok! Mit is jelent az, hogy én örökre fogok élni? Először is *negatív* értelemben annyit jelent, hogy soha, de soha nem lesz ezentúl olyan idő, mikor én ne volnék. Nem lesz még oly messzi, még oly elképzelhetetlenül távolban jövő perc, vagy jövő év, amelyben én ne élnék, én ne bírnék öntudattal, én ne volnék boldogságra vagy boldogtalanság elviselésére képes. Az életből most már nem lehet nekem kilépnem, *nem lehet magamat meggyil-*

kolni, nem lehet magamat megsemmisíteni. Nem mondhatom, hogy „Úristen, elég volt, én meguntam és abbahagyom az életem létezését!” Nem lehet... Te ember! Te akkor is leszel, ha nem is akarsz! Te ezen túl már mindig leszel és még ha öngyilkosságot követesz is el, a lelkedet nem tudod megölni! Te mindaddig létezni fogsz, amíg csak az Isten lesz! Ez az örökkévalóság negatív oldalról nézve.

Az örökkévalóság pozitív értelmét pedig legjobb összehasonlítással kitapogatni. Milyen hosszúnak látszik néha már ez az arasznyi földi élet is! Milyen hosszú néha egy perc, egy rettenetes perc, amikor például a szemünk láttára haldoklik az egyetlen gyermekünk, vagy fuldoklik valaki a vízben, aki nekünk igen kedves és mi sehogysem tudunk segíteni rajta. Mily szörnyű néha egy perc, amikor aggodalom szorongatja a szívünket, milyen hosszú egy negyedóra, amelyben talán fontos dolgok dőlnek el egész életünkre nézve. Egy negyedóra... amelytől talán egy halálos ítélet függ, vagy egy felmentetés! Milyen hosszú néha egy éjszaka lázbeteg, rémálmok között, alig várva már, hogy megvirradjon. Milyen lehet az éjszakája, az utolsó éjszakája egy halálraitélnak, hogy nem tud aludni s ha egy percre elszenderedik, megint felrebben és megreszket a gondolatra, jaj! ez az én utolsó éjszakám! Reszket, mikor a hajnal pírját látja, mikor lépteiket hall: most visznek engem a vesztőhelyre. Egy éjszaka milyen hosszú lehet a gyötrelemben, milyen hosszú lehet néha egy nap is...

Vagy negyven évvel ezelőtt, Grác mellett egy barlang kikutatására indult el egy kisebb társaság s míg benne voltak, a folyó vize annyira megáradt, hogy nem tudtak kijönni és ottvesztek, nagyrészüket éhesen a sötétben. Mikor aztán mégis pár nap múlva be lehetett hatolni a barlangba, néhányuk még életben volt, de megöszült a gyötrelemben, amikor a halált várta napokon át, a menekvés legkisebb reménye nélkül. Mily rémes lehet néhány nap intenzív kínban, milyen hosszú testvéreim egy egész év a börtönben vagy több év fog-

ságban. Akik hadifoglyok voltak Oroszországban 5—6—7—8 éven át, akik halálra voltak ítélve éveken keresztül és szinte csak csoda mentette meg az életüket, igen jól tudják, mi az!

Hát még milyen hosszú egy egész emberélet, vagy egy egész évtized! Mennyi változik meg egy évszázad folyamán, mennyi politikai átalakulás, talán felfordulás, mennyi találmány, mennyi egészen új gondolkozási, filozófiai irányzat vetődik fel. Milyen kevés ember az, aki egy egész évszázadot él át. Milyen hosszú azután egy évezred. Egy évezred alatt pl. új szigetek emelkednek ki a tengerből. A meglévő szigetek is átalakulnak, a tudósok mondják, hogy pl. nálunk a Szent Margit-sziget is észak felől állandóan fogy és dél felé pedig növekszik és ezer év múlva — ki tudja — talán a Margit-híd alatt lesz. Amerika és Európa nem maradnak állandóan ugyanazon distanciában. Ezer év alatt még a csillagképek is megváltozhatnak bizonyos fokig.

Ezer év! Min meggy keresztül az emberiség, mennyi háború, mennyi forradalom, mennyi tökéletes átalakulás. Ezer év! Mennyivel hosszabb ezer évnél az az irtógalmatlan nagy idő, ami alatt a mi földünk kialakult. Mennyi ezer év múlhatott el, míg az erdőségek kőszénné meredtek, vagy hogy még messzebb visszamenjünk, mennyi millió év folyhatott el, amíg abból az irtózatossá nagy izzó gázgömbből végre megsűrűsödtek a Napok, végre gömbalakúak lettek, végre az egyes bolygók is gömbalakot öltöttek, míg az univerzum más pontjain messze visszamaradt a fejlődés és még csak ködfátyolok mutatkoznak a színeképelemzés előtt. Micsoda idők fognak elmúlni, míg a mi Napunk kiég, elfogy, míg az összes Napok kiégnek és új világok alakulnak a mai ködfátyolokból és azok is lassan kiégnek. Ha az egész világmindenség egy rettenetes, abszolút, hideg és sötét temetője lesz egy elsüllyedt világnak.

Ha ezek az irtózatossá időperiódusok megszázzorozódnak, azokat ezerszer és milliószor rakjuk ki egymás után képzeletben, vajjon ez már az örökkévalóság?

Nem! Vajjon ez az örökkévalóságnak csak a fele? Nem! Vajjon a negyede, vajjon a tízezredrésze? Nem! Ez mind csak egy perc ahhoz képest s még mindig ugyanannyi van hátra belőle, mint a kezdet kezdetén volt. Ó, örökkévalóság! Te szédítő eszme, ó, örökkévalóság, te mélység, te feneketlen óceán, ó, örökkévalóság! És én élni fogok, míg csak te ki nem merülsz! Élni fogok, amíg az örökkévaló Isten él!

És ha ilyen nagy dolog az örökkévalóság, még mennyivel több a *boldog* örökkévalóság! Lenni örökre — hatalmas eszme. De örvendeni, ujjongani, gyönyörűségben élni örökké — egyenesen szédítő, kápráztató gondolat! Üdvözülni, felébredni e nyomorult, tökéletlen és kisszerű élet után, gondok és betegségek, nyavalyák és csalódások után. Felébredni egy új világban — s ebben az új világban felkiáltani, hogy ó, hát lehetséges, hogy ennyi fény van, lehetséges ennyi öröm, ennyi szeretet, ennyi boldogság, és lehetséges, hogy ez mind az enyém, és lehetséges, hogy én itt maradok véges-végig mindig. Befér-e ez az öröm az én szívembe, nem pattan-e szét tőle, hiszen a szemem nyitva marad az ámuló gyönyörűségtől, hiszen a szívverésem megáll a bámulattól és örömtől. Azt fogod mondani: nem bírom Istenem ezt az örömet, amit már az első percben is juttatsz nekem! Micsoda boldog érzés az, hogy én üdvözültem és nincs többé gond és nincs többé veszély, hogy elkárhozom. Én már üdvözültem, azaz ezentúl tiszta leszek szeplő nélkül, erős leszek, gazdag leszek, bölcs leszek, megértő leszek, belelátok az Istenség életébe, az Istenség titkaiba, megtáruznak előttem azok a végtelen tárnák, amelyekből az Isten gazdagsága, szépsége robajlik és patakszik elő végtelen áradattal. Lehetséges-e, Istenem, ennyi gyönyörűség egy percen belül?

Mi is van itt körülöttem? Fény, szabadság, tisztaság, látás, szeretet. Itt vannak, akiket szerettem a Földön, az édesanyám, akit régen eltemettem. Itt van talán az én jó kis gyermekem, nincs többé halál, ami elszakítson többé bennünket egymástól. Nincs többé

gyászzené, nincs többé lélekharang, nincs többé temetői gyász, nincs többé „Circumdederunt”. Mi minden van itt? Ó, milyen árnyék ehhez képest mindaz a szépség, amivel földi életemben valaha találkoztam! Hisz az mind csupa téglá, cserép és hulladék ahhoz az alabástromhoz és kristályhoz és drágakökhöz és gyémánthoz képest, amivel itt betölthetem a vágyaimat. Hogy fogom szégyelni szinte, hogy valamikor annyira meg tudott ejteni, káprázatba tudott ringatni egy kis bíbor, selyem, ragyogás, arany, ezüst, egy virágszál, egy édes illat, egy bájos muzsika, egy kedves elragadó embertársam, vagy talán érzéki vagy művészeti, vagy akár természeti szépségek élvezetel

Hogy fogok akkor mosolyogni mindezen: valamikor odalenn a Földön boldog voltam, ha hosszú, kemény munkanap estjén néhány negyedórát csendes családi körben békén tölthettem. Itt meg, itt meg nemcsak egyetlen csöndes estet, hanem egy estétlen és alkonytalan örök hajnal ígéretét látom felragyogni körülöm. Mily boldog voltam a Földön, ha egy hűséges szívre találtam, amely megértett engem és együttértzett velem, itt meg állandóan drágakövekként ragyognak körülöttem a megértő, a szerető, a tiszta, a nemés szívek milliói, itt van mindenki, aki a világon valaha nagy volt és szép volt és hős volt és tiszta volt és krisztusi volt. És ezek mind szeretnek engem és mind hozzám hajolnak, mind barátságos szavakat sutognak nekem, mind örülnek annak, hogy én is itt vagyok velük. De mi is az az egymillió válogatott lélek? Egyetlen valaki van ott, aki millió válogatott léleknél édesebb és gazdagabb és megértőbb s ez pedig maga — Jézus Krisztus! Jézus lesz az én reggeli és déli és esti társam, Jézus lesz az én vigasztalóm, az én mesterem, az én orvosom, az én tanítóm, az én szülém, az én szerelmem, az én gondolatom, az én vágyam és az én véghetetlenül boldog beteljesedésem.

Örökkévalóság, boldog örökkévalóság! Hát hogyne vetném bele én akkor majd magam hálacsordult lélek-

kel ebbe az özőnbe, a boldogság özőnébe, ahogy a hal beleveti magát a vízbe, vagy ahogy a sas belevágja magát a napfényes ürbe, vagy ahogy egy marék vaspör beleragadtatná magát egy mágneshegy kráterébe... És hogy fogok ott felkiáltani a zsoltáros szavával: mily kedvesek, mily édesek és gyönyörűségesek a Te sátoraid Erősségek Ura! Vágyódik és szétporlik vágyódásában az én lelkem a Te udvaraid után! Vágyódik? Dehogy, már nem is kell vágyódnia, itt van s inkább így kiált fel ismét a Szentírás szavával: Ime, ez az én házam, ez az én nyugvóhelyem, itt maradok és nem távozom innen örökké... Örökké!

Eddig csak az első pillanat szépségeiről gondolkodtunk s most még az járul hozzá, hogy ennek az első pillanatnak a mámorító boldogsága megmarad, itt nem küldik az embert haza, mint ahogy a Földön egy szép gyönyörűséges ünnep, vagy mint egy gyönyörűséges multság végeztével szokás. Itt nincs vég, itt nincs záróra, itt nem mondják, hogy most már elég. És ezt nem fogják mondani tízezer év múltán sem és tízmillió év múltán sem — hogy ilyen emberi araszos fogalmakkal beszéljek. Hanem itt azt fogják mondani: itt maradsz és ami az Istené, az mind a tiéd is.

Vajjon nem fog-e *belefáradni a lelkem* egy ilyen örökkétartó, éjszakátlan és téltelen és változatlan boldogságba? Nem, mert az Isten szépsége kimeríthetetlen, mert az Isten nagysága, gazdagsága végtelen s azért minden perc új felfedezést hoz, minden nap új örömet, minden év újabb meglepetést és mindez a változatosság addig tart, ameddig az Isten Isten marad. Vagyis — örökké.

Izgat a kérdés: Van-e azonban *nem boldog örökkévalóság* is? Ehhez tudni kell, hogy nem megy az csak úgy magától, hogy az ember ezt az örök boldogságot kiérdemelje. Sajnos, maga Krisztus Urunk is figyelmeztet arra, hogy az emberiség többsége azon az úton jár, azon a széles, kényelmes úton, amely nem az üdvösség felé, hanem az örök kárhozat felé vezet. Ezzel is számolnom kell tehát?

Bizony, ez is lehetséges! Lehetséges ugyanis, hogy én, és lehetséges, hogy te, testvérem, az örök tűzben ébredünk majd fel. Hogy amikor egyszer, egyetlen-szer Jézussal szembe fogunk találkozni, ez az imádatos Jézus-arc elborulva, szomorúan s egyúttal villámot szóró szemmel fordul felénk és Jézus csak erre az egy szóra méltat bennünket: „távozzál tőlem, átkozott az örök tűzre!” Uram, innen távozzam, ahol a fény van, a melegség, a boldogság, a szeretet van? Innen menjek el, ahol a jók vannak, a tiszták, a derék, a hűséges, a becsületes lelkek? Menjek el onnan, ahol búsan néz rám az édesanyám s azt mondja: fiam, én rólad nem is akarok tudni többé, mert én most már csak az Isten szemével látlak téged s az Isten téged pedig elátkozott! — Menjek el, távozzam s én átkozott legyek, távozzam tőled, a boldogság forrásától, Istenétől?

Távozzál tőlem, átkozott! Uram! jól mondod, én átkozott vagyok, de nem azért, mert Te átkoztál meg, hanem, mert most e pillanatban én is megátkozom magamat. Csakugyan, hogyan lehettem oly esztelen, oly könnyelmű, oly kegyetlen önmagammal szemben, hogy magam választottam sorsomat, választottam a boldogtalanságot a boldogság helyett. Választottam a kint, az öröm helyett, választottam a szégyent a dicsőség helyett, választottam az örök gyűlölet éjtszakáját az örök szeretet mennyországa helyett. Távozem, mert átkozott vagyok!

Csakugyan Uram, engem elátkoz e perc, az élet, elátkoznak a szentek, elfordítják az arcukat tőlem, mert ők tiszták és én parázna vagyok, mert ők önfeláldozók s a szeretet angyalai voltak, én pedig önző, fősvény, irigy, a felebarát szenvedésén nem könnyörülő, valóságos ragadozó állat voltam. Kell, hogy elvessenek engem, mert ők a hitbuzgalom leggyönyörűbb gyakorlásait éltek, én meg ugyanakkor a jóra való restségben szinte elpenészedtem és a kisujjamat sem nyújtottam ki azért, hogy lelki kincset: magam örök boldogságát megszerezsem.

Valóban megérdemlem, hogy megvessenek, én, akinek az Isten a kegyelmeit csak úgy kínálta, szinte két kézzel pazarolta rám és én helyettük szennyes örömeket hajszoltam, akinek az Isten a hit világosságát és a legszebb vallást kínálta, én pedig ahelyett a sötétséget választottam! Akinek az Isten a tisztaságot kínálta s én a csillogó tisztaság helyett a fertőt választottam, az arany helyett sarat leltem, gyémánt helyett kormot, örök virágzás helyett választottam az örök rothadást. Valóban átkozott vagyok és távoznom kell Uram, Tőled, távoznom, de hová? Te ezt is megjelölöd: „Távozzál tőlem az örök tűzre!”

Az egyháztörténelem bőven szól a nagy japán egyházüldözésről. Mikor Japánban már egy milliónyi katolikus élt, akkor rettenetes egyházüldözés tört ki, mely száz- meg százezrével gyilkolta a keresztényeket. Olvassuk ennek az egyházüldözésnek a történetében — akik pedig az 1925-iki Szentévben jártak Rómában és ott megnézték a missziós kiállítást, azok egykorú képek ábrázolásaiból is láthatták —, hogy a japán keresztények számára a legborzasztóbb megpróbáltatás az ungeni kénes tó volt, melynek vize állandóan forró. Ebbe az ungeni forró tóba bocsátották be csigaszerkezeten és kötélén a meztelenre vetkőztetett keresztényeket. Sokszor az apa volt kénytelen végignézni a családja tagjainak ezt az elevenen való megfőztetését. A keresztényt bemártották a forró tó vizébe, egy perc múlva ismét kihúzták, majd ismét beeresztették és ismét kihúzták onnan. Néha visszavitték a börtönbe a szerencsétlen vértanút és heteken át főzték így a szó szoros értelmében, míg végre lemállott a csontjukról a hús. Oly borzasztók voltak ezek a kínok, hogy a legtöbb keresztény legalább külszín szerint meg is tagadta a hitét, csak hogy megszabaduljon ettől az irtózatosságtól és csak alig egy százalék maradt hitéhez hű e rettentő szenvedésben. Még egy jezsuita provinciális is megtagadta a hitét. Igaz, hogy később megtért, ismét visszament kintóihoz, ismét nyíltan vallotta az ő katolikus voltát és akkor

újra az ungeni tóba mártották, végül is vértanuként halt meg. Van egy névszerint is boldoggá avatott japán vértanunk is, aki pl. huszonötször megtagadta a hitét, de huszonhatodszor mégis hű maradt.

Ez a borzalmas emlékű tó jár az eszemben, amikor a pokol borzalmairól olvasok a Krisztus evangéliumában. Pedig itt csak forróvízről van szó s itt csak napok vagy esetleg hetek gyötrelmeiről van szó. Krisztus szavai szerint azonban tűzből áll az örök kárhozat és ez a tűz örökre izzik és a lelkek kínlódnak benne. Borzasztó csak elképzelni is! Szinte látom így emberies elgondolással — de elvégre nem tudok másképp gondolkozni, mint emberi képekben —, hogy ezeket a szerencsétlen halálraítélteket hogyan ragadják meg ezek az ördögök, ezek a pokoli hóhérlegények és hogyan tépik le róluk a sok cifraságot, rendjeleket, ékszeret, finom fehérneműket, selymeket és bársonyt, tán még a koronát is a fejről! Hogy tépik le róluk és mennyire tiltakoznak és kétségbeesnek azok, hiszen tudják, mi vár rájuk és ki akar örömmel beleállni az izzó tűzbe? Fogják és betaszítják az égő tengerbe.

Ungeni tó, te borzasztóan nagy tüzesztő, az Isten méltóságát és szent haragját krisztusi formában kifejező rettenet! Hát ide is lehet jutnunk? Ide kell mennünk? El lehet ezt egyáltalán gondolni is? Örökre szenvedjek én, örökre tüzet szenvedjek, örökre égjek én kényes ember, aki itt a Földön egy percen túl sem bírom ki csak a kisujjamat is megégető tűz fájdalmát? Hát még az egész testem... Hogyan lesz az, mikor reggeltől estig tűz, estétől reggelig tűz és évről-évre tűz és évezredről-évezredre tűz!

Ha nem Jézus mondaná, honnan venném a bátorságot én a nyomorult ember, hogy ilyen borzasztó igazságokat állítsak eléd, testvérem! De mikor ezt Jézus oly borzalmas világossággal és egyértelműséggel mondja. Örök tűz!

Talán van azonban ott is megtérés, talán van ott is belső vigasz? Jézus szava azonban az, hogy örök tűzzel és örök halállal büntet, ez pedig kereken ki-

zárja ezt. Ez annyit jelent, hogy nemcsak testi szenvedések vannak itt, hanem *lelki tűz* is.

Belső tűz is égeti a kárhozottat örökké. Először is ott a *szégyen* tüze, hogy róla most mindenki tudja, hogy ő csak söpredék, elátkozott, az Istentől eltaszított féreg. Micsoda szégyen! Másodszor az *önvád* belső tüze égeti. Az a borzalmas gondolat, hogy nem az Isten az oka, nem is az emberek, nem lehet másra fogni s mentegetőzni, mert én magam vagyok egyesegyedüli oka, hogy én most itt vagyok. Pedig aránylag mily könnyű lett volna megtérni, jóvátenni eddigi életem rosszságait, mily könnyű lett volna a bűnbánat útján akár a szentek közé is emelkedni! Ha azonban mégis idejutottam, ezért csak a magam homlokát és mellét verhetem örök kétségbeeséssel.

Harmadik belső tűz a *menedéktelen, a kilátástalan jövő* tudata. Óh, hiszen ha a pokolban úgy ezeréves szenvedés után még egyszer meg lehetne térni és még egyszer el lehetne jönni missziós szentbeszédre s gyónásra, vagy lelkigyakorlatos beszédekre. Ha még egyszer egy gyóntatószéket lehetne látni s még egyszer azt a lila stólát, ami a krisztusi bűnbocsátó hatalom jele! Ha még egyszer hallani lehetne azokat a mindenható szavakat, azokat a halott-támasztó szavakat, hogy szegény bűnös „én téged feloldalak az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek nevében”, — mily szívesen elviselnénk akár ezerévi poklot, égetést, szégyent is, csak ezer év múltán legyen még egy öt perc, amikor visszamehetünk a Földre és megtérhetünk és bűnbánatot tarthatunk, mint a pokolbeli dúsgazdag kérte Lázártól és Ábrahámától. Vagy ha ezer év múltán nem, hát akár százezer év múltán is, de csak volna remény. Nincs remény! „Hagyjatok fel minden reménnyel ti, akik ide beléptek!” Ez van írva Dante poklának kapujára. Ez nem költői mondás, ez a jézusi piramidális isteni kijelentésének csak költői alakba való öltöztetése.

Mentegetődzem? Ott álljak elő védekezésekkel,

ahol nem segít többé a protekció? Így szóljak az Örök Bírónak, amikor az örök kárhozatra akar ítélni:

— Uram, én nem tudtam, miről van szó! A Bíró azt fogja felelni:

— Nem tudtad? Hiszen minden katekizmusban benne van, minden evangéliumban benne volt, minden prédikációban hallhattad!

— Jóságos Istenem, Uram, csakhogy én nem jártam prédikációra!

— Nem jártál? — dörghi vissza az Úr. — Pedig én azt mondtam az én papjaimról, hogy „aki titeket hallgat, engem hallgat!” Tehát a te bűnöd, ha nem hallgattad őket.

— De nekem sok más gondom és dolgom volt...

— Gyerme kem, ha neked minden földi szórakozás fontosabb volt, mint a saját örök üdvösséged és kárhozatod ügye, magadra vess!

— Könyörülő Istenem, nem tehetek róla, mert engem úgy vezettek, engem ragadott a társaság, amely nevetett mindezen. És azt mondták nekem: pokol? Ugyan, hogy lehet pokolról beszélni a XX. században.

— Igen? Csakhogy én szabad akaratodra bíztam és ha ragadhatott rád a rossz, miért nem ragadt rád a jó is? Miért emlegeted most, hogy én „könyörülő Isten” vagyok? Elfelejtet, hogy én szent és végtelenül igazságos is vagyok? Hogyan lehet pokolról beszélni? Majd megtanulsz te beszélni róla nem a XX. században, hanem a húszmilliomodik évezredben is. Ti nevetetek azon, amit én tanítottam? Vajjon madárijesztő vagyok-e én csupán és ha én szólok, azon nevetni kell? Majd most én kacagok a ti pusztulástokon. Az Írásban is így mondja az Úr fenyegetően.

— De ha a többiek is így tettek Uram, finom társaság, okos emberek, művelt hölgyek, kegyelmes asszonyok és méltóságos urak...

— Azok is így tettek? — válaszol az igazságos Úr. — Így tettek? Így éltek, akkor ők is idejönnek és ők is elveszik az ő mulasztásaik büntetését.

Ez a párbeszéd nagyon is emberi, pedig mennyi

bizonyosság van benne! Itt a pokolban nincs már menekvés, nincs mentegetődzés vagy kibúvó, erre most kell gondolni, most kell a menekvést keresni. Tudod, hol van most a menekvés? Mert most csakugyan van még menekvés, most Jézus osztja, Jézus kínálja a menekvést, még nemcsak spórolósan, szűkmarkúan, hanem széles gesztussal, ahogy egykor a keresztfán függött, kitárt karral. Óh Jézus, én most megérttem, hogy miért kellett Neked Isten létedre keresztfát és halált szenvedned, miért nyujtod ki a két karod és két kezéd reggeltől estig és kiáltod a néped felé: „szomjúhozom!” Szomjúhozlak titeket emberek, szomjúhozlak téged szerencsétlen gyermekem, szomjúhozom a *te* lelked megmentését, szomjúhozom a *te* örök üdvösségedet, nézd, ezért kellett nekem, az Isten fiának meghalnom, hogy legalább ebből értsd meg, micsoda irtózatosságot nagy dolgokról van szó, milyen nagy dolog a *te* lelked és milyen nagy dolog az örökkévalóság.

Az örökkévalóság gondolatát oda kell tehát írunk az életünk programjának a legtetejébe. Ez legyen a mottó és ez legyen a refrain: Minden dolog annyit ér, amennyit az örökkévalóság szemszögéből ér. Ha baj, ha gond, ha szégyen, ha gyötrelem ér, ha térden kellene csúsznom is az üdvösségemért, végig a Körúton a Boráros-tértől a Lipótvárosig, akkor is meg kellene tennem. És ha koplalnom kell és ha az utca csatornájában fogok éhenhalni a lelkemért, és az örökkévalóságért, még mindig jól jártam, még mindig gazdag vagyok, még mindig boldogabb vagyok, mint az, aki autón jár és ezer és ezer holdakat vall a magáénak és bankokat épít és színházban és moziban szórakozik és kiüríti a Föld minden gyönyörűségének a kelyhét, de a lelkét elveszti s az örökkévalóságra nem szerez belépőjegyet.

Jézus! a Te két kiterjesztett kezéd, a Te kitárt karod, a Te megtörő, haldokló szemed és a Te utoljára is felém dobbanó haldokló szived önt belém bizalmat. Ha eddig elfeledkeztem arról az útról, amely

Tehozzád vezet, most jövök és belevetem magam a Te karjaidba, Jézus! Ezentúl az örökkévalóságé leszek, Jézus! Ezentúl az Istené leszek, Jézus! Ezentúl a Tied leszek, Jézus!

A halál.

Az élet értelmének veleje az örökkévalóságban van. Az örökkévalóságból értjük meg csak igazán, hogy mit jelent ez az élet. Ennek az életnek csak akkor van értelme, ha mint az örökkévalóság várótermét és előkészítő iskoláját fogjuk fel. Ennek az életnek az ad értéket, hogy ha boldog örökkévalóságot nyerünk általa s viszont ennek az életnek minden értékét tönkretette, hogy ha egy boldogtalan örökkévalóság felé vezet. Arra is rámutattam, ami bár nagyon magától értődőnek látszik, mégis időszerű hangoztatnunk, hogy a mi örök sorsunk a mi kezünkbe van letéve.

Az Isten mindenkit meghívott az örök boldogságra s mindenkinek megadja a módot is arra, hogy az örök boldogságot elérjük. Mi nem valljuk azt a fel fogást, ahogy ezt a Pesti Hírlap szereti állandóan hirdetni a katolikusok bosszantására, hogy az Úristen „eleve elrendeléssel”, predesztinációval dolgozik és az emberiség egyrészéről öröktőlfogva kimondta, hogy te akár a fejed tetejére is állhatsz, akkor is elkárhozol; a másik feléről pedig kimondotta, hogy te bármit csinálhatsz, úgyszólván üdvözülsz, mert én azt eleve így rendeltem el. Ti üdvözülni fogtok, ti pedig elkárhoztok!

Ilyen szörnyű ideát a mi keresztény lelkünk nem bír el. Hogy az Isten a mi érdemeinktől függetlenül, a mi közreműködésünktől függetlenül és nélkülünk előre elrendelte volna, hogy üdvözülünk-e vagy elkárhozunk és a szabad akarattól voltaképp megfosztott volna bennünket, — ezt a mi keresztény életfilozófiánk nem fogadhatja el. Hiszen akkor illuzórius volna az evangélium, ahol Jézus azt mondja, hogy az Örök Bíró a jókat nem azért fogja a mennyországba vinni,

mert eleve úgy rendelte el, hogy üdvözülni fognak, — hanem „mert éheztem — úgymond — és ti ennem adtatok, szomjúhoztam és ti inni adtatok”. Egyszóval azért, mert jók voltunk és mert jót cselekedtünk és mert Jézus törvényeit buzgón betartottuk.

A másik fél el fog kárhozni. Miért? Nem azért, mert „eleve elrendeltetett”, hanem „mert éheztem és nem adtatok ennem, szomjúhoztam és nem adtatok innom!” Vajjon majd a kárhozottak tiltakozhatnak-e és óvást emelhetnek-e és mondhatják-e majd: Uram, de hát eleve el volt az rendelve és épp Te rendelted így, hogy ne adjunk neked enni; mi igazán nem tehetünk róla, mert hiszen mi úgy voltunk erre predesztinálva.

Valóban az evangélium illuzóriussá válnék ebben a felfogásban. Szóval bármennyire magától értetődőnek látszik is, bármennyire kirí szinte az evangéliumnak és az apostolok leveleinek minden részéből, mégsem időszerűtlen hangoztatni, hogy *az Isten minden embert az üdvösségre hívott meg s mindenkinek módot is ad rá*: a zsidóknak is, a pogányoknak is az Isten valamely formában módot ad arra, hogy üdvözüljenek s aki nem üdvözül, az mindig *csakis a saját hibájából nem üdvözül* és kizárólag a maga hibájából kárhozik el.

Testvéreim! E szerint az örökkévalóság az a mérték, amelyen az életünk, a cselekedeteink, az egész viselkedésünk erkölcsi értékét le lehet mérni. Az örökkévalóság gondolatát pedig elmélyíti bennünk a földi élet rövidségének, mulandóságának és bizonytalanságának a megfontolása. Fordítsuk a Jó Isten kegyelmével a figyelmünket erre a megrázó és mégis felemelő igazságra és az élet mulandóságára.

Tudjátok-e, ki a világon a legnagyobb úr? Tudjátok, ki a világon a leghatalmasabb katona? Tudjátok, ki a világon a legdiadalmasabb birkózó, ki a legkorlátlanabb diktátor? — A halál. És nem teszünk rosszul, ha gyakran és mélyen elgondolkozunk a halálról és annak a közeledtéről.

Mire jó ez? — Először is arra jó, mert ha az életünk tele van szenvedéssel, akkor a halál gondolata

voltaképp nagyszerű megkönnyebbülés, a halál gondolata annyit jelent, hogy ember, bízzál, nem tart már soká, közeledik a megváltás! — Ha pedig életünk nagyon is könnyű, nagyon is élvezetes, nagyon is tele van e világi szórakozással, örömmel, — akkor a halál gondolata figyelmeztessen bennünket is, mint a régi egyiptomi fáraókat, akiknek a lakomáin az asztal közepén mindig ott volt egy halálfej; igaz, ők csak azért használták, hogy annál jobban siessenek élni.

Minekünk a jó sorsban azért jó a halálra gondolnunk, hogy józanok maradjunk, okosak maradjunk és eszünkbe tartsuk, hogy nem ez a földi élet a végcél, nem a test és annak az élvezetei a fontosak, mert az elmúlik gyorsan és visszavonhatatlanul.

A halál rettenetesen nagy úr. Tudjátok, hogy mindennap leüt, lebunkóz, lekaszál vagy 140.000 embert? Borzalmas szám! Despota, aki naponta 140.000 embernek az életéből él. Száznegyvenezer ember! Hiszen akkor egy hét alatt végezhetne egész Budapesttel, egy év alatt a halál elvisz a földről ötven-hatvanmillió embert, annyit, amennyi volt a régi Ausztria-Magyarország összevéve, amennyi Spanyolország és Franciaország összevéve!

Tudjátok, Budapesten melyik a legnépesebb kerület? A Józsefváros? Nem. Az Erzsébetváros? Nem! A Terézváros? Nem. — A legnépesebb kerület a névtelen kerület: a temető, a budapesti temetők összessége. Ott sokkal több ember lakik a föld alatt, mint ahány ember nyüzsög és mozog a föld felett. A Lánc hídon sokkal több ember ment át, aki már halott, mint ahány él. Borzasztó úr a halál! A kaszája suhan Alaszkától a Tüzföldre, Grönlandtól a Fülöp-szigetekig, megjelenik a palotákban, megjelenik a kunyhókban! Fehér ember, sárga ember, fekete ember, vörösbőrű ember, visz mindenkit, akit csak akar. A halál rettenetes nagy úr, illik gondolni rá, illik számolni vele.

A halál azonfelül roppantul *kíméletlen* úr is: nem tesz különbséget ember és ember között, nem nézi, hogy ki okos, ki szép, ki egészséges, kire van még

szükség abban a kis familiában, kire van szüksége még az egyházmegyének, vagy az egész emberiségnek. Kire volna szüksége a tudománynak, a művészetnek.

A halál kíméletlen! Fejedelmeket tép le, ránt le a trónról. Egy Nagy Sándor, egy Julius Caesar, egy XIV. Lajos, egy Napoleon nem imponáltak neki, ő valamennyit letépte a trónról s magával vitte a mélybe, a sírba. Neki nem imponáltak a tudósok: egy Arisztotelesz és Cicero, egy Pláton, egy Aquinoi Szent Tamás, egy Ágoston, egy Pázmány, egy Prohászka! A templom szószékéről megérintette a nagy fehérvári püspök vállát s abban a pillanatban a szó elakadt a beszéd mesterének ajkán. Akit ő megérint, az a halál fia.

Nem kíméli a művészeket, az ünnepelt színészeket és színésznőket, nem kíméli a zeneszerzőket, a költőket. Egy Dante, egy Petrarca, egy Shakespeare, egy Goethe, egy Schiller, egy Petőfi, egy Arany... mind, mind az övé, nem kíméli a fiatalokat, nem kíméli az öregeket, nem kíméli a szenteket és nem kíméli a gonosztevőket, nem kíméli a gazdagokat és nem kíméli a koldusokat. Nem kímél papot és világít, nem kímél délceg katonát és kérgeskezű munkást, nem kímél bíborba öltözött fejedelmet és kisleánykát, nem kímél senkit és semmit, pusztít, kaszája suhan és rendre hullnak alatta az emberek.

A halál kíméletlen nagy úr, de azt is mondhatnám, a halál szeszélyes úr. A halál nem kérdezi, ki unta meg az életet; nem kérdezi, kinek volt már elég. Nem kérdezi, ki szeretne már elmenni, még azt sem kérdezi, hogy ki van készen, kinek van a lelke rendben, ki lépheti át bátorságosan a küszöböt, amelytől függ az örök sorsa és ahonnan nincs visszatérés.

A halál szeszélyes voltát úgy képzelhetném, mint valami láthatatlan szörnyeteget, egy láthatatlan fejedelmet, aki itt jár az utcákon, a körutakon, szertenéz s itt is kiszemel magának egy áldozatot, ott is, vagy ha tetszik, mindenkit. Ráint az utcán az emberekre: te holnapután jössz velem, te tíz év múlva, te még ma

éjszaka! A halál szeszélyes despota. Néha hosszú előkészületek után jön, hosszú betegség, kínzó sorvadás után, néha gyorsan jön, párnapos betegség, rosszullet után, néha egészen hirtelen jön — megérint valakit és annak megdermed a szíve, megáll az érverése. Akit ő megérint, annak a kezéből kihull az ásó és a kapa, a szerszám és a toll, kihull a piperecikk és az ékszer. Kihull a kés és a villa és a kanál. Akit ő megérint, annak megüvegesedik a szeme, elakad a nyelve, kihül a teste és bomlásnak indul egész szervezete.

Óh, halál, mily szeszélyes is vagy te!

Szeretne akárhány haldokló felkiáltani: halál, ne bánts, hiszen apró gyermekeim vannak, ha én elmegyek, ki gondozza őket! — A halál kacag és kaszál. Szeretné az ember azt mondani: halál, állj meg, ha én meghalok, mi lesz a feleségemmel, mi lesz öreg édesanyámmal, apámmal, halál, ha te elviszel, pótolhatatlan ür támad mögöttem! — A halál kacag, suhint s az életnek vége. Vagy azt is szeretné a megérintett mondani, hogy várj még egy napot, csak öt percet, hogy gyónni menjek, hogy bánatot indítsak a bűneim felett, hogy kibéküljek az én mindenható Istenemmel, akit eddig elhanyagoltam, akit eddig súlyosan megbántottam, halál, még nem vagyok készen! De a halál kacag, kaszája sujt és a készületlen lélek eltávozik a földről.

Rettenetes ez a szeszélyes nagy úr!

A halál végül a legradikálisabban, a leggyökerebben romboló és *rabló és pusztító* nagy úr. Mit nem vesz el tőled, testvérem?! A halál elveszi először is a vagyonodat. Te Krózus, te Rockefeller, te Rothschild! Abban a pillanatban, amikor a halál rád tette a kezét, te egy krajcár felett nem rendelkezhetsz többé, abban a percben neked nincs már várkastélyod, nincsenek yachtjaid, nincsenek palotáid, nincsenek nyaralóid, semmi sincs s ha nem voltál Krózus, ha szegény ember voltál, azt a keveset is elveszi, ami a tied volt. Azt a pár rongyos kis öltözet ruhát, azokat a szegényes bútordarabokat, azt az utolsó pár emléket, egy

elfakult koszorút, vagy egy megsárgult kis emléképet, mindent-mindent. Nem marad veled a koporsóban más, mint egy kereszt és egy olvasó, ha ugyan van neked.

A halál elveszi vagyonedat. Elveszi, elrabolja ke-servesen kiharcolt vagy mások félretolásával ki-könyökölt földi pozíciódat. Mi voltál? — Előmunkás! — Más jön a helyedre és te már nem vagy az. — Mi voltál? — Miniszteri tanácsos! — Jön a következő és te már nem vagy miniszteri tanácsos! — Mi vagy, mi voltál? — Művész! — Nem számít többé, nincs többé hírneved, egyetlen taps nem fog többé elhangzani a tiszteletedre, a te művészi nagyságodat senki többé nem fogja csodálni! Félre, el veled az ócskáshoz! — Mi voltál? — Tudós! Egyetemi professzor! Akadémikus és nem tudom még mi. — Tévedés, most már nem vagy semmi, a doktori diplomádat felakaszthatod, a dísz-oklevelek, vagy a kitüntetések, most mind a lomtárba mehetnek. Te most már nem vagy senki és semmi és ha mégoly tudós voltál is, most már azt sem tudod, hogy kétszer kettő mennyi. Elrabolja a pozíciódat az életben, elrabolja a rokonokat, a barátaidat, mind! Itt a földön sokan ismertek és ismernek, vannak jó-barátaid s van családod. Nézd, azokat mind-mind letépi a szivedről a halál, egy sem megy utánad a sírba, ei kell válnod tőlük. Némelyik már te előtted meghal. Mindenkitől, a feleségtől, a férjtől, a legjobb gyermekedtől, a leghívebb baráttól, a hódolóid s tisztelőid nagy köréből és mindenki közül kitép s kiszakít a halál.

Micsoda borzalmas, gyökeres irtó munkát végez a halál nemcsak a környezetekben, nemcsak a vagy-onodban, nemcsak a pozíciódban, hanem *saját testedben* is. A testedet is elrabolja, a kezedet, a fejedet, a húsoadat, az izmaidat, az idegeidet, az érzékeidet. Ügy-e, testvér, most látsz? Én rád nézek és te énrám. Ezt a szemet, amivel egymást látjuk, el fogja lopni a halál. Hal-lod a hangom, mert füled van. Ezt a fület el fogod veszíteni, elrabolja a halál. Az idegeinket úgyszólván egyenként megtompítja, elpusztítja.

A halál kiöl és megfoszt mindentől, amit testi vonatkozásban a mienknek nevezhetünk. Erős vagy, úgy-e? Szép vagy, elragadó, szeretsz a tükör előtt állni? Egészséges vagy, tele életkedvvel és életörömmel, gazdag vagy, művelt vagy, sok nyelvet beszélsz, sokat tanultál, sokat tudsz, elmés társalgó vagy, híres ember vagy! Mind semmi, a halál mindentől megfoszt és ne gondold, hogy csak akkor kezdi ezt a kifosztó munkát, amikor már leterített a halálos ágyadra, hanem megkezdí ezt a testi pusztítást már az életedben. Hányan köhögnek jobbról-balról körülöttem. Ez már a halál jele! Hánynak van ez vagy az a betegsége! Hátha már benned van a csira, az a csira, amely a halálod okozója lesz és ha külön betegséged nincs, akkor is a kor maga is betegség és ebben a betegségben mindnyájan benne vagyunk és napról-napra mindjobban beleesünk. A tízéves gyermek még nem érzi, de ő is voltaképp mindennap meghalásra készül, mindennap meghal az életéből egy nap s minden nappal közelebb jut a sírhoz s lassanként a komoly halálfej kezd jobban és jobban kiverődni a fejünk külső megjelenésében is. A haj elfehéredik, ráncokba szedődik az arc-bőr, mintha már lehullni akarna. Az emlékezőtehetségünk kihagy, a temperamentumunk, a bátorságunk, az energiánk fogy és évről-évre jobban kezdünk hasonlítani ahhoz a formához, ahogyan majd éveken át a sírban fogunk pihenni!

Micsoda rabló a halál!

Most még van ajkam, még van nyelvem, még van szemem és szám, de mi lesz ezzel, ha meghalok. Egy évvel, félévvel a halálom után hol lesz ez a szem, hol lesz ez az ajak, hol lesz ez a nyelv, hol lesz ez a szív és hol lesznek ezek az ujjak.

Ó, ha egyszer a halál meg akarná mutatni az ő rettenetes pusztításait és megelevenítené a temetőt! Ha egyszer a halál parancsára kiszállnának a sírokból az eltemetettek s hosszú halotti fátyolban végigsuhanának egy este, vagy verőfényes délben Budapest utcáin s felsiklanának a lépcsőkön és bekopogtatnának

a lakásokba a palotákba és a pincékbe s mindenütt csendesen, szó nélkül megjelenének és mindegyikünkre ránéznének azzal az ő szemnélküli koponyájukkal és az ő izommentes és hangszalag nélküli torukukkal mintegy ránk kiáltanának és azt mondanák: ami én vagyok, az leszel te is, mert ami te vagy, az voltam én is! Micsoda megrebbenés volna menten!

Amikor temetünk, felhangzik az Egyháznak az a régi, csodaszép és szívettépő korálja, ami így kezdődik: „circumdederunt me, gemitus mortis, dolores inferni, circumdederunt me!” A zsoltárokból van összeállítva: „körülvettek engem a halál nyögései és az alvilág gyötrelmei körülvettek engem”. Mindenkit mélyen megráz a Circumdederunt-nak ez a gyönyörű hatalmas melódiája. De mi lenne, testvéreim, ha egyszer megelevenednének a halottak és a temetők lakói maguk énekelnék el egyszer hatalmas gyászkarban valamennyien a Circumdederunt-ot? Az élők egész világa hogy megreszketne bele! „Körülvettek engem a halál nyögései és az alvilág gyötrelmei körülvettek engem” . . .

Halál! Te csakugyan borzasztóan nagy, letagadhatatlan és elvitathatatlan tény vagy. Halál, te nemcsak másoknak szólsz, hanem nekem is, hiszen nemcsak a többiek hálnak meg, hanem mi is meg fogunk halni mindnyájan, köztük én is és engem ez érdekel inkább. Mikor? Nem tudjuk: nappal-e, éjjel-e. Hosszú betegség után, hirtelen-e? Nem tudjuk. Felkészülve-e, vagy készületlenül? Nem tudjuk, de amilyen igaz, hogy van mai nap, olyan igaz a halálunk napja is. Amilyen biztos, hogy most lélekszünk, époly biztos, hogy e lélekzetvételünk egyszer meg fog állni. Amilyen biztos, hogy a szívünk most ver, époly biztos, hogy ez a szív egyszer fáradtan utolsót is fog dobbanni. Nekem is meg kell halnom, neked is meg kell halnod s ha tagadod is, ez ugyan nem változtat rajta. Ha kacagsz a halál gondolatán és azt mondod: dehogy megyek én a Bazilikába lelkigyakorlatra, hisz ott olyan kellemetlen dolgokat beszélnek. Halál! Ugyan, mit érdekel engem

most a halál! Érdekel a mozi, a színház, érdekelnek a legújabb regények, érdekel ez a kislány, érdekel ez a fiú, érdekel sok minden, de halál? Mi közöm nekem a halálhoz? Hiszen élek még s kacagón szép az élet, minek zavarjam a halálra való gondolással? . . .

Szerencsétlen ember! Szerencsétlen fiú, szerencsétlen leány! Hiszen a halál téged is eljegyzett már. A halál odaírta bélyegét a homlokodra, a halál rád is leselkedik és nem tudod, hogy nem jön-e el nagyon is hamar! Talán már ma, talán ma éjjel, talán holnap . . .

Emlékezzetek, tavaly ilyenkor cédulákat osztottunk ki azzal a szándékkal, hogy bizonyos katolikus ünnepélyekre meg tudjuk hívni azokat, akik ott fejezték le életüket. Már nem is tudom, mikor küldtük el ezeket a meghívókat s megijedtünk, hogy mennyi jött vissza azzal, hogy a címzett meghalt. Tehát akik tavaly itt voltak s akiknek tavaly is azt mondtam: vigyázz, mert nem tudod, hogy jövőre ilyenkor életben leszel-e azok közt bizony akárhány odalenn fekszik a sírban, a lelke pedig odatúl van az Istennél.

Testvéreim! Ha van igazság, amit illenék minden nap az eszedbe juttatni, hát ez az: te nem lakol örökéletben itt a földön, téged itt nagyon hamar kitehetnek állítólagos öröklakásodból. Téged itt nagyon is hamar kilakoltathatnak és a palota vagy kunyhó helyett kapsz egy igazi öröklakást, legalább is az utolsó ítélet napjáig és ez a lakás nincs 2 méter hosszú sem és nincs fél méter széles sem . . . A koporsódat.

Akármilyen borzalmas is ez az igazság, az életnek ez a rövidege, az életnek ez a bizonytalansága, akármilyen rémkép is a halál, azért mégis azt mondom, a haláltól csak annak kell félnie, aki nem tudja, kicsoda Jézus Krisztus, vagy pedig elutasítja magától Jézus kegyelmét.

A halál — mégis azt mondom — minden borzalmassága ellenére is *nagy jótétemény*. Jótétemény? De mennyire! Jótétemény nemcsak azokra nézve, akik szenvednek és várják, bár már inkább meghalának, csak ne kelljen tovább szenvedniök. Jótétemény nem-

csak abban az értelemben, hogy a buzgók előtt megnyitja a mennyország kapuját. A halál jótétemény már azért is, mert az embereket nem engedi elkorcsosodni, nem engedi a földhöz tapadni, nem engedi a porba-sárba merülni.

Ha nem volna halál, hány ember nem is törődne az Istennel, nem is törődne a lelkével. Csak legyen ennivalója, csak legyen szórakozása, csak legyen mulatsága, akkor ő Isten nélkül, lélek nélkül, mennyország nélkül is nagyon jól megvolna itt a földön, megvolna itt a porban.

A halál mutatóujj! A halál rámutat arra, hogy nem vagyunk a por és a sár gyermekei, hogy nem azért születünk csak, hogy együnk-igyunk. A halál rámutat arra, hogy kell lenni az életnek magasabb értelmének is, hogy kell lenni egy felsőbb dimenzió-nak. A halál azt mutatja, hogy mert a földi élet hamarosan összeomlik, az Isten tehát nem a semminek teremthetett minket, hanem kell lenni egy igazabb életnek, egy örök, egy szebb, derűsebb, tökéletesebb egzisztenciának, kell lenni egy boldog új világnak, kell lenni egy mennyországnak.

A halál továbbá nem is olyan nagyon borzalmas, mert csak annak borzalom, aki maga hibás benne. A halál borzalmától nem kell félnie annak, aki ki tudja húzni a halál fulánkját. Mert miért és kinek borzalmas a halál? Csak annak, aki minden vágyát, szerelmét, reményét erre a földre építette, akinek nincsenek magasabb ambíciói, vágyai, mint a matéria, az érzéki, testi élet! Aki nem tud magasabbra szárnyalni, aki nem tudja Jézust megérteni, aki nem tud örök gondolatok magasságába emelkedni, aki nem tud vágyódni az Isten látása után, hanem mint az oktan állat, csak a földnek él, annak a halál bizony borzalom, bizony abszolút rossz és értelmetlenség.

Aki azonban Jézus Krisztusban hisz és Jézus parancsait mindenben híven követi, vagy amennyiben e parancsok útjáról letért volna, a bűnét őszintén megbánja és Jézus Krisztushoz visszatér, aki Jézusban bízik és

Jézusban él, annak a halál nem borzalom, nem rettenet, nem rémkép és nem kétségbeesés. Az ilyennek a halál boldog kapunyitás, annak a halál bevonulás a paradicsomba, annak a halál nem elalvás, hanem felébredés, felébredés Jézus kebelén, felébredés az örök boldogság, az örök fény, az örök szeretet, az örök együttlét édenében azokkal, akik az életben szintén szerették az Istent, akik tiszta, nemes, vallásos és erkölcsös keresztény emberek voltak.

Akiben tehát van hit és aki a hit szerint él, az nem szokott félni a haláltól.

Én már sok olyan embert láttam meghalni, aki a halált úgy vette, mint egy egyszerű kis tavaszi kirándulást, aki mosolygott a halállal szemben, aki várva várta a halált, aki azt mondotta, mint egy haldokló fiatal leány itt Pesten: „gyerünk már, gyerünk, Jézus vár!”

Hány ezer, hány tízezer, hány millió lélek halt meg már így! Hány ment át az örökkévalóságba nyugodt hittel, boldog bizalommal, lelkendező, örvendező, szinte türelmetlen szeretettel azok iránt, akik és amelyek a halál kapuján túl várják a lelket.

Testvéreim, éljük bele magunkat nagyon is az örökkévalóság gondolatába, legyünk nagyon nagy barátságban az Úr Jézus Krisztussal, forduljunk el minden hitbeli ingadozástól, minden erkölcsi gyöngeségtől. Forduljunk el a hamis Istenektől, amelyeket eddig imádtunk, törjük össze a bálványokat, amelyeket magunk elé állítottunk. Fogadjuk szívünkbe, de egész lélekkel Jézus hitét, Jézus kegyelmét, Jézus szeretetét. Gondoljunk sokszor arra, hogy nem e Föld! gyermekei, hanem egy örök élet várományosai vagyunk s akkor ránknézve a halál nem borzalom lesz, hanem édes reménység, amely felé nem rémülettel közeledünk, hanem boldog bizakodással.

Egyszer azt olvastam, hogy valaki, egy nagyon komoly ember, egy nagyon mélyen vallásos ember az egyik barátjának névnapi ajándéku — egy halálfőt küldött e rövid magyarázó levéllel: „Gondolj rá, nézz

rá mindennap erre a halálfőre és akkor mindig tiszta és nyugodt lesz az életed."

Testvéreim, ne haragudjatok meg, ha én most befejezésül szintén ajándékot, emléket adnék nektek, mégpedig egy — halálfőt. Mindenkinék ezennel egy halálfőt nyujtok át. Az a halálfő itt van. Látni akartátok? Magatokkal hoztátok. Azok a halálfők itt merednek rám, azok a halálfők ma még élnek s a vállatokon viselitek őket. Igen, ez az élő fej voltaképpen nem más, mint leendő halotti koponya, halálfej! Valahányszor megérinted, valahányszor mosakodsz, vagy fésülsz vagy a tükörbe nézel, gondold arra: ez pedig halálfő, mert ez a hús, ez az izomzat, ez az idegzet le fog hullni róla. Pár év még s mint csekély kis por és hamu ott fog feküdni a koporsó alján. Ez a csont azonban ott lesz még talán húsz-harminc évig.

Erre a halálfejre akarok gondolni s épp azért soha-soha a testet nem fogom oltárra emelni. Nem az lesz a fő, hogy minő ruhában járok, nem az lesz a fő, hogy milyen élvezeteket szerzek magamnak, nem az lesz a fő, hogy milyen édes kedves suttogást hallgatok, nem az a fő, hogy milyen emberi szépséget látok, nem az a fő, hogy milyen örömök viharzanak át a szívemen. Nem a test a fontos, hanem csakis a lélek. A lélek, amelyet nem lehet megölni, a lélek, amely el is hibázhatja az életét, el is tévesztheti a célt.

Elhibázott élet.

Amiket eddig mondtam, ahogy vázoltam Krisztus Urunk tanítását az élet értelméről, mindezekből máris következik az a tragikus igazság, hogy tehát az ember el is hibázhatja az életét, el is tévesztheti a célt.

Csodálatos dolog, a jó Isten az ő legtökéletesebb földi teremtményének nem biztosította, hogy az mintegy mechanikai szükségszerűséggel el is fogja érni a célját. Az ész nélküli teremtmények, az anyag, a növények, az állatok abszolút és matematikai biztossággal mind eléri azt az alacsonyabbrendű célt, amit Isten

elégük tűzött. Ellenben az ember, aki tökéletesebb és magasabb célra is van hivatva, mint a többi földi teremtmények, eltévedhet, elhibázhatja az útirányt, hamis vágányokra léphet, letérhet arról az útról, amely céljához vezet.

Tragikus, szomorú igazság ez és nemcsak elméletben lehetséges az elhibázott élet, hanem a gyakorlatban is. Sőt emberi szemmel nézve és emberi ésszel ítélve szinte kétségbe szeretnénk esni, ha végignéznünk az emberiségen és azt látjuk, aránylag milyen kevés az az ember, aki tökéletes volna, milyen kevés az az ember, aki szép és harmonikus, rendes és céltudatos, nyugodt és boldog és erkölcsös életet él. Ellenben milyen sokan vannak, akik elhibázták életüket. Nem így van-e?

Néhány évvel ezelőtt ez a tragikus eset történt. Egy fiatalember agyonlőtte magát egy héttel a doktora megszerzése után. Ezt a fiatalembert ismertem, de jóval korábbi időből, amikor még csak 12—14 éves volt. Nem valami vallásos családból származott, de mégis hozzánk került, a Jézus Szíve-templomba kezdett járni ministrálni, egyideig vallásos volt, minden nap jött áldozni, egy szép napon azonban otthagytott mindent és kijelentette, hogy ő nem akarja a vallásos életet folytatni. Emlékszem, hogy később, évek múltán, egyszer találkoztam vele s olyan vadidegenül nézett, még csak nem is köszönt, pedig valamikor igen jól ismert engem. Nekem úgy fájt, nem a köszönés miatt természetesen, hanem mert elgondoltam, mi lehet ennek a fiatalembernek a lelkében, hogyha már ezt a primitív illemtudást is elfelejti a pappal szemben, hát még ha ezt a papot ő személyesen is ismeri. Néhány hónappal utóbb olvastam az újságban és hallottam egyébként is, hogy letette a doktorátust s egy hétre rá agyonlőtte magát. Egy írást hagyott hátra, melyben jelzi, hogy azért lövi magát agyon, mert elhibázta az életét. Egy 22 éves fiatalember, aki elhibázta az életét!

Mennyien lesznek öngyilkosok s ha nem is fegy-

verrel vagy méreggel, ha valójában nem is vetnek véget a földi életüknek, de mennyien vannak lelki öngyilkosok! Emberek, akik járnak-kelnek az utcán, a társaságban, a hivatalokban, a műhelyben, de lélek nélkül, a lelkük meghalt, meggyilkolták önmaguk job-bik felét s az egész arc kifejezésük, a megnyilatkozásaik mind azt mutatják, hogy ez meghasonlott lélek. Lélek, aki eltévesztette az útírányt, ember, aki elhibázta az életét!

Nekünk azonban nem szabad elhibáznunk az életet s én most ebben az órában erről szeretnék egy kicsit elmélkedni.

Miben áll az, hogy valaki elhibázza az életet? A nagy keresztényi szempontból *hogyan lehet ezt az életet elhibázni?*

Életét mindenekelőtt az hibázza el, aki nem ismeri fel az életnek Istentől kitűzött célját, aki ettől a céltól elfordul, aki ezt a célt elhanyagolja, aki Isten nélkül él, vagy az Isten parancsaival szembehelyezkedve él. Az ilyen elhibázott életeknek megint háromféle főcsoportját különböztethetem meg. Az emberek az Istentől eltávolodnak elsősorban a hitetlenség alapján, másodsor a földies gondolkodás és harmadszor a szenvedélyek alapján.

Elsősorban a *hitetlenség* alapján. Vannak, akik egyszerűen megtagadják a hitet az Úristennel, az Isten létevel, az Isten szavával, az Isten kinyilatkoztatásával szemben. Egyszerűen nem hiszem — mondják —, ki tudja igaz-e, ki tudja nem emberi találmány-e? Hátha ezzel csak ámtíják a népet! — Ez a hitetlenség a legritkább esetben származik, komolyan elmélődő gondolkozásból. Hogy valaki leülne és gondolkodnék s a fejét törné, mintahogy matematikai problémán szokta; számolna, latba vetne s a végén így mondaná az eredményt: az eredmény pedig az, hogy Isten nincs, az evangélium ámtítás, Jézus Krisztus közönséges ember volt. Mondom, hogy valaki így jutna el a hitetlenségre, ez ritka mint a fehér holló.

Sokkal gyakoribb, hogy az emberek a hitetlen-

ségnek egyenesen zsákmányául esnek, mert a *hitetlenség agitációjának* hitelt adnak. Az Isten ellenségei, a vallástalan emberek ugyanis olyan örült agitációt fejtenek ki írásban és szóval, életmóddal és szervezkedéssel, olyan erősen megszervezik azt a harcot az Isten ellen a lelkekben, hogy rendkívül sok ember aztán meg is érzi ennek az agitációnak a hatását. Hány olyan könyv van, olyan regény, olyan ujság, hány olyan színdarab, ahol gúnyolják az Istent, vagy legalábbis gúnyolják azokat, akik vallásosak és Istenben hisznek. Gúnyolják Jézus vallását, az Egyházat, az Egyház szertartásait, szokásait, tanításait.

Nem csoda, ha ennek a pergőtűznek azután sok áldozata is van, sok szegény lélek, sok ember, aki nem tudja megkülönböztetni a tudálékos szofizmát a józan és komoly okoskodástól, aki a lászólagos érvnek épúgy hisz, mint valami komoly tudományos argumentumnak. Hány van, akit megtéveszt a forma, a vallásellenes irodalomnak behízelt stílusa, külső formai szépsége! Hány ember van, akit megtévesztenek a hitetlenség élő példái a földön. Együtt élnek velük azok, hatnak rájuk, esetleg a maguk szakmájában okos és kiváló emberek, akiknek aztán a szavát sok kisebb kaliberű ember gondolkodás és kritika nélkül egyszerűen elhiszi — mondván: ha ez nem vallásos, nekem sem szabad vallásosnak lenni. Ime, a hitetlenség mint az önállótlanágnak a következménye.

A hitetlenségen kívül életünket elhibázhatjuk még a *földies gondolkodás* miatt. Elmerülés az anyagiakban, elmerülés a világi dolgokban — sok tragédiát okozott már. Vannak emberek, akik csak földi dolgokkal foglalkoznak és semmi más nem érdekli őket. Egyik reggeltől-estig politikával foglalkozik, a másik reggeltől-estig üzlettel bibelődik, pénzszerzéssel, a harmadiknak reggeltől-estig valami kedvenc foglalkozása van: művészet, tudomány vagy bármi más és semmi sem érdekli, ami ezen kívül van. Ezek is szomorú emberek, szomorú példányai az emberi egyoldalúságnak az emberi földhöztapadtságnak! Mert bármilyen szép

is akár a művészet, akár az irodalom, vagy a tudomány, vagy a politika, vagy a közgazdasági élet, vagy az üzlet, de az embert teljesen lekötni nem volna szabad, mert az ember nem csak földi dolgokra van teremtvé és a lelke nem csak a föld felé van irányozva. Az embernek az egyetlen igazi, nagy, legfelsőbb célja — mint azt előbb is kifejtettem — az Isten és az örökkévalóság.

Mit használ, ha valaki kiváló jogász, kiváló parlamenti pártvezér, kiváló üzletember, kiváló hegedűművész és a lelke üres, mert a lelkét nem irányítja, nem irányozza be arra az életszemléletre és életmódra, amely a boldog örökkévalóság felé vezet. Sajnos, ez manapság szintén rengeteg egyházhitlenségnek a forrása, rengeteg bűnnek, rengeteg Isten-elhanyagolásnak, rengeteg lélekárvaságnak, egyszóval rengeteg elhibázott életnek.

Harmadsorban az élet elhibázott voltát: a szenvedélyek okozzák.

A vallás és az emberi szenvedélyek között határozott ellentét van. A mi vágyaink, a mi természetes ösztöneink sokszor éppen az ellenkező irányba húznak minket, mint ahova az Isten hív. A lélek és a test nemcsak különbözik, hanem sokszor ellentétes irányúak. Amit a lélek jónak lát, azt a test követni rest és amit a lélek szükségesnek lát, azt a test nemcsak hogy nem követi, hanem lerontja. Lerontja a léleknek minden magasabb törekvését.

Emberi szenvedélyek! Ha szenvedély nem volna, ha romlott, rendetlen hajlamaink nem uralkodnának felettünk, bezzeg akkor könnyű volna az egész világot vallásossá tenni s az Istenhez téríteni. De nézd azt a fiatalembert, aki vérének és felpezsdült szenvedélyének a rabja. Nézd azt a férfit, aki bűnös szerelmének a rabja, sőt talán másnak hitese feleségét szerette meg! Nézd azt a fiatal leányt, aki az élvezeteknek és bizony sokszor nemtelen élvezeteknek is rabja. Akit a hiúság és a szórakozás, a feltűnéskeltés és a tetszeni vágyás annyira hatalmába ejtett, hogy nem is törődik

az Istennel, nem is törődik a halállal, nem is törődik örök pokollal. Ő élvezni akar, meg akarja szerezni azt, ami annyira lázba ejti a testét, amitől felpeszsdül vére és ebben a megszerezni akarásban félrelök az útból minden vallási és minden erkölcsi megkötöttséget.

Az érzékiség, testvéreim, a testnek bűnös vágyai és hajlamai, milliószámra tépik le az embereket a helyes útról, a világos, egyenes és erkölcsös útról. És mennyi családi katasztrófa, mennyi békétlenség, mennyi válás fakad aztán mindennek a nyomában, mennyi szétzüllése a családi életnek, mennyi gyermek kerül utcára, mennyi súlyos, sőt égbekiáltó bűn a gyermek és a gyermek létjoga ellen. Mily mélyen megalázó dolog, hogy az emberek, akiknek a homlokán az istenfiúságra való meghívottság bélyege ragyog, ugyanezek az emberek jól érzik magukat az állatiaságnak sokszor a legalacsonyabb s legmélyebb fertőiben is.

Mily szomorú olyat hallani, amire nemrég egy derék katolikus úriasszony hívta fel figyelmemet, hogy t. i. még igen fiatal iskolásleányok is olyan ocsmány, szemérmetlen beszélgetéseket és vicceléseket folytatnak egymás közt, amilyenektől a falusi vagy tanyai istállólegények is elpirulnának! Micsoda mélyre súlyyodése az Isten képmásának az emberben, mikor már csak a sárban, a szennyben, a fertőben érzik magukat jól ú. n. úriemberek és úriasszonyok, úrileányok és úrifiúk.

Jönnek aztán az ördög csatlósai is: a lelkiismeretlenség vámszedői, jönnek emberek, akik észreveszik, hogy ebből az általános erkölcsi züllésből is nagyszerűen lehet aranyat csinálni, lehet üzletet kötni. Hogy ennek a romlott magyar keresztény publikumnak nagyszerűen a nyakába lehet sózni olyan képes folyóiratokat, amiknek minden második oldalán egy-egy meztelen színésznőnek a fotografiája van. Törődnek is azzal, hogy így megmérgezik a magyar ifjúság lelkét, hogy így tisztességes családokban serdülő fiúk és leányok közé odavetik az amúgyis tra-

gikusan lobogó érzékiségnek újabb és újabb tűzcsóváját. Nekik pénz kell, nekik üzlet kell s az ilyesféle képeslapokat persze könnyebb elhelyezni, mint pl. a katolikus folyóiratokat s a vallási irodalomnak bármilyen remek alkotását. Így terjed a méreg, így fertőződik meg a magyar család, a magyar ifjúság, a magyar nyelv mindkomolyabban és mindvégzetesebben.

Csoda-e aztán, ha a romlott lelkű fiúk és ezek a mélyresüllyedt leányok nem érdeklődnek többé olyan dolgok iránt, mint Isten, élet, Jézus, mennyország, Szűz Mária, szentáldozás. Miért is érdekelné őket, hiszen nekik fertő kell, nuditás, vadság és az érzékiség szabad tombolása. Ezek nem hallgatnak többé a lélek szavára, az Isten hívására és mennek a bűnbe és a bűnnel az örök kárhozatba.

Másokat ismét a szenvedélyek másik fajtája fog meg, nevezetesen a *kapzsiság*! A pénzsóvárság, a mindenáron való meggazdagodni akarás. Azok az emberek, akik nem tudnak már különbséget tenni enyém, tied és övé között.

Akik azt hiszik, hogy minden eszköz jó, minden módszer és fogás megvan engedve, akik érzéketlenül mennek el a szenvedő embertársak tízezrei mellett, nem bánják, ha özvegyek, árvák, munkások vére és könnye tapad ahhoz az aranyhoz, amit ők Wertheim-szekrényeikben összehalmoznak. Vigasztalan úton, bectelen úton haladnak, azonban természetesen nagyon sokszor a világi büntetőtörvénykönyv paragrafusainak ügyes kikerülésével, mert Isten büntetőtörvénykönyvének tételeit sehogysem lehet megkerülniök. Az ilyen emberek persze szintén haragusznak a vallásra, vagy legalábbis kényelmetlen nyűgnek érzik és távolmaradnak mindentől, ami Istenre, erkölcsre figyelmeztetné őket.

Azután vannak ismét mások, akiket a *durva önzés* szakít el Istentől és az erkölcs útjáról. A durva önzés, ami sokszor haragban, irigységben, összeférhetetlenségben, türelmetlenségben is mutatkozik. Némely ember nem hallja meg, hogy az Isten az Isten iránti sze-

retet parancsát egy fokra emelte a felebarát iránti szeretet parancsával, és hogy nem lehet Isten gyermeke az, aki embertársával gyűlöletben él, vagy másnak az életét megkeseríti. Hány ilyen ember van pedig, akinek a családi élete valóságos pokol. Ő persze a másik félt okolja: az asszony a hibás, az ember a hibás! Lehet, hogy csakugyan a másik fél is hibás, de talán épp te vagy a főhibás, csak nem akarod belátni.

Micsoda felelősség békétlenséget, szeretetlenséget vinni bele abba a kis körbe, amit a jó Isten a szeretet legmelegebb fészkeül teremtett: a családi körbe. Ha azonban az emberek tele vannak gyűlölködéssel, tele vannak türelmetlen követelődzéssel, akkor persze békétlenséget hintenek maguk köré és bűnben élve, maguknak is békétlenséget és meghasonlást hoznak.

Nem fejthetem itt ki a bűnnek, az Istentől való elfordulásnak egész óriási és szomorú színskáláját, csak néhány példát említettem fel arra vonatkozólag, hogy az emberek miért fordulnak el és térnek le az egyetlen helyes és szép útról s élnek elhibázott életet. Mert vajjon nem elhibázott élet-e, ha valaki az Istent önmaga ellenségévé teszi? Nem elhibázott élet-e, amikor valaki állandó forradalomban, lázadásban áll a legjobb atyával és a legnagyobb Úristennel szemben? Nem elhibázott élet-e provokálni azt és annak haragját, akit nem lehet szörnyű meglakolás nélkül megbántani és magunkra haragítani? Nem csoda aztán, ha az ilyen lélek békétlen és meghasonlott, mert hiszen aki legjobb barátja és leghatalmasabb pártfogója lehetne, azt ő maga ellenségévé tette.

Nem elhibázott élet-e, ha valaki annyira a földi dolgokba merül, hogy azok miatt az Istent elhanyagolja? Hiszen mi más ez, mint hátatfordítás az Úristennek, lekicsinylése, lefokozása, fitymálása a Mindenhatónak. Az ilyen ember néha így védekezik: én nem lopok, nem gyilkolok, nem gyujtogatok, tehát semmi bűnöm nincs. Mintha nem volna még ezeknél is nagyobb bűn, ha hátat fordítasz az Istennek, ha lekicsinyled és semmibe veszed a végtelen Istent! És nem szük-

séggéppen elhibázott élet-e az is, amikor valaki a szenvedélyek miatt feledkezik el az Isten parancsairól, a helyes célhoz vezető útról? Hiszen ezek a szenvedélyek mi mások, mint mélyen megalázó momentumok, az Isten képmásának a megfertőztetői, bemocskolói és lealázói az emberben. Ezekből áll az első nagy csoportja azoknak, akik elhibázzák az életüket.

Ennek a szónak: „elhibázott élet”, van még más értelme is. Ez vonatkozik azokra, akik nem bántják tudatosan a jó Istent, nem is fordítanak neki hátat, nem láznak ugyan fel ellene, de mégsem járnak a helyes úton. Vajjon kik ezek? Ezek azok, akik beérik egy bizonyos elvi meghajlással az Úristen felsége előtt és erkölcsi téren megelégszenek azzal, hogy ők az általános emberi etika és morál szempontjából tisztességes életet élnek, a világ értelmezése szerint becsületes életet élnek és itt pontot tesznek. Elfeledkeznek arról, hogy az Isten adományainak a nagyobbik és szebbik fele még hátra van, de ők azoknak fittyet hánytak.

Azok is elhibázzák az életüket, akik azokat a nagy kegyelmeket s kegyelmi eszközöket nem ismerik vagy nem használják, amiket az Úristen a rendelkezésünkre bocsátott, hogy általuk biztosan és tökéletesen elérjük az örök célt. Mik ezek a kegyelmi eszközök? Mi az a felsőbbrendű lelkiség, amelyre az Isten minket még az általános morális elven és elvi meggyőződésen túl is meghívott? Ez mindenekelőtt az Egyház.

Valaki manapság ezzel állhat elélem: szeretem az Istent, imádkozom is néha és becsületes életet élek, de hát misére nem járok, prédikációt nem hallgatok, lelki olvasmányt nem végzek, nem gyónok, nem áldozok, és az Egyháztól távol állok, mert én azt csak emberi alkotásnak tekintem s nem vonzódok hozzá, nélküle is jól megvagyok.

Akik így beszélnek, azok alkotják a másik fajtáját annak, amit elhibázott életnek lehet nevezni. Miért? Mert hiszen igaz, hogy a jó Isten berendezhette volna

a mi üdvösségünk útját úgy is, hogy mást nem kíván tőlünk, mint becsületes életet és az Isten előtt való imádkozó meghajlást. Ám így tett-e Isten? Szó sincs róla, hiszen itt még szó sincs az evangéliumról, szó sincs Jézus Krisztusról, szó sincs a kereszténységről, szó sincs mindarról a hatalmas nagy eszméről, amit Jézus Krisztus hozott a földre és honosított meg közöttünk.

Már pedig mi nem vagyunk pogányok! Ha te Cicero volnál, vagy Cicerónak valamelyik kortársa, vagy pedig ha valahol pogányok közt élnél s azt mondanád: én becsületesen élek, imádkozom Istenhez, — akkor talán azt mondanám, hogy neked ez is elég, a pogánynak. Csakhogy te keresztény vagy! Óriási a különbség a pogányság és a kereszténység között. A kereszténység egy plusz, a kereszténység kegyelmi világ, a kereszténység meghívattatás egy egészen más, felsőbbrendű életre, felsőbbrendű vallássosságra. Nem elég, ha azt mondod: én becsületesen élek és az Istent hiszem s imádom. Akkor még te csak pogány vagy; márpedig teneked kereszténynek kell lenned.

Mi a kereszténység? Kereszténység annyi, mint Egyház. Mert hiszen Krisztus Urunk tanait lehet éppenséggel úgy is felfogni, hogy az csak pusztá gondolati irány és eszmekör. Azonban Jézus Krisztus nem így fogta fel az ő tanítását és ő nem azt mondta, hogy emberek, itt van egy csomó eszme és tan, válogassatok benne, fogadjátok el, kinek mi tetszik, magyarázgassa mindenki a saját kedve és ötlete szerint és ezzel minden rendben van, akkor már keresztények vagytok. Jézus azonban nem így tett, hanem Egyházat alapított. Azt mondotta: én az én Egyházamat Péterre, a kőszálra alapítom. Egyetlen embernek a vezetésére bízta azt az intézményt, azt a szervezetet, azt a családot, azt a lelki értelemben vett államot, azt a szuverén társaságot, amelybe ő belekényszeríti minden egyes hívőjét, mondván, hogy „aki az Egyházra nem hallgat, legyen neked, mint a pogány és vámos”.

Ha tehát Jézust akarom követni, ha Jézus kezének útmutatása szerint akarom az örök célomat elérni, ha biztosan akarok járni, akkor nem elég a kereszténységet csak mint valami szép elgondolást tekinteni, hanem akkor nekem az élő egyetlen Egyházba kell tartoznom. Abba, amit Jézus alapított és épített, amit Péterre mint kőszálra, mint talapzatra emelt, nekem ebbe az Egyházba kell belépnem, mégpedig öntudatosan. Lelkem egész öntudatával ehhez az Egyházhoz kell csatlakoznom és ennek az Egyháznak a törvényeit, elveit, rendszerét, szentségeit, tanításait mind-mind szeretnem kell, mint Jézus művét, mint Jézus intézményének az alkatrészeit.

Ahogy nem magyar ember az, aki egyszerűen magyar földön s magyar szülőktől származik ugyan, de a mellett egy szikra hazafias érzés sincs benne, nem tekintjük igazán magyarnak. Aki lábbal tapodja és megveti hazája törvényeit, történelmét, alkotmányát, hagyományait, kimagasló embereit, az ilyet nem tekintjük igaz magyarnak, legfeljebb renegátnak, lázadónak, idegen bérencnek. Ugyanígy Krisztus nagy lelki államába, az ő Egyházába is csak akkor tartozol bele igazán, ha teljesen azonosítod magad vele, ha szereted az Egyházat, ha hűséggel vagy iránta, ha szereted a történelmét, a törvényeit, az alkotmányát, ha megtartod az elveit, ha védelmezed az ő becsületét, ha élsz az ő kegyelmi segítőeszközeivel.

Figyelmeztetnem kell azonban mindenkit valamire. Sokszor mi katolikusok is nem gondoljuk meg, hogy mennyire gyökeret vernek a saját köreinkben és a saját lelkünkben is az idegen és nemkatolikus eszmék, amióta itt Európában szinte divattá lett az isten-tagadás. Amióta megtörtént az a szomorúan végzetes és szánandó szakadás a kereszténységben, azóta itt elméletek vannak olyan kereszténységről, amely nem azonos az Egyházzal. Elterjedt köztünk olyan felfogás, hogy az ember lehet Jézusnak híve a nélkül is, hogy az ő Egyházának is gyermeke lenne.

Én nem vetek követ azokra az emberekre, akik

így gondolkoznak, mert így nevelték őket. Nem is azért említem fel, hogy vitatkozzam velük, nem is tartozik mostani tárgykörünkbe, pusztán azért említem fel, hogy ők az ő elgondolásaikkal boldoguljanak úgy, ahogy tudnak, azonban mi nem megyünk és ne is menjünk az ő elméleteik után. Ha mások azt mondják, hogy az Egyház felesleges és káros, azért mi katolikusok nem tehetünk le arról a mi sziklaszilárd hitünkéről, hogy de igen, az Egyház nagyon is és egyedül szükséges, mert Krisztus alkotása és mert Krisztus azt mondja, hogy aki az Egyházra nem hallgat, az pogánynak és vámosnak, vagyis kívülállónak számít. Nekünk tehát nem kell vitatkozni, nem kell veszekedni azokkal, akik másképp gondolkoznak, de a mi hitelveinkből nem szabad engednünk. Nincs tehát igazuk azoknak a katolikusoknak, akik megpróbálnak nemkatolikus fővel gondolkozni és akik azt mondják: én nagyon jó keresztény vagyok, de hát pl. a házasságot nem tekinthetem szentségnek, mert húsz év alatt már megúntam a feleségemet és elváltam tőle, most pedig egy helyrevaló asszonykára leltem, miért ne vehessem el.

Igy nem beszélhet egy katolikus, mert jól kell tudnia, hogy a házasság szentség és tudja, hogy Jézus azt mondta, hogy „aki elbocsátja feleségét, vagy elhagyja az urát és mással áll össze, az házasságtörést követ el”. Mi ne vessünk követ másokra, ha ők nem tartják be Krisztus szavait. Mi azonban nem igazodhatunk más szerint, mint egyedül Krisztus és az ő Egyháza után. Szintúgy más efféle házasságjogi kérdésben mi nem tehetjük azt, hogy hűtlenek legyünk az Egyház törvényeihez, mert ez nálunk nem egyszerű presztízs-kérdés, nem lélekhalászásról van szó; pl. a reverzálisnál sem, hanem mélyreható dogmatikai s elvi kérdés. Csak egy út a helyes, amit Jézus megjelöl és aki erről az útról letér, az bár lehet igen becsületes ember is, aki jóhiszeműleg téved, de mégis téved. Mi pedig nem igazodhatunk egy tévelygő után, nekünk azon az úton kell járnunk, amelyet Jézus kijelölt: egy

hit, egy keresztség, egy Egyház, egy akol és egy pástor.

A másik az, ami nélkül szintén nem lehet teljes, hanem csakis elhibázott a lelki életünk. Ez pedig abban áll, *ha nem élünk* a Krisztus-nyújtotta természetfeletti erőeszközökkel, a szentségekkel. Budapestnek közel hatszázezer katolikus lakosa közül talán 80% is van, aki nem gyakorolja ezeket a természetfeletti eszközöket.

Nem hiszem, hogy volna 20% a budapesti katolikusok között, akik legalább a húsvéti gyónást, áldozást elvégezték rendszeresen. Ha megkérdezzük, miért nem, akkor egy csomó azt fogja felelni, hogy ő nem hisz az Istenben, vagy pedig magyarázatul egyszerűen nem is felel semmit. Csak a regény után, a színház után, a szoknya után szaladgál. Csak a rúzs érdekli és a szépítőszer meg a legújabb divat, a bál és a szórakozás, ezt fogják felelni. Vagy pedig nem is fog mondani semmit, hanem zavarából látni fogjuk, hogy nem él katolikushoz méltó életet, bűnök rabja és szenvedélyek martaléka. Ezekről természetesen nem akar szabadulni, nem akarja széttépni a bűnös láncokat, azért nem megy gyónni, azért húzódozik az áldozástól is.

Vannak azután olyanok is, akik így védekeznek: nem elég, hogy én becsületes életet élek? Minek az a gyónás, minek az az áldozás! — Sok modern katolikus ezen az alapon hibázza el az életét. Nem érti meg azokat a csodálatos ajándékokat, amiket Krisztus Urunk ezekben a szentségekben itthagyt nekünk. Nem szükséges, hogy azokat most itt bőven fejtegessem. Aki életében valaha igazán jó szentgyónást és igazán jó szentáldozást végzett, az tudja, mire célzok, hogy micsoda lelki megtisztulás, micsoda felemelkedés minden salakon, bűnön és alacsonyyságon, micsoda új erők szakadnak a lelkekbe a gyónás és áldozás által, milyen szent elhatározások, micsoda felemelkedés Krisztushoz, micsoda magasztos gondolatok!

Nemrég egy nagyon finomlelkű, igazán mélyen

vallásos zsidó hölgyet készítettem elő Isten kegyelmével a szent keresztségre, holnap lesz egy hete, hogy meg is kereszteltem az Andrássy-úti Sion-kápolnában. Mikor én ezt a hölgyet a katolikus vallás tanításaival közelebből megismertettem s főleg mikor az Oltáriszentséget megmagyaráztam neki, tudjátok, mit mondott ez a zsidó hölgy, aki erről még közelebből sohasem hallott, de akinek a lelke tiszta és ezért rögtön megértette ezt a csodálatos tant. Szinte végigvonaglott rajta valami szent megilletődés és azt mondotta: „ha ez igaz, ha az áldozásban az ember igazán Jézus testét eszi és Jézus vérének issza, akkor nem is lehet többé, hogy az ember vétkezzék!” Gyönyörű szöveget, gyönyörű megnyilatkozása egy neofita léleknek, aki csak most először lép be az Egyház küszöbén s az Oltáriszentség fényét azonnal ennyire a lelkébe fogadja s rögtön meg is érti!

Aki őszintén és igazán áldozik, az többé aljaságra, bűnre, ocsmányságra, kárhozatos dolgokra nem is gondolhat...

Hát csakugyan, gyónás és áldozás, ti vagytok az a hatalmas akadémia, az a főiskola, ahol Jézus maga oktat, Jézus maga édesget, Jézus maga vezet, Jézus maga istápol, Jézus maga inspirál, ahol Jézus vére ömlik a testünkbe, az ereinkbe, a lelkünkbe, ahol Jézus tesz bennünket boldogokká! Gyónás és áldozás, ti vagytok annak a gyönyörűséges krisztusi képmású emberfajnak a műhelyei, amely emberfajt Jézus jött a világra hozni. Gyónás és áldozás! Milyen szomorú azoknak a katolikusoknak a lelke, akik még csak ezt a két kegyelmi forrást sem ismerik s micsoda gyermekes dadogásnak hangzik, ha aztán némelyik ember még mentegetődéssel is áll elő. Mentegetődni ugyan még lehet, mikor nem kötelességről, hanem csak lelki fürdőről van szó. De neki nem kell fürdő, jobban megvan így fürdő nélkül.

Azt is mondják, hogy a papok is bűnös emberek. Ezt jól tudom és Jézus is tudta, mikor a tanítványainak ezt a bűnbocsátó hatalmat adta. Jézus apostolai

között is volt egy Júdás. Miért választotta Jézus azt a Júdást, miért vette be őt is az apostolok közé? Talán nem tudta, hogy ez hűtlen és bűnös lesz? Jézus talán tévedett volna, de hiszen akkor nem volna Isten. Hogy Jézus egy Iskarióti Júdást vett be a papjai, az apostolai közé, én ennek nem tudom más magyarázatát találni, mint azt, hogy Jézus előre meg akarta mutatni és le akarta szögezni, hogy az ő Egyháza és az ő szentségei, pl. gyónás és áldozás nem függenek az apostolok vagy azok utódainak egyéni életszentségétől, kiválóságától és hűségétől. Azt akarta Jézus megmutatni, hogy azok *önmagukban is értékesek* s az Egyház tanai, elvei, parancsai, alkotmánya, szentsége változatlanul értékek akkor is, ha az apostoloknak akár a fele is bűnöslelkű ember volna.

Hogy a papok közt is van bűnös ember, mit sem változtat a dolgon. Én nem X. Y.-hoz megyek, amikor gyónni megyek, hanem nekem az a pap Jézus helyettese s én azt nézem, hogy ő most engem Jézustól nyert hatalmával fel tud oldozni minden bűnömtől. Ki látott már olyat, aki azt mondja, én nem megyek orvoshoz, mert aki orvoshoz járt, végül azok is mind meghalnak, nem hiszek tehát az orvosoknak, mert biztosan csálnak, hiszen a végén még ők is meghalnak. Így a papok is, ha mind bűnös volna is, még akkor is igénybe kellene venni őket. Ne az ő egyéni okosságát keresd, hanem Krisztus adományát, amelynek sáfárjává Krisztus őt rendelte. Itt azonban fel kell említenem azt is, hogy nagy fokban az tartja vissza az embereket a szentségek és az Egyház kegyelmi eszközeinek a vételétől, hogy ellenséges agitáció zsákmányaiul esnek és saját Egyházukról, saját papjaikról minden rosszat elhisznek.

Napokban kaptam egy levelet egy szegény vergődő, nyilván nagyon meghasonlott lélektől, aki valószínűleg itt is van a hallgatóim között. Levelében azt írja, hogy amikor így tele van a Bazilika és én fellépek a szószékbe, akkor ő szeretne szétkiáltani, hogy

ne higgyetek ennek a papnak, mert ő csal és hazudik és maga sem hiszi, amit mond.

Szegény barátom, jöjj el egyszer barátságos eszmecserére, akkor talán megértjük egymást, hiszen szívesen látok minden tévelygőt. Ám nézd, mi hasznom van nekem abból, hogy titeket ámítsalak. Ha én nem hinném, amit mondok, bolond volnék, hogy prédikáljak és rontsam hat napon keresztül a tudómet. Mi hasznom van belőle? Kapok én ezért egy vékony rézkrajcárt is?

Azt mondod, uralkodni akarok. Hol és kin? Talán akkor, ha eljössz hozzám gyónni, vagy tanácsot kérni? Vagy talán innen a szószékről uralkodom, amikor azt mondom, hogy testvérem, ne légy rossz, hanem jó, ne légy hitetlen, hanem hívő, ne légy kárhozott, ne légy elhibázottéletű, hanem örökké boldog? Ha én ezeket az én óhajaimat az emberek lelkében meg tudom valósítani, ez talán uralkodás? Hej, ha én uralkodni akarnék az embereken, hidd el testvérem, akkor nem pappá lettem volna és nem is maradtam volna pap, akkor elmentem volna politikusnak, tartottam volna én népgyűléseket ugyanennyi emberrel vagy többel, és a parlamentben is — hidd el — boldogultam volna egy kicsit én is és akármilyen pályára mentem volna is, azt hiszem, ennyi tanulással ott is boldogultam volna és nem köpne elém minden isten-tagadó, és nem kiáltana utánam minden csitri leány, hogy „csuhás” és „nem lesz szerencsém!” Ha ellenben én ezt vállalom, akkor földi értelemben igazán semmiért vállalom. Azért, hogy megvessenek érte és már látatlanban is gyűlöljön engem mindenki, aki gyűlöli Krisztust!

Azt hiszem, józan ember igazán nem magyarázhatja ezt másképp, mint hogy igenis ez a pap azért prédikál, mert szilárdan hisz és mert lelke ég a hitnek minden dogmájáért, mert a lelke minden porcikája át van tüzesedve attól, amit hirdet.

Itt van valaki, aki fel szeretne kiáltani, hogy ne higgyetek neki, mert hazudik most! — Sajnos, ez már

a katolikus papnak örök sorsa, amin mi már nem is csodálkozunk, amit magától értődőnek tartunk, mert meg van jövendölve, Jézus megmondta előre és mert Jézus maga is így járt! Az Isten sem tudott mindenkinek a kedvére cselekedni! *Jézus már csak tökéletes pap volt*, Jézus már csak az emberiség disze és legmagasztosabb virága volt, *Jézus Isten volt és azért mégis keresztre feszítették*. Jót tett az emberekkel, halottakat támasztott, éhezőket lakatott jól, bénákat, vakokat gyógyított, bűnösöket megvigasztalt... És mi lett a bére? „Keresztre vele, feszítsétek meg őt!”

Ez a világ hálája és Jézus nekünk, az ő Egyháza papjainak előre megmondotta: engem gyűlöltek, hát titeket is gyűlölni fognak! Ó, ha engem nem gyűlölnének, testvéreim, akkor én ledobnám a stólát, mert hiszen akkor én nem is vagyok Jézus papja, akkor én nem is lehetek igaz úton. Jézus az ő papjainak ugyanis azt jövendölte meg, hogy őket üldözni és gyűlölni fogják, ahogy őt is gyűlölték. Végeredményben tehát te, testvérem, egy frazeológia kedvéért, az ellenséges pergőtűz kedvéért, gúny, rágalom és papgyűlölet kedvéért egyszerűen lemondasz a saját lelked gazdagításáról azokkal a kegyelmi eszközökkel együtt, amelyek nélkül pedig nem is üdvözülhetsz.

Befejezésül csak egyet kérek: testvérem, ne hibázd el az életedet, hanem élj úgy, hogy a halálozód óráján ne kelljen megbánnod, hogy hogyan éltél. Vizsgáld meg a lelkedet, tekints magadba, hogy igazi és tökéletes keresztény vagy-e, Jézus Krisztus hűséges gyermeke. Ha nem, akkor szállj magadba és térj vissza Jézushoz, kezdj új életet, hogy halálozód óráján ne kelljen a hajadat tépned és azt mondanod: tévedtem és elhibáztam az életemet!

Egy bizonyos: ha buzgó, vallásos katolikus életet élsz, azt nem fogod megbánni soha. Ellenben ha hitetlen, vagy ha könnyelmű életű vagy, ha erkölcstelen-ségek kedvéért megtagadod Jézust, ha elhanyagolod a vallást, az Egyház kegyelmi eszközeit — egészen bizonyos, hogy alaposan meg fogod bánni. Bánd meg

inkább most, hozd rendbe most, amikor még van előtted egy kis idő, hogy az életed hátralevő része már ne legyen elhibázott élet, hanem legyen harmonikus élet, boldog élet, gazdag élet, krisztusi élet, egy örök élet előcsarnoka. Vagyis olyan élet legyen, amelyben Isten van, azaz béke, szeretet, tisztaság és boldogság.

Krisztus.

Idáig szinte mindig azzal a kérdéssel foglalkoztam, hogy mi az élet értelme. Megfeleltünk rá, hogy az élet értelmét röviden így lehet kifejezni: az Isten, vagy, ha tetszik, röviden így: az örökkévalóság. Életét jól éli át, az életnek értelmet ad és értelmet szerez az, aki az életét csak útnak tekinti, útnak nem éppen a földi jólét, nem éppen a földi szórakozások berkei felé, hanem az Isten felé, útnak egy örökkétartó és végtelenül boldog élet: az örökkévalóság felé.

Mindez bármennyire is igaz, még mindig nem fejezi ki tökéletesen a keresztény élet célkitűzését. Épp ezért erre a kérdésre: mi az élet értelme — nagyon röviden és mégis nagyon tökéletesen fogok megfelelni. Ha az élet értelmét a maga egész kiteljesedésében, a maga legfönségesebb tökéletességében akarom megjelölni, akkor egyetlen szóval így felelhetek: az élet legfőbb értelme — Krisztus. Krisztus? Hogyan kerül bele Krisztus az emberi élet célkitűzésébe?

Erre a kérdésre, így felelhetnék: elképzelem, hogy egy ókori pogány bölcs feltámad a sírjából, egy Pláton vagy egy Arisztotelesz és szóbaáll velünk s mi neki elmondjuk az egész keresztény életbölcseletet. Elmondjuk, ki teremtett minket és hová megy az élet, mi a rendeltetésünk, mi a feladatunk a földön a kereszténység szerint. El tudom képzelni, hogy egy olyan ideálistelkű, ókori pogány bölcs, mint amilyen például Pláton volt, erre azt mondaná: ó, ez mind nagyon szép, ez mind nagyon felemelő, de mégis, ha már a vallásbölcseletnek legtökéletesebb tételeit és formáját keresem, tudod mit, keresztény barátom,

akkor én azt szeretném, ha a ti vallástokban nemcsak ilyen gyönyörű tanok volnának, nemcsak ilyen gyönyörű erkölcsi utasítások, ilyen felséges örök célkitűzések, hanem ha a ti vallástokban az erkölcsi tökéletesség — amit hirdettek —, legalább egy emberben koncentrálódva valamikép meg is jelennék, hogy látni lehessen és tanulmányozni és lemásolni minden egyes nemes vonását! Az volna a legfölségesebb vallás, ami magát az Istent hozza közel az emberekhez, magát az Istent valami emberi formában, de mégis az ő Istensége teljében állítaná az ember elé, úgyhogy az az Isten maga volna a példakép, az az Isten maga volna a tanítómester, az az Isten maga volna a megtestesült égi szeretet az emberek iránt. Én el tudom képzelni, hogy egy ilyen pogány bölcs azt mondaná: íme, ezt csináljátok meg, ezt mutassátok meg s akkor bevallom, hogy a ti vallástok a legszebb, az elképzelhető legtökéletesebb és legideálisabb vallás.

Minekünk pedig ez nem ujság és nem pusztán légies követelmény, hanem régi katekizmusi igazságunk, amit már gyermekkorunkban tanultunk. Valóban, a jó Isten nem érte be azzal, hogy kinyilatkoztatta önmagát nekünk, hogy adott felséges útmutatásokat, tanításokat, parancsokat, erkölcsi maximákat. Az Isten nem érte be azzal, hogy kijelentette, hogy minket szeret és hogy minket boldogokká akar tenni örökre, ha mi is megteesszük kötelességünket vele szemben. Isten mindezzel nem érte be, sőt az Isten nem érte be még azzal sem, hogy leküldötte saját örök magzatát, a második isteni Személyt, hogy szenvedjen értünk és megváltson minket. Az Isten igenis azt akarta, hogy az ő saját egyéni jelenléte bővílje meg azokat a lelkeket mind, akik fogékonyak a nagyság, a szépség, a szentség, a tisztaság és a szeretet legfőbb megtestesülése iránt. Ime, ez Jézus Krisztus!

Kicsoda Jézus Krisztus? Jézus Krisztus az istenközelség, Jézus Krisztus az istenbarátság, Jézus Krisztus az Isten megjelenése köztünk, Jézus Krisztus a

belerokonosodása az Istennek az emberi nembe, a nagy emberi családba. Ime, épp ez hiányzott nekünk s ez hiányzik mostanig azoknak, akik még mindig nem értjük meg eléggé, kicsoda az Úr Jézus?

Sokszor mily kevésbé vagyunk vallásosak! Az emberek nehezen szánják rá magukat az imára, a templomlátogatásra, gyónásra, áldozásra, a tiszta életre, a magasabb, nemesebb, erkölcsösebb életfelfogásra, mindettől fáznak. Miért? Mert az Istent valami nagyon messze élő dolognak érzik. Hány van olyan — nem vagy-e te is ezek közül való? —, akik az Űristent nagyon messzevalónak tartják, akik az Istenben idegent látnak, valakit akiról a jó sorsban hamar megfélekeznek, a balsorsban meg hamar azt hiszik, hogy ő feledkezett meg róluk. Az emberek az Istent valami elvont távoli, ködös valóságnak képzelik, valóságnak, aki van is, nincs is, akiról mondanak egyet-mást, de ki tudja, mi az igaz benne, ki tudja, van-e és ha van, milyen és mit akar és milyen érzülettel van irányomban? Mit tudok én róla? — mondja igen sok ember és ezért érzi árvának a lelkét és ezért nem tud a lelkében a kereszténység kikristályosodni. Ezért nem tud az ilyen lélek imádkozva nevetni és nevetve imádkozni, derűs arccal boldogan, szentferences lelkülettel az Istenbe mélyedni és könnyes szemmel is Te Deum-ot énekelni.

Jézus Krisztus megismerése, Jézus Krisztus megértése, Jézus Krisztus megszeretése, Jézus szeretetének a megérzése és Jézus követése, barátsága — ime — ez a keresztény élet legfőbb értelme, legmagasabb kivirágzása, legszebb beteljesedése. Erre te azt mondd: helyes, dehát hogyan lehet ezt a Jézus Krisztust olyan nagyon szeretni?

Valaki azt írta nekem tavaly, vagy talán két éve már, hogy ő irigyli azokat az egyszerű embereket, azokat a varróleánykákat, akik bejönnek a templomba és akkora térdelhajtanak, hogy csak úgy koppan a térdkalácsuk, egyszerre felolvadnak és tudnak beszélni Jézussal, én meg nem tudok. Hány van, aki azt

mondja: Főtisztelendő atyám, tanítson meg engem ennek a Jézusnak a barátságára, hiszen én is szívesen követném őt, de nem tudok felmelegedni iránta, nekem messze van ő.

Testvérem, hozd hát *magadhoz közelebb*. Jézus közel van, Jézus itt van, Jézus a lelked ajtajánál áll, Jézus bebocsáttatásért kopog és csak ki kell tárnod a karodat s menten karodba hull. Csak szólnod kell hozzá és ő is szól, csak gondolnod kell rá és ő meg-elevenedik előtted. Nézd, testvérem, mennyi okod van arra, hogy te Jézussal jó barátságba kerülj.

Kicsoda is ez a Jézus? Először úgy-e, milyen nagy, mint Isten ez a Jézus, aki itt a földön járt, akit kínhalálra ítélték és keresztre feszítettek, aki az Oltáriszentséget szerzette, aki itt van a mi oltárszekrényeink szent csendjében. Ez a Jézus azonos azzal az Istennel, aki a világot teremtette, akinek trónja előtt az évezredek elrobognak és Jézus azonos azzal a mindenható Istennel, akinek a haragja szélvészfényként jár az óceánon, akinek egy szemrebbenése világokat alkot és világokat semmisít meg és Jézus azonos azzal az Istennel, aki ítél mindennap eleveneket és holtakat, ítél mindennap 140.000 megholt embert, aki megítélte az angyalokat és meg fog ítélni minket, az a Jézus azonos azzal az Istennel, aki a mennyországot megteremtette és benépesíti és boldoggá teszi és aki a pokol borzalmas tüzét felgyújtotta és izzásban tartja örökké.

Ez a Jézus nagy mint Isten, de ez a Jézus *nagy mint ember is*. Nézd ezt a Jézust, ahogy mint ember az evangélium lapjain szinte megelevenedik, mintegy kidomborodik az ő reliefje. Nézd ezt a fenséges, páratlanul egyedülálló Krisztus-jelenséget a világtörténelemben. Mások is voltak bölcsek, voltak népvezérek, vallásalapítók, voltak hadvezérek, voltak fejedelmek, voltak az élet különböző térein kimagasló emberek, szépek, nagyok, tiszták, hősök, nemesek és Jézus mellett, mégis mennyire eltörpül, mennyire meghiusul

valamennyi. Kit lehet Jézus mellé állítani a világtörténelemben?

Bizonyos tendenciózus Krisztus-ellenes irányzat szereti Jézust egy sorban mondani Mohameddel és Buddhával, vagy Julius Caesarral, de mindenki érzi, hogy ez lapos tudatlanság, vagy pedig rettentően káromló tendencia. Nem lehet Jézust senkivel, legkevésbé olyan rendkívül tökéletlen alakokkal összehasonlítani, mint Mohamed vagy Julius Caesar.

Milyen *egyedülálló* Jézus az ő földi emberi, isten-emberi hatalmában! Hol van még egy ember, aki szélviharokat csillapít le és hol volt egy ember, aki ötezer embert megvendégtelt pár hallal és kenyérrel? Hol volt még egy ember, akinek szavára talpraálltak a bénák, láttak a vakok, hallottak a süketek, felemelkedtek csillogó szemmel, új reményekkel a bűnösök, a kétségbeesettek?

Jézus *hatalmas* volt. Halálakor csak egy kicsiny jelét adta az istenségének és szétszakadt a templom kárpitja, elhomályosult az ég, a Nap, rengett a Föld és a halottakat kivetette sírjaikból.

Jézus hatalmas volt, mint ember, de nemcsak hatalmas, hanem *bölcs* is. Ő nem járt iskolába, nem kért senkitől tanácsot, nem gyakorolta magát, nem fejlődött, már 12 éves korában fellép a templomban és megszégyeníti az összes írástudókat. Azután beszél, prédikál, prédikálásainak egy-egy foszlányát megjegyezték a tanítványok, később papírra, illetőleg papiruszra vetették és az megmaradt. Ez van az evangéliumban. Jézusnak ezeket a szavait, tanait már csaknem kétezer év óta tanulmányozza a világnak minden lángelméje s mind azt vallja, ilyen bölcsesség nincs még egy a világon. Ilyen emberfeletti, grandiózus, imponáló szellemi fölényhez képest minden emberi bölcsesség csak nyomorult vakoskodás.

Jézus bölcs volt ugyan, de Jézus *jóságos* is volt. Amilyen imponáló a hatalma, amilyen felsőséges a zsenialitása, olyan édesen puha, olyan anyásan lágy a szíve, mikor emberi szenvedést lát. Sír egy szegény

özvegyasszony, egyetlen fiát kíséri a temetőbe, Jézus nem bírja ezt nézni, odamegy, megállítja őket: „Ifjú, mondom neked, kelj fel” és az örömtől ájuldozó anyának a kezébe, az ölébe teszi az előbb még halott fiút.

Mária és Márta zokognak az ő testvérük halálán, Lázárén. Jézus odajön, könnyekre fakad s akkor odaáll a sír fölé: „Lázár, mondom neked, jöjj ki sírodból”. Micsoda vigasság, a négynapos és már búzló halott kitámolyog a sírból.

Jézus jóságos volt. Jóságos a betegekhez, a szomorúakhoz, a gyermekekhez, akiket megsímogatott és megáldott. Jóságos a szenvedőkhöz, a bűnösökhöz. Micsoda, ez az ember megtűri, hogy egy bűnös asszony a lábát olajjal öntözze és könnyeivel meg a hajával szárogassa? Ez nem lehet Isten, aki a bűnösöket ennyire közeleresztli magához! — horkantak fel ellenségei. És Jézus megszégyeníti Simont és felemeli, felmagasztalja az előbb még bűnös, rossz hírben állott szegény asszonyt. Jézus a bűnösökkel társalog, Jézus a nép szeméjtével, az elesettekkel s azután meg a kérgeskezű szegényekkel, az írni-olvasni sem tudókkal társalog legszívesebben. Nem a királyok palotáiban jár-ke, nem a tudósokat gyűjti maga köré, — ő jól érzi magát az egyszerű nép primitív körében. Odaül a szamariai asszony elé Jákob kútjánál és ő, az Isten fia nem áttal egy ötférjes, bűnös, házasságtörő felpogány nőnek egyórás teológiai előadást tartani. Micsoda jóság!

Jézus — mit mondjak még —, még mikor keresztrefeszítik is, akkor sem jajgat, nem a maga gondjaival bibelődik, hanem imádkozik: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!” S mikor felemelik a keresztre és ő saját teste súlyával tágitja sebeit, amikor minden ember a maga kínját panaszná, vagy legalábbis — végtelen önuralommal — talán hallgatna és magábaroskadna s a fogát szorítaná össze, Jézus akkor is, mintha még eleven és mozgékony volna, intézkedik, másokra gondol, másokat vigasztal. A latornak megígéri a paradicsomot,

a tanítványra rábízza édesanyját, édesanyjára pedig a tanítványt. Micsoda hős ez? Micsoda jószívűség! A kínok tengerében is csak másra gondol.

Jézus hős volt, Jézus jó volt, bölcs volt, hatalmas volt, Jézus szent volt! Ő maga vette kérdőre a farizeusokat: kicsoda az köztetek, aki engem bűnnel vádolhat meg? S valóban, Jézuson egy makulányi bűnt sem lehetett találni. Ellenkezőleg, a tisztaságnak, a szentségnek, a lelki finomságnak, a lelki magasztosságnak olyan utólérhetetlen ideálja és eszményképe ő, amit 1900 év óta a szentek, a legnagyobb lelkek, legcsodásabb akarathősök próbálnak utánózni és — egyik sem éri el... Közülünk is mindenki annál nagyobb, minél jobban hasonlít hozzá. De elérni őt sem a vértanuk, sem az apostolok, sem az emberszeretet önfeláldozó vértanui, egyszóval senki sem érte el. Jézus hősebb a vértanuknál, Jézus szűzebb a szűzeknél, Jézus hitvallóbb a hitvallóknál, Jézus apostolibb az apostoloknál, Jézus szentebb a szenteknél. Jézus maga a megtestesült Isten: istenemberi tökéletesség!

Nem érdemelné-e meg tehát, hogy őt szeressem, hogy őt tanulmányozzam, hogy róla szívesen elmélkedjem, hozzá szívesen jöjjek, vele éljek, hogy őt a szentáldozásban az én esendő, szegény, de mégis jóra vágyódó szívembe zárjam?

És nemcsak ez az érdekes kérdés, hogy milyen és kicsoda Jézus, hanem még inkább az, hogy *mit tett értem*. Elvégre ha valaki igen nagy, igen szép, akkor rajonghatok érte, de még nem az *enyém*. Lehet idegen, lehet az egy nagy szellem, akihez azonban semmi közöm, mint pl. Arisztotelesz vagy Napoleon. De mikor valaki nagy is, szép is, felséges is, szent is s ugyanakkor tudom, hogy *engem* szeret és lehajol *hozzám*, sőt mi több, szinte szomjazza az én viszonzszeretetemet, akkor meg kell lágyulnom, akkor fel kell kiáltanom: ó, én szerencse gyermeke, ó, én boldog választott, hogy engem egy ilyen nagy valaki egyáltalán a figyelmére méltat, sőt az én szeretetemet kéri.

Jézus tett is értem sokat. Adni egy gazdagnak

talán nem nagy áldozat, de sokat tenni, mindent tenni, mindent feláldozni, azért, akit szeretünk, ez sok, ez nagy dolog. Jézus pedig mit nem áldozott, mit magára nem vállalt, mert engem szeretett.

Megszületett istállóban. Istállóban születni, mily szégyen! Nem szégyen — mondta Jézus —, nem törődöm vele, mert én szeretem a szegény embereket. Felnevelkedni egy nagyon szerény kis családi körben. Dolgozni, mint ácsinas és ácslegény, dolgozni mint egyszerű mesterember. Hogy feltört az ő istenemberi tenyere!... Mi az neki! Az emberekért szívesen! Aztán elmenni és szembeszállni farizeusokkal, képmutatókkal, népámítókkal, harcolni, veszekedni és a népet tanítani, gyógyítani, embereket nevelni, oktatni, visszaeső bűnösöket újra meg újra talpraállítani... és ráadásul izzadni, verejtékezni, elfáradni, megéhezni, megszomjazni és amellet oly szegénynek lenni, hogy még rendes lakása sincs. Jézusnak nem volt rendes lakása, az Olajfák hegyén, a fák alatt aludt. Jézus igazán mondhatta magáról, hogy „a rókáknak oduik vannak, a madaraknak fészkeik, de az ember fiának nincs hová lehajtsa fejét”.

Jézus hajléktalan volt énértem, kinszenvedést vállalt értem, Jézus vért izzadott haláltusában, énértem! Jézust megkötözték s mint valami gonosztevőt az utcán végigvezették, Jézus mindezt nem bánta, énértem, teérted. Jézust halálraitélik, megkorbácsolják, hogy a bőre cafatokban hull le róla — teérted! Jézust kigúnyolják, leköpik, töviskoronával koszorúzzák, a vállára rárakják a keresztet és a vesztőhelyen felszegezik egy keresztre két gazember, két gonosztevő között; mint valami söpredékkal, mint a rabszolgával szokás, úgy bánnak el vele. Jézus nem bánja, örül és még azt sem engedi, hogy a halál azonnal megváltsa őt a szenvedéstől.

Egy Mucius Scaevolára csodálva néz a történelem, aki a tüzes parázsba beletartotta az öklét. Jézus több volt, mint Mucius Scaevola. Három óra hosszát mint férfi, mint hős, mint vitéz állta a kereszten a szen-

védek netovábbját, szemközt nézett a halállal krisztusi, istenemberi szemmel. Ha ő akarja, a halál egy perc alatt végez vele. De nem, ő teljes három órán át készakarva szenved, szenved a emberi kínok legborzalmasabbját, a belső elégetést, a szomjúságot és csak három óra végén int a halálnak. Amit a szeretet paroxizmusában csak tenni lehetett, mindent megtettem, minden beteljesedett, most azután Atyám, a Te kezembe ajánlom lelkemet... és meghalt, mint a világtörténelem legnagyobb hőse.

Jézus nem idegen nagyság, Jézus nem egy töletek távol álló idegen Isten, Jézus nem az a gazdag úr, aki csak idedobja az aranyait közénk s aztán odébbáll. Jézus megváltó. Az, aki önvérével vált meg minket, önvérével ostromolja a mi szívünk viszontszereztét. És te azt mondod, hogy nem tudnád szeretni őt? Mit tett Jézus értünk és — még egy kérdés — *mit tesz Jézus értünk és velünk állandóan?*

Vajjon azzal, hogy a keresztfán meghalt, befejezte-e az ő áldásos, az ő szeretettől lángoló tevékenységét köztünk? Ó, dehogy! Testvér, nézz körül a Bazilikában. Ezt is Jézus építette. Jézus építette *neked*, hogy a márványfalak és oszlopok, az oltárok és a szertartások szépsége által szóljon a te lelkedhez s figyelmeztessen, hogy te nem vagy ám csak olyan közönséges parasztivadék! Neked is, mint ezeknek a márványboltíveknek az ég felé kell szállnod, neked is odafenn van a helyed, ahová a Bazilika keresztje mutat.

Jézus szól hozzánk az Egyházban és amikor egy gyászmisén felzeng a szomorú requiem, akkor is Jézus figyelmeztet az élet rövidségére. Amikor az úrnapi körmeneten, vagy a húsvéti feltámadáskor, vagy a Jézus Szíve-körmeneten virágdísz közt, gyertyaláng és tömjénfüst közt és ragyogó egyházi ruhák között Jézus vonul végig azon az ő élő szívekből álló birodalman, hogy közről lásson és áldjon meg mindenkit — Jézus az, aki hozzánk szól s mibennünk nemesebb érzelmeket kelt.

Amikor a gyónás misztikus csendjében, a gyóntató-

szék félhomályában te a kis bűneidet előkaparod a lelkedből: „Uram, ezt is tettem, ó uram, azt is tettem — mondod —, hanyag voltam, tisztátalan voltam, békétlen voltam, szeretetlen voltam, hitetlen voltam, Uram bocsáss meg nekem...” A lelkiatya pedig rámondja a feloldozás szavait — tudod-e, testvér, hogy Jézus akkor, mint a tékozló fiú homlokáról a hosszú út porát és a verejtéket az édesapa, úgy lecsókolja a lelked arculatjáról a szennyet, a bűnt, a lelki nyomort.

Mikor áldozni mégy, Jézus az, aki csalogat, hívogat téged, Jézus az, aki mondja: „ha nem eszitek ezt a kenyeret, nem lesz élet bennetek”. Mikor pedig megáldoztál és lelkedbe száll az erő, lelkedbe száll a tisztaság szeretete, lelkedbe száll a jóra való készség, tudod-e, hogy akkor Jézus dolgozik benned, Jézus alakítja újjá, mint valami puha anyagból a te szívedet, lelkedet.

Testvér, ne mondd, hogy Jézus megszűnt érted működni. Az egész Egyház, még az én igénytelen prédikálásom is Jézustól van. Ki beszél most neked... ez a kis tanulatlan ember itt a szószéken? Amit én tudok, ami az én szavaimban szép vagy jó, az a Jézus szépsége, Jézus jósága. Szavaimban Jézus kiált hozzád, Jézus ösztökél téged, Jézus beszél általam, Jézus tanít, Jézus buzdít, Jézus könyörög, Jézus fenyeget, Jézus hívogat minden katolikus hitszónok ajkán keresztül!

Nézd, mit nem tesz érted Jézus! Vigasztal, mikor a szíved sebezve van, mikor gyász, mikor gond, mikor csalódás, mikor belső tépelődés marja és tépi szívedet, és te már nem találsz a földön menedéket és akkor elborult homlokkal végre betévedsz a templomba s lerokadsz a kereszttel előtt és megpróbálsz a „Mi atyánk...” legfelségesebb, legnehezebb és leghősiesebb imafohászatát kimondani: „Legyen meg a Te akaratod!” — tudod-e, Testvér, hogy akkor máris ott símogatja homlokokodat Jézus! Tudod-e, hogy akkor a vigasznak az egyetlen igazi komoly, értékes és reális balzsamát csepegteti a szívedbe? Amikor eltemetted azt,

akit legjobban szeretted, apádat, anyádat, hitvesedet és az egész világ mintha gyászfátyollal volna beterítve s mintha nem tudnál már itt élni többé ebben a siralom-völgyben — íme, Jézus az, aki egyszer csak megjelenik és azt mondja: micsoda kislelkűség ez; emberek, hiszen „aki énbennem hisz, ha meghal is él és én feltámasztom őt az utolsó napon!”

Jézus tehát ma is itt van köztünk, Jézus ma is vigasztal, Jézus ma is tanít, ma is buzdít, ma is hivatgat, szól a harang szavában, szól az úrfelmutatási csengő gyengéd csengésében, szól az ártatlan gyermekek imáiban, szól az Egyház fenséges szertartásaiban, szól a szentségekben, szól az ő szentjeiben, szól az ő papjaiban, szól az ő apácaiban, szól jó katolikus apák és anyák gyermekoktató beszédében, szól a jó katolikusok kölcsönös jó példaadásában.

Ó, Jézus, micsoda csodálatos misztikus működést fejtesz Te ki tovább is állandóan a lelkekben, hogy magadhoz vonj és megnemesíts bennünket! És mi ne szeressünk Téged? Ha nem érdemes Téged szeretni, kit érdemes szeretni? Kiért érdemes lelkesedni, ha Érted nem? Kit érdemes követni lángoló lelkesedéssel, hős példautánnal, ha Téged nem?

Jézust követni *érdemes*, mert Jézus megérdemli a mi lelkes szeretetünket. Arról még nem is beszéltem, hogy Jézust követni érdemes, mert abból hasznom csakis nekem van, illetve neked, testvérem. Ha te Jézust szereted, ha Jézust követed, *nem Jézus nyer vele, hanem egyesegyedül te*. Borzasztó tévedés, ha valaki így gondolkozik: én gyónni voltam, de az a pap nem volt elég udvarias hozzám és egy kicsit rámszólt, bizony én többet nem megyek gyónni. Ó, te kis csacsi, hát azt hiszed, a papnak van abból haszna, ha te gyónsz, vagy a jó Istennek van abból haszna, ha te nem a pokolba mégy, hanem az örök boldogságra? Hiszen ha a kárhozatba mégy, csak a magad kára lesz.

Kinek van abból haszna, ha Jézust követi? Magának az illetőnek. Milyen haszonnal jár? Először az, hogy *jobb léssz általa*. Nézd, itt van valaki, akire még

csak ránézni sem lehet anélkül, hogy az ember jobbra ne legyen. Nem lehet elmélkedni sem róla a nélkül, hogy szebb, tisztább, nemesebb, béketűrőbb és békeszeretőbb ne legyek ezáltal. Aki Jézust szereti, az egyszer csak megútálja azt, amit pedig talán szeretett; a bűnt, földbemerülést, a vad, erőszakos, durva szenvedélyek követését. Mikor Jézusra rátalál, a szemével és a szívével egyszerre észreveszi, hogy ez mind értéktelen, hogy hiszen a vérnek ez az ostobán mámoros lüktetése, ez a szerelmi téboly, méltatlan hozzám, ezért nem érdemes rajongani, ez csak az érzéseimet kábítja el, de magamnak semmit sem használ.

Aki Jézussal foglalkozik, egyszerre csak kifinomultabb, előkelőbb, választékosabb ízlésű lesz. Aki Jézussal foglalkozik, az *tisztább lesz*, annak a tiszta dolgok kezdenek tetszeni és a tisztátalanságtól elfordul. Aki Jézust követi, az gazdagabb lesz, gazdagabb lelki-erőben, gazdagabb nemes elhatározásban, gazdagabb kitartó állhatatosságban. Aki Jézust követi, az valóban tisztább és erősebb és főleg paradicsomot teremt maga körül a földön befelé és kifelé. Aki Jézussal jóbarátságban él, az mindig mosolyogni tud, az minden gond, még az éhinség szélén is tud mosolyogni, mert azt mondja: én a legjobb kézben vagyok s ha éhenhalok is, akkor is láthatatlan mennyei kéz fog engem, a koldust, a mennyben a szívéhez ölelni és úgy ébresztetni fel.

Aki Jézust szereti, az mindig boldog, annak mindig paradicsom a lelke, annak a szíve virágos kert, ott díszlenek a szeretet rózsái, az ártatlanság liliomai, a szerénység ibolyái. Aki Jézust szereti, az *áldása a környezetének* is, az nem tud látni könnyezőt, hogy le ne törölje a könnyet, az nem tud látni éhezőt, hogy meg ne ossza vele a kenyerét. Aki Jézust szereti, az nem tud látni beteget, hogy ne gyógyítsa, nem tud látni ínségest, hogy ne vigasztalja, nem tud látni bűnöst, hogy fel ne emelje. Ahol Jézus lakik a szívekben, ott családi béke van. Mily édesek azok az igazi katolikus családok, ahol mindenki önmagát iparkodik

Jézus mintaképe szerint tökéletesíteni s azért nem követel másoktól, csak magától, nem esik másoknak terhére, hanem maga vállal el minden terhet. Ó, milyen boldog egy ilyen családi együttes, ahol mindenki a többiekre nézve csak áldás és béke, a szeretet és a boldogság forrása. Milyen gazdaggá tesz, milyen széppé tesz, milyen boldoggá tesz minket Jézus szerete és Jézus követése!

Ha pedig odátúlra gondolunk, Istenem, ha Jézust szeretjük, akkor még *az ítéllettől sem félünk*, ha Jézussal jóbarátságban élünk, akkor nekünk a halál nem iszonyat, akkor nekünk semmi a pokol, — bár ez mindig igen komoly és szomorú valóság marad. Jól tudjuk, hogy nekünk, hála Istennek, semmi közünk sem lesz hozzá. Aki Jézussal barátságban él, az állandóan a mennyország előízét hordja ajkán s máris hallja az angyalok énekét, máris szemébe csillog az örök Nap fényessége és máris felkiált: ó, mily boldog vagyok én, hogy örökké élni fogok, mégpedig örökké boldogan, mert Jézus engem szeret és mert én szeretem Jézust.

Felélbredhet éjtszaka, akkor is ez a boldog érzés tölti el: ó, én boldog ember, Jézus barátja vagyok ám! Felkel reggel, hogy a munkába álljon, ez a megnyugtató gondolata az első: ó, én boldog ember, nekem nem a lendítőkerekek dübörgése, nem a gépek zakatolása, nem a mindennapi gondok a fontosak, én ezen túl és ezen felül Jézus gyermeke vagyok, munkás-zubbonyban, egyszerű parasztruhában vagy polgári ruhában, mindegy, én Jézus barátja vagyok és azért boldog és bizó, gazdag és erős vagyok; nekem nincs mitől félnem, mert előttem egy végtelenül örök élet van, amit nem tudok és nem is akarok feledni.

Be kell fejeznem előadásomat és az egész előadás-sorozat is véget ér. Boldog volnék, ha ez előadások során főleg ezt a mai utolsó gondolatot nagyon sok jóakarató testvéremnek lelkébe tudnám rögzíteni. Boldog volnék, ha most mindannyiatok kivétel nélkül — még ha zsidó tévedt is ebbe a templomba, ő is — és mindnyájan azt a vágyat éreznék ma szívetekben

felelevenedni, hogy én Jézus hú gyermeke akarok lenni, hogy én szeretni és követni akarom Jézust.

Mit is jelent követni Jézust? Először az abszolút hitet jelent. Itt nem szabad ingadozni, nem szabad csak addig lelkesedni, amíg az ember itt a Bazilikában van és aztán elfeledni mindent. A hit legyen a vezérlő csillaga az egész életnek. A családban, a fellépésünkben, öltözködési módunkban, szórakozási stílusunkban, beszélgetési módunkban mindenütt a hit, az örökélet hite, a Jézus hite nyomja rá a pecsétet a mi egész megvilágosodott, megtestesült, átkrisztusult egyéniségünkre.

Jézust követni még annyit is jelent, mint hűségesen megállni a helyünket, amikor Jézus parancsairól van szó. Jézus nem akar hallani tisztátalanságról. Azt akarja, hogy győzd le magad, hogy taszítsd el magadtól még a gondolatát is mindennek, ami nem-telen, ami a lelket igába dönti, egyszerűen, hogy uralkodjál magadon. Nehéz ez? Csak gondolod, mert megszoktad a bűnt és azt hiszed, nem lehetsz meg bűn nélkül.

Tévedés! Vess keresztet, imádkozzál és aztán bátran neki. Határozd el így: mától kezdve krisztusi, tiszta életet akarok élni, még a gondolatomból is kidobom mindazt, ami nem helyes. Hűség a parancsolatokban, hűség a misehallgatásban, hűség a szentségek vételében, gyónásban és áldozásban, minél komolyabban, hogy Jézus minél jobban kifejtse a lélekerősítés és lélektisztogatás nagyszerű munkáját. Hűség Jézus elveinek követésében és végül imaélet a fontos. Egyházunk egyik legnagyobb teológusa, Liguori Szent Alfonz mondta, hogy az imádság a léleknek Istenhez emelkedése, önkéntes istenkeresése, Istenhez való fordulása, és hogy az imádság olyan fontos, hogy ő nem félti — úgymond — azt a bűnöst, aki imádkozik; ellenben reszket azért a szentért, aki nem imádkozik.

Jézus barátságának igenis az *imaélet*, nem a puszt szóból álló, szavakat recitáló, hanem szívből fakadó imaélet az egyik leghűbb megnyilatkozása. Ha Jézus

barátságát keresed, tanulj meg, ember, imádkozni! Tanulj meg Jézussal foglalkozni, tanuld meg őt keresni első ébredéskor reggel és ő tőle búcsúzni utolsó fohászoddal este. Jézust keresni valahányszor munkába állsz, Jézushoz menekülni valahányszor kísértésbe kerülsz, Jézusba vetni minden hitedet, minden bizalmadat, szeretetedet.

Végül és utoljára Jézust követni tehát annyi, mint résztvenni az ő nagy világmentő és emberi lelket mentő munkájában. Ezért alapította ő az Egyházat, de nemcsak a papságot rendelte erre, hanem azt akarja, hogy a világiak is, mindenki külön-külön legyen apostol. Férfiak és nők a jó sajtó terjesztése útján, jó beszédek útján, jó példa adása által, másoknak a vallásos életre való ráédesgetése által, a szegények gondozása által, a könyörülő szeretet ápolása által legyen apostol, de mindenki legyen apostol.

Ezzel az apostoli gondolattal búcsúszom tőletek, testvéreim.

*

Ezekben a napokban itt voltunk talán hatezren is ebben a templomban. Budapesten azonban hatszázezer katolikus van és Budapest külvárosaiban még ennél is sokkal többen, egy milliónál is többen vagyunk. Még nagyon sokan vannak, akik távol vannak Jézustól. Azokat is ide kellene hozni, azokkal is meg kellene ismertetni Jézus Szívének szeretetét, azokat is be kellene vonni a lélekmentés komoly munkájába és rá kellene venni őket is a gyónásra, az áldozásra, a lelki életre. Vigyük el nekik a mi sajtónkat, vigyük el a katolikus eszméket nyomtatásban, vigyük el élőszóval, vigyük el példánkkal.

Legyen a mi életünk egy állandó krisztusi processzió a földön. Legyen a mi egész életünk imádság, realizálja Jézus felséges óhajtásait, ami összefoglalható ebben az egyetlen fohászban: „Jézus szentséges Szíve, jöjjön el a Te országod!”

A lélek napjai.

Lelki gyakorlatos konferenciák.

Hit és hitetlenség.

Egy évvel ezelőtt más papi ember állott e helyen: *Prohászka Ottokár*, a legnagyobb magyar lekipásztor Pázmány Péter óta. Átérezem az óriási feladat súlyát, hogy őt pótoljam, ily férfiú nyomdokaiban jelentkezem. Talán merészség utána ide lépnem. De bátorít a gondolat: ő úttörő, zászlóvivő volt, aki azt akarta, hogy mások is kövessék. Az ő programjához vagyunk tehát hűek, ha munkáját — bár szerényebb keretek közt is — folytatjuk.

Mielőtt voltaképpen elmélkedéseinket megkezdjük, első feladatunk, hogy megerősítsük magunkban a kereszténység amaz alapvető hitét, hogy ez az *élet nem öncél*, hanem az örök élet előkészítője.

Sok modern ember, ha megkérdezzük: mi az élet célja, erre a kérdésre nem tud feleletet adni. Talán nem is gondolkozik róla. Pedig élni és az élet céljairól nem gondolkodni: műveletlenség. Mások a kérdésre, hogy a hajszának, törtetésnek, küzdelemnek mi a célja, alapja, értelme, különböző feleleteket adnak. Egyik szerint: a dicsőség, a vagyon, mások szerint: a család, a tudomány, a művészet stb. A hívő keresztény szerint: a végcél az örök élet, — örök boldogság biztosítása. Mi a különbség a hívő és hitetlen felfogás között? Melyik észszerűbb, melyik mellett hadakoznak erősebb, racionálisabb okok?

Az újkori hitetlenség terjesztésében nem is annyira észokokkal dolgoznak ellenfeleink. Sokkal jelen-

tősebb eszközük a gúny. A modern tömegaposztázia az enciklopedistáknak s követőiknek gúnyolódására vezethető vissza. Voltaire látta, hogy észokokkal néhez a kereszténységet támadni. Ezért nem tudományos érvekkel hadakozott. Fegyvere a szellemes lebecsülés, a gúny volt. Ma is sokan a lekicsinylés és élc hangján beszélnek a vallási kérdésekről és kézlegyintéssel intézik el a hitet. Torzképet és illúziót látnak benne. Téveszmének minősítik. A Zola-, Maeterlinck- és Anatole France-féle irodalom ez úton halad. És ezt a felfogást váltják aprópénzre a szocialisták. A gúny mellett ott a tömegpropaganda. Ez sem tudománnyal dolgozik: apellál az emberek alacsonyabb, érzéki hajlamaira. Célja egyéni, párt-, osztály-érvényesülés. Eszköze a rábeszélés, elriasztás, eltorzítás. A haladásnak és tudománynak nevében beszélnek, holott ugyan mi köze van a szabadgondolkodásnak a valódi haladáshoz és a tudományhoz? A materialisták és szabadgondolkodók ugyan nem sok tudományos vívmányra lehetnek büszkéek. A pozitív világnézet hívei a hittudomány terén is több eredménnyel dicsekedhetnek. A tudomány nevében sokan próbálták megdönteni az isten-fogalmat, a túlvilági élet hitét. De a vallás érveit nem tudták elhomályosítani. Nem áll, hogy a tudomány vallástalan. Kimagasló tudósok, művészek, írók, államférfiak, hadvezérek stb. voltak és vannak a hívők között, akiknek lelkében a hit legszebb harmóniában áll egyéb, kimagasló tulajdonaikkal.

Filozófia és teológia, a józan gondolkodás és ki nyilatkoztatás, az a két oszlop, melyekre hitünk támaszkodik. Lelkünk gyökérszálaiba fonódik a hit, hogy kell lenni örök célnak, örök életnek. Minden népnél feltaláljuk e gondolat csiráját. Homérosz és Vergilius szerint még a pogány népek tudatában is élt a túlvilági életnek hite. Mi vezette rá a gondolkodó embert a közös hitre, hogy a síron túl is van élet? Isten létéből szükségszerűen következtek az emberi lélek halhatatlanságára és a túlvilági létre.

A lélek más, mint a test; nem a test gondolkodik, konstruál, teremt matézist és filozófiát, hoz létre zene-műveket, dómokat stb. Ezek a minden anyagtól különálló és távoleső funkciók külön szellemi állagra, lélekre utalnak. Akkor azonban a lélek élhet akkor is, amikor a test összeomlik. Miért ölné meg Isten a test ideiglenes elpusztításával ezt a lelket is?! Isten akkor nem volna jó, ha ok nélkül megsemmisítene. De hű sem volna. Mert ő az, aki beleoltotta az emberi lélekbe az örök élet reményét, vágyát; egy boldogságét, mely nem törékeny, ingatag és bizonytalan. Az ember szeretne végtelenül boldog lenni. Ha most Isten nem engedné az embert, hogy boldog legyen, az ilyen Isten nem volna *igaz Isten!* Mert megcsillogtatná az ember vágyó lelkesége előtt a boldogságot és nem adná meg.

A megsértett erkölcsi világrend helyreállításának, az isteni igazságosságnak is szükségszerű követelménye a túlvilági élet. Itt a földön gyakran a bűn győzedelmeskedik és az ártatlan szenved. Nemcsak a politikában, hanem az egyes emberek mindennapi életében is vannak Trianonok. Az ártatlant megkínózzák, a becstelennek minden sikerül. Mexikóban tömegesen gyilkolják meg a hívő embereket. Vértanui vannak a többi kötelességeknek is. Gonosztevők kicsúsznak a büntető szakaszok alól. Övék a diktatúra és hatalom. Micsoda Isten volna az, akinél nem volna végső ítélet: jutalmazás és büntetés? Ezek az okok, melyek Isten létéből filozófikus alapon levezetik az örök élet tanát. S hiába lép fel ellene a hitetlen sajtó és irodalom, a gondolkodó emberiség mindig újra visszatér az örök élet hitéhez.

*

Még világosabban szól az örök élet mellett a *kinyilatkoztatás*. A hit nem álom; hanem isteni kijelentésen alapul, amelyről történelmi bizonyosságunk van. Krisztus Isten Fia, a megtestesült Istenember, aki egész fellépésével, jellemével, bölcsességével s csodatettei-

vel fényesen igazolta isteni-voltát. Ő pedig folyton beszél az örök életről, mint a földi életnek maradandó folytatásáról. Krisztus szava nem lehet sem tévedés, sem megtévesztés. Ő arra int, hogy haladjunk az érényesség keskeny s meredek ösvényén az örök cél, örök élet felé a földi szenvedések között. Ne itt keressünk kincseket, hanem odatúl. Szerinte a halál után örök boldogság vagy örök büntetés vár minden emberre.

Jézusnak minden szavából az örökkévalóság tana csendül ki. Krisztus mesékkel nem ámitotta az embereket. Mert nem szabad céllal szentesítenie az eszközt, bármily morális szempontból sem, ha tudom, hogy ez csak porhintés az emberek szemébe. Azt mondani, hogy Jézus mesékkel akarta rémítgetni az embereket, hogy jók legyenek: arculütése volna az evangéliumi Krisztusnak. Szerinte: „beszédetek ez legyen: igen, igen, nem, nem”, azaz őszinteség, becsületesség; nem hipokrizis és köntörfalazás! Krisztus szerint az ember azért van a földön, hogy elérje a boldog örökéletet. Mert a föld csak váróterem, érettségi vizsgálat, megpróbáltatások helye, hogy méltókká lehessünk az örök boldogságra. Ha azonban Isten így szól, akkor ez így is van.

Hitünket támogatják észokok s támogatja Krisztus. A hit észszerű, nem merő érzelem, kedély-jelenség. Ha talált volna az ellentábor diadalmas fegyvert, akkor bizonyára folyton ezt használná. A hittagadás érdekében évről-évre új és új módszereket és érveket keresnek. Nincs egyféle hitetlenség, hanem százféle hitellenes teória viaskodik egymással. Ellenfeleink egymást gátolják. Nem egyeznek meg kivédhetetlen alapon. Nincs egyetlen egységes, győzelmes ateisztikus rendszer. A mi hitünk megáll minden kritikát. Észszerű és erkölcsnemesítő is. Alapja a magasabb, tisztultabb életnek, mellyel a kereszténység ragyogóan beleírta nevét a történelembe. Csodálatosan egyezik ez a négyes szféra: ami a *logikában igaz*, ugyanaz az

etikában jó, az esztétikában szép és a higiénia terén egészséges. A kereszténység a logika érveivel bizonyítja igazát, az erkölcs terén megteremti a legmagasabb életet, a társadalomban s a művészet terén az igazi szépet és a higiénia terén a legkonzerválóbbról élet-erőt. Tiszta nemzedék, hitveshűség, testi egészség megőrzője. Tisztalelkű emberek, egészséges nemzedékek, finom kedélyek ezért lelkesednek a hitért. Ma egyenesen a zsenikonverziók idejét éljük.

Emellett mily vigasztaló, nagyszerű, felemelő ez a túlvilági hit! Míg a hitnélküliek minden életcélja: a pénz, kényelem, flört, testi gyönyör, ösztönök kiélése, — addig a kereszténység, bár aszkézis és rideg szigor is sokszor, de ugyanakkor az igazi öröm, bizalom, remény, lelkesülés krédója, a le nem törő, soha el nem gyengülő bátorság vallása, épp azért, mert örök életre tanít. A kereszténység aszketikus vallás, a rendetlen kívánságokról való lemondást hirdeti és hőrszokat nevel. De ugyanakkor rózsákat is hint az útunkra: csupa derűt sugároz lelkünkbe.

A legboldogabb ember: a karthauzi. Mindennap látja maga-megásta sírját és mégis testi-lelki békeségben él. A szentek a minta-keresztények, mind csupa jókedvet, örömet, derűt hordanak a lelkükben, mint Asszisi Ferenc, vagy Liziói kis Teréz stb. Ők az Isten gyermekei, az örök mennyország boldog örökösei. Nem érdeklik őket túlságosan az élet hervatag örömei, mert ők jobbat tudnak, amihez képest mindezen dolgok szóba sem hozhatók: „quid hoc ad aeternitatem?!“ — mit ér mindez az örökkévalósághoz képest!

Bárha töltene el e tudat a mi katolikus intelligenciánk lelkét! Felséges intonálás ez: Sursum corda! felfelé a szívekkel, a magasságok felé! Lelkünk előtt végtelen távlatok nyílnak. Isten becsületszava áll lendületes, diadalmas, rózsás hitéletünk mellett. E nélkül szomorú összeesés, elesés, megtántorodás volna és megalkuvásokból tevődne ki az élet.

Sursum corda! És diadalmas, rózsás lesz hitünk

Az eltévelyedés.

Az örök célt elérni nemcsak lehet, hanem kötelesség is. Az örökkévalóság felé vivő út és kapu keskeny ugyan, de be kell rajta mennünk, ha erőfeszítésbe kerül is, ahogy Krisztus szava szerint az egek országa erőszakot szenved, és csak aki állhatatosan ostromolja, az előtt nyílik meg. De büntetlenül nem lehet lemondani róla. Isten azért alkotott, mert meg akarja velünk osztani gazdagságát, hogy legyünk részesei mi is az ő örömének és letéteményesei örök szeretetének. Isten szeretetből teremtett minket, meg kívánja tehát, hogy jótéteményeit hálásan vegyük s el ne utasítsuk. Másképp magunkra vonjuk az ő haragját, azaz: vétkezünk.

Istent nem keresni, az örök célt nem akarni, az Istentől megjelölt erkölcsiség útját elhagyni: annyi mint vétkezni. A mai világ e szót: „bűn”, könnyen ejti ki ajkán. Úgyszólván csak az embertárs elleni vétket tartja bűnnek. Pl. a házasságtörés neki is bűn, mert egy embertárs jogainak megsértése; egy pengő elsikkasztása dehonesztáló dolog. De már pl. Istent káromolni, vagy egyszerű paráznaságot elkövetni, neki nem bűn.

A neopaganizmus meghamisította még a bűn fogalmát is s Isten megbántását, mint ilyet semmibe sem veszi. Ezzel szemben a valóság: ahogy Isten ítél a bűnről. Isten pedig szigorúan ítél: aki csak rá is tekint a nőre azzal, hogy bűnre kívánja: már paráználkodott. Szent Pál szerint sem a tolvajok, sem a fajtalankodók, sem a tisztátalanok stb. nem juthatnak be Isten országába. A kinyilatkoztatás szerint a bűn a legnagyobb rossz: kizár Isten kegyelméből. Természetes, hogy nekünk nem a neopaganizmus szemével kell látnunk a bűn kérdését. Istennek van igaza, nem a modern világnak, mely a bűnt úgy issza, mint a vizet. A bűnnel végtelen sok baj és nyomor zúdult a világra.

A bűn elsősorban *hálátlanság*. Isten üdvösségre teremtette az embert. Testét, lelkét felruházta erővel, képességekkel; színpompás világot teremtett körülötte. Mindez nem eszköz-e az ő elérésére? De a bűnöző ember az Istentől vett jótéteményeket arra használja, hogy általuk teremtettségével szembe fordul. Mint a gyermek, akinek atyja játékkardot adott és ő ezzel atyját szúrja meg. Amikor vétkezünk, azt a testet, lelkét, szívet, fantáziát használjuk fel Isten megbántására, amelyet ő szeretetből adott nekünk.

Másodszor a bűn: *lázaság*. Kié a világ? Magamé? Még magam sem vagyok a magamé. Én csak hasznélvező vagyok. Teremtő és teremtmény között olyféle viszonylat van, hogy: „Per prius az övé vagyok, per posterius a magamé”. Egész egyéniségem az Úr-Isten tulajdona. Jogfosztást követek el rabló és tolvaj módjára, ha vétkezem Isten ellen, ha az Istentől kapott szellemi és anyagi javaimat a tulajdonos, az Alkotó szándékával ellenkező célokra használom.

A bűn harmadszor: *önmagamnak lealacsonyítása*. Isten szolgálata mindig felemel, nemesít. Ha jót teszek, ha megbocsátok, akkor mindig magam is nemesbülök. Rousseau így kiált fel: „Mutassatok egy 19 éves fiatal embert, aki tiszta, ez a világ legszebb teremtménye!” A durva és heves ösztönön való uralkodás nemcsak a legszebb erény, Isten parancsának teljesítése, hanem út az önnemesítés felé is. Ellenben vétkezéskor mindig lejjebb szállok belső értékemben és a bűn engem magam szennyez be.

Mily fertő pl. az iszákosság, a kicsapongás, a szekszuális élet törvénytelen üzése! Ahogy ezt a bűnt nyomon követi a testi bágyadtság, lelki depresszió, az önútálás és szégyenérzet, úgy minden bűnt a lelki lealacsonyodás jellemez. A bűn büntetése az, hogy az embert az ideális lelkülettől megfosztja, ítélő képességét a lelki dolgokkal szemben elhomályosítja, fensőbb törekvéseinek, nemes ambícióinak, a jóért való lelkesülésének sírásója. A hittagadás, a gyakorlati ateizmus természetes folyománya a bűnös életnek. „Az

állatias ember nem tudja felfogni, ami a léleké", mondja a Szentírás; s nem „lakhatik igaz bölcsesség a bűn beárnyékoltá testben", amely eladta magát a vétéknek. De az értelem mellett az *akaraterő* is elgyengül, a munkaképesség csökken, alászáll, megbénul a bűn által.

*

Az első bűn még nyugtalanító, megrázó élmény. Feltolul az ajkon a kérdés: „Mit tettem? Örvény szélén állok, lehet-e visszafordulnom?" Lassan azonban elhalkul, eltompul a lelkiismeretfurdalás. A harmadik, negyedik bűnnél már magától értetődőnek tűnik fel a vétkezés, az ötödiknél, tizediknél: rettentő hatalommá lesz, a megszokás hatalmává, s a bűnösnek mint a morfinistának, teljesen megfoggy az akarateroje. az ilyen fiatalember cinikus mosollyal állítja, hogy a tiszta életet nem lehet megtartani. Ennek a bűnnek legborzasztóbb átka: hogy ingadozó nádszállá silányítja az embert. A vétkező lassan testileg-lelkileg megrokkban, nincs benne gerinc, akarat és velő.

Gyakran találkoztam kínzó problémákkal. Nem a hitvédelmi kérdéseknél félek a válaszádtól, hanem félek a megszokott bűnözőkkel szemben. Hány ilyen szerencsétlen bűnöző szeretne felkelni; átkozza a napot, amikor a szexuális bűnét először elkövette, próbálna új életet, de nem tud már akarni s nyílt szemmel rohan az örvénynek. A legborzasztóbb büntetés: egyik bűn a másikat provokálja. Ez vezet gyakran végső megátalkodásra, penitenciátlanságra. Budapesten — Pécsen is — hányan halnak meg pap- és szentiségek nélkül! Miért? Elszoktak tőlük, nincs már akaratuk a jóra, nincs fogékonyság bennük a természetfeletti dolgok iránt. Így aztán a bűn végső, legborzasztóbb büntetése: az örök halál. a kárhozat.

*

De hadd említsem meg a *szociális* és *nemzeti* szempontot is. Nyomorúság és pokol a társadalom élete a bűn fertőjében Az emberi szenvedést 90%-ban a bűn

hozza magával. Le lehetne küzdeni a bajok 90%-át, ha nem volna bűn. Ha nem volna bűn: irigység, kapzsiság, szertelenség, önzés, akkor nem volna háború, elnyomás, pauperizmus; kevesebben volnának a kórházakban és tébolydákbán, boldogabb lenne a családok és nemzetek élete. Azért, *aki igazán szereti hazáját, igyekszik becsületesen, tisztán, bűn nélkül élni.*

Szavalunk, március 15-ét ünnepeljük. Nagyon szép. De ha a nemzet e vészteljes, szomorú időkben is odaadja magát az elcsenevészesedésnek, ha csak úgy kiáltoz az égbe a sok bűn, ha orgiákat ül köztük a panszexualizmus, az öngyilkosság terén pedig mi vezetünk Európaszerte: hogyan kívánjuk akkor, hogy Isten megirgalmazzon a hazának?

Állítsuk vissza az Isten uralmát Szent István országában. *Fanatikusan akarjunk jók lenni*, higgyünk az ideálokban, tudjunk parancsolni a testnek, a bűn romboló démonjának! Isten kegyelmét és ne átkát hozzuk le az országra! Edzzük lelki erőnket a jövő feladatok teljesítésére, különben szalmazalángolás és színpadi romantika minden szaválásunk a hazafiságról!

Végül: a bűn büntetése *ő r ő k*. Istennel packázni, ujjat húzni nem lehet büntetlenül. Ha hátat fordítok Istennek, én fogom a számlát megfizetni, halálos ítéletemet aláírni. Sajnos, kevesen értik meg e szó jelentőségét: *örök* büntetés!

Morus Tamás a londoni Tower börtönében ült, mert kárhoztatta VIII. Henrik vallásellenes törvényeit. Sürgette neje, hogy tagadja meg elveit. Morus Tamás az asszonyi sírásra színleg megpuhul.

— Alice — kérdi —, mennyi ideig remélhetem, hogyha a királynak kedvére teszek, ez életben veled lehetek?

— Nézd, uram, egészségesek vagyunk — válaszolá férjének az asszony —, mi még 20 évig is élhetünk. A király kegyeibe visszafogad, visszaadja rangodat, birtokaidat, boldogok leszünk.

— Húsz év — sóhajtott fel Morus Tamás, — mi az? Legalább ha 1000 évet mondtál volna! Azért még talán lehetne gondolkozni róla, hogy érte odadobjam az örök boldogságot. De 20 évért igazán nem érdemes.

És Morus erős maradt és mint vértanu halt meg, most boldog vértanuként ünnepeljük. A húsz év azóta be sokszor letelt. Ha Morus bűnt követ el és abban meghal, ma ugyancsak átkozná rövidlétét. Most azonban biztosan ott örvend a boldogok közt, mert erős maradt a megpróbáltatásban.

Kedves ifjú, ha körülzsibong, csábít, ingerel a bűnös szenvedély, gondold meg: érdemes-e néhány órányi vagy percnyi gyönyörűségért odadobni egy örökkévalóságot és kitenni magadat Isten büntető kezének!

*

Mit tegyünk tehát?! Első feladatunk, ha eddig vétkeztünk, hogy *mea culpát* mondjunk. Menjünk a keresztfához! Eszméljünk rá a veszedelemre, amelyben forogtunk. Egy német ballada szerint lovas ifjú vágat házivatarban a Bódeni-tó felé. Elvesztette az utat s csodálja, hogy nem lát sehol se embert, se házat. Végre halászkunyhó elé ér. Hol a Bódeni-tó? — kérdi a halásztól.

— Ember! — feleli rémülten a halász —, hiszen te a Bódeni-tó jegén lovagoltál át!

Erre a gondolatra, hogy mily rettenetes örvény és veszélyek fölött lovagolt, a lovas hirtelen megreszket s holtan bukik le lováról...

Aki halálos bűnt valaha elkövetett, az szintén áment a Bódeni-tó gyengén befagyott, vékony jegén. Oly útra lépett, amelyet csak vékony réteg választott el az örök haláltól. Ha így tettél, reszkessen meg bened a lélek. Adj hálát megmenekülésedért, de viszont mégse essél össze öntudatod súlya alatt, hanem tarts bizalommal bűnbánatot. Értsd meg a keresztény lelki tisztaság szépségét s Krisztus karjába kapaszkodva kezdj új életet!

Az örökkétartó szankció.

A kereszténységnek egyik legsúlyosabb és legkínzóbb problémája: *Megegyeztetni az isteni szentséget és szigort egyfelől és az Isten jóságát, irgalmasságát másfelől.* Egyesek nagyon egyszerűen intézik el ezt a problémát azzal, hogy ha az Isten végtelenül jó; nem lehet, hogy örökre büntessen. Ezzel végeztünk — mondják — a pokol tanával. Csakhogy a dolog nem ily egyszerű. Isten nem hatálytalanítja az evangéliumi elveket az örök pokol kérdésében. Hiába okoskodik az emberi fantázia: ahol Isten szól, ott megszűnik minden kétely. Emberi fogalmainkat kell revideálnunk. „Az én utaim és gondolataim — mondja az Úr —, nem a tiétek!” Nem lehet Istent valami tehetetlen öreg bácsinak képzelni, aki mennydörög, de aztán, ha unokái a fejére nőnek, szépen visszavonul. Isten nem olyan törvényhozó, aki nem tud akaratának érvényt szerezni. Érvényesülni kell az ő törvényeinek, ha kell, a szabadakarat hozzájárulásával; ha kell, a bűnös dacának letörésével, összezúzásával is.

Isten minden irányban végtelen, így éppen irgalma is túlmegy minden emberi mértéken. Mi volt a megtestesülés más, mint Isten végtelen irgalmának pazar kimutatása, excessusa. Magára vesz szenvedést; káromoltatja, köpdösteti magát. Csodálatos, végtelen az Isten irgalma a bűn megbocsátásában is. Hol van fejedelem vagy magánszemély, aki ily könnyen s gyorsan megbocsát? Lehattél tömeggyilkos, rabló, tolvaj, parázna — Isten egy perc alatt kész megbocsátani az első töredelmes szóra, bánatra. Isten mintegy mechanizálja a bűnbocsátatot. Udvarnokaira, szolgálóira bízta a bűnök megbocsátását: kegyelmi törvényszék ül a világ minden táján. Ember engedi el Isten meghatalmazásából és nevében, amit az ember Isten ellen vétkezett. Nem végtelen, nem káprázatos irgalmaság-e ez?

De ugyanily végtelen a szigora is, amikor a meg-

átalkodott bűnöst büntetnie kell. Ilyenkor szintén emberit meghaladó mértékben állítja helyre a megsértett erkölcsi rendet. Ez a büntetés: a kárhozat, az örök tűz.

Vannak, akik inkább hangulatkeltő alapon kritizálják a büntetési módokat; hogy lehet a XX. században ilyen középkori tanokkal előhozakodni? Erre feleletünk: vannak soha meg nem változó igazságok. Ha a pokol tana a középkorban igaz volt, igaz ma is. Az egyszeregy sem változott meg azóta. Isten kijelentései az idő haladásával nem múlnak el. „Ég és föld elmúlnak, de az én ígéim el nem múlnak.” Ha tehát Krisztus szava garantálja ezt, akkor Krisztus ma, tegnap, holnap és örökké: tanai a korral nem módosulnak. Azok nem kitalált filozófiai rendszerek, amelyek divatjukat múlják, hanem sziklák, amelyek nem robbanthatók fel.

*

Finomabb ellenvetés a pokol ellen, hogy alacsony motívum a büntetéstől való félelem. Igaz, de hiszen nem is a félelem az első és legfontosabb indíték valósi életünkben, hanem az Isten iránti szeretet. De mivel emberek vagyunk, a szeretet motívumai a kísértésben nem mindig erős indítékok. Xavéri Szent Ferenc így kiáltott fel: „Uram, oltsd el a poklot és én akkor is szeretni foglak; zárd be a mennyországot és én akkor is szeretni foglak!” De nem mindenki tud állandóan ily magasra szállni.

Az életben is hányszor kell a félelem motívumaival dolgoznunk. Így van ez a hivatalokban, a családban, az egyetemen stb. Nem elég csak azt mondani az ifjúságnak: „Ifjak, tanulni kell, mert a tudomány szép és hasznos dolog”, hanem bizony a félelem eszközei: szigorlatok, vizsgálatok, kollokviumok is szükséges motívumok. Az üdvös félelem az embert sarkallja, hogy ha a pusztá lelkesedés nem volna elég, a félelem segítse. A családban van legjobban otthon a szere-

tet; a családfő mégis kénytelen néha gyermekét büntetni. „Ne sajnáld a fenyítéket!” — inti az atyát a Szentírás is. Egyesek, igaz, e nélkül is nevelődnek. Ugyanígy van a keresztény etikában is. Tisztán szeretetre alapozni az erkölcsi életet, sajnos, nem lehet. Kell a félelem, a büntetés is, mint az isteni törvény szankciója.

*

Iparkodjunk tehát behatolni a bűn zsoldja: az örök halál gondolatába. Mit jelent a dúsgazdagról és Lázárról szóló bibliai elbeszélés? A dúsgazdag a pokol maradosó lángjaiban felkiált: csak egy csepp vízzel enyhítsd, Uram, kínjaimat „mert kínlódom e lángban!” Mit jelent ez? Mi lesz, ha az élet után én is így ébredek? Mit is jelent e szó: kárhozat?

Elég Krisztus szózatára gondolnunk, melyet az utolsó ítélet vázolásánál használ: „Távozzatok tőlem átkozottak, az örök tűzre!” Mily megrázó szavak! A kárhozat első lényeges alkotórésze e szerint: az *Istentől való eltaszítás*. Ebben az életben földies módon gondolkodunk, nem vesszük észre, hogy Isten minden boldogság forrása. Hogy ami itt szép és jó van, madárdal, virágillat, erdőzöldje, égbékje, édesanyánk mosolya, mind azért szép és jó, mert Isten szépségének egy-egy foszlánya. Ami szép és nemes van alakban, színben, művészetben, társadalomban: Istent sugározza vissza. Meg kellene örülnünk, ha soha szépséggel, mosollyal, jó arccal, jó szívvel nem találkoznánk. Mármost, ha ő mondja: távozzatok, én a boldogság maga, kiutasítlak, eltaszítlak magamtól; ne részesüljetekek többé semmiben, ami én vagyok, jószágban, kedvességben, ne kerüljön utatokba más, csak átok, szenvedés, szomjúság; ez a legnagyobb gyötrelmem, mert a boldogság negációja.

Mikor elveszíti Istent, abban a pillanatban bánat, önvád támad a kárhozott lelkében: „Magam vagyok minden nyomorúságomnak oka. Krisztus szereteti

engem, segíteni akart rajtam. De én nem követtem. Lelkiatyám, nevelőim, az Egyház csupa jóra tanított. Rendelkezésemre álltak a szentségek: az Oltáriszentség, melyet az Úr a szeretet extázisában alapított s mely az Ő végtelen szeretetének megtestesülése, kegyelmeinek kiapadhatatlan forrása. De én nem törődtem vele, nem ismertem fel Istenben boldogságomat, uramat, törvényhozómat! Nem igaz, hogy lehetetlen volt az ő szolgálata, hogy nem maradhattam volna hű követője Krisztusnak! Nem igaz, hogy szenvedélyeimet le nem győzhettem volna! Mentségemül semmit sem hozhatok fel; senkit sem okolhatok. Mások: apám, testvéreim, jó barátom ott fenn soha el nem hangzó hozsannát énekelnek most a Bárány trónja körül; nekem pedig a kárhozat helyén kell gyötrődnöm a magam hibájából!”

A kitaszíttatáson kívül az elkárhozottnak másik bűnhődése: a *testi kín*, a tűz. Sokan antimodernnek tartják a pokol tüzeréről beszélni. Pedig 15 helyen olvashatjuk az evangéliumban, hogy az örök kárhozat tűzből áll. Ezt nem lehet Voltaire-stílusú gúnnyal elűtni.

Alig tudunk nagyobb fizikai szenvedést elképzelni a tűznél. Vértanuk történetében a tűzhalál a legborzasztóbb szenvedések egyike. Az irokézek tűzhalállal végezték ki a misszionáriusokat. Megrázó dolog. Egész éjjel tűzzel kínozták a szerencsétleneket. Forró vizet öntöttek fejükre; ezzel figurázták ki a keresztelest. Láruk alatt égett a rőzse. Tüzes vassal égették ki szemüket. Azonban mi ez az örökkétartó tűzhöz képest!

*

Csendes, magános órákban hatoljunk be e szó fogalmi tartalmába: *örökkévalóság!* Az ember beleszédül, beleőrül, ha az örökkévalóság értelmét, tartalmát ki akarja méríteni. Szédítő gondolat, hogy míg Isten lesz, én is örökre leszek: örökké boldog, vagy

örökké boldogtalan. A katona, a hadifogoly megőrülne reményeveszetten, ha nem gondolhatna arra, hogy egyszer csak vége lesz szenvedéseinek. Remény nélkül nem bírta volna el a gyötrődéseket, testi és lelki kínokat. Betegségben, lázas éjszakákon az a gondolat vigasztal egyedül, hogy a kín nem tarthat örökké... De az a tudat, hogy szabadulni idő folyásával sem lehet, kétségbeejtő. „Lasciate ogni speranza!” Itt a szabadulásnak fogalma is elveszett. Lehetséges ez? — kérdi az ember újra és újra. Dehát Isten szava világos. A pokol az isteni méltóság függvénye, a hozzá egyedül méltó szankció a bűnnel szemben. Nem dantei elképzelés, nem középkori babona. Rettentő, lesújtó, összetörő bizonyítéka Isten végtelen felségének, amelyet megbántani nem lehet szörnyűséges, végtelen megtorlás nélkül.

De van ezzel szemben nagyon vigasztaló gondolat is: *hogy csak az jut az örök kárhozat helyére, aki maga akarja.* Magad kárhoztatod el magadat. Küzdj a vétek ellen, keresd Isten segítő kegyelmét s akkor a pokoltól nem kell félned. Légy határozott! Ezért mondja a Szentírás: „Ha a kezed és lábad téged bűnre visz, vágd le, ha szemed bűnre csábít, szúrd ki, dobd el magadtól, mert jobb ezek nélkül a mennyországba jutnod, mint a gyehenna tüzére vettetned —, ahol az ő tüzük ki nem alszik és az ő férgük meg nem hal!”

Katolikus magyar ifjúság, Szent Imre eszméinek ébrentartója: fel a szívvel! Légy határozott! Vesd el magadtól a bűn serlegét, kapaszkodjál Krisztus segítő kezébe! Szeretetre, nemes célokra, tiszta életre törekedjél; tartsd eszedben Krisztus fenyegetéseit, ha a bűnös gondolatoktól nem tudsz szabadulni, ha véredben bizsereg a szenvedély tüze, ha külső alkalom csábít és ha a modern újpogány világ azt suttogja füledbe, hogy a bűn nem nagy baj és nem katasztrófa. De ugyanakkor *gyullaszd fel lelkedet a Krisztus-szeretet örök lángján s akkor nem kell a kárhozat lángjától félned!*

Kicsoda nekünk Krisztus?

Most nincs időnk arra, hogy vallásunk összes fontosabb mozzanataira kiterjeszkedjünk. Azonban a legfőbbrol, vallási életünk középpontjáról: Krisztus isteni személyéről még szólnunk kell. Kicsoda nekünk Krisztus? Oly kérdés ez, amelyre mindegyikünknek egyénileg is feleletet kell adnia.

Nem fejthetem ki most Krisztus személyének jelentőségét a világtörténelemben, kultúrhistóriában, csak azt, hogy ki ő a mi egyéni életünkben.

*

Jézus így mutatkozik be az evangéliumban: „Én vagyok a feltámadás és az élet”; *resurrectio et vita*... „Ego sum via, veritas et vita” — mondja magáról más-kor. Tehát az élet adójának nevezi magát. Analizáljuk a gondolat jelentőségét!

Mily értelemben élet nekünk Krisztus? Mindenekelőtt élet az ész, értelem, a hit világában. A lét legmélyebb, kínzó kérdései minden időben gyötörték az emberiség legnagyobb gondolkodóit. Kielégítő feleletet csak Krisztus adott rájuk. Krisztus vállán egész új világrend épült fel, melyben nincs hézag és hiány.

Egy zsidó fiatalember jelentkezett egyszer a rabbijnusnál a keresztény hitre való áttérés érdekében. A rabbi ezt kérdezte tőle: Miért akar ön keresztény lenni? Vajjon a világ jobb lett-e Krisztus által? — Pedig úgy áll a dolog, hogy Krisztus nélkül ott tartanánk, ahol Cicero és Vergilius korában, melyben voltak híres költők és szobrászok, hadvezérek és államférfiak, de a szeretetnek, a karitásznak fogalmát sem ismerték. Az ókor nem jutott el odáig, hogy egyetlen kórházat létesítsen; a gyermekvédelem, a női szemérem, a lovagiasság akkor szinte ismeretlen dolgok voltak. A filozófusok egymással veszekedtek, a tömeg pedig iránytvesztetten élte a maga állatias, ösztönös, érzékies életét. A szegények rabszolgasorban mint emberi barmok, házi állatokként éltek.

A házörzőnek ajtóhoz láncolt rabszolga szimboluma annak az ókori kultúrának, amely az emberben az embert és lelket nem tudta felfedezni.

De Krisztus nélkül az újkor sem tudta megoldani a „honnan és hová” nagy kérdéseit. A magán-, a családi-, nemzeti- és nemzetközi életben káosz, felbomlás, feszültségek mindenütt, ahol Krisztus elveitől eltértek. Ahol Krisztus van, ott van életcél, erkölcs, tekintélytisztelő és felelősségtudat, béke és szeretet.

Krisztus vezérünk az életirány és erkölcsi cselekvés kérdéseiben azzal is, hogy távozáskor tanító központot hagyott hátra, az evangéliumot alkalmazó és magyarázó *Egyházat*.

*

Az Ő elgondolásában az Egyház az Ő tanletétének s hívei egységének eleven autoritativ őre. Minden korban kénytelen a lelkipásztor más-más terminológiát alkalmazni, a kor nyelvére fordítani az evangéliumot. Prohászka más nyelven beszélt, mint egykor Aquinói Szent Tamás, vagy Szent Ágoston. Ezzel azonban együtt jár a veszély, hogy az egyéni magyarázgatásnak tág tere nyílik s beáll a „quot capita, tot sensus” összevisszasága. Látjuk ezt az újkori vallástörténelemből is. Luther csak mozgalmat indított, Kálvin már ellen- vagy külön egyházat csinált. Az újkori protestantizmus külföldön már tovább ment: ma már nem Luthert és Kálvint követik, hanem a racionalizmus útjára léptek. A racionalizmus azonban nem más, mint modern pogányság, mely fenntartja ugyan a kereszténység terminológiáját, de pogány tartalommal, tagadással tölti el. Istenről beszélnek, de panteista Istenről, Jézusról, de csak mint emberről. Ez a fejlődés az egyházi tanító-tekintély elvetésének logikus következménye. A szubjektivista vélekedésekből szükségképp következik a racionalizmus, a neopaganizmus.

Krisztus ezt előre látva, tanító központra bízta tanai interpretálását s biztosította egyházát, hogy el nem hagyja és hogy a hazugság és tévedés soha nem

lesznek úrrá rajta. „Portae inferi non praevalerunt adversus eam”. Köszönjük Krisztusnak, hogy gondoskodott erről a csodálatos intézményről, amelyen Ő örködik, hogy az évszázadok folyamán tanítása el ne sikkadjon és a keresztény egység el ne forgácsolódjék, evangéliuma Csáky-szalmájává ne lehessen.

Mi, a 2000 éves Egyház gyermekei, akik e hitben születünk, talán nem is tudjuk hirtelen felbecsülni, mekkora kincs is ez a Krisztus-rendelte Egyház; mennyivel nehezebb volna lelki életet élni, Krisztus útján megmaradni nélküle.

*

Krisztus a mi életünk továbbá az *erkölcsi* téren. A mi korunk szeret azzal a pretenzióval lépni fel, hogy Isten és Egyház nélkül maga erejéből is tud erkölcsöt teremteni. A laikus-morál szobatudományának frazeológiájára azonban rácsófol a való élet. Fennhéjázás és fantasztaság, ha gyöngé, gyarló ember így beszél. A pogány költő is érezte: „Video meliora proboque deteriora sequor”. Az ember magától képtelen a jó állandó gyakorlására. Azért látjuk, mily szörnyű pusztítást visz végbe a hitetlen erkölcs, amelynek útja tele van szexuális megtévelyedéssel, cinizmussal, hitványsággal és jellemtelenséggel. A szenvedély ereje gyakran oly hatalmas, hogy természetfeletti erők nélkül le nem küzdhető. Még Szent Pál is mondja, hogy őt is állandóan „arcul üti” az érzékiség ördöge. Aggódva kérdi: „Ki ad erőt ellene?” De meg is felel rá: „Krisztus kegyelme”. Ez az isteni erő, mely a századokon át annyi erkölcsi újjászületést okozott.

A mi erkölcsileg dekadens korunk ugyancsak rászorulna erre az erkölcsi erőre. Hol van még a tiszta élet és a női méltóság megbecsülése? Micsoda vakmerő társadalmi hang járja ma, hogyan beszélnek ma ú. n. úrileányok is nyíltan és szégyenkezés nélkül dolgokról, amikről 30—40 évvel ezelőtt, mikor mi még gyermekek voltunk, a fiúk sem mertek volna pírulás nélkül beszélni! Micsoda züllés van főleg a nagy

városokban! Egy budapesti rendőrorvos kijelentése szerint razziák alkalmával annyi ú. n. úrinőt találnak gyanús helyeken, hogy csaknem azt kell hinni, Budapesten minden harmadik-negyedik nő alkalmilag prostituálja magát. Ugyancsak az erkölcsi süllyedésnek jele az életuntság, a gyakori öngyilkosság.

Hogyan lehet ilyen körülmények között azt mondani, nekünk nincs szükségünk Krisztusra, mi anélkül is tiszták és erősek vagyunk erkölcsileg? Inkább, mint a fuldoklónak a deszkaszálba, úgy kellene kapaszkodnunk a természetfeletti erőkbe. *Krisztus az az égből lenyúló kar, mely a süllyedő embert a posványból kiragadja.* Krisztus az a tiszta levegő, melyben meggyógyulunk, kiemelkedünk a bűn fertőjéből. Az ő morálja: egészség, lelkiség, idealizmus, lendület. Ha fensőbbrendű életet akarok, csak Krisztushoz kell mennem, mert Krisztussal semmi sem nehéz.

*

Még egy értelemben élet-principium Krisztus, tudniillik a *halállal szemben*. Tragikus sors az emberé. Az orvostudomány nagy erőfeszítéseket tesz az élet és egészség megmentésére. De minden erőfeszítése ellenére ott settenkedik körülöttünk a halál. „Elvégeztetett az ember felett, hogy egyszer meghaljon”. Síralomházban ülő rabok vagyunk. Élünk mint a virág és elvirágzunk. Ma fiatalok vagyunk, de egypár év és jönnek a csalódások és jönnek az első barázdák az arcon, ősz hajszálak a fejeken. Néhány évtized s tán mankóval járunk, emlékezetünk, munkakedvünk. bátorságunk gyengül. Egypár év és aggastyánok leszünk; egypár év és — a temetőbe visznek ki bennünket.

Évekkel ezelőtt a Niagarát láttam. A Niagara is — az emberiség sorsának képe: a folyton hulló, sírba-
vesző ember-cseppeké. Hogyan küzd ez a roppant vízár a lezuhanás ellen! Hogyan torpan meg ezer sziklán, dacol, védekezik az enyészettel szemben. Csatatér az egész vízmező. De minden ellenállás,

minden feltartóztatás hiába! Végre megadva magát elkerülhetetlen sorsának, haláldübörgéssel zuhan le az ár a mélybe. Ilyen szomorú a mi sorsunk is a földön. Szegény emberek mi! Leselkedik reánk a sötét „Ananké”: hív a Végzet! Nem segít ott rajtunk tudomány, művészet, rang, vagyon többé.

Csak egy segít: Krisztus, aki azt mondja önmagáról, hogy ő *a feltámadás és az élet*. Aki vele tart, nem fog igazán meghalni soha. Csak a teste omlik össze, lelke, öntudatos egyénisége nem hal meg. Halálában születik újra és örök életet kezd. Krisztus követőinek a sír nem rém, hanem boldog reménység. A halál nekünk: nem lezuhanás, hanem felkelés. A temető kapuja diadalkapu, amely mögött ott várja lelkünket ragyogó dicsőségében az Élet Ura, s hűséges szolgálához e szöveget intézi: „Hű voltál, sokak fölé helyezlek, menj be Urad örömébe”.

Krisztusnak életet harsonázó szava a legszebb diadalmi himnusz e siralomvölgyében. Mily vigasztalás, majd ha azoktól elbúcsúzunk, akiket szerettünk a földön, hogy így szólhatunk hozzájuk: hitvesem, testvérem, anyám, ne sírjatok, odatúl *viszontlátjuk egymást!*

Ezt jelenti nekem Jézus. A megváltást a haláltól: életet, örök feltámadást.

*

Végül Krisztus jelenti az életet a nemzetekre nézve is. Krisztus szelleme által lett naggyá a mi nemzetünk, melyet Szent István Jézus jogára alá helyezett. A krisztusi élet adott e nemzetnek konszolidáló erőt befelé és romolhatatlanságot kifelé. A magyar nemzet nem ma van először ily válságos helyzetben, hogy a végpusztulás réme fenyegeti életét. Nagyobb és népesebb nemzetek elsodrártak a történelem folyamán.

Mi magyarok egy magasabb Erő pártfogását éreztük mindig. Hisz a történelem nem írja alá azt az öntetszelgést, mintha a mi fajiságunk, faji jelességünk

és érdemünk egyedül tartott volna meg ezer éven át. Ellenkezőleg; sokszor széthúzás, a nemzeti közügyekkel való nemtörődés, kicsinyes önzés és testvérháború sodort a sír szélére. Részben a mi hibáink növelték nagyra most tíz éve a kommunizmust is. Nem a mi immanens erőnk volt tehát az, ami bennünket a sír széléről annyiszor visszarántott. Ha őszinte hazafiak vagyunk, ne csak szavalni tudjunk a hazáról és nemzeti kokárdát viselni, hanem teremtsük meg s növeljük a benső életerőt, a nemzet lelki integritását.

Nem csak politikai, hanem erkölcsi integritásra is gondoljunk! Vallásos életet kell élni! Fel kell virágoztatni ebben az országban Krisztus birodalmát. Így lesz itt majd lelki feltámadás, erkölcsi integritás és szent-istváni, ősi veretű, de új lendületű magyar kereszténység. *Krisztusban lássuk nemzeti feltámadásunk bázisát.*

Ne maradjon ki senki a munkából. Hanem nyerjen hitben, morálban új életet, új erőt, segítsen előkészíteni az igazi nemzeti feltámadást!

Az egyetemeket, a tudomány e csarnokait, tudvalevőleg az Egyház létesítette a középkorban. Az Egyház nem fél a tudománytól, ellenkezőleg: szövetség-társát látja benne, mert tudja, hogy az igazi műveltség nemhogy elvezetne a hittől, inkább a hit útjait egyengeti. Viszont az újkorban a hit ellenségei éppen ezért vetették rá magukat az egyetemekre, igyekeztek azokat a hitetlenség fellegváraivá alakítani s a tudomány nevében intézni támadásaikat a keresztény gondolat ellen.

Szerencsére, ez a méltatlan játék a tudomány nevével kezdi elveszteni csábos erejét; *a hitetlenség éppen a legműveltebb rétegekben, a szellemi élet arisztokráciájában kezdi végleg elveszteni hitelét.* Magyarországon kétszeresen öröndetes a művelt rétegeknek, a tudomány képviselőinek és keresőinek ez a visszatérése a komoly, keresztény hitélethez, mert ha valahol, nálunk van sorsdöntő, nemzetmentő jelentősége is a vallási újjáébredésnek.

Amikor a hitéletet és a Krisztus-erkölcsi megújodást szolgáljuk, papok s világiak, professzorok és ifjúság, valamennyien egyúttal a nemzet lelki újjászületését s ezzel régi fényének visszaállítását is siettetjük.

Modern eszmék és ősi hit.

(Konferenciabeszédek férfiak részére.)

Nincs hazugabb, lejártabb beszéd, mint az, hogy a katolicizmus, az ősi hit, „lejártá magát”.

Épp az ellenkezője igaz: támadják, ma hevesebben talán, mint valaha, de mégis él és virágzik, sőt reneszánszát üli: jobban tán, mint valaha.

Ez a megújodás, ez a reneszánsz tapasztalható nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon. Budapesten a kongregációi nagygyűlésen, 4—5 ezer intelligens férfi és nő áldozott a Szent István-bazilikában. Lourdesban egymillió búcsújáró fordul meg évente. Angliában 10—20 ezer ember véteti fel magát évente a katolikus Egyházba. Párisban, a Montmartre-templomban 30 év óta a szentségimádás minden éjen át tart s előkelő hivatalnokok, bírák, ügyvédek, orvosok reggel a templomból mennek hivatalukba s dolguk után. Az eucharisztikus kongresszusok a hitélet óriási fellendülését jelentik mindenfelé.

Nem csoda. A vallás modern ma is, szükségét érezzük s keressük a vallási megvilágosodást mi, modern emberek is.

A vallás nem egy évszázadnak vagy korszaknak a sajátja, hanem az emberiségé — és azért époly örökértékű, mint az ember maga. Amíg gondolkozó, azaz okokat kutató ész lesz a földön, vallás is lesz mindig. mint egyetlen észszerű, logikus felelet a nagy világtalányok végső kérdéseire. Az istentagadás nem az ész szava, hanem a gőgé s a tízparancsolattól fázó ostoba és vétkes szabadossága.

„Felületes tudás istentagadóvá tehet — mondta

Verulami Bacon —, de az alapos, mély tudás visszavezet a hithez.”

Gondolkodó lények vagyunk, az okokat keressük, a jelenségeket okokra vezetjük vissza s keressük, hogy ezt az egész univerzumot mi foglalja össze. Samíg az ember boldog akar lenni, addig szükség lesz valásra. Minden a boldogság felé gravitál s még sincs, aki ez életben megtalálta volna. Pedig a boldogság vágya a természet szava és a természet szavában nem lehet disszonancia, mert e vágyat nem én neveltem magamban, de természettől bennem van. Ez élet után kell tehát egy szebb, egy istenibb életnek következnie, ahol ez a vágy a boldogság után kielégülést talál.

Vallás nélkül az élet a legfölsőlegesebb, mert végeredményben céltalan vergődés; a monizmus is csak álboldogságot ígér, midőn az egyedet a mindenségbe oszlatja fel s így az egyéniség megszűntét jelenti. A természet szava nem lehet hazug, az emberrel vele született boldogságváagnak is megfelelő, reális tárggyal kell bírnia, melyet azonban nem érünk el ez életben, tehát azon túl kell folytatását s beteljesedését keresnünk.

A kis monisták felfogása a legnagyobb utópia, mert feltételezik, hogy a tudomány haladásával végre nem lesz halál, nem lesz pauperizmus, az emberi önzés és szenvedély is megszűnik. Az emberi léleknek vannak vágyai, melyeket nem lehet kielégíteni vegyi folyamatokkal.

S végül az ember nem csordaállat, hanem emberhez méltó társadalmi életet akar élni. Már pedig vallás nélkül emberhez méltó társadalmi rend nem állhat fenn. Oda bensőség, a bensőség kultusza kell, s oly erők, melyeket az állam egyedül nem ad meg, mert a társadalmi rend legmélyebb sarkkövei: a jog, a tekintély tisztelete, az erkölcs és a szeretet nagy parancsai, melyek legfőbb törvényhozó s abszolút, túlvilági szankció nélkül merő etikett-szabályokká sülyyednének alá.

Sokat beszéltek bizonyos teoretikusok a *vallás nélküli erkölcsről*. Csak már látnánk belőle valamit a

gyakorlatban, az életben is! De csodálatos dolog: erkölcsöt senki sem keres az ateistáknál, viszont az erkölcs gyűlölői, a szabadszerелеm, szabadcsábítás, szabadlopás stb. hősei — mind az Egyháznak, a vallásnak is ellenségei.

A „papok bűneiről” is azért szeretnek annyit írni bizonyos lapok, mert az mindig szenzáció, azaz: rendkívüli. Ahol vallás van, ott az erkölcsstelenség is kirívó ritkaság. Erkölcs és vallás ikertestvérek; épűgy az erkölcsstelenség és vallástalanság. A sajtóban, művészetben stb. mindenűtt ott látjuk ezt a kettős ensemble-t. Mindenki tudja, hogy a katolikus lapok csaknem prűdéria vádjába kerülnek, annyira szigorűan erkölcsősek; a többiek meg pontosan ugyanoly mértékben közelednek a pornográfiához, amely mértékben ellenségei a vallásnak.

A szeretet nagy elve meg egyenesen a katolicizmus, a Krisztusvallás igazgyőngye. Mondjuk, hogy nem mindig tartotta meg egy-egy hívő, sőt egy-egy kor is e parancsot, de még mindig százszor többet ér egy kiválóan nemes elvet az emberi gyarlóság mellett is fenntartani, mint azzal egyáltalában nem bírni s vele elvben sem törődni. Az ateizmusnak pedig a *bellum omnium contra omnes* az etikai krédója. A humanizmus tisztára keresztény fogalom: a felebaráti szeretetnek újnevű elkeresztelése s ahol keresztény felebarátiság nincs, ott humanizmusról is csak a francia guillotinos „fraternité” értelmében lehet szó.

Köteteket lehetne írni a vallásnélküli erkölcsről; de a főkérdés: életképes-e? Voltairenél a vallástalanságról beszéltek baráti; mire Voltaire kikűldte szolgáját s kérte barátait, ne beszéljenek ilyeneket a szolgája előtt, mert nem tudja, különben nem fogja-e holnap ellopni az ezűst kanalait. Nem lehet jó az a teória, mely kitépi az emberek szívéből a lelkiismeretet, a társadalmi rend bázisát.

A vallástalan erkölcs csak etikett, illemszabályok a parancsai és nem erkölcsszabályok.

Avagy tán a természettudomány végzett az ősi

hittel? Hol? Mikor? A szabadgondolkozás apró szájhősei a rekedtségig bömbölik ezt a bohókás mesét, de meghátrálnak, mihelyt bizonyítást kérünk. Melyik tétele az a *bebizonyított* természettudományi igazságoknak, mely a vallással ellenkeznék? Melyik? Melyik? Egyetlen egy sincs.

Viszont *egész sor természettudományos tétel* (entropia elve, élet eredete, célszerűség) *hirdeti Isten létét*; sőt az egész természettudomány voltaképp csak az Isten nagyszerű gondolatainak és műveinek lassú, részenkénti, fáradságos felfedezése. A modern fizika egyik legelsősorú oszlopa, Hirn mondotta — s joggal mondotta —, hogy „az Isten léte mennyiségtani bizonyossággal bizonyos” és hogy „ez az elfogulatlan tudománynak utolsó szava”.

Ezzel szemben hivatkoznak némelyek arra, hogy nagyszámú modern tudós tagadja az Istent. Ez azonban elsőben is nem egészen igaz. Sok van, aki nem hiszi az Istent (mert sohasem foglalkozott behatóan metafizikai vagy teológiai kérdésekkel), de nagyon kevés van, aki Isten létét tagadja. Viszont a túlnyomó többség, még pedig éppen a legeslegnagyobb nevűek, lelkes hívei voltak a személyes Isten, a lélek halhatatlansága, Krisztus istensége s a kereszténység hitének.

Hát akkor ilyen körülmények között a „természettudományos világnézet” s vallás közti *ellentét*ekről beszélni egyszerűen világcsalás, svindli, a „szabadgondolatos” igazságszeretet hajmeresztően szemérmetlen haditaktikája. Közönséges balekfogás, melynek korunk sem ülne fel, ha „tudományos” eszméit alapos, önálló tanulmányból merítené, nem pedig újságcikkek-ből és a reklám-„tudomány” apró füzeteiből. A nagy lángelmék levett kalappal közeledtek a keresztény hit tanaihoz.

„Keresztény vagyok — mondotta Cauchy, a világ egyik legnagyobb matematikai lángelméje, „a XIX. század legnagyobb matematikusa” — azaz: hiszek a Jézus Krisztus istenségében, amint hittek benne Tycho-Brahe, Kepler, Kopernik, Descartes, Fermat, Pascal,

Leibniz, Grimaldi, Euler, Boscovich, Guldin, Gerdil: amint hitt abban minden századnak valamennyi nagy fizikusa, csillagásza és matematikusa."

„Épp azért, mert sokat tudok és sokat tanultam, oly őszintén hiszek, mint egy *bretagnei parasztember*. És tudom, ha még többet tanulok és még tudósabb leszek, úgy fogok hinni, mint egy *bretagnei paraszt-asszony*". — Ezt meg *Pasteur* mondja, minden idők egyik legnagyobb felfedezője, az élettan, orvostudomány és vegytan egyik legelsőrangú csillaga.

Az a beszéd tehát, hogy a „modern” haladás ki-zárja a vallást és hogy a katolicizmus lejárta magát, talán igen stílusosan hangzik holmi divatos „irodalmi rongyszedők” vagy a mi útszéli monista-demagógjaink ajkán és borgőzös demokrata szónokok, érettségi nélküli kis ujságírócskák, tudományos kereskedősegédek és blazírt zsúrfiúk iszonyú önelégültséggel ismételtgethetik cigarettaszó és tivornya közben, hogy az ő „természettudományos világnézetükben” nincs helye a „sötétségnek” és „babonának” — így nevezik őket tudniillik azt, ami előtt a komoly, az igazi tudósok tisztelettel emeltek kalapot, — de ennek a felfogásnak sem a tudományhoz, sem a műveltséghez, sem a nemes, az igazi modernséghez abszolúte semmi köze.

Talán az újabb filozófusok döntötték meg a hitet? *Paulsen* a berlini nagy filozófus mondotta ki, hogy az egész modern filozófia csődöt mondott. Semmi új világnézet, semmi új gondolat nincs az összes újabb filozófiai rendszerekben. Semmi új eszmét nem termeltek, amit már rég ne ismertek volna. Az új filozófia mindig ugyanazokra a gondolatokra tér vissza s hosszas kutatás után ott van a régi gondolatoknál. Maguk a modern írók vallják, hogy e téren a „haladás” bizonyos „körforgó mozgásban” áll. Ami kissé különös beszéd, mert hiszen körforgás minden, csak nem fejlődés, nem haladás.

Talán az újabb történelmi kutatások eredménye, hogy a hit lejárta magát? A keresztény ókor kutatása csak megerősítette hitünk történelmi alapjait. Hogy a

Szentírás azon korokból ered, amelyeknek tulajdonítjuk, ezt maga a racionalista Harnack bevallja, mert meggyőzte erről az őskereszténység kutatása, s ő maga hirdeti, hogy: vissza a tradíciókhoz!

Hogy a gyónást a papok találták ki? Hol? A IV. lateráni zsinaton? De hiszen ismerjük Nagy Károly gyóntatóját, aki 400 évvel ama zsinat előtt élt. Sőt Németországban nagy irodalmi viták folynak a felett, hogy a II. és III. században nem volt-e oly túlszigorú az Egyház, hogy a házasságtörést, a hitehagyást és a gyilkosságot nem bocsátotta meg a gyónásban, hanem ezeket fenntartotta-e s csak a halálos ágyon adott ezekre bűnbocsánatot. Tehát a németországi protestáns tudósok már csak azt vitatják, hogy minden bűnre lehetett-e bűnbocsánatot nyerni a gyónásban, de már azt elismerik, hogy a II. században az apostolok közvetlen utódai igenis ismerték a gyónást.

És a pápaság történelmi ténye? A protestantizmus keletkezésekor nem ismerték eléggé a héber nyelvet, melyen Máté evangéliuma eredetileg írva volt; de most Pleiderer, a protestáns író elismeri, hogy Máté evangéliuma ünnepélyesen proklamálja a pápaságot, elismeri, hogy teljesen katolikus Máté evangéliuma, mert benne van a katolikus Egyház egész tanítása, hogy Péter a kulcsok hatalmának kezelője, tehát pápa, megvannak az evangéliumi tanácsok, a kereszt-ségi szertartás. Annyira katolikusnak találta az a protestáns író Máté evangéliumát, hogy ráfogta, hogy éppen azért nem is lehet igaz, tehát ki kell dobni a Szentírásból. Íme, a modern kutatás visszavezet a katolicizmusnak egy-egy könnyelműen kétségbevonat igazához.

Nincs semmiféle tudomány, mely a vallásnak csakugyan ellentmondana s a vallás törvényei, dogmái megdönthetetlenek s egy összefüggő egészet alkotnak. Nem lehet tehát azt mondani, amit némelyek mondanak, hogy én magam alkotom meg dogmáimat, mert jó ugyan a vallás, de azt fogadom el belőle, amit akarok.

A vallás nem kedélyi ömlengés, nem saját rendelkezésre készült kabát, melyet úgy formálhatok, ahogy jólesik; a vallás kétoldalú viszony Isten és ember között, Isten-adta jogokkal és kötelességekkel. Az embernek nincs tehát joga válogatni e kötelességek között s nem mondhatja Istennek, hogy a parancsaidból elfogadok valamit, de a többi nem.

Logikusnak csak a teljes, egész katolicizmus tekinthető s nincs mitől félnünk, ha híven ragaszkodunk hozzá.

A legnagyobb lángelmével és körülbelül az összes nagy, tiszta karakterekkel vagyunk egy táborban, midőn térdet hajtunk a Názáreti Jézus, ama Názáreti Jézus előtt, aki „Egyházával marad minden nap a világ végézetéig”, akinek tanai mindig modernek és mindig aktuálisak s aki maga megmondotta, hogy „az ég és a föld elmúlnak, de az ő igéi soha el nem múlnak”.

Krisztus és az Egyház.

Divatos kifogás ma ez is: én Krisztus előtt meghajlok, de az Egyház nekem nem kell.

Krisztust, a bölcset, a szelidet elfogadom; a szeretet és istenfiúság hirdetőjét, az önmagát feláldozó megváltót, az Isten Fiát imádom és szeretem; de az Egyházat a maga türelmetlenségével, rideg dogmatizmusával, prédikáló papjaival és kápráztató formaságaival nem tartom szükségesnek az üdvösségre.

Úgy is mondják némelyek ugyanezt, hogy ők „keresztények” akarnak lenni, de nem „klerikálisok”. Holott valójában a „klerikális” szó egyszerűen csak zsidóktól kitalált s forgalomba hozott gúnyszó arra, hogy „katolikus”; a „klerikális” szó voltaképp csak annyit jelent, mint: *hitét meg nem tagadó katolikus*.

De lássuk csak: van-e alapja annak a beszédnek, hogy az ember lehet Krisztus híve anélkül, hogy az Egyháznak is híve volna?

Ki illetékes ennek a kérdésnek az eldöntésére? Mindenesetre legelsősorban Krisztus.

Már pedig Krisztus intencióit e tekintetben egészen pontosan meg tudjuk állapítani. Az ő szavai félre-magyarázást nem tűrnek. Az „Egyház” szava és fogalma egyenesen krisztusi veretű: benne van abban az evangéliumban, melynek apostoli korból való származását ma még egy Harnack is fennen elismeri. Krisztus nem individuális, magunkszabta kereszténységet alapított, sem nem kényelmes, százfelé szakadozó felekezeteket, hanem igenis *egy és csakis egy* Egyházat. Aki azzal tart, az — úgymond Krisztus — ő vele magával tart és üdvözl; aki az Egyházra nem hallgat, azaz ő szemében „pogány és vámos” (tolvaj). Ő csak azokat ismeri el híveiül, akiket az „egy akol”-ban s az „egy pásztor” vezetése alatt talál.

A papok és püspökök lehetnek helyenkint rossz, talán igen rossz emberek — ahogy már magában az apostol-kollégiumban akadt egy Júdás —, de azért Krisztus nem vonta vissza a szavát, hogy „és én veletek (az apostolokkal) maradok mindennap a *világ végezetéig*” (tehát az utódokat is beleérti) és ezt a másikat: „aki titeket hallgat, engem hallgat és aki titeket megvet, engem vet meg”. Meg azt a harmadikat: „hogy aki az ő szavukra hisz, üdvözl, aki pedig nem hisz, az elkárhozik”.

Hogyan beszélhet valaki ezek után józan ésszel arról, hogy hiszen lehet valaki Krisztus híve anélkül, hogy az Egyházzal tartana?

Ugyane felfogás jellemzi az összes apostoli korból származó vagy az őskereszténység idejéből való iratokat: valamennyi az *Egyházban* és *csakis* az Egyházban látja a Krisztus-hirdette, Krisztus alapította kereszténységet.

Magá Pál apostol azt mondja, hogy még az angyal is átok alatt legyen, ha más evangéliumot hirdet, mint ő, az apostol. Krisztus, úgymond, szerette Egyházát; az Egyház szerinte „az igazság oszlopa és erőssége” és azért csakis egy és egységes lehet, amint egy az Isten és egy a hit. „Kérlek benneteket, atyámfiai, hogy ne legyenek köztetek szakadások”. Őmaga, Pál, ki-

közösíti a korinthusi vérfertőzött stb., szóval már az apostolok korában teljes lelki kormányzat és egyháziasság keretében folyt a Krisztus-hívők élete.

Ugyanígy szólnak a nagy egyházatyák. „Nem lehet Isten az atyja annak, akinek nem az Egyház az anyja” — mondja *Szent Ciprián*, Kárhágó vértanupüspöke (250 táján Kr. u.). „Ahol Péter, ott az Egyház; ahol az Egyház, ott Krisztus; ahol Krisztus, ott az élet” — mondja *Szent Ambrus* (IV. század). De már *Antiochiai Ignác* vértanu (110-ben) a római egyházat ismeri el a hitegység központjának, pedig ő maga keleti püspök volt. Az Egyház és a kereszténység kezdettől fogva egy dolog, elválaszthatatlan egységként szerepelnek. „Keresztény a nevem, katolikus a vezetéknévem” — mint *Tatianus* püspök, az egyik legrégebbi keresztény író mondja.

„Egyházmentes” kereszténységről soha senki sem álmodott, egészen a mai napjainkig, amikor azok akarnának újfajta kereszténységet konstruálni, akik a kereszténység eredetét, őstörténetét nyilván nem is ismerik.

Az Egyház nélkül lehet az ember zsidó, meg quaker, meg mohamedán, meg buddhista, de egy nem lehet: keresztény. Keresztény abban az értelemben, ahogy azt Krisztus akarta és az egész kereszténység mindenkor értelmezte.

De hát az Egyház úgy ahogy van, úgy ahogy a világtörténelem szerint bemutatkozik, csakugyan eljátszotta volna a hívők szimpátiáját?

Felelet: azok előtt, akik csak ujsághírekből, rémregényekből, tendenciózus híresztelésekből ismerik: igen; de akik tudják a valóságot, akik elfogulatlanul figyelik meg az ő évezredes, bámulatosán céltudatos kultúrmunkáját, azok annál jobban szeretik, mennél közelebből ismerik. Itt is a nemismerés a szidalmazás szülőanyja: „blasphemant quod ignorant”.

Az Egyház az emberiség legnagyobb jótevője. Minden téren őtőle indult ki, legalább eredetileg, minden áldásos reform és haladás. A népeket ki civilizálta?

Az Egyház. A tudományos életet ki teremtette meg? Az Egyház. Az iskolákat, a nép- és közoktatásügyet ki alkotta meg? Az Egyház. A felebaráti szeretetet ki hirdette a népeknek s ki vitte be a köztudatba? Az Egyház. A szegénygondozást, a karitatív intézményeket ki létesítette? Az Egyház. A szociális nyomor és igazságtalanság enyhítésén ki fáradozott 1900 éven át önzetlenül és hőiesen? Az Egyház.

A művészetek remekeit, a nagyszerű műépítményeket, székesegyházakat ki emelte, a festőket, szobrászokat, költőket, szónokokat ki nevelte? Az Egyház. Az egyetemeket ki állította fel? A legtöbbet és a legelsőket mind az Egyház. Az emberi lelket ki finomítja, ki oktatja nemes, krisztusi életre, ki küzd az erkölcstelen áramlatok ellen, nem törődve a népszerűtlenség vádjával vagy a véres és vértelen üldözés egész áradataival? Az Egyház. Ki vigasztal meg ott is, ahol minden földi vigasz megszűnik? Ki ad erőt ott is, ahol minden földi energiaforrás kiapad? Ki emeli fel a csüggedő szíveket reménységgel, egy örökké tartó boldogság bizodalmaival? Úgye, az Egyház egyesegyedül.

Az a bizonyos „egyháznélküli kereszténység” csak arra jó, hogy bizonyos (nem mindig keresztény) elemek egy-egy kellemetlen pillanatban takaródzásra használhassák fel, de értelme, tartalma, evangéliumi és világtörténelmi igazoltsága nincsen.

Ellentétekről beszélnek Krisztus és az Egyház között? Ha volnának ilyen ellentétek, maga Krisztus akarta volna azokat, mert hiszen ő maga utasít bennünket az Egyházhoz.

De hát hol vannak azok az állítólagos ellentétek? Hiszen ellenkezőleg: az Egyház csodálatosképpen magán viseli Jegyesének: Krisztusnak összes isteni jellegvonásait.

Krisztus hű: az Egyház is az. Inkább a népszerűtlenség ódiumát veszi magára bizonyos emberek előtt, semhogy legkevesebbet is feláldozzon abból, amit Krisztus örökségének tekint. Az Egyház a maga legnépszerűbb íróit is indexre teszi, ha pl. a népszerűség

érdekében hajszálnyira is távolodnak attól, ami Krisztus tanaihoz tartozik. Róma inkább hagyta elveszni Keletet, de nem engedett a görög politikai túlkapásoknak; az Egyház lemondott egész Angliáról, de a házasság szentségi jellegét nem engedte kikezdeni. X. Piuson ismét mily imponáló ez az elvhűség, melynek nem imponál semmi, amely nem hajol meg semmi illeték-telen befolyás előtt!

Krisztus egy: az Egyház is az. Mily csodálatos egység, melyben „minden út Rómába vezet”, melyben mint *Marconi*, a szikratávíró feltalálója, egyébként pedig buzgó katolikus, egy newyorki katolikus nagygyűlésen mondta: a szeretet s a tanegység bámulatos szikratávírója állandó testvéri összeköttetésben tartja az öt világrészen élő 270 milliónyi katolikust.

Krisztus szent: az Egyház is az. Emberi gyarlóságunk mellett is mennyi az Egyházban a szent, a vértanu, a hitvalló, az apostol, a szűz, a hithirdető! Mennyi hősiesség a keresztény karitatív munkák, kórház, lazarét, béipoklostelep, gyermekmenhelyek, aggok házai, kiseddóvók, a távol földrészek krisztianizáló és civilizáló munkái terén! Mennyi őszinte, mély katolikus hitélet a katolikus családokban, a népben, mennyi gyönyörű, éghezemelő, erkölcsnemesítő, templomi ünnep és istentisztelet — a mindennek egyetlen táplálója, védője, fejlesztője: a Krisztus-alapította Egyház. „Vegyétek el a néptől a papokat s az emberek 20 év múlva vadállatokat fognak tisztelni” — mondotta joggal *Vianney*, a világhírű ars-i plébános.

Krisztus változhatatlan — s ugyanilyen változatlan az Egyház is. Az emberek, a filozófiai rendszerek, a divatok jönnek-mennek: az Egyház megmarad. Napfényre árny és árnyra napfény következik; az Egyház hajója hányódik és inog és már százezerszer megjövendölték a végenyészetet; — és az Egyház nem dőlt el s nem is változtatott a hitén, az elvein semmit. Ami kezdettől fogva Isten alkotása és tökéletes, az nem szorul arra, hogy emberi kéz toldozza-foldozza. X. Pius ugyanazt tanítja, amit tanított II. Pius a II.

században, vagy Péter, a legelső pápa, vagy maga Krisztus, az Egyház megalapítója.

Krisztus mindenütt jelen van: így az Egyház is „katolikus”, azaz egyetemleges, mindenütt jelenlevő. Kálvinista csak néhány országban van, zsidó csak ott van, ahol kereskedni lehet, anglikán csak az angol fennhatóságú országokban; egyedül a katolikus vallás az, amely mindenütt megvan: minden országban, minden tartományban, úgyszólván minden községben. Ez a világnak egyetlen egységes nagy hitvallása, a többi hozzá arányítva többnyire olyan, mint kisebb-nagyobb fabódék egy hatalmas épület mellett. 270,000.000 katolikus van ma a világon; utána jönnek a brahmán, a buddhista, a mohamedán (pogány) felekezetek, azután a szakadár egyházak (mind együttesen alig 180 milliónyi), aztán egészen végül, holmi 20—30, többnyire azonban csak 5—6 milliónyi hívőkkel: a luteránus, a porosz-egyesült, a kálvinista, a metódista, a baptista stb. újabb felekezetek. Valamennyi részleges, többnyire ú. n. „nemzeti” egyházak; csak egyedül a katolikus Egyház az, amely Krisztus szava szerint „minden nemzetekhez” elment az egész világra.

És az Egyház hódítása folytonos. Angliában évente 10—20 ezerre megy a katolikus vallásra visszatérők száma, akik hosszas előtanulmány után vétették fel magukat az Egyházba. Száz év előtt alig volt kétszázezer s most kétmillió a katolikusok száma Angliában. Hollandiában 300 ezer volt s ma majdnem kétmillió, az Egyesült Államokban a XIX. század kezdetén 40 ezer katolikus volt, ma 23 millió, Ausztráliában 1800-ban nem tudunk egy katolikusról sem, s ma számuk kétmillió, Ázsiában 100 év előtt néhány ezer katolikus volt csak, ma 5—6 millió, Németországban hatmillió volt, s most húszmillió. És mégis azt mondják, hogy az Egyház haldoklik s ennek dacára reszketve vonultatják fel egyes államok e haldokló Egyház ellen az állam minden hatalmát.

Franciaország az egyházüldözés klasszikus házája, hol az egyházi vagyon elrablásához kirendelt

tisztek százával hagyták ott a hadsereget s a katolikus bírák százával veszítették állásukat, mert a rablásban nem akartak eszközök lenni. És ez üldözések dacára az Egyház mindenütt fejlődik, mert életereje örök s a protestáns Macaulay ditirambokat zeng az Egyház elpusztíthatatlanságáról, amely élt a császárok korában, mikor még a Kolosszeumban a keresztények vére gőzölgött ég felé s látta annyi dinasztia összeroskadását és semmi sem mutat arra, hogy végéhez közelednék: élni fog akkor is, mikor majdan egy newseelandi utazó a Londonbridge csonka ívezetén ülve fogja rajzolni a londoni Szent Pál-templom — az anglikán államegyház — romjait.

Krisztus az, aki az Egyházban a mai napig működik, a hármasság nagy irányban: a tanítás, megszentelés, lélekkormányzás terén. Ki hirdeti nekünk Krisztus tanait, ki tanít hittanra, ki őrzi, védi, terjeszti az evangéliumot? A katolicizmus. Ki nyújtja a Krisztus-rendelte kegyszereket, a gyónást, az áldozást? Ki őrzi, védi a házasság szentségi jellegét? Ki száll síkra a gyermekek vallásos nevelése mellett? Az Egyház. Ki erősíti a haldoklót, vigasztalja a bűnöst, emeli fel az elesettet? Ki kormányozza a lelkeket Krisztus útjain, ki ostoroz, int, hí, csalogat, édesget, fenyeget — csak-hogy győzzön a jó s legyen Isten országa e földön? Ugyebár, az Egyház. Azért nevezte valaki az Egyházat, helyesen így: *az Egyház a századokon át megmaradó s hívei közt titokzatosan jelenlevő Krisztus.*

És Krisztus az, aki Egyházában szenved a mai napig. Megmondotta előre, hogy amint őt gyűlölték, gyűlölni fogják küldötteit is és az Egyházat. Mert hát a tanítványnak nem lehet jobb sorsa, mint amilyen a Mesterének volt. Krisztust megfeszítették az akkori farizeusok, az Egyházat is gyűlölik s halálra keresik a mai farizeusok, a régi farizeusok utódai. Keresztrelve! Tépjétek szét a gyalázatost! A „klerikalizmus” ez ma az ellenség! stb. stb. stb., így üvöltöznek.

Hagyjuk meg nekik ezt a kicsiny örömet. Ez a Krisztus jegyesének elkerülhetetlen sorsa. Az Egyház

nem volna Krisztushoz méltó, nem volna Krisztus igaz Egyháza, ha nem üldöznék, ha nem küzdenének ellene mindazok, akiknek — akárhogy cifrázzák a szót — éppen maga Krisztus nem kell. Pápa, püspök, pap, szerzetes, jezsuita, apáca, világi hívő, — mind kikap, ha igazán hű a hitéhez. Ahogy Pál apostol mondta: hogy „akik igazságban akarnak élni a Krisztus Jézus szerint, üldöztetést fognak szenvedni”.

De az Egyház épp azért, mert Krisztus műve, *győz is mindig*, épúgy, mint ahogy magát Krisztust nem lehet legyőzni. Hogyan üldözték a szellem, az áltudomány, a gúny és az erőszak fegyvereivel évszázadokon át! Hogyan folyt a vére és hogyan folyik ma a tinta és a nyomdafesték ez irtó harcokban — s ő, az Egyház mégis él, mégis mindig virágzik. „A vértanuk vére új keresztények vetőmagja” (Tertullian). Üldözői — a zsidók, a vandálok, a rómaiak, a hunok, a gótok, az avarok, a törökök, a tatárok — hogy elmúltak mind s az Egyház ma is áll! Hogyan elmúltak a Nérók, a Domiciánok, a Diokleciánok; hogyan dőltek meg mellette trónok és hatalmak!

Az Egyház látta, midőn a szőkefürtű germán bevonulását tartotta Rómába. Látta a vandálokat, longobárdokat, IV. Henriket, Barbarossát, II. Frigyeszt s látta lehullani az utolsó Hohenstauf szőke fejét a hóhér bárdja alatt. Elmúltak a Szép Fülöpök és Bajor Lajosok, a VIII. Henrikek és véres Erzsébetek, a Kantok, Voltaire-ek, Napoleonok és Bismarckok — az Egyház pedig áll és virágzik. Mellette porból születnek s részben porrá omlanak egész dinasztiák: a Cézároknak világhatalma, a holland köztársaság, a velencei dózsák hatalma, Nagy Károly s a Karolingok birodalma, Franciaországban a Kapetingok, Valois-k, Bonaparték trónja, Anglia trónján a szász, a dán, a normann dinasztiák, a Plantagenet-, Lancaster-, York-, Tudor-, Stuart- és Hannover-házak; Oroszországban a mongol, a moszkvai, a Romanov, a Gottorp fejedelmi családok...

Minden jön és megy, feltűnik és eloszlik, csak egyetlenegy dinasztia: a Péter utódainak fejedelmi

háza, a Vatikán nem dől meg, mert trónjuk a Péter sziklája és az a fehérruhás ember ott áll mindig s tartja a keresztet kezében diadalmasan. Pedig ezt a trónt nem védelmezi, nem támogatja egyetlen zászlóalj, egyetlen hadihajó, egyetlen ágyú sem. Csak a 270 millió katolikus forró szeretete Krisztus helytartója iránt s az a krisztusi szó, hogy „ezen a kősziklán a pokol kapui sem vesznek erőt soha”.

Pedig az Egyház nem ért mindig diadalmas napokat. A pápákat száműzetésbe küldték. VII. Piust megűthette Napoleon, de végül mégis a pápa győzött s Napoleon kezéből kihullott a fegyver az orosz hómezőkön.

S azért bízunk a jövőben mi is. Az Egyház, a töviskoszorús, a megköpdösött és halálraitélt Krisztus jegyese: ő is tövisben, gúnyruhában áll előttünk. De éppen így ismerünk rá benne a Krisztus jegyesének vonásaira. És éppen ezért szeretjük őt rajongó szeretettel s bízva-bízzuk lelkeink vezetését bölcs és szerető jobbára. És segítünk neki Cirenei Simonként erős férfivállal hordozni a keresztet. Minden bárdolatlan gúnyszó csak fokozza iránta való szeretetünket. Mert tudjuk, hogy a kereszt útja után ott van a feltámadás glóriája, a biztos, a végleges, az örökké tartó győzelem, s e győzelem elérésében annál több lesz a részünk, mennél jobban kivettük részünket a küzdelemből, az áldozatokból, az üldöztetésből.

A haladás és az Egyház.

A haladás és az Egyház: ez is olyasmi, amiben a történeti igazságnak állandóan éppen a kerek ellenkezőjét szavalják a mi modern antiklerikális mótelyhíntőink: állandóan azt akarják elhitetni nagytudományú közönségünkkel, hogy az Egyház a haladásnak, a kultúrának mindig kerékkötője volt. S hányan vannak is, akik komolyan elhiszik nekik, hogy az Egyház antimodern, haladás-ellenes.

Éppen az ellenkezője az igaz. Az Egyház teremtetten meg a középkor és újabbkori egész kultúrát s nincs

értékes része a művelődésnek, melyben nem az Egyház vitte volna — sokáig egészen egyedül és kizárólagosan — az indítványozó és vezető szerepet.

Mikor valaki azt vallja: én magyar vagyok: mennyi nemes eszme, mennyi tradíciót foglal össze ebben a szóban! De amikor azt vallom: én katolikus vagyok, e szóban még sokkal több és dicsőbb tradíció rejlik. Hisz az Egyház történelme az egész kultúra történelme s Montesquieu joggal mondotta: a katolicizmus, mikor az égre mutat, egyúttal az ember földi jólétét és megalapítja.

Hogy e kultúrmunkát megismerjük, le kellene rajzolnunk az ókort az ő szociális züllöttségével, melyet a katolicizmus változtatott meg, s csak akkor látnók a katolicizmus érdemeit. Az ókor is tudott szép műveket alkotni, szobrot faragni, költeményt írni, de a kultúrája csak félkultúra, álkultúra volt. Legünnepelebb embereinek élete tele van gyalázattal. Legnagyobb bölcsésze: Aristoteles, gyermekek megrontója, pederasztá volt. A lelkek és szívek kultúrája nem volt meg. Az emberek kétharmada nem volt ember, mert rabszolga volt s ez kevesebb volt, mint az állat. Athénben húszezer szabademberre négyszázezer rabszolga jutott. A rabszolga kétlábú állat volt s a római jogi írók szerint *servile caput nullum jus habet*, a rabszolgának semmi joga nincs. Nem volt joga szülőföldjére. Julius Caesar, Marius százezerszámra rabolt embereket s hajtott a rabszolgavásárra, hol ruháiktól megfosztva állott férfi és nő s szemérmetlenül folyt az alku felettük. Nem volt joga a családhoz, a rabszolgának házaselete sem volt.

Voltak rabszolgák, kik a ház elé voltak állítva megláncolva, hogy mint a házörző ebek vigyázzanak. Egy köhintés és egy vigyázatlanság elég, hogy ura a fogát zúzza szét vagy agyonkorbácsolja.

Róma színpadán leplezetlenül mutattak be minden ocsmányságot s perverzítást. A cirkuszokban kerékbetörték s megégették a rabszolgákat. Hónapokig tartott az embergyilkolás s tízezernyi rabszolgát öltek le egy-

szerre a szenátorok, a nők, a papok mulattatására. Ez volt a klasszikus kor. A rabszolgának nem volt istene, még az isteni tiszteleten sem lehetett jelen.

És a rabszolga helyzete ilyen volt az egész világon. Ma is látjuk a piramisokat, az ókor bámulta Semirámis függőkertjeit stb. Kik csinálták mindezeket? A rabszolgák. Pedig soha egy fillért sem kerestek, mert mindenük az úré volt és se tisztességes eledelt, se ruhát nem kaptak mindezt.

Az emberáldozatot is megtaláljuk mindenütt, Rómában is. A prostitúció a templomban folyt, matrónák és fiatal leányok áldoztak így Vénusnak.

Ez volt az ókor. Mint a sötét éj után a hajnal, úgy jött a kereszténység, melyről tudatlan szószátyárok azt mondják, hogy a haladás ellensége. Mindenekelőtt megállapította az emberi jogokat, a testvériséget s az egyenlőséget. Az Egyház hirdette először ez eszméket, nem a forradalom. A forradalom is felírta ez eszméket zászlajára, de az ő ajkán az pusztá politika s kegyetlen hazugság volt. A forradalom „testvérisége” megölelt, de úgy, hogy a szeretett testvérnek kiment a lelke s hogy egyenlő legyen, megkurtította egy fejjel.

A „szabadság” nevében folyt a vér, hogy átázott a talaj és mindig tovább kellett vinni a guillotint. Hogy minden ember egyenlő s hogy testvérek vagyunk, ezt Krisztus hirdette először. Ez az Egyház tana s ő komolyan is vette azt. Szent Pál szerint: Nincs római, se görög, sem rabszolga, sem szabad, mindnyájan egyenlők vagyunk Krisztusban. Ugyancsak Szent Pál mondja: ha keresztény vagy, épp úgy szeresd a rabszolgát, mint engem. Hogy az Egyház komolyan vette az egyenlőséget és testvériséget, mutatja az, hogy a rabszolgát egészen a legfőbb egyházi méltóságig emelte (Kelemen pápa az első században, Kálixt a 3.-ban). A rabszolga-felszabadítások nagy mozgalma megkezdődött. Egy-egy keresztelő egyúttal ezrek és ezrek felszabadulását jelentette. A középkorban Európaszerte folyt a munka; a püspökök és szerzetesek voltak e téren mindenütt a kezdeményezők.

Külön szerzetesrendek alakultak a rabszolgák kiváltására a szaracénok kezéből s ha nem telt a kiváltásra pénzből, a rendtagok saját magukat adták oda rabságba a hívekért. Kláver Szent Péter, Vieira, újabban Lavigerie bíboros tettek végtelen sokat a rabszolga-kereskedés megszüntetésére s szavukkal, befolyásukkal a pápák — II. Pius, III. Pál, VIII. Orbán, XIV. Benedek, XVI. Gergely és XIII. Leo — többet értek el e téren, mint a húzó-halasztó modern nagyhatalmak partvidékőrségei.

A kereszténység megvédte a nőt és gyermeket, mikor a házasságot szentségi rangra emelte s annak egységét s felbonthatatlanságát kimondotta. Csakis azóta lehet szó igaz nő- és gyermekvédelemről, igazán ideális, lovagias családi életről. A római nő kézzől-kézre vándorolt, s volt olyan, akinek 24 férje volt, mert a férfi tetszés szerint felbonthatta házasságát. A gyermekkítétel napirenden volt. Az Egyház biztossá tette a házasságot, felemelte a nőt s hirdette a gyermek méltóságát, hogy a gyermek kincs, Istenáldás, a házaselet célja. Ezzel a gyermeknevelést is biztosította és mily küzdelmébe került mindez s kerül neki mai napig!

Ugyanakkor a *társadalmat* is szociális erényekre, igazságosságra, méltányosságra, jótékonyosságra szoktatta az Egyház — csupa oly dolog, melyet az ókor legfőllebb elméletben ismert és még így sem mindig. A munka becsülete, a tekintély őszinte tisztelete, a polgárosult, békés életmód, a letelepedés, ipar, földművelés, tudományos foglalkozás — a legtöbb néptörzsnél s modern nemzetnél a kereszténység befolyására vezetendő vissza.

A kereszténység ezt a magasabb és civilizált társadalmi rendet ki is terjesztette: *civilizálta az összes európai népeket*. Minden országban egy-egy szent, egy-egy apostol, egy-egy katolikus pap hintette el a kultúra magvait. Ki civilizálta a frankokat? *Szent Kilián*. Az angolokat? *Szent Ágoston* s harminckilenc bátor társa, kiket Nagy Szent Gergely pápa küldött

Angliába. Az íreket? *Szent Patrik*. A skótokat? *Szent Columba*. A németeket? *Szent Bonifác*. A szászokat? *Szent Ludgér*. A bajorokat és osztrákokat? *Szent Szeverin*, *Rupert*, *Emmerám*, *Korbinian*. A szlávokat? *Szent Cyrill és Metód*. A magyarokat? *Szent Adalbert*, *Szent Gellért* — mindenütt egy-egy apostol, ki egyik kezében az evangéliumot hozta, másikkban a civilizáció áldásait. Ezek nem királyok, nem tudósok voltak, hanem papok, Róma küldöttei.

Az Egyház meg is védte, fenn is tartotta a megteremtett kultúrát minden veszedelem között. Jöttek a vandálok, húnok, gótok, avarok, törökök, tatárok — a kereszténység öntestével védte az európai keresztény kultúrát. Nálunk a mohácsi vész egyik példája ennek, hol az Egyház legtöbb főpapja elesett; Spanyolországban az a 3000 harc és ütközet 800 éven át, melyben az Egyház vértelt és ellenállt a kultúrbomlasztó iszlám terjedésének.

Ki tette közzükségletté az iskolát? Ki vitte bele az emberiség öntudatába, hogy kell az iskola? Hisz az Egyházban a tanítás beletartozik az istentiszteletbe. Ez a gondolat volt a népoktatás első stációja.

A kereszténység teremtette meg az *iskolákat*, az összes *iskolátípusokat* és a közoktatásügynek egész gondolatát. A népiskola fogalma teljesen egyházi eredetű. Már az első nyugati szerzetesek foglalkoznak az elemi oktatással, mikor arra az államban még nem gondolt senki. A VI. században már egy zsinat elrendeli a plébániai-iskolák felállítását. A VIII. században már középiskolákat szerveznek a székesegyházak mellett. Külön szerzetesrendek létesülnek az oktatás céljaira: a ferenciek, a dömések, ágoston- és jeromosrendiek, később a piaristák és jezsuiták; a nőknél az Orsolyarend, az angolkiszasszonyok, a Notre Dame testvérek stb. Az iskolaügy legnagyobb fejlesztői: Borromei Károly (halálakor egyházmegyéjében 4700 tanító és 40.000 iskolásgyermek; az állam iskoláinak száma ugyanakkor: 0), Boldog Canisius, Loyolai Ignác, de la Salle János (első tanítóképző, első ipari és tech-

nikai iskolák), Nérei Fülöp, Don Bosco (fiai évenként 25.000 utcagyereket neveltek hasznos polgárokká). A legnagyobb pedagógusokat az Egyház nevelte: a ma oly híressé vált Förster azért lett oly kiváló pedagógussá, mert (protestáns létére) a katolikus nevelési elveket öntötte új, modern mezbe.

Az egyetemeket is a kereszténység találta ki s alkotta meg. A legrégebb egyetemeket mind sorban pápák emelték; Németországban pl. Prágát, a legrégebbet (1348-ban), Bécs, Heidelberg, Köln, Erfurt, Würzburg, Lipcse, Rostock, Greifswald, Freiburg, Basel, Ingolstadt, Trier, Tübingen, Mainz egyetemeit mind pápák emelték és püspökök meg kanonokok dotálták. Nálunk sokáig csak papok és szerzetesek vezettek jó iskolákat; máig áll a katolikus papi pénzen, Pázmány jezsuitabíboros bőkezűségéből emelt tudományegyetem, melyet Lósy, Lippay érsekek és (katolikus vagyonból) Mária Terézia fejlesztettek s melyen ma sokszor vallás- és egyházellenes „mi tudósok” hintik a mételyt — katolikus, egyházi pénzen. Mindezt a pápák, „a tudomány világosságától féltő sötét” bíbornokok csinálták. Az állam nem törődött akkor még ilyesmivel.

Hát még a művészetek terén mit nem alkotott az Egyház. Hiszen az összes nagy középeurópai műalkotások az Egyház művei. A román stíl (Bamberg, Worms, Speyer, Mainz székesegyházai, a pisai ferde torony és templom), a gót stíl — Franciaországban a párisi Notre-Dame, Reims, Rouen, Orleáns, Amiens, Spanyolországban Sevilla, Toledo, Itáliában Milánó márványtemploma, Németországban Freiburg, Strassburg, Ulm, Nürnberg, Minden, Meissen, Erfurt, Halberstadt, Magdeburg, Köln, a bécsi Szent István-templom stb. stb. — kinek az alkotása, ha nem az Egyházé? A reneszánsz nagy művészei: Michelangelo, Benvenuto Cellini, Brunelleschi — kinek az inspirációjára, kinek vezetése s anyagi segélye mellett fejtették ki tevékenységüket? Mindet az Egyház nevelte és támogatta.

Épügy a *barokk* és *rokoko* mestereit, Madernát, Berninit.

Nemrég Párisban a Notre-Dame-templomban voltam, hogy bámuljam ezt a remekművet, melyet most ellopott az állam. Ez az, melynek főoltárára egy bukott nőt ültetett a forradalom, mint az ész istennőjét. Ki alkotta ezt a remek templomot? Egy irgalmas nővért láttam a templomban s én elgondoltam magamban, hogy mily idegen ez most itt, pedig ezt a templomot annak a világnézetnek hívei építették, melyhez ez a szegény irgalmas nővér tartozik, ki most oly idegenül érzi magát a gúnyolódó, pökhendi ficsurak között, kik őt fixírozva veszik körül. A szabadkőműves államférfiak lopni, szekularizálni remekül tudnak, alkotni, teremteni, csak mi tudunk!

A festők: Guido és Duccio, Giotto, D'Avanzo, Orcagna és Ghirlandajo, Fra Angelico és Fra Bartolomeo, Filippo Lippi és Gian Bellini és Botticelli, Mantegna és Vivarini s főleg a három legnagyobb: Lionardo da Vinci, Michelangelo és Raffael — mind, mind az Egyház neveltjei. Épügy a németalföldiek: a van Eyck testvérek, van Dyck, Rembrandt, van Ryn, Rubens (a jezsuita-növendék), Leydeni Lukács, a németeknél Dürer Albert, Cranach Lukács és a két Holbein, a spanyoloknál Zurbaran, Velasquez és főleg a mélyen vallásos Murillo, a Madonnafestő — mind az Egyház szárnyai alatt fejlődtek. Ugyanígy a *zene*, a *költészet*, a *szónoklat* — valamennyinek szülőanyja, dajkálója, mecénása, támogatója az Egyház volt.

A modern profán művészet csak oly joggal nevezhet le ma az Egyházra, mint egy úrrá lett fiú ki-nevetheti az atyját, aki nevelte, kitanította, úrrá tette.

A kereszténység létesítette a *szociális kultúrát*, a *szegény- és beteggondozást*, a *közjótékonytságot* és a *társadalmi profilaxist*. Az apostolok voltak az első szegénygondozók a világon. A pápák folytatták a munkát és főleg a szerzetesek fejlesztették a mai magaslatra.

Cicero még azt tartotta, hogy a könyörület férfihez

nem méltó. A könyörületességet a kereszténység teremtette meg. Szent Pál már gyűjtést rendezett a szegények és betegek részére. Nagy Szent Gergely pápa könyvet vezet Róma szegényeiről. Gyűjtést rendeznek a rabok kiváltására s az összegyűjtött pénzen pl. Rómában egyszer 1500 rabszolgát váltanak ki. Szevillai Izidor, III. Leó, I. Pál, I. Pascal fényes mintái, mit tett az Egyház a szegényekért. A cisztercita rend egyik szegény rendháza 2000 beteget gondozott hónapokon át; a cluny-i rendház húszezer utast látott el egy év alatt. Ott vannak a szentek, az emberszeretet mintaképei: egy Sziénai Szent Katalin, Árpádházi Boldog Margit, Árpádházi Szent Erzsébet, kit egyik német dicsőítője a „legnagyobb német asszonynak” nevez.

A betegápolás első apostola Borromei Szent Károly, aki az első kórházat alapítja meg. Jöttek a szerzetes ápolórendek; csak irgalmas nővér van 36.000 s ezek a világ kórházainak legjobb, legönfeláldozóbb ingyenes ápolói, kik csak a betegeknek élnek.

Ezt a heroizmust, ezt a szeretet ki állította az emberiség szolgálatába? Az Egyház.

Mutassanak fel ilyesmit a szabadkőművesek: ha csak egy ilyen irgalmas nővért fognak nevelni, magam leszek, aki azonnal belépek a páholyba. Ezek az irgalmas nővérek ott vannak a bélpoklosok kórházai-ban kitéve annak, hogy azokkal rothadjanak el. A kitett gyermekek sírását, az árvák nyöszörgését, a veszélyeztetett ifjúság panaszait is meghallotta az Egyház. Ezerféle patronázs, intézet, menhely, szerzetesház alakult a szenvedők és segélyreszorulók gondozására.

Az egész kultúra a mi talajunkon nőtt s méltán mondta Macaulay: a kereszténység gyalázói a kultúra gyalázói.

Ámde a kereszténység igazi, voltaképpeni kultúr-munkája még ennél is több s értékeesebb. A lelkek kultúrája ez. Mikor az Egyház odaáll a gyermek mellé s megmagyarázza neki az élet nagy kérdéseit, az élet

célját, hogyan kell élnie, s megtanítja küzdeni önmagával: akkor végzi a legnagyobb népművelő akciót. A gyónás a legnagyobb benső, erkölcsi kultúrmunka. Magasztosabbat nem lehet elképzelni, mint egy férfi gyónása, ki önmagával vívódva, önmagát fenytve, hogy Istennek elégtételt nyújtson, vádolja önmagát. Itt az Egyház oly kultúrmunkát végez, mely magasabb, mint a művészetek, székesegyházak, iskolák és közintézetek emelése.

A mi hithőseink egyúttal hősei voltak a keresztény kultúrának is, de ne feledjük, hogy e nagy múlt vívmányait nekünk kell megvédelmeznünk.

A kereszténység lényege.

A kereszténység örökérvényű elveit akarom összefogni, mikor előadásom címéül ezt vettem: a kereszténység lényege. Hogy mi a kereszténység lényege, arra kiki elvei szerint felel; a racionalista, aki nem hiszi Krisztus jelenségét, a kereszténység lényegét redukálja olyanra, amit minden racionalista elfogadhat, s Krisztust úgy fogja fel, hogy szocialista és agitátor volt. Az a modern kedélyi vallás, mely nem akar tudni Istenről, hanem belenyugszik egy misztikus ömlengésbe, ez a kedélyi vallás, úgy fogja a kereszténységet, mint a szeretet, a testvériség vallását, melynek azonban semmi pozitív alapja nincs.

Ezek a különféle irányok az evangélium egy-egy kiszakított mondatából keresnek alapot, melyet félreértettek. Abból a mondásából Krisztusnak: az Isten országa bennetek van — azt következtetik, hogy a kereszténység nem más, mint pusztá érzélem. Pedig a szöveg görög eredetiben ez: Isten országát várjátok? Hisz már itt van *köztetek*. Köztetek és nem *bennetek*. A kereszténység lényege az, ami végig vonul az egész evangéliumon, amely körül csoportosul minden. Talán a szeretet volna ez? A kereszténység lényege nem ez, ez csak lényeges a kereszténységben, de nem a lényeg.

Ha az evangélium alapján keressük a kereszténység lényegét, azt találjuk, hogy Krisztus reformálni akarta az emberiséget, azt akarta, hogy az emberiség legyen jobb, erkölcsösebb, de a tőle kapott isteni principiumok alapján. Azt akarta, hogy az emberiségnek az örökkévalóságba benyúló céljai legyenek. Azt akarta, hogy az emberiség ne csak jólétet teremtsen, hanem az örök életet megérdemelje. Krisztus azt akarja, hogy az ember önmaga döntsön abban a kérdésben, hogy akar-e az Istennel együtt örökké boldog lenni vagy ha méltatlannak bizonyul, szenvedjen-e örökké. Azért az élet világnézete a kereszténység s ez a lényeg benne. Az a célja, hogy az apró ember, aki a világegyetem egy kicsi pontján fárad a kenyér után, ez az apró ember nőjön bele az Isten szeretetébe s fejlessze magában az isteni szikrát olyanná, hogy bejusson egy magasabb életrendbe ez élet után: nem beleolvadva valamely egyetemes léterőbe, mint a panteisták gondolják, hanem személyiségét megtartva. Én az én személyiséggemmel fogom élvezni az Istent, mint az Írás mondja rólunk: divinae consortes naturae, részesei leszünk az Isten természetének. Ez az életcél.

Krisztus lakást készített odafenn egy magasabb, fensőbb életben. Erre int, mikor azt mondja, hogy különben nem lesz részetek az én országomban. Mikor az utolsó ítéletet leírja, azt mondja: ibunt in vitam aeternam, az örök életre mennek. Lesz örök élet, ez nem gyermekmese, nem poétikus illúzió, nem filozófiai agyrém, ez a Krisztus szava. A mindennapi gondolkozást messze túlhaladó gondolat ez, de ha Krisztusban Istent ismertünk fel, akkor el kell hinnünk neki, amit ő oly sűrűn s oly félreismerhetetlenül állít, hogy van örök élet. Ha van Isten, akkor nem teremthet lelkeket cél nélkül.

Az ember végtelen boldogságra törekszik s ha van Isten az égben, akkor ennek az érzetnek igazságnak kell lennie. Ha van igazságos Isten, aki a boldogság vágyát adta a szívbe, akkor az Isten hazudnék, ha

nem adná meg azt, aminek ígérete itt van a szívemben. Ha van jószágos Isten, akkor is kell lenni örök életnek, mert ha Isten mindenható, nem kerülhet neki semmibe, hogy boldoggá tegyen, ha érdemesnek bizonyultunk erre.

De az emberek nem is félnének attól s nem is tagadná senki az örök életet, ha csupán az örök életet hirdetné Krisztus s nem az örök büntetést is. Ettől félünk, mert behódolunk olykor mindnyájan a gyarlóságnak s a vétkező szereti kerülni az igazságszolgáltatásnak a gondolatát is. Azért szeretik némelyek elűzni azt a gondolatot, hogy számot kell adnunk egykor. Mert az evangélium nemcsak az örök életet hirdeti, hanem az örök büntetést is. „El fognak menni a bűnösök az örök büntetésre.” Valóban ez oly rettenetes szó, hogyha nem Krisztus hirdetné, sohasem fogadnám el. Pedig ezt nemcsak hirdeti Krisztus, hanem mindenféle változatban, számtalan hasonlattal tünteti fel.

Az a szelíd Krisztus, aki tele kézzel szórja a bűnbocsánatot, a keresztfán is ellenségeiért imádkozik, az a legmeggrázóbb szavakat használja a büntetés iszonyatosságát festve. Örök tűzről beszél a Szentírás 13 helyén. Az a tűz el nem alszik, az a féreg meg nem hal, mellyel az Isten büntet, így ismétli nyomatékkal s refrénszerűleg.

Az emberi rövidlátás szeretné kisikkasztani e helyeket az evangéliumból. Volt olyan bibliai magyarázó, aki azt mondta, hogy ezt úgy kell érteni, hogy a tűz nem fog elaludni örökké, hogy igaza legyen az Írásnak, de a büntetés nem lesz örök. Mindenki látja, hogy ez frivol, gyerekes kibúvó, mert Krisztus szerint a gonoszak maguk mennek örök kárhozatba.

A bűn büntetése tehát Krisztus szerint az örök szenvedés. Ámde ha ez úgy van s miután az ember oly gyarló: ki jutna az örök életbe, ha Krisztus nem gondoskodott volna a lélek megtisztulásáról. Krisztus, a nagy pszichológus tudta, mire van szüksége az embernek. Hiszen, ha Isten nem tud békejobbot nyújtani

az embernek, akkor az emberiség zömének a mennyország elveszett. Krisztus gondoskodott az Istennel való kibékülés eszközéről. Magának húsvét napjának estéjén történt.

Krisztus húsvéti ajándéku akarta adni az emberiségnek mint feltámadása gyümölcsét: a bűnbánat szentségét. Apostolaihoz e szavakat intézte: „Akiknek megbocsátjátok vétkeiket, meg lesznek bocsátva”. Nincs szó az evangéliumban, mely annyi kibékülésnek s lelki megkönnyebbülésnek lett volna alapja, mint ez. Ezzel legszemélyesebb jogát adta át Krisztus, mintha mondaná: lemondok büntetőjogomról s bocsánatot adok, ha ti úgy találjátok, hogy meg lehet bocsátani. Bűnbocsánat minden vétekre: ez a legdrágább gyümölcse Krisztus kereszthalálának. Ezzel hozta meg a békét, mely után annyi századon át annyi ezer lélek epedett a patriárhák korától. A szegény törődő, a bűn súlyát érző emberek vigasztalása ez. Hogy lehet valaki a keresztyének közt, aki ezt nem érti, aki elzárkózik a krisztusi irgalom elől és hogy lehet attól félni, mire saját lelkünk enyhülete érdekében oly nagy szükségünk van! Félni a bűnbánat szentségétől, amire oly nagy szükségünk van, mert az örökké gyenge emberi természetet jellemzi a pogány költő, mikor azt mondja: „video meliora proboque, deteriora sequor — látom, hogy mi a jó s mégis a rosszat teszem!”

De talán csak a tizenegyek adta Krisztus ezt a hatalmat s nem minden papnak? Átszállt-e ez a hatalom az apostolok utódaira? Krisztus az ő Egyházát úgy állítja be, mint aki az egész emberiséget akarja üdvözíteni általa. Az apostolokhoz intézi szavát, de minden idő egyházát érti, mint e mondásaiban: És én veletek leszek a világ végezetéig, aztán: kereszttel jetelek meg minden népeket; ez századok munkája, melyet az apostolok nem végezhettek el. Lehetetlen is, hogy a lelki békét visszaszerző intézmény csak egyeseknek adatott volna előjogul.

A keresztyén ókor vizsgálata meggyőzte még a

protestánsokat is arról, hogy gyónás mindig volt az Egyházban. Ezt nem a papok találták ki. A papok nagyon ügyetlenek lettek volna, ezt a fáradságos munkát találták volna ki maguknak, mely arra kényszeríti őket, hogy ott üljenek néha egész nap a gyóntatószékben, hallgatva ugyanazokat a bűnöket, suttogva beszélve magyarázzák egyes gyónóknak a legelemibb vallási igazságokat, a katekizmust s törődjenek annyi ember lelki bajával. Ha papok találják ki, akkor legalább magukat kivették volna a gyónás kötelezettsége alól; pedig bizonyos, hogy a papok nemcsak gyóntatnak, hanem legtöbbször éppen ők gyónnak -- már t. i. a jó papok.

Az az ellenvetés, hogy Krisztus tán úgy akarta, hogy legyen bűnbocsánat, de gyónás nélkül. Igen, ha Krisztus csak azt mondta volna: akiknek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva. Akkor ez csak kegyelmi ítéлőszék volna s nem kellene egyéb, mint összezsúfolni a népet s kiosztani a bűnbocsánatot. Ámde másik tétele is van Krisztus intézkedésének: akiknek pedig megtartjátok, meg lesznek tartva.

Tehát a papnak joga van, hogy bűnöket továbbra is megtartson. A pap diszkréciójára van bízva, hogy kényszerítse a bűnöst, hogy tovább készüljön a gyónásra nagyobb bűnbánattal. Joga van tekintetbe venni a bűnös diszpozícióját, lelki készségét szakítani a bűnnel. A gyónás biztosít, hogy a pap nem élhet vissza a hatalmával, nem gyakorolhat önkényt a bűnök megtartásával. Nem rá van bízva, hogy tetszése szerint feloldjon, vagy vétekben megtartson, csak ha a bűnvallomásból úgy győződött meg, hogy e hatalmával élnie kell. Nem lehet páros napokon bocsánatot adni, páratlanokon azt megtagadni. Ez bírói jog, bírói döntés, melyet vizsgálatnak kell megelőznie: ez a gyónás.

Valóban a gyónás nehéz. Sokan mondják: szeretnék bűnbocsánatot nyerni, de odatérdeljek s valljam be bűneimet egy bűnös papnak! Ámde a gyónás virága az elégtételnyújtás bűneinkért, önmegalázás, önme-

fenyítés. Beismerése annak, hogy sajnálom vétkeimet. Nincs semmi oly lovagias, a becsületnek annyira megfelelő, mint ez az önmegfenyítő cselekmény, a gyónás, mely elégtételt nyújt a megbántott Istennek. Lehet, hogy a pap is bűnös. Mert hisz én, ha gyónok, nem a papnak deferálok, ezt az elégtételt nem neki adom meg, hanem Istennek s ezt a pap jól tudja s tudja esetleg azt is, hogy ő maga esetleg még bűnösebb, mint én.

Gyónni! De mit? Nincs bűnöm, mit gyónjak, mondják. Hogy bűnösnek érzi-e magát valaki, az sokszor csak lelki finomság kérdése. Ez olyan, mint az ügynök, aki azt mondotta: Én csak egyszer szoktam évente fürödni, mert nekem nincs miért, nincs rá szükségem, hogy többször fürödjek. Gusztusra vall az ilyen beszéd. A lélek nagy fürdője a gyónás s ha valaki éleslátással nézi magát, lel majd lelkében elég meggyónni valót, de mit vétett szóval, gondolattal, a jó elmulasztásával.

A kereszténység lényege a lélek megtisztulása: állandó küzdés önmagunkkal, a Krisztus nyújtotta kegyelmi eszközök felhasználásával és e küzdelem eredménye a béke, melyet a teljesített kötelesség tudata hoz létre a lélekben.

Van egy bizonyosság, melyet elismer mindenki: az *enyészet törvénye*. Az élet oly rövid s mi mindig várunk valamit még tőle, ami talán később megérkezik s végül csalódottan távozzunk az életből. Fény, amit nem tagad senki, hogy lesz idő, mikor már nem leszünk itt. Ezek a szemek ki fognak aludni s a halál fog ezekből kimeredni. A földből kikerülő koponyák talán egy napon játékszer lesz gyermekek kezében s már megvan a kalendáriumban az a nap, melyen távozzunk, egy óra lapján ott van az óra száma, mely halálunk óráját fogja jelezni.

Ha ez tény, melynek ellentmondani nem lehet, akkor az életet magasabb szempontból kell felfognunk. Abban a pillanatban, mikor az orvos utolsó receptjeit

fogja írni, már csak azért, hogy bebizonyítsa, hogy az orvosi tudomány sokat tud, de nem mindent, akkor az élet másként fest ott a haldokló gyertyák fényénél. Se pénz, se hűség, se szeretet nem vigasztal meg akkor, csak egy vigasztalás lesz, hogy utolsó órákon minket is felkeres a béke fejedelme: Jézus. A pap fogja hozni az Úr testét és boldog, aki akkor Krisztusban egy régi jó ismerőst talál! Mily megnyugtatóan fog hangzani ennek az Egyház imája: *Proficiscere anima christiana, menj keresztény lélek és szelíden fogadjon kebelére az Úr, Lázárral, a hajdani koldussal legyen neked is örök életed!*

A keresztény is meghal, de ha kötelességét teljesítette, annak halála nem pusztulás, ennek sírja fölött könnyeket hullatunk, de nem a kétségbeesés könnyeit, ennek utolsó útján nem mélabús a gyászzene, mert útja bevonulás az örök életbe, ahol Krisztus fogadja; Krisztus, aki nem lesz hűtlen ahhoz, aki hozzá hű volt.

A mi zászlónk.

A mi zászlónk ott szokott lenni, ahol harcok vannak. Érzem, hogy az ellenség figyelni kezd, mikor e riadót hallja, mert a katolikus újjászületés ellenségei azzal szeretnék a katolikus tábor egységét megbontani és a katolikus erőket tétlenségre kárhoztatni, hogy minden mozgolódásunkat, minden életnyilvánításunkat békebontásnak, felekezeti villongásnak, helyzetkiélezésnek és fanatizmusnak bélyegzik.

Ha egy katolikus pap nem henye, hanem tevékeny és buzgó hitmegvallásra szólítja fel a hívőket is, azonnal beleavatkozik az ügybe egy-egy hivatlan másvallású prókátor és többnyire keleti arroganciával ő maga szabja meg nekünk, meddig mehetünk a katolikus hitélet szervezésében, és meddig nem.

Eltekintve attól, hogy az ízléstelenség netovábbja az, ha zsidók és egyéb másként gondolkodók egyáltalán bele mernek beszélni mások vallási és egyházi

ügyeibe, magának a vádnak megfogalmazása mutatja, hogy hitéletünknek tisztelt hivatlan kritikusai nincsenek tisztában a katolikus hitbuzgalmi és egyházi élet alfabétájával.

Azzal rohanni ki a katolikus szervezkedés ellen, hogy ez „harcos” katolicizmus, holott a kereszténység a „szeretet” vallása, egyáltalán nem lehet, mert ugyanaz a Krisztus, aki a szeretetet hirdette, maga is korbácsot font és végig csördített vele a kufárhadon; azonkívül nagyon világosan megmondotta azt is, hogy nem békét jött hozni a földre, hanem *kardot*. Harcot hirdetett minden félrevezető szándék, minden hazugság ellen.

Nem verekedés a célunk az ellenséggel, mert a katolicizmus alapja pozitív ideál, mi a lelkeket akarjuk megtisztítani, átisteníteni s az emészti fel minden energiánkat. Mi a békét akarjuk. Elsősorban az Isten iránti szeretetünket akarjuk ápolni s a szeretetet mindenki iránt is, akik gyűlölnék bennünket s akik ócsárolják kegyeletünk legszentebb tárgyait, de a szeretet nem a megpuhulást, a megjuhászodást jelenti. F szeretet mellett legyünk erősek és bátrak. Gyűlöljük és üldözzük a tévedést, a hazugságot, mely harcra kényszerít, mert állandóan megismétli ellenünk támadásait. A keresztény szeretet nem jelenti a behódolást a népbutítás előtt.

Igenis harcoss Egyház vagyunk s ebben nincs titkolni valónk.

Harcolunk a hazugság és mótelyhintés, a szabadgondolatos népbolondítás és tudatlanság, a gyűlölet és izgatás egész sátánhada és páholyörjüngése ellen. De a mi harcunknak végső célja mindig az emberszeretet, a felvilágosodás és a lelkek igaz, háborítatlan, krisztusi békéje.

Mi van a mi harci zászlónkra írva? A jeligénk 3 pont, ez a hadijelünk: gyakorlati hitélet, hitvallás és apostolkodás. A gyakorlati hitélet nem a mellveregető katolicizmus, mely tósztokban és talán párbajokban

mutatja be szeretetét Egyháza iránt. A hitélet nem az antiszemitáskodásban áll. Nem az a katolikus, aki annak vallja magát, de vasárnap misére nem jár s húsvéti gyónását sem végzi el.

Az ilyen „harcos” katolikusra nincs szükség. A hitélet, melyre törekszünk: lelkünk áthévitése a krisztusi gondolatok tüzével, átítatása az isteni élet folytonos, intenzív behatásaival. Hitünk ismeretének tökéletesítése — hiszen itt a legfőbb hiány a legtöbb esetben! — s az aszerint való élés, a szentségek és kegyelmi eszközök öntudatos, önérzetes, megértő használata, a vallásos buzgalomban rejlő szellemi kincsek fokozása. Ez legyen az első feladat.

Külföldön mindenütt ismeretlen az olyan katolikus, aki nem tartja meg vallását. Ott alig tartanak hitvédelmi előadásokat, mint nálunk, mert az ott nem szükséges. Az északamerikai Egyesült Államokban hivatalosan 23 millió katolikus van, de papiron van még több is. Ez a 23 millió azonban olyan, akiről onnan tudják, hogy katolikus, mert vasárnap mindig ott van a misén s fenntartja összeköttetését plébániájával. Nálunk a jozefinizmus hozta be ezt a közönyt, hogy katolikusaink leglényegesebb kötelességeiket nem teljesítik. Ezen változtatni kell. Talán az első lépés nehézségbe kerül, de le kell küzdenünk ezt a nehézséget. Ha nem akarjuk letagadni Krisztust, akkor legyünk gyakorlati katolikusok. Először gyónni kell. Élünk katolikus módon. A férfitenyerek, melyek elszoktak attól, hogy összekulcsolódnak, hajoljanak ismét imára s csak hadd szakadjon fel az első imádság a keblekből! Rá kell térni arra az útra, mely Krisztushoz vezet. Elő a hitélet régi, kipróbált eszközeivel: ima, gyónás és az Úr testének vétele, mely minden keresztény hősiesség forrása.

A második jelszó: *a gyakorlati hitvallás*. Semmire sincs annyira szükség, mint férfiakra a templomban. Nő, gyermek van elég. A férfiakat nagyrészt csak a félelem tartja vissza hitük megvallásától, pedig ez a félelem alaptalan, mert az ellenfél is azt mondja:

ennek ideáljai vannak, ez nagy eszméken lelkesül, milyeken én lelkesülni én nem tudok. A kezdeményezés nehézséggel jár, de erre is találó ez a francia anekdóta: vadászni ment a kocavadász s otthon feledte töltényeit. Seba, kiáltott fel, hiszen errefelé oly félénkek a nyulak, hogy a töltetlen puskától is felfordulnak. Úgy történt. Jött egy özvegy nyúl, a vadász ráfogta a töltetlen puskát s a nyúl félelmében felfordult.

Igy vannak emberek is, akik megijednek a töltetlen puskától. Az egyetlen keresztény eljárás, amit az apostol ajánl: non erubescio evangelium, nem fogom szégyelni az evangéliumot. Mint egy francia katolikus ujságíró iratta sírkövére: Krisztusban bízom, itt a földön sohasem szégyeltem őt, s hiszem, ott az égben sohasem fog szégyelni engem Atyja előtt.

A harmadik jelszavunk: az apostolkodás. Ha igazunk van, terjesszük az igazságot. Miért ne volna szabad sikraszállni a legszebb és legigazabb elvek mellett, holott ma oly hihetetlen erőfeszítések történnek az ellenfélnél s oly hallatlan arcátlanságokat tűrünk el némán, melyeknek célja a hazugságok és magát tudománynak nevező értelmetlenségnek terjesztése, a közönség erkölcsi megmérgezése, a nép elvadítása s aztán a zavarosban való halászás.

Ezzel szemben tennünk kell már valamit. Közönyösök nem lehetünk, mint az az egyszeri szolgabíró, aki mind a két peres félnek azt mondta: neked is igazad van, s mikor figyelmeztette valaki, hogy nem lehet mindkettőnek igaza, azt felelte: neked is igazad van. Vagy az Egyháza igazát hirdető papnak van igaza, vagy a kávéházi filozófusoknak. És a megismert igazságért harcolnunk kell. Ezzel tartozunk Krisztusnak, hogy amit tőle vettünk, közöljük azokkal, kiknek körében élünk. Ezek a megismert boldogító igazságok arra nem valók, hogy véka alá rejtjük őket.

És most beszédeim végén csak egyet kérek: hogy mondják ki arra, amit mondtam, az igen-t vagy nem-et, de ne ingadozzanak.

Ha nincs igazam, mondják ki a nemet, de akkor ne nevezzék magukat katolikusoknak. De ha eszük, szívük azt mondja, hogy igazam van, akkor mondják ki az igen szót teljes következetességgel. Ezt a következetességet kérem és akkor lesz katolikus reneszánsz.

A katolicizmus nem a pusztá imádkozást írja elő, hanem feladatai vannak a szociális téren is. Dolgoznunk kell az anyagi kultúra érdekében is. Most még kevés az, aki az agyát és a karját munkába állítaná a nép testi és szellemi jólétéért. Dolgozni kell azon, hogy a kisemberek, kisiparosok, szociális érvényesülést találjanak. Tizenkét millió vagyunk, de nem tudunk érvényesülni, mert nem támogatjuk egymást. E munkából ki kell vennie részét nemcsak a papságnak, hanem a világiaknak is, s akkor a fejlődés virágzani fog. Az ellenfél tehetetlen, ha mindannyian sorakozunk a nagy zászló: a kereszt zászlaja alá!

A kereszténység és a nő.

(Konferenciabeszédek nők részére.)

A kereszténység fenséges történetének legszebb fejezetét alkotja az, amelynek címe: a kereszténység és a nő. A kereszténység alapítója, Krisztus nem volt nő, a hit első terjesztői, az apostolok szintén nem voltak nők, asszony nem végezhet papi funkciót, általában a férfiak az Egyház hivatalos képviselői. Szent Pál azt mondja, hogy az Egyház dolgában az asszonyok hallgassanak. És mégis mennyire igaz, hogy a kereszténység világtörténetének egyik legszebb fejezete ez: a nő és a kereszténység.

Kettős értelemben beszélhetünk erről: Mit tett a kereszténység a nőért? és másodszor: Mit tehet a nő a kereszténységért? Nézzük először, mit tett a kereszténység a nőért?

A kereszténység előtt a nő nem is volt igazi ember, a pogány bölcsek arról vitatkoztak, hogy egyáltalán

van-e lelke az asszonynak. A nő csak arra volt jó, hogy a férfinak szolgáljon, háztartási, élvezeti cikk volt, még a pogány vallásból is jóformán ki volt zárva a nő. A kereszténység emelte fel a nőt, a nő számára a kereszténység óta van vallás. — Bizony nagyon szomorú volt a nő társadalmi helyzete a kereszténység előtt.

Ma a nőé az elsőség, a nő a gyengébb, gyengédebb nem és a férfi elsőséget adott a nőnek. Ma a jobboldal a nőé, a férfi csókol kezét a nőnek és nem megfordítva. Az ókorban mindennek a megfordítottja volt, a nő rabszolga számba ment, ki volt szolgáltatva a férfi önzésének, durva élvezetvágyának. Akkor épp ezért nem tekintették értéknek a női erényt. Az erkölcsi helyzetükről jobb nem is beszélni, a nőnek egyszerűen nem volt erkölcse.

A pogányság nem tudott erkölcsi bázist adni a nőnek. Volt ugyan itt-ott némi becsülése a szüzesség erejének, de itt is csak a külsőre figyeltek, a szív, az érzés mellékes volt. Rómában a Vesta-szüzeket nagy tiszteletben tartották, óriási tekintélyük volt, kitüntetések kaptak, néhány év múlva pedig fényesen férjhez mehettek. Tekintélyük volt, nagy megbecsülésben részesítették őket úgy, hogyha egy halálraítélttel találkozott egy Vesta-szűz, megkegyelmeztek neki, és mégis a legvirágzóbb korban alig tudtak 12 leányt találni, akik Vesta-szüzek lettek. Volt-e akkor női becsület? Hallatlan és rémes erkölcstelenség uralkodott, volt asszony, aki gyors egymásutánban 24 férjnek volt a felesége, 24-szer vált el. Ott voltak az erkölcstelen régi játékok, szemérmetlen istentiszteletek... Nem lehet ezeket leírni, de jó tudni, hogy mi volt ez a klasszikus ókor, hogy milyen mélyre sülyedt ott a nő helyzete. Jó ismerni ezt a borzalmasan sötét képét, hogy ebből a sötét háttérből emelkedjék ki a keresztény nő reliefje.

És jött a kereszténység... jött mint a felkelő nap, mely eloszlatja a sötétséget, mint a hajnal egy borzalmas viharos éj után, mint a vízbefúlók segítsége és senkinek sem hozott oly megváltást, mint a nőre. A nőt és a gyermeket vette segítő karjába az Egyház mindenekelőtt. Védelmezte, fegyelmezte a gyengéd nőt. Krisztus első tette a nő felmagasztalása volt, a Szeplőtelen Szűz Mária, a Szűzanya képében. Krisztusnak szent gyermeki viszonya Szűz Máriához, tisztelete, szeretete példakép gyanánt áll előttünk: ez volt a nő legnagyobb megbecsülése s felemeltetése a világtörténelemben.

Krisztus nagyszerű tettei is mutatják, hogy hogyan bánt a nőkkel. Van egy francia könyv, amely ezzel a kérdéssel foglalkozik: a nők az Evangéliumban. Krisztus tisztelte a szüzességet, tisztelte a hű hitveseket, kitüntette a jó édesanyákat, amikor szerető kezébe vette a gyermekeiket: Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket. Megvigasztalta a szegény, a beteg asszonyt, azt az édesanyát, aki egyetlen gyermekét temette ott Naim városa mellett. Feltámasztotta a halott fiút és letörölte a bánatos anya, a nő könnyeit.

Jött és megbocsátott a bűnös, rossz hírű nőnek, aki bűnbánattal közeledett hozzá. Felemelte a megvetettet, azt mondta: Bűneid meg vannak bocsátva. És Krisztusnak ezt a magasztos tettét ma perverz, gonosz emberek megbotránkoztató elbeszélésekben bemocskolják, gyalázzák Krisztus becsületét, Krisztus ezt előre látta s mégis megbocsátott a bűnösnek, felemelte a bűnbánót, a tisztaság ragyogó koronájával vont be és nem törődött a gyalázkodásokkal.

Igy bánt Krisztus a nővel, így bánt az első kereszténység és az apostolok... *Szent Pál* mondja, hogy Krisztus előtt nincs római és görög, zsidó vagy bárbar, nincs szabad vagy rabszolga, nincs férfi vagy nő, hanem minden ember egyenlő. És ez nemcsak szóban volt így, hanem tényleg is, amint ezt a kereszténység első századainak története bizonyítja. Az első századokban már ott volt a női rend, a diakonisszák,

akik betegeket látogattak, a nők keresztelésénél segítettek.

És azzal emelte fel leginkább a nőt a kereszténység, hogy a házasságot megvédelmezte, szentségi rangra emelte. Az ókorban a házasság szerződés volt, de olyan szerződés volt, hogy a férj kezében volt minden jog. A keresztény házasságban a férj és feleség egyenrangú személyek, a nőnek épp annyi joga van, mint a férfinak. Egyenlők a köteleességek is. Az Egyház teljes és igaz hűséget követel mindkét fél részéről. És az, hogy a házasság szentség, az adta meg a házasság élet biztos, szilárd alapját, erkölcsi tartalmát, komolyságát. Igazi tiszta értéket adott a nőnek, aki eddig csak élvezeti cikk volt. Az utca sarából emelte fel a nőt a családi szentély oltárára. És meg is védelmezte mindig a nőt, a női becsületet, a házasságot.

Ime, Angolországot valaha a szentek szigetének nevezték, az angol föld egész sereg szentet adott az Egyháznak. És ma Angolország protestáns, ezt a területet elvesztette az Egyház. Miért? Mert egy nő becsületét védelmezte a királlyal, VIII. Henrikkel szemben. Szembeszállott a király erkölcstelen szenvedélyével, hogy megvédje a feleség tisztességét. És ez sokszor megismétlődött az Egyház történetében. Már III. Ince pápa egyházi átok alá vetette Franciaországot, mert a király elűzte törvényes feleségét, Ingeborgét Meráni Ágnes kedvéért. És végül a királynak kellett engednie. Mutassanak még egy hatalmasságot, amely így kelt volna a női becsület védelmére.

A női erények kultusza a kereszténységnek köszönhető. Az ókor nem ismerte az alázatosságot, a belső tisztaság erejét, mely még a gondolatot is ellenőrzi. Ezt a kereszténység létesítette és pedig nemcsak papíron. Milliókat nyert meg a női erények kultuszának.

Rómában pár száz évvel az erkölcstelenség kultusza után a nők betegápolásra szentelik életüket. A IV. században Szent Ambrus püspök egy egész légió leányt hódított meg a szüzesség kultuszának. Az Oxyrhynchus-pusztában 20.000 nő élt szüziességben,

a szeretet, az irgalom és elmélkedő ima magasztos gyakorlataiban.

És jött a középkor. Micsoda hősnőket, szenteket adott az Egyház az emberiségnek. Ott van, hogy másokat ne említsünk, az Árpádházi Szent Erzsébet, Boldog Margit. A nemeslelkűség, szeretet, önfeláldozás, tisztaság ragyogó hősi mintaképei. Ott vannak Matild angol királynő, Flandriai Szibilla, Lotharingiai Margit, Sziléziai Hedvig s annyi más hősnője a szeretetnek. A nő, aki tud imádkozni a feszület előtt, aki az Oltáriszentség előtt hívő hittel és reménnyel borul le, az maga is hősnővé tud válni s csak az tudja megérteni a katolicizmus hősnőinek életét, hogy hogyan és miért tudtak ezek ennyi áldozatot hozni, ily önzetlenül és nemesen szeretni...

Ott van a női szerzetesség... Sokat hallunk ma a feministák mozgalmáról, a női emancipációról. Mi már régen ismerjük az igazi keresztény feminizmust. Azt kívánják, hogy a nő legyen független, szélesebb körben fejtse ki áldásos működését, legyen hasznára az emberiségnek? Ime, ott vannak a zárdák, az apácák. Szent és magasztos hivatást teljesítenek egész életükön át. Gyermekeket nevelnek, beteget gyógyítanak, a háború véres sebeit gyógyítják életük feláldozásával. Ahol szenvedés, nyomor, betegség van, szerencsétlenek, belpoklosok, tüdővészések, akiket mindenki elhagy, akitől mindenki irtózik, ők mindenütt ott vannak, hogy elsimítsák a gondot, feltöröljék a könnyeket. Minden egyes irgalmasnővér valóságos remeke a női nemnek s irgalmasnővér ma 36.000 van a világon! Így tette a kereszténység a nőt világtörténelmi jelentőségű tényezővé. Ki tanította ilyen hősiességre őket, ki tanította női erények eme kultuszára? Egyes-egyedül a kereszténység.

Párizsban a gyógyíthatatlan betegek kórházát kereste fel egy orvosi bizottság. Itt is apácák az ápolók. Az orvosok maguk alig tudtak ott maradni, s az apácák mindig ott vannak köztük. Egy orvos megkérdezte a főnöknőt:

— Hogyan tudják kibírni ezt?

— Amíg itt a kápolna és itt az Oltáriszentség, addig van és lesz erőnk itt maradni — felelte a főnöknő.

Igen, a női szívet az Úr Jézus teszi erőssé...

*

És most nézzük, *a nőtől mit vár a kereszténység*, mit kell tenni a nőnek a kereszténységért?

A nőre nagy feladatok várnak a magánéletben, a családban és részben a közéletben is.

A magánéletben jópéldát a nő, a leány adhat a férfiúnak is. És a leányoknak itt ugyanaz a feladatuk a fiúkkal szemben, mint a felnőtteknek, az asszonyoknak a férjükkal szemben. Sokszor egy leány bátor szava többet tehet, mint egy hosszú prédikáció. Egy keresztény leány bátran a szemébe vághatja a fiúnak, hogy ő csak olyan férfit becsül, aki Istenével szemben is jellemes tud maradni.

Apostolkodjunk. Ne érvük be azzal, hogy szép, csattos, elefántcsont imakönyvből egy-két imát eldaráljunk. Krisztus életet kíván. Szeretetet, imádságot az Oltáriszentség előtt, munkálkodást, jó példaadást, apostolkodást. Vigyázzunk a lelkünk tisztaságára, a világ ezer vakmerő kísértettel áll szemben velünk. Modern nő vagyok, ez nem jelentheti azt, hogy az Egyház parancsait megvessük. Legyünk modernek az apostolkodásban. Ezer és ezer ága van a nő apostolkodásának. Apostolkodás a sajtó terén. Ki az erkölcs-telen és vallásellenes sajtóval. Pártoljuk, terjesszük a tisztességes, a katolikus sajtót! Apostolkodás a misz-sziók, az Oltáregyletek terén...

Nem fejtettem ki a kereszténység és a nő fenséges és nagyszerű témáját. Az lehetetlen volna egy beszéd keretében. Csak egy-két pontot emeltem ki, egy-két képet, hogy legalább megsejtsük belőle a keresztény nő ragyogó ideálját.

A modern nő és a keresztény nő.

Ma a legmodernebb szavak egyike ez: „modern”. Mindenki büszke arra, hogy „modern”, de kevesen vannak tisztában e szó értelmével.

Akárhányan nem is tudják, mit jelent a „modern” szó. Egy társaságban pár év előtt nagyban tárgyalták a bitument; mindenki nagy tudós akart lenni ebben a dologban s kiderült, hogy senkisémi tudta, hogy tulajdonképpen mi hát az a bitumen? Így vagyunk a modernséggel is. Minden fiatal gyerek, aki valamiről egy kis cikkeskét írt, minden kereskedősegédecské, minden flaszterkoptató hangoztatja, hogy ő modern, pedig nem tudják ennek a szónak a jelentőségét.

Ha egy nőt ma megkérdezzük, hogy miért nem jár a szentmisékre vasárnap, miért nem gyónik stb. — egy a felelet: Én modern nő vagyok, azért nem hallgatom szentmisét, azért nem gyónok, katolikus lapokat nem olvasok, nem adok rá semmit, hogy mit parancsol az Egyház. — Szóval fel van mentve minden vallási „formaságtól”, azon az egy címen, hogy ő „modern nő”.

Ott van a szótár, amely szerint a „modern” szó nem egyéb, mint „mai”, „mostani”. Tehát, ami mai, az mind modern. Ami pedig nem mai, nem mostani, az már nem modern, más szóval nem divatos. A modern szó állandó használata a mai idő kultusza. Pedig a mai idő is olyan, mint más korszak; egy része jó, egy része rossz, de mindenre, ami mai, azt mondani, hogy jó, legalább is felületesség. A modernben is az a kérdés, hogy jó-e vagy rossz. Ha azt mondjuk egy újságra, egy könyvre, a korzóra, a tangóra, hogy modern, ezzel még nem tudjuk, hogy jó-e is az?

A kereszténység és modernség, lehet-e a kettő együtt? A kereszténység modern-e? Erre azt felelhetjük: ha a modern alatt azt értjük, ami csak mai, ily értelemben a kereszténység nem modern, de modern abban az értelemben, hogy mindig aktuális. Krisztus nem időre, de arra alapította az Egyházát, hogy min-

dig aktuális legyen. Az Udvozító mondotta: Mindenek elmúlnak, de az én ígéim el nem múlnak. Az Egyház egész értelme, missziója, lényege az összes évszázadokra nyúlik. Míg ember lesz, szükség lesz hitre, szeretetre, reményre. Krisztus egy Egyházat épített Péterre, a kösziklára s megígérte, hogy vele marad a világ végéig.

Modern-e a katolicizmus? Ha feleletért a demagógiához, a kiabáló „mi tudósokhoz” megyünk, Nérótól a modern farizeusokig, akik körülállják a templomi szószéket, hogy megfogják, hogy meggyanusítsák az Egyház tanításait és szolgálait; ezek felháborodva mondják, hogy az Egyház anti-modern, mikor a repülőgépek, szikratávírók korát éljük. De ha Krisztust megkérdezzük, hallani fogjuk, hogy az Egyház époly modern ma is, mint mikor Krisztus oldalsebéből megszületett; mint a katakombák korában; mint mikor hatalmas dómjait, iskoláit építette; mint az újkori üldözések alatt, mint századok előtt s amilyen lesz évezredekén át a világ végéig. S ez nekünk elég; ez igaz, mert ő mondotta.

Kis ujságocskák, páholyok, kávéházi társaságok elmúlnak, de az Egyház élni fog, modern lesz a világ végéig.

De nem is csak Krisztus maga beszél így. Így beszélnek embertársaink között is azok a lángelmék, akiket érdemes meghallgatni. A modern lapok, színdarabok stb. azt hazudják állandóan, hogy a vallás és tudomány nem férnek össze. Modern tudósok ellenkező felfogását, nyilatkozatát a modernek elhallgatják.

Az igazság az, hogy a tudomány legfőbb úttörői vallásos, imádkozó emberek voltak.

Volta, Galvani hetenkint tudott gyónni. Hát akkor hol az a nagy ellentét a tudomány és a katolikus vallás között? — Ott van azoknál, akik önmagukat nevezték ki tudósoknak, ott van azoknál a ficsúroknál, akik ha tanultak is valamit, azt nem tudják megemésztetni s nem tudják a kereszténység magasztos gondolatait megérteni.

Ha azt kérdezzük azoktól, akik dühösek, ha papot látnak, hogy miért ez a düh, az igaz felelet az lenne, hogy azért, mert ezek a papok sokat eltiltanak, holott nekik minden erkölcstelenségből ki kell venniök a részüket, ezért félre a pappal, a hittel. Ezeknél a modernség hangoztatása a *passe partout* a szabados, az önző és elvtelen életre.

Az igazi modernség: a tudós és komoly kutatás megfér a vallással, csak a modern elvtelenség és hazugság szelleme nem. Mi katolikusok és modernnek akarunk lenni; mi alkottuk meg s a mi tudósaink vitték előre a kultúrát. Mi modernnek akarunk lenni és maradni, de jó értelemben.

A modern szórakozások, könyvek, divatok és színdaraboknál is legyen az a kérdés mindig, hogy valami tisztességes-e, a női szeméremnek, a keresztény erkölcsöknek megfelel-e. Ostoba beszéd, hogy modern nőnek Zolát és a többi irodalmi trágárságot is meg kell ismernie. A moslék nem való az asztalra, ha a modernség tálcáján szervírozzák is.

Minden nő emancipálja magát a modernség hazug jelszava alól s az legyen az irányadó, hogy mit mond a józan ész és a keresztény erkölcsi érzék; nem pedig a divat, a hóbort, a modernséggel kereskedő jellemtelenség.

A házasságban lehet, hogy ma nem modern a hűség, hanem az modern, ha minden évben elválnak, holott a keresztény hitelvek szerint kell, hogy a lelkek örök, rendíthetetlen harmóniája legyen a házasság alapja s ez fontosabb, mint minden divathóbort.

Ugyanígy számtalan ma annyira „modern” napikérdésben.

Életünk nem tréfa és nem céltalan divat; azt nagy, örök, ingathatatlan elvek szerint kell berendeznünk: nem pedig naposéltű divatfrázisok szerint, melyekért későbbi korok úgyis ismét csak minket fognak lemosolyogni, akik akkor már mindenestől és teljességgel „elavultak”, moderntelenek leszünk.

A múltó napidivatoknál sokkal értékesebb az, aminek becse soha el nem hanyatlik, ami egy egész életen át s a síron túl is maradandóan boldogít!

Az életcél és a nő.

A nők életcélja keresztény szempontból ugyanaz, mint a férfiaké, de az eszközök, a közvetlen feladatok nála mások s magát a végső életcél is a vallásos nő bizonyos mélyebb bensőséggel szokta felismerni és nagyobb szeretettel követni, mint a férfi.

A mai nők nagy hányada az élet céljával egyáltalán nem törődik. Étél, ruházkodás, kényelem, szórakozás, cifrázkodás és rengeteg fölösleges beszéd — úgy látszik — ez sokaknál a végső feladat.

A keresztény nő életcélja ennél százszor nagyobb-szerű s maradandóbb értékű: kötelességet teljesíteni, a szeretet és könyörület enyhítő jobbát nyújtani mindenfelé, a lélek nemességét ápolni — ez a földi cél; a túlvilági cél pedig az az „örök élet“, melyet Krisztus ígért s amely ennél fogva nem lehet illúzió.

E magasztos életcél szempontjából mily kicsiny a föld minden gondja és öröme! Az örökkévalóság nagy aranykapujából nézve mily elenyésző minden mulandó csillogás! Mennyivel szebbek s nagyobbak a Krisztus-ígérte javak, szereteteink örök viszontlátása, az Istennel való boldog egyesülés és az a magasztos, földöntúli lét, amelyről az apostol is csak annyit mondhatott, hogy „szem nem látta, fül nem hallotta s emberi szívbe nem hatott, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik!“

És csak ez a hit, csak ez a remény ad erőt azokra a sokszor borzalmasan nehéz küzdelmekre, melyekbe a hit szerint való élet s a keresztény önfegyelmezés kerül. Csak ez ad kitartást a veszélyekkel szemben s igaz, maradandó életörömet a szenvedések között, melyekből pedig a nő gyakran sokkal mélyebben kiveszi részét, mint a férfi.

A nagy cél folytonos szemmeltartása teremti meg

azokat az „erős asszonyokat”, a föld, a társadalom, a család azon őrangyalait, kikre, mint neveltjeire, oly büszke lehet a katolikus Egyház.

Az apostolkodás és a nő.

Nagyon fontos e kérdés és inkább csak finomabb, elite-katolikus lelkeket érdekel. A nőnek különös hivatása van az apostolkodásra, mert olyan tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek kiválóan képessé teszik őt az apostolkodás nagy munkájára. Mi az apostolkodás? Isten országának terjesztése. Ezer módja van az anyának, a leánynak, hogy apostolkodjék. Küzd a hitterjesztés propagandájáért, az Oltáregyletet támogatja, a katolikus sajtó érdekében buzgólkodik. Még szebb, mikor egy nő a lelkek megmentéséért fárad. Gyönyörű példaképei az apostolkodásnak, akik egész életüket az Úr Jézusnak szentelik.

Három motívum indítson bennünket az apostolkodásra: Isten szeretete, önmagunk szeretete és felebarátunk iránti szeretet. Az első keresztyéket, az apostolokat, de a régi keresztyén nőket is micsoda gyönyörű, hatalmas munkára serkentette az Isten iránt való nagy, lelkes szeretet.

Önmagunk iránti szeretetünk szintén csak apostoli munkára buzdíthat. Az apostolkodás a legszebb, legértékesebb jócselekedet és a jócselekedetnek — az Úr Jézus mondta — megvan a földi és főleg földöntúli, örök jutalma, A helyes felfogás szerint szeretnünk kell önmagunkat, a magunk igazi javáért kell munkálkodnunk s ennek legfőbb, legszebb eszköze az apostolkodás.

A harmadik motívum a felebaráti szeretet. Részvétellel tudunk lenni felebarátunk ügyes-bajos dolgai iránt, mennyivel inkább kell, hogy részvétre indítson felebarátunk lelki baja, amelyen segíthetünk, akit megmenthetünk szép szóval, imádsággal, apostolkodással.

Szerencsétlen végű autókirándulásról olvastam.

Egy nagy társaság vidám kedvvel, száguldó gyorsasággal autózott gyönyörű hegyes vidéken. Felfelé száguldottak az úton. Mikor elérték a tetőt, borzalmas meredek és mély út vezetett lefelé, a sofőr pedig nem állította meg a gépet, meghagyta a legteljesebb sebességet, hiába kiáltoztak neki rémülve, mozdulatlanul maradt a helyén. A szerencsétlenség megtörtént, valamennyien meghaltak. A vizsgálat kiderítette, hogy amikor az autó fenn volt a tetőn, a sofőr már halott volt, szívszélhűdés ölte meg, azért nem állította meg a gépkocsit. Halott sofőr vezette az utasokat. Bizony nagyon sok ember lelkében ott volt a halott sofőr, az vezeti az életüket az örvény felé: a halálos bűn. De apostoli munkával vissza lehet őket téríteni, meg lehet akadályozni a végpusztulást, vissza lehet téríteni őket a lejtőről az Isten útjára.

Hogyan lehetek apostol? Ezerféle módja van annak. Először is imádkozhatom a lelkekért sokat és buzgón. Egy anya harminc évig imádkozott kicsapongó, bűnös fiának megtéréseért és ebből a fiúból — Szent Ágoston lett. Azután jópéldával járhatunk elől. Nem megyünk böjti mulatságba és visszatartjuk hozzátartozóinkat is.

A katolicizmusnak igen sok nemes, szent ügye van, amelyért fáradni lehet. A Népszövetség és Oltár-egylet, a Női kongregációk. Legyünk tagok és propagáljunk érdekükben, szerezzünk új tagokat.

Vagy gyönyörű és hatalmas tér a katolikus sajtó pártolása. Katolikus nő csak tisztességes, katolikus lapot olvas és tűr meg otthon, de nemcsak azt teszi, hanem mindenütt és minden lehető módon támogatja, pártolja.

Az apostolkodás egyik ténye az adakozás; de törekednünk kell helyes, okos, célszerű adakozásra, jótékonykodásra. Leggyönyörűbben a női szerzetesrendek gyakorolják az apostoli szeretetet, amelyeknek tagjai egész életük hivatásául az apostolkodást, a lelkek megmentését tűzté ki s egész életüket Istennek szentelik.

A tabernákulum és a nő.

A nő szívét Isten arra alkotta, hogy gyengédséggel, szeretettel, megértéssel sugározza be az életet. E gyengéd megértés és szeretet vezeti a keresztény nőt a tabernákulumhoz is, hogy fokozottabb mértékben értse meg az oltár nagy titkát: a kenyérszínben rejlő isteni szeretetet s nyujtson Krisztusnak érte úgyszólván az egész emberi nem nevében viszontszeretetet és gyengéd, bensőséges hálát.

Az Oltáriszentség közös kincse a kereszténységnek, de mégis különösképp kell, hogy a nők áhítatának tárgya legyen.

Az Egyház a szentírás ama szavát alkalmazza az Oltáriszentségre, hogy „Mennyei kenyeret adtál nekik, mely minden édességet magában foglal”. Mily igaz ez: az Eucharisztia magában foglalja mindazt, amit keresztény lélek szerethet és kívánhat. A lélek Krisztus nyújtotta naponkinti tápláléka az: belőle fakad az isten-gyermekség nagy előjoga, a természetfölötti energiák forrása, a mindennapi életben oly szükséges jó meglátások és jóra való buzdulások harmatárja, a lélek legtisztább örömei, az egyesülés Krisztussal, a megtisztulás, a megenyhülés s egy örök-boldog mennyország minden igaz reménysége. Boldog, aki megérti a Miatyánk negyedik kérését: „mindennapi *természetfölötti kenyere*nket (így áll az evangéliumban) add meg nekünk ma” s nap-nap után „örömmel merít vizet az Udvözítő forrásaiból”.

A nő, aki megérti a tabernákulum áldásait s azt a véghetetlen, igaz, mélységes szeretetet, mely az Oltáriszentségben lakik, sehol oly jól nem fogja érezni magát, mint a tabernákulum előtt s áhítatának aranyával magával vonzza a rokon lelkeket is az eucharisztikus Jézus elé. Gyakran fog áldozni s buzgó terjesztője lesz a gyakori áldozás gyönyörű szokásának, mely a legelső keresztények hiterős korát idézi vissza a XX. század jeges közönyének helyébe.

De ugyanő sürgőldödni fog Krisztus földi lakásának

méltó berendezésén is és nem tűri, hogy a Királyok Királya s a lelkek szerető Jegyese szegényebb helyeken húzódjék meg itt a földön, mint aminő Betlehem istállója volt.

Szárazon mondom el azokat az áldásokat, kegyelmeket, lelki hasznokat, amelyeket a szentáldozás eredményez.

Az áldozás a megszentelő kegyelmet növeli. A megszentelő kegyelem pedig csodálatos lelki kvalitás, Isten előtti nemesség, természetfölötti kiválóság. A lelkünket az Isten szeretetével sugározza be, s mintegy bearanyozza, kiemel az emberek közül, Krisztus testvérévé tesz. Ez az Oltáriszentség első gyümölcse: létrehozza, öregbíti a megszentelő malasztot. Gyönyörű és mérhetetlen kincset jelent ez. Tehát aki nem áldozik, olyan mint az útszéli koldus, akinek csodás gazdagságot ajánlanak fel, ő azonban köszöni szépen, nem kér belőle, inkább megmarad szegény koldusnak.

Második gyümölcse az áldozásnak a segítő malaszt: a gratia actualis. Néha olyan kedvetlen, fáradtak vagyunk, nincs kedvünk imádkozni, dolgozni, vaszárnyak helyett ólomlábakon járunk. A kegyelem az, mely cselekvésre buzdít, jókedvet ad a jóra, szárnyakat ad.

Legszebb, legszentebb ajándéka Istennek, hogy a szentáldozásban az Úr Jézussal egyesülünk, neki mintegy vérrokonává válunk.

Az Úr Jézus úgy szereti az embert, hogy nemcsak azt akarta, hogy itt legyen közöttünk, többet akart, saját magát adta eledelül. Mikor az Úr Jézust vesszük magunkhoz, elmondhatjuk, amint Szent Pál mondja: Nem is én élek, hanem az Úr Jézus él én bennem. És le lehet-e írni azt a különös, végtelen örömet, melyet Krisztussal, a Szeretet Istenével való egyesülés okoz?

Végül a gyakori áldozás különös jogcím a feltámasztásra, az örök boldogságra. Mint Krisztus mondtotta: „Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, annak örök élete van és én feltámasztom őt az utolsó napon”.

Amiről az öröklámpa beszél.

(Belejező-beszéd a közös szentáldozás előtt.)

Mikor Krisztus övéitől búcsúzott, szebb atyai intelmet nem hagyhatott itt maradandó híveinek, mint e szót: „Maradjatok az én szeretetemben”. Ezzel a szóval akarjuk lezárni a lelki felújulás e kegyelemteljes napjait: egy szent, szeretettől áthatott vallásos aktusban, a szentáldozás békecsókjában akarunk egyesülni a Szívek Királyával és központjával, Krisztussal: meg akarunk maradni az ő szeretetében.

Ennek a szeretetnek az Eucharisztia és a lélek közt találó szimboluma az öröklámpa, melynek pislogó fénye, mintha nagy, impozáns, szeretetteljes párbeszédet örökítene meg Krisztus és a lelkek között.

Mit is mond itt Krisztus nekünk? Mire int az öröklámpa?

Mindenekelőtt arra, hogy az Isten bennünket végtelenül szeret. Különben nem volt volna értelme akkora önfeláldozásnak és önmegalázásnak. Itt akart maradni köztünk, bárha titokzatosan; közelről akarta hallani panaszainkat, érezni szívünk dobogását, felszárítani könnyeinket, védelmezni lelkünk tisztaságát.

Másodszor emlékeztet az öröklámpa arra, hogy a mi lelkünk végtelen érték. Ha egyik mérlegserpenyőbe az egész világ minden kincsét, sőt akár az Istenember véré tennők, a másikba a mi lelkünket, a mérleg emennek az oldalára süllyedne le: az Istenember legalább a vért is odaadta az emberi lélekért. Nem szabad hát kicsi értéknek tartanunk azt s esetleg könnyelműen a sárban, a bűnök iszapjában elveszni hagyni.

Harmadszor azt mondja még az öröklámpa, hogy a mi igazi életünk odafenn vár miránk. Egy végtelenül boldog, örök valóság a mi rendeltetésünk: csak ennek megnyerése s biztosítása lehetett megfelelő ráció arra, hogy az Istenember ily isteni eszközökkel, ily magasztos „táplálószerrel” igyekezett lelkünk üdvözítésében segítségünkre lenni.

De jelentse viszont az öröklámpa Krisztusnak a mi részünkről is azt a mélységes szeretetet és ragaszkodást, mellyel oltárát körülrajongjuk s melyet a gyakorlattal hű, jellemes, igazi katolikus hitélettél és hitvallással akarunk dokumentálni.

Ez a „gyakorlati katolicizmus” lesz a legszebb gyümölcse e napok fenkölt munkájának s ez lesz a legméltóbb válasz a mi részünkről is a Krisztus búcsú-intelmére: „Manete in dilectione mea: Maradjatok az én szeretetemben!”

Az élet ünnepe.

Hulló élet, zuhanó remény, összetört álmok közt csapdos a szívünk mint nyugtalan madár s mint az éjjeli lepke, amely világosságra vágyik s mindenünnen sötétség veszi körül. A harc az életért, a küzdelem a mindennapi kenyérért, az érvényesülésért, a boldogulásért űzi, kergeti az emberek százezreit áldozatról-áldozatra, munkáról-munkára, próbálkozásról-próbálkozásra, s minden földi törtetésnek végén mégis ott mered a riasztó váz, a kacagó, csontkarú halál, a dermedés és reménytelenség.

A lelkek országában is ugyanaz a leverő kép: enyészet, hullás, zuhanás, szétesés mindenfelé. Mily ártatlan a gyermek s mily gonosztevő válik belőle sokszor! Mily üde az ifjúság lelki tisztasága s mily mocsoktengerbe pereg alá a lilomok szirma, gyakran már oly korán! Mennyi szépet ígér az Isten kegyelme, mennyi dicsőt tár elénk a Krisztus Urunk hite s az emberek mégis mily közömbösen, mily bántó lenézően s megnemértően mennek el a lelki kincsek, az örök életű értékek mellett! A lelkek világában is mennyi szíromhullás, lekonyulás, szomorú bukás és sivár halál.

A siroknak e kettős sorába, a halálnak e kétszeres rettentő munkájába belekondulnak húsvét harangjai. Ébredjete halottak, bizzatok élők, erősödjete gyengék s halállal küzdök! A temető néma kényurán, a

lelket letipró bűn hatalmán, a testi és lelki halálon diadalmaskodott valaki, s aki egész szívvel hozzásegődik, azzal megosztja csodálatos erejét, amellyel a kettős halálon győzedelmeskedett.

*

Az Üdvözítő feltámadásának ünnepe évről-évre mint édes harangszó zendül bele a lelkünkbe. Krisztus Urunknak minden szava és minden tette csupa erő, diadal és dicsőség, de feltámadása csakugyan betetőzése minden nagynak és felemelőnek, amit művelt.

Minden világnézet és minden bölcsesség pontosan annyit ér, amennyire a legnagyobb és legborzasztóbb valóságot, a halált le tudja győzni. Aki ezen a rettenetes valóságon nem tud bennünket keresztülvezetni, aki az elmúlás és összeomlás iszonyatait nem tudja legyőzni, aki az élet és az örök fennmaradás ígérését nem tudja hozni és biztosítani, az ne beszéljen arról, hogy megoldotta a világrejtvényt. Krisztus Urunknak ama szavai, melyekkel a feltámadásról s az örök életéről beszél, a legmerészebb szavak, melyeket valaha ember hangoztatott. „Én vagyok a feltámadás és az élet: aki énbenem hisz, még ha meghal is, élni fog”. Ezt csakis ő mondhatta. Ő aki aztán a saját feltámadásán mutatta meg, hogy van joga úgy beszélni, mint aki úr az élet és a halál fölött.

Rettenetesen sivár ma az élet, irtózatossak az emberek szenvedései; mint egy véres félholt-tetem, úgy vonaglik a háború s a forradalmak által megcsonkított, tönkrement nemzet. Az egyesek s a népek e szenvedései közt mint vigasztaló csillag ragyog fel Krisztus Urunk örök ígéreteinek változatlan tündöklése, a drága, édes biztosság, hogyha siralomvölgy is ez az élet s halál is a vége, ezzel még nincs befejezve minden s van még egy otthon a felhők felett, ahol enyhülés és béke, örök pihenés és zavartalan, isteni boldogság vár ránk.

Ez a húsvétnek örök, változatlan s boldogságot hintő jelentősége.

Csak abban tévednek nagyon a „modern” katolikusok, hogy azt hiszik, a feltámadás és a húsvét reménye mindenkinek szól, minden feltétel s minden *ellenszolgáltatás* nélkül. Sokan ringatják magukat abban a vakhitben, hogy elég az Istenben hinni, nem kell vele egyébként sokat törődni s akkor már az örök üdvösség biztos. „Majd csak üdvözít engem is az Isten”, gondolják s nem sokat törődnek sem a parancsolatokkal, sem azokkal a nagyon is komoly fenyegetésekkel, amelyeket Krisztus ajkáról hallunk az evangéliumban. Bizony, bizony nem mindenki megy be az Isten országába, mondja Jézus és: „Sokan vannak a meghívottak, kevesen a választottak”. Mégis azt hiszik, elég névleg s papiroson kereszténynek lenni, mással már gondolni sem kell.

Nem, tisztelt díszkeresztények, nem így áll a dolog. Onámítás, ha valaki azt hiszi, Krisztus mennyországa, Krisztus feltámadása *ingyen* hull az ölünkbe. Krisztus egészen másként beszél az evangéliumban. „Törekedjetelek bemenni a keskeny kapun.” „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét mindennap s kövessen engem.” „Ha az életbe be akarsz menni, *tartsd meg* a parancsolatokat.” Tehát az üdvösségnek igenis *feltételei* vannak. „Félelemmel s rettegéssel műveljétek üdvösségeteket” — int az apostol. Hogyan lehet tehát mégis arról beszélni, hogy bármit teszünk s bármiképp élünk is, nincs baj, majd jön a mindenkit megváltó Krisztus és üdvözít bennünket, akárhogyan élünk is?

Ezért a húsvét édes reménységeinek nagy tanulsága is van s ez az, hogy ne resteljünk itt a földön bármi fáradság és áldozat révén is *buzgó keresztény életet élni*, a parancsokat megtartani, Krisztus Urunk példáját utánozni, az ő keresztjét szívesen hordozni, az önmehtagadás, tisztaság, alázatosság s kötelességteljesítés útján mellette kitartani.

A húsvét allelujájához az út a Golgotán át vezet!

*

Élni! Ki ne szeretne élni! Ki ne szeretne *teljesen*

élni! Gazdagon, szépen, boldogan, ragyogón, szeretve s szeretetve vég és határ nélkül! Élni: meg nem halni soha, kigúnyolni a földi halál borzalmait s vétezetten, mint egy sebhetlen Szigfrid állni a lélekgyilkoló lovagok, kísértések, csábítások tűzét. Élni: az örök élet biztos reményével! Élni: teleragyogva Isten kegyelmével, természetfölötti bájjal, soha nem romló reménnyel, mindent lebíró, mindent megkönnyítő erővel!

A diadalmas sírnak diadalmas Ura mindnyájunkat el akar tölteni ezzel az erővel. Mindnyájunkat úrrá s triumfátorrá akar tenni az elmúlás és lelki elhullás veszélyével szemben. Akit legközelebb emelt magához: édesanyját annyira felvértette ez az erő, hogy sem testben nem enyészett el, sem lelkéhez nem fért soha a véteknek legkisebb árnyacskája sem. S akik ennek a Krisztussal győző diadalmas Szűznek iskolájába járnak, azokat is különösen megoltalmazza a győzedelmes Úr védőpajzsa.

Pusztító halál tarolt mezején, fuldokló, vergődő, habzószájú, hörgőajkú betegek és halódók közé: húsvéti harangszó, hozd el ismét Jézus vigaszát, éltető, ébresztő kegyelmét! Álljon meg a kettős sír felé támológók szomorú menete, az örült öngyilkolás, a szakadatlan, a kegyetlen haláltánc! Nyíljanak meg a szemek, vegyék be a fülek a húsvét ébresztőjét, csapjon fel az életszikra a kegyelem leheletére még egyszer s tölje vissza a könyörtelen rablót, testek-lelkek tönkrefosztogatóját.

S bennünk is, kik Jézusban s Jézussal élünk, akik hiszünk az ő diadalaiban, ébresszen húsvét harangszava újult reményt, boldog bizakodást, ünnepi érzelmeket! Ó, mily boldogok is vagyunk mi, hogy Jézust megismertük, hogy Máriával együtt az ő nyomdokain járhatunk, hogy az ő csodálatos világosságába s országába meghivattunk! Hogy kellene hálálkodnunk naponta, mennyi okunk lesz az örökkévalóságon át köszönetet mondanunk az igaz hit s a lelki élet kegyelméért! S mennyire kellene buzognunk, főleg most,

húsvét idején, hogy a lelki feltámadás és örök élet magvait mások közt is hintsük, mások közt is terjeszszük a diadalmas vezér országát!

Hadd szűküljön meg általunk is a halál fekete birodalma s lengesse minél több embertársunk felett Jézus az élet s feltámadás fehér zászlaját!

Megjegyzés

„Velünk az Úr!”

Emmánuel: Velünk az Úr! megjelent az Örök élet igéi c. munka II. kötetének 7—27. lapjain.

„Béke veletek!”

A kísértések, — A természetiölöttiség világa ebben a világban, megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 7—40. lapjain.

Akik Krisztust is rágalmazták, mint szentbeszéd elhangzott 1933 március 19-én a budapesti rádió közvetítésével. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 41—54. lapjain.

Az oltár áldozata. — A bűnbánat szükségessége, megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 55—86. lapjain.

A nagyheti szertartások, elhangzott a budapesti rádióban (Budapest I. hullámhosszán) 1940 március 20-án, Virágvasárnapon. Ez volt az utolsó tanulmánya P. Banghának, amelyet a rádiónak küldött s ezt is — jellemzően az Oltáriszentség nagy apostolához — a nagyhétről. E tanulmányát azonban P. Bangha már nem tudta felolvasni a rádióban, mert öt hét múlva már halott volt s ekkor halálos betegségben feküdt már.

Két tábor Krisztus körül, megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 87—98. lapjain.

Az utolsó vacsora termében... a budapesti rádió stúdiójában 1936 nagycsütörtökén este felolvasott előadása volt ez P. Banghának. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 99—108. lapjain.

A Keresztrefeszített diadala, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Szent István Bazilikában 1933 április 14-én. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 109—118. lapjain.

Krisztus a mi életünk, mint szentbeszéd elhangzott a budapesti Belvárosi-templomban 1933 április 16-án a magyar rádió közvetítésével. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 119—130. lapjain.

A húsvéti gyónás-áldozás kötelessége, szentbeszédként elhangzott a budapesti Jézus Szíve-templomban 1932 április 24-én a rádió közvetítésével. Megjelent az Örök élet igéi II. kötetének 121—133. lapjain.

Kettőszakadt kereszténység, megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 131—147. lapjain.

A katolikus papság, mint szentbeszéd elhangzott Dr. B. B. első szent miséjén a budapesti Kongregációs Otthon kápolnájában 1933 július 2-án. Megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 148—169. lapjain.

Távol az Úrtól, szentbeszédként hangzott el 1931 április 26-án. A cím és mottó nélküli kéziratból először közölve.

Lélek és Szentlélek, — Az igazi és a hamis béke, megjelent az Örök élet igéi IV. kötetének 182—189., 170—181. lapjain.

Elmélkedés Krisztus Urunk kínszenvedéséről.

Miért kell Krisztus kínszenvedésére gondolnunk? stb., mint sorozatos nagybőjti szentbeszéd elhangzottak a budapesti Szent István Bazilikában 1932 nagybőjtjén. Nyomatásban megjelent az Örök élet igéi II. kötetének 147—211. lapjain.

Lelkigyakorlat.

Isten és én, stb., mint nagybőjti lelkigyakorlatos szentbeszéd elhangzottak a budapesti Szent István-Bazilikában 1929 február 26—március 2. napjain. A budapesti katolikus férfivilagnak mondotta ezeket a megrázó erejű szentbeszédet a Páter. Kéziratból először közöljük.

A lélek napjai.

Lelkigyakorlatos konferenciák, elhangzottak mint nagybőjti lelki-gyakorlatos konferenciabeszéd a pécsi Erzsébet-Tudományegyetem hallgatói részére 1928 március 21—25-én Pécsen a

Tudományegyetem aulájában. Nyomtatásban megjelent „Lelki-gyakorlatos konferenciák” címen a Pécsi egyetemi templom igazgatóságának kiadásában (Pécs, 1928) kis alakban, 32 lapon, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján. Az előző évek eredményeit messze túlszármalóan 550 egyetemi hallgató a professzoraival együtt járult szentáldozáshoz.

Modern eszmék és ősi hit, — Kereszténység és a nő, nagyböjti lelki-gyakorlatos konferencia-beszédekként hangzottak el Nagyváradon 1917 márciusában. Megjelent „Konferencia-beszédek” címen a Kat. Népszövetség nagyvárad-i szervezőténék kiadásában (Nagyvárad, 1917) 68 oldalon.

Az élet ünnepe, megjelent „Húsvéti harangszó” címen a Mária-Kongregáció 1921. (XIV.) évf. áprilisi és 1923. (XVI.) évf. márciusi számában.

Dr. Blró Bertalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
„Az Úr útján!” Emmánuel: velünk az Úr!	1—24
„Béke veletek!” (A húsvéti ünnepcsoport evangéliumai.)	
A kísértések. — A természetfölöttiség világa.	
— Akik Krisztust is rágalmazták. — Az oltár áldo-	
zata. — A bűnbánat. — A nagyheti szertartások.	
— Két tábor Krisztus körül. — Az utolsó vacso-	
rán. — A keresztfeszített diadala. — Krisztus a	
mi életünk. — A húsvéti gyónás-áldozás köteles-	
sége. — Kettészakadt kereszténység. — A katoli-	
kus papság. — Távol az Úrtól. — Lélek és Szent-	
lélek. — Az igazi és a hamis béke	25—250
Elmélkedés Krisztus Urunk kinszenvedéséről.	
Miért kell Krisztus kinszenvedésére gondol-	
nunk? — Jézus elhagyatottsága. — Lelki szenvedé-	
sek Jézus passiójában. — Megaláztatások Jézus	
passiójában. — Testi szenvedések Jézus passiójá-	
ban. — Nagypéntek	251—321
Lelkigyakorlat.	
Isten és én. — Az örökkévalóság. — A halál.	
— Elhibázott élet. — Krisztus	322—387
A lélek napjai.	
Lelkigyakorlatos konferenciák. — Az eltévelyedés. — Az örökkétartó szankció. — Kicsoda nekünk Krisztus? — Modern eszmék és ősi hit. —	

Krisztus és az Egyház. — A haladás és az Egyház. — A kereszténység lényege. — A mi zászlónk. — A kereszténység és a nő. — A modern nő és a keresztény nő. — Az életcél és a nő. — Az apostolkodás és a nő. — A tabernákulum és a nő. — Amiről az öröklámpa beszél. — Az élet ünnepe	388—460
Megjegyzés	461—463
Tartalomjegyzék	464—465

Az összes köteteket összefoglaló tárgymutató a legutolsó kötet végén található.

